

ABSTRACT

Juppi, Pirita

“Who are we? What do we want?” The animal rights movement as an object of discursive struggle, marginalization and moral panic in Finnish newspapers

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 315 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities,

ISSN 1459-4331; 29)

ISBN 951-39-2034-8

English summary

Diss.

This study explores the media coverage of the Finnish animal rights movement. The focus is on the contesting representations constructed in various discourses by various participants of newspaper texts. The data consists of 1204 news and other journalistic items collected from nine Finnish national and regional newspapers between 1995 and 2000. The study draws on different disciplines, such as media studies, sociology and political science. The methodological approach combines quantitative and qualitative methods within the framework of critical discourse analysis.

The quantitative content analysis shows that several participants have participated in defining the animal rights movement. Police officials are the predominant definer of the movement. Other prominent participants are animal rights activist themselves, fur farmers and the juridical system. Journalists also have a very significant role in defining and representing the movement, not only in editorial items, but also in news texts.

Using discourse analysis seven discourses constructing differing representations of animal rights movement could be distinguished. Demonizing, trivializing and criminalizing discourses were predominant, whereas patronizing, legitimizing, exoticizing and politicizing discourses were relatively uncommon. Therefore the movement was most of the time stigmatized as a threat to society, as vandalism or as criminality.

The discursive struggle resulted in an intense and emotional mass-mediated social reaction, which can be interpreted as a moral panic. To counter the symbolic threat posed by the radical movement the boundaries and the moral order of the community were reinforced symbolically by defining activists as “others”, opposed to “us”, or legitimate society.

Key words: animal rights movement, social movement, protest, moral panic, marginalization, discourse, newspaper.

Author's address Pirita Juppi
Department of Communication
P.O. Box 35
40014 University of Jyväskylä
pirita.juppi@jyu.fi

Supervisors Professor Heikki Luostarinen
Professor Raimo Salokangas
Department of Communication
University of Jyväskylä

Reviewers YTT Heikki Heikkilä
Department of Journalism and Mass Communication
University of Tampere

YTT Esa Väliverronen
Department of Communication
University of Helsinki

Opponent YTT Esa Väliverronen
Department of Communication
University of Helsinki

ESIPUHE

Eläinoikeusliikkeen mediajulkisuutta tarkasteleva journalistiikan väitöskirjani sai alkusysäyksensä jo 1990-luvun puolella. Graduni valmistuttua vuonna 1997 työni ohjaajana toiminut professori Raimo Salokangas rohkaisi minua lämpimästi jatkamaan väitöskirjatutkimuksen parissa. Itselleni oli tärkeää löytää aihe, joka motivoisi minua riittävästi ja jaksaisi pitää yllä tieteellistä uteliaisuutta useita vuosia kestäväen tutkimusprosessin ajan. Vastaus löytyi läheltä: olin 1990-luvun puolivälin jälkeen aktivoitunut opiskelupaikkakunnallani Jyväskylässä niin eläinoikeusliikkeessä kuin muussakin 1990-luvun protestiaallon toiminnassa ja seurannut eläinoikeusliikkeen mediassa ja muussa yhteiskunnassa herättämiä reaktioita sekavin tuntein. Tuntui ilmeiseltä, että liikkeen julkisuuskuvasa riittäisi kiinnostavaa ja haastavaa purtavaa journalismin tutkijalle.

Koska tein graduni varsin varhaisessa vaiheessa opintoja ja maisteriksi valmistumiseeni vierähti vielä pari vuotta, ehdin kypsytellä tarkempaa aiheen rajausta ja tutkimusongelmaa pitkän tovin samalla kun seurasin mediajulkisuutta milloin toimijan, milloin tutkijan silmällä. Tositoimiin tutkimukseni kanssa pääsin vasta vuosituhannen vaihteessa. Tällöin aloin myös ottaa itse etäisyyttä eläinoikeusliikkeeseen – osin siksi, että se helpottaisi tutkimuskohteen viileämpää tarkastelua ja tutkijan position omaksumista, osin siksi, että aloin itse väsyä kantamaan aktivisteihin lyötyä leimaa.

Siirtyminen toimijasta tutkijaksi tapahtui omasta näkökulmastani yllättävänkin kivuttomasti: siinä missä eläinaktivistit terroristeiksi leimaava juttu saattoi aktivistin silmin aamukahvipöydässä luettuna pilata päiväni, ”tutkijankammiossani” saatoin vastaavan jutun ääressä kokea paitsi uteliaisuutta myös innostusta ja riemastusta aineiston herättämistä oivalluksista. Muille olen sen sijaan omaa taustaani ja suhdettani tutkimuskohteeseen joutunut silloin tällöin selittelemään, puolustelemaankin. Asiaa ei ole helpottanut se, että eläinoikeusliike herättää voimakkaita tunteita, ja keskustelu tahtoo herkästi ohjautua mediajulkisuudesta liikkeen toiminnan oikeutukseen.

Väitöskirjatyö on ollut minulle pitkä ja vaiherikas matka. Välillä on edetty vauhdilla, välillä ponnisteltu vastatuulella. Ajoittain on ollut tarpeen miettiä uudelleen ratkaisuja ja valita toinen suunta kuin alun perin mielessä ollut. Etenkin lisensiaatintyön tekeminen välietappina antoi mahdollisuuden miettiä kurssia vielä osittain uusiksi. Lopputuloksena oleva työ ei ole yhtä linjakas kuin olisi tutkimus, jonka reitti on valmiiksi piirrettynä jo matkaan lähdettyäessä. Kaikkine kauneusvirheineenkin se kuitenkin kuvaa tutkimusprosessin elämistä, omaa oppimisprosessiani sekä mielenkiintoni suuntautumisesta työn kuluessa pelkästä lehtien sisältöjen analysoinnista yhä enemmän myös eläinoikeusliikkeen herättämien reaktioiden ymmärtämiseen ja selittämiseen.

Työyhteisölleni Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksessa olen kiitollinen ennakkoluulottomasta suhtautumisesta tutkimusaiheeseeni ja sen tutkijaan. Olen alusta alkaen tuntenut itseni tervetulleeksi ja arvostan sitä tukea,

jota olen kuluneiden vuosien aikana saanut tutkijakollegoilta ja muulta työyhteisöltä yli oppiainerajojen.

Erityinen kiitos kuuluu väitöskirjani ohjaajille, professori Heikki Luostariselle ja professori Raimo Salokankaalle, jotka kaiken muun kiireen keskelläkin ovat olleet aina valmiita keskustelemaan väitöskirjasta – ja tarpeen tullen myös rauhoittamaan ja rohkaisemaan tutkimusprosessin kuluessa hetkittäin uskossa menettänyttä tutkijaa. Myös monet muut oppiaineemme kollegat ovat tavalla tai toisella edesauttaneet työni valmistumista. Haluan kiittää etenkin Mari Hankalaa asiantuntevasta kielenhuoltoavusta sekä siitä, että yksinäisen tutkimusprosessin keskellä sain jakaa ”kämppikseni” kanssa väitöskirjan tekemiseen liittyvät ilot ja surut. Jaana Hujaselle olen kiitollinen kriittisellä loppusuoralla esitetystä arvokkaista kommentista. Johanna Sumiala-Seppästä haluan kiittää kannustuksesta ja rohkaisevasta esimerkistä ja Turo Uskalia kärsivällisestä vastaamisesta lukuisiin ”tyhmiin kysymyksiin”.

Tärkeitä ovat olleet keskustelut myös muiden kuin oman oppiaineen tutkijoiden kanssa. Kiitos Sanna Valtoselle lisensiaattityötäni koskevista oivaltavista näkemyksistä, jotka auttoivat minua suunnistamaan väitöskirjavaiheeseen. Olen kiitollinen myös kaikille 1990-luvun radikaaliliikehdintää käsittelevän *Liike-elämää*-kirjan tekemiseen osallistuneille palautteesta ja stimuloivista ajatuksista. Kirjaprojektistamme muodostui hetkeksi eri tieteenalojen ja yliopistojen tutkijoita yhteen koonnuttu innostava keskustelufoorumi. Erityiset kiitokset kuuluvat Jukka Peltokoskelle ja Miikka Pyykköselle, jotka toimivat väitöskirjatyöni alkuvaiheissa oppainani yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen maailmaan ja joiden kanssa minulla on ollut ilo käydä lukuisia innostavia ja valaisevia keskusteluja.

Kiitän väitöskirjani esitarkastajina toimineita professori Heikki Heikkilää ja professori Esa Väliiverrosta tarkkanäköisistä kommentista, jotka vielä väitöskirjatyöni viime metreillä saivat pohtimaan ja tarkentamaan tekemiäni ratkaisuja. Väitöskirjani vastaväittäjänä toimineen Esa Väliiverroksen kommentista olen saanut hyötyä jo lisensiaattityöni tarkastuksessa.

Tutkimuksen tekeminen ei olisi ollut mahdollista ilman taloudellista tukea. Kiitän Emil Aaltosen säätiötä, jonka nuoren tutkijan apurahan turvin saatoin reilun kahden vuoden ajan omistautua täysipäiväisesti tutkimustyölle ja saattaa valmiiksi lisensiaattityöni. Jyväskylän yliopistoa kiitän mahdollisuudesta journalistiikan assistenttina jatkaa tutkimustyötäni väitöskirjan parissa.

Kiitän Aamulehteä ja Pohjalaista sähköisten arkistojensa avaamisesta minulle. Kiitos kuuluu myös kaikille niille ihmisille, joista tavalla tai toisella oli apua aineiston ja hyödyllisen taustatiedon äärelle pääsyssä.

Kiitos ja kunnia työni valmistumisesta kuuluu myös läheisilleni. Haluan kiittää kannustuksesta ystäviäni ja perhettäni. Erityinen kiitos kuuluu Tepolle, joka on valittamatta lukenut ja kommentoinut tekstiäni ja väsymättä jaksanut ymmärtää ja tukea väitöskirjatyön kiireiden ja kuohujen keskellä.

Jyväskylässä marraskuussa 2004

Pirita Juppi

KUVIOT

KUVIO 1	Toimijoiden esiintyminen eläinoikeusliikeaineiston faktajutuissa (n=1020) aktiivisina ja mykkinä toimijoina	168
KUVIO 2	Toimijoiden esiintyminen eläinoikeusliikeaineiston faktajutuissa (n=1020) ensisijaisina määrittelijöinä	170
KUVIO 3	”Kettutyttöjen” iskuja käsittelevien juttujen (n=293) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät	171
KUVIO 4	Orimattilan välikohtausta käsittelevien juttujen (n=341) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät	173
KUVIO 5	Syksyn 2000 tarhaiskuja käsittelevien juttujen (n=159) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät	174
KUVIO 6	Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisia protesteja käsittelevien juttujen (n=89) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät	176
KUVIO 7	Fur Centerin turkishuutokaupan vastaisia mielenosoituksia käsittelevien juttujen (n=57) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät	177
KUVIO 8	Eläinoikeusliikettä ja vegaanista elämäntapaa käsittelevien juttujen (n=81) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät	178
KUVIO 9	Toimijoiden esiintyminen aktiivisen ja mykän toimijan asemassa niissä jutuissa, joissa pääsevät esiin	186
KUVIO 10	Toimijoiden esiintyminen ensisijaisena määrittelijänä niissä jutuissa, joissa pääsevät esiin	187
KUVIO 11	”Poikkeavan” tapahtuman herättämät moraalisen paniikin ja moraalisen järjestyksen vahvistamisen reaktiot epävarmuuden ja kriisin kokemuksen herkistämässä yhteiskunnassa	276

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Eläinten etuja eri tavoin ajavien eläinoikeus- ja eläinsuojeluorganisaatioiden ja ryhmittymien perusorientaatio, toimintakeinot ja suhtautuminen laittomiin iskuihin	39
TAULUKKO 2	Aineiston jakautuminen eri uutistapahtumien ja teemojen sekä fakta- ja mielipideaineiston kesken	133
TAULUKKO 3	”Kettutyttöjen” iskuja käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä	156
TAULUKKO 4	Orimattilan välikohtausta käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä	159

TAULUKKO 5	Syksyn 2000 tarhaiskuja käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.....	161
TAULUKKO 6	Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisia protesteja käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä	163
TAULUKKO 7	Fur Centerin mielenosoituksia käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä	165
TAULUKKO 8	Eläinoikeusliikettä ja vegaanista elämäntapaa käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.....	167
TAULUKKO 9	Toimijoiden esiintyminen aktiivisen toimijan asemassa tutkimuksen lehdissä	180
TAULUKKO 10	Toimijoiden esiintyminen ensisijaisena määrittelijänä tutkimuksen lehdissä	184
TAULUKKO 11	Eläinoikeusjulkisuuden diskurssien pääpiirteet, ”käyttäjät” ja esiintyminen eri genreissä ja eri aiheiden yhteydessä	192
TAULUKKO 12	Eläinoikeusjulkisuuden diskurssien suhde laajempiin kulttuurisiin skenaarioihin.....	220
TAULUKKO 13	Toimijoiden esiintyminen faktajutuissa aktiivisina toimijoina, mykkinä toimijoina sekä yhteensä (n=1020).....	312
TAULUKKO 14	Toimijoiden esiintyminen juttujen ensisijaisina määrittelijöinä (n=1020)	313
TAULUKKO 15	Toimijoiden esiintyminen juttujen aktiivisina toimijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä eri uutistapahtumien/teemojen tapauksessa.....	314
TAULUKKO 16	Toimijoiden esiintyminen aktiivisina ja mykkinä toimijoina sekä ensisijaisina määrittelijöinä niissä jutuissa, joissa pääsevät esiin.....	315

SISÄLLYS

ABSTRACT

ESIPUHE

KUVIOT JA TAULUKOT

SISÄLLYS

1	ELÄINOIKEUSLIIKE MEDIOIDUN MÄÄRITTELYKAMPPAILUN KOHTEENA.....	13
1.1	Aktivistien sodanjulistuksesta ”mediasotaan”	14
1.2	Toimijoiden ja diskurssien välinen määrittelykamppailu.....	16
1.3	Tutkija tulkitsijana ja asianajajana.....	19
1.4	Tutkimuksen rakenne ja logiikka	21
2	ELÄINOIKEUSLIIKE OSANA 1990-LUVUN RADIKALISMIN AALTOA	24
2.1	Eläinoikeusliikkeen nousu 1990-luvun Suomessa	25
2.2	Eläinoikeusliike uutena yhteiskunnallisena liikkeenä	28
2.3	Eläinoikeusliike osana 1990-luvun radikalismia	31
2.4	Eläinoikeusliike eläinkysymyksen politisoijana ja radikalisoijana ...	35
2.5	Eläinoikeusliike anarkistisena toimijaverkostona	38
3	YHTEISKUNNAN JA POLITIIKAN MURROS 1990-LUVULLA.....	45
3.1	Yhtenäisestä kansakunnasta fragmentoituvaan yhteiskuntaan	46
3.2	Kulttuurinen heterogenisoituminen kulttuurisen vierauden lähteenä	50
3.3	Poliittisen järjestelmän rakoileva legitimitetti	54
3.4	Omatoiminen alapolitiikka poliittisen järjestelmän logiikan haastajana	59
3.5	Länsimainen protestointi muutoksen kourissa.....	63
3.6	Integroimattomat kapinalliset ja siirtynyt sallitun raja.....	66
4	MEDIA YHTEISKUNNALLISEN KESKUSTELUN JA POLITIIKAN AREENANA	72
4.1	Politiikan medioituminen ja mediademokratia	73
4.2	Media valikoivana yhteiskunnallisen keskustelun areenana	78
4.3	Media merkityskamppailujen toimijana ja kenttänä.....	82
4.4	Media status quon säilyttäjänä	87
5	YHTEISKUNNALLISET LIIKKEET MEDIAJULKISUUDESSA	90
5.1	Uudet yhteiskunnalliset liikkeet mediajulkisuuden hyödyntäjinä ...	91
5.2	Uudet liikkeet ja identiteettikamppailut	96
5.3	Median merkitys protestien kehittymiselle	99
5.4	Eläinoikeusliike ja mediajulkisuus.....	107

6	MEDIA YHTEISÖN JA TOISEUDEN KONSTRUOIJANA	110
6.1	Kuvitteellisten yhteisöjen symbolinen rakentuminen.....	111
6.2	Rajanvedot, rituaalit ja myytit yhteisön rakentajina	113
6.3	Media identiteettien ja toiseuden tuottajana	117
6.4	Me ja muukalaiset keskuudessamme	121
6.5	Media kriisien ja moraalisten paniikkien tuottajana	125
7	TOIMIJOIDEN JA DISKURSSIEN ANALYSOINTI SANOMALEHDISTÄ.....	130
7.1	Tutkimuksen empiirinen aineisto	130
7.1.1	Aineiston sanomalehdet.....	130
7.1.2	Aineiston uutistapahtumat ja aihealueet.....	132
7.1.3	Aineiston kerääminen ja rajaaminen.....	134
7.2	Toimijat ja diskurssit analyysin kohteena.....	137
7.2.1	Tutkimuskysymykset ja analyysin logiikka.....	137
7.2.2	Julkisuuden toimijoiden luokittelu.....	139
7.2.3	Julkisuuden toimijoiden hierarkia.....	142
7.2.4	Mediajulkisuuden moninaiset diskurssit	145
7.2.5	Kriittinen diskurssianalyysi eläinoikeusjulkisuuden analysoinnissa	148
8	ELÄINOIKEUSLIIKKEEN MÄÄRITTELY JA MÄÄRITTELIJÄT	153
8.1	Eläinoikeusliike mediajulkisuuden agendalla.....	153
8.1.1	Kevät 1995: "kettutyöt" Pohjanmaan tarhoilla	153
8.1.2	Itsenäisyyspäivä 1997: aktivistit haulisateessa	157
8.1.3	Syky 2000: hennaa ja verenhimoisia minkkejä.....	159
8.1.4	Karttula-protestit: kampanjointia ja koirien vapautuksia	161
8.1.5	Turkismielenosoitukset: käsiryssä ja virtuaalimielenosoittajia.....	163
8.1.6	Eläinoikeusliike: ruokaa, radikalismia ja rikoksia.....	165
8.2	Julkisuuden toimijat ja ensisijaiset määrittelijät.....	167
8.2.1	Toimijat koko eläinoikeusaineistossa.....	167
8.2.2	Toimijat tapauksittain ja teemoittain.....	170
8.2.3	Lehtien väliset erot toimijoissa.....	179
8.2.4	Journalistinen vallankäyttö suhteessa toimijoihin	185
9	ELÄINOIKEUSJULKISUUDEN DISKURSSIT	191
9.1	Demonisoiva diskurssi: eläinaktivismi yhteiskunnallisena uhkana.....	194
9.2	Trivialisoiva diskurssi: eläinaktivismi ilkivaltana	198
9.3	Kriminalisoiva diskurssi: eläinaktivismi rikollisuutena	202
9.4	Holhoava diskurssi: eläinaktivismi nuoriso-oireiluna.....	204
9.5	Legitimoiva diskurssi: eläinaktivismi sukupolviliikkeenä.....	208
9.6	Eksotisoiva diskurssi: eläinaktivismi elämäntapailmiönä.....	212
9.7	Politisova diskurssi: eläinaktivismi moraalisenä vallankumouksena	214

9.8	Diskurssien rinnakkaiselo, ristiriidat ja hierarkia	218
10	MORAALISESTA PANIIKISTA MORAALISEN JÄRJESTYKSEN VAHVISTAMISEEN	226
10.1	Moraalinen paniikki ominaisuuksina ja prosessina	228
10.2	Eläinoikeusjulkisuus moraalisen paniikkina	230
10.3	"Meidän" ja "toisten" tuottaminen yhteisön rajojen vahvistajina....	249
10.4	Rituaaliset julkiset tuomiot moraalisen järjestyksen vahvistajina....	253
10.5	Konsensuksen ja yleisen mielipiteen tuottaminen mediassa	256
10.6	Myytit yhteisön ja elämäntavan puolustamisen resurssina	260
11	MARGINAALIIN MÄÄRITELTY ELÄINOIKEUSLIIKE	265
11.1	Muiden määrittelemä eläinoikeusliike	265
11.2	Demonisoidut, trivialisoidut ja kriminalisoidut	267
11.3	Moniselitteiset muukalaiset ja moraalinen paniikki.....	271
11.4	"Kriisiytynyt" yhteiskunta puolustautuu	273
11.5	Kulttuurisia ja poliittisia liikahduksia	277
	SUMMARY	282
	LÄHTEET	288
	LIITTEET 1-3.....	308

1 ELÄINOIKEUSLIIKE MEDIROIDUN MÄÄRITTELYKAMPPIAILUN KOHTEENA

”Keitä me olemme? Oikeutta eläimille! Mitä me haluamme? Oikeutta eläimille! Mitä me saamme? Oikeutta eläimille?” Nämä yhteishenkeä ja taistelutahtoa kohottavat huudot kajahtivat 1990-luvun jälkipuoliskolla toistuvasti suomalaisten eläinaktivistien mielenosoituksissa. Oikeutta eläimille -järjestön ja muiden eläinaktivistien mielenilmausten kohteena olivat milloin turkistarhaajat tai Vantaan Fur Centerin turkishuutokaupat, milloin eläinkokeita tekevät tutkijat tai koe-eläinkasvattamo.

Vaikka eläinaktivisteille itselleen oli selvää, ketä ja mitä he edustivat ja mitä vaativat ja tavoittelivat, medialle ja suurelle yleisölle eläinoikeusliike oli etenkin alussa pitkälti mysteeri. Tätä arvoitusta eläinoikeusliikkeen ulkopuoliset toimijat pyrkivät ratkaisemaan identifioimalla eläinaktivistit mahdollisimman yksiselitteisesti, jopa mustavalkoisesti: määrittelemällä keitä he ovat, mitä he haluavat ja mistä koko liikkeessä näin ollen on kyse. Näin tuntematon ja vieraaksi koettu ilmiö, joka herätti niin uteliaisuutta kuin uhattuna olemisen kokemuksiakin, pyrittiin ottamaan haltuun ja hallintaan. Tämä symbolinen haltuunotto tapahtui ensisijaisesti mediajulkisuuden areenalla. Eläinoikeusliikkeen osakseen saama mediajulkisuus onkin alusta saakka näyttäytynyt määrittelykamppailuna, jossa eri toimijat ja diskurssit ovat tuottaneet liikkeestä - sen toimijoista, tavoitteista ja toimintakeinoista - kilpailevia tulkintoja ja esityksiä ja pyrkineet etuoikeuttamaan omat käsityksensä ja merkityksensä.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen tuota eläinoikeusliikkeen mediajulkisuudessa nostattamaa määrittelykamppailua kriittisen diskurssianalyysin tarjoamasta teoreettis-metodisesta kehyksestä käsin. Olen kiinnostunut siitä, mitkä toimijat ja diskurssit ovat osallistuneet sanomalehdistössä eläinoikeusliikkeen merkityksellistämiseen ja minkälaista kuvaa mediajulkisuus on eläinoikeusliikkeestä tämän diskursiivisen kamppailun tuloksena tuottanut.

1.1 Aktivistien sodanjulistuksesta ”mediasotaan”

”The war has begun” luki pohjanmaalaisen turkistarhan seinässä eläinaktivistien ensimmäisen turkistarhaiskun jäljiltä keväällä 1995. Radikaalien eläinaktivistien sodanjulistus herätti kertarysäyksellä niin suomalaiset tiedotusvälineet, viranomaiset kuin suuren yleisönkin. Kaikkiaan neljä kettutarhaa Uudessakaarlepyyssä ja Evijärvellä sai kutsumattomia vieraita toukokuun lopussa kahtena peräkkäisenä yönä. Häkinovia oli auottu ja kymmenittäin kettuja päästetty vapauteen, mikä koitui kohtalokkaaksi etenkin nuorille ketunpennuille. Varjotalojen seinään oli sodanjulistuksen alle spreijattu salaperäiset kirjainyhdistelmät EVR ja ALF.

Iskua seuranneiden kuukausien aikana tapaus sai runsaasti julkisuutta. Anonyymisti yön pimeydessä tehdyt iskut ja tekijöiden vastuunpakoilu herättivät suurta paheksuntaa lehtien palstoilla. Vähintään yhtä suurta oli kuitenkin närkästys, kun iskuja tehneet nuoret naiset – jotka media pian risti ”kettutyttöiksi” – kiinni jäätyään astuivat julkisuuteen perustelemaan tekoaan. Aiemmin raukkamaisiksi moitituista tekijöistä tuli nyt ”mediaiskuun” (esim. pääkirjoitus, Ilkka 28.7.1995; pääkirjoitus, Iltalehti 27.7.1995) syyllistyneitä julkisuuden kalastajia. Itse tarhaiskua pidettiin ”mediatempuna” ja ”mediarikoksena” (pääkirjoitus, Iltalehti 27.7.1995) ja aktivistien katsottiin tiedotustilaisuudellaan aloittaneen ”mediataistelun” ja ”mediasodan” (pääkirjoitus, Ilkka 28.7.1995). Tiedotusvälineet kuitenkin uutisoivat uskollisesti tapauksen tutkinnan ja oikeudenkäyntien vaiheita jyrkästä tulkinnastaan huolimatta.

Median ja eläinoikeusliikkeen suhdetta onkin alusta saakka leimannut jännitteisyys ja kaksijakoisuus. Eläinaktivistit ovat toisaalta olleet tiedotusvälineille herkullinen uutisaihe: Etenkin alussa ilmiö oli uusi ja outo, ja eläinoikeusliikkeen astuminen suomalaisen protestitoiminnan näyttämölle oli taatusti yllättävä ja uutisarvostuksiin sopivan dramaattinen ja negatiivinen avaus. Myöhemminkin liike on kiinnostanut paitsi radikaalien toimintatapojensa, myös muun muassa erikoisten ja ”eksoottisten” elämäntapojensa (erityisesti vegaanismin) vuoksi. Toisaalta kuitenkin valtamediarintama on ilmaissut ärtymystään ja epäilyksiään siitä, että iskuista uutisoidessaan se tulee itse asiassa hyväksikäytetyksi – julkisuudenhan on katsottu olevan juuri se, mitä aktivistit iskuillaan tavoittelevat. Eläinaktivistit taas ovat alusta alkaen moittineet mediaa puolueellisesta, vääristelevästä ja epäreilusta suhtautumisesta. Aktivistit ovat kokeneet median kiinnittävän huomiota yksipuolisesti liikkeen radikaaleimman osan harjoittamiin laittomiin iskuihin ja unohtavan niin aktivistien enemmistön harjoittaman laillisen ja pitkäjänteisen kampanjointityön kuin itse eläinkysymyksenkin. (Ks. luku 5.4.) Silti eläinoikeusliike on tarvinnut valtamediaa sanomansa levittämiseen – vaikka julkisuus sitten olisi kielteistäkin.

Eläinoikeusliikkeen suurin uutuu- ja samalla uutisarvo rapisi vähitellen 1990-luvun mittaen, mutta liike pysytteli silti mediajulkisuuden agendalla varsin sitkeästi. Julkisuuden määrässä on kuitenkin ollut voimakasta kausittaista vaihtelua. Voimakkaimmin eläinoikeusliikkeen saaman mediajulkisuuden mää-

rään näyttävät vaikuttaneen kulloisetkin laittoman suoran toiminnan iskut, jotka dramaattisena ja radikaalina toimintakeinona ovat olleet tiedotusvälineiden ensisijainen kiinnostuksen kohde liikkeen toiminnassa.

”Kettutyttöjen” jälkeen seuraava voimakkaan julkisuuden kausi ja samalla koko eläinoikeusjulkisuuden huippu ajoittui talveen 1997–1998. Median huomiota herättivät jo syksyn mittaan suuret minkkitarhoihin kohdistuneet iskut ja turkistarhaajien tunteiden kuumeneminen, mutta varsinaisen ”potin” räjäyttivät Orimattilan tapahtumat itsenäisyyspäivän yönä. Tällöin orimattilalainen turkistarhaaja ampui haulikolla tarhalleen pyrkinyttä viiden aktivistin joukkoa haavoittaen heistä kolmea, ja ryhmän kiinni jäännin myötä lähti purkautumaan useiden selvittämättä jääneiden iskujen sarja. Orimattilan tapauksen jälkimainingeissa lehtien palstoilla käsiteltiin iskujen lisäksi eläinoikeusliikettä yleisemminkin. Lähes parin vuoden hiljaisemmän vaiheen jälkeen eläinoikeusliike nousi jälleen näkyvämmiin julkisuuteen syksyllä 2000 Pohjanmaalla sekä muualla Suomessa tapahtuneiden tarhaiskujen sarjan myötä. Tämän tutkimuksen empiirisen aineiston ajanjakso päättyy juuri tähän syksyn 2000 iskusarjaan.

Eläinoikeusliike ei ole kuitenkaan hävinnyt julkisuuden agendalta 2000-luvun puolellakaan, vaan on tehnyt sinne ajoittaisia ”comebackejä” uusien iskujen ja oikeudenkäyntien myötä.¹ Jonkinlainen kyllästyminen eläinoikeusteenmaan on kuitenkin selvästi näkynyt mediajulkisuudessa 1990-luvun lopun huippuvuosien jälkeen: eläinoikeusliikettä yksittäisiä iskuja yleisemmällä tasolla käsittelevät jutut ovat 2000-luvun puolella olleet harvinaisia, ja median huomio on suuntautunut ennemminkin muihin liikehdintöihin, kuten vuosituhanen vaihteessa esiin nousseeseen globalisaatiokriittiseen liikkeeseen.² Mediajulkisuus on myös sisällöllisesti noudattanut aikaisempia linjoja, joten aineiston kylläntymisen vuoksi en ole nähnyt mielekkääksi laajentaa empiirisen aineiston ajanjaksoa vuotta 2000 pidemmälle.

¹ Syksyn 2000 iskusarja sekä keväällä 2001 tehty, aktivistien kiinnijäämiseen johtanut tarhaisku tulivat oikeuden käsittelyyn vasta talvella 2003–2004, jolloin oikeudenkäynneistä ja tuomioista uutisoitiin jälleen lehdistössä. Lisäksi yksittäiset tarhaiskut – viime vuosina lähinnä minkkien vapautukset – tai iskujen (oletetut) yritykset ovat saaneet julkisuutta muun muassa heinäkuussa 2002 (Maalahti, minkkien vapautus), syyskuussa 2002 (Teuva, minkkien vapautus, kettujen hennaus), heinäkuussa 2003 (Maalahti, tarhaiskun epäilty yritys), syyskuussa 2003 (Kokkola, Suomen suurin minkkien vapautus) ja huhtikuussa 2004 (Kauhajoki, minkkien vapautus).

² Osittain eläinoikeusliikkeen saaman julkisuuden vaihteluita voidaankin selittää itse liikkeen toiminnan ja reaalisten tapahtumien ohella laajemmalla yhteiskunnallisella kontekstilla, kuten ”kilpailevilla” protestoinnin kohteilla ja protesteilla, sekä tiedotusvälineiden toimintalogiikalla. Yhteiskunnallisten ongelmien ja poliittisten teemojen julkista näkyvyyttä, ”huomiosyklejä” (Downs 1972), onkin usein selitetty erilaisilla elinkaarimalleilla (eri malleista ja niiden soveltamisesta ks. esim. Suhonen 1994, 27–36; Väliaverron 1996, 50–54). Eläinoikeusliikkeen ja eläinkäsitelmien kannalta relevanttina voi pitää erityisesti Downsien (1972) ekologisia kysymyksiä koskevaa elinkaari-teoriaa, joka tarkastelee teeman nousua ja laskua median ja yleisön välisen suhteen näkökulmasta. Mallin mukaan yhteiskunnallisiksi ongelmiksi ekologiset kysymykset nostaa usein dramaattinen onnettomuus tai eturyhmien ja asiantuntijoiden kampanjointi. Ongelmasta tulee julkinen ja kaikkien tiedossa oleva, mutta kun yleisö alkaa tiedostaa, että ongelman ratkaiseminen vaatisi uhrauksia ja perustavanlaatuisia yhteiskunnallisia muutoksia, se alkaa kyllästyä aiheeseen, ahdistua siitä ja ärtyä muutosvaatimuksista. Tämä saa yleisöistä kilpailevat tiedotusvälineet siirtymään muihin aiheisiin. (Mt., 38–41.)

Empiiriseen aineistooni kuuluu noin 1 200 juttua yhdeksästä eri sanomalehdestä: Helsingin Sanomista, Ilta-Sanomista, Iltalehdestä, Aamulehdestä, Keskisuomalaisesta, Pohjalaisesta, Ilkasta, Savon Sanomista ja Etelä-Suomen Sanomista. Aineistoon kuuluvat ensimmäisiä Pohjanmaan iskuja ja Orimattilan tapausta käsittelevät jutut oikeudenkäynnit mukaan lukien, syksyn 2000 iskujen ja niiden tutkinnan uutisointi, Kuopion yliopiston Karttulan koe-eläinkasvatamon vastaista toimintaa käsitteleviä juttuja, Vantaan Fur Centerin turkishuutokauppojen vastaisten mielenosoitusten uutisointi vuosilta 1995–1999 sekä eläinoikeusliikettä ja veganismia yleisemmällä tasolla käsitteleviä juttuja vuosilta 1995–2000. Uutis- ja feature-juttujen lisäksi aineistoon on kerätty mahdollisimman kattavasti pääkirjoitukset ja muu toimituksellinen mielipideaineisto vuosilta 1995–2000. (Ks. tarkemmin luku 7.)

1.2 Toimijoiden ja diskurssien välinen määrittelykamppailu

Tarkastelen tässä tutkimuksessa sitä, miten suomalaisen median valtavirtaa edustavissa sanomalehdissä on tulkittu ja merkityksellistetty eläinoikeusliikettä, joka on radikaalina yhteiskunnallisena liikkeenä haastanut sekä kulttuuriset itsestäänselvyydet että totut poliittisen toiminnan ja protestoinnin muodot. Empiirinen analyysini kohdentuu siis sanomalehdistöön, vaikka pohdinkin myös laajemmalla tasolla eläinoikeusliikkeen – ja yleisemmin yhteiskunnallisten liikkeiden – ja median suhdetta. Lähestymistapani nojautuu kriittisen diskurssianalyysin väljään teoreettis-metodiseen viitekehykseen, joka jättää tutkijalle runsaasti vapautta varsinaisten menetelmällisten ratkaisujen tekemisessä. Tutkimukseni on perusorientaatioltaan ja otteeltaan laadullinen, mutta hyödynnän tutkimuksessa laadullisen diskurssianalyysin ohella ja tukena myös määrällistä sisällönerittelyä.

Diskurssianalyysi lähestymistapana nojautuu sosiaalisen konstruktio-
nismien teoreettiseen lähtökohtaan, jonka mukaan merkitykset ovat sosiaalisesti, ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa tuotettuja, eivätkä suinkaan sisälly ulkoisen todellisuuden objekteihin (ks. esim. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993b, 17–24; Jokinen 1999a, 39–41). Asiat itsessään eivät siis ”merkitse”, vaan merkitykset konstruoidaan käyttämällä representaatiojärjestelmiä: käsitteitä ja merkkejä (Hall 1997b, 25). Tästä seuraa, että merkitykset eivät ole itsestään selviä ja pysyviä, vaan kiistanalaisia, moninaisia sekä kamppailuille ja muutokselle alttiita (ks. luku 4.3). Diskurssianalyytikon näkemyksissä journalismi – tai ylipäättään kielenkäyttö – ei peilimäisesti heijasta todellisuutta tai välitä sen merkityksiä; sen sijaan media on todellisuuden aktiivinen merkityksellistäjä ja konstruoi-ja. Niinpä myös eläinoikeusliikkeen julkisuuden tapauksessa media näyttäytyy sekä itse aktiivisesti todellisuutta määrittelevänä ja tuottavana toimijana että todellisuuden määrittelystä kamppailevien diskurssien ja toimijoiden kenttänä.

Tutkimusongelmani ja pääkysymykseni voi tiivistää muotoon *minkälaista kuvaa eläinoikeusliikkeestä tuotetaan mediajulkisuuden määrittelykamppailussa*. Tämä

yleisen tason tutkimuskysymys on kuitenkin tarpeen jakaa tarkempiin osaongelmiin ja -kysymyksiin, joiden tarkasteluun paneudun eri luvuissa (yksityiskohtaisemmista alakysymyksistä ks. luku 7):

- 1) Mitkä toimijat pääsevät määrittelemään eläinoikeusliikettä mediajulkisuudessa (*eläinoikeusliikkeen määrittelijät*, luku 8)?
- 2) Miten eläinoikeusliikettä (toimintaa, tavoitteita, aktivisteja) representoidaan mediajulkisuuden diskursseissa (*eläinoikeusjulkisuuden diskurssit*, luku 9)?
- 3) Minkälaisesta yhteiskunnallisesta reaktiosta mediajulkisuuden määrittelykamppailussa ja eläinoikeusliikettä merkityksellistävissä diskursseissa on ollut kyse (*moraalinen paniikki ja moraalisen järjestyksen vahvistaminen*, luku 10)?

Tarkastelen siis työssäni ensinnäkin eläinoikeusliikkeen määrittelijöitä eli sitä, mitkä toimijat pääsevät ylipäänsä esiin sanomalehtien jutuissa ja missä asemassa nämä jutuissa esiintyvät. Selvitän sitä, miten usein eri toimijat pääsevät ääneen ja saavat näkemyksensä esille jutuissa, miten usein taas toimijoiden osaksi jää esiintyä vain julkisuuden kohteina, joiden toimintaa ja näkemyksiä muut toimijat kuvaavat ja tulkitsevat. Olen myös kiinnostunut siitä, keiden näkemyksille eläinoikeusliikejutut ensisijaisesti rakentuvat eli ketkä nousevat julkisuudessa ensisijaisiksi määrittelijöiksi. Tarkastelen myös toimittajien roolia: miten aktiivisesti toimittajat itse osallistuvat määrittelykamppailuun ja millä tavoilla he käyttävät määrittelyvaltaansa suhteessa julkisuuden toimijoihin.

Toisena keskeisenä tutkimusongelmana tarkastelen sitä, miten eläinoikeusliikettä representoidaan eli esitetään mediajulkisuudessa esiintyvissä diskursseissa. Diskurssit ymmärrän Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993b, 27) tapaamaan ”verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta” (diskursseista ks. tarkemmin luku 7.2.4). Tarkastelen muun muassa sitä, miten eri diskursseissa selitetään ja tulkitaan eläinoikeusliikettä, mikä diskursseissa määritellään yhteiskunnalliseksi ongelmaksi ja minkälaisia ratkaisuja siihen tarjotaan sekä sitä, minkälaisia identiteettejä aktivisteille määritellään ja minkälaisia identiteettejä diskurssien puhujat samalla omaksuvat itselleen.

Aktivisteille mediassa tuotettujen julkisten identiteettien tarkastelu on olennaista useammastakin syystä: ensinnäkin identiteettiä voidaan pitää yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnassa keskeisenä poliittisena resurssina ja välineenä (ks. luku 5.2), jolla voi olla vaikutusta sekä protestin menestymiseen että liikkeen valitsemiin toimintakeinoihin. Toiseksi identiteettien konstruoinen prosessin nostaa huomion keskiöön yhteiskuntatieteissä ja kulttuurintutkimuksessa nykyisin vallitseva identiteettikäsitelmä, joka korostaa identiteettien tuotettua, ei-essentialistista luonnetta. Identiteetti ymmärretään nykyään laajalti Stuart Hallin (1999, 21–23) ”postmodernin subjektin” merkityksessä, eli ihmisen identiteettiä ei nähdä olemuksellisenä ja pysyvänä, vaan moninaisena ja muuttavana; jonain joka ”muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan tai puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä” (mt., 23).³ Yksilöllä ei siis enää nähdä olevan vain yhtä,

³ Hall (1999, 21–23) erottelee historiallisesti kolme erilaista identiteettikäsitelmää: valituksen subjektin, sosiologisen (modernin) subjektin ja postmoderniin subjektin. Va-

esimerkiksi kansallista tai luokkapohjaista identiteettiä, vaan fragmentoitunut identiteetti tai useita vaihtuvia identiteettejä (esim. Hall 1996, 4; Hall 1999, 22–23, 28, 250; Kellner 2000, 261–296; Kivikuru 1998).

Hallin (1999, 23) mukaan kulttuuristen merkitysten ja representaatioiden järjestelmät tarjoavat ihmisille nykyään yhä enemmän identiteettejä, joihin samaistua. Ihmiset elävät siis nykyisten kulttuuristen merkitysvirtojen keskellä eräänlaisessa identiteettien yltäkylläisyyden tilassa, joka rohkaisee vaihtuviin identifikaatioihin. Keskeisellä sijalla representaatioiden lähteenä ja samaistumiskohteiden tarjoajana nykyisessä vahvasti mediavälitteisessä yhteiskunnassa ovat tietenkin juuri median tuotteet (ks. luku 6.3). Nimenomaan identiteettien ja mediajulkisuuden representaatioiden läheisen kytköksen korostuminen onkin kolmas perustelu mediajulkisuudessa tuotettujen aktivisti-identiteettien tarkastelun ajankohtaisuudelle ja keskeisyydelle.

Diskurssianalyysissäni olen diskurssien ”sisäisten” merkitysten ja niihin kytkeytyvän määrittelyvallankäytön tarkastelun lisäksi kiinnostunut myös eri diskurssien välisistä valtasuhteista eli siitä, mitkä diskurssit nousevat eläinoikeusjulkisuudessa hegemoniseen asemaan, mitkä taas jäävät marginaalisiksi, ja miten tämä diskurssien välinen hierarkia syntyy. Pohdin lisäksi tutkimuksessa diskursiivisen kamppailun seurauksia sekä eläinoikeusliikkeen että laajemmin yhteiskunnan kannalta.

Kolmas osaongelmani siirtää tarkastelun fokuksen toimijoiden luokittelun ja diskurssien erittelyn tasolta eläinoikeusliikettä käsittelevän mediajulkisuuden kokonaisuuteen. Tarkastelen eläinoikeusjulkisuutta Stanley Cohenin (1980) ”moraaliseksi paniikiksi” nimeämän yhteiskunnallisen reaktion ilmentymänä ja tuottajana. Moraalisella paniikilla ymmärretään jonkin ”poikkeavan” ilmiön tai ihmisryhmän ympäröivässä yhteisössä herättämää voimakasta levottomuutta ja uhan kokemusta, jonka lietsomisessa media on keskeisessä osassa (mt.; ks. tarkemmin luku 6.5). Tämä osaongelma ja teoreettinen näkökulma on tutkimuksen ”uusin”, eli se on tullut mukaan verrattain myöhäisessä vaiheessa tutkimusprosessia ja on näin ollen eräässä mielessä itsessään jo empiirisen analyysin tulosta.⁴ En siis ole asettanut ennakko-oletukseksi ennen aineistoon perehtymistä, että eläinoikeusliikettä käsittelevässä mediajulkisuudessa olisi kyse moraalista paniikista, vaan tämä käsitys on syntynyt aineiston analysoinnin myötä. Koska eläinoikeusjulkisuuden analysointi moraalisen järjestyksen vahvistamispyrki-

---

listuksen subjektissa identiteetti liittyy käsitykseen ihmisistä järjellä ja tietoisuudella varustettuina yhtenäisinä yksilöinä, joilla on jonkinlainen olemuksellinen ”keskus”, syntyhetkellä alkunsa saava sisäinen ydin – ”identiteetti”. Sosiologisessa subjektikäsitelyssä taas ei nähdä tätä subjektin sisäistä ydintä autonomisena, vain itse subjektiin sidoksissa olevana, vaan katsotaan identiteetin muotoutuvan yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksessa, suhteessa ”merkityksellisiin toisiin”. Identiteetti on siis jotain joka kiinnittää yksilön kulttuuriin, subjektin rakenteeseen. Postmodernissa identiteettikäsitelyssä taas korostuu identiteettien moninaisuus ja pirstoutuneisuus. Postmodernilla subjektilla ei siis ole olemuksellista tai pysyvää identiteettiä, vaan identiteetti muokkautuu jatkuvasti sosiaalisessa kanssakäymisessä ja suhteessa ympäröiviin kulttuurisiin representaatioihin.

⁴ Laadullisen tutkimuksen tapauksessa voi toki yleisemminkin sanoa, että tutkimusongelmat eivät välttämättä ajallisesti edellä aineiston analysointia, vaan vasta aineistoon perehtyminen usein tarkentaa ja muokkaa tutkimusongelmia ja -kysymyksiä tai tuottaa kokonaan uusia. (Ks. esim. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 113–114.)

myksiin johtaneena moraalisen paniikkina on varsin keskeinen, kokoava taso tutkimuksessani, olen katsonut aiheelliseksi muotoilla sen omaksi osa-ongelmakseen ja taustoittaa moraalisen paniikin problematiikkaa jo teoriaosassa.⁵

1.3 Tutkija tulkitsijana ja asianajajana

Mielenkiintoni eläinoikeusliikkeen mediajulkisuuteen on herättänyt alun perin henkilökohtainen kiinnostus: aktivoitin itse 1990-luvun jälkipuoliskolla, pian suomalaisen eläinoikeusliikkeen synnyn jälkeen, toimimaan sekä eläinoikeuskysymysten että eläinoikeusliikkeeseen kytkeytyvän laajemman radikaaliliikhehdinnän parissa. Aluksi eläinoikeusliikkeen suhde mediaan kiinnosti minua siis ennemminkin toimijan kuin tutkijan näkökulmasta. Sittemmin ruohonjuuritason aktivismini on vaihtunut akateemisiin aktiviteetteihin ja samalla kiinnostukseni eläinoikeusliikkeen ja median suhteeseen on muuttunut ensisijaisesti tieteellisen uteliaisuuden motivoimaksi.

Omaehtainen kokemus liikkeistä ei ole mitenkään tavaton tausta yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa. Myös monien yhteiskunnallisten liikkeiden ja median suhdetta tarkastelleiden tutkijoiden tutkimuskiinnostuksen taustalla on omaehtainen kosketus tai aktiivinen osallistuminen liikehdintään (esim. Gitlin 1980; Pyykkönen 2000; Suominen 1997). Tällaisen osallistujaperspektiivin kiistaton etu on sen tuoma ensikäden kokemus ja tieto liikkeestä: ”sisäpiiriläisyyteni” vuoksi minulla on sellaista tietoa eläinoikeusliikkeestä, jota täysin ulkopuolisella tutkijalla ei välttämättä olisi, ja eläinoikeusliikkeen omat merkityksenannot avautuvat minulle helposti. Toisaalta taas läheistä suhdetta tutkimuskohteeseen – tai tässä tapauksessa itse asiassa tutkimuskohteen eli mediajulkisuuden kohteeseen – voi toki pitää potentiaalisesti ongelmallisena, koska kohdetta lähietäisyydeltä tarkasteltaessa tarkkailijan näkökyky ei välttämättä ole aina terävimmillään. Itse koen kuitenkin viime vuosien tuoneen tarvittavaa ajallista ja kokemuksellista etäisyyttä eläinoikeusliikkeeseen, mikä on mahdollistanut sitoutumattoman tutkijan position omaksumisen.

En ole kokenut tätä position vaihtamista toimijasta tutkijaksi erityisen ongelmalliseksi. Kuten ”diskurssianalyttikko” ja yhteiskuntatieteilijä Kirsi Juhila (1999b, 202) toteaa, position käsite itsessään jo sisältää ajatuksen tilanteisuudesta ja vaihtuvuudesta. Positio ei siis ole jotain essentialistista, muuttumatonta ja itsestään selvää. Positioihin ei synnytä – niitä otetaan ja omaksutaan tilanteen ja tarkoituksen mukaan. Yksittäinen tutkijakin voi liikkua eri positioiden välillä tutkimuksen eri vaiheissa ja eri tutkimuksissa, vaihtaa positioita tutkimuskysymysten ja -intressien mukaan (mt., 202–203, 227).

Omassa suuntautumisessani aineistooni tunnistan jossain määrin kaikki kolme Juhilan (1999b) erittelemää tutkijanposition kategoriaa: analyttikon, asianajajan ja tulkitsijan positiot. Tiivistettynä analyttikon positiossa on kyse

⁵ Vielä lisenfaatintyössäni (Juppi 2002) moraalisen paniikin käsite oli lähinnä kokoava tulkintakäsite, jonka toin mukaan vasta työn loppuvuonna.

pyrkimyksestä minimoida tutkijan osallisuus suhteessa analysoitavaan aineistoon ja pitäytyä nimenomaan toimijoiden puheessa tai tekstissä ilmaisemissa merkityksissä ja orientaatioissa (mt., 203). Asianajajan position ottava tutkija taas ymmärtää tutkimuksen poliittisena, sitoutuu muutokseen toimiessaan ole-massa olevan kriitikkona ja pyrkii tutkimuksellaan edesauttamaan ja ajamaan jotakin asiaa (mt., 207–208). Tulkitsija taas näkee analysoitavan aineistonsa potentiaalisesti monien tulkintojen ja luentojen lähteenä ja ymmärtää analyysin vuorovaikutuksellisen prosessina, jossa on aineiston ja sen tarjoamien vihjeiden lisäksi läsnä myös tulkitsija tulkintaresursseineen (mt., 212–213).

Vahvimmin katson tutkimukseni rakentuvan tulkitsijan ja asianajajan positioiden vuoropuhelulle. Vaikka pyrin toki analyyttikon tavoin tavoittamaan eri diskurssien ja niihin nojautuvien toimijoiden orientaation ja eläinoikeusliikkeelle antamat merkitykset, en usko, että tätä analyysia on mahdollista tehdä irrallaan kontekstisidonnaisesta tiedosta, puhtaasti tekstiaineistojen varassa. Katson siis toimivani ennemminkin aktiivisena tulkitsijana, joka tuottaa tekstiaineiston tarjoamien vihjeiden pohjalta tulkintoja nojautumalla teoreettisiin näkökulmiin ja yhteiskunnallis-kulttuurisen kontekstin tuntemukseen. Asianajan positio taas aktivoituu, kun kriittiselle diskurssianalyysille tyypilliseen tapaan teen näkyväksi diskursseihin kytkeytyvää vallankäyttöä, kyseenalaistan hegemonisia tulkintoja ja nostan esiin niille vaihtoehtoisia tulkintoja. Asianajan positio ei siis tässä merkitse eläinoikeusliikkeen ja -asian ajajaksi asettautumista, vaan diskurssien ja niiden analysoinnin mieltämistä poliittiseksi toiminnaksi sekä kriittistä suhtautumista marginalisoivia käytäntöjä ja diskursiivista vallankäyttöä kohtaan.

Tähän hegemonisten tulkintojen kyseenalaistamisen pyrkimykseen liittyy myös tutkimuksessa käyttämieni käsitteiden valinta: puhun turkistarhaiskujen yhteydessä eläinten *vapauttamisesta* enkä pyri ottamaan etäisyyttä tähän eläinaktivistien itsensä käyttämään termiin käyttämällä vaihtoehtoisia ilmauksia, kuten *irti päästäminen*, *luontoon päästäminen* tai *häkeistä päästäminen*. Kyse on osittain tarkoituksellisesta, poliittisesta valinnasta: koska pyrin kriittisestä tutkijan positiosta käsin tarkastelemaan ja myös kyseenalaistamaan eläinoikeusliikkeestä sen ulkopuolelta tuotettuja marginalisoivia representaatioita, olisi varsin ristiriitaista, jos samaan aikaan itse ohittaisin ja kiistäisin täysin aktivistien omat merkityksenannot toiminnalleen ja liittyisin hallitsevien diskurssien rintamaan kritisoidaan *vapautus*-termin käytön oikeutusta. Tutkijakin joutuu siis painimaan sen kanssa, mitkä sanavalinnat hyväksyy ja omaksuu ja millaista viestiä tulee sanavalinnoillaan välittäneeksi.

Sanan käyttöä puoltavat myös käytännön syyt: on yksinkertaisesti luontevampaa ja taloudellisempaa käyttää lyhyttä ilmaisua *vapauttaa* tai *vapautus*, kuin pitempiä kaksisanaisia kiertoilmauksia. Perustelen sanan käyttöä myös sillä, että *vapauttaa*-termillä on suomen kielessä monia, pääasiassa sangen neutraaleja merkityksiä: vanki voidaan vapauttaa vankeudesta, eläin ansasta, syytetty syytteistä tai asevelvollinen asepalveluksesta. Vaikka sanaan *vapaus* ja sen johdannaisiin toki liittyy positiivinen perussävy, sanalla ei ole suomen kielessä ollut historiallisesti voimakkaita poliittis-ideologisia merkityksiä. Termi on merkinnyt lähinnä jonkin jostakin *vapaaksi päästämistä* (vrt. lähinnä engl. *free* tai *release*), ja oikeastaan vasta eläinoikeusliikkeen myötä se on alkanut saavuttaa – muiden arkisempien

merkitysten ohella – poliittis-ideologista kaikua (*liberation*) liikkeen angloamerikkalaisten poliittisten taistelujen esikuvien kautta (esim. *women's liberation, animal liberation*). Tässä mielessä koen *vapauttamisen* jopa vähemmän kantaaottavana valintana kuin tietoisemmin etäisyydenoton tarkoituksessa valittavat pitemmät ilmaisut, kuten *irti päästämisen*.

1.4 Tutkimuksen rakenne ja logiikka

Olen edellä jo avannut tutkimukseni keskeisiä kysymyksiä, analyysinäkökulmia ja samalla empiirisen osion jäsentymistä. Tekstin ”juonen” seuraamisen helpottamiseksi on kuitenkin syytä selvittää tässä vielä koko tutkimuksen rakennetta ja logiikkaa.

Tutkimus jakautuu karkeasti tutkimuskohdetta taustoittavaan ja teoreettista viitekehystä rakentavaan osaan sekä varsinaiseen empiiriseen osioon. Teoreettis-taustoittavassa osassakin pyrin kuitenkin pelkän aiemman tutkimuksen referoinnin ja analyysissä hyödynnettyjen teoreettis-metodisten työvälineiden esittelyn sijasta jo tuottamaan tulkintaa eläinoikeusliikkeen ja median sekä laajemmin yhteiskunnan suhteesta. Näin ollen teoriaosani on sangen laaja ja muodostaa keskeisen osan tutkimustani. Tutkimukseni on otteeltaan varsin poikkitieteellinen, eli olen hyödyntänyt aineksia paitsi varsinaisesta joukkoviestinnätutkimuksesta, myös muun muassa kulttuurintutkimuksesta, sosiologiasta – etenkin yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksesta – sekä politiikantutkimuksesta.

Pidän vahvaa teoreettista ja taustoittavaa kontekstointia lähestymistapani ja aineistoon suuntautumiseni kannalta johdonmukaisen ratkaisuna: kuten olen edellä todennut, diskurssianalyytikon positioissani on vahvasti pinnalla tulkitsijan positio, eli en katso oman tutkimusaiheeni ja -ongelmani tapauksessa mielekkääksi pyrkiä ”kuuntelemaan” pelkkää tekstiaineistoa, vaan tuotan aktiivisesti tulkintaa aineistostani suhteuttamalla sitä laajempiin konteksteihin. Tarkasteluni väljänä ohjenuorana onkin toiminut Norman Faircloughin (1995, 96–98; 1997, 28–29) näkemys, jonka mukaan tiedotusvälineiden tekstejä – kuten muitakin tekstejä – diskursseina analysoitaessa tulee ottaa huomioon myös niiden tuottamisen ja vastaanottamisen prosessit samoin kuin laajempi yhteiskunnallinen ja kulttuurinen konteksti, joka välittyy teksteihin diskurssikäytäntöjen kautta. Tämä on olennaista, kun nähdään diskurssi Faircloughin (1995, 97) tapaan kolmiulotteisena käsitteenä, jossa on kyse yhtä aikaa tietystä *kielellisestä muodostelmasta* (puhutusta tai kirjoitetusta tekstistä), *diskurssikäytännöstä* eli tekstien tuottamisen ja tulkinnan prosessista sekä *sosiokulttuurisesta käytännöstä*. Sosiokulttuuriset käytännöt vaikuttavat Faircloughin mukaan diskurssikäytäntöihin ja siten myös teksteihin eri kontekstitasoilla, ja analyysissä voidaanakin tapauksesta riippuen painottaa tilannekontekstia, institutionaalista viitekehystä tai yhteiskunnallista yhteyttä – tai kaikkia edellä mainituista. (Fairclough 1995, 97–98; 1997, 28–29, 78–85.)

Kontekstien mukaan ottaminen tutkimukseen merkitsee myös sitä, että työni ei edusta siinä mielessä tiukkaa konstruktioismia, että pyrkisin sulkeistamaan kielenulkoisen todellisuuden täysin tutkimuksen ulkopuolelle. Enemmänkin lähestymistapani sijoittuu Juhilan (1999a) *ontologiseksi konstruktioismiksi* kutsumaan suuntaukseen. Juhilan mukaan ontologisessa konstruktioismissa ei palauteta tutkimuskohdetta kokonaisuudessaan kieleen, vaikka kieli onkin ensisijainen tutkimuskohde. Lähestymistapaa edustava tutkija siis olettaa myös kielenkäytön ulkopuolella olevan ei-diskursiivisia maailmoja ja pohtii analyysissään diskurssien ja diskursiivisten käytäntöjen suhdetta tuohon ei-diskursiiviseen todellisuuteen. Sen sijaan *episteemisessä konstruktioismissa* kieltäydytään ottamasta kantaa siihen, onko kielen ulkopuolella todellisuutta vai ei, ja diskurssianalyysi kiinnittyy ja rajautuu tiukasti kielenkäytön tutkimiseen. (Mt., 162.)⁶

Omassa tutkimuksessani ovat ainakin jossain määrin läsnä kaikki Faircloughin erittelemät kontekstin tasot: välitön *tilannekonteksti*, journalististen tekstien tuottamista ohjaavien vakiintuneiden käytäntöjen muodostama *institutionaalinen konteksti* sekä laajempi *yhteiskunnallinen ja kulttuurinen konteksti*, joka väistämättä vaikuttaa niin eläinoikeusliikkeeseen, tiedotusvälineiden toimintaan kuin mediajulkisuudessa esiintyvien toimittajien ja muiden toimijoiden käsityksiinkin. Eläinoikeusliikkeen mediajulkisuuden tapauksessa viitataan tilannekontekstilla journalistisia tekstejä ja niiden diskursseja motivoineiden tapahtumien ja tilanteiden kontekstiin, jota olen taustoittanut erityisesti luvussa 8. Institutionaalinen konteksti nousee esiin erityisesti teoriaosan pohdinnoissa median roolista politiikan ja yhteiskunnallisen keskustelun areenana ja yhteiskunnallisten liikkeiden resurssina (luvut 4 ja 5). Laajinta yhteiskunnalliskulttuurista kontekstia hahmottelen etenkin luvussa 3.

Lähden tutkimuksessani liikkeelle itse mediajulkisuuden kohteen eli eläinoikeusliikkeen taustoittavasta esittelystä luvussa 2. Tarkastelen eläinoikeusliikkeen syntyä Suomessa ja ulkomailla, eläinoikeusliikkeen suhdetta uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja 1990-luvun radikaalin liikehdinnän aaltoon sekä eläinoikeusliikkeen filosofis-aatteellista orientaatiota ja liikkeen toimijaverkostoa. Luvussa 3 hahmottelen puolestaan sitä 1990-luvun yhteiskunnallis-

⁶ Juhilan erittelemän ontologisen konstruktioismin ja episteemisen konstruktioismin vastakkainasettelun kanssa analoginen on sosiaalisten ongelmien tutkimuksessa esiin noussut ”kiista” kontekstuaalista ja tiukkaa konstruktioismia edustavien tutkijoiden välillä. Näistä ensin mainitut eivät tarkastele ainoastaan ongelmien määrittelyä ja tulkintaa, vaan ovat kiinnostuneita myös näiden määrittelyjen uskottavuudesta ja paikkansapitävyydestä ja joutuvat näin ollen huomioimaan myös tutkittavan tekstiaineiston ulkopuolisen aineistot ja tiedot (esimerkiksi tilastot). Tiukat konstruktioistit taas pitäytyvät tiukasti aineistossa ja siinä esiintyvissä ongelmanmäärittelyissä, eivätkä pyri tarkastelemaan määrittelyjen ”totuudellisuutta” – tai ylipäätään pidä sitä mahdollisena. (Goode & Ben-Yehuda 1994a, 94–100; Juhila 1999a, 167–170, 175; Thompson 1998, 12.) Konstruktioististen näkemysten hajaantuminen näkyy myös brittiläisten diskurssianalyttikoiden keskuudessa esiin nousseessa ”realistien” ja ”relativistien” välisessä erimielisyydessä: ensin mainitut katsovat kielenkäyttötilanteiden olevan yhteydessä – joskin monimutkaisessa sellaisessa – tekstien ulkopuoliseen maailmaan (sosiaalisiin rakenteisiin ja instituutioihin), jälkimmäiset taas keskittyvät kielelliseen toimintaan ja katsovat kielen taakse pääsemisen mahdottomaksi tutkimuksessa. (Juhila 1999a, 163–167, 175.)

kulttuurista kontekstia, johon eläinoikeusliikkeen nousu ja sen herättämä voimakas yhteiskunnallinen reaktio ajoittuivat. Pohdin yhteiskunnan sosiaalista ja kulttuurista fragmentoitumista sekä politiikan ja kansallisen protestikulttuurin murrosta ja näiden vaikutusta eläinoikeusliikkeen saamaan vastaanottoon.

Luvussa 4 siirrän tarkasteluni mediajulkisuuteen. Tarkastelen median merkitystä niin virallisen poliittisen järjestelmän kuin omaehtoisen kansalais-toiminnankin resurssina. Pohdin myös median roolia lähdekäytännöiltään varsin valikoivana yhteiskunnallisen keskustelun areenana, symbolista valtaa käyttävänä yhteiskunnallisen todellisuuden tuottajana sekä vallitsevan järjestelmän uusintajana ja puolustajana. Luvussa 5 tarkennan katseen tutkimukseni ydinalueelle eli yhteiskunnallisten liikkeiden ja median suhteeseen. Tarkastelen sitä, miten yhteiskunnalliset liikkeet käyttävät mediaa välineenään ja resurssinaan ja miten media toisaalta vaikuttaa yhteiskunnallisiin liikkeisiin, niiden protestin onnistumiseen ja kehittymiseen.

Luvussa 6 siirryn tarkastelussa astetta teoreettisemmalle tasolle. Pohdin luvussa kuvitteellisten yhteisöjen rakentumista ja niitä symbolisia resursseja, joita yhteisöllisyyden tuottamisessa hyödynnetään. Kiinnitän huomiota etenkin median rooliin yhteisön tuottajana ja puolustajana. Pohdin myös yhteisöllisyyteen erottamattomasti kytkeytyvää eronteon ja ulossulkemisen tematiikkaa, eli toiseuden tuottamista ja yhteisön ”muukalaisia”. Tarkastelen lisäksi yhteisöä ”uhkaavien” muukalaisten herättämiä moraalisen paniikin reaktioita. Esittelen siis luvussa eläinoikeusliikkeen mediajulkisuuden tulkitsemisen ja selittämisen kannalta keskeisiä teoreettisia näkökulmia ja käsitteitä ja rakennan samalla sitä teoreettis-metodista apparaattia, jota hyödynnän empiirisessä analyysissä.

Luvussa 7 esittelen tarkemmin tutkimuksen aineiston, avaan yksityiskohdaisemmin tutkimuskysymykset ja käyn läpi keskeiset tutkimusmenetelmät: sisälönerittelyn ja diskurssianalyysin. Luvussa 8 tarkastelen eläinoikeusjulkisuuden määrittelijöitä niin koko aineistossa kuin yksittäisiä uutistapahtumia ja teemoja koskevassa kirjoittelussakin. Tarkastelen myös toimittajan määrittelyvallan käyttöä suhteessa julkisuuden toimijoihin. Luvussa 9 siirryn tarkastelemaan koko tekstiaineiston tasolla diskursseja ja niiden keskinäisiä suhteita. Luvussa 10 siirrän tarkastelun vielä kokonaisvaltaisemmalle tasolle eli analysoin eläinoikeusjulkisuutta kokonaisuutena moraalisen paniikin näkökulmasta. Tarkastelen myös niitä strategioita, joilla eläinoikeusliikkeen haastama yhteisö on mediajulkisuudessa puolustautunut kokemaansa uhkaa vastaan: eläinoikeusliikkeen marginalisointia toiseuteen polarisoitujen identiteettimäärittelyjen avulla, yhtenäistä moraalista rintamaa rakentavia rituaalisia julkisia tuomioita, yleiseen mielipiteeseen vetoamista ja konsensuksen tuottamista sekä yhteisön jakamiin myytteihin vetoamista.

Viimeisessä luvussa (luku 11) kokoan yhteen tutkimuksen keskeisen tulokset ja hahmottelen näin eläinoikeusliikkeestä julkisuudessa syntyvää kokonaiskuva. Pohdin myös mediajulkisuudessa nähdyn reaktion syitä, sen seurauksia eläinoikeusliikkeen protestin onnistumisen kannalta sekä eläinoikeusliikkeen herättämän mediakohun yhteiskuntaan ja kulttuuriin jättämiä jälkiä.

2 ELÄINOIKEUSLIIKE OSANA 1990-LUVUN RADIKALISMIN AALTOA

Eläinoikeusliike on ollut ympäröivälle yhteiskunnalle ja medialle kova pala purtavaksi monessakin mielessä: liike nosti esiin ja politisoi radikaalilla tavalla aikaisemmin tuntemattoman eläinoikeuskysymyksen ja hämmensi virallisten yhdistysten luvattua maata epämuodollisella, anarkistisella järjestäytymisellään ja radikaaleilla toimintakeinoillaan. Liike muodosti keskeisen – ja mediajulki-suudessa ehdottomasti näkyvimmän – osan laajempaa 1990-luvun jälkipuoliskolla esiin nousutta radikaalia liikehdintää⁷. Tämä protestiaalto asettuu toisaalta osaksi niin sanottujen uusien yhteiskunnallisten liikkeiden jatkumoa, mutta on toisaalta uudistanut yhteiskunnallisten liikkeiden teemoja, järjestäytymismuotoja ja toimintakeinoja.

Tarkastelen tässä luvussa ensinnäkin eläinoikeusliikkeen syntyä Suomessa ja ulkomailla. Pohdin sen jälkeen eläinoikeusliikkeen suhdetta uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja erityisesti 1990-luvun radikalismiin. Luon sen jälkeen vielä katsauksen sekä eläinoikeusliikkeen aatemaailmaan ja poliittisiin tavoitteisiin että järjestäytymisen muotoihin ja toimintakeinoihin. Nojaudun tarkastelussani niin uusista yhteiskunnallisista liikkeistä esitettyihin yleisempiin teoretisointeihin, kuin nimenomaan uusinta suomalaista liikeaaltoa koskevaan tutkimukseenkin⁸. Eläinoikeusliikkeen syntyä, filosofiaa ja toimijaverkoston tarkastelllessani nojaudun vahvasti myös liikkeen omiin julkaisuihin ja niissä esiintuotuihin merkityksenantoihin. Pidän liikkeen omaa itseymmärrystä toiminnastaan olennaisena lähtökohtana yhteiskunnallisia liikkeitä tarkasteltaessa. Koska yhteiskunnallisessa liikkeessä on olennaisesti kyse jaetuista merkityksistä ja

---

⁷ *Radikalismilla* tai *radikaalilla liikehdinnällä* viitataan tässä ”epäsovinnaiseen” protestointiin, joka poikkeaa konventionaalisesta poliittisesta toiminnasta ja Suomessa tyypillisestä muodollisesta, lakia ja omaisuuden suojaa kunnioittavasta kansalais- ja protestitoiminnasta (ks. luvut 3.4 ja 3.5).

⁸ Eläinoikeusliikettä ja siihen kytkeytyvää laajempaa radikaalia liikehdintää ja vastakulttuurista yhteisöä on tarkasteltu mm. useissa pro gradu -töissä (esim. Lindholm 1998; Lintunen 1998; Lundbom 1998; Luukka 1998; Peltokoski 1999; Pyykkönen 2000; Termonen 2000; Toivanen 1997). Kattavimmin liikeaaltoa on käsitelty teoksissa Juppi, Peltokoski & Pyykkönen (toim.) 2003 ja Konttinen & Peltokoski 2004.

identiteeteistä sekä yhteisistä todellisuudentulkinnosta ja tilannearvioista ja niiden pohjalta tehdyistä strategisista ja taktisista valinnoista, liikkeen omia diskursseja huomioon ottamatta olisi mahdotonta ymmärtää, mistä liikkeessä on kyse. Kuten Manuel Castells (1997, 69–70) asian ilmaisee, liikkeitä tulee ymmärtää niiden omilla ehdoilla, ”koska liikkeet ovat, mitä ne sanovat olevansa”. Näin voidaan myös välttää heikoille jälle vievä pyrkimys tulkita liikkeen ”todellista” tietoisuutta (mt., 70).

2.1 Eläinoikeusliikkeen nousu 1990-luvun Suomessa

Eläinoikeustoiminta ja -teema on Suomen kansalais- ja protestitoiminnan kentällä sangen uusi tulokas. Varsinaiseksi identifioitavaksi, mobilisoituneeksi yhteiskunnalliseksi liikkeeksi sen voi katsoa muotoutuneen vuonna 1995 (ks. Konttinen & Peltokoski 2004, 11–23; Luukka 1998, 51). Liikkeen juuret juontavat kuitenkin kauemmas: niitä voi jäljittää toisaalta perinteisempään ympäristö- ja eläinsuojelutoimintaan, toisaalta radikaaliin ala- ja vastakulttuuriseen⁹ kenttään, kuten 1980-luvulla kukoistaneeseen punk-alakulttuuriin ja sen myötä muotoutumaan lähteneeseen, 1990-luvun alussa vilkkaana eläneeseen anarkistiliikkeen (Konttinen & Peltokoski 2004, 12–16).

Ennen varsinaista eläinoikeusliikkeen kautta eläinoikeusasia oli esillä muun muassa Suomen punk anarko -yhdistyksen, SPAY:n, toiminnassa (Luukka 1998, 48–49). Näkyvämpääkin eläinoikeustoimintaa esiintyi jo 1990-luvun alkupuoliskolla: Esimerkiksi Vantaan turkishuutokaupoissa osoitettiin mieltä PETA:n (People for Ethical Treatment of Animals), Animalian ja ”Turkiseläinten puolesta” -nimisen ryhmittymän nimissä. Myös laittomia toimintamuotoja esiintyi jo ennen toukokuun 1995 ”kettutyttö”-kohua. Yksittäisiä turkisiikkeisiin kohdistuvia iskuja oli tapahtunut pääkaupunkiseudulla jo 1980-luvun puolella, 1990-luvun alkupuolella alkoi esiintyä hieman järjestelmällisempääkin turkisiikkesabotaasia, ja vuonna 1994 sabotaasit levisivät myös muihin kaupunkeihin (Purmonen 1998, 258–261). Ilta-Sanomien kertoi keuhkokuumeen aiheuttetun parin edellisen vuoden aikana jo 1,5 miljoonan markan vahingot lasien rikkomisella ja ovien liimaamisella (*Turkkialalle aiheutettu jo 1,5 miljoonan vahingot*, 12.5.1995). Eläinaktivistit itse ovat kuitenkin kuvanneet 1990-luvun

⁹ Ymmärrän alakulttuurin ja vastakulttuurin ja niiden välisen häilyvän eron kyseisiä käsitteitä nuorisokulttuuriin soveltaneiden Heiskasen ja Mitchellin (1985) tapaan: Alakulttuureissa on kyse aikuiskulttuurista (tai ”emokulttuurista” tai ”valtakulttuurista”) irralleen rakennetuista ja siltä vain osia lainaavista kulttuurisista ryhmittymistä, vastakulttuurissa taas enemmän tai vähemmän tietoisesti vallitsevia kulttuurisia arvoja vastustamaan asettuvista kulttuurisista muodostelmista. Alakulttuurissa on kyse ryhmistä, tyyleistä ja elämänmuodoista; vastakulttuureissa taas arvoista, aatteista ja niitä toteuttavissa liikkeistä. (Mt., 31–32.) Käytännössä käsitteitä on kuitenkin sovellettu varsin kirjavasti eikä yksittäisiä ryhmiä voi välttämättä sijoittaa yksiselitteisesti jompaankumpaan kategoriaan: esimerkiksi punk-liikkeestä puhutaan usein alakulttuurina, vaikka ainakin ”punkkareiden” tiedostavin osa myös tietoisesti asettuu vastustamaan ja haastamaan valtakulttuurisia merkityksiä ja elämäntapoja. Käsitteistä käydystä keskustelusta ks. tarkemmin Juppi 2002, 30–33.

alun ensimmäisiä turkisliikkeisiin kohdistuneita ilkivallantekoja väheksyvästi ”yksittäisten ’punkkareiden’ tekosiksi” (Luukka 1998, 49).

Suomalainen eläinoikeusliike heräsi toimimaan kansainvälisesti vertaillen varsin myöhään. Maailmalla keskustelu eläinten oikeuksista – tai eläinten *vapautuksesta*¹⁰ – alkoi heräillä jo 1970-luvun loppupuolella australialaisen Peter Singerin vuonna 1975 julkaistun *Animal Liberation, A New Ethics for our Treatment of Animals* -kirjan vauhdittamana. Lisää pontta uuden liikkeen synnylle antoi yhdysvaltalaisen Tom Reganin vuonna 1983 julkaistu kirja *The Case for Animal Rights* (Singeristä ja Reganista ks. luku 2.4).

Käytännön eläinoikeustoiminnassa Iso-Britannia on toiminut edelläkävijänä ja tiennäyttäjänä muiden maiden eläinoikeustoiminnalle. Siellä modernin eläinoikeusliikkeen piirteitä esiintyi jo 1960-luvulla metsästyksen häirintää (*hunt sabotage*) harjoittaneessa Hunt Saboteurs Associationissa (Finsen & Finsen 1994, 64). Metsästyksen (erityisesti ketunmetsästyksen) sabotointi on myöhemminkin säilyttänyt keskeisen aseman brittiläisten eläinaktivistien toiminnassa. 1970-luvulla toiminta alkoi kuitenkin radikalisoitua. Laittomat keinot otettiin käyttöön, ja iskut kohdistuivat nyt metsästyksen lisäksi myös muihin eläimiä hyväksikäyttäviin kohteisiin. Animal Liberation Front, ALF, syntyi vuonna 1976, ja se alkoi kohdistaa iskuja koe-eläinlaboratorioihin ja koe-eläinkasvattajien tiloihin kiihtyvällä tahdilla. (Esim. Finsen & Finsen 1994; Purmonen 1998, 255–258.)¹¹ Laittoman toiminnan vastapainona Britanniassa on toisaalta myös laajapohjainen laillisin keinoin kampanjoiva eläinliike, jonka aktivistien ikähaitari on huomattavan laaja.

Myös Yhdysvalloissa eläinoikeusliike heräsi 1970-luvun puolivälissä. Huomio kohdistui aluksi eläinkokeisiin. Ensimmäisten laillisten kampanjoitten perässä alkoi myös Animal Liberation Frontin nimissä harjoitettu laitonta toiminta vuonna 1979. Sittemmin Yhdysvaltoihin on syntynyt useita laillisin ja avoimin keinoin toimivia eläinoikeusjärjestöjä, kuten PETA, sekä laitonta suoraa toimintaa harjoittavia ryhmiä, ja toiminnan skaala on laajentunut eläinkokeiden vastustamisesta muun muassa maatalouden tehoeläintuotannon, turkisten ja eläinten huvittelukäytön vastustamiseen. (Ks. esim. Scarce 1990, 118–132.) ALF:n mallin mukainen toiminta on sittemmin levinnyt eri puolille Eurooppaa. Laittoman suoran toiminnan iskuja on tehty muun muassa Saksassa, Itävallass-

¹⁰ Suomessa eläinten ”vapautus” yhdistetään lähinnä Eläinten vapautusrintaman toimintaan, mutta englanninkielisissä maissa puhutaan yleisemmin eläintenvapautusliikkeestä (*animal liberation movement*) kuin eläinoikeusliikkeestä (*animal rights movement*), kun tarkoitetaan eläinsuojelusta (*animal welfare*) eroavaa radikaalimpaa, sekä laillisia että laittomia keinoja käyttävää ruohonjuuritason toimintaa eläinten oikeuksien puolesta (ks. esim. Scarce 1990, 116). Selkeyden vuoksi puhun kuitenkin Britannian ja USA:nkin tapauksessa eläinoikeusliikkeestä.

¹¹ Erityisesti Britanniassa eläinoikeusliikkeen otteet ovat koventuneet vielä Animal Liberation Frontistakin, joka hyväksyy materian vahingoittamisen ja eläinten vapauttamisen, mutta sanoutuu irti ihmisten ja eläinten vahingoittamisesta. Vuonna 1982 aktivoitunut Animal Rights Militia (ARM) on muun muassa lähettänyt kirjepommeja eläinkokeita tekeville lääkäreille. Samalla nimellä on toimittu myös Kanadassa. Väkivaltaisia menetelmiä, kuten kirjepommeja ja kirjeansoja, ja käyttänyt myös ARM:ääkin radikaalimpi Justice Department. Eläinoikeuskamppailun ainoat kuolonuhrit ovat kuitenkin tähän saakka olleet aktivisteja. (Ks. esim. Luukka 1998, 46; *Eläinten vapautusrintama Britanniassa –*, Helsingin Sanomat 8.2.1998.)

sa, Hollannissa, Norjassa sekä Ruotsissa, jossa Djurens Befrielse Front syntyi jo vuonna 1985. ALF:n mallin mukaiset iskut eivät ole rajoittuneet ainoastaan läntiseen Eurooppaan, vaan vastaavanlaista toimintaa on nähty myös Itä-Euroopan maissa. Laittoman toiminnan lisäksi ympäri Eurooppaa ovat toki aktivoituneet myös laillisissa menetelmissä pitäytyvät kansainväliset ja kansalliset eläinoikeusjärjestöt ja -ryhmittymät.

Myös suomalainen eläinoikeusliike omaksui alusta lähtien ulkomaisen mallin (ALF) mukaisen laittoman suoran toiminnan taktiikan, ja myös nimi toimintataktiikalle saatiin suorasta käännöksestä: Eläinten Vapautusrintama, EVR. Kuten monien muiden yhteiskunnallisten liikkeiden, myös eläinoikeusliikkeen tapauksessa ulkomaiset esimerkit ovat siis toimineet innoittajana ja esikuvana suomalaiselle liikehdinnälle. Toimintatapoja ei ole kuitenkaan kopioitu ulkomailta Suomeen sellaisenaan, vaan maan oloihin ja toimintakulttuuriin jossain määrin mukauttaen. Esimerkiksi brittiläiselle toiminnalle keskeistä metsästyksen sabotointia ei ole esiintynyt Suomessa satunnaisia hirvilavojen kaatoja lukuun ottamatta. Suomalaisen eläinoikeusliikkeen radikaaleinkaan siipi ei myöskään ole missään vaiheessa kopioinut ulkomailta kaikkein kovimpia toimintamenetelmiä, joissa ollaan valmiit tarkoituksellisesti vahingoittamaan ihmisiä.¹²

Suomessa eläinoikeusliikkeen alkutaipaleen merkkipaaluina voidaan pitää toukokuun 1995 lopussa Pohjanmaalla tehtyjä tarhaiskuja sekä Oikeutta eläimille -järjestön (OE) perustamista huhtikuussa 1995. Näillä kummallakin oli keskeinen vaikutus liikkeen syntyyn – olkoonkin, että eläinoikeusliikkeen näyttävää ja näkyvää mobilisaatiota oli edeltänyt pitempi hiljaisen kehkeytymisen vaihe (Konttinen & Peltokoski 2004, 11). Monet Oikeutta eläimille -järjestöä perustamassa olleista nuorista olivat aiemmin ajaneet eläinten asiaa muun muassa Animaliaassa tai eläinsuojeluyhdistyksissä. Vaikka nuoret aktivistit katsoivat tavallisten eläinsuojeluyhdistysten tekevän sinänsä tärkeää työtä, niiden tavoitteet ja lobbaukseen keskittyvät toimintakeinot koettiin liian maltillisiksi, jäykkiksi ja kompromissihakuisiksi (Tuomivaara 1998b, 29–34; Tuomivaara & Purmonen 1996, 154). Uuden eläinten etuja ajavan liikkeen perustamista pohtimaan kokoontuneet nuoret kokivat tarvetta ryhtyä toimimaan eläinten oikeuksien puolesta tavalla, joka tekisi eläinten asemasta ”päivänpolttavan aiheen”. Eläinten oikeudet haluttiin tuoda ”ihmisten silmien eteen, kaduille ja julkiseen keskusteluun”. Suunnitelmissa oli tuolloin muun muassa mielenosoitusten ja tempausten järjestäminen ja infopöydän pitäminen. (Tuomivaara 1998b, 29.)

Oikeutta eläimille -järjestön perustamista voi pitää ratkaisevana eläinoikeusliikkeen synnylle, sillä vasta se avasi eläinoikeusasiasta kiinnostuneille selkeän kanavan järjestäytyneeseen kollektiiviseen toimintaan ja aikaisempaa laajempaan yhteydenpitoon samat näkemykset ja tavoitteet jakavien ihmisten kanssa. Näin se mahdollisti eläinoikeusasiaa ajaville kokemuksen toiminnasta osana laajempaa kollektiivisen toiminnan verkostoa, *liikettä*, ja antoi mahdolli-

¹² Voimakkaita tunteita herättänyt eläinkysymys on tosin tuottanut tappouhkauksia pariin otteeseen – puolin ja toisin. Suurin osa suomalaisesta eläinoikeusliikkeestä ei kuitenkaan hyväksy sen enempää väkivallan käyttöä kuin sillä uhkaamistaan.

suuden identifioida itsensä juuri *eläinaktivistiksi*, eläinoikeusliikkeen toimijaksi, erotuksena eläinsuojelijoihin, alakulttuuripiireihin ja aiempiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Tällainen kokemus ja itseymmärrys on olennaista, sillä yhteiskunnallista liikettä erottaa pelkistä irrallisista protesteista tai löyhistä poliittisista yhteenliittymistä nimenomaan toimintaa jäsentävä näkemys maailmasta sekä kollektiivinen identiteetti, jotka auttavat osallistujia sijoittamaan irralliset protestitapahtumat laajempaan yhteyteen (Della Porta & Diani 1999, 19). Nämä ovat ylipäänsä edellytyksiä mobilisaation synnylle: syntyäkseen liike tarvitsee solidaarisuutta ja ajallisen jatkuvuuden kokemusta synnyttävän ja ”meidät” rajaavan kollektiivisen identiteetin, identifioidun vastustajan, sekä määritellyn päämäärän tai tarkoituksen (Melucci 1996, 292–293).

Toisaalta tämän kollektiivisen kokemuksen ja identiteetin syntyminen tuskin olisi ollut mahdollista ainakaan nähdyllä laajuudella ja nopeudella, elleivät Pohjanmaan ensimmäiset turkisiskut olisi toukokuussa 1995, pian uuden järjestön perustamisen jälkeen, suunnanneet valtamedian huomiota nousevaan aatteeseen ja liikkeeseen. Vasta ensimmäisten EVR-iskujen ja ne toteuttaneiden ”kettutyttöjen” myötä eläinoikeusliike nousi suuren yleisön tietoisuuteen. Konttisen ja Peltokosken (2004, 11, 18–21) mukaan iskuja voidaankin pitää eräänlaisena avaintapahtumana, joka laukaisi kehittyneet jännitteet manifestoituneeksi protestiksi ja muokkasi herättämänsä julkisen keskustelun kautta protestoijista kollektiivista subjektia: sekä yhteiskunnallista puheenaihetta että tunnistettua yhteiskunnallista toimijaa.

Iskujen jälkimainingeissa paitsi EVR, myös Oikeutta eläimille -järjestö herätti huomiota kieltäytyessään perinteisistä eläinsuojeluyhdistyksistä poiketen tuomitsemasta laittomia iskuja ja tarjotessaan sen sijaan ymmärrystä iskuille tai ainakin niiden motiiveille. Näin ollen juuri mediajulkisuuden välityksellä tieto uudesta järjestöstä sekä käynnistyneestä radikaalimmasta eläinoikeustoiminnasta tavoitti nopeasti nekin eläinasiasta kiinnostuneet, joita toimintaa käynnistämässä olleiden henkilökohtaiset kaverisuhteiden verkostot eivät olisi saavuttaneet. Negatiivisesta sävystä huolimatta julkinen keskustelu muodosti siis julkisen tilan, jota hyödyntämällä pienet aktivistipiirit saattoivat synnyttää laajemman liikehdinnän aallon (Konttinen & Peltokoski 2004, 21). Ilman julkisuutta liike olisi kenties jäänyt vain pääkaupunkiseudun tai eteläisen Suomen ilmiöksi ja vetänyt mukaansa vain jo ennestään muussa ruohonjuuritason toiminnassa aktivoituneita ihmisiä.

2.2 Eläinoikeusliike uutena yhteiskunnallisena liikkeenä

Useat yhteiskunnallisten liikkeiden tutkijat erottavat toisistaan perinteiset joukkoliikkeet sekä uudet, ”jälkitraditionaaliset” (ks. esim. Touraine 1981) yhteiskunnalliset liikkeet. Uusilla liikkeillä on viitattu monissa länsimaissa jo 1960-luvulla opiskelijaliikkeen jälkimainingeissa kehittymään lähteneeseen, mutta vasta 1970-luvulla voimakkaammin aktivoituneeseen liikehdintään, kuten rau-

hanliikkeeseen, seksuaalipoliittisiin liikkeisiin, naisliikkeeseen ja ympäristöliikkeeseen. Eläinoikeusliikkeen voi katsoa olevan osa tätä uusien yhteiskunnallisten liikkeiden kenttää tai jatkumoa.

Suomessa uusien liikkeiden esiinmarssi ajoittui myöhempään kuin Yhdysvalloissa ja monissa Euroopan maissa. Suomessa uusien liikkeiden on katsottu syntyneen varsinaisesti vasta 1970- ja 1980-luvun vaihteessa (esim. Bergman 1998, 167; Siisiäinen 1998). Esimerkiksi Martti Siisiäinen (1990, 71–71) katsoo vuonna 1979 aktivoituneen Kojjärvi-liikkeen toimineen lähtölaukauksena uusille yhteiskunnallisille liikkeille ja aloittaneen näin uuden jakson suomalaisen protestin historiassa. Meillä 1960-luvun liikkeet, jotka monissa maissa olivat jo uusien liikkeiden ensi vaihe, olivat lähinnä ”välittävä muoto” vanhojen ja uusien liikkeiden välillä (Siisiäinen 1998, 226–227). Esa Konttinen taas ei kiinnittä huomiota niinkään yksittäiseen käännekohtaan tai uusien liikkeiden alkupisteeseen, vaan katsoo 1970-luvun jälkipuoliskon tuoneen mukaan vähittäisen murroksen suomalaisen liikehdinnän luonteessa. Uudelle liikehdinnälle oli luonteenomaista modernisaatiouskon murtuminen sekä yksilön arkielämän ja autenttisen kokemuksen korostaminen. Huomio kohdistui uusissa yhteiskunnallisissa liikkeissä aidon ja autonomisen subjektiviteetin samoin kuin lähiympäristöjen puolustamiseen. (Konttinen 1998, 188–189, 197–211.) Siisiäisen mukaan uudet liikkeet toivat uutta myös suomalaisen liikehdinnän muotoon: Osa liikkeistä luopui vanhasta organisoitumisen kaavasta ja tilalle tuli sen sijaan löyhempiä järjestäytymismuotoja. Liikkeet myös sovelsivat erilaisia passiivisen vastarinnan muotoja, kuten työkoneisiin kytkeytymistä tai suojeltaviin puihin kiipeilemistä. (Mt., 228–229.)

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden käsitteellä ei ole viitattu ainoastaan tiettyjen teemojen tai toimintatapojen esiinmarssiin, vaan kokonaisvaltaisempaan muutokseen liikehdinnän luonteessa. Liiketutkijat ovat kiinnittäneet huomiota muun muassa uusien yhteiskunnallisten liikkeiden luonteeseen kulttuurisina, identiteettiä luovina ja vallitsevia merkityksiä haastavina kollektiivisen toiminnan verkostoina. On siis tapahtunut siirtymä luokkapohjaisista intressiliikkeistä ja niiden materiaalisista, taloudellis-poliittisista kamppailuista yhä enemmän kulttuuriselle ja symboliselle tasolle (esim. Melucci 1985, 1989, 1994; Touraine 1985, 774–780).¹³ Tätä uusien yhteiskunnallisten liikkeiden sym-

¹³ Kaikki liiketutkijat eivät tosin ole yksimielisiä uusien liikkeiden ”uutuudesta”, vaan joidenkin näkemysten mukaan kyse voi olla ennemminkin liikkeiden elinkaaren tiettyyn vaiheeseen liittyvistä piirteistä, joita on esiintynyt aikanaan myös perinteisissä joukkoliikkeissä (esim. Ilmonen 1998, 21–22, 32–35; Tarrow 1998, 202). Uusista liikkeistä puhumisen on joidenkin näkemysten mukaan katsottu kertovan ennemminkin näkökulman muutoksesta, uudesta diskurssista, kuin realitodellisuudessa tapahtuneesta muutoksesta (esim. Plotke 1995). Uusien liikkeiden käsite onkin eittämättä jossain määrin ongelmallinen: kuten käsitteen nimiinsä ottanut Melucci (1989, 42) toteaa, uutuus on jo määritelmällisesti suhteellinen käsite. Tuoremmassa tuotannossaan Melucci itse puhuukin mieluummin ”nykyajan” tai ”nykyisistä” liikkeistä (*contemporary movements*). Katson kuitenkin Meluccin (mt., 42) tapaan, että uusien liikkeiden käsite auttaa suhteellisuudestaan huolimatta tekemään vertailevaa eroa erilaisen kollektiivisen toiminnan muotojen välillä. Se on siis käyttökelpoinen analyttinen työväline. Oman työni takia se on arvokas ennen kaikkea siksi, että liikkeitä tästä näkökulmasta tarkastelleet tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota liikehdinnän niihin

bolis-kulttuurista ulottuvuutta on korostanut muun muassa italialainen liiketutkija Alberto Melucci. Hänen mukaansa uudet liikkeet haastavat hallitsevan logiikan symbolisella tasolla: ne kyseenalaistavat vallitsevat koodit, määrittelyt ja todellisuuden nimeämisen. Toisin kuin perinteiset, materiaalisten resurssien tuotannosta ja jakamisesta huolestuneet poliittiset liikkeet, uudet liikkeet ovat huolissaan merkitysten tuotannosta ja jaosta yhteiskunnassa. Informaatioressurssit ovatkin nousseet kamppailun ytimeen. (Melucci 1985, 812; 1989, 61–63, 74–75).

Kamppailun tason muutoksen myötä liikkeille on ominaista se, että ne eivät ole ainoastaan välineitä tavoitteiden saavuttamiseen, vaan päämäärä itsessään. Koska kollektiivinen toiminta keskittyy kulttuuriseen alueeseen, liikkeen *muoto* on itsessään viesti, symbolinen haaste vallitseville koodeille ja malleille. Välineelliset tavoitteet eivät katoa, mutta päämääristä tulee väliaikaisia ja josain määrin muutettavissa olevia. (Melucci 1989, 56, 60, 74; ks. myös 1985, 801.) Näin ollen uusissa liikkeissä tärkeitä eivät ole ainoastaan näyttävät aktiot ja mobilisaatiot, vaan myös arkisempi olemassaolo. Liikkeet perustuvatkin olennaisesti latentin ja näkyvän toiminnan yhdistymiseen: Henkilökohtaista osallistumista ja panostamista vaativat arkielämän pienten ryhmien verkostot tarjoavat tilaisuuden toteuttaa käytännössä vallitsevista sosiaalisista koodeista poikkeavia elämäntapa- ja ihmissuhdemalleja, luoda uusia merkityksiä ja vaihtoehtoisia ajattelutapoja. Näkyvät konfrontaatiot, kuten mielenosoitukset, taas tekevät muulle yhteiskunnalle näkyväksi olemassa olevat konfliktit ja niiden suhteen järjestelmän logiikkaan sekä liikkeen tarjoamat vaihtoehdot. (Melucci 1985, 800; 1989, 55, 60, 70–73.)

Uusille liikkeille tyypillisesti myöskään eläinoikeusliikkeen konfliktissa ei ole kyse materiaalisten resurssien jaosta käytävästä taistelusta. Kyse on ennemminkin symbolisesta ja kulttuurisesta kamppailusta: yhteiskunnan vallitsevien arvojen, moraalisten ja kulttuuristen koodien haastamisesta. Polttopisteessä on tässä tapauksessa erityisesti ihmisen ja eläimen suhde, eli kulttuurimme eläinkäsitykset ja eläinten asema yhteiskunnassa – joskin eläinten asema ja kohtelu kytketään myös laajempiin yhteyksiin, kuten hierarkkisten valtasuhteiden kritiikkiin, ihmisen luontosuhteen pohdintaan sekä sosiaalisen ja globaalin oikeudenmukaisuuden kysymyksiin.

Myöskään eläinoikeusliikkeen tapauksessa liike ei ole vain väline, vaan sillä on arvoa sinänsä: liike pyrkii arkisessa olemassaolossaan toteuttamaan periaatteitaan niin jäsenten veganismin ympärille ”tihentyvissä” elämäntapavaihtelunnoissa (ks. Peltokoski 2003) kuin liikkeen hierarkiattomuuteen pyrkivässä järjestäytymisessäkin (ks. Lindholm 2003, 80–81). Eläinoikeusliike ja muut 1990-luvun radikalismien aallon liikkeet ovatkin naisliikkeen viitoittamaa polkua seuraten jatkaneet henkilökohtaisen politisoimista: toimijat korostavat yhteiskunnallisten muutosvaatimusten ohella henkilökohtaisia elämäntapa- ja kulutusva-

---

puoliin, jotka ovat erityisen relevantteja mediajulkisuudessa tapahtuvia määrittelykamppailuja koskevan kysymyksenasetteluni kannalta.

lintoja¹⁴. Näin ollen siis liikkeen muodon ja elämäntavan voi katsoa itsessään olevan olennainen osa liikkeen symbolista protestia. Eläinoikeusliikkeessä ei kuitenkaan ole kyse ainoastaan kulttuurisesta yhteisöstä, vaan myös selkeästi poliittisesta protestista. Kuten Melucci (1994, 123, 126) huomauttaa, uusien liikkeiden itseisarvoisuus ja protestin symbolisuus eivät latista liikkeitä vain ekspressiiviseksi alakulttuuriseksi ilmiöiksi. Sen sijaan informaatioyhteiskunnassa, jossa valtaa harjoitetaan kontrolloimalla kulttuurisia koodeja, yhteiskunnallisen liikkeen antagonismi sisältyy juuri sen kykyyn vastustaa näitä koodeja ja kumota ne. Meluccin mukaan perinteinen jaottelu välineelliseen ja ekspressiiviseen toimintaan ei pädekään uusissa liikkeissä, sillä symbolinen toiminta on samalla myös kommunikaation väline.

Eläinoikeusliikkeessä näkyy selkeästi myös Meluccin luonnehtima näkyvän ja julkisen toiminnan sekä arkisemman ja näkymättömämmän toiminnan rinnakkaiselo. Julkisuudessa eläinoikeusliikkeestä nähdään enimmäkseen vain kaikkein näkyvin ja radikaalein puoli: julkiset konfrontaatiot, kuten mielenosoitukset ja laittoman suoran toiminnan iskut. Koko eläinoikeusliike on kuitenkin huomattavasti laajempi: radikaalein toiminta on vain jäävuoren huippu, jonka perustana on arkinen liikkeen verkostoissa toimiminen sekä vastakulttuurinen merkitystuotanto ja ”toisineläminen”. Mielenosoitukset ja muut näkyvät aktiot eivät kuitenkaan ainoastaan tavoittele julkisuutta ja tee liikettä näkyväksi muille ihmisille, vaan niillä voi nähdä merkitystä myös liikkeen sisäisen koheesion ja jatkuvuuden kannalta. Kuten Lindholm (2003, 78–79) tulkitsee, kyse on yhteisöllisesti latautuneista rituaaleista, joissa uudistetaan kollektiivista kokemusta ja joiden voimalla yhteisö jaksaa elää myös rituaalien välistä arkea.

2.3 Eläinoikeusliike osana 1990-luvun radikalismia

Eläinoikeusliike on siis osa uusien yhteiskunnallisten liikkeiden jatkumoa, mutta sitä on vielä olennaisempaa tarkastella osana Suomessa 1990-luvulla nousutta radikaalin liikehdinnän aaltoa, joka omalta osaltaan uudisti yhteiskunnallisten liikkeiden osallistujia, teemoja, järjestäytymismuotoja ja toimintarepertuaaria. Eläinoikeusliikkeen voi katsoa olevan liike laajemman liikkeen (tai liikekentän tai -verkoston) sisällä: toisaalta eläinoikeusliike on hahmotettavissa selkeästi

¹⁴ Giddens (1991, 214–231) viittaa tällaiseen yksilöllisten valintojen politisoitumiseen ja moraalisten kysymysten esiin nousemiseen myöhäismodernissa *elämänpolitiikan* käsitteellä. Elämänpolitiikka on nimenomaan elämän *valintojen* tai *päätösten* ja *elämäntyylien* politiikkaa. Sille on tyypillistä moraalisesti oikeutettujen elämänmuotojen etsiminen: kyse on siitä, miten meidän tulisi elää. Elämänpolitiikka on itsensä toteuttamista, mutta ei itsekkäässä ja yltyöyksilöllisessä mielessä, vaan tietoisena globaaleista riippuvuussuhteista, henkilökohtaisten valintojen vaikutuksista. Giddensin mukaan yhteiskunnallisilla liikkeillä on ollut suuri merkitys elämänpolitiikan kysymysten esiin nostamisessa, olipa kyse sitten naisliikkeestä tai ympäristöliikkeestä. Juuri ekologinen huoli on otollinen elämänpolitiikan kasvualusta, koska ekologiset ongelmat korostavat globaalien järjestelmien keskinäisriippuvaisuutta ja tuovat esiin henkilökohtaisten valintojen ja maapallonlaajuisten ongelmien väliset yhteydet.

omaan asiakokonaisuuteensa keskittyvänä kollektiivisen toiminnan verkostona, toisaalta taas osana laajempaa muutosliikehdintää ja sen (vasta)kulttuurisia merkityksiä, tavoitteita ja toimijaverkostoja. Tämä ilmenee yhtäältä siinä, että eläinoikeusaktivistit kytkevät eläinoikeuskysymyksen laajempiin ympäristö- ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin, toisaalta siinä, että eläinoikeusliikkeessä aktiiviset ihmiset usein toimivat myös muissa ryhmissä, kampanjoissa, järjestöissä ja liikkeissä (esim. Konttinen & Peltokoski 2000; 2004; Luukka 1998, 64).

1990-luvun radikaalista liikehdinnästä löytyy sidoskohtia aiempaan ympäristöliikehdintään, mutta myös katkoksia suhteessa aiempiin protesteihin. Konttinen ja Peltokoski (2000; 2004) puhuvatkin tästä liikehdinnästä *ympäristöprotestin neljäntenä aaltona*. Aikaisemmat ympäristöprotestoinnin voimakkaan tihentymisen ja purkautumisen kaudet, protestiaallot, ovat toistuneet noin kymmenen vuoden välein: Ensimmäinen aalto osui 1960-luvun loppuun ja 70-luvun taitteeseen, jolloin moderni ympäristönsuojeluaate levisi Suomeen. 1970- ja 80-lukujen vaihteeseen ajoittuneen toisen aallon symboliksi kohosi Kojjärvi-liike, mutta samaan ajanjaksoon ajoittui myös useita muita paikallisia ympäristökamppailuja. Kolmas, erityisesti metsäkiistojen leimaama aalto alkoi 1980-luvun lopulla ja jatkui 1990-luvulle. (Konttinen & Peltokoski 2000, 112; 2004, 174–180; ympäristöprotestoinnin aalloista ks. myös Rannikko 1994). Itse viittaa tässä ympäristöprotestin neljännen aallon kokonaisuuteen – sen ympäristöprotestoinnin kontekstista irrottaen – lähinnä *1990-luvun radikalismina, liikeaaltona* tai *protestiaaltona*. Liikeaallon samaistaminen nimeämisen tasollakin nimenomaan tiettyyn vuosikymmeneen on perusteltua sen vuoksi, että vaikka protestiaallon liikkeet ja ryhmät eivät toki suurimmalta osin ole lakanneet olemasta 2000-luvun puolella, eli liikehdintä selkeästi näkyvintä ja voimallisinta vaihettaan 1990-luvun jälkipuoliskolla, kun taas 2000-luvun puolella toiminnan keskipiste on osittain siirtynyt jo uusiin teemoihin ja toimintaryhmiin.¹⁵

1990-luvun radikalismissa uutta aikaisempiin liikkeisiin verrattuna oli jo sen temaattinen sisältö. Protestiaallossa esillä olleita keskeisiä teemoja olivat eläinten oikeudet, ympäristöteema laajasti ymmärrettynä, sosiaalisen ja globaalin oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon teemat, antiautoritaarisuus, antirasismi ja antimilitarismi (esim. Lindholm 1998, 5; Pyykkönen 2000; Konttinen & Peltokoski 2000, 2004). Konttinen ja Peltokoski pitävätkin yhtenä 1990-luvun protestiaallon silmiinpistävimmistä piirteistä juuri osallistumisen laajaa sisällöllistä skaalaa: vaikka ympäristökysymykset ovat keskeisessä asemassa, ovat neljännen aallon aktivistit osallistuneet yleisesti myös muun muassa eläinoikeusjärjestöjen, ihmisoikeus- tai rauhanjärjestöjen, kehitysmaajärjestöjen ja anarkistijärjestöjen toimintaan.¹⁶ Nimenomaan eläinten oikeudet näyttävät olleen protestiaallon keskeinen yksittäinen mielenkiinnon kohde, jonka puolesta monet aktivistit ovat toimineet erityisen aktiivisesti. (Konttinen & Peltokoski 2000, 114–116; 2004, 68–72.) Protestiaallon laaja-alaisuuden ja kokonaisvaltaisuuden vuoksi

¹⁵ Lindholm (2004) puhuukin vuosituhanen vaihteessa esiinnouksesta globalisaatiokriittisestä liikehdinnästä omana protestiaaltonaan, viidentenä protestiaaltona.

¹⁶ 1990-luvun protestiaallon muodostaneista ryhmistä ks. tarkemmin Konttinen & Peltokoski 2004, 23–28.

Konttinen ja Peltokoski (2004, 168–169) eivät puhuisikaan yhdenasianliikkeistä, vaan ennemminkin ”moniasialiikehdinnästä”.

Uutuutena aikaisempiin liikkeisiin nähden voi pitää myös eläinoikeusliikkeen ja laajemman liikeaallon osallistujien nuoruutta ja naisvaltaisuutta (esim. Siisiäinen 1998, 234; Konttinen & Peltokoski 2004). Konttisen ja Peltokosken tutkimukseen osallistuneista ympäristöprotestin neljännen aallon toimijoista noin 40 % oli alle 20-vuotiaita ja lähes 75 % alle 25-vuotiaita. Naisia oli kaksi kolmannesta vastanneista. (Konttinen & Peltokoski 2000; 2004, 53.) Sama näyttää pätevän myös pelkkään eläinoikeusliikkeeseen: Luukan mukaan eläinoikeusliikkeessä 1990-luvun jälkipuoliskolla toimivat aktivistit olivat iältään pääasiassa 15–25-vuotiaita. Ikärakenne tosin vaihteli paikkakunnittain. Luukan havaintojen mukaan eläinaktivisteista 60–65 % oli tyttöjä. (Luukka 1998, 129.) Ikärakenteen vuoksi 1990-luvun radikaali liikehdintä oli hyvin opiskelijavaltaista: peräti kolme neljännestä Peltokosken ja Konttisen haastattelemista aktivisteista oli erityisesti yliopistoissa tai lukioissa opiskelevia opiskelijoita ja koululaisia, palkkatyössä oli 13 prosenttia ja työttömänä 7 prosenttia vastanneista. (Konttinen 2003, 134; Konttinen & Peltokoski 2004, 59–60.)

Eläinoikeusliikettä ja muuta uutta ympäristöradikalismia on pidetty tyyppillisesti urbaaneina liikkeinä. Tätä käsitystä tukevat Konttisen ja Peltokosken (2000, 114; 2004, 56) tulokset: tutkimukseen vastanneista yli puolet asui suurissa, yli 100 000 asukkaan kaupungeissa ja vain vajaa viidennes pienissä kaupungeissa tai maaseutuoloissa. Uusien radikaaliliikkeiden toimijoiden keskittymistä suurimpiin kaupunkeihin voi pitää sikäli luonnollisena ja ennustettavana, että nuoria ympäri maata puoleensa vetävissä yliopistokaupungeissa potentiaaliset toimijaresurssit ovat paljon suuremmat. Kaupungeissa on siis tarjolla riittävän suuri ”kriittinen massa”, samoin kuin erilaisia ala- ja vastakulttuurisia ryhmitymiä salliva ja siten ryhmämuodostukselle suotuisa ilmapiiri (Konttinen 2003, 134; Konttinen & Peltokoski 2004, 57–58). Vaikka herkkyyttä eläin- ja ympäristökysymyksille löytyy maaseudultakin, nimenomaan kaupungit muodostavat näin ollen otollisen sosiaalisen ympäristön tämän kiinnostuksen kehkeytymiseksi liikkeeksi (Konttinen 2003, 134).

Eläinoikeusliike tai muu radikaaliliikehdintä eivät ole kuitenkaan yksinomaan etelän suurten kaupunkien ilmiöitä: Esimerkiksi Oikeutta eläimille -järjestön paikallisryhmiä on tai on eri aikoina ollut eri puolilla Suomea - myös pohjoisessa aina Torniota ja Rovaniemeä myöten ja myös pienillä paikkakunnilla. Lisäksi monen eläinoikeusaktivistin tausta on alun perin pikkukaupungissa tai maaseudulla, vaikka opiskelut myöhemmin ovatkin tuoneet suurempaan kaupunkiin, jossa aktivoituminen valmiiden ryhmien myötä on ollut helppoa. Esimerkiksi Konttisen ja Peltokosken tutkimuksessa neljännen aallon aktivisteista yli neljännes oli kotoisiin maaseutupaikkakunnalta tai kaupunkimaisesta kunnasta (Konttinen & Peltokoski 2004, 57).

1990-luvun protestiaallon erityispiirteenä on pidetty varsinkin sen toimintakeinojen radikalisoitumista (esim. Konttinen 2003; Konttinen & Peltokoski 2004; Lindholm 1998; Siisiäinen 1998). Siisiäisen (1998, 235) mukaan uutta eläinoikeusliikkeen tapauksessa on ollut yksityisen omaisuuden vahingoittaminen ja puuttuminen (turkis)kaupankäyntiin, maanalaisuuden ja julkisuuden vuorotte-

lu sekä toiminnan taustalla olevien sosiaalisten verkkojen joustavuus. Vaikka eläinoikeusliikkeen ja laajemman protestiaallon sisällä ollaan myös erimielisiä ja käydään jatkuvaa keskustelua hyväksyttävistä toimintatavoista, suhtautuu liikeaalto kokonaisuudessaan huomattavan sallivasti radikaaleihin toimintakeinoihin (Konttinen 2003, 130–132; Konttinen & Peltokoski 2004; ks. tarkemmin luku 3.5).

Aatteelliselta tai poliittiselta suuntautumiseltaan valtaosa eläinaktivisteista on Luukan mukaan luokiteltavissa ekoanarkisteiksi, mutta liikkeessä on eroteltavissa myös ”puhtaita anarkisteja, vasemmistolaisittain suuntautuneita, punamustia ja täysin epäpoliittisia aktivisteja”. Luukan haastattelemat aktivistit eivät yleensä luottaneet puoluepolitiikkaan. (Luukka 1998, 133). Myös laajempaa 1990-luvun protestiaaltoa luonnehtii varauksellinen suhtautuminen puoluepolitiikkaan, vaikka aktivistien sympatiat perinteisellä vasemmisto-oikeisto-akselilla tarkasteltuna ovatkin selvästi vasemmalla (Konttinen & Peltokoski 2000, 118–123; 2004, 76, 80). Liikehdinnälle onkin tyypillistä ”ideologismien” hylkääminen: tiukkojen ohjelmien ja dogmaattisten opinkappaleiden noudattamisen sijaan uudessa liikehdinnässä korostuu tavoitteiden ja toiminnan tilannekohtainen arviointi (Lappalainen 1999, 132–138; 2000b, 259–264). Tällainen vanhojen vasemmisto-oikeisto-jakojen ja jyrkän ideologisuuden hylkääminen on tyypillistä myös laajemmin länsimaiselle vuosituhannen vaihteen liikehdinnälle. Vaikka liikkeet ovat usein ideologisesti lähempänä vasemmistoa kuin oikeistoa, ne pitävät etäisyyttä poliittisiin puolueisiin ja pyrkivät tietynlaiseen ”ideologiseen puolueettomuuteen” (Della Porta 2000, 243).

Tyypillistä 1990-luvun radikalismille on ollut myös koko ”politiikan” ja ”poliittisen” uudelleen määrittely: Uusimman liikeaallon toimijoille politiikan samaistaminen vain tiettyihin instituutioihin, ammattipoliitikkoihin ja poliittisiin puolueisiin näyttäytyy aivan liian kapea-alaisena käsityksenä. Liikkeiden toimijat antavat oman toimintansa kontekstissa ”poliittiselle” laajemman merkityksen yhteiskunnallisena toimintana, ajatteluna ja vaikuttamisena, omaehtoisena ruohonjuuritason politiikkana. Samalla liikeaallon toimijat kyseenalaistavat myös poliittisen ja kulttuurisen jyrkän erottamisen. (Ks. esim. Termonen 2000, 7.)

1990-luvun protestiaallon radikaaliliikkeet olivat siis tietyssä mielessä jälleen ”uusia” yhteiskunnallisia liikkeitä ”uusien” yhteiskunnallisten liikkeiden jatkumossa. Tämä onkin tuottanut tarvetta tehdä erotteluja myös nimeämisen tasolla. 1990-luvulla aktivoituneesta muun muassa anarkismia, eläinoikeusajattelua ja ympäristöajattelua yhdistävästä liikehdinnästä onkin Suomessa puhuttu vaihtelevasti paitsi ”ympäristöprotestin neljäntenä aaltona” (Konttinen & Peltokoski 2000; 2004), myös esimerkiksi ”vaihtoehtoliikkeinä” (Kalliala 1999), ”radikaalina ympäristöaktivismina” tai ”ympäristöradikalismina” (Lindholm 1998), ”scenenä” tai ”skenenä” (Toivanen 1997; Pyykkönen 2000) ja puolileikkiläisesti jopa ”uus-uus liikkeinä” (*new-new movements*) (esim. Lappalainen 2000a).

2.4 Eläinoikeusliike eläinkäsityksen politisoijana ja radikalisoijana

Eläinten intressien vakavasti ottamista ja eläinten oikeuksien tunnustamista peräänkuuluttava eläinoikeusajattelu poikkeaa selkeästi perinteisestä eläinsuojeluajattelusta, joka keskittyy lähinnä eläinten hyvinvointikäsityksiin. Eläinoikeusajattelun voikin katsoa radikalisoineen huomattavasti aikaisemmin heränneen eläinsuojeluajattelun astetta pitemmälle.

Englannin kielessä eläinsuojelusta käytetään kuvaavasti termiä *animal welfare* (eläinten hyvinvointi) eikä *animal protection* (eläinsuojelu). Eläinsuojeluajattelulle on keskeistä se, ettei eläimille tulisi tuottaa kärsimystä. Sen sijaan perinteiset eläinsuojeluyhdistykset eivät yleensä kyseenalaista eläimen välineellistä käyttöä ihmisen päämääriin ja esimerkiksi eläinten tappamista sinänsä. Gary Francione (1996, 8–10) kuvaa eläinsuojelun ominaispiirteitä seuraavasti: eläinsuojelu perustuu oletukseen siitä, että eläimillä on kyky jonkinlaiseen hyvinvointiin eli eläimet ovat tietoisia ja tuntevia olentoja, kykeneväisiä tuntemaan kipua ja tavoittelemaan mielihyvää. Eläinsuojeluajattelu ei tästä huolimatta ulota eläimiin kaikkia niitä moraalisia oikeuksia ja huomioonottamisen vaatimuksia, jotka automaattisesti ulotetaan kanssaihmiisiin. Se ei kyseenalaista eläimen näkemistä ihmisen omaisuutena ja unohtaa eläinten intressit silloin, kun vastassa olevat ihmisten intressit nähdään merkittäviksi tai kun eläinten kärsimystä tai kuolemaa ei tulkita tarpeettomaksi.

Järjestötasolla eläinsuojeluajattelua edustavat Suomessa toisaalta käytännön eläinsuojelutyötä tekevät tahot, kuten Suomen Eläinsuojeluyhdistys ja paikalliset eläinsuojeluyhdistykset, toisaalta selkeämmin päättäjien lobbaamiseen ja suuren yleisön valistamiseen keskittyvä taho, eli eläinsuojeluliitto Animalia. Animalian yhteydessä toimii myös Juliana von Wendtin säätiö, joka tukee eläinkokeita korvaavia menetelmiä kehittävää tutkimusta. Myös eläinsuojelulainsäädännön ja siihen perustuvan eläinsuojelun viranomaisvalvonnan voi katsoa edustavan lähtökohdiltaan eläinsuojeluajattelua, joskin käytännössä lainsäädännön sisältöön eivät suinkaan ole vaikuttaneet vain eläinsuojelutavoitteet, vaan myös esimerkiksi taloudelliset näkökohdat, ja näin ollen lain eläimille takaama suoja on huomattavasti vähäisempi kuin eläinsuojelijoiden ajamat eläinsuojelutavoitteet.

Eläinoikeusliike puolestaan pitää eläimiä itseisarvoisina olentoina, joilla on oikeus elämään ja luontaisten käyttäytymistarpeidensa toteuttamiseen. Esimerkiksi eläinoikeusliikkeen selkärangan muodostava Oikeutta eläimille -yhdistys linjaa järjestön esittelytekstissä filosofiaansa näin:

Oikeutta eläimille kyseenalaistaa eläinten hyväksikäytön ajatuksen. Suhteemme eläimiin tulisi perustua vastavuoroisuuteen nykyisen yksisuuntaisen hyödyntäytelun sijasta. Eläimillä on oikeus elämään ja omaehtoisuuteen. Eläimet ovat tuntevia ja kärsimiskykyisiä olentoja, joilla on aitoja hyvinvointivaatimuksia. Meillä on eettinen vastuu ottaa huomioon nämä vaatimukset. (Mikä on Oikeutta eläimille -yhdistys 2004.)

Järjestön poliittisiin tavoitteisiin kuuluu turkistarhauksen, tehoeläintuotannon, eläinkokeitten, huvimetsästyksen sekä huvi- ja tehokalastuksen lopettaminen. OE kritisoi myös lemmikkieläinten jalostukseen, kauppaan ja ylläpitoon liittyviä ongelmia ja vastustaa eläinten käyttöä viihdyttäjinä esimerkiksi sirkuksissa ja delfinaarioissa. Näin ollen eläinoikeusliike ei kiinnitä huomiota ainoastaan eläinten hyvinvointiin liittyviin kysymyksiin, vaan kyseenalaistaa ylipäätänsä ihmisten oikeuden hyväksikäyttää eläimiä omia päämääriään varten. Liike kritisoi eläinten välineellistämistä ja vaatii ihmisen ja eläimen välisen suhteen uudelleenarviointia, lajien samanarvoisuuden tunnustamista ja siirtymistä vastavuoroiseen ja kunnioittavaan suhteeseen. (Ks. myös Luukka 1998; Tuomivaara & Purmonen 1996.) Eläinoikeusliike pyrkiikin oikeuksien kautta nostamaan eläimet välineen asemasta moraalisesti merkityksellisiksi subjekteiksi (Peltokoski 1999, 13). Eläinoikeusliikkeen toiminnassa, samoin kuin laajemmassa 1990-luvun protestiaallossa, onkin olennaisesti kyse oikeudenmukaisuusetiikan laajentamisesta ihmisistä myös eläinkuntaan (Konttinen & Peltokoski 2004, 169–170).

Eläinasian politisoitumista ja radikalisoitumista juuri 1900-luvun lopulla voi selittää osaltaan yhteiskunnassa ja eläinten kohtelussa tapahtuneilla muutoksilla. Eläinkysymys on erityisen politisoitunut teollistuneissa länsimaissa¹⁷, joissa eläinten hyväksikäyttö on viety kaikkein pisimmälle. Eläinkysymyksen ajankohtaisuutta suomalaisten eläinaktivistien silmissä selittääkin Euroopan unionin jäsenyyden entisestään kiihdyttämä maatalouden voimakas murros: pienimuotoisista perheviljelmistä on pääsääntöisesti siirrytty yhä suurempiin tilakokoihin ja tehokkaampiin massatuotantomenetelmiin. Suomen eläinoikeusliikkeessä sen alkutaipaleelta saakka toiminut Salla Tuomivaara (1998b, 70) arvioikin, että eläinoikeusliikettä nykymuodossa tuskin olisi koskaan edes syntynyt, mikäli eläintuotanto olisi säilynyt perinteisenä pientilatuantona; juuri nykyisenkaltainen tehoeläintuotanto on luonut tilauksen eläinoikeusliikkeelle.

Eläinkysymyksen politisoitumiseen on kuitenkin tarvittu myös eläinkysymystä kokonaisvaltaisempaa maailmankuvallista ja -katsomuksellista muutosta. Esimerkiksi Helena Helve (1996, 1997) yhdistääkin eläinoikeusliikkeen nuorison keskuudessa yleistyneeseen *vihreään* tai *ekologiseen maailmankuvaan*. Helveen mukaan ekologisen maailmankuvan takana on uudenlainen luonnon ja ihmisen suhteen määrittäminen: ihmisellä ei nähdä olevan etuoikeutta luontoon ja sen eliöihin, vaan luonnolla ja eläimillä nähdään itseisarvoa. Näin ollen ”kettutyttöjen” suhtautuminen eläimiin ei ole välineellistä, vaan ennemminkin sosiaalista ja eettistä. (Helve 1996, 79–80; 1997, 154–155.) Ekologisen maailmankuvan lähtökohtana on ekosentrismi erotuksena Suomessa vallitsevasta kristillis-humanistisen arvomaailman antroposentrismistä eli ihmiskeskeisyydestä. (Helve 1996, 79–82; ks. myös Konttinen 2003.)

Eläinoikeusliikkeen filosofinen tausta liitetään erityisesti kahteen keskeiseen eläinoikeusfilosofiin, Peter Singeriin ja Tom Reganiin, vaikka moni muukin ajattelija on toki tuonut oman panoksensa eläinoikeuskeskusteluun. Utilita-

¹⁷ Myös esimerkiksi aasialaisissa kulttuureissa esiintyy kasvissyöntiä ja erilaisia eläinten käyttämistä, tappamista ja vahingoittamista sääteleviä rajoituksia, mutta tällöin kyse on ensisijaisesti uskonnollis-moraalisesta vakaumuksesta ja sen mukaisista normeista ja tabuista.

ristista filosofista perinnettä edustavan Singerin vuonna 1975 ilmestynyt *Animal Liberation* julkaistiin Suomessa vuonna 1991 nimellä *Oikeutta eläimille*. Singer esittelee kirjassaan konkreettisia esimerkkejä tehoeläintalouden ja eläinkokeiden eläimille aiheuttamista kärsimyksistä. Kirjan filosofisen osan perustavana ajatuksena on kaikkien elävien olentojen intressien yhtäläinen huomioon ottaminen. Singer lanseerasikin käyttöön termin *spesismi*, lajisorto, torjuen ihmisten tavan vetää kategorinen raja ihmisen ja muiden lajien välille esimerkiksi rationaalisuuteen vedoten. Hänen mukaansa kyky kärsiä ja nauttia on riittävä ehto sille, että jollain olennolla voidaan sanoa olevan intressejä. Singerille eri lajien yksilöiden intressien yhtäläinen huomioonottaminen ei kuitenkaan merkitse käytännössä samanlaista kohtelua, sillä ihmisen ja eläimen intressit voivat olla hyvin erilaisia. Singer ei puhu kirjassaan varsinaisesti eläinten *oikeuksista*, vaan kiinnittää enemmän huomiota eläinten kärsimykseen ja kärsimyskyvystä nouseviin intresseihin. Jukka Peltokoski (1999, 109) kutsuukin Singerin teosta osuvasti *kärsimysfilosofiseksi* kirjaksi.

Singerin kirja on vaikuttanut voimakkaasti eläinaktivisteihin niin maailmalla kuin Suomessakin, onpa sitä tituleerattu jopa eläinoikeusliikkeen raamatuksi. Moni suomalainen eläinaktivisti on saanut omakohtaisen ”herätyksen” juuri Singerin kirjan luettuaan (Luukka 1998, 48). Kaikki eivät ole kuitenkaan samaa mieltä Singerin asemasta eläinoikeusfilosofian isänä, sillä Singer ei edusta varsinaisessa mielessä eläinten välineellistämisen hylkäävää oikeusajattelua. Ennemminkin Singerin utilitaristinen filosofia on instrumentalistista. (Ks. esim. Francione 1996.) Tom Regan puolestaan edustaa selkeästi oikeusajattelua. Reganin mukaan eläimet ovat etiikan teorioiden kannalta olennaisilta ominaisuuksiltaan ihmisten kaltaisia: ne ovat eläviä ja kokevia subjekteja, joilla on itseisarvo. Tästä seuraa, että eläimilläkin on oikeuksia – perustavimpana niistä oikeus elämään. Regan arvostelee nykyisenkaltaista eläimiä välineellistävää yhteiskuntaa ja haluaisi lopettaa kaikki nykyiset eläimiä hyväksikäyttävät rakenteet tehoeläintaloudesta eläinkokeisiin, metsästyksen, sirkukseen ja muihin eläimiä hyväksikäyttäviin huvittelumuotoihin. (Regan 1983; 1997.)

Näiden kahden filosofin ajatuksia ei ole toki omaksuttu sellaisenaan sen enempää järjestöjen viralliseksi filosofiaksi – joskin nämä filosofiset lähtökohdat ovat vahvasti havaittavissa esimerkiksi OE:n periaatteiden taustalla – kuin aktivistien yhdenmukaiseksi ajattelutavaksikaan. Eläinoikeusliike muodostuu joukosta erilaisia yksilöitä, joita yhdistävät liikeyhteisöön tietyt yhteiset päämäärät, aatteelliset lähtökohdat ja kollektiivinen identiteetti, mutta jotka henkilökohtaisessa filosofiassaan ja maailmankatsomuksessaan voivat korostaa eri osalueita. Veganismia kokemuksena ja kollektiivisena toimintana tutkinut Peltokoski (1999, 56–84) esimerkiksi löytää vegaanien omaelämäkerrallisista kertomuksista neljä erilaisiin eläinsuhteisiin liittyvää tapaa merkityksellistää veganismi, ja jaottelee haastateltavansa tällä perusteella eläinoikeusvegaanin, poliittisen vegaanin, huolenpitoa ja ystävyyttä korostavan vegaanin ja hengelliskonnollisen vegaanin ryhmiin. Eläinoikeusvegaani korostaa eläinten kärsimystä ja itseisarvoista elämää, ja hänen veganisminsa merkityksellistyy pyrkimykseksi olla loukkaamatta eläinten tuntoisuudesta ja tietoisuudesta nousevia oikeuksia. Poliittinen vegaani taas nostaa eläimet esille ikään kuin sorrettuna

yhteiskunnallisena ryhmänä, joka on vapautettava yhteiskunnallisten riistosuh- teiden alta. Empatiaa ja huolenpitoa korostava vegaani tuo eläimet esille it- seisarvoisina olentoina ja merkityksellistää suhteensa niihin ystävyudeksi ja ”yhteydeksi”. Hengellisessä ja uskonnollisessa veganismissa eläinten moraali- nen merkityksellisyys liittyy uskonnolliseen maailmankuvaan. Nämä suppeasta aineistosta löydetyt erilaiset ”suuntaukset” toistuvat epäilemättä erilaisina vari- aatioina ja yhdistelminä yleisemminkin vegaanien keskuudessa ja eläinoikeus- liikkeessä.¹⁸

2.5 Eläinoikeusliike anarkistisena toimijaverkostona

Suomalainen eläinoikeusliike muodostuu erilaisista kollektiivisen toiminnan tasoista ja ryhmittymistä, jotka eroavat toisistaan niin toimintakeinoiltaan kuin järjestäytymismuodoiltaan. Järjestäytymisessä on hyödynnetty sekä perin- teisempää yhdistysmuotoa että epämuodollisempia verkostoja ja maanalaista solumuotoista toimintaa. Taktiikat vaihtelevat perinteisestä valistustyöstä avoi- meen kansalaistottelemattomuuteen ja laittomaan suoraan toimintaan. Eläinoi- keusliike kokonaisuudessaan voidaan nähdä lähinnä epämuodollisena ja anar- kistisena toimijoiden verkostona: Osa aktivisteista toimii näkyvästi järjestön kautta ja nimissä, osa saattaa osallistua vain yksittäisiin mielenosoituksiin. Osa pidättäytyy ehkä näkyvistä aktioista, mutta haluaa edistää eläinoikeusliikkeen tavoitteita vegaanisella elämäntavalla, osa taas on valinnut toimintatavakseen avoimen toiminnan sijasta laittoman suoran toiminnan iskut EVR:n tai jonkin muun ryhmän nimissä.

Juuri tähän moninaisuuteen ja ”hahmottomuuteen” liittyy myös tietty vaikeus määritellä tarkkaan eläinoikeusliikkeen rajoja. Kyse on yhteiskunnalli- sille liikkeille yleisemmästäkin ”ongelmasta”: Kuten taistolaisuutta tutkinut Matti Hyvärinen toteaa, liikkeet esiintyvät harvoin ”yksinään, erillisinä ja selvä- rajaisina”, sen sijaan ”usein esiintyy päällekkäin erilaisia protesteja, kilpailevia järjestöjä ja kilpailevia teemoja. Aina ei ole selvää, mihin liikkeeseen mikäkin protesti ja kukakin aktivisti kirjataan.” (Hyvärinen 1994, 34.) Yhteiskunnalliset liikkeet muodostuvat tyypillisesti vuorovaikutusverkostoista erilaisten toimija- ryhmien välillä, joista osa voi olla muodollisia organisaatioita, osa vähemmän muodollisia. Yksittäinen organisaatio itsessään taas ei ole liike. (Della Porta & Diani 1999, 16; ks. myös Siisiäinen 1998, 220.) Liikkeiden epäformaalin muodon vuoksi myös yksittäisten toimijoiden suhde liikkeeseen eroaa perinteisestä yh- distystoiminnasta ja muodollisista organisaatioista. Della Portan ja Dianin (1999, 17) mukaan yhteiskunnalliselle liikkeelle on tyypillistä se, että ne perus- tuvat yksilöiden *osallistumiseen* enemmän kuin *jäsenyyteen*. Osallistuminen toi-

¹⁸ Tosin juuri eläinoikeusliikkeen aktiivien keskuudessa uskonnollisia painotuksia ei liene juurikaan havaittavissa. Luukan haastattelemista 26 täysi-ikäisestä aktivistista vain kaksi kuului kirkkoon, alaikäiset kirkkoon kuuluvat taas aikoivat erota siitä täy- si-ikäisiksi tultuaan. Valtaosa haastateltavista piti itseään ateisteina tai agnostikkoina, vain kaksi sanoi uskovansa jonkinlaiseen kristilliseen Jumalaan. (Luukka 1998, 133.)

mintaan ei vaadi automaattisesti kuulumista tiettyyn järjestöön, ja se voi saada monia muotoja: se voi olla osanottoa yksittäisiin protestiaktioihin, työryhmiin ja tapaamisiin tai vaikkapa liikkeen tavoitteiden edistämistä muilla yhteiskunnan areenoilla, kuten erilaisissa instituutioissa, poliittisten toimijoiden keskuudessa tai mediassa (mt., 17–18).

TAULUKKO 1 Eläinten etuja eri tavoin ajavien eläinoikeus- ja eläinsuojeluorganisaatioiden ja ryhmittymien perusorientaatio, toimintakeinot ja suhtautuminen laittomiin iskuihin. (Huom. eläinoikeusliikkeeseen tässä työssä luetut ryhmät erotettu harmaalla taustalla.)

Järjestö/ryhmä	Perusorientaatio	Keskeiset toimintakeinot	Suhtautuminen iskuihin
Suomen eläinsuojeluyhdistys (SEY) ja paikalliset eläinsuojeluyhdistykset	Eläinsuojelullinen	Perinteinen eläinsuojelutyö, kuten eläinsuojelutarkastukset ja löytöeläinkodit. Kannanotot, lausunnot, lobbaus, neuvottelu, valistus.	Ei hyväksy
Eläinsuojeluliitto Animalia	Eläinsuojelullinen	Kampanjointi, lobbaus, tiedottaminen, kouluttaminen, neuvottelu.	Ei hyväksy
Vegaaniliitto	Eläinoikeudellinen	Tiedottaminen ja kouluttaminen: julkaisutoiminta, opintopiirit ym.	Sanoutuu irti, mutta ymmärtää motiiveja
Oikeutta eläimille	Eläinoikeudellinen	Mielenosoitukset, boikotti- ja painostuskampanjat, lentolehtiset, yleisötilaisuudet ym. tiedottaminen.	Hyväksyy, ei harjoita
Eläinten vapautuksen tukiryhmä	Eläinoikeudellinen	Laittomia iskuja tekevien äänitorvena toimiminen (tiedotteiden välittäminen julkisuuteen) ja kiinni jääneiden tukeminen.	Hyväksyy, ei harjoita
Eläinten vapautusrintama (EVR) ja muut maanalaiset toimintaryhmät	Eläinoikeudellinen	Laittomat suoran toiminnan iskut, kuten taloudelliseen vahingon tuottamiseen tähtäävät, materiaa tuhoavat ekotaasit tai eläinten vapauttaminen.	Hyväksyy ja harjoittaa

Oikeutta eläimille -järjestö, OE. Suomalaisen eläinoikeusliikkeen ”peruskiven” muodostaa rekisteröimätön Oikeutta eläimille -järjestö. Sen jäsenmäärä kasvoi vähitellen vuonna 1995 tapahtunutta perustamista seuranneina vuosina ylittäen vuosituhannen vaihteessa 300 maksaneen jäsenen rajan. Järjestöllä on pienemmillä ja suuremmilla paikkakunnilla useita paikallisryhmiä, joiden aktiivisuus on vaihdellut suuresti vuosien kuluessa. Enimmillään paikallisryhmiä on – ainakin paperilla – ollut 27 paikkakunnalla (Oikeutta eläimille -yhteystiedot 1999). Jäsenmäärä itsessään ei välttämättä kerro paljon järjestön toiminta-aktiivisuudesta: Jäsenmaksun maksaneista kaikki eivät välttämättä osallistu aktiivisesti toimintaan, ja toisaalta niin paikallisryhmien toimintaan kuin järjestön valtakunnallisesti järjestämiin tapaamisiin ja aktioihin voi osallistua myös ihmisiä, jotka eivät ole maksaneet jäsenmaksua.

Oikeutta eläimille -järjestöllä ei ole rekisteröidyiltä yhdistyksiltä vaadittavaa hallitusta, puheenjohtajaa tai muita muodollisia toimielimiä tai luottamushenkilöitä. OE on tarkoituksellisesti halunnut pysytellä mahdollisimman hierarkiattomana ruohonjuuritason järjestönä. Paikallisryhmien toiminnasta vastaavat ryhmät itse, koko järjestöä koskettavista yhteisistä asioista taas keskustellaan ja päätetään harvakseltaan kokoontuvissa valtakunnallisissa tapaamisissa. Yhteyttä eri ryhmien ja yksittäisten aktivistien välillä pidetään myös sähköpostilistojen välityksellä. Toiminnan jatkuvuuden turvaaminen on vaatinut järjestöltä kuitenkin myös jonkinasteista muodollisempaa järjestäytymistä: OE kerää jäsenmaksuja, pitää yhteyttä jäsenistöön jäsenlehdellä, ja lahjoitusten luvallista vastaanottoa varten on rekisteröity Oikeutta eläimille -tukiyhdistys. Näiden toimintojen sujuvaa hoitamista varten on nimetty vastuuhenkilöitä. Muodollisten valintaproseduurien puuttuessa vastuuhenkilöiksi päätyvät käytännössä usein ne, jotka tehtäviin suostuvat ja ovat valmiita uhraamaan aikaansa. Paikallisryhmillä ei ole yhteyshenkilöitä virallisempaa vastuunjako.

Oikeutta eläimille -järjestön toimintatapoihin kuuluvat muun muassa lentolehtisten jakaminen, mielenosoitukset, erilaiset yleisötilaisuudet ja boikottitai painostuskampanjat. Järjestö ei harjoita laitonta toimintaa avointa ja rauhanomaista kansalaistottelemattomuutta lukuun ottamatta. Paitsi OE:n, tiedotus- ja painostuskampanjointia hoidetaan myös erillisten kampanjoitten nimissä. Tällaisia OE:hen tiiviisti kytköksissä olevia, mutta itsenäisen nimen alla toimivia kampanjoita ovat olleet muun muassa vuonna 1998 perustettu Pelastakaa Karttulan koirat -kampanja ja vuonna 2000 aloitettu Marimekko-boikottikampanja.

OE:n suhtautuminen eläinten vapautuksiin ja sabotaasi-iskuihin on ollut jossain määrin ongelmallinen kysymys järjestön sisällä, koska jäsenistön henkilökohtaiset näkemykset asiasta vaihtelevat. OE on alusta alkaen kieltäytynyt tuomitsemasta laitonta suoraa toimintaa mutta jäsenistön heterogeenisuuden vuoksi virallinen kanta oli pitkään neutraalin ympäripyöreä ”emme hyväksy, emmekä tuomitse” tai ”ei tueta, ei tuomita”, vaikkakin yksittäiset jäsenet saattoivat henkilökohtaisena mielipiteenään puolustaa laitonta toimintaa julkisuudessaakin. Järjestön sisällä on ollut välillä ristiriitaisia paineita: paineita sekä linjan radikalisoimisen että maltillistumisen, selkeämmän laittomuuksista irtisanoutumisen suuntaan. (Luukka 1998, 97–98.)

Pitkällisten keskustelujen¹⁹ tuloksena OE päätyi lopulta vuonna 1998 muotoilemaan linjakseen laittoman suoran toiminnan hyväksyvän kannan seuraavassa sanamuodossa:

Oikeutta eläimille -järjestö tarkastelee iskuja eläinten asemasta käsin. Tilanteessa, jossa häkkikanalat, turkistarhat ja nykyisen kaltaiset eläinkokeet sekä tehomaaalous ovat lain suojelemaa toimintaa, emme voi tuomita väkivallattomia tekoja eläinten puolesta. Laittoman suoran toiminnan tulisi kuitenkin olla viimeinen keino tilanteessa, jossa parlamentaarinen koneisto ei kykene puuttumaan eläinten oikeuksien räikeimpiin loukkauksiin.

Pidätämme oikeuden arvioida kantamme jokaiseen iskuun erikseen. Selkeinä kriteereinämme ovat mm. väkivallattomuus ja eläinten oikeuksien edistäminen. Kaikki yhdistyksessämme ovat yksilöitä omine yksilöllisine mielipiteineen. Myös suhtautumisessa laittomiin iskuihin on eroja toisten hyväksyessä ne täysin toisten vastustessa niitä.

Parasta olisi, jos yhteiskunta ryhtyisi rakenteellisiin uudistuksiin, jotka mahdollistavat tehoeläintalouden asteittaisen alasajon. Samalla tulisi huolehtia siitä leipänsä saaneiden toimeentulosta ja tukea heidän hakeutumistaan muille aloille. (Oikeutta eläimille yhdistyksen kanta laittomaan suoraan toimintaan 2002.)

Osa laittomaan toimintaan varauksellisemmin suhtautuvista OE:n aktivisteista piti järjestön kannan muuttamista niin huonona ratkaisuna, että päätöksen aikoihin käytiin jopa keskustelua uuden, tavoitteiltaan tinkimättömän, mutta selkeästi laittomasta toiminnasta irtisanoutuvan järjestön perustamisesta, jonka toimintaan voisivat osallistua myös ne, jotka eivät laittomuuksia hyväksy. Suunnitelmat kuitenkin hautautuivat keskustelun vaimennuttua ja kohun unohduttua, sillä järjestön arkipäivän toiminnassa kannanmuutos ei näkynyt.²⁰ Joka tapauksessa siis Oikeutta eläimille -järjestönkin sisällä elää yhteisistä tavoitteista ja keinoja koskevasta virallisesta linjasta huolimatta myös erimielisyyttä toimintakeinojen suhteen. Tämän lisäksi OE:lle on ollut ongelmallista se, että ulkopuolisten silmissä järjestön uskottavuutta laillisin keinoin toimivana

¹⁹ Väliin kiiivaanakin velloneen keskustelun ja vaatimattoman osanoton saaneen jäsenkyselyn jälkeen OE päätti valtakunnallisessa tapaamisessa elokuussa 1998 muuttaa linjansa laitonta suoraa toimintaa tukevaksi. Keskustelu kannan yksityiskohtaisesta muotoilusta jatkui joulukuussa 1998 järjestetyssä kokouksessa. Tällöin OE muokkasi kantaa hieman alun perin aiottua varovaisemmaksi: laittomat toimintakeinot sinänsä kyllä voitaisiin hyväksyä, mutta tietyin varauksin, eli tukeminen pitäisi arvioida tapauskohtaisesti. OE jätti myöhemmissä kokouksissa muotoiltavaksi sen, millä kriteereillä tapauskohtainen harkinta tehtäisiin. Yksityiskohtaisempien kriteereiden muotoilu jäi kuitenkin jatkossakin avoimeksi, ja OE:n laitonta suoraa toimintaa tukevat kannanotot ovat olleen käytännössä lähinnä yksittäisten toimijoiden näkemyksiä ja henkilökohtaisen arvioinnin tulosta.

²⁰ Asia nousi tosin jälleen hetkellisesti esiin syksyllä 2000 erään liikkeessä näkyvästi toimivan aktivistin puolustettua julkisuudessa OE:n nimissä laittomia iskuja sen veran suorasukaisin sanakääntein, että tiedotusvälineet heräsivät – kaksi vuotta linjamuutoksen jälkeen – huomaamaan järjestön muuttuneen kannan. Liikkeen sisällä keskustelua herätti nyt jonkin verran se, kuka ja millä kriteereillä määrittelee yksittäisten iskujen hyväksyttävyyden. Asian teki akuutiksi se, että kyseinen aktivisti puolusti julkisuudessa varauksetta minkkien vapautuksia, joita kaikki jäsenet eivät koe lainkaan ongelmattomiksi ennen kaikkea ekologisesta näkökulmasta katsottuna. Vielä kiihkeämmäksi keskustelu yltyi seuraavana keväänä kun kyseistä aktivistia epäiltiin osallisuudesta talven 2000–2001 aikana tehtyihin iskuihin. Tällöin keskusteluissa herätettiin ainakin hetkeksi henkiin ajatus uuden laittomaan toimintaan etäisyyttä ottavan järjestön perustamisesta.

- ja vain moraalisen tukensa laitonta toimintaa harjoittaville antavana - ryhmänä on nakertanut vahvasti joidenkin järjestössä aktiivisesti toimineiden kiinnijääminen laittomista iskuista.

Eläinten vapautusrintama. Eläinten vapautusrintama, EVR, muodostaa suomalaisen eläinoikeusliikkeen laitonta suoraa toimintaa harjoittavan siiven. EVR ei ole järjestö eikä edes varsinaisesti mikään ryhmittymä, johon voitaisiin liittyä jäsenyyden mielessä. Sen sijaan se on yksittäisistä aktivisteista tai pienten toimintaryhmien muodostamista soluista rakentuva maanalainen verkosto. Kuka tahansa kasvissyöjä tai kasvissyöjien ryhmä, joka harjoittaa laitonta suoraa toimintaa Eläinten vapautusrintaman periaatteiden mukaisesti, voi käyttää itsestään nimeä EVR. Yhteisyyden tunne tai kollektiivinen identiteetti laittoman toiminnan harjoittajien välillä ei siis perustu henkilökohtaiseen kontaktiin ja tuttavuuteen, vaan siihen, että eri iskuista uutisoidaan valtamediassa ja ennen kaikkea aktivistien omissa tiedotuskanavissa. Maanalaisena pysyttelevä EVR on henkilöiden tasolla tuntematon myös muille eläinoikeusliikkeen toimijoille - kunnes joku jää kiinni.

EVR on suora käänös brittiläisen esikuvansa Animal Liberation Frontin, ALF:n nimestä. Myös alkuperäistä ALF-lyhennettä on käytetty Suomessa joidenkin iskujen yhteydessä. ALF:n ja EVR:n toiminnan peruseriaatteet ovat samat. Laittomilla iskuilla pyritään vapauttamaan eläimiä turkistarhoilta tai pelastamaan eläimiä esimerkiksi koe-eläinlaitoksista tai tehokanaloista kotihoittoon sijoitettaviksi. Iskuilla pyritään myös häiritsemään eläimiä hyväksi käyttävien henkilöiden ja yritysten liiketoimintaa muun muassa tuhoamalla toimintaan käytettävää materiaa. Tuhojen tulee EVR:n periaatteiden mukaan kohdistua vain omaisuuteen, sillä EVR ei hyväksy ihmisten tai eläinten vahingoittamista. (Eläinten vapautusrintama 1998.)

Suomessa on silloin tällöin harjoitettu laitonta suoraa toimintaa myös muiden kuin EVR:n nimissä. Esimerkiksi kettuja useampana syksynä hennannut ryhmä (tai ryhmät) on käyttänyt itsestään nimeä "Ruskanväri".

EVR-tukiryhmä. Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä, EVR-tukiryhmä, joka vuonna 2000 lyhensi nimensä Eläinten vapautuksen tukiryhmäksi eli EV-tukiryhmäksi, osallistuu eläinoikeuksien puolesta käytävään kamppailuun lähinnä välillisesti tukemalla muiden aktivistien toimintaa. Myös tukiryhmän idea on alun perin lähtöisin Britanniasta, josta se on levinnyt myös muihin Euroopan maihin ja Pohjois-Amerikkaan. Tukiryhmien tarkoituksena on tukea laitonta toimintaa tekeviä laillisin keinoin, muun muassa tarjoamalla pidätetyille ja vangituille aktivisteille tukea ja materiaalista apua sekä tiedottamalla laittomasta suorasta toiminnasta. (*Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä*, Sudenhetki 3/1998.) Suomessa, missä eläinoikeusaktivisteille on lähes poikkeuksetta annettu ehdolliset tuomiot²¹, EVR-tukiryhmän toiminta on ollut vähäisempää. Käy-

²¹ Vasta keväällä 2004 Äänekosken käräjäoikeus tuomitsi 23-vuotiaan eläinaktivistin kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeuteen turkistarhaiskusta. Ehdoton vankeus muunnettiin 170 tunnin yhdyskuntapalveluksi. Kerran aikaisemmin, kesällä 1999, ennestään ehdonalaisessa ollut eläinaktivisti puolestaan tuomittiin kanien varastami-

tännössä se on pitkälti muodostunut laittomia iskuja tehneiden aktivistien tiedotteiden välittämisestä julkisuuteen sekä iskujen kommentoinnista mediajulkisuudessa. EVR-tukiryhmän nimissä on myös järjestetty tarhaiskujen vuoksi tukintavankeudessa oleville tukimielenosoituksia. Tukiryhmä ei itse harjoita laittonta toimintaa.

Vegaanit. Katson myös vegaanista²² elämäntapaa noudattavien – tai myös muiden eläinoikeudellisilla näkökulmilla valintaansa perustelevien kasvisyöjien – olevan olennainen osa eläinoikeusliikettä. Vegaaninen elämäntapa ilmentää juuri Meluccin (1989) kuvaamaa arkisessa elämässä tapahtuvaa uudenlaisten kulttuuristen koodien ja merkitysten luomista ja käytännön toteuttamista (ks. luku 2.2). Veganismi on siis eräänlaista vastakulttuurista ”toisinelämistä” vallitsevien kulttuuristen merkitysten ja elämäntapojen keskellä.

Veganismi on uudessa protestiaallossa erittäin yleistä. Konttisen ja Peltokosken (2000, 115; 2004, 103–104) tutkimukseen vastanneista aktivisteista peräti 47 % määritteli itsensä vegaaneiksi, 37 % taas vegetaristeiksi. Vielä yleisempää veganismi on pelkän eläinoikeusliikkeen toimijoiden keskuudessa: heistä lähes tulkoon kaikki noudattavat jonkinlaista kasvisruokavaliota ja valtaosa on vegaaneja.²³

Vaikka eläinoikeusliikkeessä aktiivisesti toimivat ihmiset ovat siis ilmeisesti lähes poikkeuksetta vegaaneja tai vegetaristeja, kaikki vegaanit – ja etenkin kaikki kasvisyöjät – eivät ole aktiivisia eläinoikeusliikkeen näkyvässä toiminnassa. Katson kuitenkin tässä tutkimuksessa, että jo pelkkää eläinoikeudellisista lähtökohdista lähtevän vegaanisen elämäntavan noudattamista voi pitää osallistumisena eläinoikeusliikkeeseen, riippumatta kyseisen toimijan muusta aktiivisuudesta. Toki on myös mahdollista olla elämäntavaltaan vegaani mieltämättä itseään eläinoikeusliikkeen osaksi: Vaikka suomalaisten vegaanien valinnat näyttävät liittyvän ensisijaisesti eläinoikeusajatteluun (esim. Peltokoski 1999, 83; Lintunen 1998, 79–81), veganismia voidaan perustella myös

---

sesta peräti vuoden ja kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Tuomio kuitenkin kumottiin välittömästi hovioikeudessa.

²² Kasvisyöjää kokonaisvaltaisempaan elämäntapaan pyrkivä vegaani välttää eläinkunnan tuotteita paitsi ruokavaliossa – jossa vältellään lihan, maidon ja kananmunien lisäksi myös mm. liivatetta ja eläinperäisiä lisäaineita, sekä useimmiten hunajaa – myös muussa elämässä. Vegaani ei pukeudu nahkaan, silkkiin tai villaan, kaikkein tiukimmat eivät valokuvaa tai edes suostu valokuvattaviksi, koska filmeissä käytetään liivatetta. Samoin vältetään tuotteita, jotka on testattu eläimillä tai joiden tuottamisessa on muuten käytetty eläimiä hyväksi. Käytännössä kukin vegaani joutuu vetämään tarkat rajansa itse, sillä elämä täysin ilman eläinkunnan tuotteiden tai eläinten hyödyntämistä lienee jotakuinkin mahdottomuus nyky-yhteiskunnassa.

²³ Luukan (1998, 132) haastattelemista 33 eläinaktivistista vain kolme oli kasvisyöjiä (ovolaktovegetaristeja), muut olivat vegaaneja. Eläinoikeusleirillä Luukka taas laskee noin neljän viidesosan 86 leiriläisestä oleva vegaaneja, loppujen kasvisyöjiä. Luukan näytteen voi olettaa edustavan eräänlaista eläinoikeusliikkeen aktiivista ydintä, jossa kasvisyönti on erityisen normatiivista. Konttisen ja Peltokosken (2004, 109) tutkimukseen osallistuneista eläinoikeusliikkeessä toimivista neljännessä protestiaallon aktivisteista taas 71 % ilmoitti olevansa vegaaneja ja 23 % vegetaristeja.

muun muassa ekologisilla, uskonnollisilla tai terveydellisillä syillä. Yksittäisten vegaanien tapauksessa olenkin aineistoa rajatessa tehnyt ratkaisut heidän omien määrittelyjensä ja merkityksenantojensa mukaan: mikäli he vegaaniutensa lisäksi osallistuvat muuhun eläinoikeustoimintaan tai muuten haastatteluissa itse merkityksellistävät toimintansa osaksi eläinoikeusliikkeen eettistä ja poliittista kamppailua, katson heidät osaksi eläinoikeusliikettä. Olen siis päätenyt ratkaisuun, jossa painotan toimijoiden itseymmärrystä.

Teen tässä tutkimuksessa kuitenkin yhden poissulkevan rajauksen: Myös Vegaaniliitto ry. olisi mahdollista tulkita tavoitteidensa perusteella osaksi eläinoikeusliikettä. Vegaaniliitto korostaa säännöissään, että sen ”toiminnan lähtökohtana on ajatus, että ihmisten ja muiden eläinten kohtelussa tulisi noudattaa samoja oikeudenmukaisuusperiaatteita ja että eläinten riisto on tästä syystä väärin”. Yhdistys pyrkii edistämään kasvissyöntiä ja veganismia, ”elämäntapaa, jossa vältetään kaikkia kokonaan tai osittain eläinkunnasta peräisin olevia tuotteita, sekä ylipäättänsä tuotteita ja palveluita, joiden tuottaminen perustuu eläinten riistoon.” (Vegaaniliiton säännöt 2001.) Yhdistyksen tavoitteet ovat siis käytännössä pitkälti yhteneväiset Oikeutta eläimille -järjestön kanssa. Tästä huolimatta Vegaaniliitto eroaa luonteeltaan selvästi OE:sta ja muusta eläinoikeusliikkeestä samoin kuin laajemmasta protestiaallosta (ks. Konttinen & Peltokoski 2004, 23). Vegaaniliitto on pitkälti informaation tuottamiseen ja levittämiseen keskittyvä elämäntapajärjestö, eikä samassa mielessä aktivistijärjestö kuin OE. Vegaaniliiton jäsenistö poikkeaa myös jossain määrin eläinoikeusliikkeen toimijoista: järjestö on alun perin vanhemman polven eläinsuojeluaktiivien perustama (mt., 16), ja vaikka toiminnassa on nykyään mukana myös nuoria ja radikaaleja eläinaktivisteja, koko Vegaaniliiton heterogeeninen jäsenistö tuskin indentifioi itseään radikaaliin eläinoikeusliikkeeseen. Vegaaniliitto sijoittuu myös ajoittumisensa puolesta jossain määrin eläinoikeusliikkeen ja uuden liikeaallon ulkopuolelle: se perustettiin jo vuonna 1993, ennen varsinaisen eläinoikeusliikkeen syntyä. Näin ollen en aineiston rajausratkaisuisani laske Vegaaniliittoa tai Vegaaniliiton edustajina haastateltuja henkilöitä eläinoikeusliikkeen osaksi²⁴.

---

²⁴ Henkilö voi toki olla sekä eläinaktivisti että Vegaaniliiton jäsen, joten rajaus riippuu myös toimittajan rajauksista ja painotuksista: onko hän haastatellut henkilöä juuri Vegaaniliiton edustajana vaiko yksittäisenä vegaanina tai eläinaktivistina. Käytännössä Vegaaniliiton poisrajaaminen on jättänyt aineiston ulkopuolelle vain muutamia veganismia käsitteleviä juttuja. Huomattavasti useammin toimittajat ovat Vegaaniliiton sijasta olleet kiinnostuneita nimenomaan yksittäisten vegaanien elämäntavasta tai veganismista osana eläinoikeusliikkeen/uuden radikaaliliikehdinnän taistelua.

3 YHTEISKUNNAN JA POLITIIKAN MURROS 1990-LUVULLA

Eläinoikeusliikkeen saaman mediajulkisuuden analysointiin hyödyntämäni *moraalisen paniikin* käsite viittaa kollektiiviseen reaktioon, joka perustuu kokemukseen yhteisön moraalisen järjestyksen uhattuna olemisesta (ks. luku 6.5). Tällaisen kokemuksen on tulkittu kytkeytyvän usein yhteiskunnan laajempaan kriisiin tai yhteiskuntaa ravisteleviin muutoksiin, jotka herkistävät uhiksi koetuille ilmiöille (esim. Hall ym. 1978; Jenkins 1992; Thompson 1998, 7–8, 139–142). Näin ollen medioituneiden yhteiskunnallisten reaktioiden tulkitsemiseksi ja ymmärtämiseksi on syytä suunnata katse myös itse median ja sen huomion kohteena olevan ilmiön ulkopuolelle, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin tekijöihin. Eläinoikeusliikkeen osakseen saamaa mediajulkisuutta on siis mielekästä tarkastella siinä yhteiskunnallis-kulttuurisessa kontekstissa, jossa niin liike kuin siitä kirjoittaneet tiedotusvälineetkin ovat toimineet.

Suomessa eläinoikeusliikkeen nousu kansalaistoimijoiden areenalle ja mediajulkisuuden valokiilaan ajoittui suurten mullistusten värittämän 1990-luvun keskelle. Useimmille vuosikymmen lienee jäänyt leimallisimmin mieleen rajusta lamasta ja sen mukanaan tuomasta suurtyöttömyydestä, samoin kuin Euroopan Unionin ja sittemmin raha- ja talousliitto EMU:n jäsenyydestä ja näiden poliittiseen ja talousjärjestelmään tuomista mullistuksista. Talouskriisin ja Euroopan integraation lisäksi vuosikymmentä luonnehtivat kuitenkin myös monet muut rakenteelliset ja kulttuuriset muutokset, murrokset ja jopa kriisit. Raija Julkunen (2001, 13) sanoin ”Suomen 1990-lukuun mahtuu niin paljon erilaisia periodeja ja tapahtumia, ja niin merkittävä transformaatio tai murros, että sitä voisi kutsua pitkäksi 1990-luvuksi”. Aikalaisanalyyseissä on kiinnitetty huomiota muun muassa hyvinvointivaltion kriisiin tai murrokseen, uusliberalistisen ideologian ja (talous)politiikan voittokulkuun, kiihtyvään globalisaatiokehitykseen, työelämän murrokseen sekä jälkiteolliseen tieto- tai informaatioyhteiskuntaan siirtymiseen (esim. Alasuutari & Ruuska 1999c; Blom (toim.) 1999; Hämäläinen (toim.) 1997; Ilmonen (toim.) 1993; Ilmonen & Kevätsalo 1995; Jokinen & Saaristo 2002; Julkunen 2001; Kantola 2002; Wilenius 2000).

1990-luvun murroksessa on kyse niin mittavasta ja monitahoisesta ilmiöstä, että aiheen syvällisempi ja kokonaisvaltaisempi käsittely on väistämättä jätettävä nimenomaan siihen keskittyville tutkimuksille. Tässä työssä rajaan tarkasteluni niihin osa-alueisiin ja näkökulmiin, jotka katson oleellisimmiksi tulkittaessa eläinoikeusliikkeen mediajulkisuudessa ja laajemmin yhteiskunnassa herättämiä reaktioita. Lähestyn 1990-lukua kolmesta suunnasta: yhteiskunnallisen (taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen) fragmentoitumisen, politiikan muutoksen ja protestikulttuurin murroksen näkökulmasta. Lähdän liikkeelle ensin yleisimmästä tasosta eli tarkastelen kansallisen yhtenäisyyden, yhtenäiskulttuurin ja identiteetin murenemista ja suomalaisen yhteiskunnan heterogenisoitumista, sirpaloitumista ja polarisoitumista 1990-luvulla. Tätä yhteiskunnallis-kulttuurista taustaa vasten käyvät ymmärrettävämmiksi seuraavaksi tarkastelemani poliittisessa toiminnassa ja kulttuurissa tapahtuneet murrokset: valtiollisen politiikan legitimitetin horjuminen, omaehtoisen ja -aloitteisen kansalaistoiminnan aktivoituminen sekä suomalaisen yli vuosisataisen kansallisen protestiperinteen murtuminen 1990-luvulla.

3.1 Yhtenäisestä kansakunnasta fragmentoituvaan yhteiskuntaan

Sosiologian suuret teoreetikot ovat luonnehtineet nykyistä – baumanilaisittain *postmodernin* tai beckiläisittäin *refleksiivisen modernisaation* – yhteiskunnallista tilannetta muun muassa yksilöllistymisen, fragmentoitumisen, pluralismin, epävarmuuden ja ennustamattomuuden luonnehtimaksi tilaksi (Beck 1995, 16–31; Bauman 1996, 191–204). Tällaisesta vanhojen varmuuksien purkautumisesta ja yhä heterogeenisemmän, sirpaloituneemman ja polarisoituneemman yhteiskunnallisen tilanteen kehittymisestä on ollut merkkejä myös suomalaisessa 1990-luvun ja vuosituhannen vaihteen yhteiskunnassa. Suomea luonnehtivat nykyisin vanhojen luokkajakojen ja -ristiriitojen ohella tai peräti tilalla uudet sisäiset jaot ja intressi- ja arvoriitit. Näillä on yhteyttä niin viimeaikaiseen kiihtyneeseen globalisaatiokehitykseen, moderniin viestintäteknologiaan kuin myös pitempiäaikaisiin yhteiskunnallisiin prosesseihin. Kehitys onkin väistämättä johtanut vähintään jossain määrin kansallisen yhtenäisyyden ja yksimielisyyden ilmapiirin ja yhtenäiskulttuurin rapautumiseen.

Suomea on pidetty perinteisesti hyvin yhtenäisenä yhteis- ja kansakuntana, millä on Kaj Ilmosen ja Kimmo Kevätsalon (1995, 51) mukaan ymmärretty tavallisesti ennen kaikkea moraalista ja kulttuurista yhtenäisyyttä. Suomea onkin varsin yleisesti ja yksimielisesti luonnehdittu yhtenäiskulttuuriksi (ks. esim. Jokinen & Saaristo 2002, 61–67; Ruuska 1999b, 108; 1999c, 106). Kulttuurisen yhdenmukaisuuden on katsottu juontavan juurensa muun muassa kulttuurisen merkitysjärjestelmän sulkeutuneisuudesta ja yksitasaisuudesta, jyrkkien luokkavastakohtaisuuksien puuttumisesta ja rodullisesta, uskonnollisesta ja kielellisestä yhdenmukaisuudesta (Jokinen & Saaristo 2002, 61–63).

On kuitenkin syytä painottaa, että suomalaisen yhtenäiskulttuurin ilmiösä ei ole kyse yhtenäisestä, ikaikaisesta kansallisesta kulttuurista, vaan ”yhtenäiskulttuuri” on pikemminkin tuotettua, eli kansallisuusaatteen ja kansallisen valtion rakentamisen tulosta (Alasuutari & Ruuska 1999b, 231–232). Alun perin ”suomalaiset” (Suomen alueella asuvat ihmiset) olivat kielellisesti, kulttuurisesti ja heimoiltaan varsin kirjava joukko, joka kasvoi yhtenäisyyteen ennemminkin kansallisen heräämisen – tai ”herätyksen” (Harle & Moision 2000, 103) – ideologisen projektin myötä kuin jostain alkuperäisestä, essentialistisesta ”yhteisyydestä” (ks. esim. Alapuro & Stenius 1989, 12–18; Harle & Moision 2000, 96–135; Jokinen & Saaristo 2002, 32–44, 52–57). Voikin siis sanoa, että kansallisen ja kulttuurisen yhtenäisyyden korostaminen on osa suomalaista omakuvaa ja kansallista identiteettiprojektia²⁵, ennemmin kuin jonkin alkuperäisen asiantilan neutraali kuvaus.

Yhtenäisen kansakunnan ja yhtenäiskulttuurin ihanteen voi katsoa näkyvän myös suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa, joka korostaa yhteisiä intressejä, yhteisymmärrystä ja yksimielisyyttä yhteiskunnallisten ristiriitojen kustannuksella. Kuten Ilkka Ruostetsaari (1992, 298–300) huomauttaa, suomalaista vallankäyttöä on perinteisesti luonnehtinut pyrkimys konsensukseen ennemmin kuin polarisoitumiseen, ja päätöksenteossa on näin ollen pyritty eri osapuolten intressien tyydyttämiseen ja yhteensovittamiseen yhteistyön ennemmin kuin kilpailun hengessä. Poliittisen päätöksenteon huipulla konsensuksen perinne näytti olevan edelleen voimissaan 1990-luvulla. Vaikka talouskriisi aiheutti ensin paineita eliittien yksimielisyydelle, poliittiset päättäjät löysivät varsin nopeasti markkina-ajattelulle ja tehokkuudelle perustuvan konsensuksen (Kantola 2002, 270). Anu Kantolan (2002, 274–276) mukaan 1990-luku ei näin ollen merkinnyt suurta käännettä suhteessa aiempaan konsensusperinteeseen, vaan 1970-luvulla itsensä läpi lyöneessä konsensuksessa ja 1990-luvun managerivallassa on yhteisiä piirteitä: konsensuksen perustana on talouspoliittinen realismi ja talouden tosiasiat ja yhteisymmärrykseen pyritään vaihtoehdoista keskustelemisen kustannuksella. Niinpä ”[l]änsimaistuneen markkinatalouden ajan hallinta näyttää olevan vähintäänkin yhtä yhdenmukaista kuin suomettumisen aikojen yksimielisyys.” (Mt., 283.)²⁶

²⁵ Harle ja Moision (2000) puhuvat ”kansallisesta identiteettiprojektista” tarkastellessaan geopolitiikan näkökulmasta suomalaisten pyrkimyksiä määritellä paikkaansa muiden kansojen joukossa, idän ja lännen välissä, erottautumalla ensisijaisesti venäläisistä ja liikkumalla kohti länttä. Käsite on kuitenkin kuvaava myös tarkasteltaessa yleisemminkin kansallisideteettien tuottamista kansallisissa kertomuksissa.

²⁶ On syytä painottaa, että kansallinen konsensus näyttää olevan nimenomaan poliittisesta päätöksenteosta vastaavan eliitin keskinäinen ilmiö. Sen sijaan laajemmasta kansallisesta yksimielisyydestä on tuskin voinut puhua 1990-luvulla ja vuosituhatvuotisen vaihteessa, sillä näyttää siltä, että kansalaisten ja eliitin näkemykset eroavat monissa kysymyksissä. Erimielisyys on tullut näkyviin mm. käsityksissä hyvinvointivaltiosta (ks. Julkunen 2001, 81–85). Ruostetsaaren (1992) mukaan suomalainen valtaeliitti (politiikan, hallinnon, elinkeinoelämän, järjestöjen, joukkotiedotuksen, tieteen ja kulttuurin johtavissa asemissa olevat henkilöt) näyttäytyi 1990-luvun alussa asenteissaan varsin yhdenmukaisena, kun taas kuilu eliitin ja kansan näkemysten välillä oli mittava monissa asioissa. Kuilun ja vastakohtaisuuksien olemassaolo myös tiedostettiin: Enemmistö niin kansalaisten kuin eliitin edustajista katsoi poliitikkojen ja kansalaisten välillä olevan vastakohtaisuutta. Eliitin näkemyksissä vastakohtaisuus oli jopa suurempaa kuin kansalaisten mielissä. (Mt., 281–

Yhtenäisyyttä ja yhdenmukaisuutta korostava suomalainen omakuva ja yhteisten intressien ja päämäärien nimiin vannova konsensusideologia joutuivat kuitenkin uskottavuusongelmien eteen viimeistään vuosituhannen vaihteen lähestyessä. 1990-luvun suuret murrokset – taloudellinen lama ja sen mukanaan tuoma massatyöttömyys ja hyvinvointivaltion karsiminen – ovat olleet omiaan fragmentoimaan ja polarisoimaan yhteiskuntaa taloudellisesti ja sosiaalisesti. Toisaalta yhteiskunnan sirpaloituminen ja jakautuminen voidaan nähdä ainakin osittain myös pitempiä aikaisten yhteiskunnallisten prosessien tulokseksi: suomalaisen yhteiskunnan myöhäiseen rakennemuutokseen liittyvä urbanisoituminen, keskiluokkaistuminen ja elinkeino- ja luokkarakenteen muutos ovat johtaneet vähitellen yksilöllistyyviin ja samalla moninaistuviin arvoihin ja elämäntapoihin sekä vanhojen sosiaalisten kiinnekehtien ja identiteettien murtumiseen uusien tieltä. Muutoksen myötä ”teolliselle tyypilliset koordinaatit kuten hyvinvointivaltio, kansallisvaltio ja muut vastaavat isot kollektiiviset yhteisö-rakenteet sekä perinteinen pienperhe, perinteiset sukupuoliroolit, palkkatyö ja kohtalaisen pysyvät ammatti-identiteetit ovat menettämässä osan itsestään sel-vyyttään” (Jokinen & Saaristo 2002, 15–16).

Yksi merkittävimmistä yhteiskunnan sosiaalista ja kulttuurista koostu-musta ravistelleista ilmiöistä on itse kansallisvaltion samoin kuin siihen kytkey-tyvän kansakunta- ja kansalaisuuskäsityksen sekä kansallisen identiteetin jou-tuminen uudelleen arvioinnin kohteeksi globalisaation myötä (ks. esim. Alasuutari 1999c; Alasuutari & Ruuska 1999a; Castells 1997; Guibernau 2001). Moderneissa yhteiskunnissa kansallisvaltioon kytkeytyvä kansallinen identi-teetti on ollut identiteettien voimakkain muoto, joka on jättänyt varjoonsa tai imenyt itseensä muun muassa maakunnalliset identiteetit. Sen sijaan 1990-luvulla Suomessakin heräsi huoli ja levottomuus siitä, että kansallisen identitee-tin ”lumovoima” on ehtymässä. (Kaunismaa 1995, 51–53.) Globalisaation pyör-teissä kansallisvaltio ei ole menettänyt ainoastaan merkitystään ja valtaansa politiikan ja talouden kentällä (ks. luku 3.3), vaan myös yksinoikeutensa kansa-laisten identiteetin määrittelyyn. Nimenomaan totalisoiva ja homogenisoiva kansallinen identiteetti käy kyseenalaiseksi nyky maailmassa. Kyetäkseen vas-taamaan ajan haasteisiin kansallisvaltion olisi kyettävä uudelleen määrittele-mään kansallinen identiteetti pluralistiseksi siten, että se ei sulkisi pois sisäistä moninaisuutta ja eroja. (Guibernau 2001, 257–260, 266.)²⁷

---

283). Tämä kuilu tulee näkeviin myös Kantolan haastattelemien 1990-luvun talouskriisin päättäjien puheessa, joissa puoluepoliittiset erot korvautuvat kansaa paimentavien päät-täjien ja ymmärtämättömän ”kansan” välisellä erolla (Kantola 2002, 265, 301–303).

²⁷ Onkin syytä erottaa kansallisvaltioon sidoksissa oleva kansallinen identiteetti uu-demmasta kansallistunteen noususta, joka on kuohuttanut Eurooppaa kylmän sodan ja Neuvostoliiton hajoamisen jälkimainingeissa. Vanhojen poliittisten ja valtiollisten asetelmien purkautuminen on jättänyt tilaa välillä unohdettujen kansallistunteiden ja alueellisten, etnisten ja uskonnollisten erojen ja ristiriitojen esiinnousulle ja johtanut uusien kansallisvaltioiden syntyyn (ks. esim. Alasuutari 1999c, 31–32; Castells 1997, 27–52; Guibernau 2001; Iivonen 1993.) Kansallisuustunne ja esimerkiksi alueelliseen, etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen yhdyssiteeseen perustuva ”kansallinen” iden-titeetti eivät siis ole menettäneet merkitystään, vaan ne ovat ennemminkin haastaneet vanhojen eurooppalaisten kansallisvaltioiden yksinoikeuden kansalaistensa identi-teetin määrittelyyn. Kansallisen identiteetin merkityksen vähenemisestä puhuessani

Kansallisvaltion monopoliaseman samaistumisen ja lojaliteetin kohteena kyseenalaistavat nykyään moninaiset identiteetit ja yhteisöt, jotka voivat olla "uusia" tai vain välillä "unohdettuja", globaaleja tai paikallisia. Kansallisvaltiota ja kansallista identiteettiä voivat nousta haastamaan esimerkiksi uskonnolliset ja etniset ryhmät, maakunnat tai muut alueet, kansallisvaltioiden yhteenliittymät, globaalit yritykset tai – esimerkiksi globaalien liikkeiden tapauksessa – peräti koko ihmiskunta (Alasuutari & Ruuska 1999a, 11; 1999b, 236–243). Esiin on noussut myös uutta, "kevyempää" (uus)heimoyhteisöllisyyttä ja mielikuvayhteisöllisyyttä sekä niille luonteenomaisia hetkellisiä identiteettejä (Bauman 1996, 38–42, 182–189).

Kansallisvaltion integrointikykyä, kansallista yhtenäisyyttä ja perinteisiä identiteettejä horjuttavat uuden maailmantilanteen ohella yhteiskunnan eriarvoistuminen taloudellisten resurssien ja hyvinvoinnin jakautumisessa ja tähän perustuvat uudet yhteiskunnalliset jaot. Uudet väestön jaot eivät noudata enää ensisijaisesti vanhoja luokkajakoja, vaan esimerkiksi elinkaaren, alueen, sukupuolten ja -polvien, iän, koulutuksen ja ammattitaitoisuuden mukaisia jakoja (Blom 1999a, 223; Blom & Melin 2002, 44; Ilmonen 1993b, 317). 1990-luvun laman nostettua sekä työttömien että muiden ammatissa toimimattomien ryhmien osuutta yhteiskunnassa keskeinen jako asettui taloudellisesti aktiivisten eli työssä käyvien, ja taloudellisesti ei-aktiivisten – ja samalla taloudellisesti huonompi-osaisten – eli työttömien, opiskelijoiden tai eläkeläisten välille. Työllisten ja ei-työllisten välinen jakolinja on merkittävä, sillä se määrää paljolti hyvä- ja huono-osaisuuden jakautumista ja siten yhteiskunnallista eriarvoistumista ja polarisoitumista. Nimenomaan työttömyydestä on tullut huono-osaisuutta voimakkaasti selittävä tekijä 1990-luvulla. (Blom 1999a, 222–223; Laaksonen 1999.) Etenkin työttömyyden pitkittyminen on johtanut huono-osaisuuden kasautumiseen: työttömyys, köyhyys ja sairastavuus alkoivat 1990-luvulla kasautua samoille ihmisille (Kortteinen 2000, 34). Syvät jaot taloudellisessa aktiivisuudessa ja samalla tuloissa ja hyvinvoinnissa eivät suinkaan olleet ohimenevä lama-ajan ilmiö, vaan nimenomaan lamaa seuranneiden "lihaviin vuosien" aikana tuloerot kasvoivat ja epätasainen tulonjako syvensi kuiluja niin väestöryhmien kuin alueidenkin välillä (esim. Kasvio 2002, 100–101, 110; Piirainen & Saari 2002, 11, 15–19; Uusitalo 2002).

Myöskään työssä käyvät eivät ole tasa-arvoisessa asemassa keskenään, vaan polarisoiva jakolinja asettuu informaatioyhteiskunnassa sisällökkäästä työstä ja hyvistä tuloista nauttivien tietotyöläisten²⁸ ja muiden palkkatyöläisten väliin (Blom 1999b, 97–101; 1999a, 220–221). Työmarkkinat jakautuvatkin vuosituhannen vaihteessa yhä selvemmin voittajiin, selviytyjiin ja häviäjiin (Blom & Melin 2002, 43).

Ei olekaan ihme, että 1990-luvun esiin nostamien ei-luokkaperustaisten yhteiskunnallisten jakojen myötä ovat horjuneet myös perinteiset pääoman ja

---

viittaa näin ollen nimenomaan perinteiseen kansallisvaltiolliseen identiteettiin, erotuksena uudemmassa nationalismista.

²⁸ Tietotyöläisillä Blom (1999b, 84) tarkoittaa palkkatyöläisiä, jotka käyttävät säännöllisesti tietotekniikkaa työssään, joiden työ vaatii suunnittelua ja joilla on vähintään ylemmän keskiasteen koulutus.

työn vastakkainasetteluun perustuvat identiteetit. Inflaation ovat kokeneet muun muassa ammattiyhdistysliike (ks. Ilmonen 1993a), poliittiset puolueet (ks. luku 3.3) ja palkkatyö samaistumisen kohteina. Pelkästä keskiluokkaisesta palkkatyöläisyydestä ei ole organisoitumisen, identiteetin ja ideologian perustaksi, vaan tilalle on astunut muita identiteettejä, kuten sukupuoli, paikallisuus, etnisyys, kansallisuus, yritys, sektori tai ammattikunta (Sulkunen 1993, 222). Palkkatyöhön perustuvan identiteetin murenemisen on sinetöinyt 1990-luvun työelämän murros suurtyöttömyyksineen ja yhä tyypillisemmiksi käyvine määrä- tai osa-aikaisine ”epätyypillisine työsuhteineen”. Urbanien betonilähiöiden poliittista kiinnittymistä tarkastelleen Kyösti Pekosen (1997) mukaan laaja rakenteellinen työttömyys murentaa perinteisen työväenluokkaisen ”vasemmistolaisesti virittyneen” palkkatyöläisen identiteettiä ja johtaa kaupunkilähiöissä kiinnittymättömyyden ja kyynisen asennoitumisen vahvistumiseen. Tämä on tosin ainakin toistaiseksi näkynyt ennemminkin passiivisuutena ja apatiana kuin kaunana ja kapinana. (Mt., 26–28.)

Toisaalta on kuitenkin muistettava, että yhteiskunnan fragmentoitumisenkaan ei merkitse sitä, että kansallinen identiteetti tai muut perinteiset identiteetit olisivat välttämättä täydellisesti häviämässä, vaan ennemminkin kyse on jo johdannossa sivutusta identiteettien moninaistumisen ja sirpaloitumisen kehityskulusta. Perinteisten identiteettien rinnalle ja osin tilalle on siis tullut uusia samaistumisen kohteita. Ihmisillä voikin katsoa olevan nykyään ”identiteettikimppuja” tai ”identiteettinippuja”, joiden joukossa voi olla voimakkaammin ideologisia ja pysyvämpiä sekä muutokselle alttiimpia (Kivikuru 1998, 323; 2000, 11, 27).

Kun yhteiskunnan ”identiteettivaranto” on kuitenkin kovasti kirjavoitunut ja sen myötä ihmisten solidaarisuus- ja lojaliteettisiteet ovat aiempaa pirstaleisempia, on mahdollista, että tilanne johtaa yhteiskunnan sisäisen koheesion rapautumiseen. Kaj Ilmonen (1993, 317) ennakoi jo 1990-luvun alussa toimeentulevan, työssäkäyvän väestön ja muun väestön välisen jaon olevan paitsi taloudellinen, myös moraalinen:

– – juopa tulee pitkään jatkuessaan murtamaan Suomessa sen moraalisen yhteenkuuluvuuden tunteen, joka on ollut leimallista koko toisen maailmansodan jälkeiselle ajalle.

Samalla kun hyvin toimeentulevan väestönosan markkinapuheen takaa paljastuvat kasvava välinpitämättömyys muita kohtaan ja halu jättää heidät oman onnensa nojaan, muun väestön kyynisyys ja epäluulo hyvinvoivia kohtaan kasvavat. (Mt., 318.)

3.2 Kulttuurinen heterogenisoituminen kulttuurisen vierauden lähteenä

Yhteiskunnan rakenteelliset muutokset ja niistä seurannut taloudellisosiaalinen fragmentoituminen ja polarisoituminen, sosiaalisten kiinnekohtien ja identiteettien murros sekä yksilöllistymiskehitys ovat johtaneet myös yhteiskunnan kulttuuriseen eriytymiseen ja pluralisoitumiseen. Tätä kehitystä on tu-

kenut entisestään globalisaatioprosessi ja siihen erottamattomasti kytkeytyvät, kaikkialle lonkeronsa ulottavat globaalit markkinat:

Yhtenäiskulttuurin hajoaminen tai moninaistuminen on yksi markkinasuhteiden laajenemisen ja syvenemisen seuraus. Lisääntyvä tarjonta ja kilpailu erilaisten tuotteiden ja palvelusten, kuten sähköisen viestinnän alueella, synnyttää osayleisöjä, jotka valitsevat tuotteensa ja koko elämäntapansa oman makunsa ja mieltymystensä mukaan. Tähän kehityslinjaan on vaikuttanut myös vähittäinen vaurauden kasvu. Kotimarkkinoille on tulvinut yhä uusia tuotteita eri puolilta maailmaa, niin että esimerkiksi ruoka- ja laajemminkin kulutustottumukset ovat muuttuneet. Suomalaiset myös matkustavat enemmän niin lomalla kuin työnsä puolesta. (Alasuutari & Ruuska 1999b, 231.)

Merkittävä osansa kulttuurisen moninaistumisen ja toisaalta myös kulttuurisen globalisoitumisen kehityksessä on ollut myös modernilla viestintäteknologialla ja ylikansallistuvalla medially, jotka takaavat informaation ja kulttuuristen vaikutteiden nopean leviämisen valtiollisista rajoista piittaamatta (ks. esim. Bauman 1996, 179; Guibernau 2001, 256, 261, 264–265). Jos media aikaisemmin yhdisti kansakuntaa tarjoamalla sille yhteisen kansallisen kokemusmaailman, nykyisen globaalien viestinnän verkostot toisaalta yhdistävät ihmisten kokemusmaailmaa paikasta riippumatta, toisaalta jakavat ihmisiä eriytyneisiin osayleisöihin (Alasuutari & Ruuska 1999b, 234). Kansallisvaltiot ovat menettäneet yksinoikeutensa kontrolloida alueensa kulttuuria, mediaa ja tietovirtoja. Tämä merkitsee sitä, että samaan aikaan kun uusi viestintäteknologia periaatteessa tarjoaa kansallisvaltioille ennennäkemättömän tehokkaat keinot kulttuurin homogenisointiin, tämä pyrkimys käy tyhjäksi ylikansallisten informaatiovirtojen myötä. Globalisoituneessa maailmassa kulttuurinen eristäytyminen ei ole mahdollista, sen sijaan esiin nousee kulttuurisia konfrontaatioita, kilpailua ja dialogia. (Guibernau 2001, 256, 261, 264–265.)

Kulttuurista heterogenisoitumista on vuosituhannen vaihteen lähestyessä tuottanut myös yhteiskunnan ”monikulttuuristuminen” maahanmuuttajien myötä. Ulkomaan kansalaisten määrä lähti jyrkkään nousuun Suomessa 1980–90-lukujen taitteessa, ja samalla kasvoi kielellisesti, kulttuurisesti ja etnisesti ”toisiksi” määrittyvien joukko (Ruuska 1999a). 1990-luvun kuluessa ulkomaalaisten määrä peräti nelinkertaistui Suomessa.²⁹ On kuitenkin syytä myös muistaa, että 1990-luvun kulttuurinen muutos ei välttämättä ole aivan niin dramaattinen kuin maahanmuuttajista käydyn kiivaan keskustelun (ks. Ruuska 1999a) perusteella voisi olettaa. Ennemmin voi ajatella, että aiempi suomalainen yhtenäiskulttuuri, johon tilannetta verrataan, on ollut ainakin jossain määrin näköharhaa. Kuten John Westerholm (1993, 177) korostaa, koko maailman tai maanosan tasolla tarkasteltaessa Suomi näyttäytyy etnisesti ja kulttuuritaustaltaan yhtenäisenä valtiona, mutta kun tarkastelua tarkennetaan pienemmälle alueelle, ”kuva yhdestä kansasta ja kulttuurista hälvenee ja esiin nousee lukuisia väestöryhmiä erilaisine kulttuuritaustoineen ja perinteineen”. Suomessakin on siis itse asiassa aina

²⁹ Suomessa asuvia ulkomaan kansalaisia oli 1980-luvun lopussa noin 20 000 ja vuoden 1999 lopussa jo lähes 88 000. Kasvu on jatkunut edelleen 2000-luvun puolella: vuoden 2001 lopussa ulkomaan kansalaisia oli lähes 100 000. (Kirkon nelivuotiskertomus 1996–1999 2001; Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2001 2002.)

ollut useita kulttuurikansoja tai kulttuurivähemmistöjä – ilmeisinä esimerkkeinä vanhat ja tunnustetun aseman saaneet kielelliset vähemmistöt eli suomenruotsalaiset ja saamelaiset (ks. Ruuska 1999b; Westerholm 1993).

Suomalaisten vähemmistöryhmien ja valtaväestön rinnakkaiselo ei myöskään ole aina ollut sopuisaa, vaan niin vanhojen kuin uusienkin kielellisten, kulttuuristen ja etnisten ryhmien voi myös katsoa muodostavan yhden suomalaisesta yhteiskuntaa halkovan ja intressejä eriyttävän jakolinjan³⁰. Westerholmin (1993, 191–193) mukaan 1990-luvun taloudellinen lama ja siitä seuraavat supistukset yhteiskunnan eri sektoreilla johtivat myös suomenruotsalaisten ja suomalaisten välisten suhteiden kiristymiseen. Samoin uusien etnisten vähemmistöjen ja valtaväestön suhde on usein näyttäytynyt taloudellisista resursseista, oikeuksista ja elinehdoista käytävänä kilpailuna (Ruuska 1999a, 211–213).

Kielellistä ja etnistä pirstoutumista ei ole kuitenkaan Suomessa perusteita pitää varsinaisesti kansallisvaltiollisen yhteiskunnan koossa pysymistä uhkaavana ”separatistisena” tekijänä. Pertti Alasuutarin (1999b, 164) mukaan 1990-luvulla vahvistunut, eroa muusta suomalaisuudesta korostava etninen liikehdintä ja siihen liittyvät halu suurempaan alueelliseen itsehallintoon, samoin kuin uusi murteiden nousu, kertovat kyllä kansallisen yhtenäiskulttuurin vähittäisestä hajoamisesta ja moninaistumisesta, mutta kyse ei silti ole varsinaisesti kansallisvaltion haastavien alueiden ja alueellisten identiteettien renessanssista. Vain harvat kulttuuriset ja kielelliset erot kytkeytyvät meillä alueeseen (Ahvenanmaa, Lapin saamelaisalueet). Pääsääntöisesti lisääntyvä etniskulttuurinen ja elämäntavallinen kirjavuus ei paikannu alueellisiksi eroiksi. Kyse on siis lähinnä yhteiskunnan muuttumisesta entistä heterogeenisemmäksi; mosaiikkimaisesta monikulttuurisuudesta ennemmin kuin uudesta alueellisesta heimoistumisesta. (Id.)

Tätä vuosituhanen vaihteen lähestyessä kulminoitunutta sosiaalisen ja kulttuurisen sirpaloitumisen ja moninaistumisen taustaa vasten käy ymmärrettäväksi myös eläinoikeusliikkeen kaltaisten radikaalien vastakulttuuristen liikkeiden samoin kuin muiden ala- tai vastakulttuuristen ilmiöiden nousu. Kun ennen maailmankuvat perustuivat edellisten sukupolvien ideologioihin, ”suuriin kertomuksiin”, kokoavat nykynuoret maailmankuvansa monista pienistä palasista. Juuri tiedotusvälineillä on suuri merkitys maailmankuvan muodostumisessa: vaikka joukkotiedotusvälineet toisaalta voivat luoda entistä yhtenäisempää maailmankuvaa, on niissä potentiaalia myös yksilöllisempien maailmankuvien aineksiksi, etenkin kun valtamedian lisäksi tarjolla on myös vaihtoehtoisia tietolähteitä. (Helve 1996, 81; 1997, 142–147.)

Globaalin toimintaympäristön vaikutusta voikin pitää erityisen suurena juuri maailmankuvansa rakennusvaiheessa oleville nuorille. Nuoret omaksuvat

³⁰ Esimerkkeinä suomalaisen valtaväestön ja vähemmistöjen välisistä ristiriidoista voi pitää esimerkiksi suomenruotsalaisten ja suomenkielisten suomalaisten välisiä kieliristiriitoja, jotka nousivat esiin jälleen keväällä 2004 kiisteltäessä ruotsinkielen poistumisesta ylioppilaskirjoitusten pakollisten aineiden joukosta (aiemmista kieliriidoista ks. Westerholm 1993). Saamelaisten ja suomalaisten välillä taas on esiintynyt erimielisyyksiä mm. saamelaisalueiden metsien käytöstä, jossa vastakkain ovat olleet saamelaisten perinteisen porotalouden ja valtaväestön metsätalouden intressit.

näkemyksensä vakiinnuttaneita vanhempia ikäryhmiä herkemmin myös kansallisesta kulttuurista ja perinteestä poikkeavia kansainvälisiä virtauksia. (Konttinen & Peltokoski 2004, 173.) Eläinoikeusliikkeen suomalaisesta protestiperinteestä poikkeavaa radikaaliutta (ks. luku 3.6) voikin ymmärtää nimenomaan tätä taustaa vasten: kun tarjolla on ollut uusia malleja ja kulttuurisisältöjä, nuorten on ollut helpompi irtaantua suomalaisen yhteiskunnan perinteisistä normeista ja toimintakulttuurista (mt., 158).

Nimenomaan eläinoikeusliikkeen kannalta on ollut olennaista paitsi globaalien kulttuuristen virtojen tarjolla olo, myös kansallisen kulttuuri-ilmaston muutos. Kuten Esa Konttinen (2003) toteaa, vasta kaupungistumiskehitys ja siihen liittyvä maaseutuväestön yhteiskunnallisen ja kulttuurisen merkityksen romahtaminen ovat avanneet tilaa eläinoikeusliikkeen traditionaalisia käsityksiä kyseenalaistaville ja niitä vastaan asettuille merkityksille. Maaseudun kyläyhteisöissä, tai laajemmin yhteiskunnassa, jonka hegemonisiin kulttuurisiin merkityksiin vahva talonpoikaisluokka ja maaseutukulttuuri vaikuttivat, ei tällaisilla merkityksillä olisi ollut juurikaan elinmahdollisuuksia. Niinpä suomalaisen eläinoikeusliikkeen myöhäistä heräämistä voidaan ymmärtää juuri suomalaisen yhteiskunnan myöhäisen rakennemuutoksen valossa. (Mt., 126–127; ks. myös Konttinen & Peltokoski 2004, 184.)

Toisaalta kulttuurisen heterogenisoitumisen taustaa vasten voidaan ymmärtää myös eläinoikeusliikkeen herättämiä voimakkaita vastareaktioita. Kuten edellä todettiin, kiihtyvän maahanmuuton myötä Suomessa on kasvanut kulttuurisesti (kielellisesti ja etnisesti) vieraiden, ”toisten” joukko. Vuosituhannen vaihteen taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti heterogenisoituneessa yhteiskunnassa voimme kuitenkin havaita, että kulttuurisesti vieraita eivät ole enää yksinomaan ulkomailta Suomeen saapuvat, vaan myös yhä useammat suomalaiset: kulttuurisesti (elämäntavoiltaan, arvoiltaan, uskomuksiltaan) ”toisiksi” voivat määrittyä alueellisten, etnisten, kielellisten ja uskonnollisten ryhmien lisäksi esimerkiksi erilaiset ala- ja vastakulttuurit, poliittiset toisinajattelijat. Kärjistäen voi siis todeta, että olemme jatkuvasti erilaisten kulttuuristen ”toisten” ympäröimiä, ja jokainen meistä on kulttuurisesti ”toinen” jollekin muulle. Voikin sanoa Zygmunt Baumanin (1996, 83) tavoin, että kulttuuri on ”kadottanut välineellisen roolinsa järjestelmän uusintamisen palveluksessa ja sosiaalisen integraation takaajana”.

Tällainen tilanne on omiaan herättämään epävarmuutta ja kokemusta omien arvojen, uskomusten ja elämäntavan uhattuna olosta. Kuten moraalisia paniikkeja tarkastellut Kenneth Thompson toteaa, modernia ja postmodernia luonnehtineet nopeat yhteiskunnalliset muutokset ja kasvava sosiaalinen pluralismi ovat kasvattaneet arvo- ja elämäntapakonfliktien mahdollisuutta eri sosiaalisten ryhmien välillä. Syntyvät ristiriidat voivat johtaa omien uhatuiksi koettujen arvojen vahvistamiseen ja puolustamiseen, ja tällaiset moraaliset mobilisaatiot tulevat esiin esimerkiksi mediajulkisuuden areenalla, jossa voidaan vaatia lisääntyvää yhteiskunnallista kontrollia ja sääntelyä moraalisen järjestyksen säilyttämiseksi. (Thompson 1998, 11.)

Puolustusreaktio voi näkyä myös reaktiivisena vetäytymisenä myyttiseen ”menneeseen maailmaan” ja sen ”alkuperäisten” arvojen ja elämäntapojen puo-

lustamisena. Niinpä itse yhtenäiskulttuurin, yhtenäisen suomalaisuuden, ajatus voi nousta puolustuskamppailun keskiöön. Kansallisen omakuvan muuttuminen tai häviäminen on nimittäin hidaskäyttöprosessi (Saaristo & Jokinen 2002, 67), eikä se välttämättä muutu samaa vauhtia kuin muu yhteiskunta. Kuten Kimmo Jokinen ja Kimmo Saaristo (2002, 12) toteavat,

– – suomalainen yhteiskunta, kuten mikä tahansa yhteiskunta, elää niissä kertomuksissa, joita siitä kerrotaan. Kertomukset pitävät yllä käsitystä meistä yhteisönä ja käsitteitä yhteisömmme suhteesta muihin. Kertomusten avulla rakennamme koko ajan kansallista identiteettiämme. – – Nämä kertomukset ovat hyvin vahvoja ja pysyviä. Ne muuttuvat kyllä, mutta muutoksista huolimatta monet asiat säilyvät.

Vaikka siis suomalainen yhteiskunta osoitti 1990-luvulla merkkejä sosiaalisesta ja kulttuurisesta fragmentoitumisesta, ei ole mitenkään mahdotonta, että suomalainen yhtenäinen kansakunta ja yhtenäiskulttuuri elää edelleen kertomusten ja omakuvan tasolla. Palaan luvussa 6 pohtimaan sitä, minkälaisia puolustusreaktioita kansallisen tai muun yhteisön uhattuna olemisen voi herättää ja minkälaisiin symbolisiin resursseihin tässä puolustustaistelussa voidaan turvautua.

3.3 Poliittisen järjestelmän rakoileva legitimitetti

1900-luvun lopun globalisoitumisen, yksilöllistymisen ja fragmentoitumisen luonnehtima yhteiskuntakehitys asettaa uusia haasteita poliittisille järjestelmille. Yhteiskuntatieteellisissä ja sosiologisissa aikalaisanalyysissä onkin erityisesti 1990-luvulta lähtien toistuvasti esitetty, että aikaamme luonnehtii eräänlainen politiikan siirtymä tai hajaantuminen ja samalla kansallisvaltion sidotun edustuksellisen poliittisen järjestelmän murtuma tai jopa kriisiytyminen. Esimerkiksi Zygmunt Bauman ja Ulrich Beck ovat esittäneet, että nykyisen aikakauden politiikka ei ole enää virallisen, valtiollisen poliittisen järjestelmän yksinoikeus, vaan kansallisten poliittisten instituutioiden kanssa kilpailevat yhä useammat niin paikalliset kuin globaalitkin poliittiset toimijat. Kansallisvaltion ja politiikan tiivistä liittoa eivät horjuta ainoastaan kansallisvaltion yli kävelevät ylikansalliset poliittiset elimet ja talousorganisaatiot, vaan myös politiikan hajaantuminen useille paikallisille ja erikoistuneille toimijoille ja kansalaisten omaehtoisesta ja -aloitteisesta poliittisesta toiminnasta aktivoituminen. (Bauman 1996, 205–206; Beck 1995, 31–40; ks. myös Castells 1997; Hirst 1997; Hänninen 2000; Lappalainen 2002.) Myös Suomessa on 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa käyty keskustelua perinteisen politiikan aseman ja arvostuksen horjumisesta sekä ”uuden politiikan” noususta. Uudella politiikalla viitataan paitsi uusien asiakysymysten ja postmaterialistisen arvojen esiinmarssiin, myös vallitsevan poliittisen osallistumiskulttuurin kyseenalaistamiseen ja monipuolistuviin poliittisiin osallistumismuotoihin (Hellsten 2003, 67, 72).

Suomessa huolestumista poliittisen järjestelmän tilasta on herättänyt ennen kaikkea jo vuosikymmeniä laskenut äänestysaktiivisuus, etenkin kun ää-

nestysaktiivisuuden lasku on ollut erityisesti muihin Pohjoismaihin verrattuna poikkeuksellisen jyrkkä (Martikainen & Wass 2002, 17). Äänestämättömyys on ollut yleistä erityisesti nuorten keskuudessa, mutta kuten Tuomo Martikainen ja Hanna Wass toteavat, kyse ei ole pelkästä ”nuoriso-ongelmasta”. Ennemmin näyttää siltä, ettei nuorempien ikäryhmien äänestyskäyttäytyminen enää aktivoitu entiseen tapaan iän karttuessa ja elämäntilanteen muuttuessa, vaan äänestämättömyys näyttää olevan suhteellisen pysyvä poliittisen käyttäytymisen malli. (Mt., 23–29; ks. myös Wass 2003.)

Poliittista järjestelmää kohtaan tunnetun luottamuksen horjuminen on paljastunut myös 1990-luvun asenne- ja mielipidetutkimuksissa. 1990-luvun alkuun tultaessa kansalaisten käsitykset yhteiskunnallisen vaikutusvallan jakaantumisesta olivat muuttuneet dramaattisesti 1970-luvun puoliväliin verrattuna: kun 70-luvulla vielä uskottiin vaikutusvallan olevan poliittisilla instituutioilla, 90-luvulla sen katsottiin olevan talouselämällä ja medially. Kansalaisten usko poliittiseen päätöksentekokoneistoon ja edustuksellisen demokratian vaikutusvaltaan oli siis romahtanut. 1990-luvun loppua kohti kansalaisten käsitykset poliittisten instituutioiden vaikutusvallasta kasvoivat jälleen selvästi.³¹ (Ruostetsaari 1992, 226–230, 287; 2003, 259–275.)

Lamavuosien myötä kohentuneet käsitykset poliittisten instituutioiden vaikutusvallasta eivät silti näytä merkinneen poliittisen järjestelmän legitimitetin renessanssia. Poliittisten instituutioiden vaikutusvalta on konkretisoitunut kansalaisille nimenomaan näiden elämään negatiivisesti vaikuttavissa säästö- ja leikkauspäätöksissä, ja tyhjentyneet odotukset poliittisen vallan käyttämisestä kansalaisten elinolosuhteiden parantamiseen lamasta selvitettyä voivat osaltaan selittää kansalaisten kasvanutta politiikkakritiikkiä (Ruostetsaari 2003, 268–269). 1990-luvulla ja uuden vuosituhannen alussa tehdyt mielipidekyselyt kertovat kansalaisten epäilevästä suhtautumisesta puolueita ja edustuksellista poliittista järjestelmää kohtaan: Elinkeinoelämän valtuuskunnan kansalaisten asenteita kartoittavien raporttien (EVA 1999; EVA 2001) mukaan puolueiden koettiin etäännyneen kansalaisten arjesta ja ongelmista ja vastaajat kritisoivat demokratian toimintaa ja kansalaisten vähäisiä vaikutusmahdollisuuksia. Virallisen poliittisen järjestelmän koetusta etäisyydestä kertoo myös se, että jopa puolet kyselyyn vastanneista katsoi kansalaisten mielipiteiden välittyvän päätöksentekijöille paremmin kansalaisliikkeiden kuin puolueiden kautta (EVA 1999; EVA 2001).³² Ruostetsaaren kyselyssä (2003, 277) kansalaisista vain viidennes oli tyytyväisiä demokratian toimintaan niin vuonna 1991 kuin vuonna 2001.

³¹ Kun vielä 1990-luvun alussa kansalaiset sijoittivat poliittiset instituutiot vaikutusvallankäyttäjinä vasta talouden instituutioiden, median sekä korporatiivisen järjestelmän instituutioiden jälkeen, 1990-luvun mittaan kansalaisten usko hallituksen ja eduskunnan vaikutusvaltaan kasvoi merkittävästi, ja hallitus arvioitiin vuosina 1993, 1994 ja 2001 kaikkein vaikutusvaltaisimmaksi instituutioksi. Samalla eliitin ja kansan näkemykset yhteiskunnallisen vaikutusvallan jakautumisesta lähentyivät toisiaan 1990-luvun alkuun verrattuna. (Ruostetsaari 2003, 259–275). Vuonna 1991 tehdyssä kyselyssä valtaeliitti korosti selvästi kansalaisia enemmän poliittisten instituutioiden valtaa ja arvioi talouden vasta kolmannelle sijalle vallankäyttäjien joukossa – poliittisten instituutioiden ja median jälkeen. (Ruostetsaari 1992, 226–232, 287–288.)

³² Tästä huolimatta kansalaiset eivät arvioineet 1990-luvulla kansalaisjärjestöjen ja kansalaisliikkeiden vaikutusvaltaa erityisen merkittäväksi. Ruostetsaaren tutkimuksessa

Poliittisen järjestelmän legitimitietin horjumisen on katsottu kulminoituvan juuri puoluejärjestelmän kriisiytymisessä. Donatella Della Portan (2000, 238) mukaan puolueet ovat viime vuosikymmeninä vähitellen lähentyneet instituutioita ja etääntyneet kansalaisyhteiskunnasta. Aikaisemmin juuri poliittiset puolueet muodostivat alueen, jossa käytiin julkista keskustelua poliittisista tavoitteista, ja toimivat samalla identiteettien muodostajina, ihmisiä yhteisöön liittävinä instituutioina ja intressien ja konfliktien kanavoijina. Sen sijaan nykyisessä ”julkisuuden demokratian” vaiheessa puolueet ovat pitkälti menettäneet roolinsa sosiaalisina integroijina. Tämä ei toki tarkoita sitä, etteikö poliittisilla puolueilla olisi enää keskeistä roolia poliittisessa järjestelmässä. Niiden rooli kuitenkin keskittyy nyt paljolti poliittisen henkilöstön valitsemiseen, äänten kanavointiin ja julkisen politiikan muotoiluun. (Della Porta 2000, 240–241, 245; ks. myös Lagerspetz 1999.) Pertti Lappalainen (2002, 14) näkeekin ongelman piilevän juuri tässä ristiriidassa: Vaikka kansalaiset eivät tue puolueiden toimintaa samassa määrin kuin ennen, puolueet ovat säilyttäneet valtansa Suomessa. Näin ollen puolueiden legitimitetti on heikentynyt.

Suomessa kasvava kriittisyys puolueita kohtaan tai jopa puoluevastaisuus on näkynyt paitsi edellä mainituissa mielipidetutkimuksissa, myös äänestys- ja muussa poliittisessa käyttäytymisessä: Äänestäjien puoluekiinnittyneisyys äänestyspäätöksiä tehdessä on heikentynyt ja ehdokkaan merkitys on korostunut pitkällä aikavälillä³³. Suurten puolueiden jäsenmäärät ovat myös laskeneet kautta linjan 1970–80-luvun vaihteesta lähtien siten, että vain joka kymmenes äänioikeutetuista kuului 1990-luvulla neljään suurimpaan puolueeseen³⁴. Vaikka monet muut puoluevastaisuuden merkit olivat ilmassa 1990-luvun Suomes-

---

niin kansalaiset kuin valtaeliittikin katsoivat 1990-luvun alussa kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden kuuluvan vaikutusvallaltaan vähiten merkittävään ryhmään yhdessä korkeakoulujen, kulttuurielämän edustajien, kirkon ja yksityisten kansalaisten kanssa. Arvio kuitenkin koheni vuoteen 2001 tultaessa, ja kansalaisjärjestöillä ja -liikkeillä arvioitiin nyt olevan enemmän vaikutusvaltaa kuin kertaakaan 1990-luvun aikana – olkoonkin että vaikutusvalta useimpiin muihin instituutioihin verrattuna oli edelleen selvästi vähäisempi. Usko kansalaistoimijoiden vaikutusvaltaan vahvistui etenkin eteläisessä Suomessa ja pääkaupunkiseudulla. Ruostetsaari pitää muutosta merkittävänä ja näkee kansalaisten valtakäsityksissä – maaseutua lukuun ottamatta – merkkejä kansalaispätevyyden ja kansalaisyhteiskunnan vahvistumisesta. (Ruostetsaari 1992, 288; 2003, 270–271.)

³³ Puolueuskollisten äänestäjien eli useammassa eduskuntavaaleissa samaa puoluetta äänestäneiden osuus äänioikeutetuista on laskenut samalla kun äänestysaktiivisuus kääntyi laskuun 1980-luvulla. 1990-luvulla puolueuskollisia äänestäjiä oli vain runsaat 40 % äänioikeutetuista (kuitenkin yli 60 % äänestäneistä). Liikkuvien äänestäjien osuus kaikista äänioikeutetuista ei kuitenkaan näytä merkittävästi lisääntyneen 1970-luvulta vuosituhannen vaihteeseen, vaan puolueuskollisuuden vähentyminen on ennemminkin kasvattanut nukkujien osuutta. Korkeimmillaan liikkuvien äänestäjien osuus äänioikeutetuista oli 1990-luvun puolivälissä 30 prosentissa (puolueuskollisia samaan aikaan 42 % ja nukkujia 28 %). Äänestäneiden joukossa liikkuvien äänestäjien osuus on kasvanut jonkin verran aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna. (Paloheimo 2003.)

³⁴ Pekonen (1997) perustaa puolueiden jäsenmäärien tarkastelun Sundbergin (1996) tutkimukseen, jonka mukaan Vasemmistoliiton (tätä ennen Skdl:n), sosiaalidemokraattien, keskustan ja kokoomuksen yhteenlaskettu jäsenmäärä oli vuonna 1995 alhaisimmillaan siten vuoden 1945 (vuonna 1995 yht. 10,5 % äänioikeutetuista; vuonna 1945 ilman kokoomusta 8,5 %). Korkeimmillaan neljän puolueen jäsenmäärä oli vuonna 1962, yhteensä 19,0 % äänioikeutetuista.

sa, puoluevastaisten puolueiden eli lähinnä uuden radikaalin oikeiston, kannatuksen nousua ei kuitenkaan vielä näkynyt. (Pekonen 1997, 15–21.) Sen sijaan vuoden 2003 eduskuntavaaleissa perussuomalaisten ehdokkaana läpi mennyttä Tony Halmetta voi pitää ilmentymänä juuri tällaisesta puoluevastaisesta populistisesta politiikasta.

Puolueiden legitimitietin horjumisella ja kriisiytymisellä on yhteyttä edellä käsiteltyyn sosiaalisen ja kulttuurisen heterogenisoitumisen kehityskulkuun sekä toisaalta poliittisen järjestelmän vaihtoehdottomuuteen ja epäpolitisoitumiseen. Perinteisten ”massapuolueiden” synty kytkeytyi alun perin tiiviisti yhteiskunnallista työnjakoa mukaileviin ryhmiin ja luokkiin, joita puolueet edustivat ja organisoivat. Sitten puolueille on ollut tyypillistä yleispuoluekehitys, eli suuria kannattaja joukkoja tavoitellessaan ne ovat epäideologisoineet linjaansa. (Pekonen 1997, 14–15.) 1970-luvun lopulta alkanut puolueiden epäideologisoituminen ja samankaltaistuminen (Borg 1997, 275) sekä 1990-luvulla vahvistunut sopuisa ja kompromissihakuinen konsensuspolitiikka (Nousiainen 2000) lienevätkin omiaan etäännyttämään niitä puolueiden kannattajia ja äänestäjiä, jotka edelleen jäsentävät omaa katsomustaan jyrkästi perinteisen luokkasamaistumisen ja ideologisen oikeisto–vasemmisto-jaon varaan. Toisaalta taas keskiluokkaistunut, yksilöllistynyt ja pirstaloitunut yhteiskunta asettaa puolueille uusia haasteita: Monet uudet asiakysymykset ja yhteiskunnalliset jaot eivät enää ongelmitta asetu perinteiselle oikeisto–vasemmisto-akselille. Kun uudet jälkimaterialistiset asiakysymykset ovat nousseet perinteisten jakokysymysten³⁵ rinnalle ohjaamaan etenkin nuorten äänestyskäyttäytymistä ja poliittista toimintaa, perinteiset puolueet ovat varsin kyvyttömiä vastaamaan näihin haasteisiin (Hellsten 2003).

Paitsi puolueiden, myös koko kansallisvaltiollisen poliittisen järjestelmän asemaa ja samalla sen arvostusta, uskottavuutta ja legitimitettä kansalaisten silmissä on horjuttanut olennaisesti se, että valtaa on liukunut politiikan alueelta globaalien pääomamarkkinoiden ja maailmantaloutta ohjaavien ylikansallisten instituutioiden, kuten Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n ja Maailman kauppajärjestön WTO:n käsiin. Globalisaation myötä poliittisen ohjauksen rooli onkin kaventunut suhteessa markkinaohjaukseen, ja talouspoliittinen valta on ainakin osittain karannut kansallisvaltioiden käsistä (Alasuutari & Ruuska 1999a, 12, 18).³⁶ Samalla on kadonnut myös poliittinen vastuunkanto: poliittiset

³⁵ Perinteisillä jakokysymyksillä viitataan siis työn ja pääoman vastakkainasetteluun. ”Vanhaa politiikkaa” on luonnehtinut lisäksi keskeisimmin edustuksellinen poliittinen osallistuminen. ”Uusi politiikka” sen sijaan hakee uudenlaisia tapoja poliittiseen toimintaan ja osallistumiseen ja kansalaisten näkemysten välittämiseen päätöksentekoon. Uuden politiikan jälkimaterialistiset asiakysymykset jakautuvat toisaalta ”pehmeisiin”, vasemmisto-libertaariselle arvoulottuvuudelle sijoittuvat arvoihin ja kysymyksiin (kehitysapu, vähemmistöjen ja maahanmuuttajien asema, ympäristö, tasa-arvo ym.), toisaalta auktoriteettia, moraalia, kuria ja järjestystä korostavaan uus-konservatismiin. Pehmeät jälkimaterialistiset arvot ja asiakysymykset ohjasivat 2000-luvun ensimmäisissä eduskuntavaaleissa etenkin pääkaupunkiseudun nuorten ja nuorten naisten äänestys-käyttäytymistä, kun taas muualla Suomessa luokka-asema määräsi vielä vahvasti puoluesamaistumista. (Hellsten 2003.)

³⁶ Vartiainen (1993, 64–65) tosin kyseenalaistaa politiikan roolin talouden ohjaamisessa myös ennen globalisaatiokehityksen kiihtymistä. Hänen mukaansa korporatiivisessa

päätäjät voivat piiloutua "likaisen työn" tekevien markkinoiden selän taakse (Kantola 2002, 155).

Toisaalta valta ei ole karannut yksinomaan poliittiselta sektorilta talouden sektorille, vaan myös kansallisvaltioiden poliittisilta instituutioilta ylikansallisille poliittisille instituutioille. Tässä kehityksessä ratkaiseva murros Suomelle oli tietenkin vuonna 1995 toteutunut Euroopan unionin jäsenyys. EU-jäsenyyden on katsottu merkitsevän päätösvalan osittaista siirtymistä ylikansalliselle areenalle ja siten kansallisen tason ohjauksen heikentymistä, joka puolestaan on vähentänyt osaltaan kotimaista politiikkaa kohtaan tunnettua kiinnostusta (Martikainen & Wass 2002, 19). Vaikka kansallisvaltiot liittoutuvat yhteen kyetäkseen globalisaation pyörteissä säilyttämään edes jossain määrin päätösvaltaansa ja kontrolliaan, ne joutuvat samalla väistämättä ainakin jossain määrin luovuttamaan valtaansa ja jakamaan suvereniteettiaan ja menettävät näin merkitystään ja legitimitettiin (Castells 1997, 267–269).

Valtiollisten poliittisten instituutioiden asemaa on lisäksi horjuttanut asiantuntijavallan kasvu. Asiantuntijavallan katsotaan kaventaneen edustuksellisten päätöksentekojen valtaa, kun yhä useammat päätökset tehdään virkamiestasolla poliittisten päätöksen tekijöiden jäädessä sivustakatsojiksi. Suuntaus onkin herättänyt myös valtaeliitin keskuudessa tyytymättömyyttä demokration toimivuuteen. (Ruostetsaari 1992, 254, 302.) Erityisen näkyvää tällainen asiantuntijavetoisuus ja asiantuntijaeetoksen leviäminen oli 1990-luvun talouskriisin hallinnassa. Eivät vain taloustieteilijät vaan myös poliitikot näkivät roolinsa ennemminkin neutraaleina ja puolueettomina, järjen ääntä edustavina asiantuntijoina kuin poliittisina toimijoina (Kantola 2002, 248–249, 262–263). Talouskriisissä piilotettiin tehokkuuteen vetoamalla ratkaisujen poliittisuus, ja poliittiset tavoitteet pyrittiin sen sijaan rationalisoimaan arvovapaiksi tieteellisesti mitatuiksi totuuksiksi (mt., 182). Talouden päättäjien näkemyksissä heijastuu uskon ja luottamuksen katoaminen politiikkaan asioiden hoitamisen tapana ja jopa suoranaisten politiikanvastaisuus (mt., 251–252, 316). Kantola (mt., 252–253) puhuikin talouskriisin suomalaisissa päättäjissä synnyttämästä hallinnan eetoksesta "managerialismina": manageri on epäpoliittisena näyttäytyvä ja asiantuntijuuteen vetoava johtaja tai "taloudenhoitaja", joka pysyttelee arvovalintojen ja intressiristiriitojen ulkopuolella ja pyrkii asioiden tehokkaaseen ja käytännölliseen ratkaisemiseen. Kantolan (mt., 259) mukaan Suomessa 1990-luvulla nähdyssä managerivallan kasvussa ei näin ollen ole ollut kyse vain virkamiesten ja asiantuntijoiden vallan kasvusta, vaan myös managerialismin eetoksen leviämisestä politiikan puolelle: "poliitikot muuttuvat managereiksi ja managerit puuttuvat politiikkaan" (mt., 261).

Kaiken kaikkiaan voi siis sanoa, että yhteiskunnallinen ja poliittinen valta ja päätöksenteko ovat etääntyneet kansalaisista ja myös kansallisvaltiollisesta poliittisesta järjestelmästä. Itse asiassa voi jopa sanoa, että ei vain valta, vaan myös itse politiikka on paennut poliittisesta järjestelmästä päätöksenteon vaihtoehdottomuuden ja (näennäisen) epäpolitisoitumisen myötä. Niinpä ei ole-

---

järjestelmässä varsinaisen poliittisen vallan mahdollisuus ohjata taloutta on ollut heikko ja keskeiset ratkaisut on tehty talouden eturyhmien välisin sopimuksin.

kaan ihme, että ihmiset ovat menettäneet uskonsa ”politiikkaan” – jos politiikka ymmärretään kapeasti tietynä yhteiskunnan sektorina, virallisen poliittisen järjestelmän politiikkana.

3.4 Omatoiminen alapoliikka poliittisen järjestelmän logiikan haastajana

Virallisen poliittisen järjestelmän ja äänestämisen vetovoiman vähäisyydestä ei kuitenkaan tulisi vetää turhan yksioikoisia johtopäätöksiä kansalaisten passiivisuudesta tai politiikan ”kuolemasta”. Kuten Beck (1995, 32) toteaa, tällainen diagnoosi perustuu käsitesekaannukseen, joka samaistaa valtion ja poliittisen, politiikan ja poliittisen järjestelmän. Voi ajatella ennemminkin, että politiikka on muuttanut muotoaan ja paikkaansa:

– – politiikka työntyy uudelleen esiin muodollisten velvoitteiden ja hierarkioiden tuolla puolen. – – Samalla kun teollisen yhteiskunnan poliittinen rakenne epäpoliittisuuksiin, industrialismissa epäpoliittisina pidetyt ilmiöt puolestaan muuttuvat poliittisiksi. Kyse on itse poliittisen käsitteen muuttumisesta instituutioiden ja valtaeliittien jäädessä koskemattomiksi. (Beck 1995, 33.)

Puolueiden kriisiytymisen seurauksena niin mielipiteen ja kollektiivisten tavoitteiden muotoilu kuin identiteettituotantokin ovat siirtyneet lisääntyvässä määrin kansalaisyhteiskunnan puolelle, esimerkiksi yhteiskunnallisiin liikkeisiin (Della Porta 2000). Tämä beckiläisin termein ”alapolitiikka” on noussut yhä merkittävämpään asemaan julkisen keskustelun herättelijänä, uusien kysymysten politisoijana ja siten poliittisen agendan asettajana (Beck 1995, 34–35). Näyttääkin siltä, että juuri uudet yhteiskunnalliset liikkeet ja muut kansalaisen omaehtoiseen toimintaan perustuvat ryhmittyvät voivat vastata nykyisen individualisoituneen yhteiskunnan tarpeisiin puolueita paremmin. Siinä missä puolueiden olemassaolo perustuu sitoutuneisiin puolueaktiiveihin, kokonaisvaltaisiin yhteiskunnanäkemyksiin ja poliittisiin ohjelmiin, epäideologisissa ja hajautetulle toiminnalle ja päätöksenteolle perustuvissa uusissa liikkeissä on paremmin tilaa erilaisille ryhmille, identiteeteille ja näkemyksille. (Koopmans 1996, 37.) Liikkeeseen osallistuminen ei siis välttämättä edellytä kokonaisvaltaisen ohjelman tai maailmankatsomuksen omaksumista ja jakamista – joskin osa liikkeistä perustuu varsin vahvalle yhteisöllisyydelle, jaetuille kulttuurisille merkityksille ja kollektiiviselle identiteetille – vaan niin sanotuista yhdenasianliikkeistä puhuttaessa liike voi toimia välineenä tietyn yksittäisen asiakysymyksen ajamiseen ja yhdistää osallistujansa hetkellisesti tämän tavoitteen voimalla.

Suomessakin käsitys poliittisesta toiminnasta on viime aikoina laajentunut, ja perinteisen politiikan ”demokratian mentävää aukkoa” (Kallio 2003, 39) ovat ilmaantuneet täydentämään ja paikkaamaan erilaiset alhaalta nousevan, oma-aloitteisen kansalaistoiminnan muodot. Suomessa aktiivinen alapoliikka on näkynyt muun muassa erilaisten kansalaisjärjestöjen ja -liikkeiden aktivoitumisena sekä paikallisen kuntatason osallistumisen ”uuspoliittisena”

1990-luvulla (Rättilä 2001). Näissä kansalaisten omaehtoisissa ryhmittymissä ja osallistumismuodoissa on samalla tuotettu uudenlaista osallistuvaa ja aktiivista kansalaisuutta, joka ylittää ylhäältäpäin määrittyvän valtiokansalaisuuden logiikan (ks. Rättilä 2001; Konttinen 1999, 9–30). Perinteisesti Suomen valtiokeskeisessä poliittisessa järjestelmässä kansalaisten osallistumiselle ei ole tarjoutunut kovinkaan suurta roolia (Kettunen & Kiviniemi 2000, 47). Näin ollen kansalaisuus on ollut ennemminkin ”ylhäältä tuleva hallitsemisen väline kuin ihmisten itsensä mieltämä poliittinen identiteetti” (Rättilä 2001, 197). Sen sijaan vuosituhannen vaihteessa (uudella tavalla ymmärretystä) kansalaisuudesta on Rättilän (mt., 198) arvion mukaan muotoutumassa autenttinen poliittinen identiteetti, samalla kun perinteiset poliittis-ideologiset identifikaatiot ovat menettäneet otettaan.

Muodollisemman yhdistysmuotoisen toiminnan ja kuntalaisosallistumisen lisäksi Suomessa on viime vuosina on todistettu myös näkyvämpää ja epäkonventionaalisempaa toimintaa. Vielä 1990-luvun puolella mielenosoitukset näyttivät olevan lähinnä radikaaliliikkeen toimintamuoto, joka ei saanut liikkeelle parhaimmillaankaan kuin joitakin satoja ihmisiä.³⁷ Sen sijaan uuden vuosituhannen alussa on ollut nähtävissä merkkejä protestoinnin legitimitietin noususta: yhä useammat teemat ovat vetäneet yhä useammanlaisia ihmisiä kaduille mieltään osoittamaan. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla kansalaiset ovat uuden vuosituhannen alussa ”nousseet barrikadeille” milloin lähikirjastojen, koulun resurssien tai sairaalapalvelujen, milloin liikennekurin puolesta. Helsingissä poliisille ilmoitettujen mielenosoitusten määrä lisääntyi vuosituhannen alussa tasaisesti, ja myös marssijoiden määrät kasvoivat (*Vasemmistonuorten Nato-pommi syntyi talkootyönä*, Helsingin Sanomat 14.9.2002; *Helsingin kevät*, Helsingin Sanomat 5.5.2002.) Korkeimmilleen marssijoiden määrä nousi helmikuussa 2003 yli 10 000 osallistujaa liikkeelle saaneessa Irakin sodan vastaisessa mielenosoituksessa, joka oli suurin sitten 1980-luvun mielenosoitusten.

Alapolitiikan aktivoituminen ei siis ole näkynyt Suomessa vain radikaalin yhteiskunnallisen liikkeen uusimmassa aallossa, vaan hieman viiveellä myös perinteisempiä poliittisia teemoja ajavien ja maltillisempia keinoja, kuten kansalaisadresseja ja rauhanomaisia mielenosoituksia, hyödyntävien kansalaisyhdistymien kukoistuksena. Suomessakin näyttäisi siis tapahtuneen saman ilmiö, jonka Della Porta (2000, 244) on havainnut Italiassa: ”Protestista on tullut laajalle levinnyt toimintamuoto. Yhä useammat tietävät kuinka käyttää sitä, ja yhä harvemmat suhtautuvat negatiivisesti ei-institutionaalisiin poliittisen osallistumisen muotoihin.”³⁸ 1990-luvulla esiin nousseen radikaalin protestiaallon

³⁷ Yksi harvoista poikkeuksista oli MTK:n joulukuussa 1999 järjestämä mielenosoitus EU:n maatalouspolitiikkaa vastaan. Suomalaiseksi mielenosoitukseksi tapahtuma oli harvinaisen konfrontatiivinen: heinäpaaleja sytytettiin tuleen, verisiä lampaanpäitä kanniskeltiin kepin päässä ja EU-lippuja poltettiin. Protesti herättikin varsin närkästyneitä reaktioita mm. Helsingin Sanomissa. (Lappalainen 2002, 9–10.)

³⁸ Toisaalta Della Porta (2000, 244) huomioi myös, että protesti on nykytilanteessa vain yksi keino muiden joukossa, eikä kansalaistoimijoiden läheskään aina tarvitse turvautua siihen, jos heillä on suora pääsy ja neuvotteluyhteydet päätöksentekijöihin. Myös Suomessa suuri osa kansalaistoiminnasta kanavoituu edelleen perinteiseen tapaan yhdistyksiin, joille ensisijainen toimintamuoto on usein lobbaaminen päätök-

voikin siis nähdä ehkä ennemminkin esimakuna tulevasta: 2000-luvulla näkyvämmiin aktualisoituneesta kansalaistoiminnan aktivoitumisesta ja laajentuneesta politiikkakäsityksestä ja poliittisen toiminnan repertuaarista. Rinteen (1999, 146) sanoin eläinoikeusliike ja laajempi ympäristöradikalismi ovat edustaneet tulevaisuuden politiikkaa, ”poliittista *avant garde*”, joka on siellä, missä muut eivät vielä ole”.

Nimenomaan tämä ”uuden politiikan” tai ”alapolitiikan” nousu yhdistettynä virallisen valtiollisen politiikan legitimitettiin horjumiseen saa 1990-luvun näyttäytymään politiikan murroskautena tai käännekohtana. Yksinomaan 1990-luvun viralliseen valtiolliseen politiikkaan keskittyminen voi tuottaa eräänlaisen näköharhan, sillä kuten Olavi Borg (1997, 271–274) toteaa, vuosikymmentä luonnehtineista rakenteellisista muutoksista huolimatta itse järjestelmän perusteet eivät ole muuttuneet miksiäkään. Kyse ei siis järjestelmän näkökulmasta välttämättä ole varsinaisesta politiikan *murroksesta*, vaan vain järjestelmän sopeutumista vaatineesta nopeasta ja radikaalista muutoksesta (id.). Radikaalimpi muutos 1990-luvulla ja uuden vuosituhannen alussa on sen sijaan ollut kansalaisten oma-aloitteisen poliittisen toiminnan aktivoituminen sekä siihen kytkeytyvä ”politiikan” käsitteen laajeneminen niin toimijoiden itsensä kuin tutkijoidenkin³⁹ keskuudessa. Uusi politiikka on kyseenalaistanut poliittisen järjestelmän legitimitetin ja tuonut näyttämölle suoraa vaikuttamista korostavat osallistumis- ja toimintakeinot samoin kuin postmaterialistiset arvot ja uudet asiakysymykset (Hellsten 2003). Uusi politiikka ei siis ole tyytynyt vain esittämään vaatimuksia järjestelmän sisällä, vaan on myös haastanut itse järjestelmän perusteet. Kyse on ”politiikan politiikasta”, joka pyrkii muuttamaan itse politiikan pelin sääntöjä (Beck 1995, 569).

Ei liene yllätys, että tällainen järjestelmän perusteet ja logiikan haastava toiminta herättää kritiikkiä ja vastarintaa – etenkin niiden tahoilta, jotka edustavat poliittista järjestelmää tai ovat läheisesti kytköksissä siihen. Esa Konttisen (1999, 26) mukaan virallista järjestelmää edustavien ja ”hegemonisen mielipiteen” suhtautuminen vapaaehtoisuudelle perustuu kansalaisryhmiin ja näiden esittämiin vaatimuksiin onkin usein ristiriitaista ja ambivalenttia tai jopa selkeän kielteistä. Kansalaistoimijoiden aloitteellisuus voidaan kokea hämmentävänä, asiaankuulumattomana, poliittista prosessia hidastavana ja sen ennustamattomuutta lisäävänä tekijänä (mt., 26–27).

Yksi niistä keskeisistä järjestelmän pelisäännöistä, jonka kansalaisten omaehtoinen aktivoituminen on pyrkinyt ohittamaan, on *edustuksellisuuden logiikka* (ks. Rättilä 2001, 192). Kansalaisaktiivisuuden herättämää torjuntaa voikin ymmärtää kahden poliittisen kulttuurin ja logiikan – edustuksellisen ja osallistuvan tai suoran – kohtaamisen valossa. Kuten Tiina Rättilä (2001, 198–199) toteaa, edustuksellisuuden logiikka ja siihen kuuluva edustamisen normi ovat hallinneet niin voimakkaasti Pohjoismaiden kaltaisissa korporatistisissa maissa, että tämän logiikan ylittäminen tai kiertäminen on ongelmallista yksittäisille kuntalaisille ja

---

sentekijöiden suuntaan. Myös kuntalaisosallistuminen erilaisilla yhteistyöfoorumeilla on esimerkki ei-protestimuotoisesta kansalaistoiminnasta.

³⁹ Poliitiikan tutkimuksen muuttuvista näkökulmista ks. Lappalainen ym. 1999.

kansalaisille. Osallistuminen edellyttää jonkin taustaryhmän, yhdistyksen tai organisaation myöntämää virallista mandaattia. Vailla tällaista valtuutusta olevilla ei katsota olevan legitiimiä oikeutta osallistua yhteisten asioiden hoitoon ja julkiseen keskusteluun. Näin ollen myös kansalaisliikkeet on pyritty pakottamaan mukautumaan samaan toiminnan logiikkaan, ja jos ne ovat poikenneet siitä, on niitä kärkeästi arvosteltu edustavuuden puutteesta. (Id.)

Edustuksellisuuden logiikan ohella performatiivisia toimintatyylejä hyödyntävät kansalaisaktivistit ovat haastaneet myös *politiikan rationaalisuuden logiikan* (ks. Rättilä 1999). Lisäksi etenkin 1990-luvun radikalismien aalto, samoin kuin vuosituhannen vaihteen globalisaatiokriittisen liikehdinnän vaihe, rikkoivat *kansallisen protestoinnin logiikkaa*. Kun suomalainen kansalaisaktivismi ja protestointi ovat aikaisemmin toimineet vahvasti kansallisvaltiollisessa kontekstissa ja suunnanneet vaatimuksensa valtiolle (ks. Siisiäinen 1998, 223–224), uusi liikehdintä on luonteeltaan perustavanlaatuisesti globaalia, eli niiden toiminnan kehyksenä ja kohteena ei ole enää ensisijaisesti kansallisvaltio. Kuten Alasuutari huomioi, etenkin ympäristöliikkeen toiminta on jo pitkään ollut kansainvälistä, mutta liikkeiden globaali orientaatio on tullut näkyväksi erityisesti 1980- ja 90-lukujen mittaan. Uudet globaalit liikkeet suuntaavat huomiotaan sinne, minne päätös- ja vaikutusvalta keskittyy monissa asioissa eli taloudellisen toiminnan harjoittajiin, etenkin suuriin kansainvälisiin yrityksiin. Liikkeet kohdistavat näin ollen vain osan vaatimuksistaan kansallisvaltiollisille poliittisille päätöksentekokoneistoille ja pyrkivät sen sijaan usein painostamaan suoraan yrityselämää. (Alasuutari 1999a, 177–178.) Kenties vielä ilmeisempää globaali orientaatio on uusliberalistista globalisaatiota vastaan vuosituhannen vaihteessa nousseessa liikehdinnässä, joka on kohdistanut protestinsa ennen kaikkea epädemokraattisiksi koettuihin ylikansallisiin talous- ja kauppajärjestöihin.

Jo maltillisempikin suoraa osallistumista korostava kansalaistoiminta voi siis herättää vastareaktioita edustuksellisuuden, rationaalisuuden ja kansallisuuden logiikan hallitsemassa poliittisessa järjestelmässä. Erilaisista poliittisista toimintatyyleistä⁴⁰ ja -logiikoista syntyvä yhteentörmäys voi olla turhauttava sekä sääntöjä olemassa olevan järjestelmän puitteissa muuttamaan pyrkiville alapolitiikan edustajille että niille toimijoille, jotka nojautuvat vanhoihin sääntöihin ja järjestelmään. Beckin (1995, 57) kuvaavaa korttipeli-metaforaa lainatakseni:

Hämmennyksen huippu saavutetaan, kun pelataan molempia (bridgeä ja sääntöjen vaihtamispeliä) yhtä aikaa eli ajetaan sääntöjen muuttamista jo muutetuilla säännöillä. Yhdet pelaavat yhä bridgeä ja raivostuvat, kun toiset yrittävät kesken kaiken keksiä tai ottaa käyttöön uusia sääntöjä. Juuri tällaisen normaaliuden ja absurdiuden hybridin yhdistelmän kohtaamme tänään kaikkialla.

⁴⁰ Poliitiikan *tyylillä* ei viitata tässä toiminnan pintatasoon, pelkkään muotoon, vaan tyyli tulee uuden politiikan tutkimuksen tapaan ymmärtää laajemmin muodon ja sisällön erottelun ylittävänä käsitteenä. Tyyli on siis erottamaton osa poliittista toimintaa. (Ks. Lappalainen ym., 1999; Lappalainen 2002.)

Vielä varmemmin torjuntaa aiheuttaa kuitenkin radikaali kansalaistoiminta, joka ei riko ainoastaan vallitsevaa politiikan rationaliteettia vastaan, vaan rikoo myös lakia ja murtaa perinteisen kansallisen protestiperinteen.

3.5 Länsimainen protestointi muutoksen kourissa

Jopa Länsi-Euroopan maiden kesken on vallinnut ja vallitsee suuria eroja sekä uusien yhteiskunnallisten liikkeiden aktiivisuudessa että ”epäkonventionaalisten” poliittisen osallistumisen tapojen, kuten mielenosoitusten, esiintymisessä. Eroavaisuuksia ja erilaisten toimintakeinojen painoarvoa selittävät osaltaan erot poliittisten järjestelmien avoimuuden asteessa⁴¹ (Koopmans 1996, 38, 42; ks. myös Alapuro 1997, 52–54). Vastaavasti eri maiden välillä on eroja siinä, millaisia kollektiivisen toiminnan tapoja pidetään hyväksyttävänä. Protestoiminen on siis vahvasti kulttuurisesti määräytynyttä. (Konttinen 1999, 135.) Nämä kulttuurisesti ohjautuvat kollektiivisen toiminnan tavat ja niitä koskevat käsitykset ovat myös ajallisesti muuttuvia. Niinpä paitsi politiikka yleisemmin, myös *protesti* keskeisenä yhteiskunnallisten liikkeiden ja ryhmittymien toimintamuotona on ollut muutosten kourissa 1900-luvun lopulla ja vuosituhannen vaihteessa. Näin on ollut niin Suomessa kuin laajemminkin maailmalla, joskin suomalaista käännettä voi pitää jossain määrin poikkeavana muihin läntisiin poliittisiin järjestelmiin verrattuna.

Yleisesti ottaen protestoinnin on katsottu kulkeneen sekä Länsi-Euroopassa että Yhdysvalloissa 1960–70-lukujen kuohunnan jälkeen kohti maltillisempaa, hillitympää, väkivallattomampaa ja jopa rutinoituneempaa toimintaa. ”Hajottavien” ja radikaalien protestien merkitys yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnassa näyttäisi menettäneen merkitystään muodollisempien organisoitumis- ja toimintamuotojen ja pienimuotoisempien aktioiden korostuessa. (Della Porta 2000, 243; Oliver & Maney 2000, 467.) Samalla on muuttunut protestojien ja poliisin välinen suhde: poliisi näytti 1900-luvun lopulla siirtyneen mielenosoitusten hallinnassa kovaotteisesta voimankäytöstä kohti neuvottele-

⁴¹ Koopmansin (1996, 42, 45) mukaan uudet yhteiskunnalliset liikkeet ja maltillinen, konventionaalinen toiminta kukoistavat avoimissa, inklusiivisissa poliittisissa järjestelmissä, joissa aktivistit eivät koe tarvetta turvautua radikaalimpaan toimintaan. Sen sijaan suljetuissa, eksklusiivisissa poliittisissa järjestelmissä järjestelmän haastavat liikkeet turvautuvat radikaaleihin, epäkonventionaalisiin strategioihin. Samansuuntaisia ajatuksia esittää Alapuro (1997, 52–54), jonka mukaan mielenosoituksella poliittisen toiminnan muotona on myös parlamentaaristen järjestelmien keskuudessa erilaisia painoarvoja. Mielenosoitusten merkitys kollektiivisen toiminnan repertuaarissa voi olla keskeinen, jos viestejä ei muuten helposti saada välitettyä valtion suuntaan. Tällöin mielenosoitus ei välttämättä näyttäydy ”epäjärjestyksenä”, vaan sillä on oma vakiintunut paikkansa ja järjestyksensä poliittisessa toiminnassa. Jos taas poliittinen järjestelmä on avoin alhaaltapäin tuleville viesteille – kuten tilanne on ollut Suomessa – näitä ei välttämättä tuoda esiin mielenosoittamisen välityksellä. ”Riippuu ristiriitojen sääntelyn tavasta, mikä rooli lankeaa nimenomaan mielenosoituksille asioiden esiintuomisessa ja läpiviemisessä” (mt., 52).

vampaa, joustavampaa ja yhteistyönhakisempaa toimintatapaa (Della Porta, Fillieule & Reiter 1998, 125–126; Della Porta & Reiter 1998, 2–8).

Viime vuosikymmenet näyttäisivät siis vieneen protestointia ja liikkeiden mobilisaatioita vähemmän konfrontatiiviseen suuntaan siitä huolimatta, että 1970-luvulta nousseet uudet yhteiskunnalliset liikkeet on yleisesti yhdistetty epäkonventionaalisiin poliittisen toiminnan taktiikoihin. Ruud Koopmans (1996) tähdentääkin, että uusien liikkeiden toimijoiden epäkonventionaalista toimintaa kohtaan osoittamasta hyväksynnästä ei pitäisi tehdä suoria johtopäätöksiä tällaisen toiminnan tosiasiallisesta kasvusta. Koopmansin mukaan viime vuosikymmeninä näkynyt painopisteen siirtyminen perinteisestä intressiryhmiin ja poliittisiin puolueisiin perustuvasta poliittisesta osallistumisesta uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja niiden ajamiin asiakysymyksiin ei ole merkinnyt siirtymää konventionaalista osallistumisesta epäkonventionaaliseen mobilisaatioon⁴² (mt., 35). Ennemminkin kuudesta Länsi-Euroopan maasta koottu evidenssi osoittaa, että nimenomaan niissä maissa, joissa uudet liikkeet ovat vahvoilla, toiminta suuntautuu konventionaaliseen osallistumiseen, kuten yhdistysten jäsenyyteen. Sen sijaan epäkonventionaalista toimintaa esiintyy enemmän niissä maissa, joissa politiikan kenttää leimaavat yhä perinteiset, luokka- ja alueidonnaiset konfliktit. (Mt., 40–45.)

Toisaalta taas on muistettava, että protestitoimintaa luonnehtii tyypillisesti jaksottaisuus, *syklisyys* (ks. esim. Konttinen & Peltokoski 2004), eikä pitempään jatkunut tyyni vaihe näin ollen välttämättä merkitse pysyvää rauhanomaista rinnakkaiseloa protestoijien, virallisen poliittisen järjestelmän ja poliisin kesken. Myös Euroopan maiden poliisin toiminnassa esiintyy samankaltaistumiskehityksestä huolimatta edelleen maiden välisiä eroja, minkä lisäksi tietyn maan poliisin toiminta protestitilanteissa voi vaihdella kulloisistakin protestoijista riippuen (Della Porta & Reiter 1998, 7–8).⁴³ Mielenosoittajien ja poliisin välisten jännitteiden kiristymisestä onkin voinut nähdä merkkejä vuosituhannen vaihteessa suurissa uusliberalistisen globalisaation vastustajien mielenosoituksissa, joita ovat luonnehtineet poliisien kovat otteet ja radikaaleimman mielenosoittajajoukon lähinnä symbolisiin, materiaalsiin kohteisiin kohdistama ”väkivalta”. Etenkin kesällä 2000 Göteborgin EU-huippukokouksen ja Genovan G8-maiden tapaamisen vastatapahtumiin kokoontuneet protestoijat saivat vastansa poikkeuksellisen rajuun fyysisen voimankäyttöön varustautuneet ja valmiit poliisit: Göteborgissa yksi mielenosoittaja haavoittui poliisin ampumas-

⁴² Koopmans (1996) rajaa epäkonventionaalisen toiminnan/osallistumisen tarkoittamaan ihmisten mobilisoitumista ”kaduilla”, eli näkyvää toimintaa mielenosoituksista mellakoihin ja poliittiseen väkivaltaan.

⁴³ Esimerkiksi Della Portan (1998, 241–245, 250) haastattelututkimuksen mukaan italialaisten poliisien toimintaa protestien hallinnassa ohjaavat ennakkokäsitykset ”hyvistä” ja ”pahoista” mielenosoittajista, joihin sovelletaan eri strategioita. ”Hyvät” mielenosoittajat ovat työläisiä ja perheellisiä, jotka puolustavat omia uhattuja intressejään (esimerkiksi työpaikkojaan) ja osoittavat mieltä kontrolloidusti. ”Pahoja” mielenosoittajia ovat päämäärättömästi riehuvat jalkapallohuligaanit sekä autonomisten sosiaalikeskusten nuoret, joiden motiivien katsotaan olevan liian abstrakteja ja epämääräisiä ja joiden toimintaa pidetään ennustamattomana. ”Hyviltä” mielenosoittajilta ollaan valmiita hyväksymään tekoja, joita pidettäisiin tuomittavina ”pahojen” mielenosoittajien tapauksessa.

ta luodista, Genovassa taas poliisi ampui mielenosoittajan kuoliaaksi. Tapah-
tummat näyttäisivät kiristäneen yhteiskunnallista asenneilmapiiriä Euroopan
Unionin sisällä ja oikeuttaneen ja normalisoineen kasvavan poliisikontrollin ja
poikkeukselliset kontrollitoimenpiteet (Flyghed 2002).

Edellä kuvattua länsieurooppalaista ja yhdysvaltalaisista yleistä protestien
maltillistumistendenssiä vasten suomalaisen protestikulttuurin murros 1990-
luvulla näyttää varsin poikkeukselliselta. Suomi ei joutunut 1960–70-lukujen
opiskelijaradikalismien aikana kohtaamaan sellaista poliittista väkivaltaa ja ter-
rorismia ja näiden herättämiä rajuja vastareaktioita, jotka kuohuttivat esimer-
kiksi Saksaa ja Italiaa tämän protestiaallon aikana. Sen sijaan maltilliseen ja
konventionaaliseen toimintaan tottuneessa Suomessa 1990-luvun protestiaalto
on merkinnyt protestikulttuurin radikalisoitumista aiempaan liikehdintään
nähdessä. Kyse ei siis ole siitä, että suomalainen 1990-luvun protestitoiminta olisi
ollut radikaalimpaa kuin muissa Euroopan maissa, vaan nimenomaan siitä, että
kansallisessa kulttuurisessa kontekstissa toiminta on näyttäytynyt poikkeuksel-
lisen radikaalina ja ”hajottavana”.

Suomalainen kollektiivinen toiminta on perinteisesti ollut formaalia ja
maltillista. Sille on ollut tyypillistä muun muassa lainkuuliaisuus, asiallisuus ja
valistuksellinen orientaatio, valtiosuuntautuneisuus, ei-aktionistisuus ja väki-
vallan karttaminen sekä järjestäytyminen joko rekisteröidyiksi yhdistyksiksi tai
muuten yhdistysmallin mukaisesti. (Siisiäinen 1998, 219–226; ks. myös Siisiäi-
nen 1990; Konttinen 1998, 214.) Suomalaisia mielenosoituksia on luonnehtinut
kurinalaisuus ja rauhanomaisuus, missä ne eroavat selvästi väkivaltaisista mie-
lenosoituskulttuureista (Konttinen 1999, 135; 2003, 130; ks. myös Alapuro 1997,
25–54). Turkistarhaiskujen kaltainen omaisuuteen kohdistuva vahingonteko on
ollut suomalaisessa protestoinnissa ennenäkematonta. Siisiäisen (1998, 226)
mukaan yhteiskunnallisissa liikkeissä on ”viimeiseen saakka vältelty toisten
omaisuuden tuhoamista, ja niissäkin tapauksissa, joissa aineelliseen omaisuu-
teen kajoaminen on ollut välttämätöntä, esimerkiksi lukkojen rikkominen ta-
lonvaltauksissa, liikkeissä toimivat ovat pyrkineet tuottamaan mahdollisimman
pieniä aineellisia vahinkoja”.

Suomalaisen järjestäytyneen protestoinnin juuret juontavat pitkälle histo-
riaan, aina 1800-luvulle Venäjän vallan aikaan. Niin ylioppilaiden kuin työvä-
enkin mielenosoituksia leimasivat alusta alkaen järjestäytyneisyyden ja ku-
rinalaisuuden ihanteet. (Alapuro 1997, 28–33.) ”Juhla ja varsinkaan speaktaakke-
li” eivät juurtuneet suomalaiseen mielenosoittamiseen; ennemminkin marsseja
luonnehti ”harras luterilainen juhlavuus” (mt., 37). Sama maltillisuus, itsekuri
ja järjestys on ollut hallitsevaa mielenosoituksissa kautta itsenäisyyden ajan.
Vain harvoin suomalaisissa mielenosoituksissa on esiintynyt väkivaltaa, ak-
tionistisuutta ja avoimia konfrontaatioita. (Ks. Alapuro 1997, 37–47; Siisiäinen
1998, 219–234.)⁴⁴

⁴⁴ Toki suomalaisen protestoinnin järjestäytyneisyys ja maltillisuus on ajoittain rakoil-
lutkin. Väkivaltaa on esiintynyt lähinnä reaktiivisissa liikkeissä (nykyajan kehitys-
suuntaa vastaan menneisyyden arvoja tai etuoikeuksia puolustamalla asettuvissa
liikkeissä), kuten 1920- ja 1930-lukujen äärioikeistolaisissa liikkeissä tai 1990-luvun
skinheadien toiminnassa. Nämä liikkeet poikkeavat toimintakeinoiltaan tulevaisuu-

Vasta avoimen kansalaistottelemattomuuden käyttöön ottanutta Koijärvi-liikettä on yleisesti pidetty ensimmäisenä suurempana merkkipaaluna suomalaisen protestin historiassa. Kaivinkoneisiin kahliutuneet Koijärvi-aktivistit toivat vuonna 1979 ensimmäistä kertaa uuden häiritsevän toiminnan tyyppin suomalaisten tietoisuuteen ja samalla suomalaisten uusien liikkeiden toimintarepertuaariin. (Siisiäinen 1990, 71–72.) Koijärven käänteen jälkeen kasvokkaiseen kohtaamiseen perustuvien mielenosoitusten tilalle tuli lisääntyvässä määrin erilaisia tilanvaltaamiseen ja hallussapitoon perustuvia aktioita, joiden toteuttajajoukko saattoi olla pieni, mutta jotka tavoittivat joukkoviestinnän, erityisesti television, välityksellä suuren yleisön. Tällainen toiminta on keskittynyt nimenomaan ongelmien näyttämiseen, provosointiin. (Alapuro 1997, 48–51.) Vastaavaa ongelmien provokatorista esiin nostamista edustaa myös 1990-luvun eläinoikeusliike, mutta se on uudistanut ja radikalisoinut suomalaista protestia vielä Koijärveä pidemmälle.

3.6 Integroimattomat kapinalliset ja siirtynyt sallitun raja

Uutta eläinoikeusliikkeen ja sen "sisarliikkeiden" toimintakulttuurissa on jo niiden anarkistinen toimintamalli: johtajattomuus, verkostoituvat kampanjat ja paikallisryhmät, hajaannutettu päätöksenteko, joustavuus järjestäytymisessä. Enemmän huomiota ja närkästystä muussa yhteiskunnassa ovat kuitenkin herättäneet varsinaiset toimintakeinot. Eläinoikeusliike on samaistettu julkisuudessa voimakkaasti laittomiin suoran toiminnan iskuihin, joissa on aiheutettu tarhaajille taloudellista vahinkoa muun muassa eläinten kantakortteja sotkemalla ja tarhojen rakenteita rikkomalla tai joskus jopa turkistarhaukseen kytkeytyvien rakennusten (esim. nahoittamojen) tuhopoltoilla. Eläinoikeusliike on siis lisännyt suomalaisten uusien liikkeiden toimintarepertuaariin – laillisten toimintakeinojen ja avoimen kansalaistottelemattomuuden rinnalle – tietoisesti ja tarkoituksellisesti materiaalisen ja taloudellisen vahingon aiheuttamiseen tähtäävän ekologisen sabotaasin eli "ekotaasin"⁴⁵.

---

teen orientoituneista yhteiskuntakriittisistä liikkeistä, eli proaktiivisista liikkeistä. (Siisiäinen 1998, 222.) Proaktiivisissa liikkeissä on vältelty väkivaltaa, mutta ajoittain rauhanomaista protestiperinnettä ovat värittäneet mm. näyttävät aktionistiset mielenosoitukset ja nk. häiritsevä toiminta, joita esiintyi mm. poliittisen vasemmistolaisuuden ja opiskelijaradikalismien kukoistuskautella vuosina 1968–1970 (Siisiäinen 1990, 66; Siisiäinen 1998, 226). Erityisesti tältä ajalta muistetaan yhteenotoiksi yltynyt Persian shaahin vastainen mielenosoitus sekä – sinänsä varsin ei-konfrontatiivinen ja viaton – Vanhan valtaus.

⁴⁵ Ekotaasi-termin lanseerasi suomalaisten aktivistien kielenkäyttöön edesmennyt Muutoksen kevät -lehti. Lehden pitkäaikainen päätoimittaja Ville Lähde on määritellyt ekotaasin näin: "Ekotaasi, eli ekologinen sabotaasi, on laitonta toimintaa, joka pyrkii haittaamaan tai estämään luontoa tuhoavaa toimintaa millä tahansa väkivallattomalla keinolla. Sen taktisena pyrkimyksenä on joko pysäyttää rakenteilla olevia projekteja tai vaikeuttaa ekologisesti ja eettisesti arveluttavaa toimintaa taloudellisesti. Ekotaasi ei ole siten vain symbolinen teko, kuten kansalaistottelemattomuus, vaan sillä pyritään välittömiin vaikutuksiin. Esimerkkeinä liikkeiden ikkunoiden rikkomis-

Eräänlaisena ekotaasin "alalajina" käyttöön on otettu eläinten vapautukset, joilla ei pyritä vain taloudellisen vahingon aiheuttamiseen, vaan myös antamaan eläinyksilöille mahdollisuus hengissä selviytymiseen ja elämään vapaana luonnollisessa elinympäristössä. Eläinoikeusliikkeen voi katsoa lisäksi josain määrin radikalisoineen mielenosoituskulttuuria aktionistisempaan suuntaan. Eläinoikeusliikkeen mielenosoituksissa on nähty sekä kansalaistottelemattomuutta ja "häiritsevää" toimintaa, kuten turkishuutokauppojen ostajien bussin eteen istuutumista tai turkisliikkeen oveen kahliutumista, että väkivaltaisempiakin piirteitä, kuten maalipallojen heittelemistä turkisostajien bussia päin.

Eläinoikeusliikkeen sijoittumista epäkonventionaalisen poliittisen toiminnan kentällä ja suhteessa aiempaan suomalaiseen protestitoimintaan voidaan havainnollistaa Konttisen ja Peltokosken (2004, 137–138) esittämällä ei-parlamentaarisen eli suoran poliittisen toiminnan viisikohtaisella jaottelulla:

I. Yhteiskunnan sallimat eli lailliset poliittisen toiminnan keinot:

- 1) Julkiset luvalliset mielenosoitukset.
- 2) Kansalaisten vapaaseen kokoontumisoikeuteen ja vapaaseen mielipiteen ilmaisuun liittyvät monet vaikuttamisen muodot, jotka eivät vaadi erikseen lupaa viranomaisilta (esim. elämäntapavalinnat).

II. Yhteiskunnan kieltämät eli laittomat poliittisen toiminnan keinot:

- 3) Kansalaistottelemattomuus eli avoin vaikuttaminen asioihin yhteiskunnan virallisten määräysten vastaisesti mutta väkivaltaa minimoiden.
- 4) Ekotaasit eli avoin tai maanalainen, julkisuushakuinen tai -pakoinen omaisuutta vahingoittava toiminta, jolla pyritään symbolisiin tai konkreettisiin rakenteellisiin vaikutuksiin.
- 5) Ekoterrorismi eli tietoisesti ihmisen fyysistä koskemattomuutta vastaan suuntautuva toiminta, jonka tietoisena tarkoituksena voi olla pelon ja kauhun levittäminen.

Laillisten toimintakeinojen laaja kirjo on ollut käytössä niin aikaisemmissa suomalaisissa protestiaalloissa kuin eläinoikeusliikkeessäkin. Aikaisemmat liikkeet kuitenkin vetivät laittoman toiminnan puolella rajan kansalaistottelemattomuuteen, kun taas eläinoikeusliike on mennyt askelta pitemmälle. Konttinen ja Peltokoski (2004, 138) katsovat, että eläinoikeusliikkeen turkistarhoihin ja koe-eläinlaboratorioihin kohdistamat iskut, teuraseläinkuljetusten sabotointi sekä eläinoikeusliikkeeseen kytkeytyvässä radikaalissa ympäristöliikehdinnässä esiintynyt tietyömaasabotaasi edustavat maanalaista ekotaasia, joka on usein ollut julkisuushakuista. Sen sijaan ekoterrorismista Konttinen ja Peltokoski eivät eläinoikeusliikkeen yhteydessä puhuisi.

Vaikka valtaosa eläinoikeusliikkeen aktivisteista samoin kuin muun radikaalin liikehdinnän toimijoista on toiminut ja toimii avoimin ja laillisin keinoin, näkyy protestikulttuurin murros liikeallossa varsin kokonaisvaltaisesti. Useimmat niistäkin, jotka eivät voisi itse kuvitella osallistuvansa laittomaan toimintaan, suhtautuvat ymmärtävästi radikaaleihin toimintakeinoihin. Konttisen ja Peltokosken (2004, 144–152) tutkimuksessa ekotaasin ilmoitti hyväksyvänsä joko varauksetta tai tapauksesta riippuen 81 % neljännen aallon aktivisteista. Eri toimintatapojen hyväksyttävyyttä pohtiessaan vastaajista 69 % ilmoit-

---

nen, kaadettavien puiden kiilaaminen (ja varoittaminen!), maansiirtokoneiden rampauttaminen jne." (Lähde 1996, 151.)

ti hyväksyvänsä korkeintaan maanalaiset sabotaasit. Avoimiin sabotaaseihin sallitun rajan veti 14 % ja kansalaistottelemattomuuteen 15 % vastanneista. Vain 2 % hyväksyi ainoastaan laittoman toiminnan. Tutkimukseen osallistuneiden eläinaktivistien keskuudessa suhtautuminen radikaaleihin toimintakeinoihin oli vielä sallivampaa: jopa 89 % ”hyväksyi korkeintaan” maanalaisen sabotaasin, eikä kukaan ilmoittanut hyväksyvänsä ainoastaan laillista toimintaa. Voikin todeta Konttisen (2003, 130) sanoin, että eläinoikeusliikkeen ja muiden ympäristöprotestin neljännen aallon toimijoiden mielissä ”sallitun raja” on siirtynyt pitkän askeleen verrattuna kansalliseen protestikulttuuriin ja aiempaan ympäristöliikkeeseen.

Kuitenkin uusimman aallon aktivisteillakin hyväksyttävän toiminnan raja piirtyy selkeänä: vaikka toimijoiden käsitykset esimerkiksi ekotaasin hyväksyttävyydestä vaihtelevat, on ihmisen koskemattomuus raja, jonka uuden aallon aktivistit sijoittavat yksiselitteisesti sallitun rajan tuolle puolen. Omaisuutta siis voidaan vahingoittaa, ihmisiä ei. (Mt., 131–132; Konttinen & Peltokoski 2004, 157.) Muutenkaan eläinoikeusliikkeen ei voi katsoa täysin irtautuneen kansallisesta protestiperinteestä, sillä uuden protestiaallon aktivistitkin korostavat vahvasti valistuksellisten toimintatapojen merkitystä, tapauskohtaista harkintaa laittomien toimintakeinojen käytössä sekä laillisten keinojen ensisijaisuutta eli sitä, että laittomuuksiin turvaudutaan vasta kun muut toimintakeinot eivät tehoa (Konttinen & Peltokoski 2004, 160; ks. myös Lappalainen 1999). Tarve ja halu vaikuttaa asioihin suoraan, parlamentaarisen koneiston ohi, kanavoituukin laittomuuksia useammin erilaiseen lailliseen ruohonjuuritason toimintaan sekä henkilökohtaisiin elämäntapa- ja kulutusvalintoihin. Erityisen näkyvä esimerkki tästä on veganismi, joka koetaan eläinoikeusliikkeessä luonteeltaan poliittisena valintana (esim. Tuomivaara 1998b, 94).

Eläinoikeusliikkeen ja yleisemminkin 1990-luvun radikalismien aallon toimintakeinojen sekä sallittuja keinoja koskevien käsitysten radikalisoitumisen taustalla voidaan nähdä liikkeiden toimijoiden virallista poliittista järjestelmää kohtaan tuntema epäluottamus sekä laajemminkin muutos tavoiteltavana pidettävää yhteiskunnallista järjestystä koskevissa käsityksissä. Luukan (1998, 4) mukaan monille aktivisteista ympäristön ”häätä” on niin suuri, että parlamentaarisen vaikuttamisen keinoja ei koeta riittävän nopeiksi. Moni radikaalien liikkeiden toimijoista ei ylipäätään usko, että parlamentaarisia teitä onnistutaan edistämään eläinten tai ympäristön etua. Aktivistit kokevat, että politiikassa taloudelliset tekijät sanelevat ehdot, ”demokratia” toimii vain rahan ehdoilla tai todellinen valta on siirtynyt kokonaan politiikan ulkopuolelle, kuten monikansallisille yrityksille. Lakeja, jotka sallivat esimerkiksi turkistarhauksen kaltaisen toiminnan, ei koeta legitimeiksi. Niinpä suora toiminta, kuten kansalaistottelemattomuus ja sabotaasit, nähdään moraalisesti oikeutettuina, joskus jopa ainoina jäljellä olevina toimintakeinoina. (Id.; ks. myös Peltokoski 1999, 121; Konttinen & Peltokoski 2000, 2004; Termonen 2000.) Myös laajemmassa 1990-luvun protestiaallossa suhtaudutaan puolueisiin ja poliittiseen järjestelmään varauksellisesti, samoin kuin yleensäkin byrokraattisiin ja hierarkkisiin toimintamalleihin ja kompromissihakuisuuteen. Aktivistien näkökulmasta epäluottamus on perusteltua, näyttäytyyhän moderni välineellistävään toimintalogiikka-

kaan sitoutunut poliittinen järjestelmä osana itse ongelmaa. (Konttinen & Peltokoski 2000, 118–119; 2004, 170–171, 181.)

Jos uuden aallon aktivistit suhtautuvat epäillen ja kielteisesti viralliseen poliittiseen järjestelmään ja sallivasti epäkonventionaalisiin ”ulkoparlamentaarisiin” taktiikoihin, on myös yhteiskunnan vastaus 1990-luvun radikalismiin poikennut jossain määrin aiemmista protestiaalloista. Suomalaisen yhteiskunnan ja poliittisen järjestelmän suhtautumista radikalismiin ja protesteihin on aikaisemmin leimannut verrattain suuri toleranssi, herkkyys ja avoimuus. Nuorison radikalismi ja protestointi on toki saanut aina osakseen myös arvostelua ja paheksuntaa, mutta jyrkän repressiivisten reaktioiden ja ulossulkemisen sijasta Suomessa on perinteisesti hallittu ja säädelty radikalismia ja konflikteja kesyttämällä radikaalit osaksi vallitsevaa järjestelmää ja sen instituutioita.

Niinpä esimerkiksi 1960–70-lukujen kulttuuriradikalismi ja opiskelijaliikkeitä kanavoituivat pian kulttuuri-instituutioihin ja poliittisiin puolueisiin, uudistaen olemassa olevia instituutioita, politiikkaa, kulttuuria ja keskusteluympäristöä omalta osaltaan, mutta etääntyen usein samalla omista alkujuuristaan. (Ks. esim. Konttinen 1998, 191–195; Siisiäinen 1993, 267–268; Suominen 1997, 417–420; Tuominen 1991, 236–255, 389–391.) Erityisen suuri vaikutus radikaalien kohteluun oli presidentti Kekkosella, joka suhtautui sallivasti uuden sukupolven radikalismiin (Suominen 1997, 417–418, 420; Tuominen 1991, 79–87). Myös joukkoviestinnällä oli kuitenkin merkittävä osa radikaalien integroinnissa ja kesyttämisessä: radikaalit saivat ääntään kuuluviin sekä valtalehdistössä että etenkin Eino S. Revon kauden Yleisradiossa (ks. Suominen 1997, 419–420, 424–431; Tuominen 1991, 247–255). Lähinnä oikeistolehdistö ja jotkut maakuntalehdet suhtautuivat radikalismiin vihamielisesti; pääasiassa suomalaisten tiedotusvälineiden suhtautuminen oli uteliasta ja maltillisen liberaalia (Suominen 1997, 420, 429–439).

Sama sulauttamissuuntaus jatkui myös uusien yhteiskunnallisten liikkeiden kaudella 1970–80-lukujen taitteesta eteenpäin: Suomessa järjestöihin organisoituneen ympäristö-, rauhan- ja naisliikkeen esiin nostamat kysymykset on pyritty integroimaan poliittiseen järjestelmään vakiintuneiden poliittisten kanavien kautta (Bergman 1998, 167). Erityisen näkyvää tämä on ollut ympäristöliikkeen kehittämisessä: 1980-luvun alussa spontaanimpi ympäristöliikkeitä oli vielä varsin laajaa, mutta väheni pian vakiintuneiden ympäristöjärjestöjen vahvistettua asemaansa ja vihreän liikkeen institutionalisoiduttua puolueeksi (Järvikoski 1991, 176). Viralliseen poliittiseen järjestelmään integroitumisen on mahdollistanut ympäristöteeman osakseen saama laaja hyväksyntä. 1980-luvun taitteen ympäristöprotestit, jotka kunnioittivat kansallista protestiperinnettä avoimuudessaan ja rauhanomaisuudessaan, nauttivat laajaa kannatusta kansalaisten keskuudessa (Konttinen & Peltokoski 2004, 140). Sittemmin ympäristöteeman on katsottu lyöneen läpi yhteiskunnan ja johtaneen eräänlaiseen ”läpiekologisoitumiseen”. Toki osa ympäristöliikkeen kehittämisestä on jäänyt myös virallisen poliittisen järjestelmän ulkopuolelle, ruohonjuuritasolle, ja pyrkinyt radikalisoimaan ympäristöasioita yleisesti hyväksytyä ”vaalean vihreää” ympäristötietoisuutta pitemmälle.

Aiemmista protestiaalloista poiketen 1990-luvun radikalismi ja erityisesti huomion polttopisteeseen noussut eläinoikeusliike on saanut osakseen varsin tylyn vastaanoton muiden yhteiskunnallisten toimijoiden ja poliittisen järjestelmän taholta. Kuten Lappalainen (1999, 142) toteaa, ainakin liikkeiden näkökulmasta on siirrytty "integroivasta sulkevaan ja eristävään järjestelmään, sievästä nitistävään järjestelmään". Reaktioihin on epäilemättä osaltaan vaikuttanut jo eläinoikeusliikkeen politisoima teema, jonka valtaväestö on kokenut kulttuurisesti vieraaksi, osin jopa absurdiksi. Konttisen ja Peltokosken (2004, 179) mukaan uusin protestiaalto on aikaisempiin ympäristöprotestoinnin aaltoihiin verrattuna ollut jyrkimmin vastakulttuurinen ja siten törmännyt jyrkimmin vallitseviin käsityksiin muun muassa ihmisten ja eläinten suhteesta sekä hyväksyttävistä toimintamuodoista. Vielä enemmän torjuvia reaktioita selittää kuitenkin juuri eläinoikeusliikkeen irrottautuminen kansallisesta protestikulttuurista, mikä ei ole rakentanut kuilua ainoastaan eläinoikeusaktivistien ja "valtaväestön" välille, vaan myös uuden polven aktivistien ja perinteisten eläin- ja ympäristönsuojelijoiden välille⁴⁶.

Sekä eläinoikeusliikkeen teeman kulttuurinen vieraus että toimintakeinojen vieraus ja "kommunikoimattomuus" kansallisessa protestiperinteessä ovat omiaan estämään liikkeen ja sen ajaman asian integroimista poliittiseen järjestelmään. Osaltaan sitä ehkäisee tietenkin myös liikkeen virallista poliittista järjestelmää kohtaan tuntema epäluulo ja tietoinen pyrkimys pysytellä sen ulkopuolella.⁴⁷ Siisiäinen (1998, 237) arvioikin, että liikkeen valitsemat keinot ja kokemus vaikutusmahdollisuuksien puuttumisesta järjestelmän sisällä, samoin kuin kommunikatiivisen vuorovaikutuksen puuttuminen eläinoikeusliikkeen ja poliittisen mahdollisuusrakenteen välillä, ovat omiaan suuntaamaan liikettä järjestelmän ulkopuolelle. Liikkeen ja ympäröivän yhteiskunnan vuoropuhelu ja tulkintakehysten yhteensovittaminen ei ylipäätään näytä yksinkertaiselta tehtävältä, sillä "moraalinen, taloudellinen ja tiukan laillisuusajattelun mukainen retoriikka ei mahdu helposti samaan keskusteluun" (Id.).

Eläinoikeusliikkeen "integroimattomuus" suomalaisen yhteiskuntaan ja valtiolliseen poliittiseen järjestelmään on osaltaan tullut esiin jo siinä, että toisin kuin aikaisempien suomalaisten protestijaksojen aikana, 1990-luvun protestijakso ei juuri näkynyt virallisten yhdistysten muodostamisessa (Siisiäinen 2003, 51, 56). Protesti ei siis kanavoitunut ja formalisoitunut yhdistysmuottiin. Integroimattomuus on näkynyt myös siinä, että uuden liikeaallon toimijoiden liitto-

⁴⁶ Vakiintunutta ympäristöjärjestötoimintaan edustavan Suomen Luonnonsuojeluliiton aktivistit ovat suhtautuneet tarhaiskuihin hyvin torjuvasti eivätkä ole kovin laajasti jakaneet edes eläinaktivistien kritiikkiä turkistarhausta kohtaan (ks. Konttinen 1999, 139–152; Konttinen & Peltokoski 2004, 141–143). Eläinsuojelijoiden keskuudessa taas turkistarhaus tuomitaan yleisemmin, mutta eläinaktivistien lakia rikkovia toimintakeinoja ei hyväksytä. Esimerkiksi Animalia ajaa yksiselitteisesti turkistarhauksen lopettamista. Sen sijaan Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen ja sen paikallisten osastojen aktiivien keskuudessa turkistarhauksen vastustus ei välttämättä ole normi.

⁴⁷ Myös 1990-luvun radikaaliliikehännän keskuudesta on noussut joitakin kunnallis-, eduskunta- ja eurovaaliehdokkaita vihreiden ja Vasemmistoliiton listoille. Nämä ovat kuitenkin jääneet yksittäistapauksiksi, jotka ovat myös herättäneet kritiikkiä liikkeiden sisällä. Merkkejä liikehännän laajemmasta suuntautumisesta ja kanavoitumisesta parlamentaariseen järjestelmään ei ole.

laissuhteet ovat rakentuneet lähinnä protestiaallon muodostavien liikkeiden kesken sekä muiden maiden vastaaviin liikkeisiin ja mobilisaatioihin. Liike ei siis ole juurikaan löytänyt kotimaisia poliittisia liittolaisia, koska sen toimintakeinot ja jyrkät vaatimukset ovat eristäneet sitä etenkin institutionaalisista poliittisista toimijoista. (Mt., 54-55.)

4 MEDIA YHTEISKUNNALLISEN KESKUSTELUN JA POLITIIKAN AREENANA

Mediajulkisuuden merkitys politiikan areenana ja resurssina on kasvanut rinnan puoluejärjestelmän kriisiytymisen sekä poliittisen toiminnan ja toimijuuden laajenemisen kanssa. Etenkin median ajankohtaista ja faktapohjaista ydintä, journalismia, voidaan pitää nyky-yhteiskunnassa keskeisimpänä areenana, jolla käydään yhteiskunnallista keskustelua, politisoidaan asiakysymyksiä ja kamppaillaan poliittisten ryhmittymien, aatteiden, ajatusten ja aloitteiden kannatuksesta. Mediajulkisuus on korvaamaton resurssi yhtäläillä virallisen poliittisen järjestelmän edustajille kuin niille ruohonjuuritason kansalaistoimijoille, jotka pyrkivät haastamaan tämän järjestelmän. Läntisten demokratioiden⁴⁸ kontekstissa onkin puhuttu politiikan medioitumisesta ja siirtymisestä perinteisestä puoluedemokratiasta ”julkisuuden demokratiaan” (esim. Della Porta 2000), ”mediademokratiaan” (esim. Lagerspetz 1999; Meyer 2002) tai ”mediakratiaan” (esim. Castells 1997).⁴⁹

Mediajulkisuus ei kuitenkaan ole resurssi, joka olisi samalla tavalla kaikkien yhteiskunnallisten toimijoiden käytettävissä: medioidulla politiikan areenalla käydään jatkuvaa kamppailua legitimistä poliittisesta ja julkisesta toimijuudesta eli siitä, kenellä on ylipäätään oikeus ottaa osaa julkiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja millä uskottavuudella ja painoarvolla. Tarkastelen tässä luvussa ensinnäkin sitä, mitä politiikan medioituminen merkitsee poliittisille toimijoille ja poliitikalle. Pohdin sen jälkeen medioidun politiikan areenan valikoivuutta sekä julkisen keskustelun osanottajien että julkisuudessa esiintyvien todellisuustulkintojen ja ongelmanmäärittelyjen kannalta. Tarkastelen lo-

---

⁴⁸ Poliitiikan medioitumisessa Yhdysvallat on muun muassa heikon puoluejärjestelmän vuoksi omassa luokassaan, mutta poliittisten ja mediajärjestelmien eroista huolimatta Euroopan maiden on katsottu monessa suhteessa seuraavan amerikkalaista esimerkkiä – joskaan ei välttämättä sen äärimuodoissa (ks. esim. Castells 1997, 313–328; Meyer 2002, 100–103, 141).

⁴⁹ Vaikka näiden käsitteiden välillä on joitakin painotuseroja (ks. esim. Meyer 2002, xv–xvi), käsitteitä yhdistää niihin sisältyvä ajatus mediajulkisuuden kasvaneesta merkityksestä yhteiskunnallisen keskustelun ja mielipiteenmuodostuksen areenana ja siten myös poliittisen päätöksenteon prosessissa.

puksi sitä, miten tämä valikoivuus toimii usein vallitsevan järjestelmän, valtasuhteiden ja maailmanhahmottamistapojen hyväksi ja näin ollen radikaaleja muutospyrkimyksiä ja vastarintaa vastaan.

4.1 Poliitiikan medioituminen ja mediademokratia

Media on kasvattanut viime vuosikymmeninä merkitystään sekä virallisen poliittisen järjestelmän toimintakenttänä, että ”epävirallisen” kansalaistoiminnan, eli erilaisten ruohonjuuritason kansalaisryhmien, -järjestöjen ja -liikkeiden toimintaresurssina. Keskustelua politiikan medioitumisesta on kuitenkin käyty ensisijaisesti edustuksellisen, valtiollisen politiikan kontekstissa, jolloin politiikka ymmärretään tietyssä yhteiskunnan sektorina ja sen toimijat virallisen poliittisen järjestelmän instituutioina ja edustajina. Tästä näkökulmasta tarkasteltuina kansalaiset näyttäytyvät lähinnä vain mielipide- ja kannatusmittauksissa äänensä kuuluviin saavina äänestäjinä, joille median kuuluu tarjota olennaisia informaatioita mielipiteenmuodostuksen ja (äänestys)päätöksenteon pohjaksi. Media näyttäytyy kansalaisten kannalta siis lähinnä ylhäältä ohjatun *poliittisen käyttäytymisen*⁵⁰ säätelijänä. Näin siitäkin huolimatta, että läntisissä demokratioissa on korostettu osallistuvan demokratian hengessä kansalaisten aktiivisen yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuuksia. Kuten Heikki Heikkilä (2001) huomioi, osallistuvan demokratian ideoiden ilmaantuminen osaksi suomalaista lainsäädäntöä ja hallintoretoriikkaa 1990-luvulla ei ole merkinnyt käytännössä ”sivustaseuraajan kulttuurin” murenemistä. Edustuksellisen logiikan ohjaamassa järjestelmässä kansalaisia ei edelleenkään mielletä aktiivisiksi, omia asioitaan ajaviksi toimijoiksi, vaan ennemminkin passiiviseksi, vastaanottavaksi osapuoleksi. Kansalaiset on asemoitu katsojaksi ja sivustaseuraajaksi niin politiikan kuin julkisuudenkin foorumeilla, ja tätä pitää yllä uutisjournalismin sisäänrakennettu informoidun kansalaisen idea, joka ei juurikaan rohkaise kansalaisten omaehtoiseen toimintaan mediajulkisuudessa. (Mt., 185–192, 282–283.)

Poliitiikan medioitumista virallisen poliittisen järjestelmän näkökulmasta tarkasteltaessa on kiinnitetty huomiota siihen, että politiikkaa tehdään yhä enemmän mediajulkisuuteen turvautuen ja sen ehdoilla toimien, eli median toimintalogiikkaa noudattaen. Tämän katsotaan johtaneen muun muassa politiikan henkilöitymiseen, yksinkertaistamiseen, kärjistämiseen ja viihteellistymiseen, kannatus- ja mielipidemittausten järjestelmälliseen hyödyntämiseen poliittisena työkaluna sekä tehtäiltujen mediatapahtumien korostumiseen pitkäjänteisten poliittisten prosessien kustannuksella. (Esim. Asp 1986, 359–363; Castells 1997, 312–328; Meyer 2002.)

Politiikka välittyy mediademokratiassa suurelle yleisölle medialogiikan muokkaamana ja suodattamana. Nämä politiikan uutisointia ohjaavat säännöt

⁵⁰ ”Uutta” (valtiollisesta, virallisesta yhteydestään irrotettua ja näin ollen laajempaa) politiikkakäsitystä edustavat politiikantutkijat erottavat jatkuvalla poliittiselle arvioinnille perustuvan poliittisen toiminnan rutinoituneesta ja kaavamaisesta poliittisesta käyttäytymisestä (esim. Lappalainen 2002, 62–67).

voidaan jakaa Thomas Meyerin (2002) tapaan julkisuuteen pääsyä sääteleviin sääntöihin (uutiskriteerit) sekä politiikan esittämistä sääteleviin sääntöihin. Media siis arvioi oman toimintalogiikkansa valossa ensinnäkin sitä, mikä politiikassa on uutisarvoista. Utiskriteerit ohjaavat median huomion erityisesti lyhytkestoihin, mielellään jo päätöksen saaneisiin tapahtumiin, jotka ovat maantieteellisesti, poliittisesti ja kulttuurisesti läheisiä, jotka ovat henkilöitävissä mielellään julkisuuden henkilöihin, joilla on yllätyksellisyysarvoa ja joihin kytkeytyy konflikti. Tapahtumassa pitäisi olla kyse joko vahingollisista seikoista tai todella suurista saavutuksista ja menestyksestä. (Mt., 30.)⁵¹

Utiskynnyksen ylittävien poliittisten tapahtumien esittämisessä tiedotusvälineet puolestaan turvautuvat usein teatterilta lainattuihin esittämiskonventioihin, joilla uutisjutuista pyritään tekemään yleisöä kiinnostavia ja sen huomion herättäviä. Tapahtumat pyritään henkilöimään, ja nämä politiikan näyttämön ”roolihenkilöt” saattavat saada jopa myyttisten sankareiden piirteitä. Poliittika esitetään mielellään kilpailevien sankareiden konfliktina ja kamppailuna. Poliittikan uutiset noudattelevat draaman kaavaa ja rakentuvat arkkityyppisten narratiivien ja hahmojen ympärille. Media nojaa toiminnassaan päivittäisiin yhteisyyttä luoviin rituaaleihin ja hyödyntää politiikan esittämisessä verbaalisia kaksintaisteluita, vakiintuneille yhteiskunnallisille rooleille perustuvia puheohjelmia, symbolisia eleitä sekä harmitonta viihdettä. (Mt., 30–34.) Meyer (2002, 14–15, 63, 70) ilmaiseekin huolensa siitä, että politiikasta on medialogiikan vaikutuksesta tulossa tehtailtujen mediatapahtumien, symbolisten pseudo-tekojen⁵², ennalta käsikirjoitettujen roolien ja mielikuvien hallitsemaa sisällyksetöntä ”placebo-politiikkaa”, joka korvaa todelliset poliittiset ohjelmat, toiminnan ja muutokset sekä aidon julkisen keskustelun ja demokraattiset menettelytavat.

Meyer (2002) korostaa, ettei politiikan medioitumisessa ole kyse vain siitä, miten media *esittää* politiikkaa yleisölle, vaan myös siitä, miten media vaikuttaa itse poliittiseen prosessiin. Meyer puhuu Habermasin termiä lainaten median

⁵¹ Meyer nojautuu siis politiikan uutiskriteerien tarkastelussaan Galtungin ja Rugen (1965) klassisen aseman saavuttaneeseen esitykseen tapahtuman uutisarvoon vaikuttavista tekijöistä. Galtungin ja Rugen listaamia ulkomaan uutisten uutiskriteerejä ovat tapahtuman kesto ja toistuvuus (kertaluonteinen ja lyhytkestoinen tapahtuma ylittää uutiskynnyksen helpommin kuin toistuva tapahtuma ja pitkäkestoinen prosessi), voimakkuus, selkeys/yksiselitteisyys, kulttuurinen merkityksellisyys (maantieteellinen tai kulttuurinen läheisyys), odotettavuus (ennakko-odotuksiin vastaaminen), yllätyksellisyys, jatkuvuus (kerran uutiskynnyksen ylittänyt tapahtuma ylittää sen todennäköisesti myös jatkossa), uutispäivän muu tarjonta (muusta tarjonnasta poikkeava uutinen ylittää helpommin uutiskynnyksen), uutistapahtuman liittyminen eliittivaltioihin tai -henkilöihin, tapahtuman henkilöitävyys ja negatiivisuus.

⁵² Meyer (2002, 66–70) viittaa pseudo-tapahtumilla ja pseudo-teoilla järjestettyihin, dramatisoituihin, symbolisiin ”näytöksiin”; mediatapahtumiin, joilla annetaan ymmärtää poliittikon omistautuvan tietylle asialle ja toimivan sen hyväksi, vaikka näillä julkisilla näytöksillä ei välttämättä ole mitään yhteyttä todelliseen poliittiseen toimintaan ja päätöksiin. Pseudo-tapahtumia ja -tekoja voivat olla esimerkiksi poliittikon vierailu katastrofialueella, tiedotustilaisuus tai rakennuksen peruskiven muuraaminen.

*kolonisoimasta*⁵³ politiikasta: Medialogiikka ja politiikan logiikka ovat joissakin suhteissa sovittamattomassa ristiriidassa keskenään, ja media pakottaa lisääntyvässä määrin politiikan sopeutumaan omaan toimintalogiikkaansa. Itse politiikan alue siis muuttuu median vaikutuksesta; se tulee riippuvaiseksi median säännöistä, vaikkei täysin menetäkään itsenäisyyttään ja identiteettiään. (Mt., 57.) Mediademokratian poliittisissa kamppailuissa menestyäkseen poliitikkojen on väistämättä sopeuduttava median toimintakodeihin, jos he haluavat vaikuttaa edes jossain määrin politiikan ja omaan julkisuuskuvaansa, saada viestinsä esiin julkisuuden areenalla sekä pyrkiä legitimoimaan toimintansa ja poliittiset päätökset yleisön silmissä (mt., 52–53, 58–59).

Politiikan ”mediakolonisaatio” näkyy esimerkiksi näiden yhteiskunnan alajärjestelmien aikajänteissä: uutuuden ja ajankohtaisuuden arvostaminen sekä reaaliaikaisen uutisoinnin mahdollistava tekninen kehitys ovat johtaneet aikajänteen lyhenemiseen mediatuotannossa, kun taas poliittiset prosessit ovat perinteisesti vaatineet pitkiä aikoja edetäkseen konkreettisten esitysten ja päätösten tasolle. Kun politiikka joutuu sopeutumaan median ”tämänhetkisyyden” vaatimukseen, vaarana on Meyerin mukaan, että politiikassa aletaan ohittaa aikaa vievä poliittinen harkinta- ja neuvotteluprosessi, jota on käyty puolueiden sekä muiden kansalaisyhteiskuntaa ja virallisia poliittisia instituutioita välittävien intressiryhmien ja organisaatioiden – kuten kirkkojen tai ammattiyhdistysten – foorumeilla. (Mt., 40–45, 106–107.) Mediademokratia näyttäisi siis johtavan tämän väliportaan marginalisoitumiseen, minkä seurauksena kansalaisyhteiskunnan intressit eivät välttämättä tule artikuloituiksi poliittisessa prosessissa (mt., 103–108). Meyerin (2002, 117) mukaan mediademokratiaan siirryttäessä poliittinen valta tahtookin perinteisestä eurooppalaisesta monipuoluejärjestelmästä poiketen keskittyä ”mediakarismaattisten” huippupoliitikkojen, median sekä jatkuvien mielipide- ja kannatusmittausten kolmiyhteyteen.

Meyerin näkemys politiikan medioitumiskehityksen vaikutuksesta demokratiiaan on siis varsin pessimistinen. Kaikissa aikalaisanalyysissä kehityskulkua ei nähdä yhtä uhkaavana. Esimerkiksi Manuel Castells (1997, 317) korostaa, että mediakratia ei ole itsessään ristiriidassa demokratian kanssa, koska sen kulttuurisen kilpailullisuuden ja pluralistisuuden aste vain heijastelee ympäröivän poliittisen järjestelmän tilannetta. Castells suhtautuu myös Meyerä epäilevämmiin perinteisen puoluejärjestelmän kykyyn edustaa kansalaisyhteiskunnan intressejä eikä siten näe politiikan medioitumisen välttämättä heikentävän kansalaisten osallistumismahdollisuuksia. Myös Eerik Lagerspetz (1999, 39) esittää, että mediademokratia näyttäisi siinä mielessä jopa palaavan lähemmäs demokratian ideaaleja, että se merkitsee puolueiden vallan vähenemistä kansalaisten valintoja ohjailevana tekijänä. Lagerspetzin mukaan ”muutoksen puoluedemokratiasta mediademokratiiaan ei tarvitse olla sen enempää demokratian ideaalien vastainen kuin aiemman muutoksen herrasmiesdemokratiasta puoluedemokratiiaan. Kaikki mallit ovat yhtä kaukana ihanteista.” (Mt., 39.) Menneen maa-

⁵³ Habermas (1986) viittaa kolonisaatiolla ilmiöön, jossa yhteiskunnan jonkin alajärjestelmän sääntöjä ja toimintalogiikkaa aletaan soveltaa myös yhteiskunnan muilla osaluilla.

ilman ja poliittisen järjestelmän idealisoinnin sijasta voidaan siis todeta, ettei mediademokratia ja siihen kuuluva medioitu politiikka ole välttämättä huonompi järjestelmä, ainoastaan erilainen. Muutos vaatiikin uudenlaista politiikan paikkoja ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksien koskevaan teoretisointia, uutta ”poliittisen toiminnan topografiaa” (DeLuca & Peeples 2002, 145–147).⁵⁴

Näkemyksiin politiikan medioitumiskehityksen ja mediademokratian vaikutuksista ja niiden kielteisyydestä tai toivottavuudesta vaikuttaakin paljolti se, nähdäänkö perinteinen puoluejärjestelmä ja edustuksellinen demokratia itsensä selvänä lähtökohtana ja ideaalina, josta poikkeaminen automaattisesti uhkaa demokratian toteutumista. Poliittikan medioitumiskehitys näyttäytyy väistämättä jossain määrin erilaisessa valossa, jos lähtökohdaksi ei oteta virallista poliittista järjestelmää, vaan ymmärretään politiikka laajemmin kansalaisten omaehtoisena toimintana ja vaikuttamisena. Näistä lähtökohdista mediajulkisuus voidaan nähdä kansalaisten aktiivisen *poliittisen toiminnan* resurssina ja areenana. Siinä missä poliittisia teemoja nostettiin aiemmin esiin parlamentaarisia kanavia pitkin, puolue-elimien välityksellä, tavoittelevat kansalaisryhmät nykyään viranomaisten ja poliittisten päättäjien huomiota lisääntyvässä määrin mediajulkisuuden välityksellä (Della Porta 2000, 242). Tässä mielessä paitsi itse kansalaistoiminnan kenttä, myös sen välineenä toimiva media voidaan nähdä jopa potentiaalisena virallisen poliittisen järjestelmän haastajana ja osittaisena syrjäyttäjänä.

Alapolitiikan näkökulmasta mediajulkisuus on paikka, jossa kansalaistoimijat ja aktivistit kohtaavat kanssaihmiset – niin liittolaiset ja sympatisoijat kuin vastustajatkin – sekä poliittiset päätöksentekijät ja kampanjoinnin ja protestoinnin kohteet. Mediajulkisuuden kautta yhteiskunnalliset liikkeet, samoin kuin muut kansalaistoimijat, voivat politisoida uusia asiakysymyksiä ja nostaa niitä myös virallisen politiikan agendalle. Medioidulla politiikan areenalla kamppailaan yhteiskunnallisen todellisuuden ja yhteiskunnallisten ongelmien määrittelystä, haastetaan vallitsevia kulttuurisia merkityksiä ja tarjotaan tilalle vaihtoehtoisia diskursseja, määritellään omaa poliittista identiteettiä sekä etsitään kannatusta ja tukea toiminnalle ja tavoitteille. (Esim. Gitlin 1980, 242; Ilmonen 1998, 30,37; Lappalainen 2002, 20; Siisiäinen 1998, 228).⁵⁵

⁵⁴ DeLuca ja Peeples (2002) näkevät politiikan näyttämöllä kulttuuristen ja teknologisten muutosten myötä tapahtuneen mullistuksen jopa niin merkittävänä, että se vaatii uudenlaista käsitteellistämistä. He tarjoavat habermasilaisen ”julkisen tilan” (*public sphere*) tilalle – heikosti suomennettavissa olevan – ”julkisen kuvaruudun” (*public screen*) metaforaa. ”Public screen” viittaa niin televisioon, internettiin kuin sanomalehteenkin, joiden luonteeltaan hallitsevasti visuaalisen ”kuvaruudun” (DeLucalle ja Peeplesille myös sanomalehden etusivu on eräänlainen kuvaruutu) välityksellä käydään nykyisin merkittävimmän julkiset keskustelut (mt., 131). Siinä missä habermasilaista julkista tilaa luonnehtii konsensuskseen ja julkisen mielipiteen muodostamiseen tähtäävä rationaalinen keskustelu sosiaaliseen tilaan kokoontuneiden yksityisten kansalaisten kesken, ”julkiselle kuvaruudulle” on ominaista (tiedon, näkökulmien, kuvien, mielikuvien tms.) levittäminen (*dissemination*), spektaakkelimaisuus, hypermediallisuus, kakofonia, huomion hajaantuminen/ hajottaminen ja erimielisyys (mt., 128, 145). Julkisuuden uusi luonne mahdollistaa sen, että pienelläkin ryhmällä ihmisiä tai jopa yksittäisellä ihmisellä on mahdollisuus kommunikoida miljoonille (mt., 136).

⁵⁵ Nimenomaan yhteiskunnallisten liikkeiden ja median suhteeseen paneudutaan tarkemmin luvussa 5.

Mediajulkisuus ja sen kasvanut merkitys politiikassa voidaan siis omaloitteisen kansalaistoiminnan ja yhteiskunnallisten liikkeiden näkökulmasta nähdä parhaimmillaan positiivisena *mahdollisuutena*. Poliitikassa toimijat voivat hyödyntää monenlaisia resursseja, kuten yhteiskunnallista ja taloudellista valtaa, sanktioiden uhkaa, legitimizeettiänsä ja arvovaltaan vetoamista, taloudellisia resursseja ja nykyään entistä enemmän poliittisten toimijoiden mediakarismaa (Meyer 2002, 12), ja koska ruohonjuuritason kansalaistoimijoilla ei useinkaan ole liiemmin muita resursseja, korostuu juuri median merkitys voimakkaasti. Median julkisella näyttämöllä kansalaistoimijat ja -aktivistit saavat yhteiskunnallisen ja poliittisen osallistumisen mahdollisuuden järjestämällä median huomiota houkuttelevia ”mielikuvatapahtumia” (*image events*), muokkamalla niiden keinoin yleistä mielipidettä ja pakottamalla kritiikin kohteena olevat poliittisen järjestelmän ja yhtiöiden⁵⁶ edustajat reagoimaan arvosteluun (DeLuca & Peeples 2002, 134).

Toisaalta mediajulkisuus on kaikkea muuta kuin ongelmaton toiminta-areena vailla virallista auktoriteettia oleville poliittisille toimijoille: sen enempää julkisuuteen pääsy kuin siellä omilla ehdoillaan esiintymisenkään ei ole lainkaan itsestäänselvyys. Kamppailua käydään sekä uutiskynnyksen ylittämisestä että siitä, kuka poliittiset ryhmittymät, niiden toiminnan ja tavoitteet julkisuudessa määrittelee. Tämän medioidun määrittelykamppailun kohteena ovat siis niin identiteetit kuin asiakysymyksetkin. Koska valtamedian politiikan areena on vahvasti vakiintuneiden, legitimoitujen, institutionaalisten toimijoiden ja diskurssien hallussa, ei ”uusien” ruohonjuuritason toimijoiden ole välttämättä helppoa saada ääntään kuuluviin ja tulla vakavasti otetuiksi. (Juppi, Peltokoski & Pyykkönen 2003, 270.)

Oma-aloitteiseen kansalaistoimintaan pätee sama politiikan medioitumiseen kytkeytyvä ilmiö kuin viralliseen poliittiseen järjestelmäänkin: yhteiskunnalliset liikkeet ja erilaiset kansalaisryhmittymät joutuvat toiminnassaan ainakin jossain määrin mukautumaan medialogiikkaan, sen lyhyen aikajänteen toimintarytmiin, tapahtumakeskeisyyteen ja uutiskriteereihin. Niinpä mediajulkisuus vaikuttaa kansalaistoimijoiden valitsemiin toimintakeinoihin sekä laajemmin poliittisen toiminnan tyyliin. Asetelma on varsin ongelmallinen kansalaistoimijoiden kannalta, sillä mediajulkisuuden takaamiseksi tarvitaan toisaalta toiminnallisia uutuuksia, konventioista poikkeavia tempauksia, mutta samalla tiedotusvälineet suosivat ”hyvän maun” mukaista poliittista toimintaa ja vieras-tavat liian radikaaleja toimintatapoja. (Della Porta 2000, 240.) Yhteiskunnallisilta liikkeiltä ja muilta kansalaisaktiiveilta vaaditaankin taitavaa tasapainoilua ja jatkuvaa poliittista arviointia: olemassa olevista toimijoista erottautuminen ja näin ollen huomion herättäminen vaatii tyyli-intensiivistä toimintaa, mutta jos toiminnan muodosta tulee yliampuvaa ja itsetarkoituksellista, on toiminnan sisältö vaarassa jäädä sen varjoon. (Lappalainen 2002, 23–24, 159–165, 187.)

⁵⁶ DeLucan ja Peeplesin (2002) mukaan nykyisten kansalaisaktivistien protestit ja kritiikki kohdistuvat vähintään yhtä usein ylikansallisiin yhtiöihin kuin valtioon. Koska julkisuuskuva on yhtiöille olennaisen tärkeä, ne joutuvat reagoimaan aktivistien kritiikkiin. Näin kansalaisten on mahdollista vaatia tilille julkisuuden välityksellä niin yhtiöitä kuin valtiotakin.

Kaikista varauksista huolimatta mediajulkisuuden keskeisimmän merkityksen kansalaistoimijoille voi tiivistää siihen, että tämä politiikan areena avautuu kansalaistoimijoille huomattavasti helpommin kuin virallisen poliittisen järjestelmän elimet ja on siten useamman toimijan ulottuvilla. Kaikkien muiden resurssien puuttuessa ruohonjuuritason toimijalla on ainakin jonkinlainen mahdollisuus päästä osallistumaan politiikan agendan määrittelyyn sillä edellytyksellä, että tuntee median toimintalogiikan riittävän hyvin ja osaa hyödyntää sen koodeja oman toimintansa suunnittelussa.

4.2 Media valikoivana yhteiskunnallisen keskustelun areenana

Medioidun yhteiskunnallisen keskustelun osanottajia sääteleviin journalismin lähdekäytäntöihin sisältyy sekä demokratiapotentiaalia että suuria ongelmia. Avointa, moniäänistä ja -arvoista julkista keskustelua pidetään yleisesti demokratian toimivuuden ja aidon yhteisöllisyyden edellytyksenä. Ihannetapauksessa siis median tulisi toimia avoimena julkisena keskusteluareenana, jossa ovat edustettuina eri toimijat, intressit, näkökulmat ja todellisuustulkinnat. Heikki Luostarisen (1994, 31) mukaan journalismin roolina onkin toimia eräänlaisen integraatiovoimana: vaikka se toisaalta ”pilkkoo” yhteiskuntaa pieniin intressiryhmiin, se kokoaa julkisuustilassa yhteen erilaisia ryhmiä pitäen ne informoituna toistensa ajatuksista ja tavoitteista ja pakottaen ne artikuloimaan omat intressinsä yhteisen edun kautta.

Käytännön journalistisessa työssä ja mediatuotteissa ylevät tavoitteet eivät kuitenkaan useinkaan toteudu. Kuten virallisen poliittisen järjestelmän areenat, myös mediajulkisuuden politiikan areena on poissulkeva areena, jonne pääsy on säädeltyä ja rajoitettua. Se on kaukana antiikin Kreikan ajoilta juontuvasta suoran demokratian ideaalista, jossa kansalaiset kokoontuvat julkiseen tilaan keskustelemaan ja argumentoimaan konsensuksen saavuttamiseksi. (Meyer 2002, 90–91.) Kaikilla toimijoilla ei ole ylipäätään pääsyä julkiseen keskusteluun, eivätkä kaikki toimijat tai diskurssit esiinny siellä tasa-arvoisessa asemassa. Mediajulkisuuden tapauksessa käydään kamppailua sekä todellisuustulkinnosta, merkityksistä että itse ”merkinnän välineistä” (Hall 1992, 181):

Taistelun osapuolia ovat yhtäältä ne yhdeltä tai toiselta taholta valtuutetut todistajat ja puhujat, joilla on ikään kuin lain puolesta etuoikeus julkisen diskurssin maailmaan ja joiden lausunnoille on ominaista sellainen edustavuus ja auktoriteetti, että heidän on mahdollista asettaa keskustelun ehdot tai lähtökohdat. Toisaalta ne, joiden on kamppailtava ylimalkaan päästäkseen julkisen diskurssin maailmaan ja joiden sinne päästessään on *pelattava osuutensa pelille jo asetetun ongelmanmäärittelyn pohjalta*. (Hall 1992, 181.)

Kriittinen journalismintutkimus onkin kiinnittänyt runsaasti huomiota siihen, minkälaisia ongelmia liittyy julkisuuteen *pääsyyn* (*access*) ja journalismin *keskusteluun* eli *dialogisuuteen* (käsitteistä ks. esim. Heikkilä & Kunelius 1997). Journalismin lähdekäytäntöjen on yleisesti katsottu olevan sangen yksipuolisia

ja elitistisiä: institutionaalisissa valta-asemissa olevat lähteet ovat systemaattisesti yliedustettuina mediassa (Hall ym. 1978, 58). Tiedotusvälineissä siis hallitsee erilaisten virallisten ja legitimoitujen lähteiden ääni: esimerkiksi viranomaiset, talouden ja politiikan eliitit tai muuta "asiantuntijan" auktoriteettia omaavat toimijat pääsevät määrittelemään yhteiskunnallista todellisuutta huomattavasti useammin kuin "tavalliset kansalaiset", kansalaisjärjestöt tai vähemmistöjen edustajat. Norman Fairclough kirjaa näihin legitimoituihin lähteisiin hallitus-, viranomais- ja poliisilähteet, työnantajien ja -tekijöiden ammattiliitot sekä tieteen asiantuntijat. Hänen mukaansa epäluotettaviksi katsottuja organisaatioita, kuten "ääriliikkeiksi" määriteltyjä poliittisia ryhmiä, ei oteta huomioon tai niihin viitataan harvemmin. "Tavallisten ihmisten" tehtävänä taas on uutisissa vain havainnollistaa sitä, kuinka uutiseen reagoidaan. (Fairclough 1997, 69.) Media siis jättää suuren osan ihmisistä lähinnä passiivisen sivustaseuraajan, joukkoviestinnän vastaanottajan, kuluttajan ja kohteen rooliin.⁵⁷

Julkisen keskustelun yksipuolisuus ja elitistisyys näyttää tulevan esiin hyvin monenlaisten aiheiden ja toimijoiden yhteydessä. Esimerkiksi etniset vähemmistöt – silloin kun ylipäätänsä pääsevät julkisuuteen – joutuvat julkisuudessa usein passiivisen toimijan rooliin, pelkäksi kuvauksen kohteeksi. Vähemmistöjä koskevissa kysymyksissä kuullaan lähinnä enemmistön edustajia: poliitikkoja, viranomaisia, virkamiehiä tai muuten virallista auktoriteettia omaavia ihmisiä. (Esim. Pietikäinen 2000; van Dijk 1991; 1992.) "Virallisten äänen" hallitsevuus koskee kuitenkin myös "enemmistöjä" koskettavia asioita. Esimerkiksi suomalainen EU-journalismi on ollut hyvin vahvasti virallisten äänen, EU-koneiston ja ulkoministeriön, poliitikkojen ja virkamiesten, hallitsemaa (Mörä 1999). Maakuntalehtien journalismi taas on vahvasti sidoksissa alueellisiin instituutioihin (Hujanen 2000), ja suomalaisissa ympäristöuutisissakin äänessä ovat olleet eniten erilaiset julkisen vallan edustajat (Suhonen 1994, 108–114).

Mistä journalismin lähdekäytäntöjen yksipuolisuus ja vinoutuminen sitten johtuu? Lähdevalintoihin vaikuttavat pitkälti käytännön syyt: toisaalta toimittajan työn piintyneet rutiinit, toisaalta työn kiireisyys ja pyrkimys tehokkuuteen ja taloudellisuuteen ajankäytössä. Pyrkimys ajansäästöön on osaltaan vaikuttanut siihen, että henkilölähteistä ylipäätänsä on tullut niin tärkeitä. Uolevi Kiviranta (1990) kuvaa ilmiötä "vähäisimmän vaivan laiksi". Hänen mukaansa toimittajat pyrkivät "kaupallisten reunaehtojen sanelemassa ja taloudelliselle tuotavuudelle alistetussa kustannustoiminnan rakenteessa" mahdollisimman taloudelliseen lähdekäytäntöön, mikä merkitsee henkilölähteiden hallitsevuutta

⁵⁷ Viime vuosien mediakriittisessä keskustelussa on esitetty, että "tavallisille kansalaisille" tarjoutuva passiivinen asema on itse asiassa sisäänrakennettu jo itse joukkoviestintien *yleisön* käsitteeseen. Tilalle on tarjottu suomenkielistä uudissanaa *julkisoa*. Toisin kuin yleisö, julkiso ei ole joukkoviestinnän passiivinen vastaanottaja, vaan aktiivinen keskusteluyhteisö ja julkisuuden toimijaryhmä, joka muodostuu eri kokoonpanoissa kulloisenkin tiettyä ihmisjoukkoa koskettavan ongelman tai kysymyksen ympärille. *Julkiso*-termi on eräänlainen vastine englanninkieliselle *public*-termille, joka viittaa aktiivisempaan, osallistuvaan yleisöön erotuksena passiivisemmista joukkoviestinnän kuluttajista, *audience*-yleisöstä. (Esim. Pietilä 1999; Ridell 1999; Pietilä & Ridell 1998.)

muiden lähteiden kustannuksella. Sen sijaan, että toimittaja pyrkisi itse mahdollisimman monipuolisen lähteiden käytön avulla selvittämään asiaa, hän usein tyytyy soittamaan "asiantuntijalle" ja perustamaan juttunsa tämän lausuntoihin. Kivirannan mukaan tämä johtaa journalismin henkilöitymiseen sekä siihen, että journalismista monimutkaisissa kiistakysymyksissä tulee helposti vain vastakkaisten mielipiteiden pinnallista raportointia.

Tämä "vähäisimmän vaivan laki" vaikuttaa osaltaan myös siihen, *millais-ten* henkilölähteiden puoleen toimittaja kääntyy. Hektisen uutispäivän hälinässä toimittajan on helppoa tarttua puhelimeen ja soittaa tutuille, vaivatta tavoitettavissa oleville lähteille, joille näiden asema antaa virallista uskottavuutta ja auktoriteettia ja joiden lausuntojen käyttäminen näin vapauttaa toimittajan itsensä vastuusta ja säästää tämän faktojen aikaa vievältä tarkastamiselta. Jo kii-reen keskellä vaadittava tiedonhankinnan rutiininomaistaminen vaikuttaa siis lähdekäytäntöjen muotoutumiseen, samoin kuin se, että nimenomaan virallisilla ja vallakkailla lähteillä on resursseja helpottaa käytännöllisesti toimittajien työprosessia tuottamalla helposti käytettävissä olevaa ja kiinnostavaa materiaalia (Luostarinen 1994, 49–51). Niinpä taloudellisuuden nimissä tiedotusvälineiden kannattaa keskittää voimiaan vakiintuneisiin lähteisiin; sinne, missä asioita tapahtuu, uutisia ilmenee, lehdistötilaisuuksia pidetään ja luotettavana pidettyä uutisraaka-ainetta tuotetaan (Herman & Chomsky 1988, 18–19). Toimittajien lähdevalintoja tuntuu myös ohjaavan se käsitys, että korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevia lähteitä on kuunneltava, koska näillä on valtaa ja nämä ovat siten "tärkeitä". Eliittien sanomisillaan katsotaan olevan riittävästi painoarvoa ja merkitystä yleisölle ja heidän päätöksensä ja tekemistensä katsotaan koskettavat tavallisia kansalaisia. (Heikkilä & Kunelius 1997.) Toisaalta valta-asemissa olevilla lähteillä voi olla myös muun muassa suhteitaan hyödyntämällä ja uhkailun tai palkitsemisen keinoin mahdollisuus vaikuttaa tiedotusvälineisiin ja niiden toimintaedellytyksiin (Herman & Chomsky 1988, 22; ks. myös Luostarinen 1994, 73–88).

Raadollisimmillaan lähteiden valikoinnissa voi olla kyse siitä, kenen etuja tiedotusvälineen kannattaa "ajaa" tai tuoda esiin. Luostarisen mukaan kaikilla intressiryhmillä ei ole samanlaista kykyä artikuloida etuaan tai samaa houkuttelevuutta ostavina yleisinä. "On siis suurelta osin vallan- ja tulonjaon kysymys, millaisia yleisöjä journalismi kerää ja millaisia intressejä se esittää. Usein journalismi orkestroikin vain eliittiryhmien välistä peliä itsekään havaitsematta puuttuvia intressantteja." (Luostarinen 1994, 30.) Tuomo Mörän (1996, 109) mukaan yhteiskunnallinen asema ja valta vaikuttavat myös siihen, millä ehdoilla julkisuuteen päästään: pieniltä ja vallan ytimestä kaukana olevilta ryhmiltä negatiivisen julkisuuden saaminen onnistuu helpommin kuin myönteisen tai neutraalin julkisuuden.

Näyttääkin siltä, että eri lähteiden haluttavuuteen vaikuttavat myös toimittajien käsitykset ja kokemukset näiden kulttuurisesta arvosta ja läheisyydestä. Eliittilähteet voivat olla toimittajille haluttavia juuri kulttuurisen läheisyytensä vuoksi. Mörän mukaan vuoden 1994 jäsenyysäänestystä edeltävässä EU-julkisuudessa näkyi, että "[j]ournalistit ovat tottuneet asioimaan viranomaisten ja poliitikkojen kanssa. He ymmärtävät samaa kieltä ja katsovat samantyyppis-

ten linssien läpi.” (Mörä 1999, 187.) EU-jäsenyyttä vastustavien kansalaisjärjestöjen kanssa taas toimittajien suhde takkuili ja näillä oli tapana ”puhua toistensa ohi”. Journalistit pitivät jäsenyyden vastustajia omituisina ja näiden argumentointia epärationaalisenä ja tunteenomaisena; vastustajien logiikka ei auennut toimittajille, vaan he puhuivat ”vääristä asioista” ja ”väärällä tavalla”. (Mt., 181, 187, 209–219.) Myös Heikkilä (2001, 77–78) on huomionnut EU-julkisuuden yhteydessä, että kansalaisten pyrkiessä passiivisen sivustaseuraajan ja tiedotusvälineiden yleisön roolista aktiiviseksi osallistujaksi ja poliittiseksi toimijaksi, heitä kohdellaan mediajulkisuudessa kovakätisemmin kuin vakiintuneita poliittisia toimijoita. Suomen kontekstissa tiedotusvälineiden ja erilaisten kansalaisjärjestöjen ja -ryhmittymien suhdetta voi vielä osaltaan mutkistaa se, että meillä kansalaisten organisoitumisen muodot ovat historiallisesti seuranneet valtiolliseen poliittiseen järjestelmään kytkeytyvä ideologisia jäsenyyksiä. Vaikka omaaloitteisen kansalaistoiminnan kenttä on nykyisin hyvin pitkälle irtaantunut puoluejärjestelmästä, sitoutumattomien tiedotusvälineiden näkökulmasta järjestökenttään voi silti kytkeytyä (puolue)poliittinen lataus, jonka vuoksi järjestäytyneeseen kansalaistoimintaan suhtaudutaan lähtökohtaisen kriittisesti. (Heikkilä & Kunelius 2003, 196–197.)

Toisaalta tässäkin asiassa ei tulisi tehdä liiallisia yksinkertaistuksia, sillä myös toimittajakunta on heterogeeninen. Jos toimitushierarkian ylimpiä portaita hallitseekin keski-ikäinen, keskiluokkainen ja miesvaltainen toimittajajoukko, jolle erilaiset ”toisinajattelijat” – kuten ala- ja vastakulttuurit tai yhteiskunnalliset liikkeet – voivat näyttäytyä kulttuurisesti ja ideologisesti vieraina ja etäisinä, saattaa nuorempaa sukupolvea edustava toimittaja kokea omaa ikäpolveaan edustavat ”toisinajattelijat” läheisemmiksi kuin oman toimituksen johtoportaan ajatusmaailman. Kuten Möräkin (1999, 40–56, 226–227) painottaa, toimittajat eivät ole yksinomaan työrutiinien ja journalistisen kulttuurin tuote, vaan yksittäisten toimittajien asenteilla, kokemuksilla ja intresseillä on oma merkityksensä: kaikki journalistit eivät tee samanlaisia ratkaisuja, vaan myös toisinajattelua ja -tekemistä esiintyy.

Kulttuuriset arvostukset saattavatkin joskus toimia myös tavallisesti marginaaliin jäävien lähteiden hyväksi. Esimerkiksi kansalaisjärjestöt tai -liikkeet saatetaan joskus nähdä pyyteettöminä sankareina, jotka käyvät omaa etuaan ajattelevien suurten organisaatioiden kimppuun kuin Daavid Goljatia vastaan. Kyse on eräänlaisista ”pyyteettömyyden ja koon korjauskertoimista” eli tietyt ryhmät voivat saada julkisuudessa hyvitystä omaa etua tavoittelemattomasta toiminnasta tai pienuudesta. Toisaalta taas vastapuoli voi käydä vastahyökkäykseen leimaten liikkeet ”ääriliikkeiksi”, aktivistit omituisiksi, epäilyttäviksi ja omaa etuaan tavoitteleviksi, sekä suoran toiminnan mediapelleilyksi tai vaaralliseksi hyökkäykseksi yhteiskuntaa vastaan. (Luostarinen 1994, 34–35, 50–52; 1996, 52–53.)

Kansalaisjärjestöillä ja yhteiskunnallisilla liikkeillä on usein kulttuurista pääomaa ja sen tuomaa painoarvoa vain tietyillä rajatuilla alueilla: esimerkiksi ympäristökysymyksissä journalistit pitävät ympäristöliikkeitä ja -järjestöjä tärkeinä lähteinä (Linné 1991), mutta uutisjournalismin kovassa ytimessä, politiikan ja talouden kysymyksissä, ruohonjuuritason toimijat eivät välttämättä saa

ääntään lainkaan kuuluviin tai heille ei ainakaan julkisuudessa anneta erityisempää auktoriteettia ja uskottavuutta. Julkisen keskustelun moni- ja tasapuolisuutta arvioitaessa kyse ei olekaan vain siitä kenellä on pääsy julkisuuteen, vaan myös siitä, missä yhteydessä, missä rooleissa ja millä painoarvolla eri toimijat julkisuudessa esitetään. Osa pääsee itse ääneen suorissa tai epäsuorissa lainauksissa, osa taas on passiivisen kohteen roolissa toimittajan tai jonkun muun toimijan kuvatessa ja määritellesä toimijaa, tämän toimintaa ja motiiveja. Osa toimijoista nousee yksittäisissä jutuissa tai laajemmin tietystä aiheesta käydyssä julkisessa keskustelussa *hallitseviksi* tai *ensisijaisiksi määrittelijöiksi*, osa taas jää taka-alalle *toissijaisiksi* tai *vastustaviksi määrittelijöiksi* (ks. Hall 1992; Hall ym. 1978) ja voi tällöin joutua pelkästään reagoimaan jo annettuihin tilanteenmäärittäksiin, joko myötäillen niitä tai haastaen ne altavastajaan asemasta. Stuart Hallin mukaan toissijaisen määrittelijän asema on ongelmallinen:

Vastustavia argumentteja voidaan helposti tuottaa lisää. Mutta keskustelun ehtojen muuttaminen on äärimmäisen vaikeaa, sillä ongelman hallitseva määrittely saa – koska se toistumistaan toistuu ja koska sen esittäjät tai hyväksyjät ovat merkittäviä ja uskottavia – ’arkiajattelun’ oikeutuksen. Puheenvuorot, jotka lähtevät ongelman hallitsevasta määritelmästä otetaan ’loogisesti’ johtuvina. Puheenvuorot, jotka koettavat muuttaa keskustelun ehtoja, tulkitaan ’poikkeamiksi itse asiasta’. (Hall 1992, 182.)

Yleisölle journalismin valikoivuus lähteiden ja näkökulmien suhteen ei välttämättä aina avaudu. Tämä johtuu siitä, että jutut rakennetaan journalistisia esitysteknisiä konventioita noudattaen ainakin näyttämään objektiivisilta. Gaye Tuchmanin (1972) mukaan toimittaja luo juttuunsa objektiivisuuden, totuudellisuuden ja puolueettomuuden vaikutelmaa muun muassa tukeutumalla asiantuntevina ja luotettavina pidettyihin lähteisiin, käyttämällä suoria lainauksia ja antamalla konfliktitilanteissa tilaa eri näkemyksiä edustaville lähteille. Rungas lähteiden käyttö mahdollistaa toimittajalle pysyttelemisen näennäisen neutraalissa ja ulkopuolisessa asemassa: kun lähteet hoitavat puhumisen, ei toimittajan tarvitse itse ottaa kantaa kysymykseen. Vaikka toimittaja orkestroi julkisuutta valitsemalla sopivat lähteet, sitaatit ja faktat, vastakkaisten näkökantojen esiintuominen jutussa luo kuitenkin vaikutelmaa tasapuolisuudesta. Toimittajille ”objektiivisuus” käytännössä merkitseekin siis usein vain luotettavien lähteiden näennäisen neutraalia ja puolueetonta käyttöä. (Tuchman 1972; ks. myös 1978, 83–97.)

4.3 Media merkityskamppailujen toimijana ja kenttänä

Journalismin rakentama medioitu yhteiskunnallinen keskustelu ja todellisuus ovat siis jo lähdekäytäntöjen vuoksi varsin valikoivia. Media ei peilin tapaan heijasta objektiivista todellisuutta, vaan tuottaa erilaisten valikointi-, tulkinta- ja määrittelyprosessien tuloksena tietynlaista kuvaa tai esitystä (*representaatiota*) todellisuudesta. Kaikki journalistiseen työprosessiin liittyvät valinnat – olivatpa ne tietoisia tai tiedostamatta journalistisesta kulttuurista omaksuttuja – osallis-

tuvat omalta osaltaan merkitysten tuottamiseen ja todellisuuden määrittelemiseen. Valintoja ohjaavia keskeisiä sääntöjä ja konventioita ovat muun muassa edellä mainitut uutiskriteerit ja lähdekäytännöt sekä vakiintuneet tapahtumien tulkittamisen ja esittämisen tavat. Ettei maailma näyttäytyisi vain kaoottisena sattumanvaraisten tapahtumien joukkona, yksittäiset uutistapahtumat identifioidaan (nimetään, määritellään ja suhteutetaan tuttuihin tapahtumiin ja ilmiöihin) ja kontekstoidaan. Tapahtumille siis annetaan merkitys ja tehdään ne ymmärrettäviksi yleisölle sijoittamalla ne kulttuuriseen merkityskarttaan. (Hall ym. 1978, 54.) Tähän prosessiin viitataan usein *kehystämisen* käsitteellä (ks. Goffman 1974).

Aina kun media representoi todellisuutta tietyllä tavalla, se tulee käyttäneeksi *symbolista valtaa*⁵⁸ (esim. Thompson 1994), toisin sanoen *määrittelyvaltaa* tai *diskursiivista valtaa* (esim. Väliverronen 1993). Kyse on siis todellisuuden määrittelyyn ja merkityksellistämiseen kytkeytyvästä vallasta, jota eivät käytä yksinomaan toimittajat, vaan yhtä lailla kaikki ne yhteiskunnalliset toimijat, joilla on pääsy julkisuuden aktiivisiksi toimijoiksi. Media käyttää symbolista valtaa toisaalta aktiivisena toimijana, määrittelemällä itse todellisuutta, toisaalta säätelämällä julkisen keskustelun osallistujia ja näkökulmia. Samalla media toimii välineenä tai toimintakenttänä yhteiskunnallisten kysymysten määrittelystä kamppaileville ja symbolista valtaa käyttäville toimijoille.

Taistelu maailman merkityksellistämisestä tietyllä tavalla on olennaista nimenomaan merkitysten kiistanalaisuuden vuoksi. Itsestään selviä ja ”luonnollisia” merkityksiä ei ole – vaikkakin tiettyjä merkitysjärjestelmiä kulttuurimme kautta omaksuneina usein otamme niiden tarjoamat merkitykset annettuina. Merkitysjärjestelmät vaihtelevat paikasta ja ajasta toiseen, ja myös samassa yhteisössä tai yhteiskunnassa voi elää rinnakkain erilaisia kilpailevia merkitysjärjestelmiä, jotka voivat samasta ilmiöstä puhuttaessa tuottaa hyvin erilaisia diskursseja ja representaatioita. Mikko Lehtonen (1996) puhuu näistä merkitysjärjestelmistä *merkityskarttoina* ja kuvaa niiden kilpailua ja hierarkiaa seuraavasti:

Eri merkityskartoilla ei ole kulttuureissa samaa painoa. Kukin merkityskartta ilmentää sen muovanneen ryhmän asemaa ja näkökulmaa. Niinpä hallitsevassa asemassa olevien ryhmien merkityskartoilla on taipumusta tulla koko kulttuurin käyviksi tavoiksi luokitella ja järjestää todellisuutta.

Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että kussakin kulttuurissa vallitseva merkityskartta olisi ainoa kyseisessä kulttuurissa saatavilla oleva tapa hahmottaa ja tulkita todellisuutta. (Mt., 25.)

Lehtosen mukaan vallitsevien merkityskarttojen rinnalla voi esiintyä toisaalta jäänteenomaisia karttoja, toisaalta uusia, orastavia merkityksiä, jotka haastavat vallitsevat merkitykset ja ovat niihin nähden ”joko vaihtoehtoisia tai suoraan

⁵⁸ Thompson (1994, 30–34) erottaa neljä vallan päälajia moderneissa yhteiskunnissa: tuotantoyrityksissä institutionalisoituvan taloudellisen vallan, valtiossa institutionalisoituvan poliittisen vallan ja sotilaallisissa tai puolisoitilaallisissa organisaatioissa institutionalisoituvan pakkovallan sekä vähitellen yhä voimakkaammin valtion ja kirkon käsistä medialle liukuneen symbolisen vallan. Symbolisella vallalla Thompson tarkoittaa kykyä puuttua tai vaikuttaa asioiden ja tapahtumien kulkuun symbolisia muotoja (mitä tahansa informaatiota tai symbolista sisältöä välittäviä ilmaisuja) käyttämällä.

vastakohtaisia” (mt., 25). Niinpä symbolinen valta voi periaatteessa olla sekä yhteiskunnan valtasuhteita ja -rakenteita uusintavaa että vallitsevan järjestelmän haastavaa ja yhteiskunnan marginaaleja ”valtaistavaa” (*empowering*) valtaa. Näin siksi, että merkityskamppailuissa ei ole kyse ainoastaan symbolisesta tasosta: koska merkitykset eivät heijasta todellisuutta, vaan aktiivisesti tuottavat sitä, niillä on myös konkreettisia seurauksia. Määrittelyvalta luo vaikutusvaltaa ja uusintaa valtasuhteita, koska valta ei synny vain pakottamisen kautta, vaan valtasuhteiden toiminta on ennemminkin sidoksissa siihen, että tietyt todellisuutta koskevat merkitykset ovat hegemonisessa asemassa suhteessa toisiin. Merkityksillä siis on yhteiskunnallista vaikutusta, poliittisia seuraamuksia ja kulttuurista valtaa. (Mt., 22–24.)

Medioituja merkityskamppailuja ja niihin kytkeytyvää symbolista ja kulttuurista valtaa voi pitää erityisen merkittävänä yhteiskunnallisiin muutoksiin pyrkiville ”vallattomille” ryhmille siksi, että symbolinen ja kulttuurinen valta ovat paljon useamman ulottuvilla kuin muut yhteiskunnallisen vallan muodot. Taloudellinen, poliittinen ja pakkovalta taas keskittyvät harvojen käsiin. Vaikka kulttuurinen valta usein kytkeytyykin muihin valtaresursseihin, se ei ole yksinomaan entuudestaan valta-asemissa olevien käsissä. Siksi kulttuuriseen valtaan – kykyyn määritellä tilanne kulttuurisesti – sisältyy aina vastarinnan ja vaihtoehtoisten merkitysten potentiaali. (Lull 1995, 71–81, 114.) Usein juuri yhteiskunnallisia muutoksia vaativat liikkeet tai valtaväestöön eroa tekevät kulttuuriset ryhmät nousevat tällaisiksi vallitsevien merkityskarttojen haastajiksi, kyseenalaistajiksi ja vaihtoehtoisten merkitysten tarjoajiksi, ja kamppailevat näin siis kulttuurisesta vallasta. Symbolinen ja kulttuurinen valta kytkeytyvät näin ollen myös erottamattomasti poliittisiin kamppailuihin ja yhteiskunnallisiin kiistoihin ja konflikteihin.

Stuart Hall puhuukin merkityskamppailuista *merkitsemisen politiikkana* (Hall 1992, 166–171) tai *representaation politiikkana* (mt. 307–321; Hall 1999). Hallin (1992, 167) mukaan merkinnät kytkeytyvät kiistanalaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ”todellisena ja positiivisena sosiaalisena voimana, joka vaikuttaa kiistojen lopputulokseen”:

– – mitä enemmän ihmisten toimintatapojen katsotaan riippuvan siitä, miten heidän toimintatilanteensa määritellään, ja mitä vähemmän voidaan olettaa, että kaikella on luonnollinen merkityksensä, tai että vallitsee yleinen yksimielisyys siitä, mitä asiat merkitsevät – sitä tärkeämpi on silloin niin sosiaalisesti kuin poliittisestikin se prosessi, jossa tietyt tapaukset merkitään toistuvasti erityisin tavoin. Näin on erityisesti silloin, kun tapahtuvat asiat ovat ongelmallisia (toisin sanoen, kun ne ovat odottamattomia) – kun ne särkevät maailmaa koskevan aikaisemman odotuskehikkomme, kun asioihin on sekaantunut voimakkaita yhteiskunnallisia etuja tai kun pelissä on jyrkästi vastakkaisia tai ristiriitaisia etuja. Kysymyksessä on ideologinen valta: valta merkitä tapauksia erityisellä tavalla. (Mt., 166.)

Tällaisissa yhteiskunnallisissa ja poliittisissä konfliktitilanteissa keskiöön nousevat usein nimenomaan yhteiskunnallisten ongelmien määrittelystä ja ratkaisuisista käytävät merkityskamppailut. Erityisesti kansalaisten oma-aloitteisen ja -ehtoisen toiminnan kontekstissa politiikka voidaan ymmärtää olennaiselta osiltaan juuri uusien asiakysymysten esiin nostamisena ja politisoimisena, jolle on

keskeistä joidenkin asiointilojen osoittaminen ongelmallisiksi ja toimenpiteiden ja yhteiskunnallisten muutosten vaatiminen näiden ongelmien ratkaisemiseksi.

Yhteiskunnallisten ongelmien tutkimuksessa on viime vuosikymmeninä lisääntyvässä määrin vallannut alaa käsitys ongelmien rakentumisesta sosiaalisissa prosesseissa, kollektiivisen määrittelyn tuloksena. Tästä suuntauksesta puhutaan *subjektivistisena, relativistisena* tai *konstruktionistisena* lähestymistapana tai peräti paradigmatuoksena erotuksena perinteisestä *objektivistisesta* paradigmatuoksesta (esim. Mauss 1992; Goode & Ben-Yehuda 1994a, 87–91). Objektivistisessä paradigmatuoksessa yhteiskunnalliset ongelmat nähdään objektiivisina, olemassa olevina asiointiloina, joiden tiedostaminen on kiinni lähinnä riittävän tarkkasilmäisestä havainnoinnista. Konstruktionistit taas katsovat, että vaikka tietyt asiointilat voivatkin olla todellisia, ne eivät vielä itsessään selitä niiden nimeämistä ongelmaksi, vaan siihen vaaditaan arvoarvostelmaa, joka ei sisälly itse asiointilaan. Käsitteeseen jonkin asiointilan ongelmallisuudesta voivat vaikuttaa vaikkapa sitä arvioivan henkilön poliittiset, taloudelliset, kulttuuriset ja moraaliset intressit. Konstruktionistisen paradigmatuoksen mukaan siis ”yhteiskunnallinen ongelma on katsojan silmässä, ei objektiivisessa todellisuudessa”. (Mauss 1992, 1917–1918; ks. myös Goode & Ben-Yehuda 1994a, 88–102; Thompson 1998, 12.)

Konstruktionistinen ajattelu ei kuitenkaan merkitse todellisuuden hylkäämistä merkityksettömänä. Kuten konstruktionistista lähestymistapaa ympäristöongelmiin soveltanut Pertti Suhonen (1994, 39) toteaa, konstruktionistinen käsitys yhteiskunnallisista ongelmista ei poikkea positivistisista ja objektivistisistä käsitteistä *niinkään ontologialtaan kuin tietoteorialtaan*. Konstruktionistisen lähtökohdan omaksuminen ei siis sinänsä merkitse yhteiskunnallisten ongelmien materiaalsen perustan ja todellisuuden kiistämistä, mutta tutkijan kiinnostus kohdistuu ensisijaisesti niihin prosesseihin, joissa tietyt kysymykset määritellään ja tuotetaan ongelmiksi (esim. Suhonen, 1994, 41; Thompson 1998, 12; Väliaverronen 1996, 42–43).⁵⁹ Konstruktionistinen käsitys yhteiskunnallisten ongelmien rakentumisesta nostaakin tutkimuksen keskiöön juuri yhteiskunnalliset liikkeet. Yhteiskunnallisia ongelmia määrittelemään pyrkivät intressiryhmät järjestäytyvät ja mobilisoituvat usein liikkeiksi, jotka pyrkivät saavuttamaan yleisen poliittisen hyväksynnän omalle ongelmanmäärittelylleen. Armand L. Maussin mukaan tästä näkökulmasta voisi jopa katsoa, että yhteiskunnallinen ongelma on pohjimmiltaan sama asia kuin yhteiskunnallinen liike. (Mauss 1992, 1920.)

Toisaalta keskiöön nousevat myös tiedotusvälineet, joilla on keskeinen rooli ongelmien konstruoinnissa, niin määrittelykamppailujen areenana kuin

⁵⁹ Tosin konstruktionistien keskuudessa on eroja siinä, miten he tuohon määrittelykamppailun ulkopuoliseen materiaalseseen todellisuuteen suhtautuvat: Konstektuaaliset (maltilliset) konstruktionistit voivat olla hyvinkin kiinnostuneita itse ongelman konstruoinnin lisäksi tarkastelemaan myös ulkoista asiointilaa ja sen suhdetta tuotetuihin tulkintoihin ja määrittelyihin ongelmasta, vaikkakin katsovat, ettei objektiivinen asiointila sinänsä selitä ja määrää subjektiivisia huolenaiheita ja yhteiskunnallisia ongelmia. Sen sijaan tiukat konstruktionistit pitävät ylipäätään mahdottomana saada objektiivista tietoa ulkoisesta todellisuudesta, eivätkä siten näe mieltä konstruoitujen yhteiskunnallisten ongelmien ja ”todellisuuden” vertailussa. (Goode & Ben-Yehuda 1994a, 94–100.)

itsekin ongelmanmäärittelijöinä. Tiedotusvälineet osaltaan vaikuttavat siihen, mitkä kysymykset ylipäättensä määritellään ongelmiksi, mitkä ongelmat nousevat julkisuuteen ja kenen määrittelemänä (Väliverronen 1996, 38–40, 89). Murray Edelman (1988, 1) kärjistää ajatuksen median ja yhteiskunnallisten ongelmien suhteesta vielä pitemmälle: hän kuvaa uutisjournalismia speaktaakkeliksi, joka jatkuvasti konstruoi ja rekonstruoi yhteiskunnallisia ongelmia, kriisejä, vihollisia ja johtajia; joka vuoroin luo uhkia, vuoroin rauhoittelee. Aiemmin ongelmatomina ja ”luonnollisina” pidetyt asiantilat voidaan uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa määritellä ongelmiksi, ja kerran ongelmiksi hyväksytyt asiat voivat hävitä keskustelusta tai niitä koskevat määrittelyt voivat muuttua täysin. Kaikkia jollekin osapuolelle vahingollisia asiantiloja ei välttämättä koskaan määritellä ongelmiksi ja poliittisiksi kysymyksiksi, sillä se, mikä on toisen ongelma, voi olla toisen etu. (Mt., 12–14.)

Paitsi käsitykset itse yhteiskunnallisista ongelmista, myös tulkinnat niiden syistä voivat vaihdella laajasti. Ongelman alkuperää koskevat selitykset taas rajaavat mahdollisia tarkastelukulmia ja perustelevat tiettyjä toimintamalleja ja ratkaisuja (mt., 17–18). Näin ollen sosiaalisesti tuotetuilla tilanteen- ja ongelmanmäärittelyillä on todellisia vaikutuksia valittuun politiikkaan ja siten yhteiskunnan kehityksen suuntaan. Ongelman määrittelyä voidaan myös käyttää tarkoituksellisesti hyväksi tietynlaisen politiikan ajamiseen. Edelmanin (mt., 22) mukaan ratkaisut tulevat käytännössä usein jopa ennen ongelmia, eli ”ongelmien” tehtävänä on vain toimia jonkin halutun toimintalinjan oikeuttajana. Toisaalta uuden ongelman konstruoiminen voi auttaa suuntaamaan huomiota pois muista, kiusallisemmista ongelmista (mt., 27).

Koska siis sekä yhteiskunnallisten ongelmien että niiden syiden ja ratkaisujen määrittelyyn kytkeytyy valtaa ja poliittisia ja ideologisia näkökohtia, ei ole alkuunkaan sanottua, että yhteiskunnalliset liikkeet tai muut mobilisoituneet alapolitiikan ryhmittymät saisivat omia ongelmanmäärittelyitään ja ratkaisuehdotuksiaan ajettua yleisesti hyväksytyiksi. Määrittelykamppailussa tärkeässä asemassa oleva valtamedia ei toimi yhteiskunnallisten liikkeiden ehdoilla, vaan voi tehdä yhteiskunnallisesta ongelmasta jopa täysin vastakkaisen tulkinnan: suunnata huomion yhteiskunnallisesta epäkohdasta tai asiointilasta sen motivoimina mobilisoituneisiin yksilöihin. Edelmanin (1988, 27–28) mukaan näin tapahtuu usein puhuttaessa yksilöiden ”poikkeavasta” käytöksestä: olipa kyse sitten vaikkapa rikoksista, mielisairaudesta tai mellakoinnista, huomion suuntaaminen yksilöllisiin patologioihin ja rangaistuksiin on houkuttelevaa juuri siksi, että se ohjaa huomion pois ongelmien yhteiskunnallisista syistä. ”Hankalien” yksilöiden kuriin pistäminen on helpompaa kuin rakenteellisten muutosten toteuttaminen.

4.4 Media status quon säilyttäjänä

Kuten edellä todettiin, symboliseen ja kulttuuriseen valtaan kietoutuvilla merkityskamppailuilla on potentiaalia myös yhteiskunnallisiin muutoksiin – ei vain vallitsevan järjestelmän uusintamiseen. Vastaavasti merkityskamppailujen keskiössä olevalla medialla on ainakin periaatteessa mahdollisuuksia vallitsevien näkemysten haastamiseen ja vaihtoehtoisten diskurssien esiin nostamiseen. Tiedotusvälineet voivat toimia kilpailevien yhteiskunnallisten ryhmien ja ideologioiden taistelulenttänä ja myös vastarinnan välineenä (Kellner 2000, 25).

Käytännössä valtamedialla on kuitenkin useimmiten taipumusta muutostavastarintaan ja status quon säilyttämisyhkimyksiin. Valtamedia esiintyy harvoin perustavanlaatuisemman yhteiskunnallisen muutoksen puolestapuhujana. Ennemminkin valtätiedotusvälineet näyttävät tukevan vallitsevia sosiaalisia normeja ja konventioita ja olevan haluttomia haastamaan kansallisvaltion ja sen vakiintuneet instituutiot (McQuail 2000, 468). Esimerkiksi suomalaisissa sanomalehdissä muutoshaluttomuus ilmenee pääkirjoituksissa siten, että päivänpoliittisista henkilö-, oppositio-, hallitus- ja vastaavista kysymyksistä puhuttaessa lehden tausta vaikuttaa muutoshalukkuuteen, kun taas perustavista yhteiskunnallisista rakenteista ja valtarakenteista puhuttaessa mahdollinen muutos esitetään lehteen katsomatta yleensä ei-toivottavana. Vallitsee lähes rikkumaton, useimmiten implisiittisesti ilmaistu yksimielisyys olemassa olevan järjestelmän ylivoimaisuudesta, demokratian ja parlamentaristisen järjestelmän toimivuudesta, hyvydestä ja vaihtoehtottomuudesta. (Heikkinen 1999, 295.)

Status quon säilyttämisyhkimyksen kanssa rinnan elää valtamedian pyrkimys luoda ja ylläpitää konsensusta: muutoksiinhan ei ole syytä, jos olemassa olevia asiointiloja ja yhteiskunnallisia rakenteita tuetaan yksimielisesti. Konsensusideologia olettaa ja antaa ymmärtää, että tietyn yhteisön tai yhteiskunnan jäsenten edut ovat yhteneväiset ja ”kaikki” tiedostavat ja tunnustavat tämän, jakavat yhteisen merkitysjärjestelmän uskomuksineen ja arvoineen ja tarkastelevat asioita samasta näkökulmasta (Fowler 1991, 49; Hall ym., 1978, 55). Konsensusideologia on ominainen etenkin moderneille, demokraattisille, kapitalistisille yhteiskunnille, ja media tukeutuu siihen vahvasti toiminnassaan (Hall ym., 1978, 55).

Tämä tekee ymmärrettäväksi median torjuvan suhtautumisen esimerkiksi järjestelmän haastamaan pyrkiviin radikaaleihin liikkeisiin, samoin kuin muihin ”yhteisiin arvoihin ja pelisääntöihin” sopeutumattomiin toimijoihin. Koska konsensusnäkemys kiistää jyrkkien intressiristiriitojen olemassaolon yhteiskunnassa, mahdollisten erimielisyyksien uskotaan aina olevan ilmaistavissa ja soviteltavissa legitimoiduin ja institutionalisoiduin keinoin ilman konfrontaatioita (Hall ym. 1978, 55–56). Jos tämä ei kuitenkaan onnistu ja yksimielisyyteen tulee särö, ihmiset, joiden ajatukset ja käytös poikkeavat konsensuksesta, leimataan muun muassa ”vaarallisiksi”, ”turmeltuneiksi”, ”poikkeaviksi”, ”toisinajatteliioiksi”, ”häiriköiksi” (Fowler 1991, 53). Konsensus kapenee näin sisällyt-

tämään ”meihin” samanmieliset, kun taas antagonistiset ryhmät määritellään ”niiksi” (mt., 16, 53; ks. myös Hall 1992, 158).

Konsensus siis puhuu ”meidän” – ”yhteiskunnan”, ”kansan”, ”kansalaisten” tai ”yleisen mielipiteen” – äänellä ja sulkee toisinajattelevat tämän kulloinkin konstruoitavan samanmielisten yhteisön ulkopuolelle. Leimaamisprosessi myös mobilisoi ”poikkeavia” vastaan moraalisen tuomion ja sosiaalisen sanktion, ja vahvistaa samalla moraaliyhteisön sisäistä solidaarisuutta ja mukautumista yhteiskunnan sääntöihin (Hall 1992, 158). Mediajulkisuus toimiikin tehokkaasti sosiaalisen kontrollin välineenä ja jatkeena. Tommi Hoikkalan (1998, 142) sanoin tiedotusvälineet voivat toimia ”modernin yhteiskunnan häpeäpaa-luina, joihin kaikki ei-toivottava ripustetaan”.⁶⁰

Valtamedian muutoshaluttomuudesta, status quon säilyttämispyrkimyksistä ja ideologisuudesta puhuttaessa on kuitenkin syytä myös pitää mielessä, ettei valtamediakaan yhdenmukaistumiskehityksestä⁶¹ huolimatta muodosta täysin monoliittista kokonaisuutta. Norman Faircloughin (1997, 64–65) mukaan joukkoviestinnän ideologisuutta, mahdollisia kytköksiä vallanpitäjiin sekä niiden ilmenemismuotoja tulisikin tarkastella tapaus tapaukselta. Myös selitykset median taipumukselle status quon säilyttämiseen voivat vaihdella tapaus- ja tutkijakohtaisesti. Selityksiä on haettu sekä yksittäisen toimittajan että tiedotusvälineorganisaation tai laajemman yhteiskunnallis-kulttuurisen kontekstin tasosta; niin käytännöllisemmistä kuin ideologisemmistakin tekijöistä. Tarjotut selitykset voi luokitella karkeasti kolmeen keskeiseen kategoriaan tai selitysmalliin: 1) rakenteelliseen, 2) organisationaaliseen ja 3) ideologiseen malliin (esim. Smith, McCarthy, McPhail & Augustyn 2001).

Rakenteellinen selitysmalli kiinnittää huomiota laajempiin yhteiskunnallisiin valtarakenteisiin ja niiden vaikutukseen journalistisessa työssä. Rakenteellisissa selityksissä median nähdään puolustavan kapitalistisia intressejä, jotka ovat sopusoinnussa mediayritysten omistajien intressien kanssa. (Mt., 1403.) Median taipumusta suosia vallanpitäjiä hyödyttäviä maailmanhahmotustapoja selittäänsi tiedotusvälineiden kaupallisella luonteella voittoa tavoittelevina yrityksinä sekä mediayrityksiä laajempiin pääomaryppäisiin ja samalla ”omistavan luokan” intresseihin sitovilla omistussuhteilla (ks. esim. Fairclough 1997, 60–62; Fowler 1991, 120–122; Herman & Chomsky 1988, 2–18; Kellner 2000, 24–25).

⁶⁰ Median rooliin yhteisön moraalisen järjestyksen vahvistajana paneudutaan tarkemmin luvuissa 6 ja 10.

⁶¹ Joukkoviestinnäntutkimuksessa katsotaan yleisesti, että median kaupallistumiskehitys ja koveneva kilpailu on johtanut valtavirtaa edustavien tiedotusvälineiden sisältöjen yhdenmukaistumiseen. Perkon (1998, 16–17) mukaan Suomessa journalismin päiväjärjestyttä säätelevät etenkin Helsingin Sanomat, Yleisradio, Suomen Tietotoimisto, iltapäivälehdet ja MTV, joiden luomaa valtajuoksuutta muut välineet seuraavat. Valtamedian yhdenmukaisuudesta ja varteenotettavien vaihtoehtojen ja haastajien puutteesta seuraa myös yhteiskunnallista yhdenmukaistumista, vallitsevan hegemonian vahvistumista, sillä ”kun valtamedia luo päiväjärjestyttä vallitsevien olojen ehdoilla, se mukautuu poliittisen ja taloudellisen eliitin omaksumiin arvoihin ja on hyvin huono esittämään niille vaihtoehtoja tai luomaan uusia arvoja” (mt., 17).

Organisationaalinen selitysmalli puolestaan suuntaa huomionsa joukkoviestinnän toimintaa ja tuotoksia ohjaavaan institutionaaliseen logiikkaan, joka toteutuu vakiintuneissa uutistyyön käytännöissä ja säännöissä (Smith ym. 2001, 1402–1403). Esimerkiksi Stuart Hall ja muut Birminghamin Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen mediatutkijat eivät ole nähneet viestinten taloudellisia omistussuhteita keskeisinä selittäjinä, vaan ovat katsoneet tiedotusvälineiden olevan taloudellisesti suhteellisen riippumattomia päivittäisessä työssään. He ovat ennemminkin nähneet median ideologisuuden kytkeytyvän rutiininomaisiin työkäytäntöihin, kuten lähdekäytäntöjen vinoutumiseen: siihen, että pyrkiessään käyttämään asiantuntevia ja legitimoituja lähteitä toimittajat rutiininomaisesti kääntyvät erilaisten ”asiantuntijoiden” tai yhteiskunnallisten instituutioiden virallisten edustajien puoleen ja välittävät näin julkisuuteen vallanpitäjiä ja olemassa olevia valtasuhteita tukevia todellisuudentulkintoja. (Hall ym. 1978, 57–60.)

Ideologinen malli puolestaan korostaa olemassa olevia valtarakenteita ja -suhteita tukevien vallitsevien tulkintojen ja merkitysjärjestelmien kulttuurista uusintamista (Smith ym. 2001, 1403–1404). Joukkoviestimet siis toimivat sikäli ideologisina välineinä, että ne asettuvat uusintamaan tiettyjä ”arkijärkisiä” käsitteitä ja uskomuksia, luonnollistuneita maailmanhahmotus- ja kielenkäyttötapoja – tietoisesti tai tiedostamattaan. Yksittäisten toimittajien tapauksessa tekstien ideologisuus voi olla tiedostamatta tuotettua, kyseenalaistamattomista kulttuurisista itseäänselvyyksistä ja arkijärkisistä esioletuksista kumpuavaa vallitsevien merkitysjärjestelmien uusintamista ennemmin kuin tarkoituksellista manipulaatiota. Kriittisen paradigman näkemyksissä ideologia onkin pikemminkin ”yhteiskunnallisten prosessien logiikan ja diskurssin funktio kuin toimijan tarkoitus” (Hall 1992, 191). Viestijän tietoisuudella ei ole merkitystä teoreettisen ongelman kannalta, sillä ideologia on joka tapauksessa ”toiminut”, kun ”diskurssi on puhunut viestijän kautta”. Näin viestijä tulee tahtomattaan ja tietämättäänkin tukeneeksi hallitsevan ideologian diskursiivisen kentän uusintamista. (Id.) Ideologia on siis jo sisäänrakennettu tarjolla oleviin diskursseihin (Fowler 1991, 42).

Tässä tutkimuksessa rakenteellinen selitysmalli jää vähäisimmälle huomiolle. Vaikka tiedotusvälineiden toimintaan kiistatta kytkeytyy myös niiden kaupalliseen luonteeseen ja omistukseen liittyviä tekijöitä, joilla voi olla vaikutusta median tuottamiin todellisuustulkintoihin, en näe niitä tämän tutkimuksen aiheen ja ongelmanasettelun kannalta erityisen keskeisinä. Päähuomio tässä työssä kohdistuukin ideologiseen selitysmalliin: niihin jaettuihin ja osin myös kilpaileviin ja ristiriitaisiin kulttuurisiin merkityksiin, jotka tulevat näkyviin mediajulkisuuden diskursseissa. Myös tässä luvussa muun muassa uutiskriteerien ja lähdekäytäntöjen muodossa esiin otettu organisationaalinen selitysmalli on relevantti tämän työn kannalta, tarkastellaanhan empiirisessä analyysissä mediajulkisuudessa esiintymään ja ääneen päästettyjä toimijoita, joilla on vaikutusta siihen, millä tavalla eläinoikeusliikettä on julkisuudessa merkityksellistetty.

5 YHTEISKUNNALLISET LIIKKEET MEDIAJULKISUUDESSA

Mediajulkisuuden suuri merkitys yhteiskunnallisille liikkeille ja protesteille on tiedostettu ja tunnustettu jo useamman vuosikymmenen ajan. Yhdysvaltalaisen 1960-luvun uusvasemmistolaisen liikehdinnän ja median suhdetta tutkinut sosiologi ja viestinnäntutkija Todd Gitlin kuvasi jo vuonna 1980 osuvasti mediajulkisuuden ja liikkeiden kohtalonyhteyttä:

1900-luvun lopulla poliittiset liikkeet joutuvat turvautumaan joukkoviestintään *merkitäkseen jotain*, kertoakseen keitä ovat ja mitä aikovat yleisölle, johon pyrkivät vaikuttamaan. Mutta samalla ne tulevat "uutisarvoiksi" vain alistamalla uutistyön impliisiittisiin sääntöihin, mukautamalla historian muokkaamiin journalistisiin käsityksiin siitä, mikä on "juttu", "tapahtuma" tai "protesti". Näin muokatusta mielikuvasta tapaa sitten tulla "liike" suurelle yleisölle ja instituutioille, joilla on vähän tai ei lainkaan vaihtoehtoisia tietolähteitä aiheesta. Tällä mielikuvalla on vaikutuksensa liikkeen saamaan vastaanottoon, ja kun liikettä vastustetaan, vastustetaan silloin itse asiassa pitkälti joukkoviestintien luomien mielikuvien joukkoa. Joukkoviestintä määrittelee liikkeen toiminnan yleisen merkityksen, tai ohittamalla tapahtumat aktiivisesti riistää niiltä laajemman merkityksen. Median luomilla mielikuvilla on seurauksia myös liikkeen itseymmärrykselle: media vahvistaa johtajia ja virallisesti uutisarvoisia "huomattavia henkilöitä"; media kykenee jopa muuttamaan johtajuuden aivan joksikin muuksi – *kuuluisuudeksi*. Uutisoinnin muodot yhdistyvät systemaattiseksi kehystämiseksi, ja tämä kehystäminen on toistuessaan vaikuttamassa ratkaisevasti liikkeen kohtaloon. (Gitlin 1980, 3; suom. PJ.)

1990-luvulla ja uuden vuosituhannen alussa yhteiskunnallisten liikkeiden ja median välinen suhde on noussut ajankohtaisemmaksi kysymykseksi kuin koskaan. Perinteisen puoluevetoisen politiikan ja virallisen poliittisen järjestelmän aseman ja legitimitetin horjuessa yhteiskunnalliset liikkeet ovat kasvattaneet toimintatilaansa ja merkitystään (ks. luku 3), samalla kun median merkitys politiikan resurssina ja areenana on kasvanut ennennäkemättömiin mittoihin (ks. luku 4). Vahvasti mediavälitteiseksi käyneessä yhteiskunnassa yhteiskunnallisen liikkeen julkisuuskuvalla on aina vain keskeisempi merkitys niin liikkeen toiminnalle ja itseymmärrykselle, suuren yleisön käsityksille kuin yhteiskunnan vallankäyttäjien ja kontrollikoneiston reaktioillekin. Oman lisänsä median ja

liikkeiden väliseen dynamiikkaan on tuonut uusi viestintäteknologia, joka on osaltaan vaikuttanut liikkeiden toiminta- ja ”mediaympäristöön” ja muuttanut jossain määrin valtavirtamedian ja liikkeiden tuottaman vaihtoehtojulkisuuden välisiä valtasuhteita (ks. Owens & Palmer 2003).

Yhteiskunnallisten protestien tai liikkeiden ja median suhteisiin on kiinnitetty huomiota useissa – pääasiassa ulkomaisissa⁶² – tutkimuksissa, niin sosiologian, viestinnän kuin politiikan tutkimuksen aloilla. Eri aloilla on tutkittu muun muassa protestien julkisuuteen pääsyn ehtoja (esim. McCarthy, Smith & McPhail 1996; Oliver & Maney 2000; Oliver & Myers 1999) sekä protestien esittämistä ja kehystämistä mediassa (esim. Gitlin 1980; Halloran, Elliot & Murdoch 1970; McLeod & Hertog 1998; Smith, McCarthy, McPhail & Augustyn 2001; Watkins 2001). Mielenkiinnon kohteena ovat usein olleet median vaikutukset esimerkiksi liikkeiden ja protestien kehittymiseen (esim. Gamson 1975; Gitlin 1980; Kielbowicz & Scherer 1986; Suominen 1997), yleiseen mielipiteeseen ja siten liikkeen ja sen ajaman asian kannatukseen (esim. Gamson & Modigliani 1989; McLeod & Detenber 1999; McLeod & Hertog 1992) sekä protestoijien osakseen saamaan kohteluun eli poliisin toimintalinjaan ja yleisemmin yhteiskunnalliseen ilmapiiriin ja repression asteeseen (esim. Della Porta, Fillieule & Reiter 1998; Suominen 1997; Wisler & Giugni 1999). Tutkijat ovat olleet kiinnostuneita myös perinteisen ja uuden median vaikutuksista mobilisaation syntyyn ja leviämiseen (esim. Cleaver 1998; Myers 2000, 1994).

Tarkastelen tässä ensinnäkin sitä, miten uudet yhteiskunnalliset liikkeet ja erityisesti radikaalin liikehdinnän uusien aalto hyödyntävät mediajulkisuutta – niin valtamediaa kuin omia vaihtoehtoisia tiedotus-, keskustelu- ja mobilisointiskanaviaankin. Kiinnitän huomiota erityisesti julkisuudessa käytäviin identiteettikamppailuihin ja niiden merkitykseen yhteiskunnallisille liikkeille. Pohdin myös median ja liikkeiden suhteen toista puolta, eli sitä miten mediajulkisuus voi osaltaan vaikuttaa yhteiskunnallisten liikkeiden ja protestien kehittymisen suuntaan. Viimeiseksi luon vielä katsauksen eläinoikeusliikkeen ja mediajulkisuuden suhteeseen.

5.1 Uudet yhteiskunnalliset liikkeet mediajulkisuuden hyödyntäjinä

Mediajulkisuuden merkityksen kasvu yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnassa on liitetty erityisesti uusien yhteiskunnallisten liikkeiden esiinmarssiin lähinnä 1970-luvulta alkaen. Joukkoviestimillä oli toki merkitystä yhteiskunnallisille protesteille ja liikkeille jo aikaisemminkin: 1960-luvun opiskelijaradikalis-

⁶² Tapani Suominen Saksan, Suomen ja Norjan 1960–70-lukujen liikehdintää ja siitä julkisuudessa luotua kuvaa tarkastellutta väitöskirjaa ”Ehkä teloitamme jonkun” (1997) lukuun ottamatta Suomessa yhteiskunnallisten liikkeiden, kansalaisjärjestöjen tai protestien saamaa mediajulkisuutta ja suhdetta mediaan on tutkittu lähinnä pro gradu -töissä (esim. Meriläinen 1993; Rauhala 1992; Saari 2001; Sirkka 2001; Tuomaala 2001; Väisänen 2001).

min ja sodanvastaisen liikehdinnän tapauksessa media mahdollisti liikkeiden kehittymisen samanaikaisesti eri puolilla maailmaa (Siisiäinen 1998, 228) ja vaikutti osaltaan liikehdinnän saamaan vastaanottoon ja kehittymiseen määritellensä sitä niin yleisölle kuin liikkeiden toimijoillekin (Gitlin 1980). Sittemmin mediajulkisuuden rooli on kuitenkin entisestään korostunut, ja liikkeiden toimijat joutuvat yhä tietoisemmin pohtimaan suhdettaan valtamediaan. Martti Siisiäinen (1998, 228) katsoo uusien liikkeiden tavan hyödyntää julkisuutta jopa kaikkein keskeisimmäksi muutokseksi liikkeiden toiminnassa verrattuna vanhoihin liikkeisiin.

Mediasta on tullut keskeinen väline, kanava ja ”paikka” yhteiskunnallisten liikkeiden poliittiseen toimintaan. Mediajulkisuuden välityksellä liikkeet ja protestit pyrkivät haastamaan hallitsevien instituutioiden auktoriteetin, keräämään kannatusta ja sympatiaa liikkeelle ja sen tavoitteille sekä nostamaan ajamia asioita paikalliselle tai kansalliselle (ja 2000-luvun ”globalisoituneessa” maailmassa lisääntyvässä määrin myös kansainväliselle) poliittiselle agendalle (Gitlin 1980, 242). Järjestämällä mediahuomiota saavia protestitapahtumia aktivistit voivat vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen siitä, mitkä ovat huomiota vaativia yhteiskunnallisia ongelmia, mitä niistä tulisi ajatella ja miten ne voitaisiin ratkaista. Yleisen mielipiteen kautta aktivistit voivat painostaa epäsuorasti myös päättäjiä. (Oliver & Maney 2000, 470–471; Smith ym. 2001, 1400.) Asiaansa edistääkseen liikkeet pyrkivät mediajulkisuudessa myös luomaan mielikuvaa itsestään ja vastustajistaan ja kasvattamaan luottamusta asiantuntemukseensa (Ilmonen 1998, 37).

Rakenteellisten ja institutionaalisten muutosten tavoittelun lisäksi mediajulkisuus toimii liikkeiden resurssina ja välineenä laajemmassa kulttuurisymbolisessa taistelussa. Median välityksellä liikkeet ”voivat tuoda yhteiskunnalliseen keskusteluun uusia kulttuurisia koodeja, ajatustapoja ja yrittää vakiinnuttaa niitä vaihtoehtoisiksi diskursseiksi olemassaoleville ajatusmalleille” (Ilmonen 1998, 30). Kyse on siis suurelle yleisölle suunnatusta symbolisesta haasteesta; pyrkimyksestä kyseenalaistaa vallitsevat kulttuuriset merkitykset ja käytännöt ja tarjota tilalle vastustavia tai vaihtoehtoisia merkityksiä ja niille perustuvia ”toisinelämisen” malleja. Tätä median välityksellä tapahtuvaa symbolista kamppailua voi pitää edellytyksenä konkreettisempien poliittisten muutosvaatimusten läpimenoille ja näin ollen protestin menestymiselle.

Medialla on myös tärkeä rooli ylipäätään yhteiskunnallisen liikkeen synnyssä ja leviämässä. Mediajulkisuuden kautta voidaan levittää tietoisuutta jostakin jaetusta huolenaiheesta, ongelmasta ja tilanteesta, mikä on liikkeen syntymisen ennakkoehto. Tämä kollektiivinen tietoisuus toimii perustana liikkeen organisoitumiselle ja samanhenkisten mobilisoimiselle. (Kielbowicz & Scherer 1986, 80–81.) Mediajulkisuus toimiikin uusien osallistujien tai jäsenten rekrytoinnin ja toiminnan levittämisen kanavana (mt., 84–85; McLeod & Hertog 1992; Siisiäinen 1998, 228). Sähköisen viestinnän aikakaudella protestit leviävät nopeammin ja laajemmalle kuin ennen sähköistä tiedonsiirtoa olisi koskaan ollut mahdollista (Meyer & Tarrow 1998, 113; Myers 2000).

Mediajulkisuus on ennakkosedellytys laajemman liikkeen syntymiselle myös siksi, että median areenalla tuotetaan ja esitetään liikehdinnän mobilisoi-

tumisen ja jatkuvuuden edellytyksenä olevaa kollektiivista identiteettiä ja samalla liikkeen yhteisöllisyyttä. Kuten luvussa 2 todettiin, mobilisaatio edellyttää käsitystä "meistä" samoin kuin "niistä" eli liikkeen vastustajista tai vihollisista. Vaikka mobilisaatio voikin lähteä liikkeelle paikalliselta tasolta ja jo olemassa olevista sosiaalisista verkostoista (ks. Melucci 1996, 290–293), sen leviäminen laajemmaksi kansalliseksi tai globaaliksi liikkeeksi edellyttää kasvokkai-selle vuorovaikutukselle perustuvien yhteysverkostojen ylittämistä. Tässä jouk-koviestimet ovat olennaisen tärkeitä: median liikkeen aktivisteille, aktioille ja asialle suoma huomio luo niin liikkeelle itselleen kuin suurelle yleisöllekin mie-likuvaa liikeyhteisön olemassaolosta ja siten mahdollistaa myös toisistaan etääl-lä elävien samanhenkisten "kuvitteellisen yhteisön" syntymisen (ks. Bauman 1996, 38–41; luku 6.1).

Vaikka mediajulkisuuden merkitystä yhteiskunnallisten liikkeiden kan-nalta lienee mahdotonta purkaa kaikenkattavasti, voi liikkeiden tavat käyttää julkisuutta resurssina ja välineenä pyrkiä tiivistämään vaikkapa seuraavanlai-seen muotoon:

Mediajulkisuus on väline

- uusien teemojen esiin nostamiseen ja politisointiin
- yhteiskunnallisen tilanteen ja yhteiskunnallisten ongelmien määrittelyyn
- diagnoosien, ratkaisumallien ja vaatimusten esittämiseen
- uusien teemojen tuomiseen "virallisen" politiikan agendalle
- vastapuolen ja päättäjien painostamiseen
- kannatuksen ja sympatian hankkimiseen liikkeelle ja sen tavoitteille
- osallistujien ja jäsenten rekrytointiin
- vallitsevien merkitysjärjestelmien haastamiseen ja vaihtoehtoisten tarjoamiseen niiden tilalle tai rinnalle
- vaihtoehtoisten elämäntapojen, kulutusvalintojen ym. levittämiseen
- kollektiivisen identiteetin ja (kuvitteellisen) yhteisön konstruointiin.

Nykyisessä medioidussa toimintaympäristössä yhteiskunnallisten liikkeiden toiminta nojaa siis hyvin voimakkaasti mediajulkisuuden hyödyntämiseen. On-kin esitetty, että mediajulkisuus ja sen kautta yleiseen mielipiteeseen vaikutta-minen ovat yhteiskunnallisen liikehdinnän uusimmassa vaiheessa monessa suhteessa korvanneet aiemmillä liikkeille olennaiset poliittiset ja ideologiset liittolaissuhteet, kuten poliittiset puolueet (esim. Ilmonen 1998, 17–18, 30; Rasi-mus 2003, 28–29). Nyky-yhteiskunnassa nimenomaan media voi yhteiskunnal-listen liikkeiden ja protestien kohtelullaan vaikuttaa vahvasti siihen, hyväksyy-kö yhteiskunta protestiryhmät vai kiistetäänkö niiden legitimitetti ja eriste-täänkö ne muusta yhteiskunnasta (McLeod & Hertog 1992, 260).

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden toimijat eivät kuitenkaan keskitä voimiaan yksinomaan valtamediaan, vaan hyödyntävät aktiivisesti myös vaih-toehtoista mediaa. Vuosituhannen vaihteessa etenkin internetistä sähköpostilis-toineen, kotisivuineen, verkkolehtineen ja vaihtoehtoisine tietotoimistoinen⁶³ on tullut yhä merkittävämpi resurssi liikkeiden toiminnassa.

⁶³ Suomeen perustettiin vuonna 2000 vaihtoehtoinen tiedonvälittäjä, Vaikuttava Tieto-toimisto (VAI), joka oli osa kansainvälistä Independent Media Center -verkostoa (IMC). IMC syntyi alun perin vuonna 1999 uutisoimaan Seattlen WTO:n vastaisia protesteja, ja on myöhemmin levinnyt eri puolille maailmaa. Vaikuttava Tietotoimis-

Mikael Bök (2000) jaottelee internetin merkityksen nykyisille kansalaisaktivisteille kahteen keskeiseen funktioon: se on sekä organisoitumista edesauttava *logistinen väline* että vaihtoehtoista julkisuutta rakentava *media*.⁶⁴ Logistisena välineenä verkko edesauttaa järjestäytyneiden operaatioiden läpivientiä, kuten jäsenten värväystä, rahankeruuta ja kuljetusten ja mielenosoitusten järjestämistä (id.). Uuden viestintäteknologian keskeisin merkitys yhteiskunnallisille liikkeille onkin nähtävissä juuri tässä funktiossa. Internet on vienyt kansainvälisen mobilisaation mahdollisuudet aivan uusiin ulottuvuuksiin: jos jo television valtakaudella oli mahdollista ainakin osittain ylittää fyysisen etäisyyden luomat esteet, tietokoneperustaisen viestinnän myötä protestien leviäminen maantieteellisistä etäisyyksistä ja maiden rajoista riippumatta on käynyt yhä helpommaksi. Internet tarjoaa aktivisteille halvan tavan yhteyden yhteydenpitoon ja tiedottamiseen, joka leviää laajemmalle ja nopeammin kuin koskaan aikaisemmin. (Myers 2000.)

Tietoverkkojen välityksellä mobilisoiduttiin kansainvälisesti etenkin vuosituhannen vaihteessa, kun uusliberalistisen globalisaation vastustajien verkosto kokosi joukkojaan milloin Seattleen, Washingtoniin tai Quebeciin, milloin Prahaan, Nizzaan tai Genovaan. Vain nopea tiedon leviäminen ja aktiivinen yhteydenpito mahdollistavat suuret, suunnitellut protestit, jotka kokoavat voimia eri maista ja mantereilta sekä hyvin erilaisista yhteiskunnallisista liikkeistä ja intressiryhmistä. Internetillä on ollut suuri merkitys myös kansallisten protestitapahtumien järjestämisessä. Suomessakin verkkojen kautta kulkee tietoa muun muassa mielenosoituksista ja niihin järjestetyistä kuljetuksista. Samalla kun Internet toimii organisoitumisen ja toiminnan koordinoinnin välineenä, se palvelee mobilisointia myös toisella tavalla: luomalla tietoverkoissa kohtaavien välille kokemusta liikeyhteisön olemassaolosta (ks. luku 6.1).

Internetin toinen merkitys yhteiskunnallisille liikkeille on toimia vaihtoehtoista informaatiota ja näkökulmia välittävänä, myös liikkeen ulkopuolelle suunnattuna *mediana*. Verkko tarjoaa edellytyksiä vaihtoehtoisen julkisuuden, erilaisten osajulkisuuksien ja keskusteluyhteisöjen rakentamiseen (Bök 2000; Sassi 2000). Internetin ongelmaksi ja heikkoudeksi voi kuitenkin osoittautua laajempien yleisöjen saavuttaminen. Kuten Seattlen protesteissa huomion keskipisteeseen nousseiden anarkistien vastajulkisuutta tutkineet Lynn Owens ja Kendall L. Palmer (2003) toteavat, Internet voi kyllä *periaatteessa* tarjota aktivisteille mahdollisuuden ylittää vaihtoehtojulkisuutta yleensä vaivanneen rajallisen yleisön ongelman ja tavoitella massojen huomiota, mutta käytännössä Internet ei useinkaan täytä sille asetettuja toiveita joukkotiedotusvälineenä. Verkkajulkaisujen äärelle hakeutumiseen ei riitä pelkästään teknologian saatavuus, vaan siihen vaaditaan

---

to ei periaatelinjauksissaan katsonut ”objektiivista” tiedonvälitystä ylipäättänsä mahdolliseksi, vaan tähtäsi ennemminkin näkökulmien ja äänien moninaisuuteen. Pyrkimyksenä oli tuoda esiin – vastapainoksi valtamedialle – vaihtoehtoisia ääniä ja näkemyksiä maailman tapahtumista ja ilmiöistä sekä aktivoita ihmisiä osallistumaan tiedonvälittämiseen ja keskusteluun. (Vaikuttavan tietotoimiston toiminta-ajatus 2001.) VAI:n toiminta lakkasi lähinnä resurssien puutteen ja uudistumisvaikeuksien vuoksi vuonna 2003 (Vaikuttava tietotoimisto on keskeyttänyt toimintansa 2004).

⁶⁴ Internetin hyödyntämisestä kansalaisaktiivisissa ks. myös Sassi 2000; Kallio 2003.

myös kiinnostusta etsiä tiettyä informaatiota tai sivustoa verkon loputtomista tietovirroista (mt., 340; ks myös Myers 2000, 22). Aktivistit voivat myös kokea ongelmia siinä, miten sovittaa verkkojulkaisuissa yhteen liikkeen sisäiseen käyttöön tarkoitettu ja liikkeen ulkopuolelle suunnattu kommunikaatio (Owens & Palmer 2003, 340). Owensin ja Palmerin mukaan parhaiten toimiikin valtamediaa ja vaihtoehtomediaa yhdistävä strategia: Valtamediassa näkyminen tuo liikkeelle huomiota, joka houkuttelee näiden omille verkkosivuille kaivattuja kävijöitä. Tällöin aktivistit voivat vastajulkisuuden kautta pyrkiä haastamaan valtamedian tarjoamat negatiiviset representaatiot liikkeestä ja vaikuttaa omien näkemystensä esiin tuomisella myös valtamedian sisältöihin.⁶⁵ Näin ollen Internet muuttaa valtamedian ja vaihtoehtomedian välisiä valtasuhteita mutta ei syrjäytä valtajulkisuutta aktivistien välineenä. (Mt., 356–357.)

Uuden viestintäteknologian lisäksi myös perinteiset painetut vaihtoehtolehdet ovat edelleen voimissaan vuosituhannen vaihteen radikaaliliikkeiden muodostamassa vastakulttuurisessa ”skenessä”⁶⁶. Suomessa on 1990-luvulla ja vuosituhannen alussa julkaistu useita järjestöjen lehtiä (mm. Oikeutta eläimille -jäsenlehti ja Aseistakieltäytyjäliiton Sivari & totaali), sekä yleisempiä ”skenen” äänitorvia (mm. ympäristövallankumouksellinen Muutoksen kevät, anarkistilehti Kapinatyöläinen ja radikaali yhteiskuntakriittinen lehti Megafoni⁶⁷). Perinteisinä painotuotteina julkaistavan vaihtoehtomedian merkitys on vielä rajallisempi kuin verkkojulkaisujen, jotka ainakin periaatteessa ovat kaikkien verkkokäyttäjien ulottuvilla. Pienlehtien painokset ovat pieniä, ja ne leviävät rajatulle lukijakunnalle: useimmiten niitä ostavat ja lukevat ihmiset, jotka jo valmiiksi sympatisoivat lehtien edustamaa aatemaailmaa ja yhteiskunnallisia näkemyksiä. Harvemmin ne toimivat kanavana ”skenen” ulkopuoliseen maailmaan.

⁶⁵ Tällainen valtajulkisuuden ja vastajulkisuuden välinen dynamiikka on ollut havaittavissa myös Suomessa esimerkiksi Tampereella vuonna 1998 järjestettyjen Mustavihreiden päivien jälkeen. Valtamedia toi ensin esiin lähinnä viranomaisten tulkintoja tapahtumista, mutta kun aktivistit toivat verkkosivuillaan esiin omaa tulkintaansa tapahtumista ja sitä tukevia silminnäkijäkertomuksia, myös valtamedia korjasi seuraavina päivinä alun yksiaänistä kuvaa ja toi esiin aktivistienkin puolen tapahtumista. (Ks. esim. Tuomaala 2001.)

⁶⁶ Pyykkönen tarkoittaa skenellä erityisesti 1990-luvulla aktivoituneen suomalaisen radikaaliliikehännän muodostamaa kokonaisuutta, toimintayhteisöä ja sen kulttuuria. Skeneen kuuluu anarkisteja, eläinaktivisteja, talonvaltaajia, radikaaleja ympäristöaktivisteja ja antifasisteja, joita yhdistää pyrkimys kokonaisvaltaiseen vastarintaan vallitsevalle yhteiskuntajärjestykselle ja jotka korostavat toiminnassaan suoraa demokratiaan, anarkkisia tiloja ja herruudettomuutta. (Pyykkönen 2003, 212; 2000.) Skene on nimenomaan toimijoiden itsensä toimintayhteisöstään usein käyttämä nimi, jonka myös radikaaliliikehännää tutkivat tutkijat ovat alkaneet omaksua. Niinpä käytän tässäkin työssä ”skeneä” sanan alkuperäisestä puhekielisyydestä huolimatta.

⁶⁷ Korkeat painokustannukset ovat saattaneet osan lähinnä irtomyynnin varassa olleista vaihtoehtolehdistä pitemmän päälle taloudellisiin vaikeuksiin. Niinpä Megafoni teki vuonna 2002, painokulujen noustua kestäättömiksi, ratkaisun verkkolehdeksi siirtymisestä. Vuodesta 1995 saakka ilmestynyt Muutoksen kevät taas lopetti ilmestymisensä vuoden 2003 syksyllä. Lehden tilaaja- ja irtomyyntimäärä olivat pienentyneet viimeisten toimintavuosien aikana, ja lehti oli tullut taloudellisesti riippuvaiseksi Opetusministeriön kulttuuri- ja mielipidelehtiavustuksesta. Kun lehtitukea leikattiin rajusti vuonna 2002, Muutoksen kevät joutui taloudellisiin vaikeuksiin ja lopetti toimintansa julkaisematta edes jäähyväisnumeroa. (Muutoksen kevään saatesanat 2004.)

Vaihtoehtojulkisuus – sen enempää perinteinen kuin uuden viestintäteknologian mahdollistamakaan – ei siis kykene varsinaisesti kilpailemaan valtamedian kanssa tai korvaamaan sitä, vaan parhaimmillaankin lähinnä vain täydentämään valtajulkisuuden tarjoilemia todellisuustulkintoja. Liikkeiden oma julkisuus on merkittävää lähinnä liikeyhteisöjen sisäisen kommunikaation välineenä, kenttänä, jossa tuotetaan ja vahvistetaan yhteisiä merkityksiä ja siten kollektiivista identiteettiä ja yhteisöllisyyttä (tai kiistellään merkityksistä ja identiteeteistä) ja jossa suunnitellaan ja toteutetaan toimintaa. Sen sijaan yhteiskunnallisten liikkeiden tärkeinä pitämien teemojen tuominen laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun sekä vaihtoehtoisten ja marginalisoitujen kulttuuristen merkitysten, diskurssien ja identiteettien näkyväksi tekeminen vaatii välineeksi valtajulkisuutta.

5.2 Uudet liikkeet ja identiteettikamppailut

Yhteiskunnallisten liikkeiden kamppailuissa ei ole kyse vain tiettyjen yhteiskunnallisten tavoitteiden ajamisesta, vaan myös kiistanalaisista identiteeteistä, *identiteettipolitiikasta* (ks. esim. Woodward 1997a, 24–28). Nimenomaan uusien yhteiskunnallisten liikkeiden myötä identiteetit ovat nousseet uudella tavalla konfliktin ja huomion keskiöön: yhteiskunnallisen liikkeen kamppailu on myös taistelua oikeudesta itsemäärittelyyn (Plotke 1995, 126) ja oman identiteetin toteuttamiseen ja vahvistamiseen (Melucci 1980, 218; 1996, 74). Koska liike ei voi muodostaa kollektiivista identiteettiään itsenäisesti, vaan aina peilaamalla itseään muuhun yhteiskuntaan ja muihin toimijoihin, identiteettiin sisältyy jännitteitä liikkeen oman itseymmärryksen ja itsemäärittelyn sekä ulkopuolisten tarjoamien määrittelyjen välillä. Liike joutuu taistelemaan oikeudesta tulla tunnetuksi subjektina muiden toimijoiden silmissä. (Melucci 1996, 73–74.)

Identiteettikysymyksen keskeisyys viime vuosikymmeninä on johtunut ensinnäkin siitä, että monet uudet liikkeet – kuten naisliike tai Yhdysvalloissa mustien kansalaisyhteiskuntaliike – ja niiden kamppailut ovat perustuneet olennaisella tavalla juuri identiteeteille, jäsenyydelle jossakin sorretussa ja marginalisoidussa ryhmässä (Woodward 1997a, 24). Tällöin liikkeen kollektiivista identiteettiä on oikeastaan mahdotonta erottaa sen ajamasta asiakysymyksestä, liikkeen poliittisista tavoitteista. Toisaalta identiteetti on tullut yhteiskunnallisissa protesteissa aiempaa näkyvämmäksi siksi, että se ei ole enää samalla tavalla problematisoimaton, muuttumattomaksi ja olemukselliseksi oletettu kuin aikaisemmissa luokkapohjaisissa joukkoliikkeissä. Vaikka osa uusistakin liikkeistä on vedonnut erilaisiin olemuksellisiin identiteetteihin, monissa liikkeissä essentialistiset käsitykset torjutaan ja identiteetit nähdään muuttuvina ja moninaisina. Uudet liikkeet ovatkin haastaneet vanhat käsitykset kiinteistä ja olemuksellisista – esimerkiksi luokkapohjaisista tai biologisesti määräytyvistä – identiteeteistä ja tuoneet esiin aiemmin näkymättömiä tai marginalisoituja identiteettejä. (Woodward 1997a, 24–26; ks. myös Escobar 1992, 406; Plotke 1995, 125–126.)

Identiteetti on tärkeä yhteiskunnallisille liikkeille monessakin mielessä: kollektiivisella identiteetillä on merkitystä paitsi liikkeen alkuvaiheen mobilisoinnissa (ks. luku 5.1), myös liikkeen jatkuvuuden ja motivaation takaamisessa ja uusien osallistujien rekrytoinnissa sekä liikkeen toimintastrategioiden, -taktiikoiden ja järjestäytymismuotojen valinnassa. Toisaalta identiteettikysymys kytkeytyy myös liikkeiden aikaansaannoksiin, sillä liikkeiden vaikuttavuutta ei voi mitata vain niiden aikaansaamalla poliittisilla uudistuksilla tai poliittisten voimasuhteiden muutoksilla, vaan niillä on myös kulttuurisia vaikutuksia siihen, miten eri ryhmät näkevät itsensä ja toisensa. (Polletta & Jasper 2001.)

Liikkeiden identiteettipolitiikan ja -kamppailujen hahmottamista auttaa Hank Johnstonin, Enrique Larañan ja Joseph R. Gusfieldin (1994) tekemä analyttinen erottelu yhteiskunnallisen liikkeen identiteetin kolmeen keskenään vuorovaikutuksessa olevaan tasoon: *yksilölliseen, kollektiiviseen ja julkiseen identiteettiin*. Yksilöllinen identiteetti viittaa yksilön itseymmärrykseen, käsitykseen siitä kuka hän on.⁶⁸ Kollektiivinen identiteetti taas viittaa ryhmätasoon eli liikkeen yhteisiin tilanteenmäärittelyihin ja jaettuihin käsityksiin muun muassa liikkeen tavoitteista ja hyväksyttävistä keinoista. (Mt., 12–20.) Francesca Pollettan ja James M. Jasperin (2001, 285) sanoin kollektiivinen identiteetti on ”yksilön kognitiivinen, moraalinen ja emotionaalinen side laajempaan yhteisöön, kategoriaan, käytäntöön tai instituutioon”.

Yksilöllinen ja kollektiivinen identiteetti ovat erottamattomasti vuorovaikutuksessa keskenään. Liikkeen toimijan yksilöllinen identiteetti muokkautuu osaltaan vuorovaikutuksessa ryhmän kanssa, eli liikkeen kollektiivinen identiteetti merkityksineen ja arvostuksineen vaikuttaa yksilölliseen toimijaan. Toisaalta kaikki liikkeen osallistujat yksilöllisine identiteetteineen tuovat aineksia liikkeen identiteettiin, eli kollektiivinen identiteetti muokkautuu ryhmän jäsenten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. (Johnston ym. 1994, 28.) Johnston, Laraña ja Gusfield (1994, 16–17) painottavatkin, että kollektiivista identiteettiä ei pitäisi käsittää kiinteäksi ja muuttumattomaksi, vaan ennemminkin tulisi tarkastella identiteettiä prosessina, jonain joka voi vaihdella liikkeen elinkaaren kuluessa. Kollektiivisen identiteetin liikkuvuus ja joustavuus näkyy selkeästi 1990-luvun radikaaliliikkeiden tapauksessa: uusimpaan protestiaaltoon kytkeytyvän vastakulttuurisen ”skenen” sisällä pyritään jopa tietoisesti välttelemään yhtä totalisoivaa ja essentialistista kollektiivista identiteettiä. Skenen kollektiivinen identiteetti on ennemminkin moninainen ja vaihteleva, ja siitä voidaan neuvotella ja kiistellä myös skenen sisällä. (Pyykkönen 2003; 2000, 96, 122–125.)

⁶⁸ Yksilöllistä identiteettiä voi pitää tiettyssä mielessä sisäisesti ristiriitaisena terminä, katsotaanhan yksilöllisenkin identiteetin kehittyvän juuri sosiaalisissa prosesseissa. Yksilöllinen identiteettikin on siis olennaisesti sosiaalinen tuotos, yksilöä sosiaaliseen ympäristöön yhdistävä kosketuspinta, ja siinä mielessä yhteisöllinen ilmiö. Yksilöllisellä identiteetillä ei siis ymmärretä enää yksilön olemuksellista ”keskusta”, vaan yksilön identiteetti nähdään moninaisena, tilanteisena ja muuttavana ja sen katsotaan rakentuvan olennaisesti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä ”representoidaan tai puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä” (Hall 1999, 21–23).

Mediajulkisuudessa käytäviä identiteettikamppailuja ajatellen – ja siten tämän työn kysymyksenasettelun näkökulmasta – olennaisin identiteetin taso on julkinen identiteetti. Siinä missä yksilöllinen ja kollektiivinen identiteetti perustuvat yksilön tai ryhmän itseymmärrykseen ja -arviointiin, julkinen identiteetti viittaa siihen, miten ulkopuoliset liikkeen identiteettiä määrittelevät ja muokkaavat. Monet yhteiskunnalliset toimijat pyrkivät määrittelemään yhteiskunnallisia liikkeitä ja niiden identiteettiä, media etunenässä. Julkiset määritteilyt sekä vuorovaikutus liikkeen ulkopuolisten toimijoiden kanssa vaikuttavat puolestaan liikkeen jäsenten itseymmärrykseen, yksilölliseen ja kollektiiviseen identiteettiin. (Johnston ym. 1994, 18–19.) Julkiset identiteetit vaikuttavat yhteiskunnallisiin liikkeisiin paitsi suoraan mediajulkisuuden välityksellä, myös epäsuoraan: ne vaikuttavat siihen, miten kanssaihmiset sekä yhteiskunnalliset auktoriteetit liikkeen ja aktivistit näkevät ja heitä kohtelevat. Johnstonin ym. (1994, 19) mukaan median identiteettimäärittelyiden vaikutus liikkeen yksilöllisiin ja kollektiivisiin identiteetteihin onkin voimakkainta silloin, jos se kohdistuu aktivisteihin heidän arvostamiensa ja heille läheisten ihmisten välityksellä.

Koska julkiset identiteetit vaikuttavat liikkeen itseymmärrykseen, ne voivat vaikuttaa myös sen toimintaan (Johnston ym. 1994, 19). Toimintakeinojen valinnassa voi identiteetin näkökulmasta olla kyse siitä, mitkä toimintakeinot ja -muodot liikkeen toimijat kokevat omakseen; minkälainen toiminta heijastaa ja ilmaisee sitä, mitä toimija on ja mihin uskoo – riippumatta siitä, minkälainen toiminta olisi strategisesti tehokkainta. Toisaalta identiteetti voi kytkeytyä myös välineellisiin ja strategisiin pohdintoihin: tietynlaisen identiteetin tilanteesta riippuva konstruointi ja esittäminen muille voi olla olennainen protestointistrategia, joka vaikuttaa siihen, saako liike kannatusta, tukea, jäseniä, liittolaisia ja tuleeko se kuulluksi. Tietyt identiteetit voivat myös jo ennalta kytkeytyä tietynlaisiin strategisiin, taktisiin ja järjestäytymismuotoihin, ja siten rajata tarjolla olevien vaihtoehtojen joukkoa. (Polletta & Jasper 2001, 284, 292–296.)

Identiteeteistä käydyt kamppailut ja identiteettipolitiikka ovat tärkeällä sijalla myös eläinoikeusliikkeessä ja laajemmin suomalaisessa 1990-luvun radikaaliliikehdinnässä. ”Skenen” identiteettikamppailut voi hahmottaa kahdensuuntaisina: Toisaalta on kyse aktivistien omaehtoisesta identiteettituotannosta, jossa pyritään erottautumaan valtaväestöstä ja samalla rajaamaan ja vahvistamaan omaa yhteisöä. Toisaalta taas erilaiset liikkeen ulkopuoliset toimijat – kuten media ja viranomaiset – määrittelevät aktivistien identiteettiä ja tuottavat eroa valtaväestön ja liikkeen toimijoiden välille. (Pyykkönen 2003, 211, 216.) Jälkimmäisessä tapauksessa radikaalien yhteiskunnallisten liikkeiden merkityksellistämiseen on käytetty hyvin vahvoja toiseutta tuottavia termejä, kuten ”marginaali”, ”ääri” ja ”terroristi”. ”Skenen” identiteettejä tutkineen Miikka Pyykkösen mukaan onkin ilmeistä, että ”skenen” määrittelystä ja samalla hallinnasta on käyty kiivasta kamppailua: viranomaisilla ja medialla on ollut tarve ehtiä määrittelemään ”aktivisti” ennen kuin nämä itse tekevät sen. (Pyykkönen 2000, 41–44; ks. myös Pyykkönen 2003.)

Eläinoikeusliikkeen samoin kuin muiden uuden protestiaallon liikkeiden tapauksessa identiteetillä voi katsoa olevan jossain määrin erilainen merkitys kuin joissakin ”vanhemmissa uusissa liikkeissä”. Esimerkiksi eläinoikeusliik-

keen identiteetti ei ole samalla tavalla erottamaton osa varsinaista liikkeen kamppailua ja tavoitteita kuin vaikkapa naisliikkeen, mustien kansalaisoikeusliikkeen tai homoseksuaalien seksuaalipoliittisten liikkeiden tapauksessa. Vaikka liikkeen identiteetti toimii välineenä poliittisessa ja kulttuurisessa kamppailussa, se on tietyssä mielessä erillinen itse asiakysymyksestä. Uusissa liikkeissä kollektiivinen identiteetti ei välttämättä olekaan olemassa ennen mobilisaatiota, jonkin ryhmän jäsenyytenä, vaan nimenomaan mobilisoituminen ja poliittinen toiminta luovat pohjan solidaarisuussiteiden ja kollektiivisen ”liikeidentiteetin” syntymiselle (Jasper & Poulsen 1995; Polletta & Jasper 2001, 290–292).

Eläinoikeusliikkeen kollektiivinen identiteetti on merkityksellinen liikkeen yhteisöllisyyden muodostajana ja yhteisten merkitysten kantajana ja siten liikkeen mobilisoinnin ja jatkuvuuden edellytyksenä. Tutkimukseni kannalta keskeisempi julkinen identiteetti taas on merkityksellinen eläinoikeusliikkeelle ennen kaikkea välineellisen merkityksensä vuoksi. Se, minkälaisia identiteettejä eläinoikeusaktivisteille ja -liikkeelle julkisuudessa tuotetaan, vaikuttaa osaltaan siihen, miten liikkeen ajamaan asiaan suhtaudutaan: kuunnellaanko liikettä ja otetaanko sen sanomaa vakavasti vai ei. Toisaalta eläinoikeusliikkeelle mediasa tuotettu identiteetti voi osaltaan vaikuttaa myös siihen, miten yhteiskunnan kontrollikoneisto liikettä kohtelee, sekä liikkeen itseymmärrykseen eli siihen, miten liike mieltää itsensä ja suhteensa muuhun yhteiskuntaan. Identiteetti ei siis uusimmassa liikeaallossa ole merkitykseltömämpi tai vähemmän kiistanalainen ja poliittinen kysymys kuin luonteeltaan selkeämmin identiteettiliikkeiksi katsottavissa liikkeissä. Valtamedian rooliin identiteettikamppailuissa paneudun tarkemmin luvussa 6.3.

5.3 Median merkitys protestien kehittymiselle

Edellä on käsitelty sitä, miten yhteiskunnalliset liikkeet käyttävät mediajulkisuutta välineenään ja miten identiteettikamppailut sekä laajemmat kulttuurisista merkityksistä käytävät kamppailut kytkeytyvät varsinaisista asiakysymyksistä käytävään taisteluun. Liikkeen ja median suhteella on kuitenkin myös toinen ulottuvuus: liike ei ainoastaan pyri vaikuttamaan yhteiskuntaan ja sen eri toimijoihin median välityksellä, vaan myös mediajulkisuus vaikuttaa liikkeeseen, sen keinovalikoimaan ja sen tavoitteiden toteutumiseen.

Mediajulkisuutta voidaankin pitää olennaisena osana sitä ”poliittista mahdollisuusrakennetta” (ks. esim. Tarrow 1998; Siisiäinen 2003; Rasimus 2003) tai ”toimintatilaa” (ks. Ilmonen 1998), joka vaikuttaa kollektiivisten mobilisaatioiden syntyyn ja kehitykseen. Kuten Siisiäinen (1998, 236) toteaa, yhteiskunnallisten liikkeiden kehitys tapahtuu ”vastavuoroisena kommunikaationa hallitsevan, protestin kohteena olevan järjestelmän kanssa. Näin ollen liikkeiden kehityksen suuntaan ja niiden käyttöönsä ottamiin keinovalikoimiin vaikuttavat olennaisella tavalla poliittisen mahdollisuusrakenteen avoimuus ja herkkyys.”

Media voi omalta osaltaan joko edesauttaa aktiivista kansalaiskeskustelua ja -osallistumista, avaten toimintatilaa uusille poliittisille toimijoille, tai vaihtoehtoisesti toimia ulossulkevana politiikan areenana, joka jättää kansalaistoimijat vain ulkopuolisten ja passiivisten sivustaseuraajien osaan. Vastaavasti media voi toimia yhteiskunnallista vuoropuhelua edistävänä ja ristiriitoja sovittelevana ja ehkäisevänä toimijana tai yhteiskunnallisena polarisoijana ja konfliktien kärjistäjänä. Median vaikutus yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja protesteihin ei kuitenkaan ole mekaaninen, yksiselitteinen ja yksisuuntainen, vaan vaikutusprosessit voivat olla monensuutaisia, monimutkaisia ja siten varsin ennustamattomia. Median toimintalogiikka ja mediajulkisuuden luonne saattavat johtaa tapauksesta riippuen liikkeen radikalisoitumiseen tai maltillistumiseen ja institutionalisoitumiseen (Kielbowicz & Scherer 1986, 85).

Erityisen havainnollinen analyysi median ja yhteiskunnallisen liikehdinnän välisestä dynamiikasta on Todd Gitlinin (1980) tutkimus 1960-luvulla yhdysvalloissa toimineesta uusvasemmistolaisesta Students for a Democratic Society (SDS) -protestiliikkeestä ja mediajulkisuuden vaikutuksesta sen kohtaloon. Gitlin katsoo median vaikuttaneen liikkeeseen ja sen protestoinnin kehittymiseen ja menestykseen monella tapaa: median toimintalogiikka vaikutti osaltaan liikkeen toimintakeinoihin, suuri yleisö muodosti käsityksensä liikkeestä median luomien kuvien välityksellä, ja jopa liikkeen käsitys itsestään muodostui osaksi median välityksellä. Kokonaisuudessaan median vaikutus näkyi erityisesti liikkeen hajaannuttamisessa ja polarisoinnissa. Julkisuudessa korostettiin voimakkaasti jakoa maltillisten ja radikaalien toimijoiden välillä. Radikaaleimmat ja militantimmat toimijat marginalisoitiin ja suljettiin vähitellen pois julkisuudesta ja tilaa annettiin sen sijaan maltillisemmille, legitimoituille toimijoille, jolloin media levitti lopulta lähinnä kesytettyä ja hillittyä versiota protestista. Protesti siis kantautui eteenpäin vaimennetussa muodossa, jossa se ei uhannut itse järjestelmää. (Mt., 4–13, 290–292.) Median vaikutukset liikkeeseen kuitenkin myös vaihtelivat ajan ja liikkeen kehittymisen myötä ja olivat tätä perussuuntausta monipolvisempia. Media ei suinkaan yksinomaan kesyttänyt protestia, vaan sillä oli osansa myös liikkeen radikalisoitumisessa. Välillä median ja liikkeen suhde saattoi olla symbioottinen, välillä se oli selvästi antagonistinen. (Gitlin 1980, 22–24.)

Toisissa tapauksissa taas mediajulkisuus ja laajempi yhteiskunnallinen ilmapiiri ja yhteiskunnalliset reaktiot voivat ohjata protestin kehittymistä aina vain jyrkempään suuntaan. Esimerkiksi Saksan, Suomen ja Norjan 1960–70-lukujen liikehdintää ja siitä julkisuudessa luotua kuvaa tutkineen Tapani Suominen (1997, 424–436) mukaan Saksassa keskustelun tukahduttaminen, radikaalien vihamielinen leimaaminen ja heidän esiin nostamiensa teemojen legitimiisyyden kiistäminen vahvistivat turhautumisreaktioita, kärjistikivät vastakainasettelua ja edistivät väkivallan käyttöön ottamista liikkeen keinovalikoimassa. Pohjoismainen sallivampi ja keskustelevampi asenne radikalismia kohtaan taas ehkäisi konfliktien kärjistymistä.

Ne mekanismit, joiden kautta media vaikuttaa protesteihin, voi jakaa karkeasti kahteen osa-alueeseen: 1) mediajulkisuuteen pääsyn sääntelyyn (uutiskynnys) sekä 2) mediarepresentaation sääntelyyn (uutiskehykset tai julkisuus-

dessa esiintyvät diskurssit)⁶⁹, joiden kautta tarkastelen seuraavassa yksityiskohdaisemmin median ja yhteiskunnallisten protestien suhteita.

1. *Mediajulkisuuteen pääsy eli uutiskynnyksen ylittäminen.* Yhteiskunnallisten liikkeiden ja protestitapahtumien julkisuuteen pääsyyn vaikuttavat useat itse protestitapahtumaan, median toimintalogiikkaan ja laajempaan poliittiseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin kytkeytyvät tekijät. Siinä missä muutakin uutistyötä protestien uutisointia ohjaavat yleisemmät journalistiset rutiinit ja säännöt, kuten tiedotusvälineiden ja toimittajien aikataulut, rutiininomaiset lähdekäytännöt sekä uutiskriteerit eli toimittajien käsitykset siitä, mikä ylipäätään on uutisarvoista (ks. McCarthy ym. 1996; Maney & Oliver 2003; Oliver & Maney 2000; Oliver & Myers 1999).

Empiirisissä tutkimuksissa julkisuuteen pääsyyn vaikuttaviksi protestien ominaisuuksiksi on tunnistettu ensinnäkin mielenosoituksen tai muun protestitapahtuman *koko* eli osallistujien määrä (McCarthy ym. 1996; Oliver & Maney 2000; Oliver & Myers 1999). Toiseksi julkisuuteen pääsyn todennäköisyyteen voi vaikuttaa myös protestin *sisältö*: jotkut teemat näyttävät saavan julkisuutta helpommin kuin toiset (Oliver & Maney 2000)⁷⁰. Teeman kiinnostavuuteen vaikuttaa etenkin sen kytkeytyminen sillä hetkellä jo median tai institutionaalisen politiikan agendalla oleviin asiakysymyksiin (McCarthy ym. 1996; Maney & Oliver 2003; Oliver & Maney 2000). Tämä siis näyttäisi lisäävän teeman ajan-kohtaisuutta ja legitimizeettiä toimittajien silmissä. Huomattavasti vaikeampaa aktivisteille on sen sijaan nostaa julkisuuden agendalle kokonaan uusia asiakysymyksiä (Maney & Oliver 2003).

Merkittävässä määrin median huomion herättämiseen vaikuttavat myös protestin *luonne* ja *muoto* eli sen konfliktuaalisuuden ja konfrontatiivisuuden aste. Protestin julkisuuteen pääsy on jo lähtökohtaisesti helpompaa, mikäli se tavalla tai toisella – järjestäjiensä tai teemansa puolesta – kytkeytyy yhteiskunnalliseen tai poliittiseen konfliktiin. Protestin dramaattisuutta ja kiinnostavuutta voi edelleen lisätä itse tapahtuman ”hajottavuuden” (*disruption*) aste eli mahdollisten väkivaltaisuuksien esiintyminen, poliisien läsnäolo, pidätykset ja vastamielenosoitukset. (Oliver & Maney 2000; Oliver & Myers 1999.) Erilaiset yhteenotot ja levottomuudet – tai joskus jo pelkästään niiden ennakointi (ks. Halloran ym. 1970; Murdoch 1973) – tekevät siis mielenosoituksesta uutisarvoisemman.

Summa summarum, parhaat mahdollisuudet median huomion herättämiseen on siis suurella, dramaattisella ja konfrontationaalisella protestitapahtumalla, jossa tartutaan jo ennestään uutisotsikoissa ja mahdollisesti myös viralli-

⁶⁹ Yhteiskunnallisten liikkeiden ja median suhteita tutkineet yhdysvaltalaiset sosiologit ovat viitanneet näihin kahteen ulottuvuuteen valinnan painottumisena (*selection bias*) ja kuvauksen painottumisena (*description bias*) (esim. Owens & Palmer 2003; McCarthy ym. 1996; Smith ym. 2001).

⁷⁰ Oliver ja Maney (2000) tutkivat Wisconsinin pääkaupungin Madisonin protesteja sekä muita vaikuttamaan pyrkiviä julkisia tapahtumia vuosilta 1993–1996. Heidän mukaansa varmimmin julkisuuteen pääsevät pääsääntöisesti ristiriitoja herättävät asiakysymykset, mutta joihinkin kiistakysymyksiin kytkeytyvät protestitapahtumat jäivät yleisestä linjasta poiketen vähäiselle huomiolle. Tällaisia olivat esimerkiksi eläinten oikeuden ja abortti. (Mt., 476.)

sen politiikan agendalla olevaan, ristiriitaisia tunteita herättävään teemaan. Näiden keskeisten tekijöiden lisäksi julkisuuteen pääsyn mahdollisuuksia voi parantaa muun muassa protestin *ajoiutus* eli sen osuminen hiljaiseen hetkeen, jolloin kilpailua tiedotusvälineiden huomiosta ei juurikaan esiinny, tai sen *sijainti* eli protestin järjestäminen keskeisellä paikalla, jossa toimittajat muutenkin rutiininomaisesti asioivat (Oliver & Maney 2000; Oliver & Myers 1999).

Yhteiskunnalliset liikkeet ja muut kansalaistoimijat joutuvat siis monella tapaa huomioimaan median odotukset ja toimintalogiikan suunnitellessaan protestitapahtumia tai muuta toimintaa, jolla tavoitellaan valtamedian huomiota. Protestien ja yhteiskunnallisten liikkeiden sekä laajemmin yhteiskunnallisten konfliktien kehittymisen kannalta julkisuuteen pääsyä säätelevistä tekijöistä kaikkein kiinnostavimpina voi pitää nimenomaan uutiskriteereitä. Uutisarvoituksilla media voi nimittäin vaikuttaa julkisuutta tavoittelevien aktivistien valitsemiin toimintakeinoihin ja olla näin osaltaan radikalisoimassa yhteiskunnallista liikettä. Esimerkiksi Gitlinin (1980) mukaan 1960-luvun uusvasemmistolaisen liikehdinnän osittainen radikalisoituminen ei johtunut vain turhautumisesta loputtomalta näyttävään Vietnamin sotaan ja liikkeen voimattomuuteen sen edessä, vaan toiminnan militanttius ja mahtipontisuus olivat myös keinoja ylittää aina vain korkeammalle noussut uutiskynnys. Jos rauhallinen mielenosoitus pääsi uutisiin vielä 1960-luvun puolivälissä, tarvittiin muutamaa vuotta myöhemmin jo kyynelkaasua ja verisiä yhteenottoja median huomion saamiseksi. Varmimmin uutisiin ylsivät värikkäimmät, omituisimmat, väkivaltaisimmat ja järkyttävimmät tapahtumat, toimijat ja teot. Niinpä liikkeen julkisuuskuvaa hallitsivat jossain vaiheessa militanteimmat ja teatraalisimmat aktivistit. Samalla uusvasemmistolaisen liikkeen ydin eristi itsensä muusta yhteiskunnasta kasvavasta sodanvastustuksesta huolimatta. (Mt., 180–183.)

Toisaalta median korkea uutiskynnys ja sen ulkopuolelle jääminen voivat myös aiheuttaa turhautumista ja johtaa sitä kautta otteiden kovenemiseen julkisuudesta poissuljettujen joukossa. Kun yhdysvaltalainen media alkoi suhtautua sodanvastustajiin myönteisemmin sodanvastaisten asenteiden levittyä 1960-luvun lopulla myös poliittisten ja taloudellisten eliittien keskuuteen, alkoi media tarkoituksellisesti nostaa esiin ”edustuskelpoisiksi” katsomiaan maltillisia sodanvastustajia. Samalla militanteiksi katsotut toimijat ja aktiivit joutuivat mediassa pannaan. Tämä kilpailuasetelma antoi Gitlinin mukana uuden sysäyksen militanteille toimijoille radikalisoida toimintaansa uutiskynnyksen ylittämiseksi. (Mt., 205–232.) Median uutiskynnyksen ylittämisestä kilpaileminen saattaa siis johtaa erilaisiin strategioihin ja kehityssuuntiin jopa saman liikkeen sisällä. Kuten Richard B. Kielbowicz ja Clifford Scherer (1986, 85–86) tiivistävät, median taipumus tavoitella uutuuksia ja kyllästyä pian samaan aiheeseen jättää uutiskynnyksen ylittämisestä kilvoitteleville liikkeille kaksi strategista vaihtoehtoa: joko kärjistää retoriikkaansa ja toimintaansa pysyäkseen uutisarvoisena tai ponnostaa PR-toimintaan ja tulla niin vakiintuneeksi ja legitimeksi lähteeksi, että pääsy julkisuuteen on taattu. Vaihtoehtoista jälkimmäinen on epäilemättä huomattavasti harvemman liikkeen saavutettavissa kuin ensinmainittu.

2. *Mediarepresentaatio eli protestin kehystäminen ja esittäminen.* Representoimalla yhteiskunnallista liikettä, sen toimijoita, tavoitteita ja toimintaa, me-

diajulkisuus voi vaikuttaa niin liikkeen itseymmärrykseen kuin liikkeestä ulkopuolisille syntyvään kuvaankin. Samalla se voi vaikuttaa liikkeen muutosvaatimusten toteutumiseen ja siten koko protestin onnistumiseen. Positiivista mediajulkisuutta tavoittelevien aktivistien toiminta voi olla toivotonta tasapainoilua maltillisten ja radikaalien toimintakeinojen välillä, sillä kuten edellä todettiin, varmimmin uutiskynnys ylitetään räväkimmillä aktioilla, jotka kuitenkin tuottavat usein ei-toivotun (negatiivisen) mediarepresentaation (ks. Maney & Oliver 2003). Jos taas protestoijat pelaavat liian varman päälle negatiivista julkisuutta ja julkisuuskuvaa välttellessään, protestit eivät välttämättä koskaan ylitä uutiskynnystä (Owen & Palmer 2003, 356).

Media tekee esittämiseen liittyviä valintoja jo siinä, korostaako se protestin muotoa vai sisältöä. Kuten Smith ym. (2001) toteavat, yhteiskunnallisten liikkeiden näkökulmasta katsottuna olisi tärkeää vaikuttaa paitsi siihen, *mitä* asioita ihmiset ajattelevat (*agenda setting*) myös siihen, *miten* ihmiset näkevät ja tulkitsevat yhteiskunnalliset ongelmat ja niiden ratkaisemisen (*agenda building*).⁷¹ Näin ollen aktivisteille on tärkeää pyrkiä vaikuttamaan siihen, miten asiakysymykset tulkitaan mediassa. (Mt., 1400.) Tähän ensimmäinen edellytys olisi tietenkin se, että julkisuudessa ylipäättään puhuttaisiin asiakysymyksistä, ei ainoastaan protestitapahtumasta. Usein muoto kuitenkin vie huomion sisällöltä: uutisarvostukset ja journalistiset rutiinit ohjaavat toimittajat kiinnittämään protesteissa huomiota toimintaan, konfliktiin ja etenkin mahdollisiin väkivaltaisuuksiin, kun taas protestoijien ajama asia jää toiminnan varjoon. Huomio on siis toiminnan laillisuudessa tai laittomuudessa, ei sitä motivoivissa moraalisisissa kysymyksissä. (McLeod & Hertog 1992, 260.) Smithin ym. (2001) mukaan tällainen tapahtuman yksityiskohtia sen temaattisen sisällön kustannuksella korostava episodinen uutisointi⁷² on yleistä etenkin protesteissa, joissa on kyse taloudellisista ja ideologisista ristiriidoista ja joihin kytkeytyy vastakkainasetteluja ja yhteenottoja. Samat tekijät, jotka parantavat protestin mahdollisuuksia päästä mediajulkisuuteen lisäävät siis aktivistien kannalta epäedullisen uutisoinnin todennäköisyyttä.

Protestiuutisoinnin kehyksissä ei kuitenkaan ole kyse vain siitä, onko päähuomio tapahtumissa vai asiakysymyksissä, vaan myös muista protestista syntyvään kuvaan ja sen menestymiseen vaikuttavista merkityksellistämisen- ja esittämisratkaisuista. Median suhtautuminen status quon haastaviin yhteiskunnal-

⁷¹ Smith ym. (2001) lainaavat Graberin (1993) jaottelua "agenda setting"- ja "agenda building"-prosesseihin, joista ensimmäisessä on kyse yhteiskunnallisten ongelmien identifioimisesta ja tuomisesta julkiselle ja poliittisen järjestelmän agendalle, jälkimmäisessä taas pyrkimyksistä vaikuttaa näiden ongelmien tulkintaan ja priorisointiin. Alkuperäisessä agenda setting -teoriassahan painotetaan nimenomaan median vaikutusta siihen, *mitä* ihmiset ajattelevat, ei niinkään *miten* he asioista ajattelevat (ks. McCombs & Shaw 1972).

⁷² Smith ym. (2001) lainaavat Washingtonissa vuosina 1982 ja 1991 järjestettyjen mielenosoitusten uutisointia koskevassa tutkimuksessaan Iyengarin (1991) jaottelua episodisiin ja temaattisiin uutisjuttuihin ja toteavat episodisen uutiskehyn olevan mielenosoitusuutisoinnissa temaattista kehystä yleisempi. Episodinen uutiskehys keskittyy itse tapahtumaan ja sen yksityiskohtiin, temaattinen uutiskehys taas kontekstualisoi tapahtuman tarjoamalla tietoa protestin taustalla olevasta asiakysymyksestä tai ongelmasta (Smith ym. 2001, 1404, 1419).

lisiin protesteihin, liikkeisiin ja poliittisiin ryhmittymiin on useissa tutkimuksissa todettu negatiiviseksi ja marginalisoivaksi (esim. Gitlin 1980; Shoemaker 1984; Halloran ym. 1970). Mitä "poikkeavampana" poliittista ryhmittymää pidetään, sitä negatiivisempaa on sen saama mediajulkisuus ja sitä epätodennäköisempää on sen käsittely legitiiminä poliittisena toimijana (Shoemaker 1984)⁷³.

Medialla näyttää olevan useitakin enemmän tai vähemmän vakiintuneita kehyksiä, joiden kautta yhteiskunnallisia protesteja tulkitaan ja tuotetaan niistä samantyyppisiä representaatioita. Tällaisia protestin kehystämiskeinoja ovat esimerkiksi Gitlinin (1980, 27–28) havaitsemat liikkeen trivialisointi, polarisointi, liikkeen sisäisten erimielisyyksien korostaminen, marginalisointi poikkeavuutta tai ei-edustavuutta korostamalla, liikkeen koon ja vaikuttavuuden väheksyminen, viranomaisnäkökulmiin tukeutuminen, mielenosoitusten väkivaltaisuuden korostaminen sekä aktivistien merkitysten ja tulkintojen kyseenalaistaminen lainausmerkkien käytöllä (esim. "rauhanmarssi")⁷⁴. Median varsin vakiintuneet ja yhdenmukaiset tavat tulkita erilaisia radikaaleja protesteja ovat saaneet jotkut tutkijat puhumaan jopa "protestiparadigmasta" (ks. Chan & Lee 1984; McLeod & Hertog 1999; McLeod & Detenber 1999)⁷⁵.

Median tavat kehystää ja esittää protesteja ja liikkeitä eivät ole suinkaan yhdentekeviä, sillä niillä voi olla konkreettisia seurauksia protestien kehittymiselle. Erityisesti väkivallan korostamista voi pitää ongelmallisena niin liikkeen kuin ympäröivän yhteiskunnankin kannalta. Esimerkiksi Gitlinin mukaan media vaikutti alkuvaiheessa uusvasemmistolaisen liikehdinnän radikalisoitumiseen paitsi julkisuuteen pääsyä säätelemällä, myös julkisuuskynnyksen ylittäneiden aktioiden ja toimijoiden väkivaltaisuutta korostamalla. Jo ennen liikkeen radikalisoitumista siitä maalailtiin kuvaa väkivaltaisena, ratkaisua vaativana ongelmana, mikä avasi Gitlinin mukaan osaltaan tietä vallankumouksellisille näkemyksille liikkeen sisällä. (Mt., 183–186.) Median liikkeestä luoma kuva alkoi elää omaa elämäänsä myös toisella tapaa. Se houkutteli liikkeeseen tietyn-

⁷³ Joskin Shoemaker (1984) varoittaa tekemästä toimittajien poliittisia ryhmiä koskevien käsitysten ja niiden saaman julkisuuden suhteesta liian yksioikoisia johtopäätöksiä kausaalista suhteesta.

⁷⁴ Gitlin (1980, 28) listaa lisäksi selkeämmin 1960–70-luvun yhdysvaltalaiseen kontekstiin kytkeytyvät kehystämiskeinot, eli kommunistileiman lyömisen mielenosoittajiin sekä mielenosoituksissa esiintyvien Viet-kong-lippujen korostamisen julkisuudessa.

⁷⁵ Alun perin protestiparadigman käsite on lähtöisin Chanin ja Leen (1984) Hong Kongin protestitapahtumien uutisointia tarkastelevasta tutkimuksesta. Chan ja Lee tarkastelevat protestiuutisoinnissa esiintyviä journalistisia paradigmoja ja näkevät eroja erilaisia poliittisia ideologioita edustavien (oikeistolaisesti, vasemmistolaisesti tai keskustalaisesti orientoituneiden) lehtien välillä. Heidän mukaansa poliittisten ideologioiden määräämät paradigmat vaikuttavat lehtien protestien syistä ja seurauksista näkemyksiin sekä protestoilijalle osoitettuun tukeen. McLeod ja Hertog (1999) puolestaan ovat hahmotelleet länsimaisen median yhteydessä yhtä varsin yhdenmukaista protestiparadigmaa, eli rutinoitunutta tai implisiittistä protestiuutisoinnin mallia. Heidän mukaansa protestiuutisoinnissa toistuvia piirteitä ovat muun muassa tietyt kehykset (valtamediassa lähinnä marginalisoivat kehykset, kuten väkivallan ja rikoksen kehykset), virallisiin lähteisiin ja määrittelyihin nojautuminen, julkiseen mielipiteeseen vetoaminen sekä muut delegitimoinnin, marginalisoinnin ja demonisoinnin tekniikat. McLeod ja Hertog esittävät, että journalistit seuraavat protestiparadigmaa sitä uskollisemmin, mitä radikaalimpana protestiryhmää pidetään (mt., 311).

laisia toimijoita ja vaikutti näin liikkeen kehittymisen suuntaan. Vanhempi, älyllisemmin suuntautunut liikesukupolvi alkoi korvautua nuoremmalla, radikaalimmalla ja aktionistisemmin suuntautuneella sukupolvella. (Mt., 30–31.) Samalla mediajulkisuus vaikutti myös laajemmin yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja konfliktin kärjistymiseen. Median vasemmistolaisradikalismista luoma väkivaltainen kuva edesauttoi yhteiskunnan polarisoitumista: se mobilisoi oikeiston nousemaan vasemmistoradikalismia vastaan ja oikeutti kontrollikoneiston repressiiviset toimet radikaaleja kohtaan (mt., 127, 181–196).

Toinen keskeinen ja problemaattinen kehystämistrategia, jolla yhteiskunnallisten liikkeiden tai satunnaisempien protestien tukahduttamispyrkimyksiä oikeutetaan, on *kriminalisointi*. Vallitsevia näkemyksiä vastaan asetettujen yhteiskunnallisten liikkeiden toimintaa käsitellään julkisuudessa lähes rutiininomaisesti rikoksina, rikosuutisen kehyksessä (Gitlin 1980, 28). Kriminalisoinnissa on kyse ”rikollisen leiman liittämisestä niiden ryhmien toimintaan, joita auktoriteetit katsovat tarpeelliseksi kontrolloida” (Hall ym. 1978, 189). Kriminalisointi piilottaa konfliktien poliittisen tai taloudellisen luonteen ja ratkaisee näin niihin liittyvän moniselitteisyyden. Siinä missä poliittiset kysymykset ovat monimutkaisia ja -tahoisia, rikoskysymykset ovat yksinkertaisia ja selviä. Kriminalisoinnilla voidaan legitimoida kovat otteet ja oikeudelliset toimet, ja näin se on keskeinen yhteiskunnallisen kontrollin väline. (Hall ym. 1978, 189–190.)

Kaiken kaikkiaan siis radikaalien yhteiskunnallisten liikkeiden julkiset representaatiot ovat varsin usein marginalisoivia ja delegitimoivia, millä puolestaan on seurauksia protestin kehittymiselle ja kohtelulle. Väkivaltainen ja rikollinen julkinen identiteetti, joka kiistää aktivistien statuksen legitiiminä poliittisena toimijana, voi edesauttaa liikkeen kehitystä militantimpaan suuntaan, eristää liikkeen muusta yhteiskunnasta ja oikeuttaa samalla yhteiskunnan repressiiviset toimet. Yhteiskunnan kontrollikoneiston tukahduttava ja ulossulkeva toiminta voi puolestaan edelleen kärjittää konfliktia. Esimerkiksi Saksan ja Italian yhteiskunnallista liikehdintää ja poliittista terrorismia tutkineen Della Portan (1995) mukaan yhteiskunnan repressiiviset strategiat vaikuttivat osaltaan siihen, että 1960- ja 70-lukujen protestointi radikalisoitui näissä maissa: poliisin kovien otteiden myötävaikutuksella rauhalliset massaprotestit menettivät vetovoimaansa ja tilalle astui ”maanalaisia” ja väkivaltaisia toimintakeinoja.

Toisaalta mediajulkisuus voi repression oikeuttamisen sijaan myös ehkäistä mielenosoittajiin kohdistuvaa voimankäyttöä ja mielivaltaa. Dominique Wislerin ja Marco Giugnin (1999, 193) mukaan protestiin kohdistuva julkisuuden valokiila voi vaikuttaa poliisin toimiin ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin toimittajien aktuaalinen läsnäolo tapahtumapaikalla voi hillitä poliisin voimankäyttöä, toiseksi poliisien kokemus median protestiin aiemmin kohdistamasta huomiosta voi jatkossa vaikuttaa poliisin toimintaan, ja kolmanneksi poliisi huomioi toiminnassaan yleisen mielipiteen, joka tuodaan julki median areenalla. (Ks. myös Della Porta, Fillieule & Reiter 1998, 127–128.) Median hillitsevä tai yllyttävä vaikutus poliisien toimintaan riippuu sekä poliittisesta kulttuurista että protestiliikkeen luonteesta. Mediajulkisuus ei näytä tarjoavan samanlaista suojaa marginaalisille sosiaalisille ja poliittisille ryhmille tai vastakulttuurisille

liikkeille, kuin laajempaa tukea nauttiville "välineellisille liikkeille"⁷⁶. (Della Porta ym. 1998, 128; Wisler & Giugni 1999.) Jos yhteisössä tai yhteiskunnassa ja myös mediajulkisuudessa on vallalla "lain ja järjestyksen" skenaario, poliittinen kulttuuri voi rohkaista kovempiin voimatoimiin mielenosoittajien kanssa. Jos taas protestien tulkintaa ohjaa kansalaisyhteiskunnan skenaario, poliisi voi olla pidättäytyväisempi toimissaan. (Wisler & Giugni 1999.)

Edellä maalailusta varsin pessimistisestä kuvasta huolimatta radikaalikaan toimintakeinot ja leimaava mediarepresentaatio eivät välttämättä aina johda liikkeen tukahduttamiseen ja marginalisointiin ja viestin hukkumiseen toimintakeinojen herättämän huomion alle. Uusien liikkeiden kenttä tarjoaa myös esimerkkejä onnistuneista protesteista ja mediajulkisuuden hyödyllisyydestä. Seattlen mielenosoitusten mediajulkisuutta tutkineet Kevin Michael DeLuca ja Jennifer Peeples (2002) jopa katsovat, että radikaali ja väkivaltainen toimintataktiikka voi itse asiassa hyödyttää liikettä ja olla tehokas keino saada äänensä kuuluviin. Seattlen protestien tapauksessa kansalaistottelemattomuus sekä anarkistien symbolisen väkivallan taktiikka – omaisuuteen kohdistuva tuhoaminen, joka suunnattiin symbolisesti keskeisiin kohteisiin, kuten McDonald'siin – auttoi saamaan protesteille huomattavasti enemmän julkisuutta kuin pelkät rauhanomaiset mielenosoitukset. Radikaalit aktiot nostivat protestit Yhdysvalloissa pääuutisaiheeksi, ja vaikka huomio kohdistuikin tekoihin, myös mielenosoittajien WTO:ta kohtaan esittämä kritiikki tuotiin näkyvästi esiin. Radikaalein osa mielenosoitusta toi näkyvyyttä myös liikkeen maltillisemmalle osalle. (Mt., 137–144; ks. myös Rojecki 2002.)⁷⁷

⁷⁶ Välineellisellä, instrumentaalaisella liikkeellä Wisler & Giugni (1999, 176) tarkoittavat jotain strategista tarkoitusta varten toimivaa liikettä, vastakulttuurisella taas liikettä, jossa on selkeämpiin kyse kollektiivisesta identiteetistä ja sen vahvistamisesta vastakkainasettelujen kautta. Ensin mainitussa voi siis olla kyse varsin heterogeenisestä ihmisjoukosta, jota yhdistää vain tietyn tavoitteen ajaminen (esimerkiksi Suomessa koulujen lakkauttamisen tai terveydenhuollon supistusten liikkeelle saamat paikalliset protestit, joissa ei jatkuvuuden puuttuessa ole edes varsinaisessa merkityksessään ollut kyse liikkeistä). Jälkimmäisessä taas tavoitteiden ajamisen ohella olennaista on itse liike yhteisönä, elämäntapana ja identifikaation kohteena (ks. Melucci 1989; luku 2.2), kuten vaikkapa eläinoikeusliikkeen tapauksessa. Wislerin & Giugin Sveitsiin sijoittuvan tutkimuksen mukaan poliisiin toiminta oli maltillisempaa välineellisesti suuntautuneiden liikkeiden tapauksessa kuin vastakulttuuristen liikkeiden tapauksessa. Tällä oli selvä yhteys mediajulkisuuden luonteeseen: välineellisten liikkeiden tapauksessa median huomio oli ensisijaisesti asiasisällössä, vastakulttuuristen liikkeiden tapauksessa taas väkivallassa. Toisin kuin välineellisten liikkeiden tapauksessa, vastakulttuuristen liikkeiden tapauksessa poliisiviranomaisilla on merkittävä asema lähtienä, jolloin näiden on myös mahdollista torjua kritiikki ja oikeuttaa julkisuudessa toimintansa. (Mt. 176–181.)

⁷⁷ Toisaalta on syytä muistaa, että mediajulkisuuden määrään ja laatuun sekä protestin onnistumiseen eivät vaikuta yksinomaan liikehdinnän strategiset ja taktiset valinnat, vaan myös monet yhteiskunnalliseen kontekstiin liittyvät tekijät. Rojecki (2002) esittää, että Seattlen protestia suosivat eräät merkittävät muutokset ja tekijät yhdysvaltalaisessa ja myös globaalissa poliittisessä ympäristössä: Ensimmäkin globalisaatiokehitys ja sen seuraukset aiheuttavat erimielisyyttä eliittien keskuudessa sekä maiden sisällä että eri maiden välillä. Talouden valtaa ja demokraattisen päätöksenteon puutetta arvostelevien aktivistien on näin ollen mahdollista löytää tukea ja ymmärrystä ajatuksilleen niin eliitin kuin kansalaistenkin keskuudesta. Toiseksi kylmän sodan päättyminen ja Neuvostojärjestelmän romahtaminen ovat vieneet protestien vastapuolelta perinteisen ideologisen "kommunismi-lyömäaseen". Tilanteessa, jossa valti-

WTO:n kokouksen pysäyttäneitä Seattlen mielenosoituksia samoin kuin niistä lähtölaukauksensa saanutta uusliberalistisen globalisaation vastaista – tai DeLucan ja Peeplesin (2002) termein demokraattista globalisaatiota puolustavaa – liikettä voikin pitää esimerkkinä onnistuneesta protestista. Vaikka liike ei ole kyennyt pysäyttämään tai kääntämään uusliberalistisen globalisaation suuntaa, on se vaikuttanut vahvasti tapaan, jolla ilmiöstä puhutaan. 2000-luvun puolella globalisaatiosta onkin jotakuinkin mahdotonta keskustella reagoimatta samalla globaalin liikkeen esittämään kritiikkiin. Esimerkkinä liikehännän saavutuksista voitaneen pitää kansainvälisen työjärjestön ILO:n aloitteesta perustetun riippumattoman komission 26.2.2004 julkistamaa raporttia globalisaation haittojen ehkäisystä ja globalisaatiokehityksen suunnan muuttamisesta oikeudenmukaisemmaksi (*A Fair Globalization. Creating Opportunities for All*).

Toisaalta uusliberalistisen globalisaation vastustajien liike ei varmastikaan olisi kyennyt saavuttamaan vakavasti otettavaa asemaa, jos kyse olisi ollut yksinomaan militantin anarkistijoukon protestista. Liikkeelle on tuonut legitimitettä nimenomaan sen laajapohjaisuus. Legitimitetin saavuttamista vakavasti otettava poliittisena toimijana voineekin pitää todennäköisempänä liikkeelle, jotka pitäytyvät jossain määrin maltillisemmissa toimintakeinoissa – mutta osaavat silti hyödyntää tehokkaasti mediajulkisuutta. Ilmeinen esimerkki tällaisesta liikkeestä on moninainen ja moniääninen ympäristöliike, jota Castells (1997, 69) kuvaa aikamme laajimmaksi ja vaikuttavimmaksi liikkeeksi. Ympäristöliikkeen toiminta on perustunut pitkälti mediatapahtumien hyödyntämiseen: herättämällä median huomion liike on saavuttanut laajan yleisön, ja sen jatkuva näkyvyys mediajulkisuudessa on myös tuonut legitimiin statuksen liikkeen ajamalle asialle (mt., 128). Etenkin Greenpeace näyttävine mutta väkivallattomine aktioineen tarjoaa esimerkin taitavasta julkisuuden hyödyntämisestä. Mediaan suuntautuneisuutensa ansiosta se on ilman mittavaa organisaatiota, resursseja ja jäsenkuntaa kyennyt menestyksekkäästi vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen ja sitä kautta päättäjiin. (Castells 1997; 128; DeLuca & Peeples 2003, 136.)

5.4 Eläinoikeusliike ja mediajulkisuus

Kuten muutkin yhteiskunnalliset liikkeet, eläinoikeusliike tarvitsee välineekseen mediajulkisuutta. Se tarvitsee sitä esittääkseen konkreettisia poliittisia vaatimuksia, kuten vaatimuksen turkistarhauksen lopettamisesta. Se tarvitsee mediaa kamppaillakseen oikeudesta itsemäärättelyyn, identiteettinsä omaehtoiseen rakentamiseen ja esittämiseen. Ennen kaikkea eläinoikeusliike tarvitsee valtamediaa haastaakseen julkisen keskustelun vallitsevat tavat puhua eläimistä,

---

on suvereneiteetti talouspolitiikassa on murentunut, paikallisten työläisten oikeuksista tai ympäristöstä huolestuneita aktivisteja on vaikea leimata isänmaanpettureiksi. Kolmanneksi uusi viestintäteknologia mahdollistaa laajan, löyhän ja joustavan ja samalla ”vastustuskykyisen” verkostoitumisen liikkeessä. Näin ollen nykyinen globalisaatiokriittinen liike toimii Rojeckin mukaan aiempia protestiliikkeitä suotuisammasa poliittisessa ja mediaympäristössä.

merkityksellistä eläimiä, oikeuttaa eläinten nykyisenkaltainen hyväksikäyttö. Tilalle liike tarjoaa vaihtoehtoja tai vastustavaa diskurssia, jossa eläimen ja ihmisen suhde merkityksellistetään toisin ja tätä kautta haastetaan yhteiskunnan moraalikoodit ja vallitsevat käytännöt.

Eläinoikeusliikkeen julkisuuden voi nähdä olennaisesti yhteiskunnallisen ongelman määrittelystä käytynä kamppailuna (ks. luku 4.3): eläinaktivisteille yhteiskunnallisena ongelmana näyttäytyy ihmisen ja eläimen välisen suhteen epätasa-arvoisuus ja välineellistävä luonne ja siitä seuraavat eläinten hyväksikäytön muodot. Jotta asiantilaan olisi realistista odottaa muutoksia, tulisi eläinkysymys ensin hyväksyä yhteiskunnalliseksi ongelmaksi aktivistipiirejä huomattavasti laajemmin. Tämä edellyttää asian saattamista laajempaan tietoisuuteen ja julkiseen keskusteluun.

Koska valtamedia ei kuitenkaan toimi yhteiskunnallisten liikkeiden ehdoilla, se voi tehdä yhteiskunnallisesta konfliktista ja ongelmasta täysin vastakaisen tulkinnan: suunnata huomion liikkeen osoittamasta yhteiskunnallisesta epäkohdasta tai asiantilasta sen motivoimina mobilisointeisiin yksilöihin (ks. luku 4.2). Eläinoikeusliikkeen tapauksessa eläinten asemaa yhteiskunnassa ei siis välttämättä katsota julkisuudessa vakavasti otettavaksi, poliittisia ratkaisuja vaativaksi ongelmaksi, vaan yhteiskunnalliseksi ongelmaksi tulkitaan mieluummin radikaali protestiliike, sen aktivistit ja toimintatavat, ja ratkaisuja haetaan näiden kontrolloinnista. Ongelmaa eivät välttämättä pääse määrittelemään julkisuudessa niinkään eläinaktivistit, vaan esimerkiksi turkistarhaajat, toimittajat ja viranomaiset. Samalla liikkeen ulkopuoliset toimijat määrittelevät myös itse eläinoikeusliikettä. Suomessa eläinoikeusliikkeestä ja -aktivisteista onkin valtajulkisuudessa puhuttu alusta alkaen muun muassa ääriliikkeenä, terrorismina ja terroristeina tai rikollisina (ks. luvut 8 ja 9).

Juuri mediajulkisuuden arvaamattomuuden vuoksi eläinoikeusliikkeen suhdetta valtamediaan leimaakin ristiriitaisuus ja kaksijakoisuus: valtamediaa toisaalta tarvitaan, mutta sitä kohtaan ollaan myös hyvin kriittisiä, jopa epäluuloisia. Samanlainen viha-rakkaus-suhde mediaan elää laajemminkin suomalaisen kansalaistoimintakentän keskuudessa (ks. Sirkka 2001.) Valtamediaa ei koeta vain mahdollisuutena, vaan myös uhkana. Monelle eläinaktivistille tiedotusvälineitten kanssa tekemisissä oleminen tuntuu olevan lähinnä välttämätön paha, ja vapaaehtoisten haastateltavien löytäminen on työn takana. Toisaalta eläinoikeusliikkeen sisällä suhtautuminen mediaan myös vaihtelee. Osa ei pane juurikaan painoa sille, millainen kuva liikkeestä julkisuudessa muodostuu, vaan pitää itse toimintaa tärkeämpänä eikä halua mukauttaa toimintamuotoja median mieleisiksi. Osa taas näkee tiedotusvälineitten kanssa toimimisen tämän päivän realiteetiksi ja saattaa hoitaa mediasuhteita hyvinkin professionaalisti. Monet aktivistit myös pohtivat mediasuhdetta hyvin tietoisesti ja tiedostavat liikkeen ja median paradoksaalisen suhteen (ks. esim. Purmonen 1998, 193–195).

Eläinoikeusliikkeen toimijat itse ovat kritisoineet valtamediaa erityisesti siitä, että huomio suuntautuu ensisijaisesti eläinoikeusliikkeen toimintakeinoihin eikä sen taustalla oleviin eettisiin motivaatioihin ja tavoitteisiin ja että toiminnastakin vain näkyvimmat aktiot, kuten laittomat iskut tai rajut mielenosoitukset, herättävät toimittajien mielenkiinnon ja ylittävät uutiskynnyksen. (Ks.

esim. Lundbom 2001, 65–66; Tuomivaara 1998b, 188.) Aktivistien kritiikin mukaan liikkeessä huomattavasti yleisempi arkinen aherrus tai positiivishenkiset tempaukset eivät kiinnosta mediaa. Liikkeen aktivistit kokevat tämän tarjoavan yleisölle vääristyneen kuvan eläinoikeusliikkeestä pelkän radikaalin toiminnan liikkeenä, jossa ei esiinny lainkaan perinteisiä järjestötoiminnan muotoja tai ”rakentavaa” pitkäjänteistä toimintaa. (Tuomivaara 1998b, 188.) Eläinaktivistit ovatkin ilmaisseet huolensa siitä, minkälaisia seurauksia koko liikkeen leimamisella terrorismiksi voi olla yksittäisten aktivistien tulevaisuudelle (ks. Lundbom 2001, 66) sekä siitä, voivatko median negatiiviset representaatiot olla osaltaan aiheuttamassa turhautumista rauhallisten ja laillisten toimintatapojen käyttöön ja johtaa kovempien toimintakeinojen valintaan (ks. Tuomivaara 1998b, 188; Tuomivaara 1998a).

Eläinoikeusliikkeen herättämän kohun ollessa voimakkaimmillaan 1990-luvun puolella myös jotkut tutkijat havahtuivat pohtimaan sitä, millaisia seurauksia marginalisoivalla, eläinoikeusliikkeen legitimitetin kiistävällä yhteiskunnallisella reaktiolla voi olla liikkeen kehitykselle. On pelätty, että jos eläinoikeusliikkeeltä tukitaan kaikki vaikutus- ja vuorovaikutuskanavat ja suljetaan liike yhteiskunnan ulkopuolelle määrittelemällä sen toiminta yksiselitteisesti ”terrorismiksi”, tämä saattaisi johtaa maanalaisen toiminnan ja kovien otteiden yleistymiseen (esim. Siisiäinen 1998; *Tyyntä myrskyn edellä?*, Keski-suomalainen 6.7.1997; ks. myös Suominen 1998). Koska nimenomaan valtamedian kautta eläinoikeusliike voi joko saada ääntään kuuluviin ja tuoda tavoitteitaan laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun tai tulla suljetuksi keskustelun ja yhteiskunnan ulkopuolelle, on todennäköistä, että valtajulkisuudella on ainakin jonkinasteista vaikutusta eläinoikeusliikkeen taktiikoihin ja niiden kehityksen suuntaan. Media voi siis osaltaan vaikuttaa siihen, kärjistyykö konflikti ja kovenevatko toimintakeinot vai tuleeko eläinoikeusliikkeestä legitiimi yhteiskunnallisen keskustelun osanottaja ja eläinoikeuskysymyksestä ympäristökysymyksen tapaan vakavasti otettu yhteiskunnallinen ja poliittinen teema.

On kuitenkin syytä pitää mielessä, että vaikka medialla osana laajempaa poliittista mahdollisuusrakennetta epäilemättä on osansa protestien kehittämisessä, on mahdotonta arvioida täsmälleen vaikutuksen suuruutta ja suuntaa tai niitä täsmällisiä mekanismeja, joilla media protesteihin kulloinkin vaikuttaa. Kuten edellä on todettu, negatiivinenkaan julkisuus ei välttämättä ole aina yksiselitteisen kielteistä yhteiskunnallisen liikkeen kannalta: rajut toimintakeinot ja niiden herättämä kohu saattavat suunnata huomiota muuten näkymättömäksi jääneeseen asiakysymykseen, ja julkinen kohu voi edesauttaa pienten toimintaryhmien laajenemista laajamittaisemmiksi yhteiskunnallisiksi liikkeiksi. Julkinen kohu saattaa karkottaa suuren yleisön tuen, mutta se voi silti auttaa aatetta sympatisoivien mobilisoinnissa.

6 MEDIA YHTEISÖN JA TOISEUDEN KONSTRUOIJANA

Eläinoikeusliikkeen, median ja muun yhteiskunnan välisten suhteiden ymmärtämiseksi on hyödyllistä tarkastella yleisemmällä tasolla median roolia yhteisön ja yhteiskunnan symbolisessa konstruoinnissa sekä samalla median ja yhteiskunnan suhdetta ulossuljettuihin/ulossuljettaviin marginaalisiin "toisiin". Median reaktiot yhteiskunnan haastavaan radikaaliin liikkeeseen tulevat paremmin ymmärrettäviksi tätä taustaa vasten.

Tiedotusvälineet on liitetty erottamattomasti yhteisöllisyyden ja yhteiskunnan muodostamiseen aina joukkoviestinnän oppihistorian alkutaipaleelta lähtien. 1900-luvun lopulla ja uuden vuosituhaten vaihteessa ihmistieteiden "kielellinen", "diskursiivinen" tai "kulttuurinen käänne" on kuitenkin avannut aivan uusia näkökulmia median ja yhteisöjen suhteeseen: yhteisön, kansallisvaltion tai yhteiskunnan rakentumisesta tarkastellaan yhä useammin yhteisön symbolisen rakentumisen näkökulmasta, jolloin yhteisö/yhteiskunta siis näyttäytyy pitkälti määrittelykysymyksenä. Media puolestaan voidaan tästä näkökulmasta nähdä areenana, jossa jaettua symbolista merkitysvarantoa hyödyntäen vedetään yhteisön rajoja ja konstruoidaan sen jäsenten identiteettiä. Tämä tapahtuu erilaisten erottelujen, luokittelujen ja vastakkainasettelujen avulla sekä muun muassa rituaaleja, myyttejä ja traditioita hyödyntämällä. Samalla median rooli yhteisön rakentajana näyttäytyy myös aikaisempaa raadollisemmassa valossa: yhteisön määrittely on luonteeltaan väistämättä ulossulkevaa, sillä "meidän" määrittely tapahtuu olennaisesti aina "toisten" kautta, siis "muiden", "ulkopuolisten", "vieraiden", "poikkeavien", "muukalaisten" tai "vihollisten" - miten ikinä "niihin" viittaammekaan.

Eläinoikeusliikettä käsittelevän sanomalehtiaineiston analyysissä yhteisön symbolisen rakentumisen teema tulee esiin erityisesti siinä, miten mediajulkisuudessa on eri diskursseissa tuotettujen polarisoitujen identiteettimäärittelyjen eli jyrkkien "me" - "ne" - vastakkainasettelujen kautta vedetty symbolisesti yhteisön ja yhteiskunnan rajoja ja samalla konstruoitu yhteiskunnan marginaaleja ja ulkopuolisia (ks. luku 10.3). Näin ollen tässä luvussa paneudun etenkin ulos-

sulkemisen tematiikkaan: identiteettien ja toiseuden tuottamiseen mediassa, yhteiskunnan ”muukalaisten” kohteluun sekä poikkeavien ihmisten ja ilmiöiden mediassa ja yhteiskunnassa herättämien kriisien ja moraalisten paniikkien dynamiikkaan. Lähden kuitenkin ensin liikkeelle yleisemmästä tasosta eli ”kuvitteellisista” tai ”mielikuvayhteisöistä” ja median roolista niiden muodostajana. Marginalisoivien identiteettimäärittelyjen ohella omassa analyysissäni esiin nousevat sivujuonteena myös muut ”me”-yhteisön vahvistamisen strategiat, minkä vuoksi käsittelen lyhyesti myös rituaalien ja myyttien merkitystä yhteisöjen rakentumisen ja ylläpidon voimavarana.

6.1 Kuvitteellisten yhteisöjen symbolinen rakentuminen

Vaikka arkisessa ajattelussamme tapaamme ymmärtää erilaiset yhteisöt materiaalisina, tilallis-ajallisina muodostelmina, on symbolisella ulottuvuudella merkittävä osa yhteisöjen muodostumisessa ja jatkuvuudessa. Tämä korostuu erityisesti aikana, jolloin yksilöille aiemmin itsestään selvän kiinnittymispinnan muodostaneet yhteisöt – ensin traditionaaliset pieniyhteisöt, sittemmin moderni kansallisvaltio ja siihen rinnastuva ”suuri yhteiskunta” – ovat menettäneet merkitystään ja yksinoikeuttaan ihmisten määrittelyyn ja uudet kuvitteellisen yhteisöllisyyden muodot valtaavat alaa yksilöiden sitoutumisen ja identifikaation pisteinä (ks. Bauman 1996, 38–41, 180–189).

Jopa yhteisöllisyyden varhaisin vaihe, traditionaalinen heimo- ja kyläyhteisöllisyys, voidaan ymmärtää jossain mielessä kuvitteelliseksi. Kuten antropologi Anthony P. Cohen (1989, 98) korostaa, yhteisöä ei pitäisi erehtyä sekoittamaan rakenteellisiin muotoihin, maan- tai sosiaalitieteellisiin faktoihin, vaan yhteisö tulee ymmärtää mentaalisenä konstruktiona, joka on olemassa jäsentensä mielissä. Yhteisön olemassaololle on siis olennaista *kokemus ja mielikuva yhteisöllisyydestä*.

Tämä ”kuvitteellinen” taso korostuu entisestään, kun traditionaalisista yhteisöistä siirrytään moderneihin, kansallisvaltiollisiin yhteiskuntiin, joissa kaikkien jäsenten kasvokkainen vuorovaikutus käy mahdolliseksi. Kansallisvaltioiden syntyä ja olemassaoloa onkin tarkasteltu mielikuvien, narraatioiden, rituaalien ja yleensä symboliikan varaan rakentuvina kokonaisuuksina, kulttuurisina ja sosiaalisina tuotteina (esim. Anderson 1983; Hobsbawm 1992). Anthony D. Smithin (1993, 10) sanoin näissä verrattain tuoretta lähestymistapaa edustavissa, kansakunnan ja nationalismien syntyä tarkastelevissa selityksissä ”kansakunnasta tulee modernin mielikuvituksen tuote ja modernien yhteiskuntien tiettyjen kategorioiden tai luokkien historiallinen keksintö”.

Benedict Andersonin (1983, 15) tunnetun näkemyksen mukaan kansakunta on ”kuvitteellinen poliittinen yhteisö, joka kuvitellaan sekä luonnostaan rajalliseksi että suvereeniksi”. Kuvitteellisuudella Anderson viittaa siihen, että yhteisön (kansakunnan) jäsenet eivät koskaan ole tekemisissä suurimman osan muista yhteisön jäsenistä kanssa, mutta siitä huolimatta uskovat tuon yhteisön

ja sen jäsenten olemassaoloon. Eivätkä jäsenet ainoastaan usko "kansakunnan" olemassaoloon, vaan ovat valmiita sitoutumaan siihen, jopa kuolemaan sen puolesta. (Mt., 15–16.) Anderson näkee yhtenä kuvitteellisten kansallisyhteisöjen kehittymisen edellytyksistä "kirjapainokapitalismin" (*print-capitalism*) synnyn 1700-luvulla: vasta massamittaisesti tuotetut ja levitettyt kirjat ja sittemmin sanomalehdet loivat suuren lukevan yleisön, syrjäyttivät latinan paikallisten murteiden pohjalta kehittyvien "kansankielten" tieltä, ja siten avasivat tietä kansakunnille kuvitteellisina yhteisöinä. Kirjojen ja sanomalehtitekstien kertomuksissa, yhteisen kielen vakiintumisen myötä, kuvitteellisen yhteisön jäsenet voivat "kohdata" toisensa ja identifioitua kansalliseen yhteisöön. (Mt., 41–49). Joukkoviestimet ovat siis historiansa alkutaipaleelta saakka olleet tiiviissä yhteyksissä yhteisön, kansakunnan ja – modernissa kontekstissa kansallisvaltion ja sen instituutioihin rinnastetun – yhteiskunnan symboliseen muodostumiseen.

Symbolisten rajanvetojen ja yhteisöllisyyden tuottamisen merkitys käy sitä suuremmaksi, mitä hämärtyneemmät ovat yhteisön rakenteelliset, geo- ja sosiopoliittiset rajat (Cohen 1989, 44, 50, 70, 94, 117). Näin on käynyt vuosituhannen vaihteen globalisoituneessa ja postmodernin pirstoutuneessa läntisessä maailmassa, jossa modernien kansallisvaltiollisten ja alueellisten yhteisöjen rinnalle ja osin tilalle on syntynyt joukko uusia postmodernin yhteisöllisyyden muotoja. Zygmunt Baumanin (1996, 38) mukaan kaikki postmodernit yhteisöt ovat kuvitteellisia yhteisöjä, jotka ovat olemassa vain sikäli kuin ihmiset uskovat niiden olemassaoloon. Tällaiset mielikuvayhteisöt elävät siis ennen kaikkea niin jäsentensä kuin ulkopuolistenkin mielikuvissa, joskin yhteisöt voivat myös materialisoitua hetkellisesti erilaisissa näyttävässä tapahtumisissa, "me-hengen" näytöksissä, kuten mielenosoituksissa, mellakoissa tai festivaaleilla. Voimakkaalla symbolisella latauksella varustettu toiminta on mielikuvayhteisöille tärkeää, koska ne ovat olemassa vain ilmentymiensä ja jäsentensä sitoutumisen kautta. Yhteisöjen voima ja valta ovat siis kiinni niiden julkisesta näkyvyydestä, ja räväkällä symbolisella toiminnalla on tärkeä merkitys mediahuomion hankkimisessa yhteisölle. (Mt., 39–41.)

Tällaisten postmodernien kuvitteellisten yhteisöjen tapauksessa kiinnekohtana toimii yhä harvemmin enää sen enempää maantieteellinen alue kuin kiinteä sosiaalinen tai poliittinen viihteryhmäkään. Yhteiskunnalliset liikkeet ovatkin hyvä esimerkki postmoderneista yhteisöistä, jotka "ovat olemassa" pitkälti osallistujiansa mielikuvissa ja uskomuksissa. Näiden yhteisöjen jäsenet voivat elää maantieteellisesti hyvinkin hajallaan. Vaikka osa jäsenistä onkin osan aikaa kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa keskenään, hetkellisesti materialisoituneena samaan tilaan, koko liike ei koskaan kohtaa toisiaan muualla kuin mielikuvissa sekä erilaisilla julkisilla symbolisilla areenoilla: suurelle yleisölle suunnatussa mediajulkisuudessa tai erilaisilla keskinäisviestintään tarkoitetuilla tai rajatuille kohdeyleisölle suunnatuilla julkisilla foorumeilla ("perinteiset" tai internet-sivustoilla toimivat vaihtoehtojulkaisut, järjestöjen kotisivut, chatit ja sähköpostilistat). Uudella viestintäteknologialla onkin olennainen merkitys uusien mielikuvayhteisöjen synnylle. Internetin virtuaalisessa tilassa jonkin asian yhdistämät ihmiset voivat kokoontua yhteen yhtä vaivattomasti kuin ky-

läyhteisö aiemmin kylänraitilla. Yhteisöjen kannalta maantieteellisistä realiteeteista on siis tullut jotakuinkin merkityksettömiä.

Eläinoikeusliikkeen mediajulkisuudessa on yhteisöjen näkökulmasta katsottuna kyse kahden erilaisen, mutta yhtä kuvitteellisen yhteisöllisyyden muodon kohtaamisesta. Eläinoikeusliike on leimallisesti postmoderni mielikuvayhteisö, joka todellisten sosiaalisen vuorovaikutuksen verkostojen ohella elää pitkälti mediajulkisuuden kautta: olemalla näkyvissä niin jäsenille, sympatisoijille ja potentiaalisille uusille osallistujille kuin vastustajilleenkin. Tämä postmoderni mielikuvayhteisö saa vastaansa "meidät", julkisuuden areenalla ulkopuolisen uhan alla puolustautuvan kuvitteellisen "yhteiskunta-yhteisön"⁷⁸. Mediajulkisuudessa esiintyvä yhteiskunta-yhteisö on luonteeltaan perin moderni, eli se kiinnittyy vahvasti kansallisvaltioon ja sen instituutioihin sekä ajoittain myyttisiäkin sävyjä saavaan traditionaaliseen suomalaisuuteen (tai vaihtoehtoisesti rajatumpiin alueellisiin ja sosiaalisiin viitekehyksiin, kuten maaseutuun ja maaseutuelinkeinojen harjoittajiin, pohjalaisuuteen tai turkistarhaajien ammattiryhmään). Tässä tutkimuksessa olen kuvitteellisen yhteisön näkökulmasta erityisen kiinnostunut siitä, millä tavoin mediajulkisuudessa aktivistien marginaaliin määrittelyn ja ulossulkemisen käänköpuolena tuotetaan sitä "yhteiskuntaa", jonka eläinoikeusliikkeen radikaali protesti haastaa.

6.2 Rajanvedot, rituaalit ja myytit yhteisön rakentajina

Kuvitteellisen yhteisön muodostumisessa ei ole kyse yksinomaan näkymisestä mediajulkisuudessa tai muissa kulttuurituotteissa ja symbolisilla areenoilla. Yhteisöä myös määritellään ja tuotetaan aktiivisesti symbolisten rajanvetojen avulla. Niin kansallisvaltion, muun rajatumman tai laajemman poliittisen yhteisön kuin ylipäättään ihmisyyhteisöjen logiikkaan kuuluu määritellä itseään ulosuljetun toiseuden kautta. Kamppailua "meidän" (yhteisön ja samalla sen jäsenten kollektiivisen identiteetin) ja "muiden" (yhteisön ulkopuolelle määriteltyjen vieraiden tai vihollisten) tunnistamisesta ja määrittelystä on käyty niin esimoderneissa heimoyhteisöissä, moderneissa "kansallisvaltiollisissa" yhteiskunnissa kuin postmoderneissa "uusiyhteisöissäkin".

Kaikissa tapauksissa yhteisön konstruoiminen perustuu toisaalta eron, toisaalta yhtäläisyyden tai samankaltaisuuden tunnistamiseen ja tuottamiseen. Yhteisöä sen ulkopuolisista erottavat sosiaaliset rajat – kuten itse yhteisökin – ovat näin ollen luonteeltaan vahvasti kuvitteelliset ja symboliset. (Cohen 1989, 12–15; Lincoln 1989, 8–9.) Näissä rajanvedoissa on kyse yhteisön ja sen identi-

⁷⁸ Ymmärrän tässä siis yhteiskunnan yhtenä yhteisön muotona. Katson Lincolnin (1989, 9) tapaan, että yhteiskunnassa ei ole kyse vain poliittisista ja yhteiskunnallisista instituutioista sen enempää kuin esimerkiksi taloudellisesta järjestelmästä, vaan olennaisinta yhteiskunnalle on nimenomaan ihmisten yhteenkuuluvuuden tunne ja erottautuminen muista. Koska siis se, mitä sanotaan yhteisöstä pätee myös moderniin yhteiskuntaan, jatkossa käytän käsitteitä usein rinnakkain: yhteisöllä viitataan yleisemmällä tasolla erilaisiin yhteisön muotoihin, yhteiskunnalla taas juuri "yhteiskunta-yhteisöön".

teetin määrittelystä. Näin ollen tuo identiteetti on "keinotekoinen luomus, joka on saatu aikaan vetämällä tiukat rajat ja vartioimalla niitä tarkasti" (Bauman 1996, 160). Koska erotteluja "meidän" ja "muiden" välille voidaan tehdä lukemattomilla eri perusteilla, joille ei ole osoitettavissa mitään "luonnollista" ja "välttämätöntä" perustaa, nämä yhteisön sosiaaliset rajat ovat myös alttiita uudelleenmäärittelyille ja muutokselle (Lincoln 1989, 10). Yhteisön määrittelyt ja rajat ovatkin myös alttiita kamppailulle: esimerkiksi kansakunnan tapauksessa eri ryhmittymillä saattaa olla hyvinkin erilaisia näkemyksiä siitä, ketkä muodostavat kansakunnan. Niinpä jo kerran vakiintuneelta ja luonnollistuneelta vaikuttanut kansakuntakäsitys voi tulla haastetuksi ja kyseenalaistetuksi. (Alasuutari 1999c, 44–45.)

Hieman kärjistetysti voi sanoa, että yhteisön rajat ovat siellä, missä niiden vetäminen kulloinkin on tarkoituksenmukaista. Rajoja vedetään jatkuvasti "me-puheissa", diskursseissa, joissa maailmaa jaetaan ystäviin ja vihollisiin ja joissa tuotetaan identiteettejä ja vastaidentiteettejä (Bauman 1996, 161). Tarve yhteisön erottautumiseen suhteessa tiettyyn ryhmään voi syntyä vasta silloin, kun tuo ryhmä tunnistetaan ja määritellään vieraaksi tai viholliseksi. Tietyissä mielessä siis "me" tulemme näkyväksi ja olemassa olevaksi vasta kun olemme tunnistanneet "ne". Palaan tähän identiteettien ja toiseuden tuottamisen tematiikkaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Vastakkainasettelujen kautta tuotettujen sosiaalisten rajojen ohella myös yhteisön jäseniä yhdistävillä rituaaleilla ja myyteillä on keskeinen merkitys yhteisön syntymisessä ja vaalimisessa. Sekä rituaaleissa että myyteissä on kyse on yhteisön ja sen sosiaalisen järjestyksen symbolisesta/diskurssiivisesta esittämisestä ja samalla tuottamisesta. Kummatkin konstruoivat yhteisöä muun muassa vahvistamalla yksilöiden sosiaalista identiteettiä ja käsitystä kuulumisestaan yhteisön jäsenyyteen, jäsentämällä yhteisön sisäisiä suhteita ja hierarkioita sekä vahvistamalla yhteisön moraalista järjestystä: yhteisiä arvoja, uskomuksia ja käyttäytymismuotoja (Cohen 1989, 50; Kerzer 1988, 10, 35–76; Lincoln 1989, 21–26, 53; Wuthnow 1989, 123, 169–172). Rituaalit ja myytit kietoutuvat usein käytännöissä erottamattomasti toisiinsa, joskin ne voidaan analyttisesti erotella symbolismin eri alalajeiksi. Rituaaleissa katsotaan usein olevan kyse ennemminkin dramaattisesta ja ilmaisullisesta toiminnasta ja käytännöistä, myyteissä taas symbolismin verbaalisesta tasosta, myyttisistä diskursseista tai narraatioista, joita voidaan esittää ja kommunikoida rituaaleissa. (Esim. Kerzer 1988, 12–14; Lincoln 1989, 53.) On mahdollista jäsentää niiden suhdetta myös näkemällä myytti rituaalin yhtenä ulottuvuutena. Esimerkiksi Johanna Sumiala-Seppänen (2001, 109–117) erottelee mediarituaalien kontekstissa rituaalin esittävän toiminnan tasoon, eli *draamalliseen ja performatiiviseen ulottuvuuteen*, sekä kielellis-tekstuaalisen toiminnan tasoon, eli *diskurssiiviseen ja myyttiseen ulottuvuuteen*.

Kuten jo edellä esitetystä käy ilmi, rituaaleja ei tule ymmärtää sanan usein esiintyvän arkikäytön mukaisesti tarkoituksettomina rutiineina sen enempää kuin kaukaisten heimojen alkukantaisina emotionaalisina näytöksinä (Wuthnow 1989, 97–98). Sen sijaan rituaalit ja muu yhteisön jakama symboliikka ovat erottamaton osa modernien yhteiskuntien ja poliittisten järjestelmien toimintaa. Moderni poliittinen järjestelmä turvautuu harvemmin suoranaiseen

pakkovaltaan. Sen sijaan diskursiivinen, symbolinen vallankäyttö – muun muassa rituaalien ja myyttien muodossa – on keskeisessä osassa järjestelmän legitimoinnissa ja status quon säilyttämisessä. (Kertzer 1988, 3; Lincoln 1989, 3–5.)

Robeth Wuthnow (1989, 109) tarjoaa rituaalille käyttökelpoisen määritelmän, jonka mukaan rituaaleissa on kyse ”käyttäytymisen symbolis-ekspressiivisestä ulottuvuudesta, joka usein dramaattisessa tai formalisoidussa muodossa viestii jotain sosiaalisista suhteista”. Rituaaleille on siis olennaista kommunikatiivinen ja ilmaisullinen luonne. Ne noudattavat usein tiettyjä vakiintuneita dramatisoituja muotoja ja sääntöjä, jotka helpottavat kommunikaatiota ja varmistavat viestin perille menon. Rituaaleissa ei silti ole kyse käyttäytymisen erillisestä kategoriasta, vaan ihmisen toiminnassa sekä ekspressiivinen että instrumentaalinen ulottuvuus ovat useimmiten yhtä aikaa läsnä, ja näin ollen kaikessa sosiaalisessa toiminnassa on rituaalinen ulottuvuutensa. (Mt., 98–102, 107–109; ks. myös Kertzer 1988, 8–12.)

Rituaaleissa kommunikoitavat myytit puolestaan voidaan ymmärtää diskursiivisina muodostelmina, kertomuksina, joissa välitetään ja samalla legitimoidaan yhteisön toimintaa ohjaavia arvoja ja uskomuksia. Jokaisella yhteiskunnalla on oma tärkeiden historiallisten henkilöiden tai tapahtumien ympärille kietoutuva mytologiansa, joka selittää yhteiskunnan alkuperää ja sanktifikoi sen normeja (Kertzer 1988, 12). Myytillä ei tässä merkityksessä siis viitata kertomusten kuvitteellisuuteen ja ei-totuudenmukaisuuteen⁷⁹, vaan nimenomaan niiden selittävään ja legitimoivaan voimaan. Myyteillä voi hyvinkin olla perustansa todellisissa historiallisissa tapahtumisissa, mutta mikä erottaa myyttiä ”pelkästä” historiasta on sen arvovalta – ei totuusarvo. Myytti ei ainoastaan kuvaa menneisyyttä ja nykyisyyttä, vaan sillä on symbolista valtaa ja auktoriteettia, jolla se voi tehokkaasti herättää yhteisön jäsenissä niitä yhteisyyden ja yhteisöön kuulumisen tunteita, jotka ovat koko yhteisön konstruoinnin edellytys. (Lincoln 1989, 23–25.) Tässä merkityksessä myytin voidaan nähdä tulevan lähelle ideologian käsitettä, ja esimerkiksi Wuthnow (1989) puhuukin myyttien sijasta rituaaleissa ilmaisunsa saavasta ideologiasta. Hänen mukaansa sekä rituaalissa että ideologiassa on kyse moraalisen järjestyksen artikuloinnista; ideologiassa on kyse tuon järjestyksen verbaalisesta tai kirjallisesta muodosta, rituaalissa taas moraalista järjestystä noudattavasta ja esittävästä käyttäytymisestä (mt., 170).

Myyttien ja rituaalien merkitys yhteisön koheesion ylläpitäjinä korostuu erityisesti silloin, kun yhteisön koetaan olevan jollain tapaa uhattuna tai jopa kriisissä. Tämä uhka voi ottaa monia muotoja: kyse voi olla tilanteesta tarjolla olevien vaihtoehtoisten käyttäytymismallien lisääntymisestä ja sen mukanaan tuomasta ennustamattomuudesta, yhteisön kollektiiviset arvot, käsitykset ja suhteet haastavan ulkoryhmän aiheuttamasta uhasta tai yksinkertaisesti tietty-

⁷⁹ Kyse ei siis ole myytin arkikielisestä merkityksestä, jossa ”myytillä” usein viitataan jonkin käsityksen ei-totuudenmukaisuuteen, valheelliseen tai erheelliseen uskomukseen. Tässä arkisessa merkityksessään termin ”myytti” käyttö paljastaakin Lincolnin (1989, 23–24) mukaan ennen kaikkea puhujan etäisyyden kohteestaan: myytillä tässä pejoratiivisessa merkityksessään viitataan useimmiten jonkin toisen sosiaalisen ryhmän keskuudessa tärkeässä asemassa oleviin ja totena pidettyihin tarinoin, joita puhuja itse ja hänen viiteryhmänsä pitävät epätodenmukaisina.

jen symbolien moniselitteisyyden tuomasta epävarmuudesta. Kaikkia näitä yhdistää nimenomaan tilanteen aiheuttama *epävarmuuden* tunne. Mitä enemmän yhteisössä on epävarmuutta sosiaalisista asemista sekä yhteisiin arvoihin ja hyväksytyihin käyttäytymismuotoihin sitoutumisesta, sitä merkityksellisemmiksi käyvät rituaalit, joissa voidaan vahvistaa (horjuvaa) moraalista järjestystä. (Wuthnow 1989, 111–123.)

Kyse ei ole ainoastaan yhteisön moraalisen järjestyksen, vaan samalla myös poliittisen järjestelmän ja järjestyksen puolustamisesta. Poliittisen kriisin uhatessa rituaalien avulla voidaan käsitellä uhkaa, vahvistaa ihmisten uskoa vallitsevaan järjestelmään ja selviytyä näin kriisistä (Kertzer 1988, 134). Rituaalit ovat erityisen arvokas symbolinen resurssi poliittiselle järjestelmälle siksi, että rituaalien avulla on mahdollista luoda solidaarisuuden siteitä silloinkin, kun yhteisössä ei vallitse konsensusta. Tämän mahdollistaa rituaalien monimerkityksisyys: rituaaleihin osallistujat voivat tulkita niiden merkitystä eri tavoin, ja siksi rituaaleihin osallistuminen ei edellytä yksimielisyyttä ja näkemysten yhdenmukaisuutta. Olennaisempaa on yhteinen osallistuminen, emotionaalinen sitoutuminen ja sosiaalinen identifioituminen yhteisöön. (Mt., 66–69.) Toisaalta tämä ei merkitse sitä, että erimielisyydet ja konfliktit yhteisön sisällä kävisivät mahdottomiksi. Myytin ja rituaalit eivät toimi ainoastaan yhden vallalla olevan järjestelmän ja status quon hyväksi, vaan myös kilpailevien poliittisten ryhmitymien kamppailun välineenä. Niiden symbolista voimaa voidaan siis käyttää myös vastarinnan välineenä, olemassa olevan järjestelmän ja sen vallan kiistämiseen ja haastamiseen, protestin, kapinan ja vallankumouksen voimavarana. (Mt., 104, 119–124, 151–173.)

Nyky-yhteiskunnassa mediajulkisuus on keskeinen areena, jolla yhteiskuntaa ylläpitäviä – tai haastavia – myyttejä ja rituaaleja esitetään. Rituaalit eivät siis suinkaan edellytä kasvokkaisuviestintää, vaan media voi toimia rituaalien välittäjänä (Wuthnow 1989, 102–103). Itse asiassa media ja joukkoviestintä kokonaisuudessaan voidaan ymmärtää rituaalisena, sikäli kun korostetaan viestinnän funktiota yhteisöllisyyden ja yhteiskunnallisen koheesion tuottajana. James Careyn (1994) tunnetun erottelun mukaan länsimaisissa teollisissa kulttuureissa on vallinnut ymmärrys viestinnästä ensisijaisesti tiedon siirtona. Tämän viestinnän siirtomallin mukaan siis viestinnässä on kyse tietojen, aatteiden ja informaation siirtämisestä ja levittämisestä ja samalla ihmisten hallinnassa pitämisestä. Vähäisempään asemaan jääneessä rituaalimallissa sen sijaan korostetaan viestintää jakamisena, osallistumisena ja yhteenliittymisenä. Keskeistä on siis yhteiskunnan ylläpitäminen ajassa, ei informaation siirtäminen tilassa. (Mt., 83–85.) Ritualistiselta kannalta esimerkiksi sanomalehden lukemisessa merkityksellisintä ei ole informaation hankkiminen, vaan lukijan kiinnittyminen yhteiskuntaan ja sen vakiintuneisiin maailmanhahmotustapoihin. Vastaavasti uutisessa ei ole ensisijaisesti kyse informaatiosta, vaan draamasta, joka tarjoaa lukijoilleen omaksuttavaksi tiettyjä sosiaalisia rooleja. (Mt., 86–87.)

Tämän yleisen, joukkoviestinnän luonteeseen ja käyttöön keskittyvän näkökulman lisäksi medioituja rituaaleja on mahdollista lähestyä myös yksityiskohtaisemmin mediasisältöjen tasolla. Esimerkiksi Daniel Dayan ja Elihu Katz (1992) ovat tarkastelleet mediatapahtumien (*media events*) rituaalista luonnetta.

Heidän mukaansa mediatapahtumat ovat erilaisia normaalin lähetysvirran ja arjen keskeyttäviä reaaliaikaisesti raportoituja tapahtumia, kuten merkittäviä urheilukilpailuja, valtiovierailuja tai poliittisia seremonioita. Uutisraportoinnista mediatapahtumat poikkeavat muun muassa siinä, että ne ovat ennalta suunniteltuja ja mainostettuja. Siinä missä uutisissa korostuvat konfliktit, juhlivat mediatapahtumat yhteisyyttä ja lojaalisuutta yhteiskunnalle. Median rooli mediatapahtumissa ei ole passiivisen raportoijan, vaan aktiivisen osallistujan: ne tuottavat tapahtumat liittämällä niihin tiettyjä merkityksiä ja luomalla niille narratiivisen kehyksen. Samalla ne tekevät yleisöstä passiivisen sivustakatsojan sijaan aktiivisia rituaalin osallistujia. (Mt., 4–9) Suomalaisessa kontekstissa ilmeisin esimerkki tällaisista rituaalisista, yhteisyyttä tuottavista mediatapahtumista lienevät linnanjuhlat, jotka vuodesta toiseen esitetään televisiossa saman kaavan mukaan ja joihin ”osallistutaan” kotikatsomoissa suurin joukoin.

Rituaalisuuden mediasisällöissä voi kuitenkin ymmärtää myös paljon laajempina ilmiönä kuin vain tiettyinä erityistapahtumina ja -juttutyypeinä.⁸⁰ Itse lähdän liikkeelle Wuthnow edellä esitetystä näkemyksestä, jonka mukaan kaikessa inhimillisessä ja sosiaalisessa toiminnassa läsnä ovat yleensä sekä instrumentaalinen että rituaalinen – ekspressiivinen, yhteisön moraalista järjestystä vahvistava ja yksilöä yhteisöön sitova – ulottuvuus. Näin ollen rituaalisuuden voi katsoa olevan muodossa tai toisessa, eksplisiittisemmin tai implisiittisemmin, läsnä myös kaikissa mediasisällöissä. Näin laaja rituaalikäsitys merkitseekin sitä, ettei rituaalien tutkimisessa ole kyse jonkin tietyn rajatun rituaalisten käyttäytymismuotojen joukon tutkimisesta, vaan rituaalisuus on ennemminkin näkökulma, josta voidaan lähestyä hyvin erilaisia ilmiöitä (Wuthnow 1989, 101). Tässä tutkimuksessa rituaalisuus on siis yksi niistä näkökulmista, teoreettisista ”linseistä”, joiden läpi tarkastelen eläinoikeusliikkeen mediajulkisuutta. Omasa työssäni se muodostaa lähinnä sivujuonteen: olen kiinnostunut pohtimaan julkisuudessa esiintyviä rituaalisia piirteitä osana eläinoikeusliikettä vastaan asettuvan ”me”-yhteisön symbolista rakentumista (ks. luku 10.4).

6.3 Media identiteettien ja toiseuden tuottajana

Eronteko on olennaista niin yhteisön kollektiivisen identiteetin kuin yksittäisen ihmisen yksilöllisen identiteetinkin työstämisen prosessissa. Identiteetit eivät rakennu vain samuuden tunnistamiselle, vaan myös erottautumiselle muista (esim. Gilroy 1997, 301–302; Hall 1992, 305; Woodward 1997a, 12, 29, 35; Woodward 1997b, 2). ”Toisen” konstruoiminen on olennainen osa identiteettien muodostumista, sillä voimme ymmärtää itsemme vain suhteessa toiseen (Hall 1992, 305). Tätä toisesta erottautumisen tarvetta ei ole poistanut edes perinteisten pysyvämpien identiteettien mureneminen postmodernin pirstaleisten, moninaisten ja muuttuvien identiteettien tieltä. Ennemmin voi ajatella, että juu-

⁸⁰ Erilaisista tavoista ymmärtää median rituaalinen luonne ja mediarituaalit sekä tutkia niitä, ks. esim. Ettema 1990; Sumiala-Seppänen 2001, 106–117.

ri nykyajan identiteettien häilyvyys on tehnyt entistä tärkeämmäksi löytää hetkellisiä kiintopisteitä (toisia), joita vasten omaa identiteettiä voi peilata. Kuten Bauman (1996, 161) asian ilmaisee, "identiteettiä *etsitään* erityisen ahkerasti silloin, kun siihen ei voi suhtautua levollisesti, kun sitä ei saada "verenperintönä", kun se näyttää häilyvältä ja heikolta –."

Erottautuminen ja erilaisuuden tunnistaminen toisissa ihmisissä ei aina ja automaattisesti ole negatiivista. Eron ei välttämättä tarvitse olla poissulkevaa, eksklusiivista, vaan se voi olla myös inkluusiivista: erojen kanssa voidaan oppia elämään, erilaisuus voidaan hyväksyä osaksi arkista elämää ja erilainen sisällyttää "meihin" (Lehtonen & Löytty 2003, 12–13). Hyvin usein eroa kuitenkin käytetään negatiivisessa merkityksessä "toisten", ulkopuolisten poissulkemisen ja marginalisoinnin välineenä (Woodward 1997a, 35).

Media on yksi keskeisimmistä, ellei keskeisin, areena, jolla identiteettejä ja niiden edellytyksenä olevia eroja tänä päivänä tuotetaan. Journalististen tekstien diskursseissa niin asioita, ilmiöitä kuin ihmisiäkin representoidaan eri tavoin, ja "nämä representaatiot omalta osaltaan rakentavat, ehdottavat ja kyseenalaistavat identiteettejä" (Hujanen & Pietikäinen 2000, 8). Kuten muidenkin määrittelyjen tapauksessa, myös identiteettejä määritellessään media toimii toisaalta määrittelyn areenana muille toimijoille, toisaalta aktiivisena toimijana, jolla itsellään voi olla identiteettien määrittelyyn liittyviä intressejä (mt., 5–6).

Kuten edellä on todettu, identiteettejä ei enää postmodernissa ajattelussa oleteta itsestään selviksi ja olemuksellisiksi, vaan muuttuviksi, kiistanalaisiksi ja konstruoiduiksi. Identiteettikäsitteen muutos vaikuttaakin myös tapaan, jolla median merkitys identiteeteille ymmärretään. Hallin mukaan identiteettiä ei enää nähdä "loppuun vietynä tosiasiana, jota sitten vain representoidaan uusissa kulttuurisissa käytännöissä". Sen sijaan on kyse *tuotannosta*, "joka ei koskaan ole valmis, vaan aina prosessissa ja muotoutuu aina pikemminkin esittämisessä kuin sen ulkopuolella". (Hall 1999, 223.) Huomio siis siirtyy mediasta pelkkänä identiteettien kuvaajana tai kantajana mediaan identiteettien *tuottajana*, identiteettiin *prosessina* ja diskursseihin ja representaatioihin identiteettien tuotannon välineenä tai "paikkana".

Median roolin identiteettituotannossa voi ymmärtää kaksitahoisena. Toisaalta mediakulttuurin tuotteet tarjoavat ihmisille nyky-yhteiskunnassa identiteetin rakennustarpeita ja erilaisia identiteettejä, joihin samaistua (Kellner 2000, 261–296). Media siis tarjoaa yleisölleen erilaisia mielikuvayhteisöjä identifikaatiopisteiksi. Tässä mielessä median roolin voi ymmärtää positiivisen konstituoiavana, sillä se tarjoaa aineksia ihmisten omaehtoiseen identiteettityöhön. Toisaalta medialla voi olla identiteettimäärittelyissä myös negatiivisempi, rajoittava rooli: media voi olla osallisena – käyttäen itse määrittelyvaltaa tai antaen sitä muille – "pakotettuun" identiteettituotantoon, eli se voi tuottaa erilaisille yhteiskunnan marginaalissa oleville ryhmille keinotekoisia kiinteitä ja marginalisoivia identiteettejä, jotka toimivat yhteiskunnallisen kontrollin ja hallinnan välineinä (vrt. luku 5.2). "Postmodernin" epävakaa, moninaiset ja sirpaleiset identiteetit jättävät aiempaa enemmän tilaa tällaisille identiteeteistä käydyille määrittelykamppailuille ja niihin kytkeytyvälle vallankäytölle.

Joukkoviestintä tuottaa hyvin monenlaisia marginalisoituja "toisia" "meidän" vastapainoksi. Yksi tyypillinen esimerkki ovat etniset vähemmistöt, joista useiden eri maissa tehtyjen tutkimusten mukaan rakennetaan stereotyyppisiä ja yleistäviä kuvia ja joiden uutisoinnissa painottuvat erilaiset negatiiviset aiheet: konfliktit, rikokset ja ongelmat (Pietikäinen 2000, 105–111). "Toiseksi" määritellään kuitenkin myös lukuisia muita ryhmiä: eronteon perustaksi voi riittää vaikkapa sukupuoli, seksuaalinen suuntaus, uskonto, poliittinen vakaumus tai aatemaailma. Kyse ei ole vain "poikkeavien" yksilöiden vieroksumisesta, vaan "[m]ediamaisema työntää toiseuteen jopa kokonaisia kansoja ja alueita" (Kivikuru 1998, 334).

Joukkoviestimillä on useita strategioita, joilla ne tuottavat ja ylläpitävät toiseutta. Yksi tällainen strategia on *poissulkeminen*⁸¹. Mitä läheisemmin tietyn yhteiskunnallisen ryhmän esiin nostamat kysymykset tai ajamat asiat koskevat ja uhkaavat poliittisten eliittien intressejä, sitä todennäköisempää on näiden ryhmien kuoliaaksi vaikeneminen (Gitlin 1980, 5). Toisten täydellistä poissulkemista julkisesta tilasta tapahtuu kuitenkin harvemmin. Hallin (1992, 311) mukaan poissulkemista tärkeämpi "kulttuurisen herruuden" muoto onkin *marginalisointi*: marginaalisillekin ryhmille annetaan esiintymispaikka, mutta paikka tarjoutuu siinä kulttuurisen vallan viitekehyksessä, joka määrää representatioita.

Toiseuden tuottamiseen ja "poikkeavien" ryhmien marginalisointiin ja hallitsemiseen voidaan käyttää räikeitäkin leimaamisen strategioita. Yksi tiedotusvälineissä usein esiintyvä ja eläinoikeusjulkisuudenkin tapauksessa keskeinen marginalisoinnin strategia on ryhmien nimeäminen "ääriksi". Ulla Vehaluodon (1998) mukaan joukkotiedotusvälineissä "ääriksi" nimetään ja yhteen niputetaan lukuisia ilmiöitä, joiden välillä on vaikea nähdä muuta yhteistä piirrettä kuin se, että ne kaikki viittaavat tavalla tai toisella poliittiseen. "Ääri" yhdistetään muun muassa uskontoon, kansallisuuteen ja poliittiseen toimintaan: on äärimuslimeja ja ääriprotestantteja, ääriserbejä ja ääribaskeja, on äärioikeistoa ja -vasemmistoa, äärieläinsuojelua ja -luonnonsuojelua. (Mt., 18). Vehaluoto painottaakin, että "ääri" ei kuvaa kohdetta, vaan suhdetta: "ääri" (äärimmäisyytenä, ulommaisuutena, poikkeavuutena ja marginaalisuutena), on sitä, mikä on etäällä "keskuksesta", siitä näkymättömästä ja anonyymistä diskursiivisesta subjektista, josta käsin "äärtä" tarkastellaan. Ääriä määrittäessään keskus samalla määrittelee itseään ja muita, siis "meitä" ja "niitä", ja piirtää rajaa normaalin ja poikkeavan, hyväksyttävän ja tuomittavan välille. (Mt., 11–15.)

Toiseutta ja marginaalisuutta voidaan tuottaa myös monilla muilla strategioilla. Esimerkiksi muita etnisiä ja "rodullisia" ryhmiä saatetaan "eksotisoida" eli korostaa näiden eksoottisuutta ja erilaisuutta – siis toiseutta (ks. esim. Hall 1997a, 239–256; Horsti 2000, 155–157; van Dijk 1987). Äärimmillään tämä ilmiö saa jopa fetisoinnin muotoja (Hall 1997a, 264–268). Yhteiskunnallisia liikkeitä ja yhteiskunnallista radikalismia taas voidaan esimerkiksi naurunalaistaa, vähätellä ja trivialisoida, tai radikalismi voidaan esittää vaarallisena ja väkivaltaise-

⁸¹ Käytän termiä *poissulkeminen* viittaamaan konkreettiseen julkisuuden ulkopuolelle jättämiseen erotuksena symbolisesta *ulosulkemisesta*.

na ilmiönä (ks. esim. Gitlin 1980; Suominen 1997, 424; Tuchman 1978, 133–155; yhteiskunnallisten liikkeiden esittämisestä enemmän luvussa 5).

Kenties yleisin edellä mainittuihin strategioihin olennaisesti kietoutuva strategia on kohteen *stereotyypistäminen* eli monimutkaisten erojen pelkistäminen yksinkertaiseksi ja yksipuoliseksi kuvaksi, tietyiksi "olemuksellisiksi" piirteiksi, stereotyypiksi. Stereotyyppien avulla maailma voidaan polarisoida mustavalkoisesti kahtia, hyvään ja pahaan, normaaliin ja epänormaaliin, "meihin" ja absoluuttisesti erilaiseen "Toiseen". (Hall 1997a, 249, 257–259; 1999, 122–123). Toisaalta myös "toisiin" yhdistetyt stereotyypit voidaan halkaista kahtia, esittää "toiset" ristiriitaisten, kaksijakoisten stereotyyppisten käsitysten varassa. Hall puhuu tästä ilmiöstä "representaation *binaarisena* muotona". Hänen mukaansa erilaisuutta representoidaan usein täysin vastakkaisten, polarisoitujen, binaaristen ääripäiden kautta esimerkiksi hyvinä/pahoina, sivistyneinä/alkukantaisina tai erilaisuutensa vuoksi luotaantyöntävinä/outoina ja eksoottisina ihasteltavina. (Hall 1997a, 229.) Hallin esimerkit liittyvät "rodullisiin" ja etnisiin eroihin, mutta sama ilmiö esiintyy laajemminkin "toisista" puhuttaessa. Esimerkiksi nuoriso/nuoret voidaan merkityksellistää joko ongelmaksi ja uhaksi tai idealisoida ja eksotisoida kapinoivaksi ja kriittiseksi yhteiskunnan uudistusvoimaksi tai vain esteettisesti kiinnostavaksi ilmiöksi (Hoikkala 1989, 137).

Juuri stereotyypit ovat yksi tapa, jolla paitsi tuotetaan toiseutta, myös pyritään haltuunottamaan ja kesyttämään "poikkeavuus". Koska ihmiset hahmottavat maailmaa ja kokemusta vakiintuneiden mentaalisten kategorioiden – kuten kehyksien, skeemojen ja stereotyyppien – avulla, voidaan tietyt tapahtumat ja ihmiset tehdä helpommin ymmärrettäviksi sijoittamalla ne stereotyyppien sosiaalisesti konstruoituun mentaaliseen "lokerikkoon" (Fowler 1991, 17). Tämä lokerointi voi antaa yhteisölle hallinnan tunnetta: kun yhteisöä nakertavalle, epävarmuutta ja -tietoisuutta herättävälle ilmiölle tai ihmisryhmälle on annettu nimi ja sijoitettu se omalle "paikalleen" yhteisön merkitysjärjestelmään, on se helpommin käsiteltävissä ja kesytettävissä.

Tällaiset stereotyyppiset käsitykset tiettyjen yhteiskunnallisten ryhmien ja samalla niiden toiminnan luonteesta sallivat myös niiden mielivaltaisen yhteen niputtamisen. Tällöin siis hävitetään erot toiseuden sisältä ja nähdään vain yksi ulkopuolinen ryhmä "ne" – esimerkiksi joukko "ääriliikkeitä" tai "ääriaineiksia" (ks. Vehaluoto 1998) – "meitä" vastassa. Roger Fowlerin (1991, 134–137) kuvaavan esimerkin mukaan 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla Britanniassa tapahtuneiden useiden täysin erityyppisten väkivaltaisten yhteenottojen seurauksena julkisessa keskustelussa alettiin niputtaa yhteen "epäjärjestyksen" otsikon alle yhtä lailla kaupunkien kurjimmissa osissa puhjenneet mellakat kuin jalkapallohuligaanien tarkoituksella otteluissa aiheuttamat väkivaltaisuudetkin; niin lakot kuin rauhanaktivistien ja hippien rauhanleirit tai työttömyyden, ydinaseiden ja apartheidin vastaiset mielenosoituksetkin. Media tuki konservatiivisen hallituksen jyrkkää tulkintaa tapauksista suoranaisena "rikollisuutena" puhumalla jatkuvasti mellakoista, riehuvista väkijoukoista ja väkivallasta. Jyrkät tulkinnot johtivat poliisin ja oikeuslaitoksen valtuuksien lisäämiseen. (Mt., 135.)

Identiteettien ja erojen tuottamisesta tekeekin tärkeän kysymyksen se, että identiteettimäärittelyissä on kyse vallankäytöstä, "vallasta esittää joku tai jokin

tietyllä tavalla” (Hall 1997a, 259). Kuten muillakin todellisuuden määrittelyillä, identiteettimäärittelyillä voi olla todellisia yhteiskunnallisia seurauksia. Se, miten jokin ihmisryhmä määritellään, voi vaikuttaa siihen, miten heitä yhteiskunnassa kohdellaan: symbolinen leimaaminen voi johtaa sosiaaliseen ulossulkeamiseen tai materiaalisesti epäedulliseen asemaan (Woodward 1997a, 12). Erottelu itsessään on jo poissulkevaa määritellessään ihmisryhmiä ”toisiksi”, ”erilaisiksi”, ”poikkeaviksi”. Niinpä vaikka erot ovatkin välttämättömiä tavалlemme hahmottaa maailmaa ja tuottaa merkityksiä ja identiteettejä, ne ovat samalla vaarallisia (Hall 1997, 234–238). Identiteettien ja eron tuottamisen representaatioissa ja diskursseissa voikin nähdä sekä ideologisena että poliittisena kysymyksenä (ks. esim. Hall 1992, 303; Pietikäinen 2000, 22).

6.4 Me ja muukalaiset keskuudessamme

Mitä suuremmasta yhteisöstä on kyse, sitä suuremmalla varmuudella yhteisö ei käy symbolista kamppailua olemassaolostaan ja kiinteydestään ainoastaan ulkorajoillaan, määrittelemällä itseään, ”meitä”, suhteessa kaukasiin, vierasiin, kenties eksoottisiin ”muihin”. Sen sijaan yhteisön sisälläkin käydään kamppailua yhteisön täysivaltaisesta jäsenyydestä. Yhteisössä vaarallisimmiksi koetut epävarmuustekijät ja uhat nousevatkin usein juuri yhteisön keskuudesta: tunnistamme keskuudestamme ”toisia”, jotka eivät välttämättä täysin jaakaan yhteisiä arvojamme, käsityksiämme, toimintatapojamme ja uskomuksiamme, vaan toimivat ”toisin” tai peräti meitä ”vastaan”. Kun kyse on niinkin laajasta yhteisöstä kuin ”yhteiskunnasta”, sisäisiä jakautumia ja leiriytymisiä esiintyy väistämättä. Kulloinkin kuvitteellinen ”me”-yhteisö ryhmittäytyy asemiin milloin maahanmuuttajia ja etnisiä vähemmistöjä, milloin uskonnollisia tai poliittisia vähemmistöjä, milloin ala- ja vastakulttuureita tai radikaaleja liikkeitä ja aktivisteja vastaan. Tuskin osaisimme kysyttäessä määritellä, keitä ”me” tarkkaan ottaen olemme (suomalaisia? valtaväestöä? valtakulttuurin edustajia? kristittyjä? poliittista valtavirtaa? – ”meidän” rajat elävät kuin ameeba sen mukaan, ketä vastaan kulloinkin asetumme), mutta tiedämme, että yhteiskuntamme on täynnä ”muukalaisia”, joista erottaudumme.

Zygmunt Baumanin ”muukalaisen” käsite on hyödyllinen selittämään näiden joukossamme elävien tuntemattomien ”meissä” herättämiä reaktioita. Jokaisella yhteisöllä tai yhteiskunnalla on Baumanin (1997, 17) mukaan omanlaisensa muukalaiset, ihmiset, jotka eivät sovi yhteisön kognitiivisiin, moraalisiin tai esteettisiin karttoihin. Muukalainen on yhteisöä järkyttävä tekijä, koska muukalaisia ei voida yksiselitteisesti luokitella yhteisöä ja sen identiteettiä jäsentävällä kaksijakoisella ystävä–vihollinen-akselilla. Ystävän ja vihollisen erottaminen palautuu selkeästi (yhteisön) sisä- ja ulkopuolen erottamiseen, ja niiden suhde on yksiselitteinen: vihollinen edustaa kaikkea sitä (negatiivista), mitä ystävä ei ole ja päinvastoin. Viholliset ovat ”tuolla jossakin”, ystävät taas ovat turvallisesti lähellä, ”täällä”. Toisaalta kaiken tämän vuoksi viholliset ovat

myös tarpeellisia. Ilman vihollisia ei voisi olla myöskään ystäviä – tai emme voisi tunnistaa heitä. (Bauman 1996, 47–50.)

Muukalainen taas on tuntematon tekijä ja vihollista suurempi uhka juuri sen vuoksi, ettei suostu asettumaan valmiiksi luotuihin kaksinapaisiin luokkiin. Muukalainen on pelottava, koska hän on häilyvä, ambivalentti ja sellaisena ennustamaton; emme tiedä tai voi tietää, onko hän ystävä vai vihollinen. Bauman liittääkin muukalaisen ”ratkeamattomien perheeseen”, asioihin, jotka samaan aikaan ovat ”ei/eikä, eli samanaikaisesti *joko/tai*” eli eivät suostu istumaan binaarisiiin vastakkainasetteluihin. Ratkaisemattomat herättävät meissä epävarmuutta, koska emme tiedä, kuinka tilanne tulisi tulkita ja kuinka tulisi toimia. (Mt., 50–52.) Muukalainen on siis Mary Douglasin (2000, 88–90) käsittein *anomalialia* eli moniselitteinen elementti, joka ei sovi annettuun joukkoon; poikkeama niiden luokitteluskeemojen kategorioista, joilla yhteisö/kulttuuri järjestää ja jäsentää kokemustaan. Muukalaiset outoudessaan rikkovat puhtauden, järjestyksen ja ennustettavuuden ideaaleja: missä tahansa he ovat, he ovat väärässä paikassa, poissa paikaltaan (Bauman 1997, 6–8).

Kaikki outous ja vieraus ei Baumanin mukaan edusta välttämättä (ainakaan pysyvää) muukalaisuutta. Outous ja vieraus on verrattain vaaratonta silloin kun se sijoittuu kaukaisiin maihin; kun se pysyy arkisen elämänpiirimme rajojen ulkopuolelle; kun se on jotain, jossa voimme vain vierailla. Vieraus voidaan tällöin erottaa paitsi alueellisesti, myös toiminnallisesti: se annetaan vain tietyn ihmisjoukon, kuten diplomaattien tai kansatieteilijöiden, tehtäväksi, tai siitä tehdään muille arkielämästä poikkeava erityinen tapahtuma (”matka”). Tällainen vieras ei uhkaa oman arjen ja alueen kotoisuutta ja turvallisuutta. Tällainen outous ei ole kovin vaarallista myöskään siksi, että sen outoutta voidaan selittää puuttuvalla tiedolla, jolloin outous on otettavissa haltuun ja järjestyksen piiriin odotettavissa olevan täydentyvän tiedon ja aiempaa paremman luokittelumetodin avulla. Erilaisuus ei siis sittenkään ole niin erilaista, vaan noudattaa jotain järjestystä. (Bauman 1996, 54–55.)

Muukalaiset sen sijaan ovat uhkaavia juuri siksi, että ne eivät ole vain luokittelua odottavia vieraita, vaan mahdottomia luokitella, ”periaatteessa ratkeamattomia, se ’kolmas elementti’, jota ei oikeastaan pitäisi olla” (mt., 55). Tällaisena ne kyseenalaistavat ja vaarantavat koko luokittelujärjestelmän, jolla maailmaa hahmotamme. Muukalaiset eivät suostu pysymään kaukaisissa maissa eivätkä ole hallittavissa alueellisen ja toiminnallisen erottamisen avulla. Sen sijaan muukalaiset astuvat arkeemme ja elämismaailmaamme ja kieltäytyvät lähtemästä. Siksi – toisin kuin kaukaisten tuntemattomien tapauksessa – sillä onko muukalainen vihollinen vai ystävä, on todellista merkitystä. Erityisen pelottavan muukalaisesta tekee myös se, että jos tämä tuntematon osoittautuukin viholliseksi, vihollinen on joukossamme toisin kuin tunnistamamme ”avoimet” viholliset, jotka pysyttelevät turvallisen etäisyyden päässä, ”taistelulinjojen toisella puolella”. (Mt., 56.)

Koska muukalaiset ovat uhka yhteisölle, on yhteisön hankkiuduttava eroon muukalaisista tavalla tai toisella. ”Muukalaisista onkin tehtävä tabu, heidät on riisuttava aseista, alistettava, ajettava joko fyysiseen tai henkiseen maanpakoon – tai muuten maailma kulkee kohti tuhoaan.” (Bauman 1996, 55.)

Baumanin maalaillemaa "maanpakoa" ei tule välttämättä ymmärtää kirjaimellisesti fyysisenä karkoituksena – vaikka äärimmäisessä tapauksessa sekin voi olla muukalaisen kohtalona – vaan yhteisö voi ennemminkin eristää muukalaisensa "maanpakoon" symbolisella tasolla: kieltämällä näiden moraalisen merkityksen, turvautumalla ulossulkemisen strategiaan (Bauman 1996, 61; 1997, 18). Koska muukalaiset ovat keskuudessamme, eikä heidän tapaamistaan voi oikeasti välttää, turvautuvat yhteisön jäsenet Baumanin mukaan tapaamiseen, "joka ei oikeastaan ole tapaaminen". Tällaisessa "ei-tapaamisessa" on kyse minän ja toisen välisen suhteen eettisyyden purkamisesta, jolloin muukalaisen moraalinen objektiivisuus ja subjektiivisuus kielletään. (Bauman 1996, 61.) Ulossulkemisen politiikkaa noudattavissa yhteiskunnissa muukalaiset on suljettu milloin todellisten seinien taakse omiin gettoihinsa, milloin näkymättömien "seinien", yhteisyyden ja kanssakäymisen kieltämisen taakse. (Bauman 1997, 18.)

Ulossulkeminen ja muukalaisten moraalisen merkityksen kieltäminen ei kuitenkaan ratkaise perusongelmaa eli vanhojen ja turvallisten luokittelujen kyseenalaistumista ja samalla niiden tuoman turvallisuuden ja yhteisön eheyden murenemistä. Niinpä muukalaisten ongelma on usein pyritty ratkaisemaan vastakkaisella assimilaation strategialla, sulauttamalla muukalaiset "meihin", tekemällä heistä kaltaisiamme (Bauman 1996, 62–83; 1997, 18). Kyse on kansallisvaltioille ominaisesta strategiasta: konstruoimalla hallitun alueen asukkaat etniset, kulttuuriset ja vastaavat erot ohittamalla homogeenisiksi "kansalaisiksi" muukalaiset on pyritty pakottamaan ystäviksi (Bauman 1996, 62–65; 1997, 12).

Tämä (epäonnistumiseen tuomittu) pyrkimys ambivalenssin torjumiseen assimilaation avulla, yhdenmukaisuutta tavoittelemalla, on Baumanin mukaan ollut tyypillisesti moderni strategia. Modernin ajan muukalaisia olivat nimenomaan ne, jotka eivät istuneet kansallisvaltion järjestykseen ja näin ollen uhkasivat sitä. Siirtymä pluralismin ja fragmentoitumisen luonnehtimaan postmoderniin aikaankaan ei ole silti merkinnyt muukalaisten häviämistä; sen sijaan se on tuonut mukanaan uudet muukalaiset. Nykyisessä konsumerismin luonnehtimassa maailmassa muukalaisia ovat ne, jotka tipahtavat tämän kulutusoravanpyörän ulkopuolelle, jotka eivät jaa intoamme markkinoiden meille tarjoilemiin uusiin elämyksiin ja identiteetteihin. Vielä heitäkin vaarallisempia ovat kuitenkin ne, jotka ovat vieneet postmodernin konsumeristisen, yksilöllisyyttä ja sääntelyn purkamista korostavan logiikan kaikkein pisimmälle uhaten paljastaa sen tuhoisuuden: ne jotka eivät piittaa laista tai ottavat sen omiin käsiinsä. (Bauman 1997, 12–16.) Toisaalta siinä missä modernit identiteetit ovat käyneet häilyviksi, ovat myös muukalaiset "liikkeessä". Muukalaisia eivät ole enää valtiollisten auktoriteettien muukalaisiksi määrittelemät, vaan jatkuvassa identiteetin rakentamis- ja uudelleenrakentamisprosessissa myös muukalaisia konstruoidaan jatkuvasti uudelleen; muukalaiset syntyvät identiteettityön "sivutuotteena". Tässä mielessä postmodernit muukalaiset ovat kaikessa kiusallisuudessaan ja paheksuttavuudessaankin hyödyllisiä, jopa välttämättömiä identiteetti- muodostamiselle. (Mt., 25, 30.)

Eläinoikeusliikkeen voi tulkita edustavan yhteiskunnassamme baumanilaista muukalaista, jonka herättämä epävarmuus perustuu osaltaan siihen, että emme tiedä, miten meidän tulisi siihen suhtautua – olemmeko tekemisissä ys-

tävien vai vihollisten kanssa. Eläinoikeusliike onkin osaltaan saattanut provosoida voimakkaita reaktioita mediassa ja ympäröivässä yhteiskunnassa juuri siksi, ettei sitä ole kyetty sovittamaan vaivattomasti olemassa oleviin luokittelujärjestelmiin ja kategorioihin (ks. luku 10.2). Jo eläinoikeusaate itsessään on ollut valtaosalle suomalaisista kulttuurisesti vieras, eikä liikkeen filosofinen perusta tai ero eläinsuojelu- ja luonnonsuojeluajatteluun ole välttämättä auennut suurelle yleisölle ja toimittajille. Voimakkaimpia reaktioita ovat kuitenkin herättäneet eläinoikeusliikkeen toimintakeinot ja -logiikka, joita on ollut vaikea sovittaa yhteen aiemman kollektiivisen kokemuksen kanssa: eläinoikeusliike on rikkonut kansallisen protestikulttuurin rajoja (ks. luku 3) eikä sen radikaaleimmalle toiminnalle ole ollut tarjolla valmiita nimityksiä (ks. luku 8.1). Sekä aatteellisen että toimintakulttuurisen vierautensa vuoksi eläinoikeusliikkeen toiminta onkin näyttäytynyt liikkeen ulkopuolisten silmissä epäilemättä usein ristiriitaisena, jopa käsittämättömänä – kuten minkkien vapautusiskut, joissa minkkiyksilöiden pelastamisen nimissä vaarannetaan esimerkiksi linnunpoikaset ja josain määrin koko ympäröivän ekosysteemin tasapaino.

Baumanin muukalaisen problematiikka kiteytyy siihen, että muukalainen on fyysisesti (maantieteellisesti) lähellä, mutta henkisesti (kulttuurisesti) etäinen, ja kuljettaa näin lähipiiriimme ”toiseutta”, jota on totuttu ”pitämään kaukaisina asioina ja sietämään matkan päästä” (Bauman 1996, 57). Juuri tähän kiteytyy myös eläinoikeusliikkeessä koettu ongelma: jos kyse olisi toisessa maassa tai peräti maanosassa tapahtuvista radikaaleista mielenosoituksista ja omaisuutta vastaan kohdistuvista iskuista, yhteisömme ”täällä” tuskin tuntisi itseään uhatuksi. Toiminta ei välttämättä herättäisi voimakkaita tunteita suuntaan tai toiseen. Saattaisimme paheksua sitä tai kenties vieraan yhteiskunnan kontekstissa jopa ymmärtää ja sympatisoida radikaalia vastarintaa, mikäli kokisimme protestoijien asian riittävän läheiseksi ja oikeutetuksi. Tai vaikka pitäisimmekin toimintaa jyrkästi tuomittavana, emme silti välttämättä kokisi sitä uhaksi ja vaaraksi – vihollisethan ovat turvallisesti kaukana, ”tuolla”, eikä asia kosketa meitä. Mutta mitä meidän pitäisikään ajatella, kun kyse onkin lapsistamme ja lapsenlapsistamme, tuttavien tai naapurin tytöistä ja pojista; ei edes perinteisistä ”ongelmanuorista”, vaan kouluja käyneistä ja akateemista tutkintoa tavoittelevista nuorista aikuisista? Siis päällisin puolin yhteisömme jäsenistä, ”meistä”, jotka yhtäkkiä osoittautuvatkin meille oudoiksi, vieraiksi – muukalaisiksi.

Kuten edellä todettiin, yhteisö voi pyrkiä hankkiutumaan eroon muukalaisistaan joko eristämällä ja sulkemalla nämä yhteisön ulkopuolelle tai sulauttamalla nämä ”meihin”, tekemällä heistä ystäviä. Yhteiskunnallisten protestien ja liikkeiden yhteydessä strategioista jälkimmäinen, assimilaatio, on ilmennyt pyrkimyksenä integroida ja samalla kesyttää ja maltillistaa radikaalit osaksi ”legitiimiä” poliittista järjestelmää (ks. luku 3.6). Toisaalta silloin kun liike on ”liian radikaali” eikä näin ollen kesytettävissä, sulautettavissa ja integroitavissa, voi yhteisö turvautua myös vastakkaiseen strategiaan. Kuten tulen analyysissäni osoittamaan, on eläinoikeusliikkeeseen pitkälti sovellettu tätä yhteisön ulkopuolelle sulkemisen, symbolisen ”tuonne” karkottamisen strategiaa. Siihen on liittynyt usein myös pyrkimys ratkaista ambivalenssin ongelma määrittelemällä

”aktivisti-muukalaiset” yksiselitteisesti vihollisiksi, siis sovittamalla heidät kaksinapaiseen ystävä–vihollinen-luokitteluun.

6.5 Media kriisien ja moraalisten paniikkien tuottajana

Kuten edellä on käynyt ilmi, yhteisön tai yhteiskunnan kohdatessa jonkin odottamattoman, tunnistamattoman tai poikkeavan tapahtuman, ilmiön tai ihmisryhmän, tämä herättää usein epävarmuuden tunnetta ja kokemusta yhteisön uhattuna olemisesta. Ulkopuolisen ”vihollisen”, tai mikä pahempaa, yhteisön sisältä käsin sen yhtenäisyyttä uhkaamaan nousevan ”muukalaisen”, kohdatessaan yhteisö asettuukin usein puolustuskannalle. ”Tuntemattoman tekijän” aiheuttama uhka voi aiheuttaa yhteisössä pelon tunteita, kokemuksen kriisistä sekä johtaa kollektiiviseen reaktioon: moraaliseen paniikkiin.

Medialla on olennainen osa tällaisten pelkojen, kriisien ja moraalisten paniikkien dynamiikassa. Media voi luoda, vahvistaa ja ylläpitää kollektiivisia tuntemuksia, tulkintoja ja reaktioita tai vaihtoehtoisesti myös asettua rauhoittelijan ja järjestyksen palauttajan rooliin. Media voi jopa synnyttää paniikin – jos ei suorastaan tyhjästä, niin ainakin varsin vaatimattomista aineksista. Median suhdetta tällaisiin ”uhkiin” voikin pitää jossain määrin kaksijakoisena. Vaikka tiedotusvälineet päivittäisessä uutistoiminnassaan elävät uutuudesta, yllättävyydestä ja poikkeavuudesta, on niillä status quon säilyttämispyrkimyksissään taipumusta samalla suhtautua varsin vastahakoisesti ja epäluuloisesti vallitsevan järjestyksen ja järjestelmän haastaviin toimijoihin ja tapahtumiin. Medialogiikan näkökulmasta tämä ei tosin välttämättä ole ristiriitaista: tunnetusti huono uutinen on hyvä uutinen, eli negatiivisuus lisää tapahtuman uutisarvoa ja siten sen saamaa huomiota.

Vastaavasti median suhde yhteiskunnallisiin kriiseihin on Marc Raboyn ja Bernard Dagenaisin (1992, 3) mukaan kaksijakoinen, sillä toisaalta media uutisvälineenä elää kriiseistä ja normaalitila on uhka sen toiminnalle, toisaalta taas media yhteiskunnallisena ja taloudellisena instituutiona voi hyvin yhteiskunnallisen vakauden vallitessa ja muutos ja kriisi voi olla sille uhka. Näin ollen medialla on myös taipumus metsästää kriisejä sieltä, missä todellista uhkaa ei ole, ja pyrkiä peittämään näkyvistä niitä muutosvoimia, jotka voisivat uhata niin median kuin muidenkin instituutioiden etuoikeuksia (mt. 4).

Ymmärrän kriisin Raboyn ja Dagenaisin (1992, 3) tavoin *yhteiskunnallisen järjestyksen todellisena tai koettuna hajoamisena*. Itse olen kiinnostunut nimenomaan kriisin jälkimmäisestä ulottuvuudesta: kriisistä *koettuna* tilana, ja siten konstruktiona, määrittelykysymyksenä. Kokemus kriisistä ei tietenkään synny tyhjästä, mutta ei ole myöskään palautettavissa yhteiskunnallisiin tosiasioihin ja asiointiloihin. Kriisin kokemuksen laukaisee yleensä jokin tapahtuma tai tapahtumien ketju, mutta samalla tavalla kuin yhteiskunnalliset ongelmat ovat konstruktionistisen näkemyksen mukaan määrittelykysymys eivätkä objektiivinen asiointitila (ks. luku 4.3.), myös kriisissä on näin ymmärrettynä kyse jonkin asian-

tilan tunnistamisesta ja nimeämisestä kriisiksi. Peter A. Bruckin (1992, 108) sanoin ”[k]riisit eivät ole olemassa maailmassa. Ne ovat olemassa diskursseissa”. Kriisin julistaminen tulkitsee tuon kriisin perustana olevat yhteiskunnalliset faktat, luvut tai tapahtumat tietyllä tavalla ja tuottaa niistä fetissin luonteisia objekteja, jotka alkavat elää omaa elämäänsä (Ahmed 2002, 10).

Kuten yhteiskunnallisen todellisuuden määrittelyssä yleensäkin, myös kriisien määrittelyssä on kyse symbolisen vallan käytöstä. Jonkin yhteiskunnallisen tilanteen nimeäminen kriisiksi on vahvasti ideologinen ja poliittinen teko samoin kuin jonkin tilanteen nimeämättä jättäminen (Raboy & Dagenais 1992, 3). Näillä valinnoilla on myös todellisia yhteiskunnallisia seurauksia. Kriisin julistaminen antaa perusteet sodan julistamiselle uhkana pidettyä kohdetta vastaan ja antaa samalla poliittisen ja moraalisen oikeutuksen normaalitilan – sen mikä on uhattuna – säilyttämiselle (Ahmed 2002, 10). Pelkojen ja kriisien synnyttämisessä onkin kyse vallankäytöstä ja yhteiskunnallisen kontrollin pyrkimyksistä vaarallisiksi leimattuja ja demonisoituja ryhmiä kohtaan (Gerbner 1992).

Koska kriiseissä on kyse määrittelystä, nimeämisestä ja julistamisesta, ne tarvitsevat käyttövoimakseen julkista areenaa, jonka diskursseissa käsitys kriisistä voidaan tuottaa. Kriiseistä onkin tullut yksi median olennaisista funktioista yhteiskunnassa: tiedotusvälineet tekevät valintoja siitä, mihin asiantiloihin liitetään kriisin leima, sekä siitä, miten nämä kriisit julkisuudessa esitetään (Raboy & Dagenais 1992, 3). Samalla yhteiskunnallisista kriiseistä on tullut pitkälti ellei jopa yksinomaan median konstruoimia ja määrittelemiä (esim. Bruck 1992).

Siinä missä yhteiskunnallinen kriisi voidaan siis ymmärtää *koettuna tai kuviteltuna (konstruoituna) asiaintilana*, moraalinen paniikki voidaan puolestaan ymmärtää *kollektiivisena, yhteiskunnallisena reaktiona*. Kyseessä on siis nimenomaan yhteisön toimintaa selittävä sosiologinen käsite tai malli, ei yksilöiden reaktioihin puuttuva psykologinen teoria. Käsitteen lanseerannut Stanley Cohen kuvaa alun perin vuonna 1972 ilmestyneessä, usein siteeratussa tutkimuksessaan *Folk Devils and Moral Panics. The Creation of the Mods and Rockers* moraalista paniikkia prosessina, jossa jokin uusi tai vain muuten äkkiä valokiilaan nouseva asiaintila, tapahtuma, henkilö tai ryhmä määritellään uhaksi yhteiskunnallisille arvoille ja intresseille. Prosessin kuluessa moraalisen paniikin kohteena olevasta ilmiöstä esitetään yksipuolisia ja stereotyyppisiä tulkintoja, sen muodostamaa uhkaa suurennellaan ja sitä vastaan käydään moraalisen puolustustaisteluun. Diagnooseja ja ratkaisuja esitetään, ja yhteisö etsii keinoja selviytyä uhasta. Toisinaan paniikki menee ohi suurempia jälkiä jättämättä, toisinaan taas se voi johtaa näkyvämpiin ja pitkäkestoisempiin seurauksiin, kuten yhteiskuntapoliittisiin ja lainsäädännöllisiin uudistuksiin tai jopa yhteiskunnan itseymmärryksen muuttumiseen. (Cohen 1980, 9.)

Moraalisessa paniikissa ei ole kyse mistä tahansa kollektiivisesta pelko- tai paniikkireaktiosta tai sosiaalisen ongelman konstruoinnista, vaan sillä on tiettyjä erityispiirteitä. Ensinnäkin reaktion ”moraalisuus” viittaa siihen, että paniikki kohdistuu jonkin ryhmän, toiminnan tai asiaintilan ”luontaiseen poikkeavuuteen”, että sen koetaan olevan uhka koko moraalille järjestykselle ja että uhkaa merkityksellistetään hyvä-paha-vastakkainasettelulla. Näin moraalinen

paniikki samalla lujittaa yhteiskunnan moraalisia ja ideologisia rajoja ja vaikuttaa mahdollisesti myös moraalista sääntelyä ja yhteiskunnallista kontrollia rakenteistavaan lainsäädäntöön. Toisaalta ”paniikki” taas viittaa reaktion voimakkaaseen emotionaalisuuteen. (Cricher 2003, 28, 144.) Moraalisen paniikin keskeinen ominaispiirre – joka erottaa sen esimerkiksi luonnonkatastrofien tai ruokakriisien herättämistä paniikeista – on myös se, että moraalisten paniikkien keskipisteessä on useimmiten jokin ihmisryhmä tai -kategoria⁸², johon syyttävä sormi ja paniikki kohdistuu ja joka identifioidaan ja leimataan pahan ruumiillistumaksi, ”kansanviholliseksi”⁸³ [*folk devil* (Cohen 1980)].

Hyvin usein moraaliset paniikit kytkeytyvät juuri nuorisoon, jonka käytös koetaan poikkeavaksi ja uhkaavaksi tai joka voidaan nähdä uhkien potentiaalisena uhrina. Tämä huoli on voinut kohdistua esimerkiksi erilaisiin alakulttuuriryhmiin, huumeiden käyttöön, rikollisuuteen, poliittiseen aktiivisuuteen tai jalakapallohuliganismiin. (Cohen 1980, 9; Thompson 1998, 43–56). Kenneth Thompsonin mukaan lapsuuden ja aikuisuuden kynnyksellä olevaa siirtymävaihetta elävän nuorison statuksen marginaalisuus ja moniselitteisyys ovat omiaan herkistämään yhteiskunnan nuoriin yhdistetyille riskeille. Yhteiskunnallisen järjestyksen uusintamisen ja yhteiskunnallisen sääntelyn kannalta nuoret muodostavat ongelman ympäröivälle yhteisölle. (Thompson 1998, 43.)

Yhteiskuntaa uhkaavien ryhmien määrittelyssä ja moraalisen paniikin luomisessa keskeisessä osassa on erilaisille ”poikkeaville” ilmiöille, konflikteille ja konfrontaatioille runsaasti palstatilaa omistava media. Erityisen merkittävä median rooli on prosessin alkuvaiheessa, jolloin moraalisen paniikin kohteena oleva ”paha” löydetään. Tälle vaiheelle on tyypillistä ilmiön mittakaavan ja vakavuuden liioittelu, tulevien ongelmien ennustaminen sekä ilmiön lataaminen vahvoilla (negatiivisilla) symbolisilla merkityksillä. Tästä eteenpäinkin media yhteistyössä yhteiskunnallisten auktoriteettien ja ”moraalisten ristiretkeläisten”⁸⁴ kanssa suurentelee uhkaa ja herkistää näin ihmiset sille. (Cohen 1980, 16–17, 31–44.) Näin media saattaa moraalisen paniikin muodossa rakentaa alun

⁸² Critcher (2003) tosin kritisoi Cohenin (1980) alkuperäisessä mallissa korostunutta ja sittemmin muun muassa Gooden ja Ben-Yehudan (1994a; 1994b) painottamaa näkemystä siitä, että moraalisen paniikin keskiössä olisi aina jokin viholliseksi tulkittu ihmisryhmä. Critcherin (2003, 150) näkemyksen mukaan empiirisessä todellisuudessa esiintyy esimerkkejä moraalista paniikista, jotka eivät yksiselitteisesti syyllistä ja demonisoi tiettyä ihmisryhmää.

⁸³ Cohenin ja hänen seuraajiensa käytämälle *folk devil* -nimitykselle on vaikea löytää luontevaa suomenkielistä vastinetta. Paremman käännöksen puutteessa viitataan tähän kollektiivisesti tunnistettuun ja konstruoituun inhimilliseen uhkaan ja pahan ruumiillistumaan ”kansanvihollisena”, vaikkakin kyseinen termi on totuttu liittämään kommunististen järjestelmien poliittiseen retoriikkaan, meillä etenkin Neuvostoliittoon ja Staliniin.

⁸⁴ Cohen (1980) puhuu ”moraalisista yrittäjistä” (*moral entrepreneurs*), mutta koska termille ei ole luontevaa suomenkielistä vastinetta, käytän moraalisen ristiretkeläisen termiä. Muun muassa Goode ja Ben-Yehuda (1994a, 20, 80–81; 1994b, 154) käyttävät termejä (*moral entrepreneurs*, *moral crusaders*) synonyymeinä viitatessaan jossain moraaliosassa kysymyksessä aktiivisesti kampanjoiviin ihmisiin, moraalisen kampanjan tai ristiretken organisoijiin. Varsinainen moraalisen paniikin reaktion yhteydessä he tosin käyttävät neutraalimpaa moraalisten vaateiden esittäjän -nimitystä (*claims makers*).

perin melko huomaamattomasta yhteiskunnallisesta ryhmästä suurta levottomuutta aiheuttavan uhkakuvan. Samalla se kärjistää stereotyyppisellä esityksellään yhteiskunnan polarisaatiota ja uhkaavana pidetyn ryhmän ”poikkeavuutta” sekä oikeuttaa tiukentuvaa yhteiskunnallista kontrollia. (Mt., 85–91, 143, 161–166.)

Moraalinen paniikki kytkeytyy usein erottamattomasti juuri koettuun tai kuviteltuun kriisiin. Moraalisessa paniikissa ei siis välttämättä kyse vain jonkin yksittäisen kohteen herättämästä irrallisesta reaktiosta, vaan sen taustalla voi olla juuri syvempi kokemus yhteiskunnan ja sen arvojen kriisiytymisestä. (Ks. Clarke ym. 1976; Cohen 1980; Hall ym. 1978; Jenkins 1992.) Tämän kokemuksen tai tulkinnan voi kuitenkin herättää tai aktivoida jokin yksittäinen avainkokemus, joka tulkitaan laajemman ongelman oireeksi (Critcher 2003, 140). Toisaalta taas moraalisen paniikin ja kriisin suhde voidaan ymmärtää toisinkin päin: median edesauttama tai synnyttämä moraalinen paniikki voi toimia legitimaationa kriisin julistamiselle ja siitä seuraaville toimenpidevaatimuksille, ja siksi paniikin lietsominen voi joissakin tapauksissa olla mediassa esiintyvien moraalisten ristiretkeläisten tai poliittisia päämääriä ajavien yhteiskunnallisten eliittien intresseissä. Moraalista paniikkia voidaan siis myös käyttää tietoisesti ja tarkoitushakuisesti hyväksi. Sen avulla voidaan perustella yhteiskunnallisen kontrollin tiukentamista, siirtymistä kontrolliyhteiskuntaan (Hall ym. 1978, 322–323). Hallin ym. (1978, 221) mukaan moraalissa paniikissa onkin kyse yhdestä keskeisestä ideologisesta muodosta, jolla historiallinen kriisi koetaan ja jolla sitä vastaan taistellaan.

Moraalinen paniikki kytkeytyy olennaisesti luvussa 4.4 sivuttuun konsensusideologiaan, jonka näkökulmasta poikkeavuus, erimielisyys ja ristiriita näytetään uhkina yhteisölle, sen rajoille ja yhtenäisyydelle (ks. esim. Cohen 1980, 192; Hall ym. 1978, 322–333). Tällaisen koetun uhan edessä yhteisöllä on taipumus puolustautua: se herää puolustamaan moraalista järjestystä ja samalla itse yhteisön rajoja. Nimenomaan koetun kriisin tilassa ja moraalisen paniikin pyörteissä yhteiskunta kääntyy niiden symbolisten resurssien puoleen, joilla se voi vahvistaa omaa yhtenäisyyttään ja yksimielisyyttään. Sisäisen koheesion vahvistamisessa voidaan tällöin hyödyntää kaikkia edellä käsiteltyjä keinoja. Yhteiskunta-yhteisö voi turvautua oman erityisyytensä ja ”meisyytensä” vahvistamiseen vetämällä erottelujen, vastakkainasettelujen ja toisten ulossulkemisen kautta rajojaan entistä painokkaammin. Yhteiskunta voi vedota myytteihin ja rituaaleihin yhteisten arvojen, uskomusten ja valittujen toimintatapojen perustana ja oikeuttajana.

Samalla kun yhteiskunta puolustautuu vahvistamalla omaa yhteisöllisyyden linnakettaan, se myös pyrkii tekemään vihollisensa vaarattomaksi. Tässä olennaista on epävarmuutta ja pelkoa aiheuttavan uhan ja vihollisen tunnistaminen, nimeäminen. Kuten edellä on todettu, ”toiseuden” tai ”muukalaisen” muodostama uhka on suurin silloin, kun emme aivan tiedä mikä meitä uhkaa; onko vastassamme vihollinen vai ystävä, ja jos vihollinen, millainen vihollinen. Niinpä sovittamalla (pakottamalla) epävarmuutta aiheuttavan muukalaisen tai vihollisen tiettyyn luokittelujärjestelmään ja sen kategoriaan yhteiskunta voi ottaa uhan haltuun ja hallintaan. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävissä myös

Cohenin (1980) havaitsema median ja laajemmin yhteiskunnan taipumus yksinkertaistettuihin ja kaavamaisiin stereotyyppisiin tulkintoihin moraalisen paniikin kohteesta. Vihollisen tunnistaminen, nimeäminen ja samalla leimaaminen ovat saumattomasti kytköksissä myös itse yhteisön vahvistamiseen: se mahdollistaa yhtenäisen moraalisen "me"-rintaman mobilisoimisen yhteistä vihollista vastaan.

Eläinoikeusliikkeen mediajulkisuudessa on tulkintani mukaan ollut nähtävissä tällainen kriisiytymisen kokemuksesta moraalisen paniikin kautta yhteisön moraalisen järjestyksen vahvistamiseen etenevä prosessi. Paneudun tarkastelemaan eläinoikeusliikkeen herättämiä reaktioita moraalisen paniikin näkökulmasta luvussa 10. Loppuluvussa palaan myös lyhyesti pohtimaan moraalisen paniikin reaktion mahdollista yhteyttä 1990-luvun yhteiskunnalliskulttuuriseen tilanteeseen, jota luonnehtivat monenlaiset murrokset ja "kriisiytymiset" (ks. luku 3).

7 TOIMIJOIDEN JA DISKURSSIEN ANALYSOINTI SANOMALEHDISTÄ

Olen edellä taustoittanut ja tarkastellut teoreettisesti eläinoikeusliikkeen ja median ja samalla myös näiden ja yhteiskunnan suhdetta useista eri suunnista. Olen tarkastellut muun muassa eläinoikeusliikkeen erityisluonnetta perinteiseen suomalaiseen kansalais- ja protestitoimintaan verrattuna ja toisaalta sitä laajempaa 1990-luvun yhteiskunnallis-kulttuurista kontekstia, jonka voi olettaa osaltaan välittyneen mediajulkisuudessa eläinoikeusliikkeestä käytyyn keskusteluun ja liikkeen herättämiin reaktioihin. Olen pohtinut median merkitystä yhteiskunnallisen keskustelun ja politiikan areenana sekä yhteiskunnallisten liikkeiden tai protestien ja median suhdetta. Olen myös rakentanut lähinnä luvussa 6 teoreettis-metodista apparaattia, jota hyödynnän varsinaisessa empiirissä analyysissä.

Siirryn nyt tarkastelemaan empiirisen aineistoni valossa sitä, millaista kuvaa mediajulkisuus on suomalaisesta eläinoikeusliikkeestä rakentanut. Työni empiirinen analyysi kohdistuu yhdeksästä sanomalehdestä koottuun aineistoon. Olen yhdistänyt analyysissä erilaisia metodisia lähestymistapoja ja välineitä, vastaamaan kulloinkin tarkasteltavana olevan osaongelman tarpeita. Tutkimuksen perusorientaatio on laadullinen, mutta hyödynnän laadullisen analyysin tukena myös määrällistä sisällönerittelyä. Esittelen tässä luvussa tarkemmin tutkimukseni aineiston, tutkimuksen kysymyksenasettelun sekä hyödyntämäni analyysimenetelmät.

7.1 Tutkimuksen empiirinen aineisto

7.1.1 Aineiston sanomalehdet

Eläinoikeusliikkeestä on kirjoitettu suomalaisissa sanomalehdissä vuodesta 1995 alkaen tuhansia juttuja. Aineiston pitäminen käsiteltävän kokoisena

- etenkin laadullista analyysiä ajatellen - vaatii väistämättä lehtimäärän tai tarkasteltavan ajanjakson tai tapausten rajaamista. Olen nähnyt mielekkäimpänä vaihtoehtona kasvattaa aineistoa "horisontaalisesti": sen sijaan että tarkastelisin esimerkiksi kaikkea eläinoikeusliikettä käsittelevää aineistoa koko 1990-luvun jälkipuoliskolta vain yhdestä sanomalehdestä, olen valinnut aineistoon useita erilaisia lehtiä ja rajannut sen sijaan aineistoa keskittymällä tiettyihin uutistapahtumiin ja teemoihin. Aineistooni kuuluu valtakunnallisia ja maakuntalehtiä, "laatulehtiä" ja iltapäivälehtiä, maantieteellisesti eläinoikeusliikkeen toimintaan kuten iskuihin ja mielenosoituksiin nähden keskeisillä alueilla toimivia lehtiä sekä tapahtumia kauempaa tarkkailevia lehtiä. Näin voin varmistaa sen, että tarkastelun kohteeksi ei nouse eläinoikeusliikkeen kuva vain jonkin tietyn lehden perspektiivistä - vaikkapa valtakunnan päälehden vinkkelistä tai Pohjanmaan turkistarhausalueen lehtien näkökulmasta - vaan olen voinut hahmotella eläinoikeusliikkeen kuvaa usean eri lehden teksteistä.

Tutkimuksen ydinaineiston muodostavat liberaalina tunnettu valtakunnan päälehti Helsingin Sanomat (HS), kokoomustaustainen valtakunnan kakkoslehti Aamulehti (AL), konservatiivisena tunnettu keskustataustainen Keski-suomalainen (Ksml), Pohjanmaan turkistarhausalueen etuja ja porvarillisia arvoja puolustava kokoomustaustainen Pohjalainen (Pohj.) sekä seitsemänpäiväisiä "laatulehtiä" sensaationhakuisemmat iltapäivälehdet Iltalehti (IL) ja Iltasanomat (IS). Näistä lehdistä on kerätty kaikkia tutkimuksessa tarkasteltavia uutistapahtumia tai aihealueita koskeva materiaali. Tätä aineistoa täydentävät lisäksi kulloistenkin uutistapahtumien alueen maakuntalehdet: seinäjokelainen Ilkka Pohjanmaan tarhaiskujen tapauksessa (vuosina 1995 ja 2000), kuopiolainen Savon Sanomat (SS) Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisen toiminnan tapauksessa ja lahtelainen Etelä-Suomen Sanomat (ESS) Orimattilan ampumavälikohtauksen tapauksessa.⁸⁵ Lehtiotos painottuu vahvasti eteläisempään ja läntiseen Suomeen, koska myös eläinoikeusaktivistien toiminta on ollut aktiivisinta ja näkyvintä toisaalta pääkaupunkiseudulla ja etelän suurissa kaupungeissa, toisaalta laittoman toiminnan tapauksessa erityisesti tärkeimmällä turkistarhausalueella, Pohjanmaalla. Eläinaktivistien toimintaa maantieteellisesti etäämpää tarkastelevissa lehdissä aihetta käsittelevä oma aineisto on ollut vähäisempää, eikä samojen STT:n juttujen analysointi useista lehdistä olisi tuntunut erityisen mielekkäältä.

Nyt aineistoon sisällytetyistä lehdistä Keski-suomalainen on ollut voimakkaimmin Suomen tietotoimiston materiaalin varassa mutta ottanut kuitenkin aktiivisesti kantaa eläinoikeusliikkeen toimintaan sekä pääkirjoituksissa että kolumneissa. Suurimmat resurssit omaavilla valtakunnallisilla lehdillä taas oman aineiston käyttö on ollut runsasta, samoin niillä maakuntalehdillä, joiden levikkialueella aktivistien toiminta kulloinkin on tapahtunut: Pohjalainen ja Ilkka ovat seuranneet tarkkaan etenkin Pohjanmaan tarhaiskuja mutta myös muita suuria tarhaiskuja, kun taas pääkaupunkiseudun tai Karttulan ja Kuopion mielenosoitukset ovat herättäneet tarhausalueella vähemmän mielenkiintoa ja hoituneet usein STT:n materiaalin varassa. Savon Sanomat on seurannut

⁸⁵ Viittaan empiirisen analyysin lähdeviitteissä lehtiin näillä lyhenteillä.

tarkkaan Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisia protesteja ja Etelä-Suomen Sanomat taas Orimattilan tapauksen selvittelyä. Aamulehti on ”puolivaltakunnallisena” lehtenä käyttänyt omaa aineistoa suurinta kohua herättäneissä tapauksissa, etenkin tarhaiskujen uutisoinnissa, kun taas laittomien iskujen jälkiseuranta tutkintoineen ja oikeudenkäynteineen sekä esimerkiksi mielenosoitukset ja Karttula-protestit on hoidettu pitkälti STT-materiaalin varassa.

Useiden eri sanomalehtien sisällyttäminen aineistoon mahdollistaa tietenkin myös lehtien välisen vertailun. Toteutan tässä tutkimuksessa vertailua kuitenkin vain määrällisessä tarkastelussa lehtien toimijoiden osalta. Nähdäkseni lehtien välinen vertailu on yleensäkin mielekkäintä ja selkeintä määrällisten tarkastelujen tapauksessa, sillä laadullisen analyysin yhteydessä lehtien välisiä eroja tuskin olisi mahdollista osoittaa yhtä luotettavasti ja yksiselitteisesti ainakaan suurilla aineistoilla operoidessa. Erityisesti diskurssianalyysin tapauksessa lehtien välistä vertailua ei voi pitää erityisen mielekkäänä lähestymistapana: diskursseissahan on nimenomaan kyse jaetuista, kulttuurisista kielenkäyttövoista ja merkitysjärjestelmistä, ja olisi epärealistista, jopa absurdia olettaa, että näissä olisi merkittäviä eroja varsin yhdenmukaisena pidetyn valtalehdistön sisällä. Tämä ei ole todennäköistä myöskään siksi, että samat toimijat esiintyvät eri lehdissä – joskin niiden näkyvyydessä ja merkityksessä voi olla eroja lehtien välillä – ja näin ollen nostavat samoja diskursseja esiin eri lehtien areenoilla. Itse toimittajat eivät myöskään esitä tulkintojaan eläinoikeusliikkeestä tyhjiössä, vaan nojautuvat muiden toimijoiden tapaan kulttuurisessa merkitysavaruuksessa valmiiksi tarjolla oleviin tai uuden määrittelykamppailun innoittamina tuotettuihin diskursseihin. Näin ollen voi perustellusti olettaa, että lehtien välillä voi olla lähinnä jonkinlaisia eroja eri diskurssien näkyvyydessä ja painoarvossa, mutta ei varsinaisesti siinä diskurssien kokonaisuudessa – tai Faircloughin (1997) termein diskurssijärjestyksessä – jota ne eläinoikeusliikkeestä kirjoittaessaan tuottavat ja uusintavat.

7.1.2 Aineiston uutistapahtumat ja aihealueet

Lähestyn eläinoikeusliikkeen mediajulkisuutta tutkimuksessani tiettyjen keskeisten uutistapahtumien ja teemojen kautta. Kaikki kerätty aineisto ajoittuu vuosille 1995–2000. Aineistoon kuuluvat ensimmäisiä Pohjanmaan iskuja ja Orimattilan tapausta käsittelevät jutut oikeudenkäynnit mukaan lukien, syksyn 2000 tarhaiskujen ja niiden tutkinnan uutisointi, Kuopion yliopiston Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaista toimintaa käsitteleviä juttuja⁸⁶, Vantaan Fur Centerin turkishuutokauppojen vastaisten mielenosoitusten uutisointi vuosilta

⁸⁶ Aineistoon on koottu syksyn 1997 koirien vapautuksista ja niiden takaisin saannista kertovat uutiset sekä syksyllä 1997 ja keväällä 1998 järjestetyistä mielenosoituksista sekä jälkimmäisen yhteyteen ajoittuneesta, eläinkoekeskuksen johtajalle suunnatusta tappouhkauksesta kertovat uutiset. Lisäksi aineistoon kuuluvat kesällä 1998 Karttulan pidetystä protestileiristä (”Jekku-leiristä”) kertovat jutut, mukaan lukien leirin aikana tapahtuneet ja siihen julkisuudessa yhdistetyt iskut Kansanterveyslaitoksen koe-eläinasemalle Kuopiossa.

1995–1999⁸⁷ sekä eläinoikeusliikettä ja veganismia yleisemmällä tasolla käsitteleviä juttuja vuosilta 1995–2000. Fakta-aineiston (uutisten ja uutistaustojen, sekä ajattomampien feature-juttujen) lisäksi aineistoon on kerätty mahdollisimman kattavasti pääkirjoitukset ja muu toimituksellinen mielipideaineisto⁸⁸ vuosilta 1995–2000. Aineistoon sisältyy kaikkiaan hieman yli 1 200 juttua (taulukko 2).

TAULUKKO 2 Aineiston jakautuminen eri uutistapahtumien ja teemojen sekä fakta- ja mielipideaineiston kesken.

Uutistapahtuma/aihe	Faktajutut	Mielipidejutut	Yhteensä
”Kettutyötöt”	293	54	347
Orimattilan tapaus	341	38	379
Syksyn 2000 iskut	159	14	173
Karttula-protestit	89	6	95
Mielenosoitukset	57	4	61
Liike/veganismi	81	-	81
Muu mielipideaineisto	-	68	68
Yhteensä	1020	184	1204

Kuten aineiston uutistapahtumakohtaisesta luokittelusta käy ilmi, aineistossa on hallitsevassa osassa laitton suora toiminta sekä turkistarhaus- ja eläinkoeteemat. Katson kuitenkin, ettei aineiston rajaaminen tiettyihin keskeisiin tapauksiin merkittävässä määrin vääristä kuvaa eläinoikeusliikettä käsittelevästä mediajulkisuudesta. Ennemminkin pidän aineiston rajausta perusteltuna ja eläinoikeusjulkisuutta varsin hyvin kuvaavana: laittoman toiminnan vahva edustus aineistossa johtuu siitä, että nimenomaan laittomat iskut ovat saaneet ylivoimaisesti eniten huomiota valtajulkisuudessa.⁸⁹ Eläinoikeusliikkeen arki-

⁸⁷ Eläinoikeusliikkeen toimintastrategiat ja -kohteet ovat jossain määrin muuttuneet vuosien myötä, ja niinpä vuonna 2000 Fur Centerin turkishuutokauppoja vastaan ei enää järjestetty mielenosoituksia. Vuoden 2000 ainoa suuri turkismielenosoitus järjestettiin elokuussa Kalajoella turkistarhaajien golfkilpailussa. Muuten turkiskampanjointi kohdistui vuonna 2000 lähinnä turkistuotteita valmistavan Grünstein Product Oy:n ostaneeseen Marimekkoon.

⁸⁸ Aineistoon valittujen uutistapahtumien (”Kettutyötöt”, Orimattilan tapaus, Syksyn 2000 iskut, Karttula-protestit, turkismielenosoitukset) osalta mielipideaineistoon on kerätty pääkirjoitusten lisäksi niin kolumnit, pakinat kuin kommentitkin. Sen sijaan ”muun mielipideaineiston” (muuta kuin kyseisiä tapauksia käsittelevän) tapauksessa uutisjuttujen yhteydessä olevat ja niihin olennaisesti kytkeytyvät kommentit on jätetty pois ja mukaan on otettu vain ”itsenäiset” kolumnit ja pakinat.

⁸⁹ Laittoman toiminnan ja turkistarhausteeman painottumista kuvaa esimerkiksi Keski-suomalaisen eläinoikeusliikettä käsittelevä aineisto vuodelta 1998. 63:sta julkaistusta eläinoikeusaiheisesta fakta- ja mielipidejutusta kolme neljänestä käsiteli laitonta toimintaa (iskuja, niiden tutkintaa ja muuta jälkipuintia). Lopuissa käsiteltiin yleensä eläinoikeusliikkeen toimintaa yleisemmin, mutta näissäkin jutuissa laitton toiminta nousi vahvasti esiin. Turkistarhauksen vastainen toiminta oli esillä ensisijaisena teemana hieman yli puolessa jutuista, eläinkokeiden vastainen toiminta taas kaikkiaan kymmenessä jutussa. Vain kahdessa jutussa ensisijaisena teemana esiin nousi eläin-

nen ja ”näkyvätön” toiminta, kuten lentolehtisten jakaminen, kouluissa luennoiminen tai yleisötilaisuuksien järjestäminen ei lehtien uutiskriteereillä yksinkertaisesti ole uutisarvoista. Varmimmin uutiskynnyksen ovat ylittäneet tapaukset, joissa on ollut konfliktin aineksia, kuten mielenosoitukset, jotka voidaan kuvata ”yhteenottoina”, tai laittomat iskut. Vasta näiden tapahtumien vanavedessä lehdissä on kiinnostuttu vähäisemmässä määrin myös ottamaan selvää eläinoikeusliikkeestä ”ilmiönä” ja eläinoikeusaktivisteista ihmisinä.

Samasta syystä johtuu myös turkistarhauksen vastustuksen vahva edustus aineistossa: vaikka eläinoikeusliike vastustaa myös monia muita eläinten hyväksikäytön muotoja ja kampanjoi näidenkin kysymysten parissa, on etenkin uutiskynnyksen ylittänyt laiton toiminta kohdistunut paljolti juuri tarhauseläinkeinoon. Myös liikkeen kannanotot ja tiedotteet sekä mielenosoitukset ovat usein keskittyneet juuri turkistarhauskysymykseen, ja näin ollen se on eläinoikeusliikkeen ajamista teemoista hallinnut vahvasti mediajulkisuutta. Tarhauskysymyksen ohella huomiota on saanut lähinnä eläinkoekysymys Karttula-kampanjan seurauksena, sekä yleistynyt kasvissyönti ja veganismi.

Omaa aineistoani olen ennemminkin pyrkinyt painottamaan laittomasta toiminnasta ja pelkästä turkisten vastaisesta kampanjoinnista toiseen suuntaan. Tarhaiskujen uutisoinnin olen rajannut kolmeen keskeisimpään – joskin samalla paljon palstatilaa saaneeseen – tapaukseen. Vastapainoksi olen kerännyt lähes kaikkien Fur Center -mielenosoitusten uutisoinnin, laajan kirjon Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaista toimintaa käsitteleviä juttuja sekä mahdollisimman kattavasti eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevät jutut ja eläinoikeusliikettä käsittelevän mielipideaineiston. Näin olen toiminut siksi, ettei kuva eläinoikeusliikkeen saamasta mediajulkisuudesta muodostuisi vain negatiivisimpien juttujen ja jyrkimpien diskurssien valossa, vaan myös eläinoikeusliikettä käsittelevän aineiston heterogeenisuus ja marginaalisemmat diskurssit pääsivät esiin analyysissa.

7.1.3 Aineiston kerääminen ja rajaaminen

Aineiston keruussa olen hyödyntänyt reaaliaikaista lehtiseurantaa, mikrofilmejä, kirjastojen lehtiarkistoja ja toimitusten sähköisiä arkistoja. Uutistapahtumien kannalta keskeisimmät ajanjaksot olen käynyt systemaattisesti läpi mikrofilmeiltä tai lehdistä ja näitä tapauksia koskevan aineiston olen pyrkinyt keräämään mahdollisimman kattavasti. Olen käynyt läpi lehtien kaikki osastot urheilu- ja ulkomaanosastoja lukuun ottamatta⁹⁰. Näiden voimakkaan julkisuuden

---

oikeusliikkeen tehoeläintuotannon vastainen toiminta ja kasvissyöntiteema. Loput jutuista käsittelevät eläinoikeusliikkeen toimintaa tai teemoja yleisemmällä tasolla.

⁹⁰ Ulkomaanosasto on rajattu ulkopuolelle siksi, että työssä käsitellään nimenomaan suomalaisen eläinoikeusliikkeen julkisuuskuva. Näin ollen esimerkiksi Helsingin Sanomien alkuvuodesta 1998 ulkomaanosastolla julkaisema sarja eri maiden eläinoikeustoiminnasta tai vastaavat muiden maiden eläinoikeusliikkeitä käsittelevät jutut on rajattu aineiston ulkopuolelle. Poikkeuksen muodostavat ne jutut, joissa kansainvälistä eläinoikeustoimintaa on tarkasteltu suomalaisen eläinoikeusliikkeen käsitteilyn yhteydessä taustoittaen esimerkiksi suomalaista EVR-toimintaa Britannian ALF:n esittelyllä. Nämä jutut sijoittuvat lehdissä kotimaanosastoille.

kausien ulkopuolelle jäävien ajanjaksojen eläinoikeusjuttuja olen sen sijaan hakenut paljolti sähköisistä arkistoista. Olen myös hyödyntänyt näitä ”sattumanvaraisempia” juttuja etsiessäni joidenkin eläinaktivistien kokoamia omia arkistoja. On mahdollista, että systemaattisen aineistonkeruun ajanjaksojen ulkopuolelle jääviltä ajanjaksoilta seulaan eivät ole tarttuneet aivan kaikki eläinoikeusliikettä ja veganismia yleisemmällä tasolla käsittelevät jutut tai mielipidejutut. Pois jäanti on täysin satunnaista, eikä ole syytä olettaa sen vaikuttavan suuressa aineistossa analyysin tuloksiin. (Aineiston keruusta ks. tarkemmin liite 1.)

Aineiston keruun kriteerinä olen yksittäisten uutistapahtumien tapauksessa käyttänyt eläinoikeusaiheista otsikointia: olen ottanut mukaan kaikki ne jutut, joiden otsikossa tai väliotsikossa⁹¹ on viitattu ”kettutyttöihin”, myöhempiin Pohjanmaan iskuihin, Orimattilan tapaukseen, Karttula-protesteihin tai Vantaan Fur Centerin mielenosoituksiin. Pelkkä eläinoikeusliikkeen tai yksittäisen tapauksen maininta jutun sisällä ei siis ole riittänyt. Viittaaminen eläinoikeusliikkeeseen ei tässä tapauksessa tarkoita kyseisen tapauksen eksplisiittistä mainitsemista otsikossa (”Orimattilan turkisiskuun osallistuneen vankeutta jatkettiin”), vaan voi olla myös verhotumpaa (”Voimakeinot ovat harvoin oikeutettuja”), jolloin juttujen tunnistaminen on vaatinut tapauksen ja asiayhteyden tuntemista ja otsikoiden silmäilyä tarkempaa aineiston lukemista. Käytännössä näidenkään juttujen löytäminen ei ole ollut ongelmallista: tapausten kulun tunteminen ja aineiston kerääminen useista eri lehdistä on tehnyt verhotutkin viitaukset tutuiksi ja auttanut tunnistamaan ne. Paras kontrollin väline aineiston keruussa onkin ollut nimenomaan usean eri lehden seuranta. Lehtien rinnakkaisella vertailulla olen voinut vielä tarkistaa, ettei mistään lehdestä ole jäänyt puuttumaan ainakaan sellaisia varsinaisten tapahtumien, tutkinnan tai oikeudenkäyntien käänteisiin liittyviä juttuja, joista muissa lehdissä on kirjoitettu. Mikäli aineiston keruun jälkeen aineiston luettelointi on paljastanut mahdollisia puutteita (jossain lehdessä ei ole ollut uutista tapauksesta, josta muut lehdet ovat kirjoittaneet), olen tarkistanut kyseisen lehden numeron vielä varmuuden vuoksi toiseen kertaan.

Eläinoikeusliikkeen aatemaailmaa, toimintakeinoja, toimijoita, vegaanista elämäntapaa tai eläinoikeusliikettä osana laajempaa radikaaliliikehdinnän kenttää käsittelevissä yleisissä jutuissa aineiston valinnan kriteerit ovat olleet yksittäisiä uutistapauksia tiukemmat. Olen valinnut aineistoon vain jutut, joiden *ainoa* tai *pääasiallinen* teema liike on. Tämä merkitsee sitä, että pelkkä viittaus liikkeeseen väliotsikossa ei ole riittänyt, vaan itse jutun pääotsikon on täytynyt eksplisiittisemmin tai verhotummin viitata eläinoikeusliikkeeseen. Rajaukseen olen päätenyt ensinnäkin pitääkseni juttujen määrän kohtuullisena ja toiseksi siksi, että pyrkimyksenä on ollut nimenomaan pelkän isku- ja mielenosoitusuutisoinnin vastapainoksi löytää ne jutut, joissa eläinoikeusliikettä on paneuduttu

⁹¹ Poikkeustapauksen muodostaa vuodelta 2000 Helsingin Sanomat, joka tammikuussa 2000 toteutetun ulkoasu-uudistuksen jälkeen luopui väliotsikoista ja siirtyi sen sijaan käyttämään pelkästään tyhjää väliriviä ja lihavoitua kappaleen alkua jutun osioiden erottajana. Tällöin väliotsikkosäännöstä ei ole voitu pitää kiinni, vaan olen katsonut, että jos jossakin jutun osiossa on käsitelty eläinoikeusliikettä enemmän kuin yhden kappaleen verran, ne kuuluvat mukaan aineistoon.

tarkastelemaan yksittäisiä tapauksia yleisemmällä – ja samalla usein joko syvällisemmällä, kevyemmällä tai henkilökohtaisemmalla – tasolla. Pelkkä eläinoikeusliikkeen kommentointi muiden asioiden ohessa, yhtenä jutun osateemana, ei ole vastannut tätä rajausta.

Mielipideaineiston tapauksessa rajausongelmia on ollut lähinnä niiden kolumnien ja pakinoiden tapauksessa, joissa on käsitelty useampia teemoja. Sen sijaan pääkirjoituksissa on keskitytty selkeämmin yhteen teemaan. Niissä kolumneissa, joissa väliotsikointia on käytetty, rajaus on sama kuin fakta-aineiston tapauksessa: otsikon tai väliotsikon tulee viitata eläinoikeusliikkeeseen. Silloin kun kolumnit tai pakinat on jaettu osiin jonkin muun taitollisen elementin avulla, otsikon täytyy viitata eläinoikeusliikkeeseen tai jonkin osion täytyy kokonaisuudessaan käsitellä eläinoikeusliikettä. Pelkkä liikkeen mainitseminen ei siis riitä. Tämä rajaus pätee sekä silloin, kun on kyse tiettyä uutistapahtumaa koskevista mielipidekirjoituksista, että muusta eläinoikeusliikettä käsittelevästä mielipideaineistosta⁹². Ulkopuolisten asiantuntijoiden ja muiden vierailevien kolumnistien kolumnit on jätetty aineiston ulkopuolelle, eli vain toimituksen kolumnit on otettu mukaan.

Aineistoa luetteloidessani en ole laskenut juttujen pääuutissivun vinkki-juttuja erillisiksi jutuiksi, elleivät ne ole olleet selkeästi erillistä teemaa käsitteleviä itsenäisiä juttuja. Muulloin olen katsonut premivinkin yhdeksi kokonaisuudeksi sisäsivun jutun kanssa. Sisällönerittelyssä olen tällöin luokitellut sekä vinkkijutun että varsinaisen jutun yhtenä kokonaisuutena. Silloin kun premi-vinkki on viitannut useamman eläinoikeusjutun kokonaisuuteen, olen luokitellut sen yhteen sisäsivulla pääjutuksi nostetun jutun kanssa. Väli-Suomen sanomalehtien yhteisillä sunnuntaisivuilla julkaistut jutut olen luottellonut ikään kuin ne olisivat lehtien omia juttuja, eli kahden lehden välissä julkaistu sama juttu on luottellonut kahdesti, sekä Pohjalaisen että Keski-suomalaisen jutuiksi.

Aineistoon kootuista eläinoikeusliikettä käsittelevistä faktajutuista yli 90 prosenttia sijaitsi lehtien kotimaanosastoilla⁹³. Talousosastoilta löytyi edellä mainituilla aineistonrajauskriteereillä vain yksi faktajuttu. Kokonaisuudessaan lehtien pääuutissivulle eläinoikeusliikettä käsittelevä juttu sijoitettiin 15 kertaa (1,5 % faktajutuista). Loput 6 prosenttia jutuista sijoittui lehtien ajankohtais-, viikonvaihte- ja teemasivuille sekä erilaisiin liitteisiin (kuten Keski-suomalaisen Syke-liite, Aamulehden Allakka-viikkoliite, Helsingin Sanomien Nyt-liite ja Kuukausiliite). Näistä viikonvaihteosastoilla käsiteltiin eläinoikeusliikettä useimmin. Kotimaanosaston jutuista 96 prosenttia oli uutisia tai niiden taustajuttuja. Loput koostui ajattomammista feature-jutuista, henkilökuvista ja

⁹² Muuhun eläinoikeusliikettä käsittelevään mielipideaineistoon on otettu mukaan myös ensimmäisiä vuonna 1998 järjestettyjä ekoanarkistien Mustavihreitä päiviä käsittelevät pääkirjoitukset, joissa radikaaliliikettä käsiteltiin ja kommentoitiin kokonaisuutena kytkien tarhaiskut ja Mustavihreät päivät yhdeksi kokonaisuudeksi. Samoin mukaan on otettu muut kirjoitukset, joissa on käsitelty yhtenä kokonaisuutena eläinoikeusliikettä ja muuta radikaaliliikettä.

⁹³ En erottele esimerkiksi erillisiä kaupunki-, maakunta-, politiikka- tms. sivuja, vaan luen ne kaikki kotimaanosastoon. Samoin puhun Ilta-Sanomien ”Tänään”-sivuista ja Iltalehden ”Uutisia”-osastosta kotimaanosastoina. Premivinkin ja sisäsivun jutun muodostamat kokonaisuudet on luokiteltu sisäsivun osaston mukaan.

-haastatteluista, katugallupeista ja kysymyspalstoista (esimerkiksi Helsingin Sanomien "Miksi?"-palsta, Aamulehden "Hakulaite"). Liitteiden sekä viikonvaihte-, ajankohtais- ja teemasivujen jutut olivat esimerkiksi ajattomampia reportaaseja, henkilökuvia ja järjestöesittelyjä, joihin lyhyiden vuoksi viitataan tutkimuksessa feature-termillä. Lehtien mielipideaineistosta 38 prosenttia oli pääkirjoituksia. Kolumneista, kommentaareista ja pakinoista yli 70 prosenttia sijoittui varsinaiselle artikkeliosastolle, loput muille osastoille ja liitteisiin.

Rajaan tutkimuksessani valokuvat ja kuvatekstit analyysin ulkopuolelle ja keskityn pelkästään tekstiaineistoon. Ratkaisu perustuu pragmaattisiin syihin: laajan juttuaineiston käsittely paisuu pelkästään tekstiaineistoja käsiteltäessäkin helposti hyvin laajaksi, ja kuvien ottaminen mukaan analyysiin olisi vaatinut vielä uusien analysointimenetelmien mukaan ottamista ja empiirisen tarkastelun laajentamista. Kuvien sisällyttäminen analyysiin olisi ollut ongelmallista myös siksi, että osa aineistosta on saatu lehtien sähköisistä arkistoista eikä näin ollen sisällä kuvia.

7.2 Toimijat ja diskurssit analyysin kohteena

7.2.1 Tutkimuskysymykset ja analyysin logiikka

Tarkastelen tutkimuksessani sitä, minkälaista kuvaa eläinoikeusliikkeestä tuotetaan mediajulkisuuden määrittelykamppailussa. Tutkimusongelmani voi jakaa kolmeen osa-ongelmaan, joihin haetaan vastauksia eri luvuissa (8–10). Osaongelmien analyysissa ovat ohjanneet useat kullekin ongelmalle asetetut alakysymykset:

- 1) Mitkä toimijat pääsevät määrittelemään eläinoikeusliikettä mediajulkisuudessa (*eläinoikeusliikkeen määrittelijät*, luku 8).
  - Mitä toimijoita eläinoikeusliikettä käsittelevissä jutuissa esiintyy?
  - Missä asemissa eri toimijat esiintyvät jutuissa (aktiivisina vai mykkinä toimijoina, ensisijaisina määrittelijöinä)?
  - Mikä on julkisuuden kohteiden eli eläinaktivistien itsensä rooli määrittelykamppailussa?
  - Millainen toimittajien oma rooli on ollut eläinoikeusliikkeen määrittelijänä sekä eläinoikeusjulkisuuden toimijoiden tukijana tai horjuttajana?
- 2) Miten eläinoikeusliikettä representoidaan mediajulkisuuden diskursseissa (*eläinoikeusjulkisuuden diskurssit*, luku 9)?
  - Minkälaisia kilpailevia diskursseja mediajulkisuudessa esiintyy?
  - Mikä on eri diskurssien perusfunktio ja -orientaatio eläinoikeusliikkeeseen, eli millaisena ne *esittävät* liikkeen ja samalla mitä ne *tekevät* liikkeelle?
  - Miten eri diskurssit tulkitsevat ja selittävät eläinoikeusliikkeen toimintaa, motiiveja ja tavoitteita?
  - Miten diskurssien puhujat asemoivat ja määrittelevät toisaalta liikkeen ja sen aktivistit, toisaalta itsensä suhteessa liikkeeseen? Minkälaisia identiteettejä ja suhteita toimijoille ja toimijoiden välille näin tuotetaan?
  - Miten diskurssit asettuvat suhteeseen toistensa kanssa, eli mitkä diskurssit ovat keskenään sopusoinnussa tai ristiriidassa, ja minkälainen hierarkia diskurssien välille rakentuu?

- 3) Minkälaisesta yhteiskunnallisesta reaktiosta mediajulkisuuden määrittely-kamppailussa ja eläinoikeusliikettä merkityksellistävissä diskursseissa on ollut kyse? (*Moraalinen paniikki ja moraalisen järjestyksen vahvistaminen*, luku 10.)
- Miten hyvin eläinoikeusliikkeen mediajulkisuus vastaa moraalisen paniikin "tuntomerkkejä"?
  - Miten moraalisen paniikin prosessi on edennyt eläinoikeusliikkeen tapauksessa?
  - Minkälaisiin symbolisiin ratkaisuihin mediajulkisuudessa on turvauduttu koetun uhkan edessä, eli miten yhteisön moraalista järjestystä on pyritty vahvistamaan?
  - Mikä median ja yksittäisten toimittajien rooli on ollut tässä moraalisen paniikin sekä moraalisen järjestyksen vahvistamisen reaktiossa ja prosessissa?

Tutkimukseni punaisena lankana toimivan kriittisen diskurssianalyysin puitteissa olen yhdistänyt työssäni määrällistä sisällönerittelyä ja laadullisia analyysimenetelmiä. Edellä esitetyn kysymyksenasettelun mukaisesti olen lähestynyt aineistoa erityisesti kolmesta näkökulmasta: julkisuuden toimijoiden, diskurssien ja moraalisen paniikin näkökulmista. Olen nähnyt eri lähestymistapojen yhdistämisen mielekkäänä laajan aineiston haltuunottamiseksi. Tutkimuksen tekeminen onkin vaatinut useampia lukukertoja erilaisia metodisia "linssejä" hyödyntäen: Ensimmäisen kerran luin jutut vähintään silmäillen aineiston keruun, järjestelyn ja luetteloinnin vaiheessa. Tässä vaiheessa muotoutui jo alustava kuva aineistosta esiin nousevista diskursseista ja niistä tarttumakohdista, joiden perustella diskurssit olivat tunnistettavissa ja hahmotettavissa teksteistä. Toisen kerran luin aineiston perusteellisesti läpi diskursseja analysoidessani: tällöin alustavat hahmotelmat selkiytyivät, jossain määrin muuttuivatkin, ja keräsin niiden tueksi runsaasti havainnollistavia tekstikatkelmia, joiden avulla lopulliset diskurssien jäsentelyt syntyivät. Kolmannen kerran kävin aineiston yksityiskohtaisesti läpi määrällisen sisällönerittelyn luokittelua tehdessäni (luokittelurunko liitteessä 2). Tällöin kiinnitin huomiota ensisijaisesti määrällisen luokittelun muuttujiin⁹⁴, kuten toimijoihin ja nimeämiskäytäntöihin. Tutkimusprosessini loppupuolella olen lukenut aineistoa erityisesti moraalisen paniikin ja moraalisen järjestyksen vahvistamisen näkökulmasta.

Empiiristen tulosten osiossa tarkastelen ensin kysymystä eläinoikeusjulkisuudessa esiintyvistä toimijoista (luku 8) eli siitä, mitkä toimijat ovat julkisuudessa päässeet määrittelemään eläinoikeusliikettä milläkin painoarvolla. Pohdin myös itse toimittajien roolia suhteessa muihin toimijoihin. Kohdistan huomiota siihen, miten toimittajat käyttävät valtaansa suhteessa muihin toimijoihin säätelämällä näiden julkisuuteen pääsyä ja asemoimalla näitä eri positioihin, sekä siihen miten aktiivisia itse toimittajat ovat olleet eläinoikeusliikkeen määrittelyssä.

Eläinoikeusjulkisuuden *määrittelijöistä* siirryn *määrittelyihin* eli diskurssien hahmottamiseen (luku 9). Tarkastelen sitä, miten eläinoikeusliikettä esitetään mediajulkisuuden kilpailevissa diskursseissa, minkälaisia identiteettejä aktivisteille tuotetaan ja minkälaisia suhteita eläinoikeusliikkeen ja diskurs-

⁹⁴ Kaikkia alun perin luokiteltuja muuttujia en ole loppujen lopuksi katsonut mielekkääksi tarkastella työssä määrällisesti, mutta ne ovat silti etenkin tutkimuksen kartoittavassa alkuvaiheessa auttaneet ottamaan laajaa kokonaisaineistoa haltuun ja luomaan kokonaiskuvaa siitä.

sisubjektien välille rakentuu. Tarkastelen myös eri diskurssien välisiä voimasuhteita: minkälainen hierarkia diskurssien välille rakentuu; mitkä diskurssit nousevat hallitsevaan asemaan, mitkä taas jäävät marginaalisiksi. Pohdin lisäksi eläinoikeusjulkisuuden diskurssien taustalla olevaa laajempaa kulttuurista logiikkaa, toisin sanoen sitä, minkälaiseen laajempaan merkityskontekstiin yksittäiset diskurssit mahdollisesti kytkeytyvät.

Lopuksi (luku 10) tarkastelen eläinoikeusliikettä käsittelevää mediajulkisuutta kokonaisuutena moraalisen paniikin näkökulmasta. Tarkastelen siis julkisuutta kollektiivisena yhteiskunnallisena reaktiona, joka kertoo yhteisön uhattuna olemisen kokemuksesta ja johtaa yhteisön moraalisen järjestyksen vahvistamiseen. Olen avannut moraalisen paniikin teoriaa jo luvussa 6. *Moraalinen paniikki* on siis lähinnä teoreettinen käsite ja näkökulma, joka jäsentää analyysiä, mutta ei ole itsessään analyysimenetelmä. Näin ollen en paneudu tässä luvussa moraalisen paniikin analysointiin tarkemmin vaan avaan analyysin logiikkaa luvussa 10. *Moraalisen järjestyksen* vahvistamispyrkimyksiä analysoidessani hyödynnän tulkinnassa luvussa 6 avattuja teoreettisia käsitteitä ja näkökulmia sekä retoriikan tutkimuksen välineitä eli tarkastelen yhteisön symbolista vahvistamista ja niitä kielellisiä keinoja, joilla mediajulkisuudessa on puhuteltu yleisöä ja pyritty vakuuttamaan se tiettyjen tulkintojen ylivoimaisuudesta.

Analyysini etenee siis tietyssä mielessä yksityiskohtaisemmasta yleisempään: Luvussa 8 toimijoita analysoidessani tarkastelen yksittäisiä uutistapahatumia ja aiheita ja vertailen myös keskenään tutkimuksen lehtiä. Luvun 9 diskurssianalyysissä tarkastelen eläinoikeusjulkisuutta yhtenä tekstimassana, jota jäsenän pienempiin osiin siinä esiintyvien kilpailevien merkityssystemien mukaan. Luvussa 10 taas tarkastelen koko eläinoikeusliikejulkisuutta yhtenä yhteiskunnallisena reaktiona, joka on tullut näkyviin – ja näkemykseni mukaan pitkälti myös syntynyt – juuri mediajulkisuuden areenalla. Samalla kun analyysin taso siirtyy yleisempään ja kokonaisvaltaisempaan suuntaan, siirryn myös kuvailevammasta otteesta yhä tulkitsevampaan otteeseen ja nojaudun tulkinnoissa voimakkaammin laajempaan yhteiskunnallis-kulttuuriseen kontekstiin.

7.2.2 Julkisuuden toimijoiden luokittelu

Kysymystä eläinoikeusliikejulkisuudessa esiintyneistä ja liikkeen määrittelyyn osallistuneista toimijoista ja näiden keskinäisestä hierarkiasta lähestyn ensisijaisesti määrällisen sisällönerittelyn avulla. Määrällistä luokittelua täydennän laadullisella analyysillä, jossa kiinnitän huomiota niihin kielellisiin ja rakenteellisiin strategioihin, joilla toimittajat ovat tukeneet tai horjuttaneet eläinoikeusjulkisuuden keskeisimpiä toimijoita.

”Toimijalla” en viittaa yksittäisiin henkilöihin, vaan enemminkin ihmisten ”kategoriaan”, tiettyyn sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen asemaan tai ryhmään. Näin ollen en myöskään aineiston luokittelussa kirjaa erikseen kaikkia samassa havaintoyksikössä eli jutussa esiintyviä saman toimijaluokan edustajia, vaan toimijoiden esiintymistä tarkastellessani tarkastelen sitä, esiintyykö jutussa *joku toimijaluokan edustaja*. Jutussa, jossa haastatellaan kahta eri eläinaktivistia, esiin-

tyy vain yksi aktiivinen toimija, "eläinaktivisti". Tai jutussa, jossa on siteerattu filosofia, luonnontieteilijää ja sosiologia, esiintyy vain yksi toimija, "tutkija". Toimija voi olla paitsi luonnollinen henkilö, myös jokin ryhmä (esimerkiksi Oikeutta eläimille -järjestö) tai instituutio (oikeuslaitos).

Tarkastelen eläinoikeusjulkisuuden toimijoiden esiintymistä yksinomaan fakta-aineistossa. Vaikka toimittajat mielipideaineistossakin toki mainitsevat eri toimijoita ja saattavat satunnaisesti myös siteerata näitä tarkoituksiinsa sopivoin tavoin, ei näiden jo määritelmällisesti toimittajien (tai pääkirjoitusten tapauksessa lehden) näkemyksille perustuvien juttujen toimijaluokittelussa olisi mieltä. Fakta-aineiston luokittelussa havaintoyksikkönä toimii yksi juttu, ja olen kirjannut kunkin jutun osalta kaikki jutussa eri asemissa (ks. seuraava alaluku) esiintyvät toimijat.

Luokittelua tehtäessä on pidettävä mielessä, että yksittäisen ihmisen eivät tietenkään ole aina välttämättä yksiselitteisesti luokiteltavissa vain yhteen toimijaluokkaan, vaan he voivat todellisessa elämässä edustaa useita eri intressitahoja ja heillä voi olla useita eri rooleja. Media-aineiston analyysin tapauksessa ratkaisevaa ei olekaan se, mitä ihminen "todella" on, vaan missä roolissa hänet julkisuudessa esitetään, kuinka hänet identifioidaan ja mihin tarkoitukseen toimittaja häntä käyttää. Näin ollen esimerkiksi yksittäinen asianajaja saattaisi julkisuudessa kontekstista riippuen esiintyä joko "oikeuslaitos/asianajajat" -toimijan, "muu asiantuntija" -toimijan tai "tavalliset ihmiset" -toimijan edustajana. Jutusta on kuitenkin mahdollista tunnistaa, mitä toimijaa henkilö juuri siinä yhteydessä edustaa. Luokitteluni toimijaluokat ovat seuraavat:

Eläinoikeusaktivistit: Yksittäiset eläinaktivistit ja eläinoikeusjärjestöt, ryhmät tai kampanjat (kuten Oikeutta eläimille, EVR ja EVR-tukiryhmä). Niissä jutuissa, joissa eläinoikeusliikettä on käsitelty osana laajempaa uutta radikaaliliikehdintää, luokkaan on luettu myös ne aktivistit, joita ei ole identifioitu nimenomaisesti *eläinaktivisteiksi*, vaan jotka esiintyvät tämän laajemman muutosliikehdinnän edustajina.

Turkistarhaajat: Turkistarhaajat perheenjäsenineen. Myös paikallisten tarhaajayhdistysten edustajina esiintyvät turkistarhaajat.

Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto ry., STKL: Tarhaajien edunvalvontajärjestön nimissä esiintyvät toimihenkilöt, kuten toiminnanjohtaja, tiedottaja ja hallituksen jäsenet tai STKL järjestönä. Pääasiassa STKL:ää on edustanut julkisuudessa toiminnanjohtaja Gustav Smulter.

Turkiskauppa: Turkiselinkeinon jalostus-, tukku- ja vähittäiskauppaporras, kuten turkishuutokauppoja järjestävä Turkistuottajat Oyj, turkishuutokauppojen ostajat ja turkiskauppiat.

Poliisi/Supo: Niin paikallispoliisin, Keskusrikospoliisin kuin Suojelupoliisinkin edustajat tai poliisi/Suojelupoliisi kollektiivisena toimijana.

Oikeuslaitos/asianajajat: Oikeusistuimet sekä yksittäiset syyttäjät, tuomarit, laamannit tai vastaavat. Luokkaan luetaan myös asianomistajien asianajajat. Sen sijaan ulkopuolinen asianajaja, jota haastatellaan lakikysymyksistä oikeusoppineena, luetaan luokkaan "muut asiantuntijat", tai esimerkiksi rikosoikeuden professori luokkaan "muut tutkijat, tiede".

Politiikka: Niin valtakunnan kuin kunnallispolitiikankin toimijat. Luokkaan luetaan puolueet sekä poliittiset päättäjät presidentistä, hallituksesta ja eduskunnasta kun-

nanvaltuustoihin ja -hallituksiin. Aineistossa kunnallispoliitikot ovat esiintyneet hyvin harvoin, julkiseen keskusteluun ovat osallistuneet enimmäkseen kansanedustajat ja puolueet.

Virkamiehet/viranomaiset: Valtiolliset ja alueelliset virkamiehet/viranomaiset. Julkisuudessa ovat esiintyneet muun muassa ministeriöt ja ministeriöiden yksittäiset virkamiehet sekä kunnalliset/alueelliset valvontaviranomaiset ja virkamiehet.

Elinkeinoelämä: Yrittäjien ja elinkeinoelämän edunvalvontajärjestöt sekä yksittäiset talouselämän edustajina esiintyvät henkilöt. Muun muassa Suomen Yrittäjien Keskusliitto, paikalliset yrittäjäjärjestöt, Elintarviketeollisuuden keskusliitto.

Koe-eläinlaitokset ja -tutkijat: Itse eläinkokeita tekevät tutkijat sekä muu koe-eläinlaitosten henkilökunta. Luokkaan on luettu myös Kuopion yliopiston rehtori silloin, kun hän esiintyy yliopiston koe-eläinkeskuksen edustajana ja puolestapuhujana.

Tutkijat/tiede: Muut kuin koe-eläintutkijat. Yliopistojen sekä itsenäisten tutkimuslaitosten tutkijat yhteiskuntatieteilijöistä oikeustieteilijöihin ja luonnontieteilijöihin. Eräänlaisena rajatapauksena mukaan on luettu myös Suomen Gallup ja Taloustutkimus⁹⁵.

Muut asiantuntijat: Muut kuin tiedemaailmaa/tutkimuslaitoksia edustavat julkisuudessa asiantuntija-asemassa esiintyvät toimijat, kuten eläinlääkärit, lääkärit, ravitsemusasiantuntijat, asianajat.

Luonnon/eläinsuojelijat: Perinteiset suojelujärjestöt ja niiden edustajat, kuten Suomen Luonnonsuojeluliitto ja sen paikallisosastot, Luontoliitto, Suomen Eläinsuojeluyhdistys ja Animalia, tai tarkemmin identifioimattomat, luonnon- tai eläinsuojelijoina esitellyt ihmiset.⁹⁶

Muut järjestöt: Muut kuin eläinoikeus- tai luonnon/eläinsuojelujärjestöt. Esimerkiksi Rauhanpuolustajat, Vegaaniliitto.

Julkisuudenhenkilöt: Eläinoikeusliikettä ja -asiaa ovat julkisuudessa päässeet kommentoimaan julkisuudenhenkilöistä muun muassa missit ja kulttuurielämän edustajat.

"Tavalliset kansalaiset": Ihmiset, joiden tehtävänä on edustaa jutuissa kansaa, "tavallisen kadunmiehen" ääntä. Passiivisina toimijoina tähän luokkaan on luokiteltu esimerkiksi viittaukset "kansan/kansalaisten" mielipiteisiin, "tavallisten ihmisten" mielipiteisiin, "yleiseen mielipiteeseen" tai "suureen yleisöön".

⁹⁵ Kuten Väliverronen (1996, 216) on huomionut, lehtien julkaisemien mielipidetiedustelujen tapauksessa on ongelmallista tulkita, kuka niissä määrittelee todellisuutta: tutkimukseen vastaajat, tutkimuksen teettäjät, tutkimuksen tekijät vaiko tutkimuksen tuloksia tulkitseva media. Tässä työssä katson, että jutussa, jossa siteerataan mielipidetutkimusta, aktiivisena toimijana on tutkija. En katso aktiiviseksi toimijaksi tutkimukseen vastannutta kansalaista, sillä tutkimusraportissa (tai siitä koostetussa lehdistötiedotteessa) vastaaja saa äänensä kuuluviin vain välillisesti, tutkijan tulkitsemana. Samoin kuin muun tutkimuksen tapauksessa, toimittajan välittömänä lähteenä ei siis toimi kansalainen, vaan tutkija/tutkimuslaitos/tutkimusraportti. Toisaalta kuitenkin toimittaja saattaa hyvinkin vapaasti tulkita gallupien tuloksia ja käyttää näin määrittelyvaltaansa ilman, että sitä voi jäljittää itse sanomalehti-jutuista. Niinpä katson mielipidetutkimuksia uutisoineissa jutuissa ensisijaisen määrittelijän "epäselväksi".

⁹⁶ Huom: luonnon/eläinsuojelijoiden en ole suinkaan katsonut esiintyvän jutuissa mykkänä toimijana aina, kun niissä on mainittu "eläinsuojelija", sillä etenkin toimittajat käyttävät nimitystä usein myös eläinaktivisteista. Näin ollen olen joutunut asiayhteydestä tulkitsemaan, milloin toimittaja tai muu julkisuuden toimija todellakin puhuu eläinsuojelijoista, eikä aktivisteista.

Muut: Joukko satunnaisesti esiintyviä toimijoita, jotka eivät istu yllä esitettyihin luokkiin. Esimerkiksi silminnäkijätodistajia, aktivistien perheenjäseniä sekä tarhaajien metsästyskavereita ja naapureita.

7.2.3 Julkisuuden toimijoiden hierarkia

Eläinoikeusjulkisuuden toimijat eivät ole useinkaan esiintyneet julkisuudessa tasa-arvoisessa asemassa. Jotkut toimijat saattavat joutua jutuissa pelkän mykän kohteen asemaan, jolloin heitä ja heidän tekemisiään kuvailevat ja määrittelevät muut julkisuuden toimijat tai toimittajat. Toiset toimijat taas pääsevät itse ääneen julkisuudessa, esittämään näkemyksiään suorissa tai epäsuorissa lainauksissa. Näistä toimijoista jotkut voivat nousta selvästi hallitsevaan asemaan yksittäisissä jutuissa, jos juttu rakentuu ensisijaisesti heidän näkemyksilleen. Toiset aktiiviset toimijat taas saattavat jäädä taka-alalle, vain ohimennen siteeratuiksi tai referoiduiksi toimijoiksi. Tuloksia esittäessäni tarkastelenkin sitä, *miten usein eri toimijat esiintyvät jutuissa eri asemassa*: aktiivisina toimijoina, mykkinä toimijoina tai ensisijaisina määrittelijöinä.

Mykiksi toimijoiksi katson ne toimijat, jotka eivät itse pääse jutuissa ääneen, vaan joita tulkitsevat tai joiden puolesta puhuvat muut toimijat tai toimittajat (vrt. Pietikäinen 2000; Raittila & Suikkanen 1999). Aktiivisiksi toimijoiksi luokittelen ne toimijat, jotka pääsevät esittämään näkemyksiään jutuissa. ”Aktiivisella” toimijalla en siis viittaa toimijan ominaisuuksiin, oma-aloitteisuuteen tai sen puutteeseen, vaan siihen asemaan, jonka julkisuutta orkestroiva toimittaja toimijalle julkisuustilassa antaa. Kyse voi olla toimittajan haastattelemista toimijoista, yleisö- tai tiedotustilaisuuksissa esiintyvistä toimijoista tai lehdistötiedotteita tai julkilausumia esittävistä toimijoista – yleensä kyse on siis juttujen lähteistä⁹⁷. Katson että toimija esiintyy julkisuudessa aktiivisena toimijana myös silloin, jos toimittaja lainaa toimijan näkemyksiä muusta kirjallisesta lähteestä kuin varsinaisesta lehdistötiedotteesta. Jos siis toimittaja esimerkiksi lainaa eläinoikeusaktivistien lehden juttua tai kotisivun tekstiä katson näiden saavan

⁹⁷ Poikkeuksen muodostavat lähinnä ne tapaukset, joissa toimittaja kylläkin siteeraa toimijan ajatuksia, mutta jutusta (esimerkiksi toimittajan johtolauseessa käyttämien verbien menneestä aikamuodosta) on pääteltävissä, että siteeraus ei perustu tuoreeseen haastatteluun/tiedotteeseen tms., vaan toimijan aikaisempaan julkiseen esiintymiseen – siis välittömänä lähteenä on voinut toimia vaikkapa arkistojuttu – tai jopa toimittajan muistikuviiin. Näissä tapauksissa se, miten suoraan ja autenttisessa muodossaan lähteen näkemyksen todella pääsevät esiin, voi vaihdella suurestikin. Joskus kyse saattaa olla vain siitä, että toimittaja yksinkertaisesti taloudellisuussyistä toistaa paria päivää aikaisemmin haastattelemansa toimijan näkemykset uudessa jutussa, jolloin ne saattavat päästä esiin samassa muodossa kuin alkuperäisessä jutussa, jopa suorina lainauksina. Joskus taas toimittaja referoi omin sanoin toimijan ajallisesti kaukaisempaa julkista esiintymistä/kannanottoa, jolloin on mahdollista, että toimittajan muistikuvat, tulkinnat ja diskurssi itse asiassa värittävät tai jopa vääristävät toimijan alkuperäistä lausuntoa. Rajanveto eri tapausten välille on vaikeaa, joten johdonmukaisuuden vuoksi tässä työssä aktiivisiksi toimijoiksi on luokiteltu kaikki ne tapaukset, joissa toimittaja viittaa toimijan aikaisemmin esittämiin näkemyksiin – esitettyinä nämä suorina lainauksina, toimittajan oman diskurssin mahdollisesti värittäminä epäsuorina esityksinä tai puheluonteeltaan hämäämpinä ja vapaamuotoisempina transformaatioina.

näkemyksensä esiin julkisuudessa ja esiintyvän näin aktiivisen toimijan asemassa⁹⁸.

Yleisimmin aktiiviset toimijat pääsevät esiin suorissa tai epäsuorissa lainauksissa. Eräänlaisena rajatapauksena luokittelen kuitenkin aktiiviseksi toimijuudeksi myös ne tapaukset, joissa toimittaja selostaa vapaammin lähteensä puhetta, siten että tämän alkuperäinen sanamuoto voi hävitä sulautuessaan toimittajan diskurssiin, mutta itse viesti, toimijan näkemys, on tunnistettavissa. Kyse on tapauksista, joihin lehtiutisten ”vieraan puheen” vastaanoton käytäntöjä tarkastellut Veikko Pietilä (1991) viittaa *esitystä epämääräistävään transformaatioon* käsitteellä. Pietilä tarkoittaa näillä tapauksilla, joissa suorille ja epäsuorille esityksille tyypillinen johtolauseen puheverbi (”sanoo”, ”kertoo”) on jäänyt pois ja tilalle on tullut muoto, josta on vaikeampi sanoa, onko kyse toimittajan vai lähteen diskurssista. Samalla kun toimittajan ja jutussa esiintyvien toimijoiden diskurssien raja käy epäselväksi, myös puheaktien puheluonne käy epämääräisemmäksi. (Mt., 14). Katson aktiivisen toimijuuden kriteerien (toimija saa äänensä/näkemyksensä esiin) toteutuvan nimenomaan Pietilän kuvailemissa *lievissä* esitystä epämääräistävissä transformatioissa, joiden tapauksessa on mahdollista suuremmista ongelmista jäljittää toimijan alkuperäinen näkemys ja erottaa se toimittajan omista tulkinnoista. Tällaisissa tapauksissa jutussa esiintyy esimerkiksi muoto ”Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä paheksuu jyrkästi turkistarhaajan ampuma-aseen käyttöä” (*Poliisi tutkii yhä kettutarhauskua*, Keski-suomalainen 8.12.1997) sen sijaan, että asia olisi ilmaistu epäsuorana lainauksena: ”EVR-tukiryhmä sanoo paheksuvansa – –”.

Jutun ensisijaisiksi määrittelijöiksi⁹⁹ katson ne julkisuuden toimijat, joiden näkemykset on nostettu jutun otsikkoon ja/tai kärkeen tai jotka nousevat muuten hallitsevaan asemaan jutussa. Ensisijaisesti olen tehnyt ratkaisut juttujen otsikoiden ja ensimmäisen kappaleen perusteella (olipa tämä erotettu kirjainleikkauksella erilliseksi ingressiksi, tai kuten nykyään on yleisempi käytäntö, osa varsinaista tekstiä). Ratkaisu johtuu lehtijuttujen sisäisestä hierarkiasta: etenkin uutisjutuissa tärkeimmät asiat ja toimijat nostetaan säännönmukaisesti jutun alkuun. Erityisasemassa on etenkin otsikko, johon pyritään tiivistämään

⁹⁸ Toimittaja kuitenkin näyttää käyttävän määrittelyvaltaansa usein voimakkaammin tällaisten kirjallisten lähteiden tapauksessa kuin haastattellessaan ihmisiä. Tämä määrittelyvallankäyttö on toiminut erityisesti eläinaktivistien vahingoksi, sillä nimenomaan aktivisteja on julkisuudessa lainattu useaan otteeseen heidän kirjallisten tuotostensa (lehtien, www-sivujen) perusteella haastattelujen sijaan, kun taas muita toimijoita on pääsääntöisesti haastateltu tai kirjallisina lähteinä on käytetty vain varsinaisia lehdistötiedotteita.

⁹⁹ Ensisijaisen määrittelijän käsite on peräisin Stuart Hallilta ja muilta Birminghamin Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen mediatutkijoilta. Nämä tarkoittivat sillä niitä julkisuuden toimijoita, jotka yhteiskunnallisista aiheista keskusteltaessa ovat julkisuudessa ylläpidettyinä esimerkiksi virallisen asemansa tai omaamansa muun auktoriteetin vuoksi. Näin nämä toimittajien luottolähteet nousevat julkisuudessa hallitsevaan asemaan ja kykenevät esittämään vallitsevaksi nousevat tilanteenmäärittelyt, joiden ehdoilla keskustelua jatkossa käydään (Hall ym. 1978, 57–60). Itse tarkastelen toimijoiden hierarkiaa sisällönerrittelyssä yksittäisten juttujen tasolla ja määrittelen näin ollen – esimerkiksi Esa Väli-verroksen (1996) tapaan – kunkin jutun ensisijaisen määrittelijän, silloin kun sellainen on tunnistettavissa. Puhun kuitenkin myös yleisemmällä tasolla koko eläinoikeusjulkisuuden määrittelijöistä ja ensisijaisista määrittelijöistä.

jutusta kiinnostavin ja olennaisin sisältö. Näin ollen jutun otsikossa tai kärjessä esiintyminen tuo pääsääntöisesti toimijalle tiettyä painoarvoa ja samalla tämän sanomalle uskottavuutta.

Aina pelkästä jutun kärjestä ei kuitenkaan voi yksiselitteisesti tunnistaa hallitsevien näkemysten lähdeettä, ensisijaista määrittelijää. On mahdollista, että toimittaja ei jutun kärjessä vielä lainaa toimijaa suoraan tai epäsuoraan, vaan sulauttaa tämän näkemykset omaan sidosdiskurssiinsa kuvaten tilannetta kyseisen toimijan määrittelyistä käsin, mutta ikään kuin neutraalin uutiskertojan auktoriteetilla annettuna objektiivisena totuutena. Tällöin toimijan määrittelyjen voi katsoa saavan vieläkin hallitsevamman aseman, sillä kun näkemysten lähdeettä ei ole ilmaistu eksplisiittisesti, on lukijan vaikeampi mieltää se vain tietyn toimijan näkemykseksi tilanteesta. Määrittelystä tulee ”todellisuutta”, ei yhden henkilön mielipide. Näissä tapauksissa ensisijainen määrittelijä on pyritty tunnistamaan koko jutun perusteella, sillä kärjessä esitettyjen näkemysten lähde saattaa paljastua vasta myöhemmin tekstissä.

Pääsääntöisesti juttujen ensisijaiset määrittelijät ovat jutussa esiintyviä aktiivisia toimijoita. Joitakin poikkeuksiakin kuitenkin esiintyy: esimerkiksi tyyppillistä rikosuutiskaavaa noudattavissa lyhyissä jutuissa lähteenä toiminutta poliisia ei useinkaan lainata suoraan tai epäsuoraan, vaikka jutusta käy selväksi, että tapahtumien (rikostutkinnan) kuvaus perustuu poliisilähteen lausuntoihin. Tällaisissa tapauksissa katson poikkeuksellisesti lähteenä toimineen mykän toimijan ensisijaiseksi määrittelijäksi.

Niissä jutuissa, joissa esiintyy vain yksi aktiivinen toimija, olen pääsääntöisesti tulkinnut tämän myös jutun ensisijaiseksi määrittelijäksi. Poikkeuksena sääntöön ovat ne tapaukset, joissa toimittaja itse esiintyy erityisen aktiivisessa roolissa julkisuuden toimijana. En olekaan pyrkinyt hahmottamaan analyysissä ainoastaan toimituksen ulkopuolisten toimijoiden, jutuissa esiintyvien ”vieraiden äänien” (Pietilä 1991), välistä hierarkiaa, vaan myös toimittajien ja toimijoiden välistä suhdetta. Luokittelussani myös toimittaja voi olla jutun ensisijainen määrittelijä. Näin on silloin, jos toimittaja ottaa jutussa poikkeuksellisen aktiivisen roolin toimien esimerkiksi aktiivisena analysoijana, kommentoijana, tulkit-sijana tai havainnoijana ja silminnäkijänä.

Olen lähes poikkeuksetta katsonut, että jutulla voi olla vain yksi ensisijainen määrittelijä. Tästä olen kuitenkin poikennut kahdessa tapauksessa: Jos itse jutussa ja sen premivinkissä – jotka siis on luokiteltu yhtenä kokonaisuutena – on nostettu hallitsevaan asemaan selkeästi eri toimijat, katson kummatkin ensisijaisiksi määrittelijöiksi. Samoin silloin, jos jutussa on useampiosainen otsikko, jossa pääotsikossa näkemyksensä tuo esiin yksi toimija ja esi- tai jälkirivillä toinen toimija.

Olen katsonut ensisijaisen määrittelijän ”epäselväksi” niissä tapauksissa, joissa jutussa esiintyy useita aktiivisia toimijoita mutta otsikon ja kärjen näkemykset eivät ole liitettävissä yksiselitteisesti yhteenkään toimijaan sen enempää kuin itse toimittajaan eikä mikään toimija nouse muutenkaan selkeästi muita hallitsevammaksi. Tällöin en siis ole luokitellut jutulle lainkaan ensisijaista määrittelijää. Epäselvien tapausten määrää ei ole esitetty luvun 8 kuviossa, ainostaan liitteen 3 taulukoissa sekä luvun 8.2.3. taulukossa 10.

Puhuessani yleisesti eläinoikeusjulkisuuden ”määrittelijöistä” viittaa sillä eläinoikeusliikettä käsittelevissä jutuissa näkemyksiään esittämään päässeisiin ja näin ollen eläinoikeusliikkeen määrittelyyn osallistuneisiin toimijoihin, siis aktiivisina toimijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä esiintyneisiin toimijoihin.

7.2.4 Mediajulkisuuden moninaiset diskurssit

Sekä itse ”diskurssia” että diskurssianalyysiä leimaa melkoinen käsitteellinen ja metodinen kirjavuus, mikä saa koko lähestymistavan näyttäytymään helposti hahmottomana tai sekavana. Diskurssianalyysia pidetään yleisesti lähinnä väljänä teoreettis-metodisena lähestymistapana, jota kyllä yhdistävät tietyt jaetut teoreettiset lähtökohdat, kuten käsitys merkitysten tuotetusta luonteesta ja siten kiistanalaisuudesta ja moninaisuudesta, mutta jota käytännössä voidaan soveltaa metodina varsin erilaisin tavoin ja painotuksin (erilaisista painotuksista ks. esim. Jokinen & Juhila 1999). Tässä työssä ei ole mahdollista paneutua perusteellisemmin diskurssimääritelmien kirjoon tai koko diskurssianalyysin kentän moninaisuuteen, vaan pyrin mahdollisimman taloudellisesti tuomaan esiin oman tapani ymmärtää diskurssin käsite ja soveltaa diskurssianalyysia sekä sijoittamaan lähestymistapani karkeasti laajempaan diskurssianalyysin kenttään.

Ymmärrän diskurssin samaan tapaan kuin diskurssianalyysia suomalaisen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen alalla edistäneet Anja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (1993b, 25): kyse on siis merkitysten ja niiden välisten suhteiden muodostamista verrattain eheistä kokonaisuuksista, *merkityssystemeistä*, jotka syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja vaikuttavat sosiaaliseen todellisuuteen¹⁰⁰. Nämä merkityssystemit materialisoituvat kielenkäytössä ja ovat näin ollen tulkittavissa esimerkiksi journalistisista teksteistä. Diskurssissa ei kuitenkaan ole kyse yksinomaan kielellisistä tieto- ja merkitysmuodostelmista, vaan olennaisesti merkitysten ja tiedon *tuottamisesta* (esim. Hall 1999, 99). Diskurssianalyysille onkin tyypillistä kielenkäytön ja diskurssien näkemisen toimintana ja tekemisenä (esim. Hall 1999, 99; Suoninen 1999, 18–20). Kuten

¹⁰⁰ Tässä merkityksessä diskurssin synonyyminä voisi käyttää ja käytetään myös *tulkintarepertuaaria* (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993b, 24–29). Varsin lähelle diskurssin käsitettä tulevat myös *tulkintapakettin* ja *tulkintakehyksen* käsitteet, joita on hyödynnetty muun muassa mediatekstien tulkinnassa. Myös niissä on kyse tietyn ilmiön ymmärtämiseen, tulkitsemiseen ja merkityksellistämiseen hyödynnetyistä merkitysjärjestelmistä, joita ohjaa jokin organisoiva, merkityksiä jäsentävä idea. Tulkintapaketit ja kehykset esittävät tietynlaisia organisoivan idean ohjaamia tulkintoja ilmiön syistä ja seurauksista, rakentavat tietynlaisia positioita ja tuottavat tietynlaisia visuaalisia ja kielellisiä representaatioita. Niiden merkitykset voivat tiivistyä esimerkiksi metaforissa, iskulauseissa ja vastaavissa symbolisissa tehokeinoissa. (Esim. Gamson & Modiagliani 1989, 3; Väliaverron 1996, 107–122; Watkins 2001, 84.) Sekä diskurssille että tulkintapaketille tai tulkintakehyksille on siis yhteistä se, että ne liittyvät kohteena olevaan ilmiöön tietynlaisia merkityksiä ja sulkevat pois toisia ja rakentavat näin tietynlaista kuvaa tuosta ilmiöstä. Käsitteiden erona voi nähdäkseni pitää lähinnä sitä, että tulkintapakettin/kehysten käsitteet korostavat enemmän olemassa olevia, vakiintuneita ja institutionalisoituneita tulkinnan tapoja – esimerkiksi median hyödyntämät vakiintuneet kehykset, kuten rikosuutisen kehys – jotka aktivoituvat tai aktivoidaan tiettyä ilmiötä tulkittaessa. Diskurssien näkökulmasta taas merkityksellistämisen voi nähdä hienosyisempänä ja kiistanalaisempana prosessina, jossa useat eri merkityssystemit käyvät kamppailua etusijalle asettuvasta tulkinnasta.

jo johdannossa totesin, Norman Faircloughin (1995, 97) mukaan diskurssissa on kyse itse asiassa kolmesta ulottuvuudesta: itse tekstistä eli kielellisestä muodostelmasta, tekstien tuottamisen ja vastaanottamisen prosessista eli diskurssikäytännöstä sekä laajemmasta sosiokulttuurisesta käytännöstä. Näin ollen diskursianalyttikko ei analysoi vain kielenkäyttöä sinänsä vaan myös sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan sosiaalisissa ja diskursiivisissa käytännöissä (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993a, 9–10).

Diskurssissa voidaan Faircloughin (1997, 80) tavoin erottaa asioita esittävä *ideationaalinen* taso sekä identiteettejä ja suhteita muodostava *interpersonaalinen* taso. Kuten Fairclough toteaa, kielenkäyttö ”rakentaa aina yhtä aikaa *sosiaalisia identiteettejä, sosiaalisia suhteita ja tieto- ja uskomusjärjestelmiä*” (mt., 76). Myös tässä tutkimuksessa ovat läsnä nämä diskurssin eri ulottuvuudet. Tarkastelen siis yhtäältä sitä, miten diskurssissa representoidaan eläinoikeusliikettä, ja toisaalta sitä, minkälaisia identiteettejä eläinaktivisteille tuotetaan ja minkälaisia suhteita diskurssisubjektien (diskurssieja kulloinkin käyttävien toimijoiden), puhuttujen lukijoiden ja kohteena olevien eläinaktivistien välille rakentuu. Käytännössä nämä tasot kietoutuvat jotenkinkin erottamattomasti toisiinsa, eli erottelu kolmeen ulottuvuuteen on lähinnä analyttinen. Itse en myöskään katso identiteettiä yksiselitteisesti diskurssin interpersonaaliseen tasoon kuuluvaksi vaan katson identiteettien rakentuvan paitsi vuorovaikutuksessa, jossa lehtien lukijoita puhutellaan ja eri toimijoita asemoidaan suhteisiin toistensa kanssa, myös tai erityisesti niissä representaatioissa, joissa eläinoikeusaktivisteja esitetään ja määritellään tietyllä tavalla.

Vaikka diskurssit tietenkin kytkeytyvät merkityksellistämisen kohteena oleviin ilmiöihin, kohde itsessään ei määrää diskurssia, vaan samaa ilmiötä on ainakin periaatteessa mahdollista merkityksellistää useista eri diskurssista käsin. Kulloinkin omaksutut diskurssit vaikuttavat siihen, minkälaisena kohde näyttäytyy: ”Kun jostakin aiheesta esitetään lausumia jonkin erityisen diskurssin sisällä, diskurssi mahdollistaa aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla. Se myös rajoittaa muita tapoja, joilla aihe voitaisiin esittää.” (Hall 1999, 98.) Tiettyä ilmiötä merkityksellistävät diskurssit voivat olla keskenään kilpailevia ja ristiriitaisia tai yhteen sovitettavissa ja toisiaan tukevia. Ne voivat joko olla enemmän tai vähemmän tasaveroisessa asemassa muodostaen erilaisten puhetapojen moninaisuuden, tai jotkut diskurssit voivat nousta hegemoniseen asemaan toisten jäädessä vastustavaan/marginaaliseen asemaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993b, 24–29; Jokinen & Juhila 1993, 76–85.)

Tällainen ”monidiskurssisuus” on tyypillistä erityisesti tiedotusvälineille. Mediajulkisuus kokonaisuudessaan muodostuu laajasta kirjosta erilaisia diskurssieja, ja toisaalta yksittäiset sanomalehtijutut voivat koostua joko yhdestä tai useammasta diskurssista. Jutuissa voi esiintyä useita toimijoita, jotka merkityksellistävät ilmiötä eri diskurssista käsin, tai samankin toimijan puheeseen voi sulautua aineksia useammasta diskurssista. Etenkin toimittaja itse saattaa

omaksua puheeseensa, eli jutun ”vieraita puheita” yhdistävään sidosdiskursiin¹⁰¹, aineksia eri diskursseista.

Käytännössä kulloisenkin puheenaiheen tapauksessa esiintyvien diskursioiden määrä on tietenkin ainakin jossain määrin rajattu, sillä mahdollisia tapoja merkityksellistää jotain kohdetta rajaavat kulttuurissa käsillä olevat vakiintuneet merkitykset ja tulkinnan tavat. Kielenkäyttäjät tukeutuu siis usein kulttuurissa jo olemassa oleviin diskursseihin. Toisaalta taas kulttuurisesti mahdolliset diskursiiviset merkityspotentiaalit eivät suoraan määrää, mitä merkityksiä kulloisessakin kielenkäyttötilanteessa nostetaan esiin. (Suoninen 1999, 26.) Fairclough (1997, 76) painottaakin, että kielenkäyttö ei ole vakiintuneiden tieto- ja uskomusjärjestelmien ja olemassa olevien identiteettien ja suhteiden vanki, vaan se voi myös uudistaa ja muuttaa niitä. Kielenkäytön kulloistakin luovuutta selittävät Faircloughin mukaan yhteiskunnalliset olosuhteet. Nimenomaan epävakaa, vaihteleva ja muutokselle alttiit sosiokulttuuriset käytännöt mahdollistavat monimuotoisen ja luovan diskurssikäytännön ja tekstien moniaineksisuuden ja monidiskurssisuuden. Juuri tämän vuoksi Fairclough pitää tiedotusvälineitä herkkinä yhteiskunnallisten muutosten ja konfliktien mittareina: tekstien ristiriitaisuudesta ja moniaineksisuudesta voidaan aistia yhteiskunnalliset ja kulttuuriset kuohunnat ja ristiriidat. (Mt., 83–84.)

Se, miten staattisina tai dynaamisina ja muuttuvina diskurssit näyttäytyvät, on epäilemättä ainakin osittain myös näkökulmakysymys: riippuu tutkimuskohteesta ja -ongelmasta, onko mielekasta tarkastella diskursseja Foucault’laisittain tiettyihin instituutioihin ja tieteenaloihin sidoksissa olevina ja tietyssä historiallisessa tilanteessa yhteiskunnan varsin kokonaisvaltaisesti läpäisevinä diskursiivisina tietomuodostelmina (ks. erit. Foucault 1972) vai kohdistuuko huomio ennemminkin merkitysten kiistanalaisuuteen ja moninaisuuteen ja tästä kumpuaviin merkityskamppailuihin. Kulloisenkin tutkimuksen diskurssikäsitelmä on myös kytköksissä siihen diskurssianalyttiseen tutkimustraditioon, johon tutkimus nojautuu: Foucault’laisessa diskurssianalyysin traditiossa korostuu siis diskurssien historiallisuus ja institutionalisoituminen, jolloin ne nähdään kulttuurisesti varsin vakiintuneina kokonaisuuksina (Jokinen & Juhila 1999, 71). Sen sijaan lingvistiikasta vaikutteita saanut anglosaksinen diskurssianalyysi – jonka tunnettuja edustajia mediatutkimuksen alalla ovat muun muassa Norman Fairclough ja Teun van Dijk – on lähestymistapana avoimempi moninaisten, tilanteisten diskurssien hienojakoiselle analysoinnille. Tällöin diskurssit voidaan ymmärtää ennemminkin vaihtoehtoisina puhetapoina tai näkökulmina johonkin asiaan kuin jonkin aikakauden hallitsevina ja varsin hitaasti muuttuvina merkitys- ja tietomuodostelmina. Oma tapani käyttää diskurssin käsitettä tässä työssä edustaa nimenomaan diskurssin ”kapeampaa”, niiden tilanteisuutta, spesifiyttä, moninaisuutta ja kiistanalaisuutta korostavaa

¹⁰¹ Pietilän (1991) tekemän erottelun mukaan uutisessa voidaan erottaa varsinainen kertojan (toimittajan) sidosdiskurssi sekä esiintyjien (haastateltavien ym. lähteiden) diskurssit. Uutinen on toimittajan rakentama esitys, jossa hän vastaanottaa näitä ”vieraita puheita” esittäen ne joko omasta diskurssistaan erottuvina suorina ja epäsuorina lainauksina tai transformoiden ne eriasteisesti osaksi omaa diskurssiaan (id.).

käyttötapaa. Diskurssianalyysini ei siis ole lähtökohdiltaan niinkään "foucault'laista" kuin lähinnä "faircloughilaista" kriittistä diskurssianalyysia.

7.2.5 Kriittinen diskurssianalyysi eläinoikeusjulkisuuden analysoinnissa

Diskurssianalyysin varsin kirjavaan kenttään on pyritty saamaan järjestystä ja ottelemalla sitä muun muassa lingvistisyys-yhteiskuntatieteellisyys- sekä kriittisyys-analyyttisyys -ulottuvuuksilla¹⁰². Esimerkiksi Sanna Valtonen (1998) erottelee lingvistisen ja yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin ja jakaa jälkimmäisen kielenkäytön moninaisuutta tarkastelemaan sosiaalipsykologisesti suuntautuneeseen (vrt. analyttinen) diskurssianalyysiin sekä valtakysymyksistä kiinnostuneeseen kriittiseen diskurssianalyysiin. Sari Pietikäinen (2000, 65–70) puolestaan erottelee kriittisen diskurssianalyysin kokonaan omaksi lähestymistavakseen, joka pyrkii yhdistämään lingvistisen ja yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin menetelmällisiä ja teoreettisia lähtökohtia. Lingvistisessä diskurssianalyysissä huomio kohdistetaan ensisijaisesti kielellisten elementtien tutkimiseen. Yhteiskuntatieteellisessä diskurssianalyysissä taas fokus kohdistuu kielenkäyttöön sosiaalisena käytäntönä, jossa sosiaalinen/yhteiskunnallinen toisaalta vaikuttaa kielenkäyttöön ja toisaalta kielenkäyttö vaikuttaa sosiaaliseen/yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Diskurssilla nähdään siis olevan todellisia vaikutuksia ja seurauksia, jolloin myös kysymykset vallasta nousevat huomion kohteeksi. Pietikäisen mukaan kriittinen diskurssianalyysi jakaa yhteiskuntatieteellisen suuntauksen kiinnostuksen diskurssiin sosiaalisena käytäntönä ja todellisuuden konstruoijana mutta hyödyntää käytännössä myös yksityiskohtaista lingvististä analyysia. Lähestymistavan kriittisyys merkitsee erityisen huomion kiinnittämistä valtasuhteisiin ja diskurssien seurauksiin. (Mt., 56–70, 92–93.)

Itse katson tutkimukseni edustavan kriittistä, yhteiskuntatieteellisesti painottunutta diskurssianalyysia. En katso tarpeelliseksi erotella kriittistä diskurssianalyysia kokonaan omaksi, lingvistisestä ja yhteiskuntatieteellisestä diskurssianalyysistä irralliseksi lähestymistavaksi. En myöskään näe yksityiskohtaista kielitieteellistä analyysia kriittisen diskurssianalyysin välttämättömänä kriteerinä – vaikka tunnetut kriittisen diskurssianalyysin soveltajat ja teoretikot, Fairclough ja Van Dijk, ovatkin menetelmässään korostaneet lingvistisen analyysin roolia. Omassa analyysissäni nimenomaan kieliopillinen ulottuvuus jää sivuun, sen sijaan kiinnitän analyysissä tuki huomiota kielenkäyttöön ja kielellisiin valintoihin, kuten nimeämiskäytäntöihin. Kriittisen orientaation ymmärrän nimenomaan kiinnostuksena diskursiivisiin käytäntöihin ja muodostelmiin kytkeytyvää vallankäyttöä kohtaan ja katson kriittisyyden voivan kytkeytyä kumpaan tahansa, lingvistiseen tai yhteiskuntatieteelliseen, diskurssianalyysiin.

¹⁰² Kriittinen-analyttinen-erottelua ei tule ymmärtää siten, että kriittinen diskurssianalyysi olisi "epäanalyttistä". Lähestymistapoja erottaa se, että analyttinen diskurssianalyysi on tiukemmin aineistolähtöistä ja erittelevää kun taas kriittinen orientaatio jo lähtökohtaisesti kyseenalaista vallitsevan sosiaalisen järjestyksen ja olettaa löytävänsä alistussuhteita ja vallankäyttöä. Orientaatiot eivät kuitenkaan ole välttämättä toisensa poissulkevia. (Jokinen & Juhila 1999, 86–87.)

Kriittisen diskurssianalyysin valta- ja ideologiakysymyksiä koskevien tarkastelujen kohteena voivat olla niin kilpailevien diskurssien väliset hegemoniakamppailut, toimijoiden asemoiminen ja valtasuhteet eri diskurssien sisällä kuin diskurssien seurauksetkin (esim. Jokinen ym. 1993b, 75; Valtonen 1998). Valtaa ei siis ymmärretä kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä staattisena ilmiönä, jonakin, jota ihmisellä joko on tai ei ole, vaan ennemminkin prosessina. Diskurssianalyysi tarkastelee sitä, miten valtasuhteita tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä: miten tietty tieto etuoikeutetaan totuuden asemaan tai millaisia subjektipositioita eri ihmisille diskursseissa tuotetaan (Fairclough 1992, 12, 36). Valta on siis jotain, jota harjoitetaan ja josta neuvotellaan diskursseissa (Wodak 1996, 18). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkien toimijoiden nähtäisiin olevan lähtökohtaisesti samassa asemassa. Kriittinen diskurssianalyysi lainaa kriittiseltä teorialta ajatuksen vallan epätasaisesta jakautumisesta yhteiskunnallisten toimijoiden kesken (Valtonen 1998, 99).

Diskurssianalyttisen lähestymistapani paikantamisessa auttaa paitsi lingvistiikka-yhteiskuntatieteellisyys- ja kriittisyys-analyttisyys-ulottuvuuksien tarkastelu, myös Jokisen ja Juhilan (1999) esiin nostama tilanteisuus-kulttuurinen jatkumo -ulottuvuus. Diskurssianalyttisissä tutkimuksissa huomio voi siis vaihdellen olla merkitysten kulttuurisessa jatkumossa ja siten aikakauden laajemmassa kulttuurisessa ja diskursiivisessa ilmastossa tai merkitysten tilanteisessa tuottamisessa ja rakentumisessa (mt., 56–66). Omassa empiirisessä analyysissä tarkastelen nimenomaan tietyn tapahtumajoukon ja aiheen (eläinoikeusliikkeen) yhteydessä esiintyviä spesifejä tilanteisia diskursseja enkä siis edes pyri tulkitsemaan aineistosta esiin laajempia ja pysyvämpiä kulttuurisia merkityssystemejä. Pohdin kuitenkin tuloksia tulkitessani ja päätelmiä tehdessäni eläinoikeusjulkisuuden diskurssien yhteyttä laajempaan kulttuuriseen kontekstiin. Jokinen & Juhila (1999, 57, 60) puhuvat tällaisesta orientaatiosta ”kulttuurin analyttisenä sulkeistamisena”, jossa kulttuurista jatkumoa ei oteta varsinaiseksi analyysin kohteeksi, vaan se ikään kuin suljetaan pois analyysivaiheessa, ja vasta analyysin jälkeen tuloksia pohditaan osana laajempaa kokonaisuutta. Oma lähestymistapani poikkeaa kuitenkin orientaatiosta siinä, että olen vahvasti taustoittanut ja kontekstoinut tutkimuskohteeni empiirisen analyysin pohjaksi¹⁰³.

Empiirisessä analyysissäni olen lähestynyt eläinoikeusliikkeen saaman mediajulkisuuden diskursseja edellä mainitsemieni, Faircloughin (1997) erotte-

¹⁰³ On tosin syytä korostaa, että tutkimus ei useimmiten ole lineaarisesti etenevä prosessi, jossa koko teoreettinen viitekehys ja kontekstointi olisi valmiina ennen analyysin toteuttamista. Omassa työssäni tutkimuksen eteneminen on ennemminkin merkinnyt jatkuvaa vuoropuhelua teorian ja empirian välillä: alustavat teoreettiset lähtökohtaoletukset ja näkökulmat ovat ohjanneet alustavaa kysymyksenasettelua, tutkimusasetelmaa ja aineiston lukemista, mutta toisaalta vasta aineistoon perehtyminen on tehnyt mahdolliseksi muotoilla tutkimusongelmat täsmällisemmin ja nostanut esiin uusia taustoitus- ja teoretisointitarpeita. Näin ollen voi sanoa, että tutkimuksen konteksti ja teoreettinen viitekehys ei ole ainakaan täydessä mitassaan ajallisesti edeltänyt empiiristä analyysia, eikä ole näin ollen nähdäkseeni kovin vahvasti ennaltamäärännyt analyysiprosessia – joskin aineistoa toki luetaan aina joidenkin teoreettisten lähtökohtaoletusten läpi. Tutkimuksen kirjallisen esityksen jäsenitys ei siis kerro itse tutkimusprosessin järjestyksestä.

lemien diskurssin ulottuvuuksien kautta: analyysissäni kiinnitän siis huomiota eläinoikeusliikkeestä rakennettuihin representaatioihin sekä diskursseissa tuotettuihin identiteetteihin ja suhteisiin.

Representaation purkamisessa keskeisessä asemassa ovat etenkin *nimeämiskäytännöt*. Kuten Fairclough (1997, 143) huomauttaa, "representaatioon kuuluu aina se valinta, mihin kategoriaan esitettävä asia 'sijoitetaan' tässä [kielenkäyttäjien ennalta tuntemassa, sanaston käyttöön antamassa] kategorioiden järjestelmässä". Olen siis kiinnostunut siitä, minkälaista kuvaa eläinoikeusliikkeestä on eri diskursseissa rakennettu tiettyjen nimeämiskäytäntöjen avulla: onko liike sijoitettu sanavalinnoin esimerkiksi terrorismin, ilkeiden tai rikollisuuden kategoriaan vaiko kenties eettisesti motivoituneen kansalaisliikkeen kategoriaan. Diskurssit ja niiden tuottamat representaatiot voivat nimeämisen lisäksi tiivistyä myös tulkintoja jäsentävissä ja ohjaavissa *metaforissa* ja *analogioissa*.

Olennaista representaation kannalta on tarkastella myös tapoja, joilla eläinoikeusliikettä *selitetään ja tulkitaan*. Diskurssit eroavat toisistaan muun muassa siinä, millaisia motiiveja aktivisteilla katsotaan olevan ja millaisia syitä eläinoikeusliikkeen nousun taustalla nähdään: painotetaanko yhteiskunnallisia vai yksilöpsykologisia selityksiä. Diskurssien välillä on myös eroja siinä, mikä määritellään varsinaiseksi *yhteiskunnalliseksi ongelmaksi*, eläinkysymys vaiko itse liike tai sen tietyt toimintatavat, ja minkälaisia *ratkaisuehdotuksia* tähän ongelmaan tarjotaan. Koska tutkijat ovat viime vuosina tarkastelleet eläinoikeusliikettä ja muuta radikaaliliikettä usein "uutena politiikkana" ja tämä muuttuva politiikka on keskeinen konteksti työssäni, tarkastelen myös diskursseissa rakentuvien representaatioiden suhdetta politiikkatulkintaan. Pohdin siis sitä, missä määrin eri diskurssit avaavat mahdollisuutta eläinoikeusliikkeen toiminnan tulkitsemiselle politiikkana ja mitä tämä kertoo diskurssien taustalla olevista politiikkakäsityksistä.

Toinen keskeinen jäsentävä näkökulma analyysissäni on representaatioon läheisesti kytkeytyvä identiteettien ja suhteiden ulottuvuus eli diskurssisubjektien ja diskurssien kohteiden *asemoituminen/asemoiminen*. Tarkastelen sitä, minkälaisia identiteettejä diskursseissa tuotetaan eläinoikeusaktivisteille ja minkälaisia identiteettejä diskurssien puhujat samalla omaksuvat itselleen eli miten diskurssisubjektit erilaisten "me"-"ne" -vastakkainasettelujen kautta erottautuvat määrittelemistään eläinoikeusaktivisteista – tai vaihtoehtoisesti samaistuvat näihin. Kyse on siis sekä identiteeteistä että suhteista: siitä, miten diskurssisubjektit asemoivat itsensä suhteessa eläinoikeusliikkeeseen. Tämä identiteettien ja suhteiden ulottuvuus nousee esiin jo purkaessani eläinoikeusjulkisuuden diskursseja luvussa 9, mutta vielä painokkaammin paneudun siihen luvussa 10.3 tarkastellessani moraalisen paniikin herättämää pyrkimystä yhteisön moraalisen järjestyksen vahvistamiseen.

On syytä painottaa, että kun empiirisessä analyysissäni puhun identiteeteistä, viitään – sitä erikseen painottamatta – nimenomaan luvussa 5.2. esiin ottamaani *julkisen identiteetin* tasoon. En siis analyysissäni erottele jotain julkisuuden representaatioiden ulkopuolella olemassa olevaa eläinaktivistien tai muiden julkisuudessa esiintyvien toimijoiden "aitoa identiteettiä" (kollektiivis-

ta identiteettiä) ja siitä tuotettua representaatiota, vaan katson, että julkisuudessa tuotettu representaatio on yhtä kuin "identiteetti" tässä konstruoidun julkisen identiteetin merkityksessä. Näin ymmärrettynä identiteetin kannalta ei ole olennaista se, sisäistääkö toimija itse hänelle tuotetun/ehdotetun/pakotetun identiteetin eli vastaako se hänen itseymmärrystään.¹⁰⁴ Tässä merkityksessä identiteetti ei siis ole omaehtoinen sosiaalisen minuuden rakentamisen ja yhteisöön kiinnittymisen prosessi, vaan ennemminkin vallankäytön väline.

Kuten yleisemmin representaatioiden, myös identiteettien tuottamisessa ja analysoinnissa keskeisellä sijalla ovat journalististen tekstien nimeämiskäytännöt. Aktivistien ja heidän toimintansa nimeäminen vaikuttaa vahvasti siihen, millainen julkinen identiteetti aktivisteille tuotetaan. Esimerkiksi uhkaavan "ekoterroristin" julkinen identiteetti on hyvin erilainen kuin maailmaa parantavan "vaihtoehtonuoren". Keskeisiä identiteettituotannon kannalta ovat myös liikkeen selittämisen ja tulkitsemisen tavat – etenkin aktivistien motiivien tulkitseminen.

Varsinaista diskurssien nimeämistä jäsentävänä diskurssin ulottuvuutena analyysissäni toimii diskurssin *funktion* tarkastelu. Kuten diskurssianalyysin käytännön soveltamisen tavat muutenkin, myös diskurssien nimeämisen logiikka vaihtelee eri tutkimuksissa. Myös tässä tutkimuksessa olisi ollut mahdollista päätyä toisenkinlaiseen ratkaisuun ja nostaa diskurssien nimeen esimerkiksi kunkin diskurssin keskeinen näkökulma tai "ydinrepresentaatio" (esim. yhteiskunnallinen uhka, ilkivalta, rikollisuus), johon viitataan diskursseja tiivistävässä taulukossa "organisoivana ideana" (taulukko 11, luku 9). Itse olen kuitenkin pitänyt funktion esiinnostamista mielekkäänä kriittisen diskurssianalyysin lähestymistavan ja moraalisen paniikin näkökulman kannalta. Kuten edellä todettiin, diskurssianalyysissä ymmärretään diskurssit paitsi kielellisinä muodostelmina, myös toimintana ja tekemisenä. Tämä korostuu erityisen kriittisessä diskurssianalyysissä, joka on kiinnostunut diskursiivisiin määrittelykampailuihin kytkeytyvästä vallankäytöstä ja diskurssien seurauksista. Näin ollen "kriittisen diskurssianalyytikon" on olennaista kysyä, mitä diskurssit aikaansaavat tai "tekevät" eläinoikeusliikkeelle. Diskurssin funktiota ei tosin tule yksioikoisesti samaistaa diskurssin seuraukseen, sillä vaikka diskurssi symbolisessa avaruudessa tekee jotain merkityksellistämälleen kohteelle ja tietyt konkreettisetkin seuraukset ovat diskurssissa potentiaalisesti läsnä, tästä ei välttämättä voi tehdä suoria johtopäätöksiä diskurssien todellisista seurauksista. Diskursiivisen kamppailun seurauksia pohdin vasta diskurssianalyysin jälkeen luvuissa 10 ja 11.

¹⁰⁴ Esimerkiksi Castells (1997, 7) sekä Polletta ja Jasper (2001, 285) katsovat, että vaikka identiteettejä voidaan ehdottaa ulkoapäin toimijoille, näiden tulisi itse ainakin jossain määrin hyväksyä ja sisäistää nämä määrittelyt, että kyse todella olisi identiteetistä. Diskurssianalyysissä puhutaankin identiteettien sijasta usein diskursseissa rakentuvista subjektipositioista, korostaen näin niiden tuotettua ja tilanteista luonnetta erotuksena omaehtoisemmista identiteeteistä. Itse pitäydyn tässä työssä kuitenkin käsitteellisen kirjavuuden välttämiseksi identiteetin käsitteessä. Näin empiirinen analyysini on yhteismitallinen teoriaosassa käsittelemieni identiteettipohdintojen kanssa. (Subjektiposition ja identiteetin käsitteiden erosta ks. esim. Jokinen ym. 1993b, 37–41.)

Funktiota ei myöskään tule sekoittaa diskursseja käyttävien toimijoiden intentioihin tai asenteisiin. Diskurssien funktioista puhuttaessa kiinnitetään huomiota siihen, mitkä funktiot ovat potentiaalisesti läsnä tai aktualisoituvat diskursseissa, eikä niiden tulkinta edellytä sen pohtimista, onko toiminta tietoista vai ei (Jokinen ym. 1993b, 42–43). Kun siis puhun esimerkiksi ”kriminalisoivasta” diskurssista, en väitä, että kriminalisointi olisi diskurssin puhujan tietoinen ja harkittu tarkoitus. Kyse on nimenomaan siitä, *mitä diskurssi symbolisesti tekee kohteelleen*, ei siitä, mitä diskurssisubjekti aikoo, tekee ja tarkoittaa.

Edellä mainittujen tarttumapintojen kautta olen tunnistanut, purkanut ja ”rekonstruoinut” eläinoikeusjulkisuuden diskursseja tekstiaineistosta. Puhun rekonstruoinnista, koska diskurssit eivät suinkaan aina esiinny julkisuudessa selkeinä, erillisinä ja itsenäisinä kokonaisuuksina, vaan tutkija joutuu aktiivisesti etsimään diskurssien ”palasia” ja yhdistämään niitä toisiinsa kytkeytyviksi merkityssuhteiden kokonaisuuksiksi. Yksittäinen lehtijuttu saattaa edustaa tiettyä diskurssia, mutta yhtä hyvin se voi rakentua useiden diskurssien varaan. Harvoin mikään diskurssi myöskään esiintyy yhdessä jutussa ”kokonaisena” siten, että kaikki diskurssin tunnuspiirteet, sille tyypilliset sanavalinnat, analogiat, metaforat ja lausumat, olisivat tunnistettavissa yksittäisestä jutusta. Diskurssit eivät siis tarjoutu tutkijalle aineistosta sellaisenaan, vaan vaativat aktiivista tulkintaa. Kuten Jokinen ym. (1993b, 28) huomauttavat, diskurssit ovat tutkijan tulkintatyön tuloksia, eivät analyysin raakamateriaalia. Tästä seuraa, että esittämäni erottelu eri diskursseihin ei varmastikaan ole ainoa mahdollinen tulkinta tekstiaineistosta. Omat tulkintani pyrin kuitenkin perustelemaan mahdollisimman läpinäkyvästi ja havainnollisesti kuvaavien tekstiesimerkkien avulla.

Tämän diskurssien ”häilyvyyden” vuoksi en myöskään omassa tutkimuksessa ole katsonut tarkoituksenmukaiseksi pyrkiä luokittelemaan määrällisessä sisällönerittelyssä yksittäisissä jutuissa esiintyviä diskursseja. Yksittäisten juttujen tai irrallisten tekstikatkelmien sijoittaminen yksiselitteisesti tiettyihin luokkiin olisi ollut monessa tapauksessa hyvin tulkinnanvaraista. Olen siis nähnyt mielekkäämmäksi tarkastella diskursseja vain laajemman tekstimassan tasolla, vaikka ratkaisun heikkoutena onkin tarkan määrällisen tiedon puuttuminen eri diskurssien yleisyydestä aineistossa.

8 ELÄINOIKEUSLIIKKEEN MÄÄRITTELY JA MÄÄRITTELIJÄT

Lähden aineiston empiirisessä tarkastelussa liikkeelle eläinoikeusliikettä käsittelevässä mediajulkisuudessa esiintyvien toimijoiden tarkastelusta. Tässä luvussa pureudun siis siihen, mitkä toimijat ovat päässeet mediajulkisuudessa määrittelemään eläinoikeusliikettä ja miten aktiivisesti toimittajat itse ovat käyttäneet määrittelyvaltaansa suhteessa julkisuuden kohteeseen, eläinoikeusliikkeeseen, sekä muihin julkisuuden toimijoihin. Tarkastelen julkisuuden aktiivisia ja mykkiä toimijoita ja ensisijaisia määrittelijöitä koko eläinoikeusliikettä koskevassa fakta-aineistossa sekä eri lehdissä ja eri uutistapahtumien tai teemojen tapauksessa.

Toimijoiden tarkastelu samoin kuin diskurssien ja moraalisen paniikin analysointi seuraavissa luvuissa on kuitenkin mielekkäämpää, kun pohjana on kokonaiskuva eläinoikeusliikkeen julkisuudesta ja aineistoon valituista tapahtumista ja teemoista. Näin ollen aloitan aineiston tarkastelun yleisen tason katsauksesta, jossa esittelen lyhyesti kunkin tapauksen tapahtumien kulun sekä tapauksen tai teeman osakseen saaman mediajulkisuuden pääpiirteet.

8.1 Eläinoikeusliike mediajulkisuuden agendalla

8.1.1 Kevät 1995: ”kettutyöt” Pohjanmaan tarhoilla

Kuten jo työn alussa todettiin, vasta ensimmäiset tarhaiskut Uudessakaarlepyyssä ja Evijärvellä toukokuussa 1995 nostivat eläinoikeusliikkeen näkyvästi mediajulkisuuden agendalle. ”Kettutyttöjen” tapaus onkin erityisen kiinnostava juuri siksi, että silloin julkisuudessa muotoutuivat pitkälti ne erilaiset nimeämiskäytännöt, määrittelyt ja diskurssit, jotka ovat esiintyneet jatkossakin eläinoikeusliikejulkisuudessa vaihtelevin painotuksin. Jonkin julkisuuteen tulevan uuden ilmiön alkuvaiheen määrittely onkin ratkaisevaa myös myöhemmin

käydyn määrittelykamppailun asetelmien kannalta. Vaikka journalismin ammatti-ihanteisiin kuuluva pyrkimys tasapuolisuuteen ja eri näkökulmien esille tuomiseen nostaa yleensä esiin myös vaihtoehtoisia tulkintoja ja määrittelyjä, nämä tulevat usein jälkijunassa uutisoinnin ensihetkillä syntyviin, usein poliisin tapaisten legitimoitujen lähteiden esittämiin ensisijaisiin määrittelyihin nähden. Näin ollen uudet määrittelijät ja määrittelyt joutuvat reagoimaan ”ensisijaisten määritelmien jo merkitsemään maastoon”. (CCCS Mugging Group 1976, 75.)

Toukokuun 29. ja 30. päivien vastaisina öinä tapahtuneet kettujen vapautusrytykset herättivät runsaasti kohua sekä raivostuneita ja hämmentyneitä reaktioita. Teot tuomittiin yleisesti, sen sijaan epätietoisuutta oli lähinnä siitä, ketkä todella olivat iskujen takana. Toisaalla teot tulkittiin heti eläinsuojelijoiden epäonnistuneeksi vapautusiskuksi (ks. *Eläinten ystävoien teko muuttui julmaksi eläinräökkäykseksi*, IL 30.5.1995), toisaalla kiistettiin eläinsuojelijoiden osuus asiaan (ks. *Suojelupoliisi: Eläinsuojelijat eivät ole iskujen takana*, IS 31.5.1995). Epäiltiinpä joissakin lehdissä jopa, että asialla saattaisivat olla tahot, jotka haluavat aiheuttaa hallaa tarhausta vastustaville eläinsuojelijoille (ks. *Terroria ja suojelua*, kolumni, Pohj. 1.6.1995).

Hämmennystä aiheutti osaltaan käsitteellinen epäselvyys: eläinoikeusliike liikkeenä oli vasta syntymässä ja niin Eläinten Vapautusrintama kuin vasta perustettu Oikeutta Eläimille -järjestökin olivat tuntemattomia toimittajille, suuralle yleisölle ja julkisuuden toimijoille. Radikaali eläinoikeusaktivismi erotuksena perinteisestä eläinsuojelusta oli Suomessa vielä lähestulkoon tuntematon ilmiö, eikä eläin(oikeus)aktivisti-nimitys ollut vielä löytänyt tietään julkiseen keskusteluun. Sen sijaan eläinten asiaa ajavista puhuttiin yleisesti *eläinsuojelijoina* tai nyt julkisuuteen nousseita toimintatapoja ja niiden motiiveja kyseenalaistettaessa ”*eläinsuojelijoina*” sitaateissa.

Itse teot ja sen myötä myös niiden tekijät tuomittiin kuitenkin julkisuudessa nopeasti *terrorismiksi* ja *terroristeiksi*. Tulkinta esiintyi turkistarhaajien puheissa jo ensimmäisistä iskuista kertoneissa uutisissa (ks. ”*Terrorismia ja räökkäystä*”. *Irti päästettyjen eläinten pennut kuolivat*, Pohj. 30.5.1995). Monet toimittajat yhtyivät siihen varauksettomasti niin pääkirjoituksissa ja kolumneissa kuin uutisaineistossakin; osa toimittajista taas otti etäisyyttä terrorismi-tulkintaan joko laittamalla nimityksen sitaatteihin tai välttämällä ylipäätään sen käyttöä.

Terrorismi-tulkinta vahvistui entisestään, kun julkisuudessa alettiin penkoa tarhalta löytyneen EVR-lyhenteen taustaa eli Eläinten vapautusrintamaa ja sen yhteyttä brittiläiseen Animal Liberation Frontiin. Jyrkkiä tulkintoja lienee ruokkinut myös iskun tekijöiden yllä pysytellyt salaperäisyyden ja samalla uhkaavuuden varjo: ainoa kerta, jolloin iskun tekijöistä kuultiin ennen näiden kiinnijäämistä, oli 2. kesäkuuta lähetetty ajankohtaisohjelma, jossa tekijät esiintyivät anonyymeinä, kasvottomina ja äänet muutettuina. Matalaäänisen esiintymisen myötä ainakin osaa tekijöistä epäiltiin miehiksi ja julkisuudessa spekulointiin joukon ulkomaisilla yhteyksillä tai ulkomaisilla johtajilla.

Toisaalta terrorismi-määrittelyn nopeaa hyväksymistä saattoi osaltaan edesauttaa vaihtoehtoisten käsitteiden puuttuminen. Kuten Konttinen (2003, 131) huomioi, Suomen maltillisen protestiperinteen vuoksi kansallisessa merkitysavaruuksissa ei ylipäätänsä ollut määritelmiä perinteistä kansalaistottelemat-

tomuutta radikaalimmalle toiminnalle, ja hienojakoisempien käsitteellisten erotelujen puutteessa terrorismi-tulkintaan oli helppoa päätyä. Eläinaktivistit ja muut ”ympäristövallankumoukselliset” itse pyrkivät myöhemmin Muutoksen kevät -lehdessä vakiinnuttamaan *ekotaasi*-termin kuvaamaan ekologiaa ja eläinoikeudellisia päämääriä varten tehtyjä sabotaasi-iskuja, mutta siihen mennessä terrorismi-määritelmä oli jo enemmän tai vähemmän vakiintunut osaksi eläinoikeusjulkisuuden diskursseja, eikä ekotaasi koskaan levinyt valtajulkisuudessa laajempaan käyttöön. Terrorismi-nimityksen vakiintumisesta kertoo se, että eläinaktivisteista puhutaan *terroristeina* kahdeksassa prosentissa koko aineiston jutuista ja reilussa kymmenenneksessä jutuista puhutaan *terrorismista*, *terrorisoinnista* tai *terroriteoista*. Pääkirjoituksissa ja muussa mielipideaineistossa terrorismi-retoriikkaa on viljelty suhteessa selvästi enemmän kuin kokonaisaineistossa: joka viidennessä mielipidejutussa aktivisteihin viitataan terroristeina, ja eläinliikkeen toimintaan viitataan terrorismina lähes neljänneksessä jutuista.

Pohjanmaan iskujen tapauksessa julkisuudessa esitetyt ja etualalle nousseet terrorismitulkinnat ja -määritelmät menivät kuitenkin osittain uusiksi, kun iskun tekijät heinäkuussa jäivät kiinni: paljastui, että teon takana olikin kolme 19-vuotiasta naista, joita oli vaikea sovittaa ongelmitta julkisuudessa luotuun vaarallisen terroristin muottiin. Niinpä julkisuudessa käytetty retoriikka alkoi pehmetä jossain määrin. Kun tiedotusvälineet olivat aikansa käyttäneet pitkiä ja etenkin otsikoissa hankalia nimityksiä, kuten *kettuja vapauttaneet tytöt* tai *kettutarhoihin iskeneet tytöt*, lyheni nimitys *kettutyttöksi* (tai vaihtoehtoisesti *turkistytöksi*), joka nopeasti levisi ja vakiintui nimityksen lanseeranneesta Ilta-Sanomista yleiseen käyttöön. Toki lehdissä puhuttiin edelleen myös muun muassa *kettujen vapauttajista* tai ”*vapauttajista*”, *iskujen tekijöistä* tai *turkisterroristeista*. Myös nimitys *aktivisti* alkoi esiintyä lehdissä useammin, alussa useimmiten muodossa *eläinsuojeluaktivisti*.

Myöhemmin osa lehdistä pyrki tietoisestikin eroon kettutyttö-nimityksestä: jo joulukuussa 1995 Valtimolla ja Juankoskella tapahtuneet rehuvaraston ja nahoittamon tuhopoltot saivat esimerkiksi Pohjalaisen (pääkirjoitus 22.12.1995) arvostelemaan nimitystä liiasta pehmeystä ja vahvistamaan jälleen terrorismi-määrittelyä, ja iskujen jatkuttua seuraavinakin vuosina Pohjalainen pyrki tietoisesti hankkiutumaan eroon *kettutyttöstä* ja vakiinnuttamaan sen sijaan *tarhaterroristi*-nimityksen (ks. pääkirjoitus 10.9.1998). Osa lehdistä taas viljeli kettutyttö-nimitystä (muiden nimitysten ohella) tapauksen käsittelyn loppuun saakka – ja vielä myöhemminkin, sillä se vakiintui eräänlaiseksi eläinoikeusaktivisteja kuvaavaksi yleisnimitykseksi. *Kettutyttöistä* puhutaan peräti viidenneksessä koko aineiston jutuista.

Pohjanmaan tarhaiskut saivat runsaasti palstatilaa sanomalehdissä niin uutis- kuin artikkeliosastoillakin. Ensin lehtien sivut täyttyivät itse tapahtuman uutisoinnista ja muun muassa tarhaajien, poliisin, poliitikkojen ja eläinsuojelijoiden välittömistä reaktioista. Kesän mittaan seurattiin tapauksen tutkinnan edistymistä ja myös turkistarhaajien kuulumisia. Näkyvä julkisuusmyllytys käynnistyi jälleen heinäkuun lopussa, kun tarhaiskun tekijät astuivat julkisuuteen ensin näyttävällä tiedotustilaisuudella, sitten maakuntakiertueella, jolla

pyrittiin herättämään keskustelua turkistarhauksesta ja tuomaan esiin naisten teon taustalla olevia motiiveja.

Syksyn mittaan lehdissä seurattiin lähinnä syyteharkinnan edistymistä ja oikeudenkäyntipaikkakunnan valintaa. Kolmas voimakkaan julkisuuden vaihe seurasi joulukuusta käräjäoikeuden istuntoa sekä tammikuussa julistettua tuomiota. Tuomion uutisoinnin ja kommentoinnin lisäksi keskustelua käytiin siitä, kelpaisivatko ”kettutyöt” kunnallisvaaliehdokkaiksi, mikäli vihreät heitä siihen pyytäisivät, kuten Helsingin vihreiden puheenjohtaja oli esittänyt.

Kohu laantui alkutalvesta, ja seuraavan kerran aihe nousi julkisuuteen hovioikeuden käsitellessä tapausta marraskuussa 1996. Tällöin muissa kuin Pohjanmaan maakuntalehdissä aiheelle omistettiin huomattavasti vähemmän palstatilaa kuin käräjäoikeuden istunnon aikana. Esimerkiksi Keskisuomalainen julkaisi vain hovioikeuden tuomion eikä kirjoittanut lainkaan itse istunnosta; iltapäivälehdissä taas tuomio jäi kokonaan uutisoimatta, koska sen julkistaminen ajoittui joulukuun 30. päivään (lehdet julkaisivat 30. päivä uudenvuoden numeronsa ja seuraavan numeron vasta 2. tammikuuta). Koska ”kettutyttöjen” ja tarhaajien hakemaa valituslupaa korkeimpaan oikeuteen ei hyväksytty, tapaus hävisi julkisuudesta. Myöhemmin siihen viitattiin enää lähinnä muiden eläinoikeusaktivistien iskujen käsittelyn yhteydessä.

TAULUKKO 3 ”Kettutyttöjen” iskuja käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

Lehti	Faktajutut	Mielipidejutut	Yhteensä
Helsingin Sanomat	29	4	33
Iltta-Sanomat	68	9	77
Iltalehti	40	8	48
Aamulehti	35	8	43
Keskisuomalainen	21	8	29
Pohjalainen	53	3	56
Ilkka	47	14	61
Yhteensä	293	54	347

Kaikkiaan aineiston lehdissä kirjoitettiin ”kettutyttöistä” 347 jutussa (taulukko 3). Näistä 293 oli uutisia, uutistaustoja tai muita faktajuttuja, 54 mielipidekirjoituksia. Eniten tapauksesta kirjoitti kenties hieman yllättäen Iltta-Sanomat ja vasta seuraavaksi eniten pohjanmaalaiset Ilkka ja Pohjalainen, joiden levikkialueella iskut olivat tapahtuneet. Vähiten juttuja oli tapausta maantieteellisesti – ja myös ”kulttuurisesti” sikäli, että Keskisuomalaisen levikkialueella turkistarhaus on hyvin vähäistä – etäältä tarkastelevassa Keskisuomalaisessa sekä Helsingin Sanomissa, jossa valtakunnallisena lehtenä on luonnollisesti maakuntalehtiä kovempi kilpailu uutiskynnyksen ylittämisestä.

Tapauksen uutisarvosta kertoo osaltaan se, että sisäsivun tarhaiskujuttuja mainostettiin lehtien pääuutissivujen vinkkijutuissa yhteensä 49 kertaa ja tapa-

us esiintyi useita kertoja myös iltapäivälehtien etusivun otsikoissa. Varsinaisia premiäarisivun juttuja aiheesta oli vain kuusi, lähinnä Pohjanmaan maakuntalehdissä. Tapauksen arvioimisesta merkittäväksi kertoo myös se, että ”kettutyttöjä” käsiteltiin seitsemän lehden pääkirjoituksissa kaikkiaan 17 kertaa.

8.1.2 Itsenäisyyspäivä 1997: aktivistit haulisateessa

Itsenäisyyspäivän vastaisena yönä vuonna 1997 viiden eläinaktivistin ryhmä pyrki orimattilalaisen Markku Kuisman turkistarhalle kettujen värjäykseen tarcoitetulla hennavärillä varustautuneena. Tarhan hälytyslaitteet kuitenkin herättivät turkistarhaajan. Tarhaaja ampui tarhalla pakenevia aktivisteja haulikolla haavoittaen kolmea, joista yhtä vakavasti. Poliisi sai loukkaantuneet aktivistit kiinni pakomatalla.

Tällä kertaa tapahtuman uutisarvo ei perustunut eläinaktivistien toiminnan uutuisarvoon, kuten Pohjanmaan iskujen tapauksessa. Tarhaiskut olivat jatkuneet ”kettutyttöjen” jälkeenkin, ja vapautusiskujen lisäksi myös eläinten hennausiskut olivat yleistyneet. Markku Kuismankin tarhalla kettuja oli hennattu jo syksyllä 1996. Eläinoikeusliikkeen olemassaoloon oli alettu havahtua julkisuudessa yleisemminkin: lehdissä oli julkaistu ensimmäiset vegaanista elämäntapaa, uutta radikaalia muutosliikehdintää sekä Oikeutta eläimille -järjestöä tai yksittäisiä aktivisteja esittelevät jutut. Orimattilan tapauksessa uutisarvo perustuikin nimenomaan konfliktin kärjistymiseen – jota joidenkin julkisuudessa esitettyjen näkemysten mukaan oli suorastaan osattu odottaa, olihan tunnelma turkistarhoilla kiristynyt jatkuvasti yhä uusien iskujen myötä ja jotkut tarhaajat olivat jopa uhanneet julkisuudessa puolustaa tarhojaan aseellisesti.

Orimattilan tapaus jälkiselvittelyineen sai julkisuutta jopa enemmän kuin ensimmäiset Pohjanmaan iskut. Tällä kertaa huomion kohteena ei ollut vain kyseinen iskuyritys, vaan julkisuudessa pohdittiin yleisemminkin eläinoikeusliikkeen laitonta toimintaa sekä kysymyksiä turkistarhaajien mahdollisuudesta puolustaa tarhojaan ja yhteiskunnan mahdollisuuksista suojella elinkeinoa.

Välittömästi iskun jälkeen suurimman huomion vei tarhaajan aseenkäytön kommentoiminen: eri toimijat esiintyivät julkisuudessa milloin tuomitsemassa, milloin ymmärtämässä tarhaajaa, ja oikeusoppineilta tiukattiin linjaa hätävarjelutapauksiin. Huomio kiinnittyi kuitenkin pian myös eläinaktivisteihin: Ilta-Sanomat (9.12.1997) paljasti nopeasti, että Orimattilassa oli jäänyt kiinni ”kettunuorten johtaja”, Oikeutta eläimille -järjestön nimissä julkisuudessa aiemmin esiintynyt Joni Purmonen. Tilanne asetti laittomaan toimintaan pesäeroa pitäneen järjestön kiusalliseen asemaan mutta sai toimittajat myös kiinnostumaan eläinaktivistien haastattelemisesta. Tällä kertaa myös iskusta kiinnijääneet aktivistit – muutkin kuin Purmonen – saivat nopeasti kasvot ja nimen, kun osa heistä astui julkisuuteen kertomaan oman näkemyksensä ampumavälikohtauksesta.

Median kiinnostusta herätti myös kiinnijääneen viisikon ainoan naisen, aiemmin Pohjanmaan tarhaiskuista kiinni jääneen Minna Salosen 19-vuotiaan pikkusiskon pitkä vangitsemisaika. Media sai näin jälleen ”kettutyttönsä”, ja tapaus herättikin uudestaan henkiin välillä jo hieman hiipuneen ”kettutyttöte-

lyn” (tällä kertaa myös ”kettupojittelun”). Yleisimmäksi nimitykseksi julkisuudessa oli kuitenkin tässä vaiheessa vakiintunut jo neutraali *eläinaktivisti*, joka esiintyy koko aineistossa *kettutyttöäkin* useammin. Terroristi-retoriikka oli tällä kertaa vähäisempää kuin Pohjanmaan iskujen tapauksessa: kenties kasvot ja nimen saaneiden nuorten aktivistien leimaaminen terroristeiksi ei ollut aivan yhtä yksinkertaista kuin anonyymeinä yön pimeyteen hävinneiden iskijöiden. Terroristi-nimitys ei välttämättä ollut myöskään sovitettavissa saumattomasti yhteen hennavärillä ”aseistautuneen” joukon kanssa. Tapauksen jälkipuinnissa eläinoikeusliikkeen toimintaan yleensä viitattiin kuitenkin edelleen myös *terrorismina* ja aktivisteihin *terroristeina*.

Joulukuulta helmikuulle julkisuudessa seurattiin tiiviisti poliisitutkinnan käännteitä. Eläinaktivistit olivat vuorotellen pidätettyinä ja vangittuina. Tapauksen tutkinnan ja useiden henkilöiden kuulustelujen myötä alkoi selvitä myös laajempi turkistarhoihin ja koe-eläinkasvattamoihin ja -laitoksiin kohdistuneiden iskujen vyyhti, jossa Orimattilassa kiinnijäänyt viisikko oli ollut osallisena. Helmikuun lopulla viimeisetkin aktivistit vapautettiin, ja kevään, kesän ja syksyn 1998 aikana lehdissä kirjoitettiin enää joitakin kertoja esitutkintapöytäkirjojen valmistumisesta ja tulevasta oikeudenkäynnistä.

Oikeudessa tapahtumia päästiin käsittelemään tammikuussa 1999, jolloin Orimattilan tapaus esiintyi taas jonkin aikaa näkyvästi julkisuudessa. Oikeudenkäyntiä pidettiin merkittävänä, koska kyse ei ollut ainoastaan eläinaktivistien iskuyrityksestä, vaan myös siitä, millaisen tuomion taponyrityksistä syytetty tarhaaja saisi aktivistien ampumisesta. Tapausta pidettiin merkittävänä linjanvetona turkiselinkeinon kannalta. Oikeudenkäynnin jälkeen lehtiä puhuttivat vielä jonkin aikaa tarhaajan ja aktivistien saamat ehdolliset tuomiot, aktivistien puolustuksesta aiheutuneet kulut sekä aktivisteja ampuneen tarhaajan eduskuntavaaliehdokkuus. Seuraavan kerran aiheeseen palattiin hetkeksi marraskuussa 1999, jolloin hovioikeus käsitteli tapauksen. Eläinaktivistit eivät saaneet valituslupaa korkeimpaan oikeuteen, joten tapaus katosi hovioikeudenkäyntien jälkeen julkisuuden agendalta.

Tutkimuksen seitsemässä lehdessä Orimattilan tapauksesta kirjoitettiin yhteensä 379 juttua: 341 faktajuttua ja 38 mielipidejuttua (taulukko 4). Tällä kertaa aiheesta kirjoittivat eniten alueen maakuntalehti Etelä-Suomen Sanomat sekä Ilta-Sanomat. Vähiten juttuja oli Iltalehdessä, Keskisuomalaisessa ja Helsingin Sanomissa. Vaikka julkisuus oli tutkimuksen lehdissä kokonaismäärältään ”kettutyttötapausta” mittavampaa¹⁰⁵, ei aihetta arvoitettu pääkirjoituksilla ja pääuutissivun vinkkijutuilla mitattuna enää aivan yhtä merkittäväksi kuin ensimmäiset iskut. Uutuusarvon hälveneminen lienee vaikuttanut siihen, että tällä kertaa pääkirjoituksissa reagoitiin tapaukseen aineiston lehdissä yhteensä vain 11 kertaa, ja kokonaisuudessaankin mielipidejuttuja oli tällä kertaa vähemmän kuin Pohjanmaan iskujen tapauksessa. Pääuutissivulla aiheeseen vin-

¹⁰⁵ On kuitenkin huomattava, että Orimattilan tapauksen saaman julkisuuden määrä ei ole aivan suoraan verrannollinen Pohjanmaan tarhaiskujen julkisuuteen. Orimattilan tapauksessa aineiston seitsemäs lehti oli Ilkan sijasta sitä levikiltään ja resurssiltaan hieman suurempi maakuntalehti Etelä-Suomen Sanomat, mikä saattoi osaltaan vaikuttaa juttujen kokonaismäärään.

kattiin 40 kertaa ja iltapäivälehtien etusivun otsikoissa muutaman kerran. Itse jutut sijoitettiin pääuutissivulle kolmessa tapauksessa.

TAULUKKO 4 Orimattilan välikohtausta käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

Lehti	Faktajutut	Mielipidejutut	Yhteensä
Helsingin Sanomat	42	3	45
Iltta-Sanomat	62	8	70
Iltalehti	35	4	39
Aamulehti	48	5	53
Keskisuomalainen	37	7	44
Pohjalainen	53	3	56
Etelä-Suomen Sanomat	64	8	72
Yhteensä	341	38	379

8.1.3 Syksy 2000: hennaa ja verenhimoisia minkkejä

Syksyllä 2000 eläinaktivistien iskut turkistarhoihin käynnistyivät jälleen näyttävästi parin vuoden hiljaisemman kauden jälkeen. Missään vaiheessa laitton suora toiminta ei tosin ollut täysin hiipunut. Suuria tarhaiskuja ei ollut tapahtunut sitten syksyn 1998 minkinvapautusiskujen, mutta Muutoksen kevät -lehti oli raportoinut säännöllisesti turkisliikkeisiin kohdistuvasta sabotaasista, ja esimerkiksi hirvilavojen kaatamista tapausta käsiteltiin oikeudessakin syksyllä 1999. Pienemmät iskut saivat kuitenkin vain vähäistä tai ei lainkaan huomiota sanomalehdissä, ja kun mielenosoitusrintamallakin oli ollut jo pitempään enimmäkseen hiljaista, saattoi pelkän valtajulkisuuden perusteella saada kuvan koko eläinoikeusliikkeen toiminnan kuihtumisesta.

Elokuun 2000 lopulla eläinaktivistit päästivät ensin minkkejä irti Porin lähellä Kullaalla sekä Pohjanmaalla Teuvalla. Syyskuun puolivälissä minkkejä vapautettiin vöyriäläiseltä turkistarhalla ja muutamaa päivää myöhemmin vielä uudestaan samalta tarhalla. Nimettöminä tehdyistä iskuista nousi jälleen kova kohu. Irti päästettyjen minkkien jahtia ja tarhaiskujen kohteeksi joutuneiden tarhaajaperheiden järkytystä kuvattiin näyttävissä jutuissa. Julkisuudessa iskuja kommentoivat niin poliitikot kuin poliisikin, ja tällä kertaa toimittajat osasivat etsiä oma-aloitteisesti myös takavuosina tutuksi käyneen Oikeutta eläimille -järjestön aktivistien puheille. Tarhaiskujen vanavedessä pienimuotoisempaan julkisuusmyllytykseen joutuikin nyt myös OE, kun eräs järjestön aktivisteista ilmaisi julkisuudessa suorasukaisesti järjestön kannatuksen iskuille ja henkilökohtaisen tyytyväisyytensä niiden tapahtumisesta.

Tällä kertaa parrasvaloihin nousi näkyvästi myös itse minkki: niin faktajutuissa kuin mielipideaineistossakin vuoroin säälittiin minkkejä, jotka eivät tarhaelämään tottuneina selviytyisi vapaudessa, vuoroin maalailtiin kuvaa minkis-

tä verenhimoisena petona, joka tekisi tuhoisaa jälkeä alueen ekosysteemissä hävittäen armotta tieltään alueen linnut ja piennisäkkäät.

Iskut eivät päätyneet tähän, vaan lokakuussa Alajärvellä värjättiin kettuja hennalla Ruskanväri-ryhmän nimissä. Myöhemmin lokakuussa hennausiskun kohteeksi joutui iisalmelainen tarha. Toisin kuin aiemmista minkinvapautusiskuista hennauksista iskujen tekijät toimittivat julkisuuteen anonyymit tiedotteet kritisoiden muun muassa Iisalmen turkistarhan eläinten oloja. Marraskuussa kettuja hennattiin Karstulassa. Joulukuun lopussa poltettiin vielä iisalmelaisen tarhan varasto.

Myöhemmät iskut eivät enää herättäneen alkusyksyn minkinvapautusten kaltaista kohua, vaan ne ohitettiin melko vähäisellä huomiolla useimmissa lehdistä. Eniten huomiota kiinnitettiin hennauksen¹⁰⁶ seurauksiin eläimille. Kohun aloitti Helsingin Sanomat kertomalla hennaväriin voivan aiheuttaa eläimille stressiä ja myrkytyksen (*Kettuja värjättiin tarhaiskussa Alajärvellä*, 8.10.1999). Helsingin Sanomien jutussa viitattiin kaupallisten hennavärien kemiallisiin lisäaineisiin, vaikka aktivistit itse ovat vakuuttaneet käyttävänsä iskuissa puhdasta luonnonhennaa eikä julkisuudessa myöskään ole kumottu tätä tietoa. Pohjanmaan lehdistä tartuttiin aiheeseen innokkaasti, ja hennausisku-juttuja taustoitettiin nyt hennakasvista ja siitä tehtyjen kaupallisten tuotteiden lisäaineista kertovilla tietolattikoilla ja jutuilla. Hennaväriin kerrottiin saaneen eläimet järsimään toistensa turkkeja pohjanmaalaisella tarhalla, ja Pohjalainen julisti dramaattisesti kuolemantuomion odottavan karvattomia kettuja (*Kuolemantuomio eläimille*, 10.10.1999). Näin julkisuudessa tuotettiin ensimmäisten Pohjanmaan iskujen tapaan jälleen kuvaa eläinaktivisteista piittaamattomina eläinräkkääjinä.

Hennausjupakan jälkeen Pohjanmaankin lehdistä enimmäkseen seurattiin tapausten tutkinnan etenemistä – tai ennemminkin paikallaan polkemista, sillä jonkinlaisen läpimurron poliisi saavutti vasta keväällä¹⁰⁷. Tarhaisku oli saanut pohjanmaalaiset sen verran varpailleen, että julkisuudessa raportoitiin syksyn aikana myös muutamista vääristä hälytyksistä: Sulvalla tarhan alueella liikkuneet koiranulkoiluttajat saivat Pohjalaisen uutisoimaan tarhaiskun yrityksestä (*Tarhaiskua yritettiin Sulvalla*, 21.9.2000; *Sulvalla liikkui kaksi koiratyttöä*, 22.9.2000), ja myös joulukuussa tapahtunut turkisnahoittamon yhteydessä olevan hakevaraston tulipalo yhdistettiin Ilkassa ja Pohjalaisessa eläinaktivisteihin vähintään epämääräisen spekulaation tasolla (*Turkisnahoittamon palo tutkittavaksi*, Pohj. 22.12.2000; *Hakevarasto liekehti Teuvalla*, Ilkka 22.12.2000).

¹⁰⁶ Hieman ennen nahoitusaikaa ajoitetuilla hennavärjäysiskuilla aktivistit pyrkivät tekemään eläinten turkit arvottomiksi tarhaajille: tarhaaja joko lopettaa eläimet normaaliin tapaan, mutta saa värjätyistä turkeista huonon hinnan, tai joutuu odottamaan vuoden verran seuraavaan nahoitusaikaan. Hennaus ei siis pelasta eläimen henkeä, vaan kyse on nimenomaan taloudellisen vahingon aiheuttamisesta, ekotaa-sista. Aktivistien oman käsityksen mukaan hennauksen pitäisi kuitenkin olla eläimille vaaratonta, sillä tarkoitukseen käytetään samoja lisäaineettomiksi ilmoitettuja hennavärejä (luonnonhennaa), joilla myös ihmiset värjäävät hiuksiaan. (Ks. esim. Purmonen 1998, 307–311.)

¹⁰⁷ Huhtikuussa Pohjanmaalla tehtiin jälleen tarhaisku, jonka jälkeen poliisi otti kiinni ja vangitsi viisi aktivistia kuulusteluja ja tutkintaa varten. Oikeuteen iskut päätyivät vasta talven 2003–2004 aikana.

Uuden iskutarjan myötä terrorismi-retoriikka yleistyi jälleen hieman: nyt *terroristeista* puhuttiin jälleen joka kymmenennessä jutussa, kuten ensimmäisten Pohjanmaan iskujen tapauksessakin. Useimmiten tuntemattomiksi jääneisiin iskijöihin viitattiin kuitenkin vain neutraalisti ja epämääräisesti iskujen *tekijöinä*. Myös *aktivisteista* puhuttiin kolmanneksessa jutuista. *Kettutyttöistä* ei enää juuri-kaan puhuttu, ja myös *eläinsuojelija* oli lähes hävinnyt käytöstä.

TAULUKKO 5 Syksyn 2000 tarhaiskuja käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

Lehti	Faktajutut	Mielipidejutut	Yhteensä
Helsingin Sanomat	17	1	18
Iltta-Sanomat	12	0	12
Iltalehti	8	1	9
Aamulehti	17	3	20
Keskisuomalainen	14	4	18
Pohjalainen	45	3	48
Ilkka	46	2	48
Yhteensä	159	14	173

Syksyn 2000 tarhaiskuista ei enää kirjoitettu yhtä paljon kuin ”kettutyttöistä” ja Orimattilan tapauksesta aikaisemmin. Tällä kertaa seitsemässä lehdessä julkaistiin yhteensä vain 173 juttua: 159 faktajuttua ja 14 mielipidejuttua (taulukko 5). Määrän laskua selittää osittain oikeudenkäyntiuutisoinnin puuttuminen, mutta havaittavissa oli myös selvästi aiheen uutuisarvon hiipuminen. Tämä näkyi erityisesti aiemmille iskuille paljon tilaa omistaneiden valtakunnallisten lehtien kiinnostuksen laimenemisessä. Tällä kertaa aiheesta kirjoittivat etupäässä Pohjalainen ja Ilkka, joissa juttujen määrä ei ollut kovin paljon alhaisempi kuin aikaisempien Pohjanmaan ja Orimattilan tapausten yhteydessä. Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Keskisuomalaisessa juttuja oli jo huomattavasti vähemmän, ja etenkin iltapäivälehdet ohittivat tällä kertaa aiheen vähällä huomiolla. Syksyn 2000 iskuja kommentoitiin enää vain kahdeksassa pääkirjoituksessa, ja lehtien pääuutissivuilla aiheeseen vinkattiin 18 kertaa.

8.1.4 Karttula-protestit: kampanjointia ja koirien vapautuksia

Kuopion yliopiston koe-eläinkeskuksen Karttulan koe-eläinravintamo sai 1990-luvun jälkipuoliskolla kokea monenlaista vastarintaa koirien vapautuskuista mielenosoituksiin. Erityisen aktiivisen ja kiinnostavan ajanjakson koe-eläinravintamon vastaisessa toiminnassa muodosti jakso syksystä 1997 syksyyn 1998, miltä väliltä tutkimuksen Karttula-protesteja koskeva aineisto on koottu.

Karttulan koe-eläinkasvattamon vastainen toiminta käynnistyi ensin laitoman suoran toiminnan muodossa. Jo kahdesti aiemmin laitokselta oli vapautettu koiria EVR:n nimissä (marraskuussa 1996 ja elokuussa 1997), mutta vasta syyskuussa 1997 tehdyt koe-eläinlaitosiskut nostivat asian julkisuuteen. Sama EVR:n nimissä toiminut ryhmä vei ensin Tampereen yliopiston koe-eläinasemalta koe-eläinrottia ja seuraavana yönä Karttulasta neljä koe-eläinkoiraa. Iskujen jälkeen ryhmä tiedotti julkisuuteen olevansa vapautusten takana ja ilmoitti eläinten olevan hyvässä kotihoidossa. Vain kahta päivää myöhemmin poliisi löysi yhden vapautetuista koirista ja lokakuussa toisen. Yhtä beaglea lukuun ottamatta loputkin koirat – niin syyskuussa 1997 kuin aikaisemminkin vapautettu – palautettiin vuoden 1998 aikana kasvattamolle.

Hetken lemmikkikoiran elämää maistaneiden eläinten palautus takaisin koe-eläinlaitokseen kuohutti syksyllä 1997 eläinaktivistien mieliä ja antoi pontta myös laillisesti ja avoimesti toimivan painostuskampanjan perustamiselle. Syntyi Oikeutta eläimille -järjestön perustama Karttula-kampanja, joka tunnettiin myöhemmin myös nimellä Pelastakaa Karttulan koirat ja kanit -kampanja. Kampanjan pyrkimyksenä oli – yleisen eläinkokeiden vastaisen kampanjoinnin lisäksi – painostaa ainoa suomalainen koe-eläinkoiria (ja lisäksi kaneja) kasvatava kasvattamo lopettamaan toimintansa.

Erityisesti kampanjan ensimmäinen mielenosoitus 25. lokakuuta 1997 Karttulan kasvattamolla herätti tiedotusvälineiden huomion. Aktivistit ilmoittivat sekä tiedotusvälineille että poliisille pyrkivänsä ”symbolisesti vapauttamaan” koirat. Käytännössä tämä merkitsi tottelemattomuusaktiota, jossa mielenosoittajat kieltäytyivät jäämästä poliisin mielenosoitukselle osoittamalle alueelle ja pyrkivät sen sijaan poliisirivien läpi kasvattamoa ympäröivälle verkkoaidalle, jolloin osa joukosta pidätettiin. Osassa lehdistä aktivistien aktio otettiin hyvinkin kirjaimellisesti, ja heidän uutisoitiin yrittäneen jälleen vapautusiskua koe-eläinkasvattamoon (esim. *Eläinaktivisteilla isku Karttulassa*, AL 27.10.1997; *Mielenosoittajat pyrkivät taas vapauttamaan koe-eläinkoirat*, Pohj. 26.10.1997).

Uutuusarvon mentyä 17. helmikuuta 1998 järjestetty pienempi mielenosoitus koe-eläinkasvattamolla ei enää kiinnostanut tiedotusvälineitä. Seuraavan keran Karttula-mielenosoitus näkyi julkisuudessa huhtikuun lopussa aktivistien ilmoitettua pitävänsä 24. huhtikuuta vuorokauden mittaisen – mutta käytännössä jo ennen aikojaan hiipuneen – mielenosoituksen Karttulan kasvattamolla. Tällä kertaa suurimman huomion vei kuitenkin samaan aikaan ajoitettu Kuopion koe-eläinokokeskuksen johtajalle Timo Nevalaiselle osoitettu tappouhkaus, josta keskuksen johtaja ja yliopiston rehtori tiedottivat julkisuuteen. Tapaus saattoi mielenosoittajat kiusalliseen asemaan: mielenosoituksen sijaan toimittajia kiinnosti lähinnä mieltään osoittavien aktivistien suhtautuminen tappouhkaukseen.

Aktivistien kannalta voitokkaampi julkisuuskampanja oli sen sijaan kesällä 1998 Karttulassa järjestetty protestileiri. Yhden palautetun koiran mukaan nimetty Jekku-leiri päivysti kasvattamon naapurissa yli kaksi kuukautta, kesäkuun alusta elokuun 10. päivään. Leirin ohjelmaan kuului muun muassa päivittäisiä laitoksen työntekijöille kohdistettuja mielenosoituksia. Joitakin kertoja laitoksella tehtiin öiseen aikaan myös ilkivaltaa, josta poliisi epäili leiriläisiä. Vaikka leiri saikin näin myös negatiivista julkisuutta, pääsivät leiriläiset julki-

suudessa kertomaan leirin perusteluista ja tuomaan esiin itse eläinkoeasiaa. Karttulan tapauksessa keskustelu ei rajoittunutkaan vain eläinaktivistien toimintatapoihin, vaan myös itse eläinkokeista kirjoitettiin niin kokeitten tekijöiden kuin niiden vastustajienkin näkökulmasta.

TAULUKKO 6 Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisia protesteja käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

Lehti	Faktajutut	Mielipidejutut	Yhteensä
Helsingin Sanomat	12	0	12
Ilta-Sanomat	14	2	16
Iltalehti	6	0	6
Aamulehti	14	0	14
Keskisuomalainen	9	0	9
Pohjalainen	11	0	11
Savon Sanomat	23	4	27
Yhteensä	89	6	95

Edellä mainituista Karttulan vastaisista iskuista ja protesteista kirjoitettiin seitsemässä lehdessä kaikkiaan 95 juttua (taulukko 6). Mielipidekirjoituksissa aihetta käsiteltiin vain kuusi kertaa ja ainoastaan Savon Sanomissa ja Ilta-Sanomissa. Savon Sanomat oli ainoa lehti, jossa teemaa kommentoitiin pääkirjoituksissa. Niitä oli kaikkiaan kolme: koirien vapautusiskuja, tappouhkausta sekä leiriä käsittelevä kirjoitus. Muutenkin Savon Sanomat kirjoitti levikkialuettaan koskettavasta aiheesta ylivoimaisesti eniten. Lehdessä myös vinkattiin aiheeseen pääuutissivun vinkkijutuissa 11 kertaa, kun taas muissa lehdissä oli vain yksi premivinkki (Pohjalainen) sekä yksi pääuutissivulle sijoitettu uutispätkä (Aamulehti). Vähiten koko aiheesta kirjoitti Iltalehti.

8.1.5 Turkismielenosoitukset: käsirsyjä ja virtuaalimielenosoittajia

Turkishuutokauppayhtiö Turkistuottajat Oyj järjestää Vantaan Fur Centerissä vuosittain kuusi kansainvälistä turkishuutokauppaa. Huutokaupat ovat merkittävien väylä, jota myöten Suomessa tuotetut turkikset päätyvät ulkomaille turkikien ja turkissomisteisten vaatteiden raaka-aineeksi. Näin olleen huutokaupat ja niiden ostajat ovat olleet myös eläinaktivistien silmätikkuna. Aineistooni kuuluu seitsemää useammassa lehdessä uutiskynnyksen ylittänyttä mielenosoitusta käsittelevä kirjoittelu.

Jo aikaisemminkin Fur Centerillä oli osoitettu mieltä muun muassa Animaalian ja Petan nimissä, mutta toden teolla mielenosoitukset pääsivät vauhtiin loppuvuodesta 1995 muun radikaalin eläinoikeustoiminnan aktivoitumisen ja Oikeutta eläimille -järjestön perustamisen myötä. Mielenosoitusten aktiivisinta aikaa olivat vuodet 1995–1997, joiden aikana mielenosoittajamäärä vaihteli muutamasa-

ta kymmenestä pariin sataan ja mielenosoittajat ehtivät kokeilla useita eri taktiikoita. Vuoden 1997 jälkeen suurten, monelta paikkakunnalta väkeä keräävien ja tiedotusvälineiden huomiota herättävien mielenosoitusten aika oli ohi.

Ensimmäisessä näkyvämmässä uuden radikaalin eläinoikeusliikkeen turkismielenosoituksessa 4. joulukuuta 1995 mielenosoittajajoukko pyrki sulkemaan tien turkiskeskukseen poliisin mukaan siihen mennessä "rajuimmassa turkistarhauksen vastaisessa mielenosoituksessa" (*Mielenosoittajat sulkivat tien* - -, Ksml 5.12.1995). Toukokuun 5. päivä 1996 pidettyä mielenosoitusta seuranneessa uutisoinnissa taas kerrottiin jo mielenosoittajien "ottaneen yhteen" tai olleen "käsirysyssä" poliisin kanssa. Mielenosoittajien oman näkemyksen mukaan kyse oli rauhanomaisesta kansalaistottelemattomuudesta, jossa mielenosoittajat ylittivät aidan suoraan poliisin syliin ja antoivat pidättää itsensä. Joulukuussa 1996 lehdet saivat entistä enemmän aihetta puhua yhteenotosta, kun mielenosoittajat istuivat huutokauppapäivänä 3. joulukuuta turkisostajien bussin eteen estääkseen sen kulun, ja poliisi raivasi mielenosoittajia voimatoimin pois bussin edestä.

Kevään 1997 mielenosoitus oli eläinaktivistien kannalta nolo tapaus. Mielenosoittajat kokoontuivat 26. toukokuuta turkiskeskuksen sijasta Helsingin keskustaan turkisostajien hotellille tarkoituksenaan pysäyttää hongkongilaisten ostajien bussi jo hotellille. Mielenosoittajat pysäyttivät kuitenkin erehdyksessä hotellilta samoihin aikoihin lähteneen japanilaisturistien bussin. Jälleen poliisi sai raivata maassa istuvia ja toisiinsa takertuneita mielenosoittajia bussin edestä, ja bussi kärsi myös vaurioita maalipallojen heittämisestä. Mielenosoittajat pyysivät erehdyksestä julkisesti anteeksi, mutta vahinko oli tapahtunut: lehdissä puhuttiin muun muassa turistibussin kivittämisestä ja turkismellakasta. Etenkin iltapäivälehdille aihe oli herkullinen. Esimerkiksi *Ilta-Sanomat* (27.5.1997) revitti aiheesta *Helsingin turkismellakat* -tunnuksen alla kaikkiaan neljä sivua, joissa kerrottiin paitsi itse tapahtumista myös muun muassa "mellakan ruotsalaisista johtajista", japanilaisturistien reaktioista ja siitä, miten tapaus vaikuttaisi turismiin yleensä.

Syksyn 1997 mielenosoituksessa konflikteja saatiin odottaa turhaan, mutta edelleen keväisen episodin valpastuttamina tiedotusvälineet uutisoivat silti 9. syyskuuta järjestetystä mielenosoituksesta. Tällä kertaa lehdissä kerrottiin mielenosoituksen sujuneen rauhallisesti tai väkivallattomasti - toista mieltä oli vain *Ilta-Sanomat* (10.9.1997), joka otsikoi juttunsa *Kukkakaalit aseina turkismielenosoittajilla* ja kertoi aktivistien tyytyneen "pienehköön välikohtaukseen" ja "pommitaneen" turkisliikkeitä muun muassa kukkakaalein.

Joulukuussa aktivistit kokeilivat jälleen uutta taktiikkaa: mielenosoittajat onnistuivat tällä kertaa pysäyttämään turkisostajien bussin hetkeksi tielle ajettujen pakettiautojen ja kahliutujen avulla. "Blokkaus"-mielenosoitus ei herättänyt suuria intohimoja lehdistössä. Otsikoissa kerrottiin lähinnä poliisin ottaneen mielenosoittajia kiinni. *Iltalehti* (5.12.1997) kertoi lisäksi poliisin ja pakkasen hyödyttäneen mielenosoituksen. Tapahtumien yleisestä tulkinnasta poikkesi jälleen *Ilta-Sanomat* (5.12.1997), joka otsikoi näyttävästi poliisin takavarikoineen mielenosoittajilta "polttotarvikkeita". Mielenosoittajien mukaan kyse oli

tavallisesta mielenosoitusrekvisiitasta: pimeään talviaamuun tarkoitetuista soihduista.

Vuosien 1995–1997 jälkeen turkismielenosoituksissa koitti hiljaisempi aika. Seuraavan kerran julkisuudessa huomioitiin maaliskuussa 1997 mielenosoittajien uusi taktiikka, Internet-mielenosoitus. Mielenosoittajat pyrkivät turkishuutokaupan aikana 29. maaliskuuta tukkimaan Turkistuottajien internet-palvelimen. ”Virtuaalimielenosoituksen” jälkeen joissakin lehdissä kerrottiin lyhyesti turkisten vastustajien tukkineen Internet-yhteyden, niin että turkistuottajat joutuivat sulkemaan kotisivunsa pariiksi tunniksi. Kaikki lehdet eivät aktiosta kiinnostuneet: valtakunnalliset lehdet ohittivat sen, kun taas Aamulehti, Keskisuomalainen ja Pohjalainen kirjoittivat aiheesta ennakkoonkin.

TAULUKKO 7 Fur Centerin mielenosoituksia käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

Lehti	Faktajutut	Mielipidejutut	Yhteensä
Helsingin Sanomat	9	0	9
Iltta-Sanomat	11	3	14
Iltalehti	10	1	11
Aamulehti	10	0	10
Keskisuomalainen	8	0	8
Pohjalainen	9	0	9
Yhteensä	57	4	61

Yhteensä mielenosoitusjuttuja on aineistossa 61, joista vain neljä on mielipidejuttuja (taulukko 7). Turkismielenosoituksista on kirjoittanut eniten Iltta-Sanomat, jonka jutuista tosin huomattava osa käsitteli vain yhtä mielenosoitusta, ”japanilaisbussitapausta”. Tämä mielenosoitus oli myös ainoa, joka näkyi pääuutissivujen vinkkijutuissa (Helsingin Sanomat ja Keskisuomalainen), samoin kuin iltapäivälehtien lööpeissä ja etusivun otsikoissa, ja jota kommentoitiin myös pääkirjoituksissa ja kolumneissa (Iltta-Sanomat ja Iltalehti).

8.1.6 Eläinoikeusliike: ruokaa, radikalismia ja rikoksia

Eläinoikeusliikkeen laittomien iskujen nostattaman huomion myötä julkisuudessa heräsi vähitellen kiinnostus myös ilmiötä kohtaan laajemmin. alkoi syntyä tietoisuus siitä, että kyse ei ollut vain satunnaisista yksittäistapauksista, vaan kyseessä oli laajempi yhteiskunnallinen liike. Aivan alussa ilmiötä tosin tarkasteltiin usein yksinomaan laittoman suoran toiminnan liikkeenä, keskittyen muun muassa Eläinten vapautusrintaman kansainvälisiin yhteyksiin ja taustoihin. Myöhemmin toimittajien käsitys ja sen myötä julkinen kuva liikkeestä alkoi monipuolistua, kun turkistenvastaiset mielenosoitukset olivat saaneet huomiota, Oikeutta eläimille -järjestö oli tullut tutuksi joillekin toimittajille ja toimittajat havahtuivat myös uuden elämäntapailmiön, veganismin, leviämiseen.

Parhaiten ajan tasalla näytti alussa olevan Ilta-Sanomat, joka tosin oli ja on ollut myös myöhemmin yksipuolisesti kiinnostunut ilmiön arveluttavista, laittomista piirteistä. Lehti heräsi jo toukokuussa 1995, ennen Pohjanmaan tarhaiskuja, tarkastelemaan turkisliikkeisiin kohdistuvaa ilkivaltaa osana laajempaa kansainvälistä ilmiötä (*Nuoria värvätään tuhoamaan turkisliikkeitä. Kansainvälisten esikuvien mukaan teemana taistella "luonnon ja eläinten puolesta"*, 12.5.1995). Ensimmäisten tarhaiskujen jälkeen Ilta-Sanomat pohti raflaavasti sabotaasia ja tottelemattomuutta erilaisia asioita ajavien toimijoiden toimintakeinoina, esimerkeinään vähäpukkeisten huippumallien mainosjulisteita repineet ja vaatemyymälöitä sabotoineet ruotsalaiset feministit ja "entiset anorektikot" sekä "kettutyöt" (*Ovatko terroristit sairaita hihhuleita vai oikeuden puolesta taistelijoita? Tottelemattomuus vastaan terrorismi*, 10.6.1995).

Helsingin Sanomat havahtui lokakuussa 1995 esittelemään perinteisen eläinsuojelun ja uuden eläinliikkeen eroja haastattelemalla sunnuntaisivuilla niin Oikeutta eläimille -järjestön, Suomen eläinsuojeluyhdistyksen kuin Vegaaniliitonkin edustajia (*Kiinteitä ja irrallisia eläinsuhteita*, 8.10.1995). Vielä kesällä Helsingin Sanomienkin huomio oli kohdistunut yksinomaan laittomuuksiin (*Eläinsuojelijoiden hyökkäysten odotetaan kovenevan*, 4.7.1995).

Aamulehti taas esitteli helmikuussa 1996 tamperelaisen eläinaktivisti Joni Purmosen (*Ammatti: eläinaktivisti*, 24.2.1996) ja toukokuussa näyttävästi uutta radikaalia ympäristöliikettä, jonka osan eläinoikeustoiminta muodosti. Lehdessä oli havahduttu Tampereella toimitettavan "Ympäristövallankumouksen äänenkannattajan", Muutoksen Kevään perustamiseen (*Ekotöörät tulevat!*, 26.5.1996). Myös Pohjalaisessa esiteltiin vuonna 1996 Oikeutta eläimille -järjestöä ja sen paikallisryhmän aktivisteja (*Oikeutta eläimille -yhdistys kantaa huolta ja jakaa tietoa*, 4.12.1996).

Eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevien juttujen huippu ajoitui vuosiin 1997 ja 1998. Suuret tarhaiskut – syksyn 1997 minkinvapautukset ja etenkin Orimattilan tapaus – pitivät eläinoikeusliikettä esillä julkisuudessa ja saivat näin toisaalta itse toimittajat kiinnostumaan ilmiöstä laajemmin, toisaalta muun muassa viranomaiset ja tutkijat osallistumaan julkiseen keskusteluun entistä aktiivisemmin. Lehdissä kirjoitettiin niin veganismista, eläinoikeusliikkeestä ja -asiasta kuin laajemmasta radikaaliliikettäkin. Vuonna 1999 tilanne tasaantui ja vuonna 2000 aiheeseen oli jo julkisuudessa kyllästytty: monelta kantilta puhki kaluttua eläinoikeusliikettä ei enää juurikaan käsitelty yleisemmällä tasolla.

Eläinoikeusliikettä käsittelevissä jutuissa toimittaja on usein ollut aloitteellinen osapuoli, joka on pyrkinyt ottamaan selvää liikkeestä milloin eläinaktivistien, tutkijoiden tai vaikkapa "julkkisten" haastatteluilla, milloin taas aktiivisella tutkivalla journalismilla. Toimittajien kiinnostuksen kohteena ovat olleet paitsi liikkeen laiton toiminta ja verkostoituminen (esim. *Ydinjoukko hallitsee aktivistien verkostoa*, HS 10.4.1998), myös yksittäiset järjestöt tai aktivistit (esim. *Oikeutta eläimille haluaa samaa ihmisille*, HS 28.7.1997; *Kenet laittaisit häkkiin, Salla Tuomivaara?*, IL 27.3.1999), itse eläinoikeusajattelu (esim. *Milloin taisto siirtyi tarhoihin?*, AL 8.3.1998) ja veganismi ruokavaliona ja eettisenä elämäntapavalintana (esim. *Etujoukko ei syö enää lihaa*, HS 8.2.1998). Joissakin jutuissa on eläinoikeusliikkeen toi-

minnan sijasta ennemminkin nostettu kriittisen tarkastelun kohteeksi yhteiskunnan kontrollikoneiston reaktiot liikkeeseen (esim. *Valtion viholliset?* AL 27.7.1997).

Toimittajien lisäksi juttujen aloitteellisia osapuolia ovat olleet muun muassa poliisi ja Suojelupoliisi sekä tutkijat. Jutut ovat voineet perustua esimerkiksi tutkijan luentoon (esim. *Eläinten oikeuksia puolustava liike edustaa erilaista protestointia*, Pohj. 13.11.1996) tai Suojelupoliisin edustajien julkisiin esiintymisiin ja lausuntoihin (esim. *Suojelupoliisi entistä huolestuneempi ääriryhmistä*, HS 3.5.1997). Poliisin tai tutkijoiden näkemyksille perustuvissa jutuissa on usein pohdittu ja kommentoitu eläinoikeusaktivistien muodostamaa uhkaa ja mahdollista tulevaisuuden kehitystä (esim. *Turkisiskut voivat poliisin mukaan osua pian ihmisiin*, IS 26.9.1998) tai sitä, miten yhteiskunnan tulisi liikkeeseen reagoida (*Ympäristöaktivistit haaste poliittiselle järjestelmälle*, Ksml 26.1.1998).

TAULUKKO 8 Eläinoikeusliikettä ja vegaanista elämäntapaa käsitelleet jutut tutkimuksen lehdissä.

Lehti	Faktajutut	Mielipidejutut	Yhteensä
Helsingin Sanomat	24	-	24
Ilta-Sanomat	16	-	16
Iltalehti	6	-	6
Aamulehti	13	-	13
Keskisuomalainen	12	-	12
Pohjalainen	10	-	10
Yhteensä	81	-	81

Eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsitteleviä juttuja on aineistossani kaikkiaan 81 (taulukko 8). Eniten juttuja löytyi Helsingin Sanomista, seuraavaksi eniten Ilta-Sanomista. Usein kyse on ollut useamman jutun kokonaisuuksista, joten jos lasketaan juttukokonaisuuksien määrä, niitä on aineistossani kaikkiaan 48. Jutuista 38 on sijoittunut kotimaanosastolle, 43 viikonvaihte-, ajankohtais- ja teemasivuille sekä liitteisiin. Joukossa on ollut sekä uutisjuttuja että etenkin kevyempää feature-aineistoa, kuten eläinoikeusaktivistien henkilökuvia ja -haastatteluja, järjestöesittelyjä tai aktivistien maailmanparannuksen täyttämää elämää kuvaavia reportaaseja.

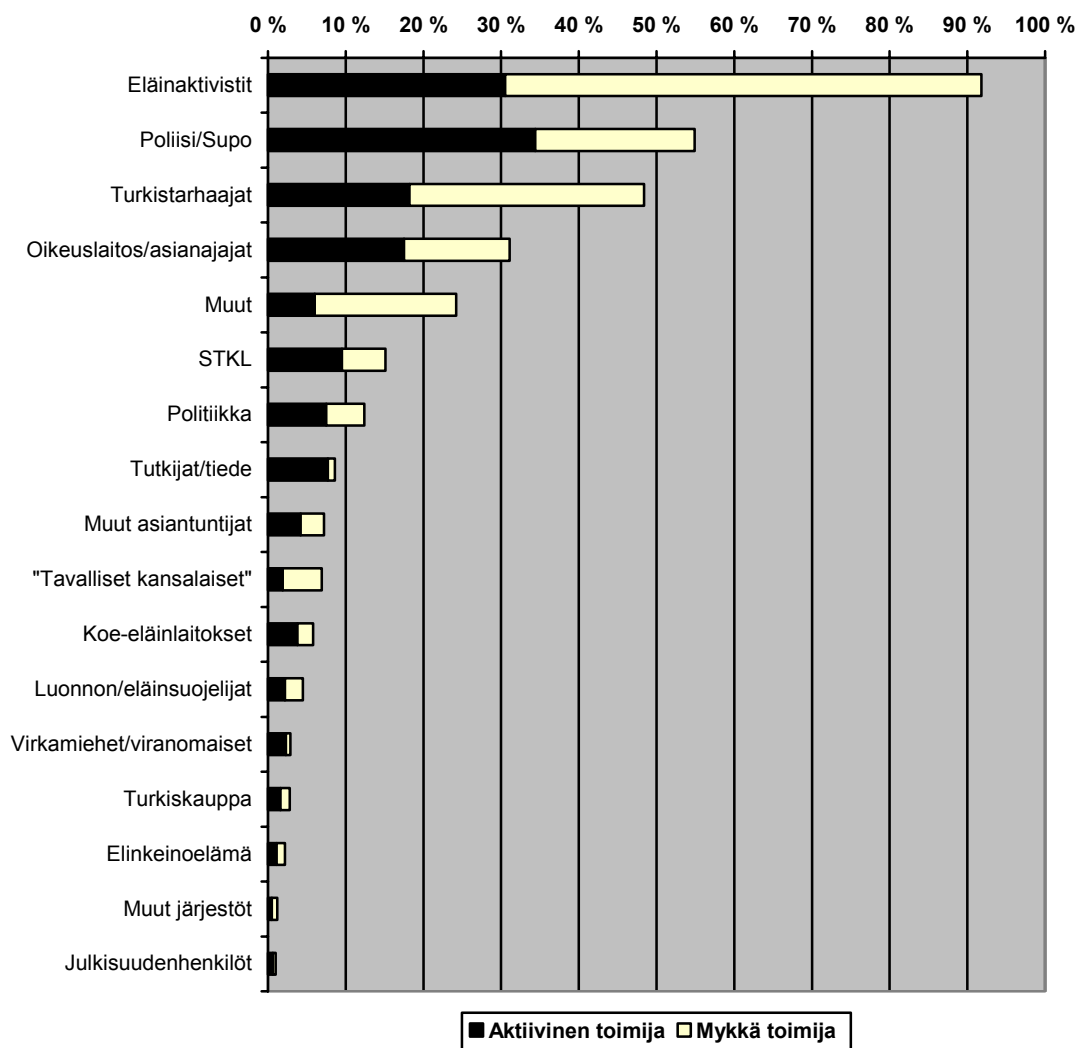
8.2 Julkisuuden toimijat ja ensisijaiset määrittelijät

8.2.1 Toimijat koko eläinoikeusaineistossa

Eläinoikeusliikettä käsittelevän juttuaineiston toimijoita tarkastelemalla voidaan saada yleiskuva siitä, kuka eläinoikeusliikettä on julkisuudessa määrittellyt

ja millä painoarvolla. Lehtien välinen vertailu kertoo osaltaan myös eri välineiden välisistä eroista muun muassa lähdekäytännöissä, ja uutistapaus- ja teema-kohtainen tarkastelu valaisee sitä, miten julkisuuden toimijat ovat vaihdelleet tapauksesta tai temasta toiseen. Tarkastelen aluksi mykkien ja aktiivisten toimijoiden esiintymistä koko fakta-aineistossa sekä aineiston ensisijaisia määrittelijöitä. Lehti- ja tapauskohtaisessa tarkastelussa keskityn yksinomaan julkisuuden aktiivisiin toimijoihin ja ensisijaisiin määrittelijöihin, sillä nimenomaan niiden tarkastelu antaa kuvaa siitä, kuka pääsee julkisuudessa esittämään näkemyksiään ja näin ollen osallistumaan eläinoikeusliikkeen ja sen toiminnan määrittelyyn.

KUVIO 1 Toimijoiden esiintyminen eläinoikeusliikeaineiston faktajutuissa (n=1020) aktiivisina ja mykkinä toimijoina. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Jos tarkastellaan toimijoiden esiintymistä eläinoikeusjulkisuudessa ylipäätään, joko aktiivisina eli ääneen pääsevinä toimijoina tai mykkinä toimijoina (kuvio 1), ovat eläinoikeusaktivistit ylivoimaisesti yleisimmät esiintyvät toimijat. Tämä oli toki ennalta arvattavaa, onhan aineiston keruun kriteerinä ollut se, että ju-

tuissa ei käsitellä ainoastaan eläinkysymyksiä vaan nimenomaan eläinoikeusliikettä ja sen toimintaa. Vain kahdeksassa prosentissa aineiston jutuista aktivisteja ei ole eksplisiittisesti mainittu; tällöin on esimerkiksi kerrottu tarhaiskuista viittaamatta niiden tekijään. Muut yleisimmin julkisuudessa mainitut toimijat kytkeytyvät juuri tarhaiskuihin ja niiden jälkipuintiin. Yli puolessa jutuista esiintyy poliisi, lähes puolessa turkistarhaaja ja lähes kolmanneksessa oikeuslaitoksen edustaja tai asianajaja. Jo huomattavasti harvemmin mainitaan STKL (15 prosentissa jutuista) ja poliitikot (12 prosentissa jutuista).¹⁰⁸

Toimijoiden kärjen järjestys muuttuu, kun tarkastellaan sitä, mitkä toimijat pääsevät julkisuudessa esittämään näkemyksiään sen sijaan, että esiintyisivät vain muiden toimijoiden kuvailemina ja tulkitsemina mykkinä toimijoina. Useimmin eli 34 prosentissa jutuista ääneen on päässyt poliisi ja toiseksi useimmin eli 31 prosentissa jutuista eläinaktivistit. Turkistarhaajat pääsevät esittämään näkemyksiään vajaan viidenneksessä jutuista ja heidän virallinen etujärjestönsä STKL joka kymmenennessä. Jommankumman tarhaajatahon ääni kuuluu 26 prosentissa jutuista. Oikeuslaitoksen tai asianajajien ääni kuuluu vajaan viidenneksessä jutuista.

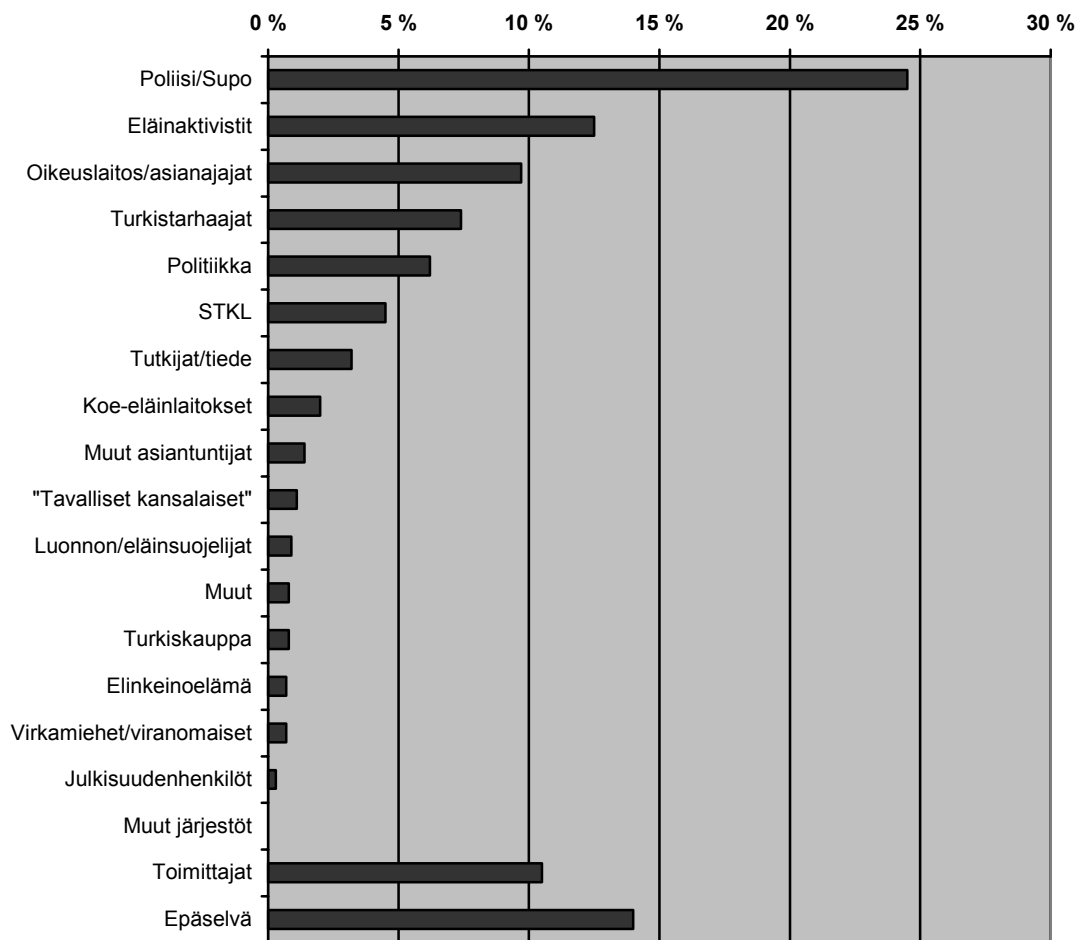
Muiden toimijoiden esiintyminen aktiivisina toimijoina on huomattavasti harvinaisempaa. Edes poliittista, taloudellista tai asiantuntijavaltaa hallussaan pitävät toimijat, kuten poliitikot, virkamiehet, elinkeinoelämä, tutkijat ja muut asiantuntijat, eivät ole olleet kovin merkittävässä asemassa eläinoikeusjulkisuudessa. Näistä useimmin äänessä ovat olleet poliitikot ja tutkijat, kumpikin vajaan kahdeksassa prosentissa jutuista, elinkeinoelämä taas vain prosentissa jutuista. Marginaalisiksi toimijoiksi ovat jääneet myös eläin- tai luonnonsuojelijat, muut järjestöt, julkisuudenhenkilöt sekä ”tavalliset kansalaiset”. Muita, edellä mainittuihin kategorioihin luokittelemattomia toimijoita on esiintynyt kuudessa prosentissa jutuista.

Poliisin merkittävä rooli eläinoikeusliikkeen määrittelijänä käy vielä ilmeisemmäksi, kun tarkastellaan aineiston juttujen ensisijaisia määrittelijöitä (kuvi 2). Poliisi on esiintynyt ensisijaisena määrittelijänä ylivoimaisesti useimmin, neljänneksessä jutuista. Ero seuraavaksi yleisimpään ensisijaiseen määrittelijään, eläinaktivisteihin, on selvä: aktivistit ovat esiintyneet ensisijaisena määrittelijänä vain 13 prosentissa jutuista. Turkistarhaajat esiintyvät ensisijaisina määrittelijöinä seitsemässä prosentissa – tai jos myös STKL:n edustus huomioidaan, nousevat tarhaajatahot ensisijaiseksi määrittelijöiksi lähes yhtä usein kuin aktivistit, 12 prosentissa jutuista. Runsaan oikeudenkäyntiutisoinnin ansiosta oikeuslaitos ja asianajajat ovat ensisijaisia määrittelijöitä joka kymmenennessä jutussa. Poliitikot pääsevät määrittelemään tilanteen kuudessa prosentissa jutuista. Muiden toimijoiden esiintyminen ensisijaisina määrittelijöinä on lähes olematonta vaihdellen julkisuudenhenkilöiden alle prosentista tutkijoiden kolmeen prosenttiin.

Myös toimittajat itse ovat käyttäneet määrittelyvaltaansa eläinoikeusliikkeestä kirjoitettaessa aktiivisesti. Peräti 11 prosentissa jutuista toimittajan voi

¹⁰⁸ Huom: Vaikka tekstissä tarkastelen lukuja täysiin prosentteihin pyöristettyinä, on ne merkitty graafeihin hieman tarkemmin, yhden desimaalin tarkkuudella.

katsoa tämän poikkeuksellisen aktiivisen roolin vuoksi esiintyvän ensisijaisena määrittelijänä. Kyse on jutuista, joissa toimittaja esiintyy esimerkiksi mielenosoituksen silminnäkijähavainnoijana, haastateltavaansa kommentoivana haastattelijana tai aktiivista ja oma-aloitteista selvitystyötä tehneenä tutkivana journalistina, joka selittää ja tulkitsee eläinoikeusliikettä yleisölle. 14 prosentissa jutuista joko mikään yksittäinen toimija ei noussut ylitse muiden tai ensisijaisen tilanteenmäärittelyn takana oleva toimija ei ollut jutun perustella identifioitavissa.

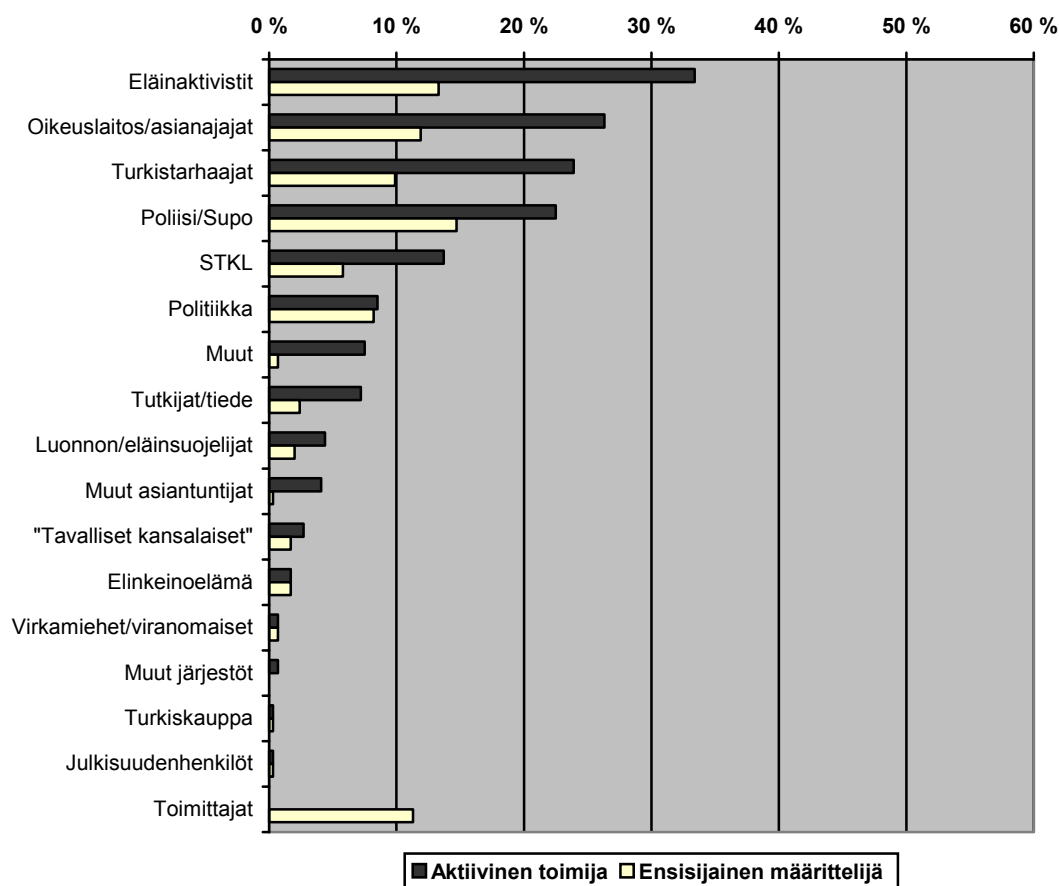
KUVIO 2 Toimijoiden esiintyminen eläinoikeusliikeaineiston faktajutuissa (n=1020) ensisijaisina määrittelijöinä. (Ks. tarkemmin liite 3.)

8.2.2 Toimijat tapauksittain ja teemoittain

Toimijoiden tarkastelu koko aineistosta antaa yleiskäsityksen siitä, miten usein eri toimijat ovat osallistuneet eläinoikeusliikkeen määrittelyyn, mutta yksinään se antaa vasta osittaisen ja vaillinaisen kuvan tilanteesta. Onhan ensimerkiksi selvää, että suurimman osan eläinoikeusliikejutuista käsitellessä turkistarhais-

kuja eivät vaikkapa koe-eläinlaitosten edustajat ole kokonaisuaineistossa kovin hyvin edustettuina. Sen sijaan koe-eläinkysymystä – siis Karttula-protesteja – käsittelevässä aineistossa heidän osuutensa painottuu aivan toisella tavalla. Eri aihepiirien toimijoiden lisäksi on kiinnostavaa myös vertailla eri tarhaiskujen toimijoita, joissa onkin vuosien varrella esiintynyt selviä eroja. Kuten edellä kävi ilmi, vain harvat eläinoikeusjutuissa esiintyvistä toimijoista ovat nousseet julkisuudessa keskeiseen asemaan, useimpien esiintyessä varsin satunnaisessa ja marginaalisessa roolissa. Näin ollen keskityn seuraavassa tarkastelemaan vain kunkin tapauksen näkyvimpiä aktiivisia toimijoita ja ensisijaisia määritteli-
jöitä.

Pohjanmaan tarhaiskut (kuvio 3). Vielä ensimmäisten Pohjanmaan tarhaiskujen tapauksessa eläinaktivistit pääsivät usein itse ääneen julkisuudessa. Tapahtuman uutuusarvo toimi osaltaan aktivistien eduksi – olivathan toimittajat kiinnostuneita yhdistämään vihdoin salaperäiset iskut todellisiin ihmisiin ja kuulemaan näiden perustelut toiminnalleen. Toisaalta kyse oli myös ”kettutyttöjen” aktiivisesta julkisuustyöstä: tiedotus- ja yleisötilaisuuksien järjestämisestä.

* Huom. toimijat on järjestetty ylhäältä alaspäin laskevaan järjestykseen sen mukaan, miten usein nämä esiintyvät jutuissa aktiivisina toimijoina.

KUVIO 3 ”Kettutyttöjen” iskuja käsittelevien juttujen (n=293) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Tällä kertaa nimenomaan Mia Salli ja Minna Salonen saivatkin edustaa koko eläinaktivistien toimijakategoriaa, muut aktivistit eivät esiintyneet julkisuudessa juuri lainkaan. Kaikkiaan aktivistit pääsivät ääneen kolmanneksessa jutuista ja ensisijaisiksi määrittelijöiksi 13 prosentissa jutuista.

Vielä hieman useammin julkisuudessa kuului kuitenkin turkistarhaajien ääni, jos huomioidaan sekä yksittäisten tarhaajien että STKL:n edustus. Jompikumpi tarhaajatahoista esitti näkemyksiään 35 prosentissa jutuista ja esiintyi ensisijaisena määrittelijänä 16 prosentissa jutuista. Yksittäisiä tarhaajia kuultiin STKL:ää useammin, kiinnostivathan toimittajia erityisesti tarhaiskun kohteeksi joutuneiden tarhaajien kokemukset ja näkemykset.

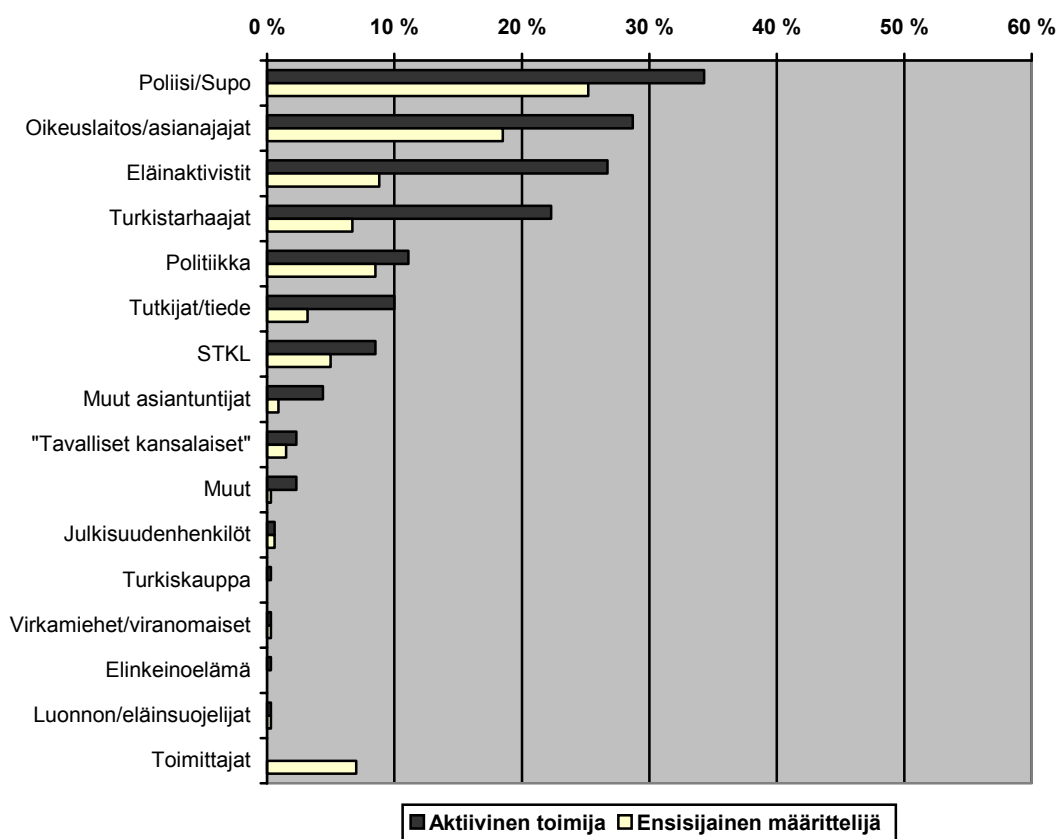
Poliisin asema julkisuuden määrittelijöinä ei vielä ”kettutyttöjen” tapauksessa ollut niin hallitseva kuin myöhempiä tarhaiskuja puitaessa. Aktiivisena toimijana poliisi esiintyi reilussa viidenneksessä jutuista ja ensisijaisena määrittelijänä 15 prosentissa jutuista. Tällä kertaa julkisuudessa kuultiinkin jopa poliiseja useammin oikeuslaitoksen edustajien ja asianajajien näkemyksiä (26 prosentissa jutuista), kirjoitettiinhan nimenomaan oikeudenkäynneistä runsaasti. Ensisijaiseksi määrittelijöiksi nämä nousivat kuitenkin hieman tarhaajia ja STKL:n edustajia (yhteenlaskettuna), poliiseja sekä aktivisteja harvemmin, 12 prosentissa jutuista. Toimittajat itse esiintyivät ensisijaisen määrittelijän roolissa 11 prosentissa jutuista, selvästi useammin kuin myöhempien tarhaiskujen tapauksessa.

Orimattilan välikohtaus (kuvio 4). Orimattilan välikohtausta käsiteltiin julkisuudessa jo selvästi poliisivetoisemmin. Poliisit esiintyivät useimmin sekä aktiivisina toimijoina (34 prosentissa jutuista) että ensisijaisina määrittelijöinä (25 prosentissa jutuista). Tapauksen juridiselle problematiikalle ja oikeudenkäynneille omistetun runsaan huomion ansiosta myös oikeuslaitoksen ja asianajajien edustajat esiintyivät julkisuudessa aktiivisessa osassa: aktiivisina toimijoina 29 prosentissa ja ensisijaisena määrittelijänä 19 prosentissa jutuista.

Eläinaktivistit pääsivät tällä kertaa ääneen hieman Pohjanmaan tapausta harvemmin. Aktiivisina toimijoina heitä kuultiin 27 prosentissa jutuista ja ensisijaisina määrittelijöinä he esiintyivät vain 9 prosentissa jutuista. Yksittäiset turkistarhaajat esiintyivät julkisuudessa hieman tätäkin harvemmin, mutta jos huomioidaan myös etujärjestön edustus, kuului tarhaajien ääni 29 prosentissa jutuista. Ensisijaisena määrittelijänä STKL tai yksittäinen turkistarhaaja esiintyi 12 prosentissa jutuista.

Tällä kertaa myös poliitikot ja tutkijat pääsivät ääneen hieman ”kettutyttö”-tapausta useammin, kumpikin noin joka kymmenennessä jutussa. Poliitikot ottivat aktiivisesti kantaa tunteita kuohuttavaan tapaukseen sekä omaaloitteisesti että turkistarhaajien tehtyä aloitteen kääntymällä eduskunnan puoleen. Tutkijoita taas kuultiin muun muassa todistajina oikeudenkäynneissä sekä juridisten kysymysten kommentoijina välittömästi tapauksen jälkeen.

Toimittajien oma rooli määrittelyvallan käyttäjinä oli nyt vähemmän aktiivinen kuin Pohjanmaan iskujen tapauksessa. Toimittajat esiintyivät ensisijaisina määrittelijöinä seitsemässä prosentissa jutuista.

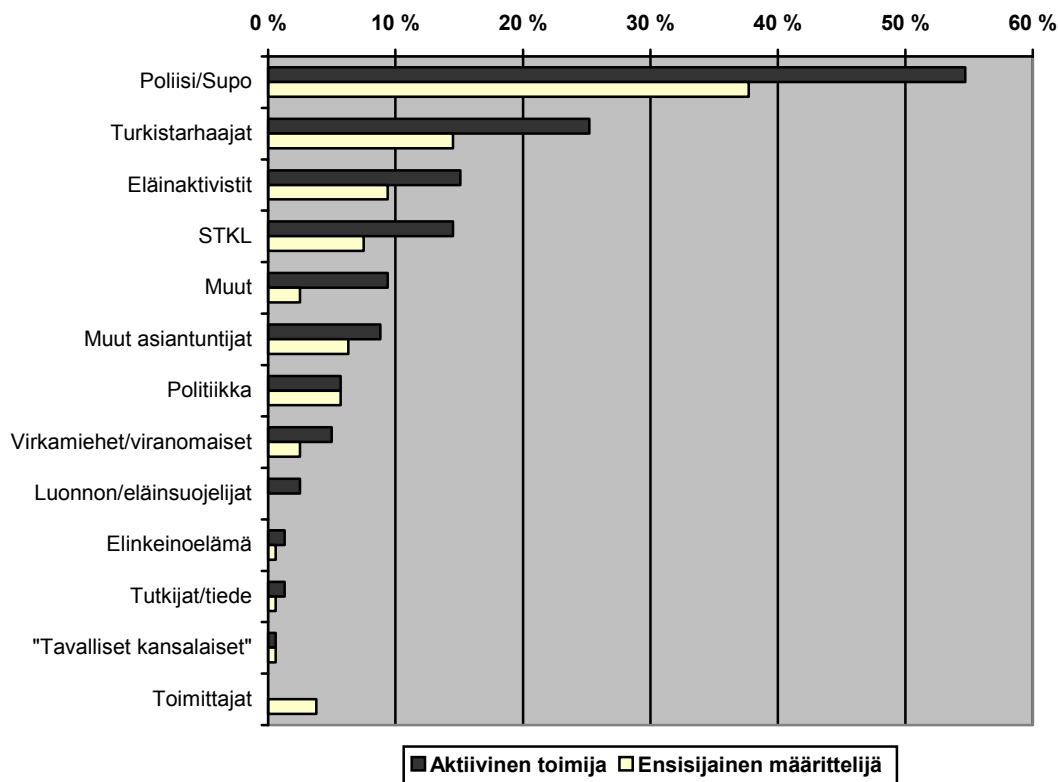
*Huom. toimijat on järjestetty ylhäältä alaspäin laskevaan järjestykseen sen mukaan, miten usein nämä esiintyvät jutuissa aktiivisina toimijoina.

KUVIO 4 Orimattilan välikohtausta käsittelevien juttujen (n=341) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Syksyn 2000 tarhaiskut (kuvio 5). Syksyn tarhaiskujen sarjan julkisuuden toimijat eroavat aiemmista iskuista jo siinä, että oikeuslaitos ja asianajajat puuttuivat tällä kertaa täysin aktiivisten toimijoiden joukosta, koska iskuja vielä vuoden 2000 aikana päästy puimaan oikeudessa. Poliisin rooli julkisuuden määrittelijänä oli sen sijaan sitäkin merkittävämpi: tällä kertaa poliisit esiintyivät aktiivisina toimijoina 55 prosentissa jutuista ja ensisijaisina määrittelijöinä 38 prosentissa jutuista.

Toiseksi useimmin eläinoikeusjulkisuutta määrittelivät turkistarhaajat: yksittäiset tarhaajat esiintyivät aktiivisina toimijoina neljänneksessä jutuista, ja jos myös STKL:n esiintyminen (15 prosentissa jutuista) huomioidaan, kuului tarhaajien ääni jommankumman edustamana 38 prosentissa jutuista. Ensisijaisina määrittelijöinä tarhaajat tai STKL esiintyivät 22 prosentissa jutuista. Tarhaajien edustus julkisuudessa oli siis tällä kertaa selvästi vahvempaa kuin aikaisempien iskujen tapauksessa. Jonkin verran asiaan saattaa vaikuttaa oikeudenkäyntiuutisoinnin puuttuminen, mutta erityisesti sitä selittää syksyn 2000 tarhaiskuaineiston keskittyminen vahvasti tarhausalueen lehtiin, Pohjalaiseen ja Ilkkaan. Pohjanmaalaisen lehtien suhde tarhauselinkeinoon on läheinen ja suhtautuminen tarhaukseen hyvin myönteistä, kun taas suhtautuminen eläinaktivisteihin on ollut hyvin jyrkkää. Niinpä aktivistit esiintyivätkin tällä kertaa julkisuuden

määrittelijöinä selvästi aikaisempaa harvemmin. Nyt aktivisteja kuultiin aktiivisina toimijoina vain 15 prosentissa jutuista ja ensisijaisiksi määrittelijöiksi he nousivat 9 prosentissa jutuista.

*Huom. toimijat on järjestetty ylhäältä alaspäin laskevaan järjestykseen sen mukaan, miten usein nämä esiintyvät jutuissa aktiivisina toimijoina.

KUVIO 5 Syksyn 2000 tarhaiskuja käsittelevien juttujen (n=159) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Muiden toimijoiden näkyvyys oli tällä kertaa melko vähäistä. "Muut asiantuntijat" tosin pääsivät nyt esittämään näkemyksiään hieman aikaisempaa näkyvämmiin, sillä etenkin hennauskohu sai toimittajat kääntymään eläinlääkäreiden tapaisten asiantuntijoiden puoleen.

Toimittajat itse esiintyivät juttujen ensisijaisina määrittelijöinä nyt vain neljässä prosentissa jutuista. Tätä selittää osittain maakuntalehtiaineiston painottuminen valtakunnallisten lehtien kustannuksella, sillä valtakunnallisissa lehdissä toimittajat ovat olleet keskimääräistä aktiivisemmassa osassa (ks. luku 8.2.3). Toimittajien aktiivisen roolin laskutendenssi Pohjanmaan iskuista Orimattilan tapaukseen ja edelleen syksyn 2000 tarhaiskuihin selittynee kuitenkin myös sillä, että toimittajilla ei ole enää ollut samanlaista *intressiä* aktiiviseen määrittelyvallan käyttöön, koska aktivistit eivät ole olleet myöhempien iskujen tapauksissa yhtä vahvasti julkisuuden aloitteellisia osapuolia kuin "kettutyöt" aikanaan. Kuten johdannossa todettiin, Sallin ja Salosen astuminen julkisuuteen ja aloitteen ottaminen omiin käsiin muun muassa tiedotustilaisuuden järjestämisellä herätti lehdissä närkästyksiä, joka ilmeni esimerkiksi syytöksinä julkisuuden kalastelusta ja

”mediaiskusta” tai ”-sodasta”. Toimittajien ja nuorten naisten välille syntyi näin ollen hetkellinen kamppailu julkisuuden hallinnasta. Tilanne oli toimittajien kannalta problemaattinen: monet toimittajat mitä ilmeisimmin kokivat, että heitä pyrittiin manipuloidaan huolella organisoidulla tiedotustilaisuudella. Tapauksen *uutuus-* ja samalla *uutisarvon* vuoksi lehdet eivät kuitenkaan voineet myöskään ohittaa ”kettutyttöjä” hiljaisuudella – niinpä lehdissä pyrittiin ottamaan valta aloitteellisilta julkisuuteen pyrkijöiltä takaisin toimittajien käsiin säätelämällä *julkisuuteen pääsyn* sijasta aktiivisesti *julkisuuden sisältöä*. Nuorten naisten uskottavuutta ja samalla näiden sanomaa horjutettiin ja trivialisointiin muun muassa kiinnittämällä naisten sanoman sijasta huomiota tilaisuuden järjestelyihin, naisten esiintymiseen, pukeutumiseen tai Mia Sallin peruukkiin¹⁰⁹.

Syksyllä 2000 tilanne oli jo aivan toinen: ensinnäkään julkisuudessa iskuja kommentoineet eläinaktivistit eivät olleet itse iskujen tekijöitä, vaan Oikeutta eläimille -järjestön edustajia. Toiseksi tällä kertaa nimenomaan toimittajat olivat aloitteellinen osapuoli, joka kääntyi aktivistien puoleen haastattelupyynnöineen. Toisin kuin vielä 1990-luvun puolivälissä, jolloin koko eläinoikeusliike oli tuntematon toimija ja iskuja kommentoivat aluksi *eläinsuojelijat*, oli Oikeutta eläimille -järjestöstä vuosikymmenen loppuun mennessä tullut tuttu useimmille toimittajille. Vaikka sen legitimitettiin oli vuosien varrella horjutettu muun muassa yhdistämällä järjestö laittomiin iskuihin ja Eläinten vapautusrintamaan, oli järjestön asema vuonna 2000 enemmän tai vähemmän vakiintunut: sillä ei ollut tietenkään samaa legitimitettä ja auktoriteettia kuin virallisilla instituutioilla tai perinteisemmällä kansalaisjärjestöillä, mutta ainakin eläinaktivisteja edustamaan löytyi nyt jokin selkeä taho, jonka puoleen toimittajat osasivat kääntyä. Niinpä vaikka aktivistit pääsivät tällä kertaa ääneen aikaisempaa harvemmin, heitä kohdeltiin uutisaineistossa radikaaleista kannanotoista huolimatta tällä kertaa selvästi asiallisemmin ja neutraalimmin kuin aikanaan ”kettutyttöjä”.

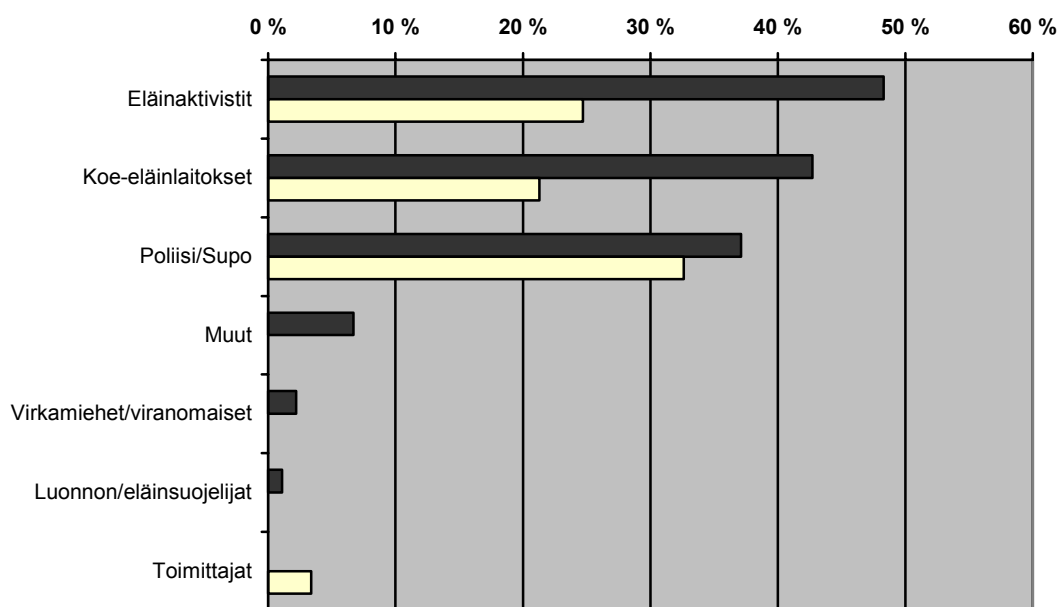
Karttula-protestit (kuvio 6). Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaista toimintaa käsittelevissä jutuissa aktiivisia toimijoita esiintyy huomattavasti vähemmän kuin tarhaiskujutuissa. Eläinkoekeskustelu on käyty pitkälti aktivistien ja koe-eläinlaitoksia edustavien tutkijoiden tai muun henkilökunnan välillä, iskuja ja laitoksen häirintää taas ovat kommentoineet julkisuudessa poliisit. Aktiivisena toimijana näkemyksiään ovat päässeet esittämään useimmin eläinaktivistit, 48

¹⁰⁹ Lehdissä kuvailtiin mm. yksityiskohtaisesti Sallin ja Salosen tiedotustilaisuuden valmisteluja ja kulkua. Tilaisuutta kuvattiin huolellisesti suunnitelluksi ja siitä annettiin peräti salamyhkäinen kuva: yhteyttä otettiin vain tiettyihin toimittajiin ja tiedotustilaisuuden ajasta ja paikasta ei saanut kertoa kenellekään (ks. esim. Tarhaiskujen arvoitus ratkesi, Pohj. 26.7.1995). Jutuissa kiinnitettiin huomiota tyttöjen odotuksista poikkeavaan pukeutumiseen (kukkamekkoihin) ja Sallin polkkatukkaiseen hiustyyliin, joka paljastettiin peruukiksi. Itse tiedotustilaisuuden sisältö jäi sivuosaan – Ilta-Sanomien (Kettuja vapauttaneet tytöt tulivat ihmisten ilmoille, 26.7.1995) onnistui peräti täysin ohittamaan sen keskittyessään aiemmin punkkarina tunnetun Sallin ”Laila Kinnusmaiseen” tyyliin. Jatkossakin nuorten naisten maakuntakiertueesta ja Helsingissä pidetystä yleisötilaisuudesta uutisoidessaan Ilta-Sanomien keskittyi lähinnä Sallin peruukkiin. Lehdessä pohdittiin mm. peruukin käytön syitä – joita epäiltiin imagollisiksi – sekä ”lainakarvojen” alkuperän eettisyyttä. (Peruukin käyttö johtui henkilökohtaisista syistä, IS 2.8.1995; Kettuaktivistin peruukki jakaa mielipiteitä, IS 9.8.1995)

prosentissa jutuista. Lähes yhtä usein äänessä ovat olleet koe-eläinlaitoksen edustajat, 43 prosentissa jutuista. Poliisi on esittänyt näkemyksiään 37 prosentissa jutuista. Muut toimijat ovat esiintyneet vain yksittäisissä jutuissa.

Ensisijaisena määrittelijänä poliisiviranomaiset nousevat ylitse muiden: poliisi on ollut ensisijainen määrittelijä 33 prosentissa jutuista, eläinaktivistit 25 prosentissa ja koe-eläinlaitoksen edustajat 21 prosentissa jutuista. Toimittajat eivät ole käyttäneet määrittelyvaltaa erityisen näkyvästi fakta-aineistossa: vain kolmessa jutussa (3 prosentissa) toimittaja esiintyy ensisijaisena määrittelijänä.

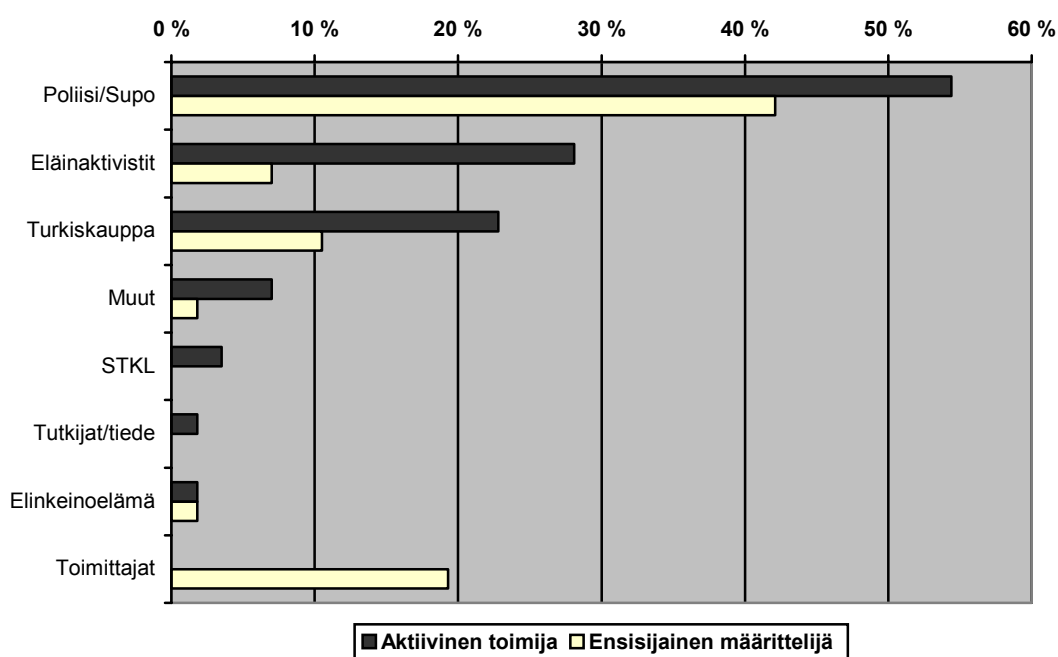
* Huom. toimijat on järjestetty ylhäältä alaspäin laskevaan järjestykseen sen mukaan, miten usein nämä esiintyvät jutuissa aktiivisina toimijoina. **

KUVIO 6 Karttulan koe-eläinlaidon vastaisia protesteja käsittelevien juttujen (n=89) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Fur Centerin turkismielenosoitukset (kuvio 7). Myös turkismielenosoitusuutisointi on ollut hyvin poliisivetoista. Poliisi on esiintynyt aktiivisena toimijana peräti 55 prosentissa jutuista, kun taas itse mielenosoittajia on kuultu vain 28 prosentissa jutuista. Mielenosoittajien kuulemiseksi ei tässä lueta sitä, jos toimittaja ainoastaan kuvailee mielenosoittajien huutamia iskulauseita tai näiden banderollien tekstejä. Reilussa viidenneksessä mielenosoitusjutuista ääneen ovat päässeet turkiskaupan edustajat, kuten huutokaupan järjestävän Turkistuottajat Oyj:n edustajat tai turkisostajat. Muita toimijoita on esiintynyt vain yksittäisissä jutuissa.

Ensisijaisina määrittelijöinä eläinaktivistit ovat esiintyneet vielä harvemmin kuin aktiivisina toimijoina, vain seitsemässä prosentissa jutuista. Sen sijaan mielenosoitusjutut perustuvat ensisijaisesti poliisin tapahtumakuvauksille. Poliisi esiintyy ensisijaisena määrittelijänä peräti 42 prosentissa jutuista. Turkiskaupan edustajat määrittelevät tilanteen joka kymmenennessä jutussa.

Mielenosoitusuutisoinnissa toimittajat ovat esiintyneet hyvin aktiivisessa roolissa toimien ensisijaisina määrittelijöinä lähes viidenneksessä jutuista. Mielenosoitusjutuissa toimittajat ovat saattaneet esimerkiksi silminnäkijän roolissa kuvailla yksityiskohtaisesti mielenosoituksen kulkua (esim. *Poliisi ja pakkanen hyydyttivät turkismielenosoituksen*, IL 5.12.1997), esittää spekulatioita mielenosoittajien suunnitelmista (*Turkisivastustajilta takavarikoitiin polttotarvikkeita*, IS 5.12.1997) tai esittää tulkintoja mieltään osoittavien aktivistien motiiveista, taroituksesta ja tunnetiloista.¹¹⁰

* Huom. toimijat on järjestetty ylhäältä alaspäin laskevaan järjestykseen sen mukaan, miten usein nämä esiintyvät jutuissa aktiivisina toimijoina.

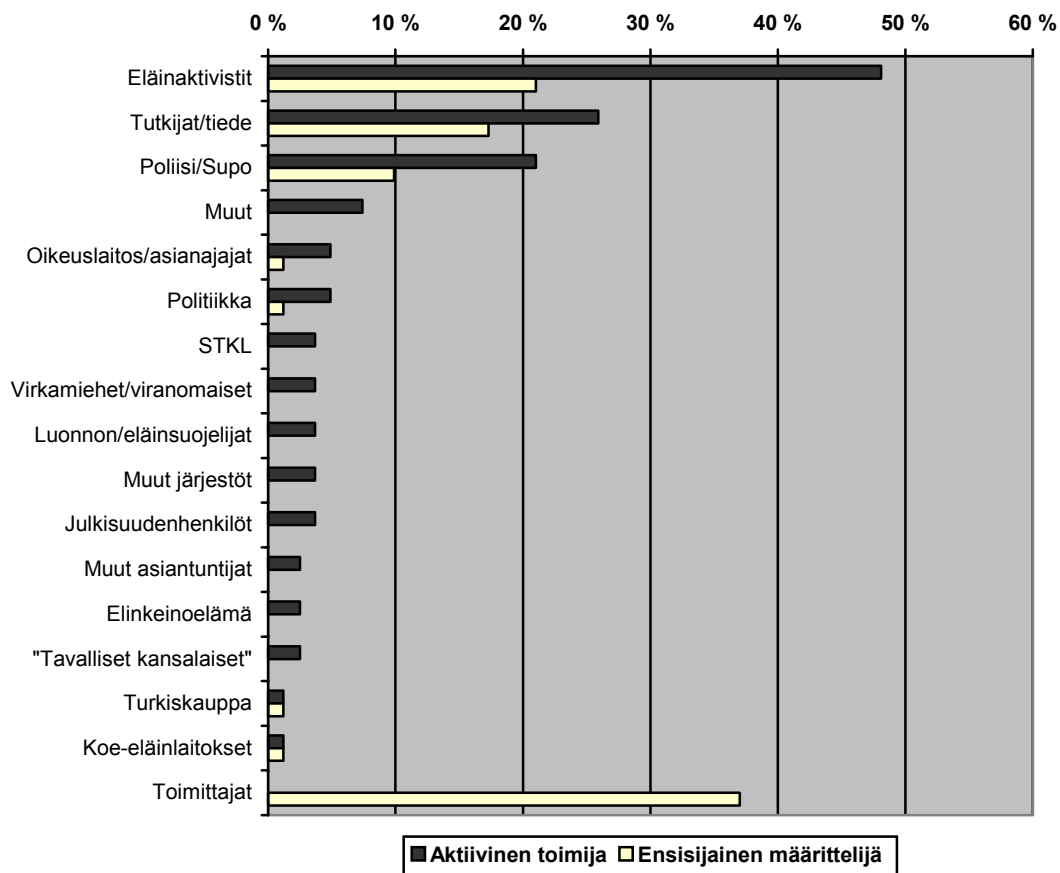
KUVIO 7 Fur Centerin turkishuutokaupan vastaisia mielenosoituksia käsittelevien juttujen (n=57) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Eläinoikeusliike- ja veganismijutut (kuvio 8). Eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevässä aineistossa eläinaktivistien ääni kuuluu voimakkaasti, mikä selittää osaltaan myös eläinaktivistien ”hyvää sijoitusta” kokonaisaineistossa aktiivisten toimijoiden kärjessä. Eläinaktivistit esiintyvät nyt aktiivisina toimijoina lähes puolessa jutuista ja ensisijaisena määrittelijänäkin joka viidennessä jutussa.

Tässä aineistossa pääsevät näkyvästi esiin myös eläinoikeusliikettä tulkitsevat tutkijat, joista median suosikiksi on noussut ”ääriliikkeitä” tutkinut Suoje-

¹¹⁰ Esimerkiksi Ilta-Sanomat (*Riehuajat iskivät väärään kohteeseen*, 27.5.1997) kertoi ”japanilaisbussimielenosoituksesta” uutisoidessaan lähes parinsadan nuoren ydinjoukon ”purkaneen vihaansa” turistien pikkubussiin, ja ”pelon herättämisen” kuuluvan näiden tarkoituksiin. Vastaavasti Pohjalainen (*Turkisten vastustajat kioittivat turistibussia*, 27.5.1997) kertoi samasta mielenosoituksesta, että nuorten aikomuksena oli ”antaa opetus” turkishuutokauppojen asiakkaille ja että nämä ovat aiemminkin mm. rikkooneet ja tuhrineet linja-autoja turkisostajien ”pelottelemiseksi”.

lupoliisin tutkija Mari Kalliala (joka siis on myös akateeminen tutkija). Tutkijat pääsevät ääneen neljänneksessä jutuista, ja ensisijaisina määrittelijöinä he esiintyvät 17 prosentissa jutuista. Poliisin rooli on nyt hieman vähäisempi kuin isku-uutisoinnissa: poliisi tai Suojelupoliisi esiintyy viidenneksessä jutuista ja vain joka kymmenes juttu perustuu ensisijaisesti poliisien näkemyksille. Poliisi pääsee ääneen lähinnä niissä jutuissa, joissa keskitytään eläinoikeusliikkeen laittomaan toimintaan. Eläinoikeusliikettä yleisellä tasolla käsittelevissä jutuissa esiintyy lisäksi useita muita aktiivisia toimijoita, mutta nämä esiintyvät vain yksittäisissä jutuissa, ja vielä harvemmin ensisijaisina määrittelijöinä.

* Huom. toimijat on järjestetty ylhäältä alaspäin laskevaan järjestykseen sen mukaan, miten usein nämä esiintyvät jutuissa aktiivisina toimijoina.

KUVIO 8 Eläinoikeusliikettä ja vegaanista elämäntapaa käsittelevien juttujen (n=81) aktiiviset toimijat ja ensisijaiset määrittelijät. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Tässä aineistossa toimittajat esiintyvät ensisijaisina määrittelijöinä huomattavan usein, jopa 37 prosentissa jutuista. Tätä selittää osaltaan se, että suuri osa eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevistä jutuista on uutismuotoa vapaampia feature-juttuja, jotka sallivat myös toimittajalle suurempia vapauksia ja aktiivisemmän ja näkyvämmän roolin kuin uutisaineisto. Jutuissa toimittajat saattavat esimerkiksi kuvailla ja kommentoida haastateltavia eläinaktivisteja ja ottaa ainakin epäsuorasti kantaa näiden ajamiin asioihin (ks. esim. *Mira yrittää selittää sedälle kettujen oikeuksia. Mutta ymmärtääkö viisikymppinen, miksi ihmisoike-*

uksien pitäisi kuulua myös eläimille, HS 14.12.1997). Toisaalta myös eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevät uutistyyppiset jutut ovat osittain perustuneet toimittajan aktiiviseen panokseen ja tulkintaan esimerkiksi tutkivan journalismin muodossa.

8.2.3 Lehtien väliset erot toimijoissa

Tutkimuksen lehtien välillä on havaittavissa jonkin verran eroja siinä, mitkä toimijat ovat päässeet niissä esiin missäkin asemassa. Eroja lehtien välillä on myös siinä, miten aktiivisessa roolissa toimittajat itse ovat julkisuudessa esiintyneet. On kuitenkin syytä huomata, että Ilkan, Etelä-Suomen Sanomien ja Savon Sanomien tapauksessa erot selittyvät pääasiallisesti sillä, että näistä lehdistä on kerätty vain yksittäisten tapausten aineisto – eroavathan eri tapaukset huomattavasti toisistaan siinä, mitkä toimijat ovat päässeet määrittelemään eläinoikeusliikettä, kuten edellä nähtiin. Näin olleen en näiden lehtien osalta ota tarkasteluun kaikkia muiden lehtien linjasta poikkeavia eroja, silloin kun ne selittyvät nimenomaan aineiston rajauksella.

Erityisesti eläinaktivistien kuulemisessa aktiivisina toimijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä esiintyy eroja toisaalta turkistarhausalueiden lehtien ja toisaalta valtakunnallisten tai tarhauskysymystä muuten etäämpää tarkastelevien lehtien välillä. Tätä lievempää jakoa Pohjanmaan lehtien ja Etelä-Suomen Sanomien sekä muiden lehtien välillä on nähtävissä turkistarhaajien ja STKL:n kuulemisessa.

Julkisuuden aktiivisia toimijoita (taulukko 9) tarkasteltaessa selvänä poikkeuksena aineistosta erottuu Savon Sanomat, jonka pelkästään Karttula-protesteja käsittelevä 23 jutun aineisto on sisältänyt muihin lehtiin verrattuna vähän eri toimijoita ja jossa julkisuus on rakentunut pääasiassa aktivistien, poliisin ja koe-eläinlaitosten edustajien näkemyksille. Savon Sanomissa aktivistit ovat olleet äänessä peräti 48 prosentissa jutuista – mikä kuitenkin juttujen pienen kokonaisuuden huomioon ottaen on merkinnyt vain 11 juttua.

Jos Savon Sanomat jätetään huomiotta, ovat aktivistit päässeet juttujen määrään suhteutettuna eniten ääneen Helsingin Sanomissa (40 prosentissa jutuista) ja Aamulehdessä (39 prosentissa jutuista). Seuraavaksi eniten aktivisteja ovat kuulleet Keskisuomalainen (35 prosentissa jutuista) ja Iltalehti (33 prosentissa jutuista). Iltä-Sanomissa aktivistien ääni on kuulunut jo selvästi vähemmän, 27 prosentissa jutuista. Iltä-Sanomien tapauksessa tätä selittänee ainakin osittain tietoinen linjavalinta, sillä lehden suhtautumisesta aktivisteihin paljastaa jotain jo se, että lehden aihe- ja näkökulmavalinnat ovat olleet aktivistien kannalta poikkeuksellisen negatiivisia. Osittain taas selittäjä löytynee lehden lähdekäytännöistä: muihin aineiston lehtiin verrattuna Iltä-Sanomissa on ollut vähän sellaisia juttuja, joissa kuultaisiin useita eri toimijoita. Peräti 60 prosenttia lehden jutuista perustuu vain yhden toimijan näkemysten kuulemiseen ja vain 6 prosentissa jutuista on esiintynyt eri toimijoita kolme tai enemmän. Näin ollen Iltä-Sanomien aineistossa yksittäiset toimijat pääsevät yleisemminkin esiin harvemmin kuin kokonaisuudessaan tai muissa lehdissä.

TAULUKKO 9 Toimijoiden esiintyminen aktiivisen toimijan asemassa tutkimuksen lehdissä.

	HS (n= 133) %	AL (n= 137) %	IS (n= 183) %	IL (n= 105) %	Ksml (n= 101) %	Pohj. (n= 181) %	Ilkka (n= 93) %	ESS (n= 64) %	SS (n= 23) %	Koko aineisto (n=1020) %
Eläin- aktivistit	40	39	27	32	35	24	16	25	48	31
Turkis- tarhaajat	18	15	14	24	15	18	28	27	0	18
STKL	8	12	7	6	10	13	14	8	0	10
Turkis- kauppa	1	3	2	1	1	2	0	2	0	2
Poliisi/ Supo	34	37	27	38	37	35	33	36	48	34
Oikeuslaitos/ asianajajat	17	20	11	19	22	19	16	28	0	18
Politiikka	8	7	7	7	4	7	11	17	0	8
Virkamiehet/ viranomaiset	5	2	2	1	0	3	3	0	9	2
Elinkeino- elämä	0	0	1	1	2	2	2	0	0	1
Koe-eläin- laitokset	5	4	3	3	3	3	0	0	39	4
Tutkijat/ tiede	9	9	10	7	10	7	4	5	0	8
Muut asiantuntijat	5	3	1	4	6	6	9	3	0	4
Luonnon/ eläinsuojelijat	3	2	3	2	0	3	2	0	4	2
Muut järjestöt	2	1	1	0	0	0	0	0	0	1
Julkisuuden- henkilöt	0	2	2	1	0	0	0	0	0	1
”Tavalliset kansalaiset”	2	1	4	2	3	1	1	3	0	2
Muut	7	3	8	4	6	5	11	3	13	6

Pohjalaisessa aktivisteja on kuultu vielä harvemmin kuin Ilta-Sanomissa, 24 prosentissa jutuista. Etelä-Suomen Sanomien Orimattilan tapausta käsitteleväs-

sä aineistossa aktivistit ovat olleet esillä suunnilleen yhtä paljon, 25 prosentissa jutuista. Sen sijaan Ilkassa aktivistit on vaiennettu tehokkaimmin: heitä on kuultu vain 16 prosentissa tarhaiskuja käsittelevistä jutuista. Vaikuttaisikin siis siltä, että aktivisteja on karsastettu muita lehtiä enemmän Pohjanmaan turkistarhausalueella sekä Orimattilan välikohtauksen tapauksessa myös Etelä-Suomen Sanomissa, jolta löytyi enemmän sympatiaa aktivistien iskujen kohteeksi toistuvasti joutuneelle paikalliselle tarhaajalle kuin tarhaajan haavoittamille aktivisteille. Näissä lehdissä lähdekäytäntöjä ja siten myös eri toimijoiden esiintymistä julkisuudessa eläinoikeusliikkeen määrittelijöinä näyttääkin vahvasti ohjanneen asetelma, jossa lehti asettuu oman alueen tarhaajien ja tarhauselinkeinon puolestapuhujaksi ulkopuolisen "vaaran" (pääkaupunkiseudulta tai muista Etelä-Suomen suurista kaupungeista tulevien tarhauksen vastustajien) uhatessa.

Turkistarhaajien ja STKL:n tapauksessa tilanne eri lehtien välillä on ollut jossain määrin päinvastainen kuin eläinaktivistien tapauksessa. Tarhaajat ovat nousseet aktiivisiksi toimijoiksi useimmin Ilkassa (28 prosentissa jutuista) ja Etelä-Suomen Sanomissa (27 prosentissa jutuista), ja Ilkassa myös STKL on päässyt ääneen useimmin, 14 prosentissa jutuista. Tarhaajatahojen runsasta esiintymistä juuri näissä kahdessa lehdessä (verrattuna esimerkiksi Pohjalaiseen) selittää kuitenkin pitkälti aineiston rajaus pelkästään tarhaiskuutisointiin.

Seuraavaksi useimmin turkistarhaajat ovat olleet esillä hieman yllättäen Iltalehdessä, 24 prosentissa jutuista. Sen sijaan Pohjalaisessa tarhaajat ovat olleet äänessä vain 18 prosentissa jutuista, aineiston määrään suhteutettuna yhtä usein kuin Helsingin Sanomissa. Tarhaajien vähäistä näkyvyyttä Pohjalaisessa suhteessa muihin lehtiin ja ennen kaikkea suhteessa Ilkkaan voi pitää jossain määrin yllättävänä. Osittain eroa selittänee edellä mainittu aineiston rajaus, onhan Pohjalaisesta otettu tutkimukseen myös muu eläinoikeusliikeaineisto kuin vain tarhaisku-uutisointi. Pohjalaisessa STKL on kuitenkin ollut esillä lähes yhtä paljon kuin Ilkassa, peräti 13 prosentissa jutuista. Ilkan ja Pohjalaisen välisessä painotuserossa turkistarhaajien ja STKL:n kuulemisessa voikin olla kyse myös resurssieroista: Vuonna 1992 Ilkka Oy:n omistukseen siirtynyt Pohjalainen joutui kaupan seurauksena melkoiselle säästökuurille, joka näkyi muun muassa aluetoimitusten ja -toimittajien karsimisena samoin kuin koko toimituksen vahvuuden romahduksena. Toimituksellisen henkilöstön määrä oli alhaisimmillaan 1990-luvun puolivälin tienoilla, eikä se vuosikymmenen loppusakaan ollut palautunut läheskään kauppaa edeltäneeseen tilanteeseen. (Salokangas 2003, 316–322, 339–341, 356–360.) Kun resurssit ovat tiukilla, kääntymisen tarhaajien virallisen etujärjestön puoleen on toimitustyössä tietenkin taloudellisempaa ja vaivattomampaa kuin "jalkautuminen" maakuntaan tarhaajien pariin. On myös mahdollista, että painotusero liittyy jossain määrin vanhoihin puoluetustoihin sekä muuhun profiloitumiseen: keskustataustaiselle ja "maakuntaprofiloituneelle" (ks. esim. Hujanen 2000, 69) Ilkalle maaseutu ja maatalouselinkeinojen harjoittajat turkistarhaajat mukaan lukien lienevät jossain määrin läheisempi viiteryhmä kuin kokoomustataustaiselle ja "kaupunkilaisemmalle" Pohjalaiselle. Vaikka siis Pohjalainenkin on porvarillisen arvomaailmansa mukaisesti esiintynyt vahvasti turkistarhauksen ja elinkeinonvapauden puolesta-

puhujana, on se kuullut asiassa Ilkkaa enemmän tarhaajien "salonkikelpoista" etujärjestöä ja vähemmän itse turkistarhaajia.

Vähiten tarhaajia ovat kuulleet Ilta-Sanomien (14 prosentissa jutuista), Aamulehti ja Keski-Suomalainen (kumpikin 15 prosentissa jutuista). STKL:n näkyvyys taas on ollut vähäisintä Iltalehdessä (6 prosentissa jutuista), Ilta-Sanomissa (7 prosentissa jutuista), sekä Etelä-Suomen Sanomissa ja Helsingin Sanomissa (kummassakin 8 prosentissa jutuista).¹¹¹

Kokonaisaineistossa useimmin aktiivisena toimijana esiintyvän poliisin asema on vankka myös kaikissa yksittäisissä lehdissä, eikä niiden välillä ole suuria eroja: poliisi esiintyy lehdissä pääsääntöisesti kolmanneksessa tai hieman suuremmassa osassa jutuista. Poikkeuksen muodostavat jälleen Savon Sanomat, jossa poliisien osuus nousee pienessä aineistossa poikkeuksellisen suureksi (48 prosenttiin), sekä Ilta-Sanomien, jossa edellä esitetystä syystä myös poliisi esiintyy aktiivisena toimijana hieman muita lehtiä harvemmin, 27 prosentissa jutuista. Yleisimmin esiintyvien aktiivisten toimijoiden järjestyksessä on kuitenkin jonkin verran eroja lehtien välillä ja verrattuna kokonaisaineistoon: jos koko aineistossa poliisi pääsikin esiin aktiivisena toimijana kaikkein useimmin ennen toiseksi tulleita eläinaktivisteja, ovat yksittäisistä lehdistä Helsingin Sanomat ja Aamulehti tuoneet esiin aktivisteja näkemyksiä hieman poliisin kuulemista useammin. Sekä Ilta-Sanomien että Savon Sanomien ovat nostaneet poliisien ja aktivistien näkemykset esiin yhtä usein. Muiden toimijoiden tapauksessa lehtien välillä ei esiinny merkittäviä eroja - esiintyvä vaihtelu selittyy enimmäkseen juuri Etelä-Suomen Sanomien, Ilkan ja Savon Sanomien aineistojen painottumisella.

Ensisijaisia määrittelijöitä (taulukko 10) tarkasteltaessa lehtien väliset erot ovat samansuuntaisia kuin aktiivisten toimijoiden tapauksessa. Keskimääräistä harvemmin aktivistit ovat esiintyneet ensisijaisina määrittelijöinä erityisesti Ilkan ja Etelä-Suomen Sanomien aineistossa (vain 7 ja 8 prosentissa jutuista), mutta myös Pohjalaisessa, Ilta-Sanomissa ja Keski-Suomalaisessa, joissa kaikissa aktivistien esiintyminen ensisijaisina määrittelijöinä jää alle kokonaisaineiston 13 prosentin osuuden. Keskimääräistä useammin aktivistit esiintyvät ensisijaisina määrittelijöinä erityisesti Savon Sanomissa (26 prosentissa jutuista), Aamulehdessä (18 prosentissa jutuista) ja Helsingin Sanomissa (16 prosentissa jutuista) sekä niukasti keskiarvon ylittävässä Iltalehdessä (14 prosentissa). Aamulehden ja Helsingin Sanomien tapauksessa aktivistien muita lehtiä parempi ääneen pääsy johtuu erityisesti siitä, että kummassakin lehdessä on perusuutisaineiston lisäksi ollut verrattain paljon myös ajattomampia feature-juttuja, joissa eläinoikeusliikettä on käsitelty yleisemmällä tasolla ja joissa aktivistit ovat päässeet itse esittämään näkemyksiään.

Sekä turkistarhaajat että STKL taas ovat nousseet ensisijaisiksi määrittelijöiksi keskimääräistä useammin Pohjanmaan lehdissä: eläinoikeusliikejutut ovat perustuneet ensisijaisesti tarhaajien näkemyksille 9 prosentissa Pohjalaisen jutuista ja 12 prosentissa Ilkan jutuista, ja STKL:n näkemyksille 8 prosentissa

¹¹¹ Aineiston rajauksen vuoksi turkistarhaajat ja STKL eivät esiinny lainkaan Savon Sanomien jutuissa, jotka siis käsittelevät yksinomaan eläin- ja eläinoikeuskysymystä.

kummankin lehden jutuista. Etenkin STKL:n näkyvyys ensisijaisena määrittelijänä on muissa lehdissä ollut selvästi vähäisempää. Yksittäiset turkistarhaajat taas ovat esiintyneet hallitsevassa asemassa keskimääräistä useammin myös Etelä-Suomen Sanomissa (9 prosentissa jutuista), Iltalehdessä (9 prosentissa jutuista) ja Helsingin Sanomissa (8 prosentissa jutuista). Vähiten tarhaajat ovat esiintyneet ensisijaisina määrittelijöinä Keski-suomalaisessa (3 prosentissa jutuista).

Jos aktiivisissa toimijoissa esiintyikin lehtien välillä eroja kärkikaksikon eli poliisin ja aktivistien välillä, on järjestys ensisijaisten määrittelijöiden tapauksessa selvä. Kaikissa lehdissä, myös Savon Sanomissa, poliisi on ylivoimaisesti yleisin ensisijainen määrittelijä. Sen sijaan aktivistien ja tarhaajien kuulemisessa on eroja tarhausalueiden lehtien (jolla viitataan tässä Orimattilan tapauksen vuoksi myös Etelä-Suomen Sanomiin) sekä muiden lehtien välillä. Tarhausalueilla on painotettu tarhaajien näkemyksiä – etenkin jos tarkastellaan sekä yksittäisten tarhaajien että STKL:n edustusta yhdessä – ja päästetty aktivistit harvemmin määrittelemään tilanne julkisuudessa. Muissa lehdissä taas tilanne on kääntynyt aktivistien hyväksi, lukuun ottamatta Ilta-Sanomaa, jossa aktivistit ovat esiintyneet ensisijaisina määrittelijöinä 10 prosentissa jutuista ja joko turkistarhaajat tai STKL 11 prosentissa jutuista.

Erityisen suuria lehtien väliset erot ovat kuitenkin siinä, miten aktiivisesti toimittajat itse ovat käyttäneet määrittelyvaltaansa jutuissa. Maakuntalehdissä toimittajien rooli näyttää eläinoikeusjulkisuuden tapauksessa olevan lähempänä perinteistä neutraalin raportoinnin roolia kuin valtakunnallisissa lehdissä, joissa toimittajan rooli on ollut aktiivisin ja näkyvin. Erityisesti aineistosta erotuu Ilta-Sanomien, jossa toimittaja on esiintynyt jutun ensisijaisena määrittelijänä peräti joka viidennessä jutussa. Lähes yhtä usein toimittaja on käyttänyt aktiivista määrittelyvaltaa Helsingin Sanomissa.

Näiden lehtien osalta asiaa selittää osaltaan se, että kummassakin lehdessä on muiden toimijoiden lausunnoille perustuvien juttujen lisäksi julkaistu juttuja, jotka perustuvat toimittajan omalle tutkimustyölle ja tiedonhankinnalle. Helsingin Sanomat on julkaissut esimerkiksi työläämpiä kartoituksia eläinoikeusaktivistien verkostoitumisesta tai laittomien iskujen määristä, Ilta-Sanomissa taas on julkaistu muun muassa juttuja, jotka perustuvat eläinaktivistien ja muun radikaaliliikkeen julkaiseman materiaalin ruotimiseen. Muissa lehdissä tällaiset jutut ovat olleet huomattavasti harvinaisempia. Lisäksi etenkin Helsingin Sanomat on julkaissut runsaasti sellaisia feature-juttuja, joissa kyllä haastatellaan esimerkiksi eläinaktivisteja tai turkistarhaajia, mutta joissa toimittajan havainnoiva, analysoiva tai kommentoiva rooli on erityisen näkyvä. Lehtien väliset erot eivät kuitenkaan välttämättä selity yksinomaan juttujen lähdekäytännöillä tai genrepainotuksilla, vaan kyse lienee myös osittain eroista lehtien toimituskulttuureissa ja toimittajien ammatillisessa itseymmärryksessä. Toimittajan määrittelyvallan käyttöön ja niihin tapoihin, joilla toimittaja voi esiintyä jutun ensisijaisena määrittelijänä, kiinnitän huomiota seuraavassa alaluvussa.

TAULUKKO 10 Toimijoiden esiintyminen ensisijaisena määrittelijänä tutkimuksen lehdissä.

	HS (n= 133) %	AL (n= 137) %	IS (n= 183) %	IL (n= 105) %	Ksml (n= 101) %	Pohj. (n= 181) %	Ilkka (n= 93) %	ESS (n= 64) %	SS (n= 23) %	Koko aineisto (n= 1020) %
Eläin- aktivistit	16	18	10	14	12	11	7	8	26	13
Turkis- tarhaajat	8	5	7	9	3	9	12	9	0	7
STKL	2	4	4	2	4	8	8	3	0	5
Turkis- kauppa	0	2	1	1	0	1	0	0	0	1
Poliisi/ Supo	25	28	17	29	27	23	25	27	39	25
Oikeuslaitos/ asianajajat	9	10	4	12	13	11	10	19	0	10
Politiikka	5	6	6	5	3	6	11	16	0	6
Virkamiehet/ viranomaiset	0	0	2	0	0	2	1	0	0	1
Elinkeino- elämä	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1
Koe-eläin- laitokset	2	2	3	1	1	2	0	0	22	2
Tutkijat/tiede	5	3	4	2	5	3	1	0	0	3
Muut asiantuntijat	1	0	1	1	1	3	4	2	0	1
Luonnon/ eläinsuojelijat	1	2	1	1	0	2	0	0	0	1
Muut järjestöt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Julkisuuden- henkilöt	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0
”Tavalliset kansalaiset”	0	0	3	0	1	1	1	3	0	1
Muut	1	0	1	0	0	0	4	2	0	1
Toimittajat	18	9	20	11	8	4	4	3	4	11
Epäselvä	9	15	14	11	22	16	14	9	9	14

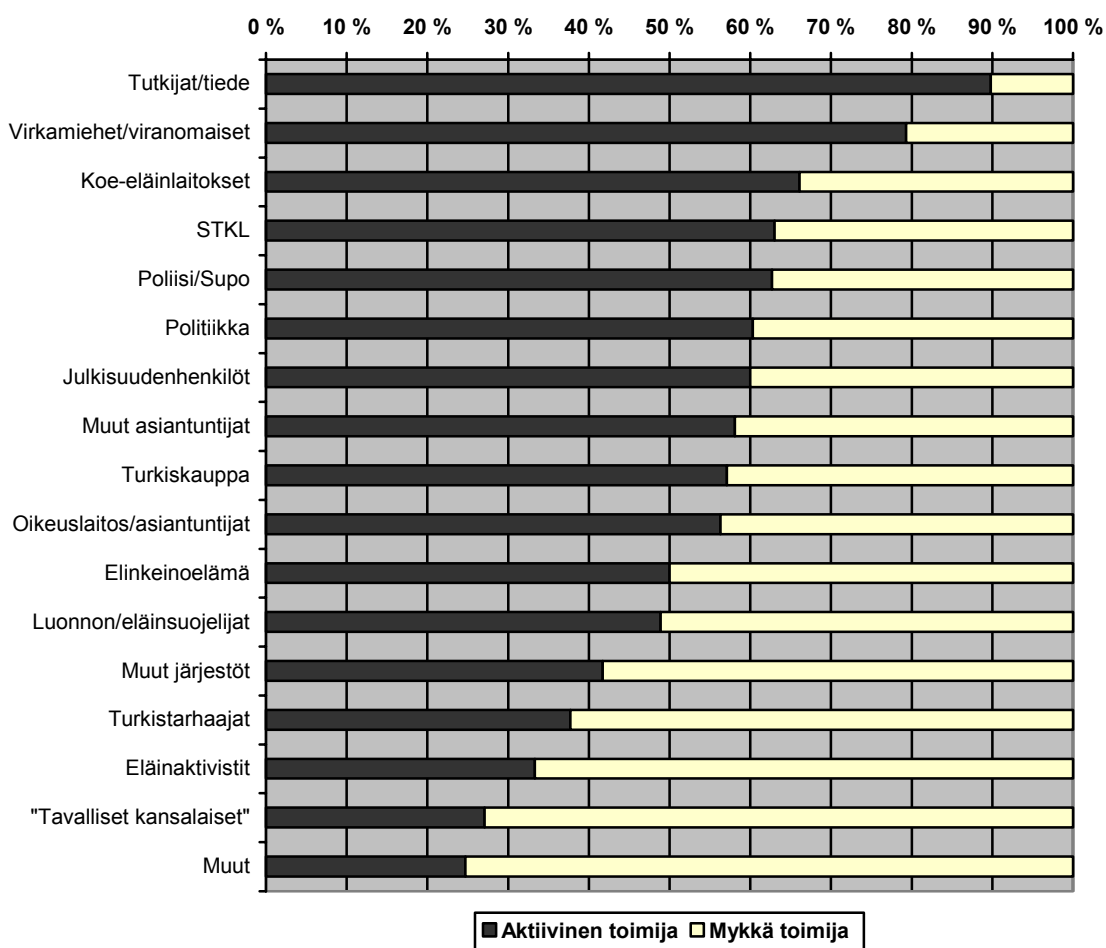
8.2.4 Journalistinen vallankäyttö suhteessa toimijoihin

Toimittajat käyttävät määrittelyvaltaansa tietenkin erityisesti pääkirjoituksissa ja muissa mielipidekirjoituksissa, joissa tulkitaan ja määritellään eläinoikeusliikkeen toimintaa ja tavoitteita sekä otetaan avoimesti kantaa liikkeen ja sen toiminnan oikeutukseen (ks. luku 10). Eläinoikeusjulkisuudessa journalistista vallankäyttöä esiintyy kuitenkin myös vähemmän ilmeisissä muodoissa journalistisessa fakta-aineistossa. Vallankäyttöä kytkeytyy sekä toimijoiden julkisuuteen pääsyn säätelyyn että eläinoikeusliikkeen – ja vastaavasti myös muiden toimijoiden – esittämiseen tietyllä tavalla. Kuten julkisuuden toimijoiden tarkastelu osoitti, toimittajat ovat ottaneet eläinoikeusjulkisuudessa aktiivisen roolin ja esiintyneet itsekin juttujen ensisijaisina määrittelijöinä varsin usein. Tätä on tapahtunut sekä kevyemmässä ja muodoltaan vapaammassa feature-aineistossa että perinteisesti neutraalina ja ”objektiivisena” pidetyssä uutisaineistossa.

Fakta-aineistossa toimittaja käyttää valtaa jo säädellössään sitä, mitkä toimijat ylipäättänsä pääsevät näkyviin julkisuudessa. Julkisuuskynnyksen ylittävien toimijoiden tapauksessa toimittajalla on valta säädellä sitä, missä asemassa nämä julkisuudessa esiintyvät: toisten määrittelemänä mykkinä toimijoina, näkemyksiään esittämään pääsevinä aktiivisina toimijoina vaiko etualalle nousevina ja jutun hallitsevat tilanteenmäärittelyt esittävinä ensisijaisina määrittelijöinä. Edellä esitettyä määrällistä tarkastelua tarkentavan kuvan tästä journalistisesta vallankäytöstä suhteessa yksittäisiin toimijoihin saa, kun tarkastellaan toimijoiden esiintymistä eri asemassa *suhteutettuna kyseisten toimijoiden esiintymiseen yleensä*. Kaikkien toimijoiden mainitseminen tai kuuleminen ei välttämättä ole yhtä relevanttia yksittäisen uutistapauksen tai teeman kyseessä ollessa: esimerkiksi eläinkokeitten tekijöillä ei liene paljonkaan sanottavaa turkistarhauskysymyksestä ja toisin päin. Joillekin toimijoille – esimerkiksi yksittäisille poliitikoille – taas on voinut riittää se, että he ovat kunkin tapauksen jälkeen päässeet kerran esittämään kantansa asiaan julkisuudessa. Näin ollen jonkin toimijan vähäinen tai vastaavasti runsas näkyminen aineistossa voi liittyä myös toimijan relevanssiin tai oma-aloitteisuuteen kyseisessä asiakysymyksessä, eikä suinkaan aina yksinomaan toimittajan vallankäyttöön. Sen sijaan toimittajan vallankäytöstä suhteessa lähteisiinsä ja kohteisiinsa kertoo enemmän se, missä roolissa toimijat julkisuudessa esitetään, silloin kun nämä ylipäättänsä esiintyvät asiakysymyksen yhteydessä.

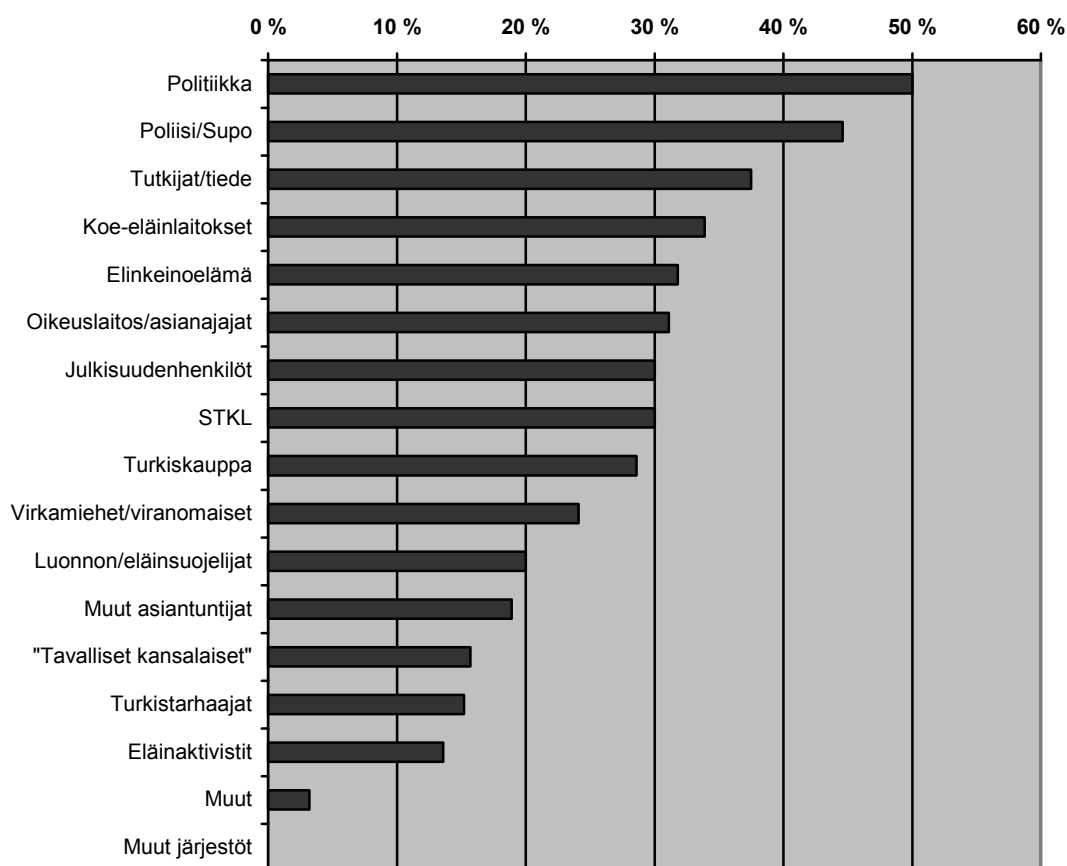
Kuten kuviosta 9 käy ilmi, tarkastelun tulokset näyttävät melko toisenlaisilta kuin toimijoiden esiintyminen suhteessa koko aineistoon. Eläinaktivistit ja turkistarhaajat, jotka koko aineistoa tarkasteltaessa pääsevät sängen usein äänen julkisuudessa suhteessa muihin toimijoihin, esiintyvät suhteessa esiintymiskertoihinsa aktiivisina toimijoina verrattain harvoin. Aktivistit pääsevät itse ääneen joka kolmannessa jutussa, jossa heidät mainitaan, tarhaajat vain hieman useammin. Tämä kytkeytyy tietenkin heidän rooliinsa uutisoinnin kohteina: esimerkiksi tarhaiskuista kertovissa uutisissa lähes poikkeuksetta mainitaan tapahtuman osapuolina iskun kohteena olevat turkistarhaajat sekä tekijät eli

eläinaktivistit - riippumatta siitä, onko heitä juttua tehtäessä haastateltu tai muuten kuultu heidän näkemyksiään. Erityisen harvoin suhteessa esiintymiskertoihinsa pääsevät itse ääneen myös "tavalliset kansalaiset", reilussa neljänneksessä heidät mainitsevista jutuista. Huomattavasti useammin siis "tavallisten kansalaisten" puolesta puhuu jonkin muun toimijakategorian edustaja tai toimittaja, joka esimerkiksi vetoaa "yleiseen mielipiteeseen" ja "tavallisten ihmisten" näkemyksiin.

KUVIO 9 Toimijoiden esiintyminen aktiivisen ja mykän toimijan asemassa niissä jutuissa, joissa pääsevät esiin. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Kaikista useimmin itseään edustavat julkisuudessa tutkijat: Vain joka kymmennessä jutussa tiedemaailman toimijoihin viitataan ainoastaan muiden puheessa; 90 prosentissa niistä jutuista, joissa tutkijat mainitaan, heidän äänensä siis pääsee myös kuuluviin. Myös koko aineistossa marginaalisessa asemassa olevat virkamiehet tai viranomaiset pääsevät esittämään näkemyksiään 80 prosentissa niistä jutuista, joissa heidät mainitaan. Vain harvoissa jutuissa esiin pääsevät koe-eläinlaitosten edustajat esiintyvät 66 prosentissa näistä jutuista aktiivisina toimijoina. Lähes yhtä suuressa osassa julkisista esiintymisistään ääneen pääsevät myös poliisi, poliitikot, STKL ja julkisuudenhenkilöt.

KUVIO 10 Toimijoiden esiintyminen ensisijaisena määrittelijänä niissä jutuissa, joissa pääsevät esiin. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Tarkasteltaessa toimijoiden esiintymistä ensisijaisina määrittelijöinä (kuvio 10), tulokset ovat samansuuntaisia, joskin kärjen järjestys vaihtuu. Esiintymiskertoihinsa suhteutettuna poliitikot esiintyvät ylivoimaisesti useimmin ensisijaisina määrittelijöinä: vaikka he näkyvät eläinoikeusjulkisuudessa melko harvoin, silloin kun he astuvat julkisuuteen, nousevat heidän näkemyksensä hallitseviksi joka toisessa tapauksessa. Lähes yhtä usein ensisijaisen määrittelijän roolissa suhteessa esiintymisiinsä on poliisi, joka siis esiintyi koko aineistossa useimmin ensisijaisena määrittelijänä. Vahvoilla ovat myös muun muassa tutkijat, koe-eläinlaitosten edustajat, julkisuudenhenkilöt, STKL ja elinkeinoelämä. Sen sijaan eläinaktivistit, turkistarhaajat ja "tavalliset kansalaiset" pääsevät suhteessa esiintymiskertoihinsa huomattavasti edellä mainittuja toimijoita harvemmin juttujen ensisijaisiksi määrittelijöiksi. Kovin usein ensisijaisina määrittelijöinä eivät ole esillä myöskään "muut asiantuntijat" ja luonnon- ja eläinsuojelijat. Muut (kuin eläinoikeus tai luonnon/eläinsuojelu) järjestöt eivät esiinny ensisijaisina määrittelijöinä lainkaan.

Vaikuttaa siis siltä, että vaikka monet virallista auktoriteettia ja esimerkiksi poliittista, taloudellista tai asiantuntijavaltaa edustavat toimijat ovat määrällisesti mitattuna vähäisessä osassa koko eläinoikeusaineistossa, silloin kun he nousevat esiin jutuissa, he myös saavat itse äänensä kuuluviin ja heidän näke-

myksensä nostetaan usein etualalle. Sen sijaan ne toimijat, joilta puuttuu virallinen status ja sen mukanaan tuoma arvovalta (aktivistit, tarhaajat, ”tavalliset kansalaiset”) esiintyvät selvästi useammin vain muiden tulkinnan ja kuvauksen kohteena. Tämä kertoo osaltaan toimittajien arvostuksesta ja luottamuksesta legitimoituja ja auktoriteettia omaavia lähteitä kohtaan (ks. luku 4.2). Toisaalta kyse on joidenkin toimijoiden tapauksessa myös toimijoiden erilaisesta roolista tapahtumissa: varsinaiset konfliktin osapuolet – keskeisimpinä turkistarhaajat, eläinaktivistit, poliisi – ovat julkisuudessa *tekijöitä*, eli jutuissa voidaan kuvata heidän toimintaansa, ei vain sanomisiaan. Sen sijaan esimerkiksi poliitikot ja tutkijat ovat ulkopuolisia, jotka nostaa uutisiin nimenomaan näiden *puhe*: se, että ilmiöön otetaan kantaa, sitä tulkitaan, toimenpiteitä vaaditaan.

Eroja toimijoiden välillä esiintyy myös siinä, milloin toimittajat itse ovat aktiivisesti käyttäneet määrittelyvaltaansa suhteessa toimijoihin – esiintyneet juttujen ensisijaisina määrittelijöinä – sen sijaan, että olisivat nostaneet jutussa esiintyvän toimijan näkemykset etusijalle. Kuten edellä nähtiin, toimittajat ovat kokonaisuudessa esiintyneet ensisijaisina määrittelijöinä 11 prosentissa jutuista. Näissä tapauksissa toimittaja on käyttänyt määrittelyvaltaansa pääasiassa suhteessa eläinaktivisteihin. Sen sijaan esimerkiksi poliisin, poliitikkojen, koe-eläintutkijoiden tai turkistarhaajien näkemyksistä toimittaja on ”kävellyt yli” huomattavasti harvemmin: näiden toimijoiden tapauksessa määrittelyvallan käyttö on ollut ennemminkin positiivista tukemista. Suuntaa antavan kuvan toimittajan määrittelyvallan käytön kohdistumisesta antaa niiden juttujen tarkastelu, joissa aktiivisena toimijana esiintyy ainoastaan yksi toimija ja joissa näin ollen ensisijaiseksi määrittelijäksi nousee joko toimija tai itse aktiivisesti määrittelyvaltaa käyttävä toimittaja. Toimittaja esiintyy ensisijaisena määrittelijänä seitsemässä prosentissa niistä jutuista (21 jutussa), joissa on kuultu vain eläinaktivistien näkemyksiä. Sen sijaan pelkästään poliisin kuulemiselle perustuvissa jutuissa toimittaja käyttää määrittelyvaltaansa ensisijaisena määrittelijänä vain kahdessa tapauksessa eli prosentissa näistä jutuista, samoin tarhaajien tapauksessa. Poliitikkojen ja koe-eläinlaitosten edustajien tapauksessa tätä ei tapahdu aineistossa kertaakaan.

Kaikki julkisuudessa näkemyksiään esittämään pääsevät toimijatkaan eivät siis suinkaan esiinny siellä samassa asemassa ja saa näkemyksiään esille samalla painoarvolla. Hierarkiaa aktiivisten toimijoiden välille voi tuoda jo se, paljonko tilaa kullekin toimijalle on jutussa omistettu ja missä järjestyksessä nämä esiintyvät: toinen toimija voi saada näkemyksensä esiin yhdessä virkkeessä, kun taas toisen ajatuksia selostetaan monessa kappaleessa; toisen näkemykset sijoitetaan jutun kärkipäähän, toinen taas pääsee esiin vasta myöhemmin jutussa. Eroja voi olla myös siinä, ketä lainataan suorissa sitaateissa, ketä epäsuorissa, ja kenen näkemyksiä toimittaja muotoilee vielä epämääräisemmin ja vapaammin ”esitystä epämääräistävissä transformaatioissa” (ks. luku 7.2.3). Osa aktiivisista toimijoista voidaan myös asettaa taka-alalle viittaamalla mahdollisesti menneessä aikamuodossa heidän aikaisemmin esittämiinsä näkemyksiin – esimerkiksi eläinoikeusliikkeen keskeisiin vaatimuksiin – kun taas toisia juttua varta vasten haastateltuja toimijoita siteerataan presensissä. Nämä erot

toimijoiden kohtelussa ja niiden varaan rakentuva hierarkia on mahdollista ta-voittaa vain osittain luokittelulla aktiivisiin ja ensisijaisiin määrittelijöihin.

Toimittaja voi edellä mainittujen, lähinnä jutun rakenteeseen liittyvien keinojen lisäksi käyttää aktiivisesti valtaansa suhteessa aktiivisiin toimijoihin kiistämällä ja horjuttamalla tai vaihtoehtoisesti tukemalla näiden jutussa esiin tuotuja näkemyksiä ja itse toimijoiden uskottavuutta. Esimerkiksi turkistarhaajien tapauksessa toimittajat ovat tuottaneet tarhaajille asiantuntijuutta korostamalla muun muassa näiden ammattitaitoa ja pitkää kokemusta alalta ja siten tuoneet uskottavuutta näiden näkemyksille (ks. esim. *"Kettujen tappaminen oli järjetöntä"*, AL 21.8.1995; *EU ajaa tilalta, terrorismi tarhalta*, Pohj. 2.12.1995). Koska iskujen kohteeksi joutuneet tarhaajat ovat turkistarhauskonfliktissa varsin yksiselitteisesti asettuneet uhrin osaan, ovat toimittajat myös osoittaneet heitä kohtaan varsin avoimesti myötätuntoa, mikä on ilmennyt muun muassa dramaattisina ja tunteisiin vetoavina kuvauksina turkistarhojen hävityksestä ja piinattujen turkistarhaajien mielialoista (ks. esim. *Antti Haapasaaren tarha iskun kohteena Evi-järvellä. "Kettujen kiusaajat ansaitsivat tappotuomion"*, IL 31.5.1995). Vastaavasti eläinkokeitten tekijät on julkisuudessa esitetty oman alansa kiistattomina asiantuntijoina, jotka ovat auktoriteettiasemansa turvin "tyrmänneet" eläinaktivistien kritiikin (ks. esim. *Eläinaktivistien väitteistä kinaa*, SS 24.10.1997). Poliisin tukemista taas ei välttämättä ole osoitettu yhtä alleviivaavin keinoin; sen sijaan näiden kiistaton asiantuntija-auktoiriteetti tulee esiin siinä, että näiden selostukset asioista nostetaan etenkin rikosuutistyyppisissä jutuissa rutiininomaisesti faktojen asemaan. Toimittaja ei siis useinkaan – etenkin juttujen kärjessä – esitä asioita poliisin tulkintoina ja näkemyksinä ("poliisin mukaan..."), vaan ikään kuin kiistattomana totuutena, faktuaalisena kuvauksena tapahtumien kulusta.

Eläinoikeusaktivistien tapauksessa keskeinen horjuttamiskeino ovat tietenkin jo eri diskursseissa tuotetut leimaavat ja marginalisoivat identiteetit (ks. luku 9), joiden kautta voidaan marginalisoida ja kyseenalaistaa myös aktivistien esittämät näkemykset. Kuten edellä on todettu, on toimittaja identiteettimäärittelyjen lisäksi voinut horjuttaa aktivistien näkemyksiä myös muun muassa suuntaamalla huomion ulkonaisiin seikkoihin ja siten trivialisoimalla itse asiasisällön (luku 8.2.2) tai käyttämällä esimerkiksi "asiantuntijoita" (turkistarhaajat, eläinkokeiden tekijät) kiistämään ja tyrmäämään aktivistien näkemykset. Toimittajat ovat myös ottaneet etäisyyttä ja horjuttaneet aktivistien merkityksenantoja laittamalla näiden sanavalintoja lainausmerkkeihin (erityisesti "vapautus"; ks. luku 9.7). Toisaalta aktivistit eivät toki joudu julkisuudessa toimittajien vallankäytön kohteeksi *yksinomaan* negatiivisessa mielessä. Vastapainona edellisten esimerkkien kaltaiselle horjuttamiselle aktivistien omat näkemykset on joissakin jutuissa nostettu esiin näkyvästikin, ja toimittajat asettuvat myös ajoittain tukemaan aktivisteja ja näiden näkemyksiä mielipideaineistossa tai fakta-aineistossa (ks. luku 9.6).

Näin ollen määrällinen tarkasteltu mykistä ja aktiivisista toimijoista ja ensisijaisista määrittelijöistä, vaikka onkin korvaamattoman hyödyllinen työkalu luotaessa yleiskuvaa laajasta aineistosta, antaa väistämättä melko ylimalkaisen kuvan siitä, keiden tulkinnat ja määrittelyt julkisuudessa todella pääsevät kuuluviin ja millä painoarvolla. Pelkästään määrällisessä analyysissä esiin nousevi-

en toimijoiden perusteella ei siis voi tehdä yksioikoisia päätelmiä – eikä edes erityisen luotettavia ennustuksia – siitä, mitä diskursseja julkisuudessa eläinoikeusliikettä merkityksellistettäessä esiintyy tai millainen hierarkia näiden välille muotoutuu, vaan tähän vaaditaan väistämättä laadullista diskurssianalyysia.

On myös huomattava, että tässä työssä omaksutut aktiivisen toimijuuden ”väljät” kriteerit jossain määrin jopa ylikorostavat eläinaktivistien roolia julkisuuden määrittelijöinä: koska aktiiviseksi toimijuudeksi on luettu toimijan näkemysten tuominen esiin jutussa *vaikka tämä ei toimisi jutun välittömänä lähteenä*, myös toimittajan esittämät muotoilut eläinaktivistien aikaisemmin tai ”yleisesti” esittämistä näkemyksistä ja vaatimuksista ovat täyttäneet tämän kriteerin. Luonnollisestikaan eläinoikeusliikkeestä kirjoitettaessa ei useimmiten voida täysin ohittaa näiden esittämiä väitteitä ja vaatimuksia – kytkeytyväthän ne erottamattomasti uutisoitavana olevaan toimintaan, kuten mielenosoituksiin. Käytännössä tällaisissa jutuissa ei ole kuitenkaan välttämättä suoraan kuultu aktivisteja lähteenä, eikä näiden rooli määrittelijänä siis ole tällöin välttämättä erityisen painava: aktivistien näkemyksiin voidaan viitata lyhyesti ja ohimennen ja on myös mahdollista, että näkemykset jossain määrin muuttuvat toimittajan muotoillessa ne osaksi omaa sidosdiskurssiaan. Aktivistien omia julkaisuja lainatessaan taas toimittajat ovat voineet käyttää sitaatteja jopa varsin valikoivasti ja tarkoitushakuisesti tulkintojensa tukena (ks. esim. *”Pelasta planeetta – tapa itsesi”*, HS 15.9.1997). Mikäli raja olisi vedetty tiukemmin ja aktiiviseksi toimijuudeksi katsottaisiin vain puhumaan pääseminen suoraan tai epäsuoraan lainattuna jutun lähteenä, eläinaktivistien rooli julkisuuden määrittelijöinä näyttäytyisi todennäköisesti huomattavasti vähäisempänä.

9 ELÄINOIKEUSJULKISUUDEN DISKURSSIT

Eläinoikeusliikettä käsittelevästä sanomalehtiaineistosta on hahmotettavissa joukko liikettä eri tavoin merkityksellistäviä kilpailevia diskursseja, joista kukin tuottaa omanlaisiaan representaatioita eläinoikeusliikkeestä, identiteettejä eläinaktivisteille ja diskurssin puhujille sekä samalla suhteita eri toimijoiden välille. Erottelan aineistosta kaikkiaan seitsemän diskurssia: *demonisoivan, trivialisovan, holhoavan, legitimoivan, kriminalisoivan, eksotisoivan ja politisoivan diskurssin* (taulukko 11). Näiden diskurssien nimeämisen taustalla on diskurssien funktio eli se, mitä ne symbolisesti tekevät merkityksellistämälleen kohteelle, eläinoikeusliikkeelle – ja usein samalla eläinoikeuskysymykselle.

Lähestyn diskursseja muun muassa liikettä kategorisoivien nimeämiskäytäntöjen sekä eläinoikeusliikkeen syistä, aktivistien motiiveista, yhteiskunnallisesta ongelmasta ja sen ratkaisusta esitettyjen tulkintojen kautta. Eläinoikeusliikettä käsittelevän mediajulkisuuden diskurssit kuitenkin eroavat toisistaan myös tyylillisesti: toisissa diskursseissa viljellään värikkäitä retorisia tehokeinoja, kuten analogioita ja metaforia, toisissa taas pitäydytään neutraalimmassa ja ”kuivakkaammassa” asiatyylissä. Eroja on myös diskurssien orientaatioissa: toisissa diskursseissa eläinoikeusliikettä ja sen syitä ja motiiveja pyritään tulkitsemaan ja selittämään, toisissa taas liikutaan ennemminkin ilmiön kuvailemisen tai toiminnan raportoimisen tasolla. Näin ollen kaikkia diskursseja ei voi välttämättä hahmottaa täysin samojen tarttumapintojen kautta.

Kuten luvussa 7 totesin, lähtökohtanani on diskurssien ymmärtäminen tilanteisina, spesifeinä, kiistanalaisina ja moninaisina merkityssystemeinä. Tällöin diskurssi voitaisiin jopa ”suomentaa” yksinkertaisimmillaan tietyn ilmiön tulkintaa ohjaavaksi näkökulmaksi, joka vaikuttaa siihen millaisena kohde näyttäytyy. Näin ollen diskurssianalyysini on melko hienosyistä, eli olen diskursseja erotellessani huomioinut myös varsin hienovaraiset erot tekstiaineistossa esiintyvien merkityssystemien välillä ja tunnistanut näin verrattain suuren joukon eri diskursseja.

TAULUKKO 11 Eläinoikeusjulkisuuden diskurssien pääpiirteet, "käyttäjät" ja esiintymisen eri genreissä ja eri aiheiden yhteydessä.

	Demonisoiva diskurssi	Trivialisoiva diskurssi	Kriminalisoiva diskurssi
Organisoiva idea	Eläinaktivismi yhteiskunnallisena uhkana	Eläinaktivismi ilkeilyltä	Eläinaktivismi rikollisuutena
Selitys liikkeelle	Yksilöpatologiat: vaarallisten "johtajien" manipuloimaa toimintaa	Urbanisoituminen, maaseudusta, luonnosta ja eläimistä vieraantumisen	Ei analysoi liikkeen syitä
Tulkinta aktivistien motiiveista	Pyrkimys horjuttaa yhteiskuntajärjestystä, itseisarvoinen väkivalta ja tuhoaminen	Jännityksenhaku, julkisuudenkiipeys, pätemisen tarve	Pohtii vain harvoin: tekojen ainoa mitta on laki, vaikka tavoitteet olisivat hyväksyttävät
Ongelman määrittely	Eläinoikeusliike, etenkin "ydinjoukko"	Eläinoikeusliike ja eläinoikeusajattelu	Eläinoikeuksiin kytkeytyvät rikokset
Tarjotut ratkaisut	Kovemmat tuomiot, lisää valtuuksia ja resursseja poliisille, perusoikeuksien rajoittaminen	Aktivisteille kovat tuomiot, selkäsauna ja tutustumista maaseudun ja tarhauksen "todellisuuteen"	Huomio yksittäisten rikosten ratkaisuun ja torjuntaan, ei itse konfliktin ratkaisuun
Aktivistien nimeäminen	Ääri-liike, terroristi, fanaatikko, rikollinen ym.	Kettutyöt ja -pojat, tyttöset, neitokset, kaupunkilaiskakarot ym.	Pidätetty, epäilty, syytetty, nainen, mies, varas, murtautuja ym.
"Me" ja "ne"	Legitiimi yhteiskunta vs. "yhteiskunnan vastaiset piirit"	Rationaaliset aikuiset vs. tietämättömät nuoret; rikkaiden kakarat/loiset vs. veronmaksajat/yrittäjät; maaseutu vs. kaupunki.	Lainkuuliaiset kunnan kansalaiset vs. rikolliset
Analogiat	RAF, IRA, taistolaiset, skinit, uskonnollinen fundamentalismi, moottoripyöräjengit, mafia	Skinheadit, graffiti-maalarit, taistolaiset	—
Metaforat	Sota	Sirkus, näytelmä, peli	—
Genret	Uutiset, pääkirjoitukset, kolumnit	Uutiset, pääkirjoitukset, kolumnit	Eryteisesti uutiset, myös pääkirjoitukset, kolumnit
Keskeiset toimijat	Supo, toimittajat, tarhaajat, STKL	Toimittajat, tarhaajat, eläinkokeitten tekijät	Poliisi, oikeuslaitos, toimittajat
Aiheet	Laittomat iskut, mielenosoitukset	Laittomat iskut, mielenosoitukset, koko liike	Laittomat iskut, mielenosoitukset

(Taulukko 11 jatkuu.)

Holhoava diskurssi	Legitimoiva diskurssi	Eksotisoiva diskurssi	Politisoiva diskurssi
Eläinaktivismi nuoriso-oireiluna	Eläinaktivismi sukupolvi liikkeenä	Eläinaktivismi elämäntapa-ilmionä	Eläinaktivismi moraalisenä vallankumouksena
Nuorten turhautuminen, ahdistuminen, uskon menetys perinteiseen politiikkaan	Yhteiskunnan arvomuutos, ongelmat eläinten asemassa ja kohtelussa	Ei analysoi liikkeen syitä	Eläinten huono asema yhteiskunnassa, aiemmin unohtettu kysymys
Vilpittömät ja hyvää tarkoittavat: huoli eläimistä	Vilpittömät ja kunnioitettavat: puolustuskyvyttömiä puolustaminen	Ei pohdi	Pyrkimyksenä eläinten vapautus, oikeudenmukainen yhteiskunta
Nuoria ahdistava yhteiskunnallinen näköalattomuus	Eläinten kohtelu, esim. turkistarhaus	Ei merkityksellistä ongelmaksi	Eläinten huono asema, välineellistävä kohtelu
Nuoria kuunneltava, kapina kesytettävä vuoropuhelulla	Parannukset eläinten asemaan, tarhauksen lopettaminen	Ei tarjoa ratkaisuja	Eläinten aseman perustavanlaatuisen muuttaminen, vastavuoroinen eläin-ihmis-suhde
Nuoret, nuoriso	Vaihtelee	Mm. aktivisti, vaihtoehtonuori, vegaani	(Eläin)aktivisti tms.
Rationaaliset, kypsät aikuiset vs. idealistiset, ajattelemattomat ja kärsimättömät nuoret	Vastakkainasettelu vain lievää/ajoittaista: vanhempi sukupolvi vs. nykypäivän nuorisoradikalismi	"Tavalliset" ihmiset vs. kummalliset vaihtoehtonuoret	Eläinten puolustajat vs. eläinten hyväksikäyttäjät/välinpitämätön enemmistö
"Ääri liikkeet", nuorison "häiriökäyttäytyminen"	Orjien ja naisten vapauttaminen, 60-70-lukujen radikalismi	—	Orjien ja naisten vapauttaminen
—	—	—	—
Feature, joskus myös uutiset, kolumnit	Feature, kolumnit	Feature	Feature
Erityisesti tutkijat, myös poliitikot ym.	Yksittäiset toimittajat, tutkijat, poliitikot ym.	Toimittajat	Lähinnä aktivistit, joskus myös "tavalliset" nuoret
Laittomat iskut, liike kokonaisuudessaan	Liike, veganismi	Liike, veganismi	Liike, veganismi

Ratkaisu olisi voinut olla toisenlainenkin. Kuten Suoninen (1993, 62) huomauttaa, diskurssien rajat eivät ole itsestään selviä, vaan diskurssianalyysia voidaan tehdä joko karkeampaa tai hienojakoisempaa analyysistrategiaa noudattaen. Sellainen ristiriita, mikä karkeammassa strategiassa voidaan tulkita diskurssin sisäiseksi särmäksi, voi hienojakoisemmassa strategiassa olla peruste erotella kaksi erillistä diskurssia (id.). Itse olen katsonut hienojakoisen erittelyn mielekkääksi valinnaksi, koska se tuo aineistosta esiin asioita, jotka karkeampi analyysi olisi helposti peittänyt jättäessään ne näkyvimpien ja yleisimpien merkityksenantojen jalkoihin.

Vaikka hahmottelen nimenomaan diskurssien moninaisuutta, en kuitenkaan oleta, että diskurssit esiintyisivät julkisuudessa samassa asemassa. Niinpä diskurssien analysoinnin lopuksi tarkastelenkin diskurssien välistä hierarkiaa. Pohdin myös yksittäisten diskurssien suhdetta toisiinsa sekä laajempiin kulttuurisiin merkitysjärjestelmiin.

9.1 Demonisoiva diskurssi: eläinaktivismi yhteiskunnallisena uhkana

Demonisoiva diskurssi konstruoi eläinoikeusliikkeestä yhteiskunnallisen uhan esittämällä sen vaarallisena terrorismina ja fanatismina. Kyse on ”yhteiskunnan vastaisten piirien” toiminnasta, jonka todellisilla motiiveilla ei diskurssin mukaan ole mitään tekemistä eläinten oikeuksien kanssa. Aktivistit nimetään muun muassa *terroristeiksi*, *fanaatikoiksi* ja *rikollisiksi*, eläinoikeusliike *ääriliikkeeksi* ja liikkeen toiminta *terrorismiksi*. Yleisin on juuri terroristi-nimitys, josta on esiintynyt julkisuudessa useita variaatioita: on puhuttu *eläinterroristeista*, *ekoterroristeista*, *kettuterroristeista*, *turkisterroristeista* ja *tarhaterroristeista*. Demonisoivan diskurssin eläinaktivismiin liittämistä ominaisuuksia ovat muun muassa suunnitelmallisuus, fanaattisuus, väkivaltaisuus, militanttius sekä äärimmäisyys. Ääriliikkeen tai -ryhmän lisäksi diskurssissa puhutaan muun muassa *ääritoiminnasta*, *äärieläinaktivisteista*, *ääri-ideologeista*, *äärivegaaneista*, *ääri-ihmisistä*, *ääriaineksesta*, *äärivihreästä radikalismista*, *äärieläinsuojelusta* sekä *ääriradikaaleista eläinsuojelijoista*.

Nimeämiskäytäntöjen ja määreiden lisäksi eläinoikeusliikkeen demonisoimisessa hyödynnetään voimakkaan uhkaavalla merkityslatauksella varustettuja analogioita. Liike rinnastetaan diskurssissa milloin Irlannin tasavalta-laisarmeijaan, ”ääri-islamilaiseen” terrorismiin tai yleensä uskonnolliseen fanatismiin, milloin moottoripyöräjengeihin, mafiaan tai muuhun järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Välillä haetaan rinnastuksia menneisyydestä, kuten Baader-Meinhof-ryhmästä tai taistolaisista¹¹², välillä taas eläinoikeusliike niputetaan samaan nykyisten ”ääriryhmien” joukkoon esimerkiksi skinheadien kanssa.

¹¹² Eläinoikeusjulkisuudessa rinnastusta edelliseen voimakkaaseen radikalismiin aaltoon 1960- ja 70-luvuilla on käytetty diskurssista riippuen vaihtelevassa merkityksessä ja tarkoituksessa. Jyrkän negatiivisena analogia on esiintynyt demonisoivassa diskurssissa (joskus myös trivialisoivan diskurssin yhteydessä) rinnastuksena ”taistolaisiin”, jotka on diskurssissa esitetty jonkinlaisena poliittisen fanaattisuuden ruumiillistuu-

Demonisoiva diskurssi kehystää eläinoikeusliikettä myös *sota*-metaforan avulla. Aineistossa puhutaan milloin *turkissodasta* (*Turkissota puhuttaa*, IS 9.12.1997), *propagandasodasta* (*Tarhaiskujen aika ei ehkä - -*, Pohj. 12.8.1995), *mediasodasta* (pääkirjoitus, Ilkka 28.7.1995), *kettusodasta* (kolumni, ESS 11.12.1997) tai *sissisodasta* (pääkirjoitus, Ksml 9.12.1997). Tässä turkissodassa muun muassa käytetään *aseita, hyökätään, vetäydytään, väröätään joukkoja* ja muodostetaan *rintamalinjoja*. Äärimmillään turkistarhaaja rinnastuu suvereeniin valtioon, jonka aseellinen puolustautuminen ”sodan” julistanutta ”hyökkääjää” vastaan on, jos nyt ei aivan hyväksyttävää, niin ainakin ymmärrettävää:

Jos valtiota uhataan ulkoapäin kansainvälisestä laista ja sopimuksista piittaamatta, valtio panee turvallisuutensa vartijat töihin. Tarvittaessa he ampuvat päälle tulijaa. Vastuu on hyökkääjän, joka tietää, että hauleja voi tulla vastaan. Elinkeinon harjoittajalle turkistarha on oma pienoisvaltakunta, jossa eläinten kohtelua säätelevät sopimukset ja viranomaisten antamat määräykset. Mutta tässä tapauksessa ei olekaan enempää luvallista kuin hyväksyttävääkään käyttää tunkeilijoita vastaan väkivaltaisia keinoja. Ymmärrettävää se kuitenkin on, vaikka ei olekaan hyväksyttävää. (Pääkirjoitus, Pohj. 9.12.1997.)

Eläinoikeusliikettä selittäessään demonisoiva diskurssi ei tukeudu yhteiskunnallisiin syihin ja selityksiin, vaan tulkitsee liikettä ennemminkin hyvin yksilöllähtöisesti ja psykologisoiden fanaattisten, jopa häiriintyneiden ja vaarallisten yksilöiden manipuloimana toimintana. Liike (ja samalla yhteiskunnallinen ongelma) nähdään siis yksilöllisten patologioiden tuotteena, jolloin sen yhteiskunnallisia alkulähteitä ei ole tarpeellista pohtia (ks. luku 2.1.3; Edelman 1988, 27–28). Demonisoivassa diskurssissa eläinoikeusliikkeen oletettujen ”johtajien” tai ”ydinjoukon” motiiveina ja pyrkimyksinä nähdään muun muassa epäjärjestyksen aiheuttaminen (”anarkia”), yhteiskuntarauhan horjuttaminen ja pelon herättäminen. Eläinoikeuskysymys tarjoaa korkeintaan tekosyyntä laittomuuksille ja tuhoamiselle:

Agitaattoreiden pääasiallisena tarkoituksena lieneekin anarkia ja yhteiskuntarauhan häirintä eläintensuojelun nimissä. (*Agitaatiolehdet yllyttävät turkistarha-iskuihin* [sic], Ilkka 25.7.1995.)

Rehugarastojen tuhopoltot Itä-Suomessa osoittavat, että tarhaketut sittenkin ovat vain yritys saada jonkinlainen motiivi hävitysvimmalle. (Pääkirjoitus, Ksml 21.12.1995.)

Tämän usein miesvaltaiseksi tulkitun ydinjoukon katsotaan ohjailevan liikettä ja vetävän mukaan toimintaan naiiveja nuoria – etenkin hyväuskoisia tyttöjä,

---

mana. Legitimoivassa diskurssissa taas rinnastuksella aiempaan radikalismiin on tehty lähinnä positiivisessa mielessä ymmärrettäväksi uutta liikehdintää ja sen vanhemman sukupolven keskuudessa kohtaamaa vastarintaa. Tällöin ei ole viitattu taistolaisuuteen, vaan esimerkiksi sitä ennen esiintyneeseen underground-liikkeeseen tai yleisemmin aikakauden radikalismiin (ks. luku 9.5). Vastaavasti myös skinhead-rinnastusta on voitu hyödyntää hieman eri merkityksessä eri diskursseissa, niin holhoavassa, trivialisoivassa kuin demonisoivassakin.

joihin eläinkysymys vetoaa. Itse ydinjoukon tulkitaan vaihtelevasti koostuvan ulkomaisista johtajista tai kotimaisesta sisäpiiristä:

Turkisliikkeisiin, lihakauppoihin ja kansainväliseen hampurilaisketjuun suunnattua ilkivaltaa ja tuhoamisyriksiä johdetaan Suomessa keskitetysti. Toiminta on kansainvälisten esikuvien mukaista ja sabotaasiin värvätään mukaan nuoria, joille todistellaan lentolehtisten, tarrojen ja lehtikirjoitusten avulla, kuinka perusteltua on taistella konkreettisesti "luonnon ja eläinten puolesta" - -. (*Nuoria värvätään tuhoamaan turkisliikkeitä*, IS 12.5.1995.)

Turkistarhauksen runsaus maassamme houkuttelee tänne myös ulkomailta ääri- radikaaleja eläinsuojelijoita. Näille on kuitenkin tyypillistä, että he pysyttelevät taustalla näkymättömissä ja kiihottavat nuoria eläinsuojeluaktivisteja laittomiin puuhiin. (Pääkirjoitus, IL 20.9.2000.)

Demonisoiva diskurssi kiistääkin eläinaktivistien väitteet hierarkiattomasta ja demokraattisesta liikkeestä ja esittää sen sijaan liikkeen hyvin organisoituna ja keskusjohtoisena. Diskurssi kutoo jopa kokoon "salaliittoteorioita", joissa spekuloidaan liikkeen epäilyttävillä taustavoimilla, epäillään "yhteiskunnan vastaisten" ainesten soluttautuneen kunniallisen julkisivun omaaviin järjestöihin ja pidetään 1990-luvun liikehdinnälle tyypillistä ryhmittymien ja kampanjoiden välistä löyhää verkostoitumista ja yhteistyötä todisteena "salaisen verkoston" olemassaolosta:

"Hyvien asioiden" nimissä tehtyjen laittomuuksien määrä on kasvanut huimasti muutamassa vuodessa - samassa tahdissa aktivismiryhmien laillisen toimeliaisuuden kanssa. - - Yhdensuuntainen kehitys on herättänyt epäilyksen, että Suomeen on kehittynyt salainen aktivismiryhmien verkosto, jonka keinoihin kuuluu yhtä lailla lentolehtisten jakaminen ja mielenosoittaminen kaduilla kuin kettujen päästäminen tarhoilta ja polttopullojen rakentelu. - - Aktivistiryhmät ovat kiistäneet kaikki epäilyt salatusta verkostosta ja sen johtajista, samoin liikkeen sekaantumisen laittomuuksiin. - - Helsingin Sanomien selvityksen mukaan suuri osa uusista aktivistiryhmistä ja kansalaisliikkeistä on kuitenkin hyvin tiiviissä yhteistyössä toistensa kanssa. Aktivistit toimivat toistuvasti samoissa ryhmissä, yhteiskampanjoissa ja mielenosoituksissa. Ihmiset käyttävät samoja puhelimia, toimitiloja ja postilokeroita. - - Synkimmän päätelmän mukaan aktivistit ovat soluttamassa vanhoja järjestöjä saadakseen kunniallisen julkisivun ja yhteiskunnan tukiaisia. (*Ydinjoukko hallitsee aktivistien verkostoa*, HS 10.4.1998.)

Demonisoiva diskurssi esittää eläinaktivistien "ydinjoukosta" jopa jossain määrin sisäisesti ristiriitaisia tulkintoja. Usein toimintaa kuvataan äärimmäisen suunnitelmalliseksi ja järjestäytyneeksi, lähes ammattimaiseksi rikollisuudeksi. Välillä taas aktivistit esitetään fanaattisuutensa sokaisemina, arvaamattomina ja häiriintyneinä sekopäinä:

Turkiseläinten vapauttajat ovat omaan oppiinsa sokeasti uskovia intoilijoita, joiden mielestä hyvä tarkoitus pyhittää keinot. Lakejakaan ei tarvitse noudattaa. Tässä mielessä tarhaiskujen tekijät ovat kuin mitä tahansa terroristeja. (Pääkirjoitus, AL 20.9.2000.)

Kuopion yliopiston koe-eläinkeskuksen johtajan saama uhkauskirje kertoo siitä, että radikaaleimpien eläinaktivistien arvot ovat pahasti vinksallaan. - - Uhkauskirje ei ole ainoa dokumentti, joka eräiden eläinaktivistien kieroontuneista elämänarvoista on olemassa. (Pääkirjoitus, SS 28.4.1998.)

Kumpikin strategia – suunnitelmallisuuden ja arvaamattomuuden korostaminen – toimii tehokkaasti demonisoinnin välineenä. Kummassakin tapauksessa eläinoikeusliike näyttäytyy vaarallisena ilmiönä, jopa vaarallisempana kuin moottoripyöräjengit, ”jotka ratkovat alamaailman sisäisiä erimielisyyksiä, mutta eivät syyllisty sivullisiin kohdistuviin terrori-iskuihin ja kiristykseen” (*Terroristeja joukossamme*, kolumni, IL 12.9.1998). Demonisoivalle diskurssille onkin tyypillistä suoranainen pelon lietsominen muun muassa liikkeen väkivaltaisuutta korostamalla ja turkistarhaajien pelokkaita tunnelmia kuvaamalla. Pelon ilmapiiriä luodaan myös esittämällä ennustuksia ulkomaisten esikuvien esi-merkin seuraamisesta ja eläinoikeusliikkeen kovenevista otteista:

Eläinaktivistien terrori-iskut turkistarhoihin, kauppiaiden toiminnan vahingoittaminen ja turkinkantajien häiritseminen ovat jo yleisiä ongelmia. – – Nykytilanteesta on vain muutamia askeleita avoimeen terroriin, johon kuuluvat ihmisen koskemattomuuden vaarantaminen, jopa mahdollinen aseellinen toiminta. (*Ammatinoapaus turvattava*, kolumni, Ksml 31.1.1998.)

Koska demonisoivan diskurssin viitekehyksessä eläinoikeusliikkeen toiminnassa ei ylipäätään ole aidosti kyse eläinkysymyksestä, ongelmana näyttäytyy itsestään selvästi eläinoikeusliike, etenkin sen ”ydinjoukko”. Ratkaisuksi ongelmaan tarjotaan kovia otteita. Diskurssissa vaaditaan yksimielistä eläinoikeusliikkeen laittoman toiminnan tuomitsemista, lisää resursseja ja valtuuksia poliisille, kovempia tuomioita aktivisteille ja jopa mielenosoitusoikeuden rajoittamista:

Turkiseläinten kasvattajain liiton edustajat vetosivat tiistaina eduskuntaan, jotta ”laillista yhteiskuntajärjestystä vaarantavien” järjestöjen toimintaa rajoitettaisiin selkeästi. Myös mielenosoituksia pitäisi tuottajien mielestä voida säädellä niin, että ne eivät missään oloissa saisi häiritä ja uhata laillisen elinkeinon harjoittamista. (*Poliitikkojen on aika panna eläinaktivistit kuriin*, Pohj. 10.12.1997.)

Tarhaiskuista on toistaiseksi tuomittu ainoastaan ehdollisiin rangaistuksiin. Ne eivät selvästikään toimi ennalta ehkäisevästi, minkä takia rangaistuksia on syytä koventaa. (Pääkirjoitus, Pohjalainen 25.8.2000.)

Kun yhteiskunnallisen ongelman lähteeksi tulkitaan yksiselitteisesti aktivistit, eläinten oikeuksiin ei ole edes tarpeellista ottaa kantaa. Keskustelu aktivistien kanssa katsotaankin diskurssissa tarpeettomaksi ja mahdottomaksi:

Eläinten tarhautuksesta [sic] ja sen mahdollisesta kieltämisestä voidaan toki keskustella, mutta tällaisen raakalaisteon jälkeen tätä keskustelua ei ole syytä edes avata. Eläinsuojelijoiden ja eläinsuojelujärjestöjen on ensin saatava omat rivinsä toimimaan laillisuuden ja eläinsuojelun puitteissa ennen kuin järjestäytynyt yhteiskunta voi suostua keskusteluihin heidän kanssaan. (Pääkirjoitus, IL 31.5.1995.)

Näin ollen demonisoiva diskurssi tekee jo lähtökohtaisesti mahdottomaksi tulkita ja oikeuttaa liikkeen toimintaa uudenlaisena ja uutta asiakysymystä politisoimaan pyrkivänä *politiikkana*. Toiminta tosin voidaan tämän diskurssin kehyksessä nähdä myös ideologisesti motivoituneena, mutta diskurssin tulkinnan

mukaan kyse on yhteiskuntaa ja vallitsevaa järjestystä vastaan asettumisesta, eikä suinkaan eläinoikeusasian ajamisesta.

Demonisoiva diskurssi esiintyy usein uutisissa sekä pääkirjoituksissa ja kolumneissa. Diskurssi kytkeytyy olennaisesti juuri laittoman suoran toiminnan iskuihin, mutta siihen nojaututaan myös esimerkiksi mielenosoitusuutisissa tai radikaalia liikehdintää yleisemmin käsittelevissä jutuissa. Diskurssia käyttävät ennen kaikkea itse toimittajat – erityisesti pääkirjoitustoimittajat – sekä Suojelupoliisin edustajat, turkistarhaajat ja STKL:n edustajat. Samalla kun diskurssi asemoi eläinoikeusaktivistit yhteiskunnan marginaaliin tai sen ulkopuolelle, diskurssin puhujat näyttävät suhteessa eläinoikeusliikkeeseen lähinnä lisääntynyttä kontrollia vaativina yhteiskunnan moraalisen järjestyksen vartijoina.

9.2 Trivialisoiva diskurssi: eläinaktivismi ilkivalentana

Toisin kuin demonisoiva diskurssi, trivialisoiva diskurssi ei rakenna liikkeestä uhkakuvaa ja luo pohjaa peloille, vaan ennemminkin vähättelee ja mitätöi liikettä. Aktivistit ja heidän ajamansa asia naurunalaistetaan tai tyrmätään keskenkasvuisten ”kaupunkilaiskakaroiden” häiriköintinä. Diskurssi tarjoaakin tulkintaa liikkeen toiminnasta lähinnä päämäärättömänä tuhoamisena, *ilkivalentana*. Aktivistien toiminnassa ei siis ole ainakaan aidosti kyse eläinoikeusasiasta, vaan tarhaketut ”ovat vain yritys saada jonkinlainen motiivi hävitysvimmalle, joka on kasvanut puhelinkoppien potkimistarvetta suuremmaksi” (pääkirjoitus, Ksml 21.12.1995). Trivialisoivan diskurssin representoimina aktivistit ovat luonnosta ja maaseudusta vieraantuneita, eläimiä inhimillistäviä kaupunkilaisnuoria; jännityshakuisia riehuja tai mukaan höynäytettyjä naiiveja lapsosia; elämässään helpolla päässyttä pullamössösukupolvea tai yhteiskunnan tuilla eläviä loisia.

Trivialisoivan diskurssin nimeämiskäytäntöjä luonnehtii ”tytöttely”, eli aktivistit nimetään vähättelevin ja aktivistien nuorta ikää korostavin nimin muun muassa *kettutyttöiksi* ja *-pojiksi*, *turkistytöiksi*, *tyttöiksi*, *neitosiksi*, *nuorukaisiksi*, *pikkutyttöiksi*, *helsinkiläispenikoiksi*, *kaupunkilaiskakaroiden* ja *kaupunkilaisflikoiksi*. Aktivisteista puhutaan myös kuin kurittomista lapsista: laittomia iskuja tekevät ovat muun muassa *pahantekijöitä*, *veijareita* ja *öisiä kuokkavieraita*. Näistä nimityksistä *kettutyttö* on ylivoimaisesti yleisin, suorastaan käsitteeksi vakiintunut.¹¹³ Eläinoikeusliikkeen toiminnan nimeäminen noudattelee samaa linjaa: koska aktivistien toiminta nähdään kiusallisena nuorison ”poikkeavana” (*deviant*) käyttäytymisenä, siitä puhutaan muun muassa *riehumisena*, *vandalismina*, *ilkivalentana* ja *tihutöinä*. Aktivistit rinnastetaankin diskurssissa lähinnä skinheadi-

¹¹³ On tosin syytä huomata, että kettutyttö-nimityksen käyttö ei ole rajoittunut välttämättä yksinomaan trivialisoivan diskurssin yhteyteen: ensimmäisten Pohjanmaan iskujen jälkimainingeissa se levisi niin yleiseen käyttöön, että se saattoi esiintyä erilaisen näkemysten ja diskurssien yhteydessä. Siitä tuli siis eräänlainen yleisnimitys eläinaktivistille.

en ja graffitien ”töhrijöiden” kaltaisiin ilmiöihin, tai ajoittain yhtymäkohtaa haetaan demonisoivan diskurssin tapaan suomalaisten kollektiivisesta muistista viittaamalla taistolaisuuteen.

Kuten demonisoiva, myös trivialisoiva diskurssi selittää liikettä pitkälti psykologisoiden, yksilöiden motiiveihin, tiettyyn ikävaiheeseen tai sosiaaliseen taustaan vedoten. Näitä yksilöllisiä motivaatioita taustoittavaksi yhteiskunnalliseksi selitykseksi tarjotaan lähinnä kaupungistumiskehitystä ja luonnosta ja maaseudusta vieraantumista. Aktivistien siis oletetaan automaattisesti tulevan kaupunkilaistaustoista ja heidän eläinkäsityksensä uskotaan perustuvan pelkääntään lemmikkieläimiin, joiden ”epäluonnolliselle” kohtelulle he ovat sokeita:

Ruotsinkielisen Pohjanmaan turkiskasvattajien yhdistyksen puheenjohtaja Lennart Johansson ei halua vielä tässä vaiheessa syyttää ketään iskusta. Hänen mielestään tästäkin iskusta näkee, että maaseutu on tullut vieraaksi.

- Monelle kaupungissa asuvalle ovat häkeissä olevat marsut ja linnut kivoja. Koiria pidetään ahtaissa kaupunkiasunnoissa, mutta ei osata ajatella, että maalla on eläimiä pidetty vuosisatoja ja niitä hoidetaan pääasiassa hyvin.

Johanssonin mukaan maaseudusta halutaan tehdä reservaatti niin, että kaupunkilaiset voivat junan ikkunasta katsella hienoja punaisia taloja. (*Satoja ketunpentuja kuoli nälkään*, Ilkka 30.4.1995.)

Tämän vieraantumisen seurauksena aktivistien katsotaan olevan tietämättömiä maaseudun ja eläinten todellisuudesta ja syyllistyvän eläinten inhimillistämiseen. Trivialisoivan diskurssin mukaan näiden kaupunkilaisnuorten käsitykset eläimistä perustuvat lemmikkieläinten lisäksi lähinnä Disney-filmien ihmismäisiin ja puhuviin eläinhahmoihin:

Kuten [tutkija Matti] Hyvärinen osuvasti muistuttaa nämä uuslukutaidottomat nuoret näkevät eläimissä Disney-hahmoja, jotka osaavat puhua ja käyttäytyä kuten ihmiset. (*Raukkamaiset eläinimperialistit*, kolumni, AL 13.9.1997.)

Diskurssin tulkinnessa aktivistit vaativat eläimiä kohdeltavaksi kuten ihmisiä tai vaativat eläimille *ihmisoikeuksia*. Tästä saadaan syy naurunalaistaa aktivistit ja mitätöidä heidän ajamansa asia absurdina:

Mira yrittää selittää sedälle kettujen oikeuksia [pääotsikko]

Mutta ymmärtääkö viisikymppinen, miksi ihmisoikeuksien pitäisi kuulua myös eläimille [jälkirivi] (HS 14.12.1997.)

Eräissä eläinaktivistien lausunnoissa on sanottu ilahduttavan optimistisesti, että eläimillä ja ihmisillä pitäisi olla samat oikeudet.

Huushollissa on tyttären kissa, joka kuuluu kiistatta eläinkuntaan. Viime päivinä olen kissan kanssa katsonut yhdessä tv-uutisia ja olen lukenut sille lehdestä kettujen vapauttajien aivoituksia. Kissa on katsonut minuun surullisin silmin aivan kuin olisin seonnut. Tai ehkä se onkin oivaltanut, että sen asema voisi muuttua täysin tasa-arvon koittaessa.

Miten se saisi kissanruokapurkin ja kissanhiekkansa haalittua kuuden kilometrin päästä lähimmästä kaupasta ja millä rahalla. (*Ketunhäntä kainalossa*, kolumni, ESS 11.12.1997.)

Jo eläinoikeusajattelu itsessään torjutaan siis trivialisoivassa diskurssissa mielettömänä. Kiusallisinta on kuitenkin eläinoikeusliikkeen laitton toiminta, jonka

taustalla oleviksi motiiveiksi tulkitaan lähinnä julkisuudennälkä, jännityksen-haku ja pätemisentarve:

Kaukana totuudesta ei liene ajatus, että nimenomaan tekojen rikollisuus, niihin liittyvä jännitys ja myös julkisuuteen pääsy näitä nuoria houkuttavat. (Pääkirjoitus, Ksm1 25.8.2000.)

[Turkistarhaaja Simo] Hihnala arvelee, että tarhaiskujen tekijöillä on pätemisen tarve omissa joukoissaan.

- Otsikoitahan ne hakevat. Kun ne aikuistuvat, tämmöinen loppuu, Hihnala arvelee. (*Turkistarhurit suojaavat tarhoja laillisin keinoin*, AL 22.10.2000.)

Toisaalta laitonta toimintaa selitetään myös nuorten aktivistien vaikutusalttiudella ja johdateltavuudella. Trivialisoiva diskurssi yhtyy siis demonisoivaan siinä, että se katsoo osan eläinoikeusliikkeen toimijoista olevan vain johtajien perässä seuraavaa laumaa. Trivialisoiva diskurssi tosin ei pelottele ulkomaisilla terroristijohtajilla, vaan löytää eläinliikkeen auktoriteetit koti-Suomesta. Nuorten aktivistien väheksynnästä kertoo osaltaan se, että vanhempien miesjohtajien tulkitaan johdattelevan naiiveja nuoria, etenkin pikkutyttöjä, pahoille teille:

Leppoisaan, 45 minuuttia ennen määräaikaan päättyneeseen mielenosoitukseen osallistui noin 80 aktivistia, suuri osa pienikasvuisia tyttöjä.

Takarivissä seisoivat 4-6 pitemmän pojan ryhmä. Tämän "politbyroon" keskellä seisoivat mustan Vegan power -lipun alla Joni Purmonen. Tytöt kävivät harvakseltaan halaamassa hyväntuulista Purmosta, joka välillä pureskeli kynsiään.

Purmonen ja kettutyttöinä tunnetuksi tullut Minna Salonen poikkesivat siistin, keskiluokkaisen pukeutumisensa perusteella muusta joukosta kuin päivä yöstä. (*Keitä me oikein olemme?*, IS 11.12.1997.)

"- Vanhemmille sanoisin vakavasti, että hakekaa lapsenne pois [protestileiriltä], ennen kuin he ovat liian kookossa ja maksavat suuria korvauksia. Näillä evr:n johtajilla ei ole mitään menetettävää, [Kuopion yliopiston koe-eläinkeskuksen johtaja Timo] Nevalainen sanoo.

UPM-kymmenen mailla olevia nuoria johtaa Joni Purmonen, joka itse majoilee kaupunkiasunnossa. (*Eläinaktivistit painostavat koe-eläinlaitoksen johtajaa*, IS 1.7.1998.)

Trivialisoiva diskurssi korostaa paitsi aktivistien nuoruutta ja naiiviutta, myös näiden urbaaniutta ja hyväosaisuutta. Eläinaktivisteista rakennetaan kuvaa etuoikeutettuina keskiluokkaisina kaupunkilaisnuorina, jotka ovat saaneet kaiken valmiina kotoa:

[Teologi Jaana Hallamaa:]

Eläinaktivismi on ylellisyyspuuhastelua, johon on varaa vain täydellä vatsalla. (*Miksi juuri eläimet?*, AL 8.3.1998.)

[Turkistarhaaja Markku] Kuisma haluaisi lakiin kovia rangaistuksia aktivisteille. Suomalaiset aktivistit ovat hänen mielestään rikkaiden lapsia, jotka eivät halua ymmärtää maaseudun elämää.

"Raha on ollut heille aina valmiina, se vaikuttaa maailmankuvaan." (*Tarhaaja pääsi häkistä*, HS 31.1.1999.)

Vaihtoehtoisesti aktivistit esitetään hyödyttöminä yhteiskunnan eläteinä ja työn vieroksujina, jotka näin ollen eivät osaa myöskään arvostaa toisten teke-

mää rehellistä työtä. Diskurssin mukaan aktivistit paitsi elelevät yhteiskunnan kustannuksella, myös pyörittävät toimintaansa veromaksajien rahoilla:

Kettutarhaiskujen tekijät, turkiskauppojen ikkunoiden likaajat ja jopa tuhopolttoihin syyllistyneet uusien teiden vastustajat kuuluvat ryhmiin, jotka ovat verkostoituneet muutamien valtionapua saavien järjestöjen kautta. – – Useimmiten eläinaktivistit elävät myös itse verovaroista maksettavien opintorahojen, tukien tai avustusten turvin. (*Syyttäjä vaatii lopettamaan eläinaktivistien tukemisen*, Ksml 14.10.1999.)

Trivialisoivassa diskurssissa ongelmana näyttäytyy siis koko eläinoikeusliike – eivät ainoastaan laitonta toimintaa harjoittavat aktivistit, vaan myös itse aate, joka antaa ”tekosyyntä” ilkeille tekoihin. Diskurssin viitekehyksessä ongelma on kuitenkin ratkaistavissa laittamalla huonoja vaikutteita antava ”ydinjoukko” kuriin kunnan tuomioilla. Aikuisen auktoriteetilla diskurssin puhujat pitäisi välttää aktivistit ojentamiseen kuin kurittomat lapset: hyvää holtittomille ja huonosti kasvatetuille kaupunkilaisnuorille tekisi kunnan selkäsauna tai ”todellisuuden” herättävä tutustuminen maaseudun ja turkistarhojen elämään.

Mitä [tuomioita] heidän [”kettutyttöjen”] sinun mielestäsi pitäisi saada?

[Turkistarhaaja Antti Kukkola:]

– Kolme vuotta ehdotonta, kunnolliset korvausvelvoitteet ja kunnan selkäsauna. Kun minä olin pojanmälkki ja rikoin laseja, housut putosivat ja tuomio tuli ansioiden mukaan. Kipeästi se kävi, mutta se teki hyvää. (*EU ajaa tilalta, terrorismi tarhalta*, Pohj. 2.12.1995.)

Narrattuja tai ei, rangaistuksetta turkis- enempää kuin muitakaan terroristeja ei pidä päästää. Ja vahingot on korvattava, on yleinen mielipide. Ellei muuten niin työllä. Muutama vuosi turkistarhalla tai muiden kotieläinten hoitajana opettaisi paljon, myös asioista joihin haluaa vaikuttaa. (*Yksisilmäistä suojelua*, kolumni, Ilkka 13.1.1996.)

Koska eläinoikeusliikkeen toimintaa tulkitaan lähinnä sattumanvaraisena ja päämäärättömänä ilkeilyksi, trivialisoiva diskurssi tyhjentää eläinoikeusliikkeen poliittisesta ja ideologisesta sisällöstä. Diskurssin eläinoikeusliikelle antamia merkityksiä kuvaavatkin osuvasti aineistossa joitakin kertoja esiintyvät *sirkuksen, pelin ja näytelmän* metaforat, jotka korostavat eläinoikeusliikkeen toiminnan itsetarkoituksellista ”esityksellistä” tai ”näytöksellistä” luonnetta syvempien poliittisten merkitysten ja motivaatioiden kustannuksella (vrt. Murdock 1973, 161, 165).

Trivialisoivaa diskurssia käyttävät ennen kaikkea toimittajat ja eläinoikeusliikkeen ”vastapuoli” eli turkistarhaajat ja eläinkokeitten tekijät. Samalla kun diskurssi asemoi aktivistit yhdenlaisiksi ongelmanuoriksi, diskurssin puhujat esiintyvät aikuisina auktoriteetteina ja kurinpitäjinä, jotka oikovat ja ojentavat kuritonta nuorisoa. Kaupunkilaistoimittajien tapauksessa korostuu rationaaliseksi aikuiseksi itsensä asemoivan puhujan ylenkatseellinen ja vähättelevä suhtautuminen tunteellisena ja naiivina pidettyyn nuorisoon. Turkistarhaajien suussa taas diskurssi ammentaa ennen kaikkea maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelusta. Sekä tarhaajat että eläinkokeitten tekijät nostavat itsensä oman alansa ”asiantuntijoina” ”tietämättömien” aktivistien yläpuolelle.

9.3 Kriminalisoiva diskurssi: eläinaktivismi rikollisuutena

Kriminalisoivan diskurssin viitekehyksessä eläinoikeusaktivismia käsitellään "tavallisiin rikoksiin" rinnastettavana rikollisena toimintana – erotuksena saateetaan enintään mainita joskus eläinoikeusliikkeen toiminnassa olevan kyse "ideologisesta rikollisuudesta". Diskurssissa ei kuitenkaan yleensä oteta kantaa tähän toiminnan ideologiseen ulottuvuuteen, eikä siinä analysoida eläinoikeustoiminnan syitä tai pohdita ratkaisuja konfliktitilanteeseen. Muista eläinoikeusjulkisuuden diskursseista poiketen kriminalisoiva diskurssin on vahvasti institutionaalinen diskurssi, eli sen näkökulma on rikosoikeudellinen ja se kytkeytyy erottamattomasti "emoinstituutioihinsa", poliisiin ja oikeuslaitokseen.

Koska diskurssille ei ole ominaista tulkintojen ja selitysten esittäminen liikkeen toiminnalle, nousevat juuri nimeämiskäytännöt tällä kertaa jopa muita diskursseja keskeisempään osaan diskurssia luonnehtivana piirteenä. Kriminalisoivalle diskurssille on tunnusomaisinta byrokraattinen, näennäisen neutraali kielenkäyttö ja rikosoikeudellisten termien viljeleminen. Eläinaktivistien toimintaan viitataan *rikoksina* ja *rötöksinä* ja yksittäisistä iskuista puhutaan muun muassa *varkauksina*, *murtoina*, *kotirauhan rikkomisina* ja *vahingontekoina*. Mielenosoitusten tapauksessa taas aktivisteja epäillään muun muassa *virkaavallan väkivaltaisesta vastustamisesta* ja *pakottamisesta*.

Diskurssissa eläinaktivistit ovat muun muassa *varkaita* ja *murtautujia*. Kun eläinaktivisteja saadaan kiinni, heistä tulee *kiinniotettuja*, *pidätettyjä*, *epäiltyjä*, *syytettyjä* ja *tuomittuja*. He voivat olla myös neutraalisti *naisia* ja *miehiä*. Aktivistit *murtautuvat* koe-eläinlaitoksille, *varastavat*, *sieppaavat* tai *anastavat* koe-eläinkoiria ja sitten *syyllistyvät* koirien *kätkentään* tai *hallussapitoon*. Kriminalisoivan diskurssin logiikassa eläin – silloin harvoin kun näyttäytyy – rinnastuu lähinnä elottomaan objektiin: se on omaisuutta, varastettua tavaraa. Vaihtoehtoisesti tosin eläin voi välillä olla myös rikoksen uhri: *eläinräökkäysrikoksen* kohde.

Kriminalisoivassa diskurssissa tekojen mittana toimii yksiselitteisesti laki. Tällöin siis tekojen motiivit – moraaliset ja poliittiset – näyttäytyvät epärelevantteina eivätkä vaadi kannanottamista. Koko moraalinen problematiikka onnistutaan näin välttämään, olipa kyse sitten eläinoikeuskysymyksestä tai aktivistien toiminnan oikeutuksesta:

"Turkistarhaus on Suomessa laillinen elinkeino, eikä se ole eläinsuojelulain vastaista toimintaa. Yhteiskunnan tehtävä on suojata Kuisman oikeus harjoittaa tätä laillista elinkeinoaan. Käräjäoikeus pyrkii rangaistuksen mittaamisella osoittamaan nuorille eläinoikeusaktivisteille, että lain vastaisia keinoja ei ole oikeutta käyttää ja että lainvastaisesta toiminnasta saa laissa säädetyn rangaistuksen", todetaan päätöksen perusteluissa. (*Tarhaiskun molemmille osapuolille ehdolliset tuomiot*, Pohj. 28.1.1999.)

" - - on tärkeää tunnistaa ja tunnustaa rikos rikokseksi, tehtiin se millä motiiveilla hyvänä. (Pääkirjoitus, Ksml 9.7.1999.)

Tästä linjasta poiketaan lähinnä yksittäisissä oikeuden päätöksiä uutisoivissa jutuissa, joissa oikeus on ajoittain myös kommentoinut ja jopa osoittanut ymmärrystä tuomittujen tavoitteille:

Rangaistusta mitatessaan hovioikeus on ottanut huomioon tekojen erityisen luonteen. Oikeuden mukaan Sallin, Salosen ja Kultalahden teot poikkeavat sekä tavanomaisista vahingonteoista, että tyypillisistä omaisuusrikoksista, koska tekoja ei ole tehty pelkässä vahingoittamistarkoituksessa. Hovioikeus ottaa huomion myös sen, etteivät tytöt tavoitelleet teollaan omaa etuaan. – – Vaikka tyttöjen tavoite oli huomion kohdistaminen tarhaolojen parantamiseen, ei hovioikeus pidä tekoja hyväksyttävänä. ”Tavoite sinänsä on kuitenkin ymmärrettävä”, todetaan kuitenkin oikeuden päätöksessä. (*Hovioikeus lievensi tarhaiskujen tuomioita*, Ilkka 31.12.1996.)

Koska kriminalisoiva diskurssi keskittyy laillisuuskysymyksiin, on vain johdonmukaista, että diskurssin puitteissa ei pohdita ratkaisuja eläinoikeuskysymyksiin sen enempää kuin niiden ympärille syntyneeseen yhteiskunnalliseen konfliktilanteeseen. Sen sijaan diskurssissa keskitytään lähinnä ratkomaan yksittäisiä rikoksia. Ongelmaksi konstruoidaan näin yksinomaan eläinoikeusliike ja nimenomaan sen lakia rikkova toiminta. Diskurssissa ei kuitenkaan pyritä analysoimaan ongelman syitä tai esittämään yksittäisten rikosten ratkaisua ja torjumista laajempia ratkaisuja. Diskurssi keskittyykin lähinnä torjuntataisteluun:

[Apulaispoliisipäällikkö Mats] Kronqvistin mukaan tarhaiskuihin on osattu varautua, sillä tarhauselinkeino vastainen toiminta on aktivoitunut. Kronqvist painottaa, että tarhaajien omaa vastuuta.
 ”On pakko kiinnittää enemmän huomiota alueen aitauksiin, turvalaitteisiin ja lukituksiin. Todellisia tekijöitä eivät aidat ja lukot pidätä, mutta ne lisäävät kiinnijäämisen riskiä ja toisaalta helpottavat irti päästettyjen eläinten kiinniottoa.” (*Tarhaiskujen tutkintaa aiotaan keskittää*, HS 16.9.2000.)

Kriminalisoivaa diskurssia esiintyy eläinoikeusjulkisuudessa erityisesti rikosuutistyyppisissä tapausten tutkinnan etenemistä kuvaavissa jutuissa sekä oikeudenkäyntiuutisissa. Eri teemoista kriminalisoiva diskurssi esiintyy useimmin Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisen toiminnan yhteydessä, varkauksina ja vahingontekoina tulkittujen koirien vapautusten tapauksessa.

Kriminalisoivaa diskurssia käyttäviä toimijoita ovat ensisijaisesti poliisin ja oikeuslaitoksen edustajat, jotka näyttäytyvät suhteessa ”rikollisiin” eläinaktivisteihin lain ja järjestyksen valvojina ja ylläpitäjinä. Myös toimittajat ovat omaksuneet kriminalisoivaa diskurssia puheeseensa ja asemoituneet näin ”lainvartijoiden” rintamaan. Toimittajien puheessa kriminalisoivan diskurssin aineksia esiintyy jonkin verran mielipidekirjoituksissa, mutta ennen kaikkea rikosuutisissa. Näistä käy ilmi poliisin tai oikeusviranomaisen toimiminen lähteenä, vaikkei lähde useinkaan identifioida, vaan toimittaja on omaksunut kriminalisoivan diskurssin omaan sidosdiskurssiinsa:

Tarhaiskuista vangittu vapaaksi [otsikko]

Pohjanmaan turkistarhaiskuista viikko sitten vangittu nuori helsinkiläisnainen päästettiin maanantaina vapaalle jalalle odottamaan mahdollista oikeudenkäyntiä. Poliisi oli esittänyt vangitsemisen jatkamista, mutta Pietarsaaren käräjäoikeus piti vangitsemista kohtuuttomana. Epäilty on tunnustanut osallistuneensa iskuihin. – – Touko-

kuun lopulla kettutarhoihin tehtyjä iskuja tutkitaan vahingontekoina ja eläinräökkäyksenä. (Ksml 18.7.1995.)

Koska kriminalisoiva diskurssi sijoittaa eläinoikeusaktivistien toiminnan muun muassa nimeämiskäytännöillä yksiselitteisesti rikoksen kategoriaan, on selvää, että diskurssin viitekehyksessä eläinoikeustoimintaa ei voida tulkita politiikkana. Tähän poliittisen luennan mahdollisuuteen vihjataan ”rivien välissä” lähinnä silloin, kun iskuista puhutaan ideologisena rikollisuutena tai oikeus ottaa päätöksissään kantaa aktivistien motiiveihin ja tavoitteisiin.

9.4 Holhoava diskurssi: eläinaktivismi nuoriso-oireiluna

Holhoava diskurssin merkitysjärjestelmässä eläinoikeusliike on leimallisesti nuorisoliike, nimenomaan tietyn ikä- ja elämänvaiheen viitekehyksessä tulkittava ilmiö. Eläinoikeusaktivistit näyttäytyvät idealistisina ja eläinrakkaina, mutta idealisminsa hieman harhaan johtamina nuorina. Edes laitonta toimintaa harjoittavia aktivisteja ei esitetä uhkaavina rikollisina tai terroristeina, vaan ennemminkin aikuisen ohjauksen tarpeessa olevina ajattelemattomina ja kärsimättöminä nuorina. Diskurssissa eläinoikeusliikettä *ymmärretään*, mutta samalla diskurssi holhoavuudessaan jossain määrin kiistää ja riistää aktivistien poliittisen ja yhteiskunnallisen täysivaltaisuuden ja kompetenssin.

Holhoavassa diskurssissa aktivistit nimetään ensisijaisesti *nuoriksi* tai *nuorisoksi* ja nuoruus esiintyy usein myös eläinoikeusaktivisteihin liitetynä adjektiivina. Eläinoikeusaktivismia liikkeenä tarkastellessaan diskurssia käyttävät toimijat puhuvat muun muassa *ääriliikkeistä*, *vaihtoehtoliikkeistä*, *radikaaliliikkeistä* tai *muutosliikkeistä*. Holhoavassa diskurssissa eläinoikeusliike rinnastetaankin implisiittisemmin tai eksplisiittisemmin lähinnä muihin nuorisoilmiöihin, kuten nuorison alakulttuureihin, liikkeisiin tai skinheadien ja saatananpalvonnan kaltaiseen nuorison ”häiriökäyttäytymiseen”. Osin negatiivisista rinnastuksista huolimatta diskurssi torjuu jyrkimpien diskurssien tulkinnat aktivisteista ”poikkeavina” terroristeina ja vandaaleina ja korostaa sen sijaan näiden ”tavallisuutta”. Kyse on tavallisten kotien kasvateista, naapurin tytöistä ja pojista. Nuoruus itsessään siis näyttäytyy tietynlaisen kapinoinnin ja harkitsemattoman toiminnan lähteenä, eikä aktivisteja ole syytä tulkita erityisen ”poikkeaviksi”:

[Suojelupoliisin tutkija Mari Kalliala:]

- Isät ja äidit, joiden lapset ovat mukana näissä liikkeissä, tietävät etteivät heidän lapsensa ole terroristeja, minkä vuoksi yhteiskunnan tulee osata suhtautua heihin asiallisella tavalla. - -

- Psykologista lähestymistapaa tähän tarvitaan. Usein kyse on nuorista ihmisistä. Iskun kohteena olevalle tarhaajalle sitä on kuitenkin usein vaikea selittää, kertoo [Uudenkaarlepyyn kaupunginjohtaja Stig] Östdahl, kun nuori aktivisti on saatu tihutöistä kiinni.

- Aktivistien ydin on usein kovan linjan kannattajia, mutta muut ääriliikkeisiin kuuluvat ovat vain tavallisia nuoria tavallisista kodeista, arvelee Östdahl. (*Nuorten aktivistien ääntä kuunneltava*, Pohjalainen 19.3.1998.)

Holhoavassa diskurssissa aktivistien toiminta tulkitaan motiiveiltaan vilpittömäksi ja hyvää tarkoittavaksi:

Nuoret naiset päästivät Pohjanmaalla tarhakettuja luontoon. On pakko uskoa, että he olivat toimissaan vilpittömiä ja halusivat pelastaa heidän mielestään ankeissa oloissa eläneet eläimet.

Heidän tekonsa voikin sillä perusteella ymmärtää, mutta ei hyväksyä. (*Ketuttaako*, kolumni, IL 10.8.1995.)

Diskurssissa selityksiä nuorten toimintaan haetaan yhteiskunnallisista ja psykologisista tekijöistä. "Ääriliikkeessä" toimimisen taustalla nähdään ahdistusta, näköalattomuutta ja turvattomuutta aiheuttava yhteiskunnallinen tilanne, jota luonnehtii muun muassa hyvinvointivaltion murros ja työttömyyden uhka:

- Vaikutusturhautuma liittyy turvattomuuteen. Suomessakin hyvinvointivaltio on murroksessa. Valtiolliset turvaverkot ovat purkautuneet. Kansalaiset ovat tiedostaneet, että enää ei voi elää yhtenäisen mallin mukaan - kouluttautua, käydä töissä ja jäädä eläkkeelle. Nuoret pitävät todennäköisenä, että he jäävät koulun jälkeen työttömiksi. Tällaisessa tilanteessa ihmiset eivät enää välttämättä välitä, miten törkeitä heidän mielipidetempauksensa ovat, [tutkija] Anu Kantola toteaa. (*Viestinnäntutkija Anu Kantola selittää rajut mielenilmaisut turhautumisella*, IL 10.6.1995.)

Eläinoikeusliikkeessä toimimista pidetään lähinnä jonkinlaisena korviketoimintana, jonka kautta nuoret muun muassa täyttävät tyhjiötä elämässään ja tavoittelevat elämänhallinnan tunnetta, purkavat turhautuneisuuttaan ja ahdistustaan ja etsivät kohdetta tunteilleen. Diskurssi korostaakin voimakkaasti eläinoikeusaktiivisuuden emotionaalisuutta:

- Radikaaliliikkeet täyttävät tyhjiön nuorten elämässä. Niiden ajamat asiat eivät ole uusia, vaan ne ovat aina olleet olemassa, kertoo Mari Kalliala Suojelupoliisista. (*Nuorten aktivistien ääntä kuunneltava*, Pohj. 19.3.1998.)

[Oikeusministeri Kari Häkämies:]

Kyllä minä olen sitä miettinyt, että miksi nyt juuri eläimet, enkä ole muuta keksinyt, kuin että häkissä oleva eläin on jonkinlainen ahdistuneisuuden symboli. (*Miksi juuri eläimet?*, AL 8.3.1998.)

"Toisaalta tuntuisi julmalta sellainenkin yhteiskunta, jossa ei olisi sijaa tunteille ja pörröisten eläinten hellimiselle. - - Kovassa teollistuneessa yhteiskunnassa nuoret hakevat tunteilleen kohdetta. Tällöin ne on helppo kohdistaa pehmeäturkkiseen eläimeen. Nämäkin tunteet ovat täysin inhimillisiä perustunteita ja kyllä niille pitää löytyä sijaa, [filosofi Timo] Airaksinen muistuttaa. (*Kovaan kuriin ei ole paluuta*, HS 13.12.1997.)

Järkeä arvostavassa kulttuurissa ja yhteiskunnassa toiminnan tunnepitoisuus ei tuo liikkeelle erityistä uskottavuutta. Eläinoikeuskysymystä ei esitetäkään diskurssissa erityisen vakavasti otettavana poliittisena kysymyksenä. Se nähdään ennemminkin jonkinlaisena helppona ja pienimuotoisena "kevytpolitiikkana", jonka parissa nuoret näpertelevät sen sijaan, että paneutuisivat "oikeisiin" ja "suuriin" yhteiskunnallisiin ja poliittisiin kysymyksiin, jotka ovat heille liian vaikeita omaksuttaviksi:

[Nuorisotutkija Helena Helve:]

Eläinaktivismi kertoo uudenlaisesta maailmanjäsentämisestä. Nuoret eivät enää usko 1960- ja 70-luvun nuorten tavoin, että yhdessä voidaan tehdä parempi maailma, he haluavat ottaa pienempiä projekteja. Yhteiskunnan jakautumiseen tai työttömyyteen on vaikea vaikuttaa ja ymmärtää niiden takana olevia mekanismeja. Eläinten aseman parantaminen tuntuu helpommalta kuin kansainvälisten korporaatioiden kanssa asiointi. (*Miksi juuri eläimet?*, AL 8.3.1998.)

Nyky-yhteiskunnassa moraaliset ongelmat ovat erityisen hankalia. Hyviä asioita tuntuu olevan lähes mahdotonta tehdä. [Politiikan tutkija Jukka] Kanervan mukaan vegaanisuus kiinnostaa nuoria osin sen takia, että siinä moraalinen raja vedetään omaan ruumiiseen.

- Siinä ei tarvitse painia vaikeiden käsitteiden kanssa, vaan nuori voi ratkaista hyvän ja pahan ongelman henkilökohtaisilla valinnoillaan. (*"Vähän moraalista on parempi kuin ei moraalista ollenkaan"*, IS 7.6.1997.)

Eläinten katsotaan olevan nuorille helppo kohde läheisyytensä ja tuttuutensa vuoksi. Eläinkysymystä selitetäänkin holhoavassa diskurssissa trivialisoidun diskurssin tapaan eläinsuhteen muutoksilla: kaupunkilaisnuoret inhimillistävät eläimiä ja aktivoituvat siksi juuri eläinkysymyksen parissa.

Eläimet ovat nousseet tutkijoiden mukaan perheenjäseninä hyvin rakkaiksi, jopa lähisukulaisten ohi. Ainoalle lapselle ne korvaavat myös sisarukset.

"Eläimet ovat voimakas symboli Disney-sukupolvelle. Heille on luettu satuja, joissa inhimilliset eläimet ovat päähenkilöitä. Lisäksi suurin osa eläinsuojeluliikkeen nuorista jäsenistä on kaupunkilaisnuoria. Heillä on kosketusta vain lemmikkieläimiin. Reaalielämä, kuten tuotantotalous, tuntuu vieraalta", sanoo tutkija Mari Kalliala. (*Ääritoiminta on näkyvä huippu Suomessa yleistyneestä eläinsuojelusta*, HS 11.12.1997.)

[Nuorisotutkija Helena Helve:]

Eläimistä on myös tullut eri tavalla inhimillisiä, kun perheiden koot ovat pienentyneet. Monelle ainoalle lapselle eläin saattaa korvata sisarta tai ystävää, jolle osoitetaan hellyyttä ja rakkautta. (*Miksi juuri eläimet?*, AL 8.3.1998.)

Myös "inhimillisistä" ja sisarukset kovaavista eläimistä puhuminen korostaa protestin tunnepitoisuutta. Diskurssin tulkinnan mukaan eläimet ovat eläinsattujen ja lemmikkien kanssa kasvaneille nuorille "rakkaita", ja siksi heidän on helppo välittää ja huolestua niistä. Tätä tunnepitoiseksi, epärealistiseksi tai jopa vääristyneeksi tulkittua eläimiin suhtautumisen tapaa vasten asettuu diskurssin merkitysjärjestelmässä reaalielämä ja järjen ääni. Diskurssissa maaseudun tapa kohdella eläimiä tuotantovälineinä edustaa arkijärkistä "luonnollista" ja "todellista" elämää ja eläinsuhdetta.

Holhoavassa diskurssissa eläinoikeuskysymystä ja -toimintaa ei kuitenkaan täysin mitätöidä tai naurunalaisteta, vaan sen veganismin ympärille kietoutuvassa elämäntapapolitiikassa tunnustetaan myös uudenlaisen (elämän)poliittisen ajattelun ja toiminnan siemeniä, jotka kumpuavat nuorten viralistista poliittista järjestelmää kohtaan tuntemasta epäluottamuksesta:

"Nuoret eivät usko, että maailmaa voidaan muuttaa kollektiivisesti, olemassa olevien järjestelmien kautta", sanoo nuorten uutta ympäristöliikettä tutkinut Helena Helve.

"He ovat pettyneet myös tieteen mahdollisuuksiin. Sen sijaan he uskovat yksilölliseen vaikuttamiseen. Syöminen on juuri sitä. Se tuo sanalle politiikka aivan uuden merkityksen.

Nuoret eivät koe vaikuttavansa maailman vääryyksiin äänestyskopissa, vaan joka päivä ruokakaupassa ja päivällispöydässä. Kieltäytyminen vääränlaisesti tuotetusta ruuasta on arkipäivän omantunnon politiikkaa.” (*Etujoukko ei syö enää lihaa*, HS 8.2.1998.)

Holhoava diskurssi ei lietso moraalista paniikkia edes eläinoikeusliikkeen ”laittoman siiven” toiminnasta, vaan pyrkii analysoimaan ja ymmärtämään myös radikaalimpia toimintakeinoja. Nämä yhdistetään ennen kaikkea nuorten karsimattomyyteen ja siitä kumpuavaan turhautumiseen:

”Kahdenkymppin molemmilla puolin olevilla aktivisteilla ei riitä malttia viedä asioita eteen päin normaaleja kanavia. Nyt turkistarhaajillakin alkaa olla maltti koetuksella. – Aktivisteilla on se ongelma, että he haluaisivat kaiken tapahtuvan nyt ja heti. Silloin tällaiset lailliset vaikuttamiskanavat ja -mahdollisuudet tuntuvat liian hitailta ja kankeilta, [tutkinnanjohtaja Tero] Haapala [Keskusrikospoliisista] tuumii. (*Turkisuuskuun osallistuneiden kuulustelut jatkuvat viikkoja*, Keski-suomalainen 11.12.1997.)

Tuomitsemisen sijasta nuoria varoitellaan toimintansa seurauksista:

[Suojelupoliisin tutkija Mari Kalliala:]

– Laittomuuden ensimmäisen seuraus on se, että itse asia unohtuu täysin. Toiminta vie kaiken huomion. Lopulta vastakkain ovat enää nuoret ja poliisi, jolla ei ole itse asian kanssa mitään tekemistä. – –
– Laittomuuksista tulee lyömäase: Vastustajat saavat ihmiset niputettua ja vedettyä itse asian roskakoppaan. Poliitikot alkavat vaatia repressiivisiä otteita ja hyvänkin toiminnan mahdollisuudet kaventuvat. Yksi uhreista on oma demokratia. – –
– Eikä ole hauska maksaa lopun ikäänsä kolmen miljoonan markan porakonetta. Ja kun pelataan nestekaasupullojen kanssa, ison vahingon mahdollisuus on aina olemassa. (*”Laittomuus vie umpikujan”, IS 3.2.1998.*)

Harkitsemattomia tekoja aiheuttavan turhautumisen taustalla nähdään erityisesti uskon menettäminen perinteiseen politiikkaan ja parlamentaariseen vaikuttamiseen:

Nuoret eivät [suojelupoliisin tutkija Mari] Kallialan mukaan usko vaikuttamismahdollisuuksiinsa poliittisin keinoin. Suomessa kansalaisjärjestöt ovat usein keskusjärjestövetoisia, eivätkä siten houkuttele toimeliaimpia nuoria riveihinsä. Nuoret haluavat hylätä perinteiset kanavat ja ääritapauksissa turvautua jopa suoraan toimintaan. (*Nuorten aktivistien ääntä kuunneltava*, Pohjalainen 19.3.1998.)

[Oikeusministeri Kari Häkämies:]

Eläinradikalismi symboloi muutakin muurien murtamista. Kyse ei ole pelkästään eläimistä, vaan siitä, että nuoret eivät enää usko sen paremmin eduskuntaan, hallitukseen kuin presidenttiinkään. (*Miksi juuri eläimet?*, AL 8.3.1998.)

Koska holhoavassa diskurssissakaan eläinkysymystä ei esitetä erityisen vakavasti otettavana ongelmana, ei sen ratkaisemiseen näin ollen oteta lainkaan kantaa. Toisaalta myöskään eläinoikeusliikettä ei suoranaisesti leimata yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Ennemmin ongelmana näyttäytyy diskurssissa laajempi yhteiskunnallinen tilanne: kyse on pohjimmiltaan siitä, miten nuoret reagoivat yhä monimutkaisemmalta näyttävään maailmaan ja yhteiskuntaan ja yhä epävarmemmalta näyttävään tulevaisuuteen. Toisin kuin demonisoivassa, trivialisoivassa ja kriminalisoivassa diskurssissa, ratkaisua ei haeta rangaistuksista ja kontrollista, vaan nuorten kanssa käytävästä vuoropuhelusta ja kuunte-

lemisen ja keskustelun kautta tapahtuvasta liikkeen kesyttämisestä, ”kuoliaaksi syleilemisestä”:

Hänen [suojelupoliisin tutkija Mari Kallialan] mielestä on ensiarvoisen tärkeää säilyttää keskustelukanavat avoimna ääriliikkeiden suuntaan, koska siitä on Suomessa hyviä kokemuksia parin vuosikymmenen takaa.

- Seitsemänkymmentäluvulla ääriliikkeet ikäänkuin syleiltiin kuoliaaksi avoimella keskustelulla, kertoo Kalliala.

(*Nuorten aktivistien ääntä kuunneltava*, Pohj. 19.3.1998.)

Kalliala kummastelee esimerkiksi sitä, että tv-keskusteluissa aktivistinuoria vastapäätä istutetaan poliisi eikä poliitikko.

Myös vihertävää peruskansalaista hämmästyttää ehkä se, ettei asialleen omistautuneille nuorille löydy mielekästä toimintatapaa yhteiskunnan sisältä. Laittomuuksilta voitaisiin vähintään nakertaa pohjaa käsittelemällä asiallisesti nuorten ajamia arvoja.

Nuorten täysi tyrmääminen ei olekaan viisasta, arvelee Kalliala, joka työskentelee Suojelupoliisissa ja valmistelee väitöskirjaa ääriliikkeistä. (*Ympäristöaktivistit haaste poliittiselle järjestelmälle*, Ksml 26.1.1998.)

Holhoava diskurssi esiintyy niin eläinoikeusliikkeen laitonta toimintaa käsittelevissä jutuisissa kuin eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla pohtivissa jutuisakin. Se on leimallisimmin tutkijoiden diskurssi, joskin tästä diskursiivisesta viitekehystä käsin puhuvat ajoittain myös esimerkiksi poliitikot, toimittajat ja poliisit. Esittäessään aktivistit hieman eksyksissä olevina nuorina idealisteina diskurssin puhujat asettuvat suhteessa eläinoikeusliikkeeseen toisaalta ulkopuolisen analysoijan ja tulkin, toisaalta isällisen tai äidillisen ymmärtäjän asemaan. Aktivisteja varoitellaan holhoavasti yhteiskunnallisen konfliktin kärjistyksen mahdollisuuksista ja laittomien keinojen seurauksista nuorten omalle tulevaisuudelle ja itse eläinasialle. Diskurssi ei kiistä aktivistien eläinoikeudellista motivaatiota, mutta ei myöskään tunnusta eläinoikeuskysymykselle ja -toiminnalle aivan täysimittaista poliittisen toiminnan statusta.

9.5 Legitimoiva diskurssi: eläinaktivismi sukupolviikkeenä

Legitimoiva diskurssi rakentaa eläinoikeusliikkeestä kuvan uuden sukupolven legitiiminä muutoslukkeenä. Diskurssi antaa oikeutuksen liikkeelle ottamalla kantaa eläinkysymykseen ja hyväksymällä sen legitiimiksi poliittiseksi kysymykseksi. Diskurssi hakee selityksiä eläinoikeusaktivismin nousulle toisaalta aikakauden hengestä eli yhteiskunnan arvojen muuttumisesta, toisaalta eläinten kohtelusta ja asemasta. Diskurssi esittää aktivistit ja vegaanit oikeudentuntoisina periaatteen ihmisinä, jopa eettisinä edelläkävijöinä – näkyvänä ”etujoukkona”, joka on merkki pinnan alla kupruilevasta laajemmasta kulttuurisesta muutoksesta:

Etujoukko ei syö enää lihaa [otsikko]

- - Kun nuorisossa alkaa myllertää, myllerrykset näkyvät ensimmäiseksi Helsingin taidelukioissa. Niihin hakeutuvat aikaansa tarkasti haastelevat ja seuraavat taiteilijanalut.

- - Nyt kuvataidelukiassa on kymmenkunta vegaania. Kasvissyöjiä koulun oppilaisista on jo 40 prosenttia, ja osuus nousee edelleen.
  - - Kun eläinoikeusjärjestöistä on tullut näkyviä vaikuttajia julkisuudessa, tieto ruuan poliittisuudesta on levinnyt laajemmalle. - -
  - - Kasvissyönti lisääntyy nimenomaan koulutettujen, tiedostavien nuorten naisten keskuudessa. Kun tyttövaltaisen kuvataidelukion oppilaisista 40 prosenttia on kasvissyöjiä, joissakin Helsingin poikavaltaisissa ammattikouluissa vegetaristien osuus on vain prosentin luokkaa.
- Tällä erolla voi olla iso merkitys tulevaisuudessa. ”Kyllähän meidän koulusta kasvaa yhteiskuntaan merkittäviä mielipidevaikuttajia ja valovoimaisia taiteilijoita”, kuvataidelukion rehtori sanoo. (HS 8.2.1998.)

Tiettyjä eläinoikeusliikkeen toimintatapoja saatetaan diskurssissa arvostella tai suhtautua niihin varauksella, mutta itse asiaa pidetään tärkeänä:

Työssään paljon ikäviä asioita nähnyt Santavuori [entinen syyttäjä Ritva Santavuori] nosti esiin neljä uhkaa: skinit, saatananpalvojat, moottoripyöräjengit ja ekoaktivistit. - - Merkillisin valinta Santavuoren kauhukabinetissa ovat kuitenkin kettutyöt, joita rautarouva tietenkin kutsuu terroristeiksi. Ekoaktivistien toiminnalla on nimittäin selkeä tavoite, joka ei ole ainoastaan laillinen vaan suorastaan kannatettava: maailman tekeminen paremmaksi paikaksi elää. Eri asia miten siihen pyritään - jos osa ryhmästä turvautuu laittomiin keinoihin, se ei saa viedä muilta oikeutta ajaa asiaansa rauhanomaisesti. (*Epäiltyinä tofun hallussapidosta*, kolumni, AL 2.5.2000.)

Legitimoiva diskurssi onkin edellä esitellyistä diskursseista poiketen orientatioltaan eettinen: se ei selitä eläinoikeuskysymystä pois yksilöpsykologisilla tai yhteiskunnallisilla tekijöillä, vaan ottaa kantaa myös moraalisiin kysymyksiin.

Legitimoivaa diskurssia ei luonnehdi mikään yhdenmukainen nimeämiskäytäntö, vaan diskurssissa puhutaan vaihtelevasti muun muassa *eläin-* ja *ekoaktivisteista*, *vegaaneista*, *kettutyöistä* ja *-pojista*, *naisista* ja *miehistä*, *nuorista* ja *nuorisosta*. Legitimoivassa diskurssissa eläinoikeusliike rinnastetaan nimenomaan muihin yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Tällä kertaa eläinoikeusliikettä ei niputeta yhteen ”ääriliikkeiden” kanssa tai verrata sitä taistolaisuuteen, vaan liike löytää paikkansa legitiimeiksi tunnustettujen vapautus- ja rauhanliikkeiden historiallisesta jatkumosta, joihin rinnastaminen liittyy eläinoikeusliikkeeseen positiivisia konnotaatioita:

[Filosofi Pekka Himanen:]

Aikaisemmat sukupolvet ovat jo käyneet läpi orjat, maailmanrauhan ja naiset, meidän sukupolvellemme jäävät eläimet. (*Miksi juuri eläimet?*, AL 8.3.1998.)

Eläinoikeusliike nähdään siis tämän ajan ja sukupolven kysymyksenä, tämän päivän nuorten ”omana juttuna” (*Turkiksia ja turhia murhia*, kolumni, AL/Allakka-liite 19.12.1998), ja eläinoikeuskysymys johdonmukaisena jatkona aiempien liikkeiden teemoille:

[Kirjailija Leena Krohn:]

Eläinaktivismi on yleisen demokratisoitumiskehityksen ja ympäristöliikkeen johdonmukainen jatko. Se on eettisen vastuun laajentamista. On ymmärretty, että ihmiskeskeiset demokratiapyrkimykset eivät riitä. Rasismin lisäksi on vuosituhansia harjoitettu spesimiä: toisten lajien väkivaltaista sortoa. (*Miksi juuri eläimet?*, AL 8.3.1998.)

Toisin kuin esimerkiksi trivialisoivassa diskurssissa, joka esittää aktivistit tietämättöminä ja naiiveina nuorina, legitimoivassa diskurssissa aktivistit näyttävät asiaansa perehtyneinä, ajattelevina, oikeudentuntoisina ja periaatteellisina ihmisinä:

Jokaisella tapaamallani aktivistilla oli selkeä, pohdittu mielipide siitä, mikä maailmassa on väärin. – Oli hämmentävää kuulla 16-vuotiaan perinpohjaista selostusta vaikkapa siitä, kuinka patriarkaaliset valtarakenteet edelleen alistavat naista. Sen lisäksi, että nämä nuoret ajattelevat isoja ajatuksia, he myös toimivat vääräksi kokemiaan asioita vastaan – ja lähes aina laillisin tai korkeintaan pienen kansalaistotelemattomuuden keinoin. (*”Pääkirjoitus”, HS/Nyt-liite 9.1.1998.*)

He [neljä haastateltua vegaanimiestä] eivät nyripistele nähdessään nahkasohvan. He vain ilmoittavat ykskantaan, että heidän kodeissaan ei istuta toisen iholla. Heidän moraalinsa on hyvin suoraselkäinen: kaikilla elävillä olennoilla on yhtäläiset oikeudet. He ovat nousseet puolustamaan niitä, jotka eivät osaa itse puolustautua. (*Kovia miehiä, pehmeitä arvoja, AL 9.11.1997.*)

Legitimoivassa diskurssissa kritisoidaan aktivisteihin kohdistuvaa negatiivista suhtautumista ja ylireagointia ja asetutaan tässä mielessä ennemminkin eläinoikeusliikkeen leiriin, liikkeen puolustajiksi, kuin sen jyrkästi tuomitsevien rintamaan. Myös tällöin eläinoikeuskysymys näyttää erityisesti sukupolvikysymyksenä:

Viisikymppiset ovat suhtautuneet kettutyttöihin ja -poikiin enimmäkseen tympeästi tyyliin ”tuo on täysin väärä tapa vaikuttaa asioihin” ja ”ne näsäviisaat eläinaktivistit näyttävätkin ihan kummallisilta”.

Hei haloo, harmaahapsiset radikaalit! Eikös teille sanottu aikanaan aivan samalla tavalla? Vai tulivatko isänne ja äitinne muka taputtamaan ymmärtäväisesti olalle, kun te hippitukka hulmuten poltitte sotilaspassinne ja esititte yhdyntäperformanssia flyygelin kannella? (*Isänmurha on jo alkanut, kolumni, Sunnuntaisuomalainen/KsmI ja Pohj. 20.12.1998.*)

Taitaa olla keski-ikäiseltä ja vanhemmalta polvelta unohtunut, että arvot muuttuvat. Nykyäänkin.

Herkkätuntoinen nykynuoriso vaatii yhtä selvänä asiana eläinkokeita kiellettäväksi kuin suuret ikäluokat vaativat tiedostavina vuosinaan kehitysmaamäärärahoja nostettaviksi.

Kasvisruokavaliolla, jonka puhtaimpia muotoja veganismikin on, on useita järkeenkäypä ja tieteellisiä perusteluja. (*Kasvisryöjät mustalle listalle, kolumni, IL 29.4.1997.*)

Legitimoivassa diskurssissa tämä kritiikki kohdistuu myös itse mediaan ja edustaa näin – toimittajien esittämänä – median itsekritiikkiä:

Aatteet ovat kuolleet ja idealismi on kuollut. Näin me mediassa olemme jaksaneet julistaa.

Ja jatkaneet: nuoria ei kiinnosta osallistuminen, ei yhteiskunta, ei vaikuttaminen. Nuoret vain lihovat tietokoneidensa äärellä. Tai jos liikahtavat, niin kadulle hulinoimaan viikonloppuisin.

Mutta mitä tapahtuu silloin, kun löytyy nuoria, joita todella kiinnostaa vaikuttaminen, jotka uskovat ihanteisiin, jotka ovat idealismissaan ehdottomia, joille moraalit tai arvot eivät ole vain tyhjiä sanoja, jotka ovat ankaria uskossaan, että maailmaa täytyy voida muuttaa paremmaksi?

Media nimittää heidät hädissään terroristeiksi. – –

Minkit media kuitenkin tuntee: ne ovat luonnostaa hurjia petoja, jotka vapaaksi päästyään tekevät kauheata tuhoa luonnossa. En tiedä, kun en tunne ensimmäistäkään

minkkiä. Mutta minusta tuntuu, että luonto on saanut kestääkseen ihmisen toimesta pahempiakin asioita.

Idealismin ja moraalin kanssa onkin sitten paljon hankalampaa.

Mitä ihmettä pitäisi ajatella mediasta, neljännestä valtiomahdista, joka ymmärtää näätäeläinten sielunmaisemaa ja perimmäisiä tarkoituspäitä paremmin kuin ihanteisiin ja mielestään parempaan maailmaan uskovia nuoria? (*Satuja prinsessoista ja pienistä eläimistä*, kolumni, AL 9.9.1997.)

Edes laittomia keinoja ei legitimoivassa diskurssissa välttämättä yksiselitteisesti tuomita, vaan kuten eläinoikeusliikkeen ajama asiakysymys, myös toimintakeinot saatetaan nähdä historiallisessa valossa. Diskurssissa siis muistutetaan, että lakeja ja yhteiskuntaa on ennenkin muutettu lakeja rikkomalla, tai peräti – jälkikäteen monen oikeutetuksi katsomalla – väkivallalla:

Toisaalta aktivistit ovat juuri sitä ihmistyyppiä, jotka kautta aikojen ovat muuttaneet virheellisenä pidettyä lainsäädäntöä. Eihän esimerkiksi Nelson Mandela meidän mielestämme koskaan ollut tehnyt mitään väärää, hänen ihonvärinsä vei hänet vankilaan. Ja eikös Eugen Schaumankin, aikansa terroristi, ole jonkin sortin kansallissankari? (*Mainilan laukaukset*, kolumni, Ksml 14.12.1997.)

Legitimoiva diskurssi näkee siis ongelman ytimen ”vanhan” ja ”uuden” arvo maailman (ja samalla sukupolvien) yhteentörmäyksessä sekä eläinten kohtelussa – ei eläinoikeusliikkeessä. Näin ollen ratkaisua ei haeta siitä, mitä eläinoikeusliikkeelle pitäisi tehdä, vaan siitä, mitä *eläinkysymykselle* (tai rajatumminkin esimerkiksi turkistarhaukselle) pitäisi tehdä. Useimmiten ratkaisu on luettavissa vain implisiittisesti näkemyksistä, joissa nykyisen kaltaista eläinten hyväksikäyttöä pidetään eettisesti kestävämmänä. Joskus yksittäisiin kysymyksiin esitetään kuitenkin myös konkreettisia ratkaisuja:

Helppoja ratkaisuja [turkistarhaajien ja eläinaktivistien väliseen konfliktiin] ei ole, mutta Vienonen [silloinen malli, nykyinen kulttuuriministeri Tanja Karpela] vaatii toimia ennen muuta tarhaajilta.

- Tarhaoloja pitää parantaa. Monet uudistukset ovat lähteneet liikkeelle kuluttajien aloitteesta, samoin pitäisi toimia myös tässä, Vienonen pohtii. (*Turkissota puhuttaa*, IS 9.12.1997.)

- Parasta olisi, jos turkistarhaus lopetettaisiin kokonaan. Se on epäeettinen elinkeino, vihreiden puheenjohtaja Satu Hassi sanoo ykskantaan. (*Eduskunnassa tuomitaan molemmat osapuolet*, IS 9.12.1997.)

Legitimoiva diskurssi esiintyy kolumneissa ja eläinoikeusliikettä kokonaisuutena käsittelevissä feature-jutuissa. Diskurssia käyttävät yksittäiset toimittajat, tutkijat (niin yhteiskuntatieteilijät kuin filosofitkin) ja julkisuudenhenkilöt (kuten kirjailijat). Legitimoivan diskurssin sisällä esiintyy aste-eroja siinä, miten diskurssin puhujat asemoivat itsensä suhteessa eläinoikeusliikkeeseen ja sen toimintaan: suhde ja suhtautuminen voi olla varovaisen ymmärtävää tai jopa idealisoivaa, enemmän etäisyyttä ottavaa tai jopa liikkeeseen samaistuvaa. Joka tapauksessa diskurssin puhujat tavalla tai toisella asettautuvat puolustamaan eläinoikeusliikettä ja/tai eläinasiaa.

9.6 Eksotisoiva diskurssi: eläinaktivismi elämäntapailmiönä

Eksotisoiva diskurssi representoi eläinoikeusaktiivismin uteliaisuutta herättävänä elämäntapailmiönä. Diskurssin voi nähdä vahvasti median toimintalogiikan tuotoksena: eksotisointi on strategia, jolla yhteiskunnallisesta ilmiöstä saadaan luotua ”mediaseksikäs” kuriositeetti yleisön houkuttimeksi. Eksotisoivan diskurssin viitekehyksessä eläinoikeusliike näyttäytyy värikkäänä ajan ilmiönä, eksoottisena elämäntapana, tyylinä, jopa alakulttuurisena trendinä. Diskurssin merkitysjärjestelmässä eläinoikeusaktivistit ovat ensisijaisesti hassuja, oudosti eläviä ja kummallisen näköisiä *vaihtoehtonuoria* – joskin aktivistien nimeämiskäytännöt vaihtelevat diskurssin sisällä. Diskurssia edustavissa tai hyödyntävissä jutuissa haastatellaan usein yksittäisiä nuoria, joihin viitataan erisnimellä ja esitellään heidät esimerkiksi ”aktivisteina” tai ”vegaaneina”.

Kuten kriminalisoiva diskurssi, eksotisoiva diskurssikaan ei analysoi eläinoikeusliikkeen synnyn syitä tai pohdi juurikaan aktivistien motiiveja. Se ei tarjoile ratkaisuja, koska se ei ylipäättänsä merkityksellistä eläinoikeusliikettä sen enempää kuin sen ajamaa asiaakaan ongelmaksi. Eksotisoivaa diskurssia hyödyntävät jutut keskittyvät etenkin eläinaktivistien ”anti”-aatemaailman ja elämäntapojen kuvaamiseen:

He eivät käytä eläimiä. He eivät mene armeijaan. He haluavat lopettaa taloudellisen kasvun. He haluavat nujertaa kapitalistisen järjestelmän. He boikotoivat McDonald'sia, Shelliä, Finnairia, ja Särkänniemeä. Nuoret suomalaiset radikaalit ovat kii-reisempiä kuin koskaan. [ingressi] (*Vastustan*, HS/Nyt-liite 9.1.1998.)

Pari [haastateltu eläinaktivisti Mira Heija poikaystävineen] asuu kolhoosissa viiden muun eläinaktivistin kanssa. Elämäntapa on niukka ja säännelty: huonekaluja hankitaan kierrätyksestä, vaatteet kirpputorilta, tee kehitysmaakaupasta; ravintoloissa ei rällätä, kosmetiikkaa ei käytetä, pesuaineet ovat ekotuotteita. Autoa käytetään välttämättömimpään, mielenosoitustarvikkeiden kuljetukseen. (*Mira yrittää selittää sedälle kettujen oikeuksia*, HS 14.12.1997.)

Eksotisoiva diskurssi herkuttelee erityisesti aktivistien elämäntavan askeettisuudella ja vaivalloisuudella:

Haluatko elämäsi vaikeaksi? RYHDY VEGAANIKSI!

[viikonvaihdeliitteen kannen otsikko]

Vegaanin elämä on jatkuvaa kieltäytymistä. EI! EI! EI! EI! EI!... [jutun otsikko]

Lihansyöjän mielestä vegaanit vaikuttavat hassuilta. He eivät syö lihaa, eivät käytä nahkakengiä, eivätkä pukeudu edes villapaitaan. Miksi ihmeessä joku haluaa vaikeuttaa elämäänsä niin paljon, että ryhtyy vegaaniksi? [ingressi] (IS 7.6.1997.)

Elämäntavan lisäksi eksotisoiva diskurssi kiinnittää huomiota aktivistien ”omituiseen” ulkoasuun. Diskurssissa piirtyy siis kuva eräänlaisista friikeistä, kummajaisista:

Mira on ilmiselvä vaihtoehtonuori: tuuheanpörröinen rastakampaus, kirpputorilta hankitut vaatteet, itse ommeltu kangaslaukku, paksut tumput ja kaulaliina. (*Mira yrittää selittää sedälle kettujen oikeuksia*, Helsingin Sanomat 14.12.1997.)

Eksotisoiva diskurssi saa voimaansa myös "ristiriidan eksotiikasta". Se tuo kummasteltavaksi valtaväestön odotuksia ja stereotyyppisiä käsityksiä rikkovia esimerkkejä: siististi ja asiallisesti pukeutuneita eläinaktivisteja (erotuksena "kummallisista" kirpputorivaatteisiin pukeutuvista ja lävistetyistä rastatukista) tai raavaita vegaanimiehiä (heiveröisten pikkutyttöjen sijasta).

Pohjoishelsinkiläinen Joonia Streng kuului koulupoikana Koe-eläinten suojelu ry:hyn, sitten opiskelijana Animaliaan. Hän tuli sitä kautta Vegaaniliiton aktiiviksi ja liittyi seuraavaksi Oikeutta eläimille -yhdistykseen. Hän on rivijäsen Amnestyssä, Maan ystäväissä, Elävä maa ry:ssä. Ne eivät kuulosta mitenkään vallankumouksellisilta järjestöiltä.

Streng itse vaikuttaa siistiltä ja asialliselta 30-vuotiaalta juristilta. (*Maailma Strengin mukaan*, HS/toukokuun kuukausiliite 1999.)

He [neljä haastateltua vegaanimiestä] halusivat särkeä stereotypian nuoresta heiveröisestä vegaanityöstä, joka syö kasviksia, ettei eläimiin sattuisi. Vegaani voi olla raavas mies. Vegaani voi olla minkä ikäinen tahansa. Kuka tahansa. (*Uuden sukupolven miehet*, AL 9.11.1997.)

Näennäinen stereotyyppien purkaminen ja vaihtoehtoisten representaatioiden tuottaminen toimii tässä tapauksessa kuitenkin ennemminkin stereotyyppien tukijana ja ylläpitäjänä kuin aidosti niiden murtajana. Juuri aktivistien ja vegaanien "tavallisuuden" (tai tässä tapauksessa aktivistien joukossa "poikkeuksellisuuden") alleviivaava korostaminen saattaa vain vahvistaa lukijalle, että useimmissa tapauksissa vallitseva stereotyyppinen käsitys pitää kuin pitääkin paikkansa.

Eksotisoivaa diskurssia esiintyy kevyemmässä feature-aineistossa, lehtien liitteiden ja viikonvaihte- tai ajankohtaisosastojen puolella. Kyse on nimenomaan toimittajan diskurssista, jutun kirjoittajan näkökulmasta aiheeseen. Diskurssi esiintyy yksittäisiä tapahtumia käsittelevien uutisten sijaan eläinoikeusliikettä ja vegaanista elämäntapaa yleisemmällä tasolla käsittelevissä jutuissa. Vaikka diskurssisubjektin suhdetta eläinoikeusliikkeeseen luonnehtii lähinnä "turistin" uteliaisuus, toimii aktivistien erilaisuutta ja erikoisuutta korostava eksotisointikin toiseuden tuottamisen strategiana, joka kasvattaa etäisyyttä eläinoikeusliikkeen ja sitä etäältä tarkastelevan puhujan sekä puhutellun lukijan välille. Tätä korostaa diskurssin stereotyyppinen tapa kuvata aktivistien ulkoisia ominaisuuksia ja elämäntapoja.

Vaikka omien elämäntapavalintojen merkitystä korostavaa "elämänpolitiikkaa" pidetäänkin keskeisenä osana uusien liikkeiden toimintaa ja poliittista projektia (ks. luku 2.2), eksotisoiva diskurssi keskittyy varsin yksipuolisesti nimenomaan liikehdinnän pintatasoon. Korostaessaan eläinoikeusaktivistien pukeutumista, ulkonäköä, kulutustottumuksia ja ruokavaliota, eksotisoiva diskurssi esittää liikkeen aktivistit ennemminkin yksilöllisten elämäntapavalintojen ja tyylien mannekiineina, kuin vakavasti otettavina poliittisina toimijoina.

9.7 Politisoiva diskurssi: eläinaktivismi moraalisen vallankumouksena

Politisoiva diskurssi esittää eläinoikeusliikkeen oikeutettuna kamppailuna moraalisen ja poliittisen päämäärän – eläinten vapautuksen – puolesta. Politisoivassa diskurssissa yhteiskunnalliseksi ongelmaksi konstruoidaan yksiselitteisesti eläinten huono asema ja kohtelu yhteiskunnassa, spesismi eli ”lajisorto”, minkä taustalla nähdään länsimaisen kulttuurin ihmiskeskeisyys. Ongelma kytketään myös yleisempään yhteiskunnallisten ja globaalien hierarkioiden, hyväksikäytön muotojen ja alistussuhteiden järjestelmään sekä ihmisen luontosuhteeseen ja ympäristöongelmiin. Diskurssi kytkeytyy erottamattomasti eläinoikeusliikkeeseen, eli diskurssin puhuja ei asemoi itseään diskurssin kohteen ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, vaan kamppailee liikkeen merkityksellistämistä nimenomaan liikkeen *sisältä* käsin, haastaen ulkopuolelta tuotetut merkityksenannot. Erityisesti tässä suhteessa politisoiva diskurssi poikkeaa siitä muuten joissain suhteissa lähestyvistä legitimoivista diskurssista, joka on nimenomaan liikkeen *ulkopuolisen* ymmärtäjän ja sympatisoijan diskurssi.

Politisoiva diskurssi ei ole jäljitettävissä tiettyihin aktivisteja kuvaaviin nimeämiskäytäntöihin, diskurssia käyttävät aktivistit itse kun harvemmin puhuvat aktivisteista kolmannessa persoonassa. Sen sijaan eläinoikeusliikkeen toimintaa kuvatessaan diskurssi erottautuu muun muassa puhumalla eläinten *vapauttamisesta* ja *pelastamisesta* ja kiistämällä näin esimerkiksi kriminalisoivan diskurssin varkaus-tulkinnat. *Vapautus* onkin politisoivan diskurssin keskeinen, jopa metaforisesti toimiva iskusana: liikettä merkityksellistetään diskurssissa legitiiminä – ja laittomatkin toimintatavat oikeuttavana – vapautustaisteluna, joka on rinnastettavissa vaikkapa orjien vapauttamiseen ja saa oikeutuksensa tämän ”merkityksensiirron” kautta:

Toiminnan laillisuus tai laittomuus ovat 25-vuotiaalle [Muutoksen kevään] päätoimittajalle [Ville Lähteelle] toissijaisia käsitteitä.

– Lain rikkominen ei saa koskaan olla moraalisuuden raja, hän selittää.

Lähde luettelee pitkän rimpsun lakien rikkomista edellyttäneitä suuria yhteiskunnallisia muutoksia naisten oikeuksista orjuuden lakkauttamiseen. (*Eläinsuojelija uskoo lujaisti iskujen oikeutukseen*, AL 7.9.1997.)

Politisoivalle diskurssille on ominaista, että päinvastoin kuin kriminalisoiva diskurssi se nostaa moraalin selkeästi lain ohi ensisijaiseksi toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi. Diskurssissa laittomiin keinoihin suhtaudutaan vähintään varovaisen hyväksyvästi tai ymmärtävästi. Laittomat keinot voidaan kokea oikeutetuiksi, koska niillä pyritään estämään paitsi moraalisesti kestäväntöntä, myös ”eläinsuojelulain hengen vastaista” toimintaa (ks. *Tarhaiskujen tutkinta aiotaan keskittää*, HS 16.9.2000), tai maltillisemmat vaikuttamiskeinot voidaan yksinkertaisesti kokea riittämättömiksi:

Miksi tuette [Oikeutta eläimille -järjestö] laitonta toimintaa?
[Eläinaktivisti Vesa Hyttinen:]

- Turkistarhaiskuilla on saatu tuloksia aikaan. Yksi askel turkistarhauksen lopettamiseen on vaikeuttaa sen elinkeinon harjoittamista. En usko, että hyvä periaate estäisi laittomien keinojen käytön. - - Paras keino olisi tietysti sellainen, josta ei aiheutuisi tarhurille mielipahaa ja näin perinteiset eläinsuojelujärjestöt toimivatkin. Niillä keinoilla ei vain saavuteta tarpeeksi tuloksia. (*Oikeutta Eläimille järjestö* [sic] *tukee iskua*, Ilkka 19.9.2000.)

Nimenomaan virallinen poliittinen järjestelmä näyttäytyy politisoivassa diskurssissa turhauttavana ja epäilyttävänä vaihtoehtona: sitä luonnehtii valheellisuus ja tehottomuus muutosten aikaansaamisessa ja pyörittää pieni "hyvä veli"-verkosto. Niinpä edustuksellisen järjestelmän kautta toimimiseen suhtaudutaan torjuvasti tai vähintäänkin skeptisesti:

Mistä uusi, entistä änkyrämpi vihreys sikiää? Muutoksen kevään tekijöillä [Ville Lähde ja Joni Purmonen] on selitys valmiina. "Taustalla on hätä ja pelko. Ihmiset turhautuvat tulosten laihuuteen ja vihreään lumeeseen."

Vihreäksi lumeeksi miehet määrittelevät ekobisneksen ja poliitikkojen puheet. "Ajattele nyt vaikka Paavo Väyrystä, joka sanoo, että Vuotoksen allas edustaa kestävää kehitystä!"

Moni on turhautunut myös Vihreän liiton hallituskompromisseihin. Lähteen ja Purmosen lehdessä Pekka Haavisto niputetaan "Hyvien Veljien" arveluttavaan joukkoon. - -

Reaktionä syntyy laitton suora toiminta. (*Ekotöörät tulevat!* AL 26.5.1996.)

[Aktivist Anssi Pajuoja:]

Uskon suoraan toimintaan paljon enemmän kuin virallisiin teihin tai poliitikkojen lobbaamiseen. (*Miksi juuri eläimet?* AL 8.3.1998.)

Osaltaan siis radikaalien ja jopa laittomien toimintakeinojen hyväksyminen kytkeytyy koko parlamentaarista poliittista järjestelmää kohtaan esitettyyn kritiikkiin: jos järjestelmää ei koeta sen enempää legitimiinä kuin tehokkaana ja kansalaisille toimintamahdollisuuksia tarjoavana kanavana, on turvauduttava edustuksellisen järjestelmän ohittamiseen, suoraan toimintaan. Eläinten oikeuksien nimissä tehtyjä iskuja asetutaan diskurssissa puolustamaan myös epäsuorasti kritisoidulla turkistarhaajien ja muiden iskuja kauhistelevien kaksinaismoralismia:

[Kettutarhaiskuista epäilty:]

- Mun mielestä on vähintäänkin kaksinaismoralistista, että joku tarhaaja voivottelee lehdessä, että voi voi, nyt muutama kettu kuoli. Koska itsehan ne ovat niitä tappamassa kaikkia syksyllä. (*Ei tällaisesta ole ulkomailla tuomittu*, IS 12.7.1995.)

[Eläinaktivisti Sanna] Loukola tietää, että kaikki irtipäästetyt eläimet eivät selviä luonnossa.

- Mutta eivät ne selviä tarhallakaan, siellä niitä odottaa vielä kurjempi kuolema! (*Eläinaktivistin mielestä moraali ei lue lakia*, Pohj. 15.9.2000.)

Politisoivassa diskurssissa huomio pyritään ohjaamaan pelkistä liikkeen toimintakeinoista itse eläinoikeuskysymykseen. Eläinaktivisteille nimenomaan eläimiä välineellistävä teollinen tehoeläintuotanto näyttäytyy eettisesti kestäättömänä:

[Eläinaktivisti Mira Heija:]

"Hyväksyn sen, että ihminen joutuu käyttämään eläimiä pysyäkseen itse hengissä, mutta hyväksikäyttö on mennyt aika törkeäksi. Eläimet nähdään vain koneena ja vä-

lineenä. Kaikki pyörii rahan ympärillä. Elämää ei kunnioiteta.” (*Mira yrittää selittää sedälle kettujen oikeuksia*, HS 14.12.1997.)

Politisoivassa diskurssissa korostetaan luonnon ja eläinten itseisarvoa, lajien välistä tasa-arvoa sekä pyrkimystä eläinten ja ihmisten väliseen vastavuoroiseen ja symbioottiseen suhteeseen yksisuuntaisen hyväksikäytön sijaan. Eläinaktivisteille ihminen ei ole erityisoikeuksia omaava ”luomakunnan kruunu”, vaan osa luonnon kokonaisuutta:

[Karttulan koe-eläinkasvattamon vastaisella protestileirillä haastatellut aktivistit:]
- Ihminen on osa luontoa. Kaikkinainen luonnon ja elämän tuhoaminen on vastuu- tonta. - - Ihminen on taistellut vuosituhanneet saadakseen kaikille samanarvoiset mahdollisuudet elämään rotuun, sukupuoleen ja uskuntoon katsomatta. Miksei eläimille suoda yhdenvertaisia oikeuksia? (*”Emme ole ekofasisteja, vastustamme tarpeetonta väkivaltaa”*, IL 4.8.1998.)

[Vegaani, thainyrkkeilijä Harri] Niemisen mukaan suurin ongelma yhteiskunnassa on se, että ihmiset kuvittelevat olevansa kaikkivaltiaita hallitsijoita, jotka tekevät mitä tykkäävät. Ihmisten pitäisi elää symbioosissa ympäristön kanssa. (*Raivo härkä kasvis- ten voimalla*, IS 7.6.1997.)

Valtajulkisuudesta puuttuvat – kenties toimittajien suodattamana, kenties haas- tateltujen aktivistien itsensä sensuroimina – lähes täysin eläinoikeusliikkeen ideologisimmat ja militanteimmat puhutavat¹¹⁴. Jyrkempiä sävyjä esiintyy lähinnä silloin, kun toimittajat lainaavat jutuissa aktivistien omia julkaisuja. Täl- löin sitaattit sijoittuvat yleensä demonisoivan diskurssin yhteyteen, missä ne nostetaan kauhistelun ja paheksunnan kohteeksi:

Muutoksen kevät -lehdessä julkaistussa nimettömässä Kun vapaus koittaa -jutussa aktivisteja on innostettu iskemään koe-eläinlaitoksiin ja povattu lisää ”pelastusope- raatioita”.

Elävään olennon pelastaminen helvetilliseltä eläimeltä on kauneinta mitä radikaali lain teksteil- le kintaalla viittaava liike voi tehdä. Kyse ei ole symbolisesta teosta, abstraktista hyvän tahdon eleestä, vaan elävän eläimen pelastaminen on konkreettinen teko, jolla eläinyksilö voittaa kai- ken: sen oman ainoan elämänsä joka sillä on, lehdessä kirjoitettiin. (*”Kauneinta mitä voi tehdä”*, IS 24.9.1997.)

Politisoivassa diskurssissa käsitellään harvoin konkreettisia ratkaisuja koko laa- jaan eläinkysymykseen, sen sijaan ne ovat implisiittisesti luettavissa diskurssis- ta: nykyisenkaltainen eläintuotanto, turkistarhaus yhtenä räikeimmistä esimer- keistä, nähdään eettisesti kestäättömänä, ja näistä eläinten hyväksikäytön muodoista tulisi päästä eroon. Lähinnä eniten esillä ollut turkistarhauskysymys on julkisuudessa muotoutunut selkeäksi poliittiseksi vaatimukseksi: tarhaus on lopetettava. Koska eläinaktivistit eivät tunne erityisempää luottamusta parla- mentaarista järjestelmästä kohtaan, korostuu politisoivassa diskurssissa kuiten- kin ennen kaikkea ihmisten henkilökohtainen vastuu, poliittisen vallan hajaut-

¹¹⁴ Alun perin oletukseni olikin, että mediajulkisuudesta voisi erottaa enemmän kuin yhden eläinaktivistien käyttämän diskurssin, sillä liikkeen omista julkaisuista aina- kin jossain määrin ristiriitaisia puhutapoja ja merkityssysteemejä on mahdollista erot- ta. Sen sijaan valtajulkisuudessa esiintyvien eläinoikeusaktivistien diskurssi osoit- tautuikin yllättävän yhdenmukaiseksi.

taminen ja ruohonjuuritasolta lähtevää muutos – siis kulttuurisen ja moraalisen vallankumouksen tarve:

Todellinen muutos tapahtuu kuin tapahtuukin ruohonjuuritasolla, kasvottomana. Tai pikemminkin tuhatkasvoisena, sitten, kun miljoonat tekevät oikeat ratkaisut.
 - Kyllä me [neljä haastateltua vegaanimiestä] varmaan kaikki allekirjoitetaan, että lopulta tämä [vegaaninen elämäntapa] on osa vallankumousta, Ari Virtanen sanoo. Vallankumouksen nimi on täydellinen tasa-arvo kaikkien elollisten kesken.
 - Meillä on halu hajottaa valtaa niin, että jokaisella olisi mahdollisuus osallistua yhteiseen päätöksentekoon. Eikä tässä puhuta pelkästään poliittisesta vallasta, vaan myös käytännön vallasta. (*Kovia miehiä, pehmeitä arvoja*, AL 9.11.1997.)

Politisovaa diskurssia edustavat julkisuudessa lähes yksinomaan eläinaktivistit, joskin diskurssi nousee esiin satunnaisesti esimerkiksi joidenkin ”tavallisina nuorina” julkisuudessa esitettyjen nuorten puheessa. Pääsääntöisesti kuitenkin eläinoikeusjulkisuuden ulkopuoliset toimijat ovat ennemminkin ottaneet etäisyyttä politisoivaan diskurssiin.

Erityisesti toimittajille suhde politisoiva diskurssiin on aiheuttanut päänvaivaa. Vaikka toimittajat eläinoikeusliikettä käsittelevissä jutuissa omaksuvat omaan puheeseensa melko kritiikittömästi useimpia muita lähteidensä diskurkseja, politisoivaan diskurssiin on usein otettu tietoista etäisyyttä. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että eläinaktivistien käyttämät *vapauttaa-* tai *pelastaa-*termit saatetaan laittaa lainausmerkkeihin tai toimittajat voivat ylipäättään välttää niiden käyttöä ja puhua ennemmin esimerkiksi *varastamisesta* ja *irti päästämisestä*. *Pelastamisella* on niin yksiselitteisen positiivinen konnotaatio, että sitä eivät eläinaktivistit yhteydessä käytä kuin aktivistit itse. Valtajulkisuudessa se onkin päässyt esiin vain yksittäistapauksissa lainausmerkeillä ironisoituna ja horjutettuna. Sen sijaan *vapauttaminen* on vakiintunut eläinoikeusjulkisuudessa politisoivaa diskurssia laajemmin käytetyksi termiksi – onhan sillä alun perin, ennen eläinoikeusliikkeen sanaan liittämistä ideologis-poliittisia konnotaatioita, nimenomaan neutraali *vapaaksi päästämisen* merkitys (ks. luku 1.3), ja sana on huomattavasti lyhyempi kuin sen vaihtoehtoina julkisuudessa käytetyt *irti päästäminen*, *luontoon päästäminen*, tai *häkeistä ulos päästäminen*.¹¹⁵ Osa toimittajista on kuitenkin kokenut ilmaisun niin ideologisesti latautuneeksi, että sen käyttöä on vältetty ilmaisun tiiviyyden kärsimisen kustannuksellakin ja sen soveltuvuus eläinkysymykseen on kiistetty:

”*Vapauttajat*” [otsikko]

Sanoilla on mahtia. Niinpä kannattaa miettiä, tarkoittavatko kaikki sanat aina sitä, mitä niillä meille yritetään uskotella.

Miksi jotkut murhapolttajat katsovat olevansa oikeutettuja kutsuman itseään ”Eläinten vapautusrintamaksi”?

Maailmanhistoria tuntee monia oikeita vapautusrintamia – –.

¹¹⁵ Aineistossani eläinten *vapauttamisesta*, *vapautuksesta* tai *vapaaksi päästämisestä* puhutaan 17 prosentissa jutuista, ja ilmaisut esiintyvät myös itse toimittajien puheessa. Pi-tempää ja kömpelämpää *päästää irti* (tai *päästää luontoon/ulos häkeistä* tms.) -ilmaisua on kuitenkin käytetty julkisuudessa vielä vapauttamista useammin, reilussa viidenneksessä jutuista, ja jopa lyhyttä ja napakkaa ilmaisua vaativissa otsikoissa se esiintyy vapautusta yleisemmin.

Mikä on sellaisen vapautusrintaman uskottavuus, joka "vapauttaa" viattomia elukoita nälkään tuhoamalla niiden ruokkimiseen tarkoitettuja laitteita ja kyykistelemällä nimettömien kirjeiden takana. (Kolumni, IS 23.12.1995.)

Politisoinva diskurssi pääsee parhaiten esiin niissä feature-jutuissa, joissa haastellaan vain eläinaktivisteja: henkilökuissa, järjestö- tai liike-esittelyissä, elämäntapa- ja veganismijutuissa. Utissivuilta diskurssi puuttuu lähes täysin; se vilahtaa uutisissa lähinnä silloin, kun Eläinten vapautuksen tukiryhmän välittämiä iskuryhmien tiedotteita lainataan suoraan.

Politisoinva diskurssi pyrkii nimensä mukaisesti muita diskursseja ponnekkaammin tuottamaan poliittista tulkintaa eläinoikeusliikkeestä ja -kysymyksestä. Kyse on siis yhteiskunnallisille liikkeille tyypillisestä kamppailusta uuden teeman esiin nostamiseksi, ongelmaksi määrittelemiseksi ja siten kysymyksen politisoimiseksi. Politisoiva diskurssi kuitenkin kiinnittyy nimenomaan "uuteen politiikkaan", eli se ottaa etäisyyttä perinteiseen valtiolliseen politiikkaan ja luottaa ennemminkin ihmisten oma-aloitteisuuteen ja ruohonjuuritasolta lähtevään muutokseen. Näin ollen "poliittista" ei myöskään jyrkästi erotella moraalista ja kulttuurisesta, vaan diskurssin esiin nostama moraaliskulttuurinen haaste – eläimen ja ihmisen suhteen uudelleenajattelu – on samalla poliittinen haaste.

9.8 Diskurssien rinnakkaiselo, ristiriidat ja hierarkia

Näistä eläinoikeusliikettä erilaisin silmin tarkastelevista seitsemästä diskurssista osa on sovitettavissa ristiriidoitta yhteen ja jopa tukee toisiaan, osa taas on selkeästi ristiriidassa keskenään. Diskurssien voikin havaita kiinnittyvän laajempiin kulttuurisiin merkitysjärjestelmiin, mikä osittain selittää diskurssien keskinäisten suhteiden logiikkaa.

Keskenään selvästi sopusointuisia ja samansuuntaisia diskursseja ovat legitimoiva ja politisoiva diskurssi. Legitimoivan diskurssin voi katsoa tukevan politisoivaa diskurssia, joka on ensin mainittua radikaalimpi muun muassa politiikkakäsityksissään, ekosentrisissä eläinoikeusnäkemyksissään sekä suhteessaan laittomaan toimintaan. Nämä kaksi diskurssia taas ovat jyrkässä ristiriidassa demonisoivan ja trivialisoivan diskurssin kanssa.

Demonisoivan ja trivialisoivan diskurssin keskinäinen suhde on erityisen kiinnostava. Diskurssit esiintyvät usein samoissa jutuissa sopusointuisesti toisiinsa lomittuneina, vaikka niiden merkitysten voi katsoa olevan joiltakin osin selvästi ristiriidassa keskenään. Diskurssit jakavat tiettyjä yhteisiä merkityksiä, kuten käsitykset eläinoikeusliikkeestä "johdettuna" ilmiönä ja tulkinnan eläinoikeusliikkeestä ongelmana ja kovemmista kontrollitoimista ratkaisuna. Niitä kuitenkin erottaa ennen kaikkea niiden perusfunktio, eli se, mitä ne symbolisesti "tekevät" eläinoikeusliikkeelle: siinä missä demonisoiva diskurssi korostaa eläinoikeusliikkeen uhkaa, pyrkii trivialisoiva diskurssi vähättelemään ja mitätöimään liikettä. Tämän ristiriidan ylittäminen mahdollistuu ennen kaikkea

sillä, että diskursseista kumpikin sisällyttää merkitysjärjestelmäänsä käsityksen eläinoikeusliikkeen kaksijakoisuudesta, "johtajista" tai "ydinjoukosta" ja näitä seuraavasta "harhaanjohdettujen laumasta":

[Sisäministeri Jan-Erik Enestam:]

- Hyvin suppea johtajaporukka liikkuu näissä enemmän tai vähemmän anarkistisissa yhteisöissä. Sitten on aika suuri viaton massa, joka jostain syystä lähtee mukaan, eikä tiedä eläimistä juuri mitään. (*Suomeen tarvitaan etnisiä poliiseja*, IS 3.1.1998.)

Demonisoiva ja trivialisoiva diskurssi siis tavallaan konstruoivat puheessaan kaksi toisistaan erotettavissa olevaa eläinoikeusliikkeen osaa, joista toisesta puhutaan ensisijaisesti demonisoivan diskurssin viitekehyksestä käsin yhteiskunnallisena uhkana, toisesta taas trivialisoivan diskurssin näkökulmasta naiivina ja manipuloitavissa olevana nuorisona. Tämä selittää sitä, että diskurssit voivat kietoutua toimijoiden puheessa toisiinsa ja esiintyä julkisuudessa näennäisen harmonisessa ja ristiriidattomassa rinnakkainelossa.

Holhoava, kriminalisoiva ja eksotisoiva diskurssi eivät puolestaan löydä yhtä selkeästi rinnakkaista, sopusointuista diskurssia tai eivät ole myöskään yhtä jyrkästi ristiriidassa muiden diskurssien kanssa. Holhoava diskurssi näyttäytyy eläinoikeuskeskustelun diskursiivisessa kentässä eräänlaisena välittävänä tai sovittelevana diskurssina. Toisaalta diskurssi jakaa trivialisoivan diskurssin käsityksen nuorten aktivistien luonnosta vieraantumisesta ja eläinten inhimillistämistä, ja kummassakin rakentuu vastakkainasettelu aikuisen auktoriteetin ja kypsymättömän nuorison välille. Toisaalta diskurssi ei kuitenkaan tyrmää eläinoikeusliikettä naurunalaistamalla ja mitätöimällä eikä kiistä täysin liikkeen toiminnan poliittista motivaatiota ja luonnetta. Holhoavan diskurssin puhujat asemoituvat ennemminkin eläinaktivistien ymmärtäjiksi vaatien näiden kuuntelemista ja lähentyvät tässä suhteessa legitimoivaa diskurssia.

Kriminalisoiva ja eksotisoiva diskurssi poikkeavat muista diskursseista jossain määrin näkökulmiensa erityisyyden vuoksi: kriminalisoiva diskurssi kiinnittyy selkeästi poliisi- ja oikeuslaitokseen ja rikosoikeudelliseen näkökulmaan, eksotisoiva diskurssi taas on erityisesti sanomalehtien kevyempien juttutyyppeiden diskurssi, jota toimittajat itse hyödyntävät. Kumpikaan diskursseista ei esitä tulkintoja esimerkiksi eläinoikeusliikkeen syistä tai motiiveista, vaan keskittyy ennemminkin tarkastelemaan liikettä toiminnan näkökulmasta (kriminalisoiva diskurssi) tai elämäntapavalintojen näkökulmasta (eksotisoiva diskurssi). Näkökulmansa spesifyiden vuoksi nämä diskurssit voivat myös esiintyä rinnakkain erilaisten diskurssien kanssa. Demonisoivan ja trivialisoivan diskurssin yhteydessä esiintyessään kriminalisoiva diskurssi rikospuheineen tukee diskurssien vaatimuksia kovemmista rangaistuksista sekä tulkintaa eläinoikeusliikkeestä ongelmana. Tyyliiltään neutraalina ja virallisena diskurssina se ei kuitenkaan ole välttämättä räikeässä ristiriidassa myöskään holhoavan ja legitimoivan diskurssin kanssa. Eksotisoiva diskurssi taas esiintyy jutuissa lähinnä legitimoivan tai trivialisoivan diskurssin yhteydessä. Se voi siis yhtä hyvin liittyä eläinoikeusliikettä sympatisoiden tarkasteleviin juttuihin kuin toimia stereotyyppioineen negatiivisävytteisissä jutuissa aktivisteja marginalisoivana strategiana.

Eläinoikeusjulkisuuden diskurssien keskinäisiä suhteita ja niiden logiikkaa selventää yksittäisten diskurssien taustalla olevien laajempien kulttuuristen jäsenysten tarkastelu. Erotuksena diskurssin käsitteeseen – jolla siis viitataan eläinoikeusliikettä merkityksellistäviin tilannekohtaisiin ja spesifeihin merkityssysteemeihin – viitataan näihin laajempisiin kulttuurisiin merkityskokonaisuuksiin Wislerin ja Giugnin (1999) käsitettä lainaten kulttuurisina *skenaarioina*¹¹⁶. Katson että eläinoikeusjulkisuuden diskurssit voidaan jaotella kolmeen skenaarioon kytkeytyviksi: *konservatiiviseen skenaarioon, liberaaliin skenaarioon sekä radikaaliin skenaarioon*. Näistä kaksi ensin mainittua vastaavat protestien, median ja poliisin suhteita Sveitsissä tutkineiden Wislerin ja Giugnin (1999) erottelemia ”lain ja järjestyksen skenaariota” ja ”kansalaisoikeuksien skenaariota”. Näitä skenaarioita voikin pitää varsin vakiintuneina kulttuurisina merkitysjärjestelminä läntisissä demokratioissa, ja ne aktivoituvat ja tulevat näkyviksi erityisesti vakiintuneen poliittisen järjestelmän ja yhteiskuntajärjestyksen tullessa haastetuksi. Ensinmainitulle on tyypillistä suhtautua radikaaleihin kansalaistoimijoihin ja -protesteihin hyvin jyrkästi ja korostaa tiukkoja repressiivisiä kontrolloituvia lain ja järjestyksen säilyttämiseksi. Jälkimmäinen skenaario taas korostaa ennemminkin yhteiskunnallisten reformien tarvetta yhteiskuntarauhan takaamiseksi. (Mt., 173–174.)

TAULUKKO 12 Eläinoikeusjulkisuuden diskurssien suhde laajempiin kulttuurisiin skenaarioihin.

KONSERVATIIVINEN SKENAARIO			LIBERAALI SKENAARIO			RADIKAALI SKENAARIO
Demonisoiva diskurssi	Trivialisoiva diskurssi	Kriminalisoiva diskurssi	Holhoava Diskurssi	Legitimoiva diskurssi	Eksotisoiva diskurssi	Politisoiava diskurssi
<ul style="list-style-type: none"> • ”Realistinen” demokratiateoria • Legalismi: lain ja järjestyksen korostaminen • Status quon puolustaminen • Konfliktien ratkaisu voimalla 			<ul style="list-style-type: none"> • Osallistuva demokratia • Kansalaisoikeuksien ja -vapauksien korostaminen • Avoimuus yhteiskunnallisille reformeille • Konfliktien ratkaisu vuoropuhelulla 			<ul style="list-style-type: none"> • Suora ”ruohonjuuridemokratia” • Valmius ”harkittuun” lain rikkomiseen • Radikaalit muutostaatimukset • Ehdoton ja usein kompromissihaluton

¹¹⁶ Skenaarion käsitettä on totuttu suomenkielessä käyttämään lähinnä tulevaisuuden näkymien tai ennusteiden merkityksessä, puhuen *tulevaisuudenskenaarioista*. Tässä skenaario tulee kuitenkin ymmärtää yleisemmin, eräänlaisina kulttuurisesti jaettuina ”käsikirjoituksina”, joiden kautta yksittäisiä tapauksia tulkitaan ja joihin journalismikin nojautuu. Konservatiivisen, liberaalin ja radikaalin skenaarion tapauksessa olisi perusteita puhua myös poliittisista ideologioista, mutta pitäydyn skenaarion käsitteessä, joka korostaa nähdäkseni enemmän näiden merkitysjärjestelmien diskursiivista ja narratiivista ulottuvuutta.

Eläinoikeusjulkisuuden diskursseista demonisoivan, trivialisoivan ja kriminalisoivan diskurssin tulkitseen tukeutuvan muutosvastarintaiseen konservatiiviseen skenaarioon (taulukko 12). Skenaariolle on tyypillistä tulkita radikaaleja muutosvaatimuksia esittävät ja etenkin epäkonventionaalisia toimintakeinoja käyttävät liikkeet uhaksi vallitsevalle järjestykselle ja pyrkiä puolustamaan status quo turvautumalla tiukempiin kontrollitoimiin. Koska skenaario tukeutuu perinteiseen edustukselliselle logiikalle rakentuvaan politiikkakäsitykseen, kansalaisaktivismi sinänsä – toimintakeinoista riippumatta – voidaan kokea kiusalliseksi. Skenaariolla voikin nähdä yhteyden niin sanottuun ”*realistiseen*” *demokratiateoriaan*, jonka puolustajat eivät anna erityistä sijaa aktiiviselle kansalaisosallistumiselle, vaan katsovat demokratian kriteerien toteutuvan ja legitimitettiin säilyvän niin kauan kuin kansalaisilla on mahdollisuus äänestäessään valita useammasta poliittisesta vaihtoehdosta (Meyer 2002, 5). Erityisen uhkaavaksi koetaan kuitenkin juuri lakia rikkova radikaali kansalaisaktivismi, joka saa jyrkän tuomion: äärimmillään heidät tulkitaan eläinoikeusliikkeen tapaan rikollisiksi, häiriköiksi ja jopa terroristeiksi, ja heidän kuriin saattamiseen vaaditaan tehokkaampaa poliisin ja oikeuslaitoksen toimintaa. Järjestyksen ylläpitämisen nimissä ollaan jopa valmiita tinkimään kansalaisten perusoikeuksista, kuten kokoontumisvapaudesta (ks. demonisoiva diskurssi). Järjestelmän haastavia radikaaleja ei katsota legitimeiksi yhteiskunnallisiksi ja poliittisiksi toimijoiksi, ja näin ollen vuoropuhelua heidän kanssaan ei pidetä tarpeellisena tai mahdollisena. Skenaario on orientaatioltaan legalistinen, eli se nojautuu vahvasti lakiin ja torjuu siihen vetoamalla myös eettiset keskustelunavaukset.

Holhoava diskurssi, legitimoiva diskurssi ja eksotisoiva diskurssi puolestaan nojautuvat uudistusmieliseen liberaaliin skenaarioon, joka korostaa kansalaisten oikeuksia ja vapauksia ja näin ollen myös kansalaisten oma-aloitteisen toiminnan ja osallistumisen mahdollisuuksia. Liberaali skenaario onkin avoimempi politiikkakäsityksessään: vaikka se nojautuu perinteiseen käsitykseen politiikasta parlamentaarisenä politiikkana, se ymmärtää myös kansalaisaktivismia ainakin jossain määrin poliittisena toimintana, ”arkipäivän omantunnon politiikkana” (ks. holhoava diskurssi). Skenaarion voikin katsoa nojautuvan *osallistuvan demokratian malliin*, joka edustuksellisten ja institutionaalisten käytäntöjen lomassa pyrkii antamaan tilaa myös kansalaisyhteiskunnan aktiiviselle osallistumiselle (Meyer 2002, 6). Skenaario on avoimempi myös yhteiskunnallisille reformeille, kuten eläinoikeusliikkeen tapauksessa turkistarhauksen lopettamisen vaatimukselle ja yleisemmin eläinten aseman parantamiselle (ks. legitimoiva diskurssi). Näin ollen ratkaisuja ei haeta ensisijaisesti muutosvaatimusten esittäjien kontrolloinnista, vaan tilaa jätetään myös yhteiskunnallisten ja eettisten näkökohtien pohdinnalle. Vaikka skenaario ei hyväksy lain rikkomista, ei se esitä ratkaisuksi lisääntyvää repressiota, vaan pyrkii ennemminkin lieventämään konfliktia vuoropuhelulla.

Eläinoikeusjulkisuuden politisoiva diskurssi puolestaan nojautuu radikaaliin skenaarioon, joka kyseenalaistaa perustavanlaatuisesti sekä vallitsevat kulttuuriset merkitykset ja elämäntavat – eläinoikeusliikkeen tapauksessa erityisesti eläinten hyväksikäytön – että vakiintuneet poliittisen toiminnan tavat. Radikaali skenaario ottaa etäisyyttä perinteiseen parlamentaariseen politiikkaan ja ko-

rosta sen sijaan laajempaa politiikkakäsitystä ja oma-aloitteista ruohonjuurita-son kansalaistoimintaa. Uusille yhteiskunnallisille liikkeille tyypilliseen tapaan sen demokratiakäsitys siis nojaa *suoran demokratian* tai *”ruohonjuuridemokratian”* periaatteisiin (ks. Meyer 2002, 7). Radikaali skenaario on valmis kyseenalaista-maan myös lain ”pyhyiden” ja rikkomaan tarvittaessa lakia oikeutetuiksi kat-sottujen päämäärien vuoksi. Samalla radikaali skenaario ehdottomuudessaan helposti eristää edustajansa, sillä jyrkkyydessään se ei jätä tilaa neuvottelulle ja kompromisseille.

Eläinoikeusjulkisuuden diskurssit ja niiden taustalla hahmottuvat laa-jemmat skenaariot eivät esiinny julkisuudessa tasa-arvoisessa asemassa. Vaikka en ole tarkastellut diskurssien esiintymistä varsinaisesti määrällisessä luokitte-lussa, olen edellä kiinnittänyt huomiota diskurssien esiintymiseen eri lajityy-peissä ja eri uutisaiheiden yhteydessä, ja näin ollen juttutyyppeiden ja aiheiden yleisyyden tarkastelu paljastaa paljon myös diskurssien esiintymisestä. Varsi-naiset uutisjutut ovat olleet pääasiassa demonisoivan, trivialisoivan ja kri-minalisoivan diskurssin hallussa. Sen sijaan legitimoiva, eksotisoiva ja politi-soiva diskurssi ovat esiintyneet lähes yksinomaan feature-jutuissa ja kolum-neissa. Myös holhoava diskurssi on noussut esiin erityisesti feature-jutuissa ja kolumneissa, mutta joskus myös uutisissa. Kuten luvussa 7.1.3 todettiin, aineis-ton jutuista vain kuusi prosenttia sijoittuu lehtien ajankohtais-, viikonvaihe- ja teemasivuille tai liitteisiin, minkä lisäksi kotimaanosaston aineistosta neljä pro-senttia on uutisaineistoa ajattomampia feature-juttuja. Myös kolumnit muodos-tavat vain muutaman prosentin koko aineistosta. Näin ollen on selvää, että fea-ure- ja kolumniaineistoon rajautuvat diskurssit ovat varsin marginaalisessa asemassa julkisuudessa. Samaa kertoo myös aiheittainen tarkastelu: legiti-moiva, eksotisoiva ja politisoiva diskurssi esiintyvät lähinnä jutuissa, joissa kä-sitellään eläinoikeusliikettä ja veganismia yleisemmällä tasolla. Näitä juttuja on koko aineistossa vajaa seitsemän prosenttia. Valtaosa aineistosta käsittelee lait-tomia iskuja, joita on tulkittu lähinnä demonisoivan, trivialisoivan ja kriminali-soivan diskurssin viitekehyksistä käsin. Joskus myös holhoava diskurssi on päässyt esiin iskujen yhteydessä.

Demonisoiva, trivialisoiva ja kriminalisoiva ovat siis selvästi aineiston yleisimmät diskurssit. Kriminalisoivan diskurssin yleisyyttä selittää etenkin rikostutkinta- ja oikeudenkäyntijuttujen suuri määrä sekä siihen liittyen poliisi-en ja oikeusjärjestelmän edustajien runsas esiintyminen juttujen aktiivisina toi-mijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä. Demonisoivan ja trivialisoivan diskurs-sin vahvaa asemaa taas ovat julkisuudessa ylläpitäneet erityisesti toimittajat itse sekä turkistarhaajien ja STKL:n edustajat. Holhoava diskurssi esiintyy eläinoi-keusjulkisuudessa jo huomattavasti harvemmin, lähinnä tutkijoiden puheen-vuoroissa, ja eksotisoiva, legitimoiva ja politisoiva diskurssi jäävät selvästi mar-ginaalisiksi diskursseiksi.

Myös diskurssien jakautuminen eri genreihin luo itsessään hierarkiaa eri diskurssien välille: genrejen painoarvohierarkian huipulla olevissa uutisissa ja pääkirjoituksissa esillä ovat demonisoiva, trivialisoiva ja kriminalisoiva dis-kurssi, kun taas legitimoiva, eksotisoiva ja politisoiva diskurssi pääsevät esiin lähes yksinomaan yksittäisten toimittajien mielipiteitä edustavissa kolumneissa

sekä kevyemmässä feature-aineistossa lehtien viikonvaihte- ja ajankohtaissivuilla tai liitteissä. Kuten edellä todettiin, holhoavaa diskurssia esiintyy jonkin verran sekä uutissivuilla että feature-aineistossa.

Etenkin politisoivan diskurssin marginaalisuus on kiinnostavaa sikäli, että diskurssi pääsee valtajulkisuudessa esiin huomattavasti harvemmin kuin itse eläinoikeusliikkeen toimijat. Silloinkin kun eläinoikeusliikkeen aktivistit pääsevät aktiivisina toimijoina ääneen jutuissa, he joutuvat usein vain reagoimaan jo ennalta asetettuihin tilanteenmäärittelyihin. Aktivistit joutuvat vastailemaan erityisesti eläinoikeusliikkeen keinovalikoimaa koskeviin kysymyksiin, jolloin politisoiva diskurssin merkitykset ja itse eläinoikeuskysymys pääsevät heikosti esiin. Eläinoikeusliikkeen julkisuuteen näyttäisikin pätevän vahvasti se, mitä Hall (1992, 182) toteaa julkisuuden ensisijaisten/hallitsevien ja toissijaisten/vastustavien määrittelijöiden ja määrittelyjen suhteesta: vaikka vastustavia argumentteja voidaankin aina esittää, joudutaan niitä usein esittämään jo asetettun tilanteenmäärittelyn pohjalta, sillä arkiajattelun aseman saanutta hallitsevaa määrittelyä ja sen asettamia keskustelun ehtoja on vaikea muuttaa. Eläinoikeusliikkeen toimijat näyttäytyvät aineistossa tällaisina vastustavina määrittelijöinä, jotka pyrkivät muuttamaan hallitsevaa tilanteenmäärittelyä ohjaamalla keskustelua esimerkiksi keinoista itse eläinoikeuskysymykseen, mutta joutuvatkin sen sijaan julkisuudessa useimmiten mukautumaan jo asetettuihin keskustelun ehtoihin.

Julkisuudessa nousevat siis yleisyydessään dominoiviksi demonisoiva, trivialisoiva ja kriminalisoiva diskurssi ja niiden myötä konservatiivinen lakia ja järjestystä korostava skenaario. Näistä merkityssystemeistä hegemoniseen asemaan on retorisin keinoin nostettu erityisesti demonisoivaa diskurssia. Diskurssin hegemonia ei nimittäin välttämättä perustu vain määrälliseen esiintymiseen, vaan tiettyä diskurssia voidaan myös etuoikeuttaa ja ajaa aktiivisesti julkisuudessa. Diskurssin hegemonian tuottamisen strategioina on mahdollista käyttää esimerkiksi moninaisten ja ristiriitaisten asioiden yksinkertaistamista ja naturalisoinnista, konsensukseen vetoamista ja hegemonisen diskurssin esittämistä itsestään selvänä ja vaihtoehdottomana (Jokinen & Juhila 1993, 81, 89–96).

Demonisoivan diskurssin eläinoikeusliikkeeseen liittämät merkitykset on pyritty esittämään luonnollisina, yksiselitteisinä ja vaihtoehdottomina ensinnäkin oikeuttamalla ja puolustamalla pääkirjoituksissa terrorismi-nimityksen käyttöä:

Yhteiskuntaa, elinkeinoa tai muita ihmisiä vaurioittava järjestynyt väkivalta on terrorismia, toteutetaanpa sitä minkä tahansa aatteen puolesta. Siitä on puhuttava oikealla nimellä, ei tunteisiin vetoavilla pehmosanoilla. (Pääkirjoitus, HS 21.12.1995.)

Juankoskella ja Valtimolla tehdyt tuhotyöt turkiselinkeinoa vastaan ovat lopullinen vahvistus sille, että tosi on kysymyksessä. Kettutyttö on liian pehmeä sana kuvaamaan ongelmaa. On kyse terrorismista. (Pääkirjoitus, Pohjalainen 22.12.1995.)

Demonisoivasta diskurssista on tuotettu eläinoikeusjulkisuudessa hyvin yksimielistä ja vaihtoehdotonta kuvaa esittämällä se toistuvasti tulkintana, jonka takana ”kaikki” tai ”kansan” kokonaisuudessaan ovat:

Kettutyöt on ilmiö, jota *tavallisen kansan* oikeustaju ei näytä ymmärtävän, puhumatakaan hyväksyvän. – – Rehellistä ja pyyteetöntä eläinsuojelutoimintaa vastaa ei *kenelläkään* tunnu olevan mitään sanomista, päinvastoin moinen terrorismi on kaikkea muuta kuin suojelua – –. Tähän tyyliin *kansa* haastaa. (*Ryhtiliikettä*, kolumni, Ilkka 24.2.1996; kursivoinnit PJ.)

Toisaalta lehdissä ei ole tyydytty vain tulkitsemaan kansan oletettuja tunteja, vaan niissä on myös pyritty aktiivisesti tekemään demonisoivasta diskurssista ainoa ajateltavissa oleva vaihtoehto esittämällä muut – liberaalimmat, ymmärtävämmät – tulkinnat illegitiimeinä ja epäilyttävinä. Liika ilmiön ymmärtäminen on kiellettyä, ellei halua joutua itse arveluttavaan valoon ja moraalisten sanktioiden kohteeksi. Näin toimittajat ovat itse ottaneet aktiivisen moraalinvartijan ja sosiaalisen kontrollin harjoittajan roolin.

Eläinsuojeluliike Animalia ehätti mielestäni vähän liian nopeasti väittämään, että terroristit eivät ole sen riveistä. Tunnollinen, yhteiskuntaa suojeleva ihminen eroaisi nyt kaikista epämääräisistä suojeluliikkeistä ja jatkaisi silti toimintaansa omalla hyvällä esimerkillään, kuten tekee suurin osa suomalaisista. (*Heilaton helluntai, huoleton joulu*, pakina, Ksml 1.6.1995.)

Merkittävämpää kuin rikoksiin syyllistyneiden saamat tuomiot on se, miten muu yhteiskunta terroritekoihin suhtautuu. Erityisen tärkeää yleisen mielipiteen kannalta on, että myös puolueissa määritellään selkeä kanta tähän sairaaseen ilmiöön. Terrorismi on kitkettävä Suomesta alkuunsa. – – Vihreiden terrorismille osoittama sympatia ja suoranainen hyväksyminen on vakava asia.

Vihreän liikkeen johdon, kansanedustajien ja erityisesti puolueen näkyvimmän nimen, valtioneuvoston jäsenen, ympäristöministeri Pekka Haaviston on tehtävä selväksi, mikä puolueen kanta eläinsuojelun nimissä tapahtuvaan eläinten tappamiseen ja murhapolttoihin oikein on.

Onko vihreä puolue terrorismin kannalla vai sitä vastaan? (Pääkirjoitus, Ilkka 14.1.1996.)

(kursivoinnit PJ)

Demonisoivan diskurssin ”luonnollisuutta” ja vaihtoehdottomuutta on edelleen retorisesti korostettu erilaisilla ”ääri-ilmaisuuilla” – jotka retorisia vaikuttamiskeinoja tarkastellut Juhila (1993) lukee yhdeksi ”faktuaalistamisstrategiaksi” – kuten *kaikki, mikään, jokainen, missään tapauksessa, mahdotonta*:

Eläinten suojelijoita teeskentelevät olevansa rikolliset, jotka ovat murtautuneet tarhoihin ja saaneet siellä aineellisen tuhon lisäksi vielä enemmän pahaa aikaan eläinten joukossa. *Mikään* taho ei tunne myötätuntoa niin häikäilemätöntä toimintaa kohtaan. – – Brutaali hyökkääminen eläinten kimppuun loukkaa *jokaista* eläimiin asiallisesti suhtautuvaa, ja se inhottaa *riippumatta* suhtautumisesta tarhaeläinten kasvattamiseen ja turkisten tuottamiseen. – – Ensisijaisesti ja viime kädessä tarhaterroristit ovat hyökänneet lakia ja yhteiskuntaa vastaa, ja heidän on *mahdotonta* odottaa *miltään* taholta ymmärtämystä anarkistiselle toiminnalleen. Malli on ulkomainen ja *kaikkialla* tuomittu. (*Terroriä ja suojelua*, kolumni, Pohj. 1.6.1995.)

Terrori-iskuja turkistarhoihin on *mahdoton* ymmärtää saati hyväksyä. Iskulauseidensa mukaan vapauttajina esiintyvät tihutyöntekijät ovat tuottaneet sadoille ketuille kärsimystä ja kuolemaa. (Pääkirjoitus, HS 1.6.1995.)

’Murha’ ja ’sota on alkanut’ -viestejä tarhojen seinille sutanneet ilkeiden tekijät näyttävät edustavan ’linkolalaista’ suuntausta, joka sallii, hyväksyy ja jopa kannustaa väkivallan käyttöön oman suojeluasian edistämiseksi. Se ei ole *missään tapauksessa* hyväksyttävissä. (Pääkirjoitus, AL 31.5.1995.)

(kursivoinnit PJ)

Demonisoiva diskurssi esiintyy siis toimittajien kolumneissa ja pääkirjoituksissa jopa niin itsestään selvänä, että se sulkee vaihtoehtoiset tulkinnat ja merkitykset pois paitsi illegitiimeinä, myös *mahdottomina*, "ei-ajateltavissa-olevina". Palaan näihin hegemonisoimisen strategioihin vielä seuraavassa luvussa.

Muut eläinoikeusjulkisuuden hallitsevat diskurssit, eli tirivialisoivan ja kriminalisoivan diskurssin, voi puolestaan ymmärtää hegemonista diskurssia "apupojan asemassa" tukevinä diskursseina, jotka legitimoivat sen oikeutusta (ks. Jokinen & Juhila 1993, 81). Näitä diskursseja ei ole sanomalehdissä tuettu ja nostettu etualalle samalla painokkuudella kuin demonisoivaa diskurssia, mutta niiden yleisyys koko aineistossa tekee niistä yhtä kaikki dominoivia. Eläinaktiivisteja marginalisoivina ja "legitiimistä yhteiskunnasta" ulossulkevinä (ks. luku 10.3) diskursseina ne tukevat ja oikeuttavat demonisoivan diskurssin konstruointia jyrkkiä tulkintoja.

Eläinoikeusliikettä määritelleiden toimijoiden ja diskurssien tarkastelu osoittaa, että suomalainen sanomalehdistö on varsin pitkälti toistanut niitä vakiintuneita yhteiskunnallisten protestien tulkinnan ja kehystämisen tapoja, joihin jotkut tutkijat ovat viitanneet *protestiparadigmana* (ks. luku 5.2). Kuten radikaalien protestien tapauksessa yleisemminkin (ks. McLeod & Hertog 1999, 312–320), eläinoikeusjulkisuudessa on nojaututtu vahvasti viranomaislähteisiin ja -tulkintoihin ja korostettu muun muassa aktivistien toiminnan väkivaltaisuuksia ja rikollista luonnetta tai toisaalta sen näytöksenomaisuutta, kypsymättömyyttä ja naiiviutta ja aktivistien "kummajaisuutta". Aktivistien ääneen pääsyä ja julkisia representaatioita säätelämällä sanomalehdissä on varsin voimakkaasti delegitimoitu, demonisoitu ja marginalisoitu liikettä. Protestiuutisoinnille tyypilliseen tapaan julkisuudessa on myös vedottu vahvasti yleiseen mielipiteeseen ja hyödynnetty sitä sosiaalisen kontrollin välineenä. Tähän moraalisen paniikin vastareaktiona syntyneeseen moraalisen järjestyksen vahvistamisen projektiin paneudutaan seuraavassa luvussa.

10 MORAALISESTA PANIIKISTA MORAALISEN JÄRJESTYKSEN VAHVISTAMISEEN

Tarkastelen tässä luvussa eläinoikeusliikkeen tapausta mediajulkisuuden areenalla materialisoituneena kollektiivisena yhteiskunnallisena reaktiona eli *moraalisena paniikkina*. Siirryn yksittäisten tapausten tai teemojen (luku 8) ja eläinoikeusjulkisuudessa risteilevien kilpailevien diskurssien (luku 9) sijasta tarkastelemaan eläinoikeusjulkisuutta ”makrotasolla”, eräänlaisena yhtenä yhtenäisenä kertomuksena, jolla on ollut alkupiste, useita käännekohtia ja kliimakseja ja joka ajoittain on vaimentunut tai päättynyt näennäiseen sulkeumaan – noustakseen uusien tapahtumien ja käännteiden myötä jälleen mediajulkisuuden agendalle. Kyse on siis ollut eräänlaisesta jatkokertomuksesta, joka yhä edelleen nousee säännöllisin väliajoin julkisuuden valokiilaan. Tätä jatkokertomusta luen moraalisen paniikin käsitteen läpi.

Moraalisen paniikin voi Chas Critcherin (2003, 5) tavoin tiivistää kolmeen keskeiseen ulottuvuuteen: siinä on kyse 1) määrittelyn ja toiminnan prosessista, 2) yhteisön moraalisten rajojen merkitsemisestä ja 3) joukosta erilaisia ja -asteisia diskursseja. Moraalinen paniikki siis syntyy ja elää diskursseissa, joissa määritellään paniikin kohteena olevaa uhkaa ja samalla tätä uhkaa vastaa puolustautuvaa moraalista yhteisöä. Tämän symbolis-diskursiivisen ulottuvuutensa lisäksi moraalilla paniikilla on myös materiaallinen ulottuvuus: tietynlaisista diskursiivisista määrittelyistä voi seurata konkreettista toimintaa, kuten lainsäädännöllisiä uudistuksia. Myös eläinoikeusjulkisuuden voi hahmottaa näiden kolmen ulottuvuuden kautta: Eläinoikeusliikettä on määritelty mediajulkisuudessa kilpailevissa diskursseissa, eri toimijoiden puheessa. Diskursseissa on paitsi representoitu eläinoikeusliikettä, sen toimintaa, tavoitteita ja motiiveja, myös määritelty keitä eläinaktivistit ovat ja samalla eksplisiittisemmin tai implisiittisemmin tuotettu myös diskurssien puhujien sekä laajemmin eläinoikeusliikkeen vastapuoleksi tuotetun ”me”-yhteisön” identiteettiä. Näin julkisuudessa on vedetty ja vahvistettu *yhteisön moraalisia rajoja* – mitä ”me” pidämme hyväksyttävänä, hyvänä, oikeana – sekä samalla *moraalisen yhteisön rajoja* – keitä ”meihin” kuuluu.

Moraalisen paniikin käsitteen ja diskurssianalyysin yhdistäminen onkin luonteva ja mielekäs – vaikkakaan ei erityisen yleinen – lähestymistapa. Critcher (2003, 168) painottaa, että diskurssianalyysi antaa mahdollisuuden analysoida sitä, miten kielellisillä strategioilla voidaan tuottaa ja oikeuttaa moraalisen paniikin prosessille tyypillisiä määrittelyjä ja reaktioita tai ratkaisuja. Diskurssianalyysin kautta on myös mahdollista tunnistaa, miten vahvasti yksittäinen tapaus vastaa klassista moraalista paniikkia: Siinä missä yksittäistä ilmiötä useimmiten merkityksellistetään moninaisissa, ristiriitaisissa ja kamppailevissa diskursseissa, ideaalityyppiselle moraalille paniikille on tyypillistä totalisoiva yhden yhtenäisen ja kiistämättömän diskurssin tuottaminen. Toisaalta taas tapauksissa, jotka hieman väljemmin seuraavat klassisen moraalisen paniikin mallia, voi hyvinkin esiintyä useita kilpailevia diskursseja. Niinpä moraalinen paniikki voidaankin ymmärtää kamppailuna ja pyrkimyksenä etuoikeuttaa tiettyjä sulkeutuneita määritelmiä ja estää muita tapoja merkityksellistää kohdetta. (Mt., 171).

Tarkastelen tässä luvussa ensinnäkin sitä, millaisena eläinoikeusliikkeen osakseen saama mediajulkisuus näyttäytyy moraalisen paniikin teoreettisesta viitekehystä käsin ja miten hyvin tapaus vastaa ideaalityyppistä moraalista paniikkia. Kuten Critcher (2003, 2) painottaa, moraalinen paniikki voidaan ymmärtää teoreettisena käsitteenä ja mallina ja siten eräänlaisena ideaalityyppinä, jonka ei voi odottaa löytyvän empiirisestä todellisuudesta sellaisenaan, mutta jonka tarjoamaa ”mittapuuta” vasten empiirisiä tapauksia voidaan mielekkäästi tarkastella. Moraalisen paniikin käsitteen olennainen hyöty onkin siinä, että se voi paljastaa toisaalta yhdenmukaisuuksia, toisaalta eroja erilaisten tapausten ja asiakysymysten välillä (mt., 154). Teoreettisena mallina ja ideaalityyppinä ”moraalinen paniikki” siis palvelee tutkimusta analyysivälineenä, jonka kautta voi lähestyä kulloistakin empiiristä tapausta. Toisaalta ”moraalista paniikkia” voidaan käyttää ja käytetään myös deskriptiivisenä käsitteenä kuvaamaan todellisia, empiirisiä tapauksia. Yksittäisen tapauksen ei siis tarvitse vastata täydellisesti (saavuttamatonta) ideaalityyppiä tullakseen tulkituiksi ja kutsutuiksi moraaliseksi paniikiksi.

Eläinoikeusliikkeen herättämän moraalisen paniikin purkamisen jälkeen siirryn tarkastelemaan tämän yhteiskunnallisen reaktion kääntöpuolta: sitä, miten yhteisö pyrkii puolustautumaan ja vahvistamaan rajojaan ja yhteisön moraalista järjestystä¹¹⁷ sitä horjuttavan uhan edessä. Tarkastelen ensinnäkin eläinoikeusjulkisuuden diskursseissa tapahtuvan identiteettituotannon merkitystä ”yhteiskunta-yhteisön” rajojen vahvistajana. Tässä luvussa siis ”luen uudelleen” eläinoikeusjulkisuuden diskursseja kiinnittäen tällä kertaa tarkempaa huomiota nimenomaan niissä konstruoituihin vastakkainasetteluihin. Tarkastelen lisäksi sitä, miten julkisuudessa on pyritty mobilisoimaan yhtenäistä moraalista rintamaa juhlimalla lojaalisuutta yhteisölle rituaalisten julkisten tuomioiden muodossa, peräänkuuluttamalla ja tuottamalla yksimielisyyttä ja yhtenä-

¹¹⁷ ”Moraalista järjestystä” käytän tässä Wuthnown (1989) tapaan merkitsemään yhteisöä koossa pitävää järjestystä, joka syntyy yhteisön käyttäytymistä ohjaavien moraalisten koodien varaan ja jota voidaan aktiivisesti vahvistaa esimerkiksi rituaalien ja ideologioiden/myyttien avulla.

syyttä sekä hyödyntämällä jaetun myyttisen perinnön symbolista voimaa. Todellisuudessa moraalinen paniikki ja yhteisön moraalisen järjestyksen vahvistaminen tietenkin elävät mediajulkisuudessa toistensa lomassa ja kietoutuvat diskursseissa erottamattomasti yhteen. Analyysin selkeyden kannalta pidän kuitenkin järkevänä jäsentää näitä kahtena rinnakkaisena reaktiona ja tapahtumakulkuna.

10.1 Moraalinen paniikki ominaisuuksina ja prosessina

Moraalisen paniikin käsitettä ovat sen alkuperäisen ”isän”, Stanley Cohenin¹¹⁸, jälkeen hyödyntäneet muun muassa Birminghamin Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen tutkijat (ks. Hall ym. 1978), brittiläinen Philip Jenkins (ks. Jenkins 1992) sekä yhdysvaltalaiset sosiologit Erich Goode ja Nachman Ben-Yehuda. Eläinoikeusliikkeen herättämän moraalisen paniikin tarkastelussa nojautun lähinnä Cohenin (1980) ja Gooden ja Ben-Yehudan (1994a; 1994b) ajatuksiin. Tärkeänä apuvälineenä analyysissäni ovat kuitenkin toimineet myös Chas Critcherin (2003) Cohenin sekä Gooden ja Ben-Yehudan teosten pohjalta muotoilemat mallit: *moraalisen paniikin attribuuttimalli* ja *moraalisen paniikin prosessimalli*. Näihin malleihin nojautuen pohdin sitä, miten eläinoikeusliikkeen tapaus on vastannut moraalisen paniikin kriteereitä ja tyypillisiä vaiheita. Hyödynnän soveltuvilta osin Critcherin moraalisen paniikin mallien pohjalta eksplikoimia kysymyksiä, joihin yksittäisten tapausten analysoinnin tulisi hänen mukaansa kiinnittää huomiota.

Moraalisen paniikin käsitettä amerikkalaisessa sosiaalisen konstruktio- nismien kontekstissa soveltaneet Goode ja Ben-Yehuda lähestyvät moraalista paniikkia sitä määrittelevien elementtien tai kriteerien kautta. He erottavat moraalisisessa paniikissa viisi keskeistä ominaisuutta: 1) moraalisisessa paniikissa on aina kyse kasvaneesta huolestumisesta ja levottomuudesta, jota jonkin ryhmän käyttäytyminen ja sen seuraukset herättävät, 2) tämä uhaksi ja viholliseksi määriteltä ihmisryhmä on kasvavan vihamielisyyden kohteena, 3) uhasta vallitsee yksimielisyys yhteiskunnassa tai ainakin joidenkin yhteiskunnan osaryhmien keskuudessa, 4) ilmiön herättämät reaktiot ovat suhteettomia sen aiheuttamaan vahinkoon nähden ja 5) moraaliset paniikit ovat epävakaita ja katoavia: ne ilmaantuvan nopeasti ja myös rauhoittuvat nopeasti, joskin ne voivat myös nousta uudelleen esiin. (Goode & Ben-Yehuda 1994a, 33–41; 1994b, 156–159.)

Critcher (2003) nimeää Gooden ja Ben-Yehudan lähestymistavan *moraalisen paniikin attribuuttimalliksi* (*the attributional model of moral panics*). Tämän

¹¹⁸ Goode ja Ben-Yehuda (1994a, 12) tosin huomauttavat, että aivan ensimmäisen kerran moraalisen paniikin käsitteen tiedetään esiintyneen Cohenin kollegan ja ystävän Jock Youngin artikkelissa *The Role of the Police as Amplifiers of Deviance, Negotiators of Drug Control as seen in Notting Hill*, joka ilmestyi vuonna 1971 Cohenin toimittamassa teoksessa. Cohenin vuotta myöhemmin ilmestynyt *Folk Devils and Moral Panics* on kuitenkin ensimmäinen teos, jossa käsitettä on systemaattisesti hyödynnetty empiirisen tapauksen analysoinnissa ja josta moraalisten paniikkien tutkiminen on siis saanut lähtölaukauksensa.

mallin ja sen erittelemien paniikin ominaisuuksien pohjalta Critcher (mt., 29–30) muotoilee joukon kysymyksiä, jotka moraalisten paniikkien analyysin tulisi huomioida:

- 1) *Huolestuminen*: kuka huolestuu asiasta, miten laajaa huolestuminen on ja miten se ilmenee?
- 2) *Vihamielisyys*: Kuka määrittellään viholliseksi ja millaisen uhan tämä muodostaa? Tuottaako paniikki pahan ruumiillistumia, ”kansanvihollisia” (*folk devils*)?
- 3) *Konsensus*: vallitseeko uhan luonteesta, lähteestä ja vakavuudesta selvä konsensus, keitä konsensuksen piiriin kuuluu ja jääkö sen ulkopuolelle järjestäytyntä oppositiota?
- 4) *Suhteettomuus*: miten laajoiksi ilmiön ulottuvuuksia ja vaikutuksia väitetään ja kestävätkö väitteet tarkempaa tarkastelua?
- 5) *Epävakaus*: kuinka kauan moraalisen paniikin episodi kestää, miten nopeasti se kehittyä ja katoaa?
- 6) *Moraalivaatimusten esittäjät (claims makers)*: ketkä ovat pääasiallisia moraalisten vaatimusten ja väitteiden sekä vastaväitteiden esittäjiä, mitkä ovat heidän motiivinsa ja strategiansa, miksi ja miten menestyksekkäitä ne ovat?

Luvussa 6 lyhyesti esitellyn Cohenin (1980) moraalisen paniikin mallin Critcher (2003) puolestaan nimeää *moraalisen paniikin prosessimalliksi (the processual model of moral panics)*. Hän rekonstruoi Cohenin kuvaaman prosessin peräkkäisiksi vaiheiksi – joskin muistuttaen Cohenin tapaan, että kyseessä ei ole mekaanisesti eikä loogisella välttämättömyydellä etenevä, lineaarinen tapahtumaketju, vaan empiirisessä todellisuudessa eri toimijoiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa muotonsa saava prosessi, joka voi myös poiketa tyypillisestä tapahtumakulusta tai lopahtaa heti alkuunsa (mt., 18–19). Critcher (mt., 17–19) katsoo kuitenkin, että prosessissa on mahdollista erottaa tietynlainen tapahtumien järjestys, josta hän johtaa joukon kysymyksiä tapausten analysointivälineiksi:

- 1) *Ilmaantuminen (uhaksi havaitseminen)*: missä muodossa ”ongelma” ilmaantuu, mitä siinä pidetään uutena ja miksi ja miten se katsotaan uhaksi moraalille tai sosiaaliselle järjestykselle?
- 2) *Kartoittaminen (alustava selittäminen ja tulkinta mediassa)*: Kenestä/mistä esitetään ja minkälaisia stereotyyppisiä käsityksiä? Esiintyykö julkisuudessa tunnistettava ”kansanvihollinen”, tai merkkejä liioittelusta, ennustuksista, symbolisoinnista ja herkistymisestä?
- 3) *Moraaliset ristiretkeläiset (asiaa ajamaan ryhtyvät moraalisten vaateiden ja väitteiden esittäjät)*: Ketkä ovat keskeisiä moraalisia ristiretkeläisiä? Johdattelevatko vai seuraavatko he mediaa vai toimivatko rinnakkain? Minkälaisia orientatioita, mielikuvia ja selityksiä esiintyy?
- 4) *Asiantuntijat*: Kuka käyttää kysymyksessä asiantuntijavaltaa ja millä perusteella? Hyväksyykö media näiden toimijoiden asiantuntijuuden?
- 5) *Selviytyminen ja ratkaisu*: Minkälaisia ratkaisuja esitetään ja mihin toimenpiteisiin yllytetään? Ketkä vaativat toimenpiteitä? Ovatko innovaatiot menettelytapojen ja/vai lainsäädännön tasolla? Ovatko ne ”todellisia” vai symbolisia ratkaisuja?
- 6) *Vaimentuminen*: Milloin ja miksi huolestuminen kysymyksestä lakkaa? Häviääkö se kokonaan vai voiko se uusiutua? Minkälainen status ongelmalla on jatkossa?
- 7) *Perintö*: Mitä pitkän aikavälin vaikutuksia tapauksella on? Mikä on sen suhde aikaisempiin tai myöhempisiin tapauksiin?

Koska edellä mainitut mallit ovat joiltakin osin selvästi päällekkäisiä, en käytä niitä rinnakkain, vaan ennemminkin yhdistän niiden aineksia eläinoikeusjulki-

suuden analysoinnissa. Otan ensisijaiseksi lähtökohdakseni Cohenin tutkimukseen nojaavan prosessimallin, mutta täydennän tarkastelua Gooden ja Ben-Yehudan erittelemillä kriteereillä niiltä osin kuin nämä eivät sisälly prosessimalliin.¹¹⁹

10.2 Eläinoikeusjulkisuus moraalisenä paniikkina

Ilmaantuminen. Moraalisen paniikin alkuvaiheessa jokin käyttäytymismuoto havaitaan uhaksi, mutta tulkinta uhan luonteesta tai laajuudesta ei ole vielä tarkentunut tai yhdenmukainen (Crtcher 2003, 17). Herätyksen saattaa aiheuttaa jokin yksittäinen avainkokemus, joka tulkitaan osaksi laajempaa ongelmaa (mt., 140).

Eläinoikeusliikkeen tapauksessa moraalinen paniikki on mahdollista jäljittää varsin tarkasti yhteen avaintapahtumaan: ensimmäisiin Pohjanmaan turkistarhaiskuihin touko-kesäkuun vaihteessa 1995. Vaikka eläinoikeusliike oli käynnistellyt niin laillista kuin laitontakin toimintaa jo ennen tuota tapahtumaa, vasta ensimmäiset mittavat iskut nostivat sen todella mediajulkisuuden agendalle ja suuren yleisön tietoisuuteen. Kuten yleensäkin moraalisen paniikin alkuvaiheessa, eläinoikeusliikkeeseen kohdistuvan mediajulkisuuden alkua leimasi epämääräisyys, spekulatio ja epävarmuus uhan mittavuudesta ja luonteesta. Näitä tietenkin ruokki se, ettei iskujen tekijöistä ja näiden motiiveista ollut alkuvaiheessa tietoa (ks. luku 8.1.1), samoin kuin se, että turkistarhaiskujen taustalla oleva eläinoikeusajattelu ja laittoman suoran toiminnan taktiikka olivat vieraita suomalaiselle yhteiskunnalle ja kulttuurille.

Hyvin laaja yksimielisyys vallitsi kuitenkin heti siitä, että kyseessä oli huolestuttava, paheksuttava ja tuomittava toimintamuoto. Tulkinta ilmiön uhkaavuudesta perustui erityisesti valittuihin toimintakeinoihin, joiden katsottiin paitsi aiheuttavan kärsimystä eläimille ja toimivan eläinsuojelun päämääriä vastaan, myös sotivan demokraattisen yhteiskunnan pelisääntöjä vastaan:

[Kansanedustaja Tuija Brax:]

- Esimerkiksi kettutarhaisku oli eläinrääkkäystä. Mielestäni terrorismi ei kuulu demokraattiseen yhteiskuntaan. Kansalaistottelemattomuus on eri asia.
- Kansalaistottelemattomuus on väkivallatonta eikä haittaa sivullisia. Aktivisti laittaa siinä oman persoonansa alttiiksi, toimii omalla nimellään. Terroristi taas tekee tekonsa salaa. (*Tottelemattomuus vastaan terrorismi*, IL 10.6.1995.)

Eläinaktivistien katsottiin siis loukkaavan yhteisön moraalista järjestystä paitsi rikkomalla lakia myös rikkomalla avoimuuden ja vastuunkantamisen periaat-

¹¹⁹ Critcher (2003, 150–151) tulee moraalisen paniikin malleja kriittisesti tarkastellessaan siihen tulokseen, että Gooden ja Ben-Yehudan moraalisen paniikin attribuuttimalli on Cohenin mallia epätäydellisempi ja siitä on syytä hyödyntää vain tiettyjä elementtejä täydentämään prosessimallia. Critcher kritisoi attribuuttimallia mm. siitä, että se korostaa liikaa laajan kansalaishuolestuksen merkitystä moraalisen paniikin perustana, samoin kuin syyppäiksi osoitetun ”kansanvihollisen”, joka ei Critcherin mukaan ole empiirisen evidenssin valossa välttämätön edellytys moraaliselle paniikille.

teita. Toisaalta etenkin tarhauselinkeinon harjoittajat ja Pohjanmaan lehtien pääkirjoitustoimittajat kokivat myös itse turkistarhauksen vastustuksen paheksuttavaksi ja uhkaavaksi, ja tarhausta perusteltiin ja puolustettiin laillisena, tarkkaan säädeltyinä ja taloudellisesti ja työllisyysvaikutuksiltaan merkittävänä elinkeinona (ks. esim. pääkirjoitus, Ilkka 31.5.1995).

Tulkinta (kartoittaminen). Uhkaavaksi koetun ilmiön havaitsemisen ja ensimmäisten epävarmuuden leimaamien reaktioiden jälkeen ilmiö saa alustavan selityksensä ja tulkintansa. Tämä tulkintaprosessi tapahtuu ensisijaisesti mediajulkisuudessa, jossa esitetään näkemyksiä siitä, ketkä muodostavat ja minkälaisen uhan. (Cricher 2003, 17.) Uhan identifioimisen prosessissa on välttämättömyyttä muodostaa käsitys sen luonteesta, ja niinpä poikkeaviksi ja uhkaaviksi katsottuja ihmisiä kategorisoidaan tiettyihin sosiaalisiin tyyppeihin, heidän toimintaansa selitetään ja motiivejaan tulkitaan, ja moraalisten paniikkia herättävä käyttäytyminen rinnastetaan muihin vastaaviksi katsottuihin käyttäytymismuotoihin (Cohen 1980, 74). Tulkintavaiheessa mukaan tulevia strategioita ovat ilmiön liioittelu ja vääristely, ennustukset tulevista ongelmista sekä herkiminen muille näennäisesti samanlaisille tapauksille (Cohen 1980; Critcher 2003, 17). Mediajulkisuudessa esiintyy myös symbolisointia, eli ”poikkeavaan” ilmiöön tai ryhmään liitetyt nimitykset saavat voimakkaan symbolisen latauksen: ne alkavat edustaa epätoivottuina pidettyjä tapahtumia, käyttäytymismuotoja tai ihmisiä. Myös hiustyylin ja pukeutumisen kaltaiset ulkoiset merkit voivat alkaa symbolisoida näitä nimityksiä ja niiden edustamaa epäilyttävää statusta. (Cohen 1980, 40.)

Eläinoikeusjulkisuudessa pyrittiin ensimmäisiä tarhaiskuja seuranneina päivinä, viikkoina ja kuukausina aktiivisesti ottamaan selvää uudesta ilmiöstä, sen luonteesta, laajuudesta ja vakavuudesta. Iskut kytkettiin etenkin iltaapäivälehdissä hyvin nopeasti laajempaan laittoman eläinoikeustoiminnan kontekstiin. Julkisuudessa kerrottiin kesällä 1995 muun muassa ulkomaisesta esikuvasta ALF:stä, sekä suomalaisten eläinaktivistien levittämistä iskuohjeita jakavista lehdistä. Näin eläinoikeusliikkeestä syntyi varsin uhkaava kuva: liike ei ollut vaaraksi ainoastaan turkistarhaajien elinkeinolle, vaan myös esimerkiksi eläinkokeitten tekijöille – ja rikollisiin ja mahdollisesti väkivaltaisiin keinoihin turvautuvana liikkeenä itse asiassa koko lailliselle yhteiskuntajärjestykselle. Vasta vähitellen tulevien vuosien aikana kuva eläinoikeusliikkeestä monipuolistui, kun sitä ei samaistettu enää yksiselitteisesti laittomiin iskuihin ja terrorismiin, vaan julkisuudessa alettiin käsitellä jonkin verran myös maltillisempia protestitoimia sekä muun muassa eläinaktivistien maailmankatsomusta ja vegaanista elämäntapaa.

Alusta alkaen eläinoikeusliikkeen herättämässä kohussa on ollut ilmeistä, että ympäröivällä yhteisöllä on ollut tarve sekä tunnistaa ja määritellä ilmiö että pyrkiä selittämään sitä. Tuntematon uhka, yhteisön sisältä esiin nousevat ”muukalaiset”, pyrittiin siis ottamaan haltuun määrittelemällä toiminta yksiselitteisesti tiettyyn kategoriaan – ensireaktioissa melko yksimielisesti terrorismiksi, myöhemmin kilpailevissa diskursseissa terrorismin ohella vaihtelevasti ilkeiksi, rikollisuuksi, nuoriso-oireiluksi, sukupolviliikehinnäksi, elämäntapailmiöksi tai ruohonjuuritason politiikaksi ja moraaliseksi vallankumo-

ukseksi (ks. luku 9). Vastaavasti julkisuudessa ei ole tarjottu vain yhtä selitystä ja tulkintaa liikkeen toiminnasta ja motiiveista, vaan eri diskursseissa on esitetty kilpailevia näkemyksiä. Vain harvoin selityksiä on kuitenkaan haettu nimenomaan eläinten asemasta; useammin selitystä ja syytä on etsitty itse eläinaktivisteista: näiden sokeasta fanaattisuudesta, väkivallan ihannoinnista ja yhteiskunnan vastaisuudesta tai jännityksen ja julkisuuden hakemisesta ja pätemisen-tarpeesta. Nämä tulkinnat vaarallisista ja irrationaalisista motiiveista ovat olleet omiaan vahvistamaan moraalista paniikkia.

Tulkintoja eläinoikeusliikkeen toiminnan luonteesta on tuotettu paitsi nimeämiskäytännöillä ja selityksillä, myös analogioilla. Rinnastukset ennalta tunnettuihin ilmiöihin auttavat jäsentämään ja merkityksellistämään uutta ilmiötä, ja niiden kautta eläinoikeusliike on useimmiten kytketty uhkaavien ilmiöiden, kuten terrorismin, uskonnollisen fanatismiin ja rikollisuuden, yhteyteen (ks. myös luku 9). Niin analogiat kuin nimeämiskäytännötkin toimivat tehokkaina symbolisoinnin välineinä, eli ne lataavat eläinoikeusliikkeeseen hyvin vahvoja mielikuvia ja merkityksiä ja liittävät sen laajempaan ”pahuuden” joukkoon:

Monet eläinradikaalien järjestöt kuuluttavat jo julki tarvettaan hankkia uudelle puh-tauden ja ainoan oikean mielipiteen kärkijoukkoille omia marttyyreita. Ja juuri siinä kohdassa kiltti vegaani alkaa muistuttaa oudosti Hizbollahin soturia. (*Turkisten vastustaminen on kansainvälinen liike*, kolumni, Ksml 11.1.1998.)

Tähän asti turkisiskujen tekijöiden ja Oikeutta eläimille -yhdistyksen suhde on ollut kuin Irlannin laittoman tasavaltalaisarmeijan IRA:n ja sen poliittisen siiven Sinn Feinin.

”Toiset” iskevät öisin, ”toiset” ymmärtävät päivisin. Tv-haastatteluissa, julkilausumissa, mielenosoituksissa.” (*Kuka päästi uskottavuuden karkuun*, kommentti, IS 8.12.1997.)

”Eläinten vapautusrintama lienee juuri tällä hetkellä eräs suurimpia vaaroja yhteiskunnan turvallisuudelle. Se on rinnastettavissa pelättyihin moottoripyöräjengeihin, joiden toiminnalle on asetettu yhä selkeämpiä rajoja.” (*Äärieläinaktivistit toimivat rikollisliigana*, kolumni, Ksml 13.12.1997.)

Symbolisointia tapahtui myös itse liikkeen sisällä: tietyt nimitykset (”kettutyttö”, ”ekoterroristi”) nousivat koko liikkeen symboleiksi ja symboloivat samalla liikkeelle tuotettua illegitiimiä ja ”poikkeavaa” statusta. Myös tietyt ulkoiset merkit, kuten hupparit ja reisitaskuhousut alkoivat symboloida eläinaktivismia ja -aktivisteja (ks. erit. *Eläinten vallankumous*, Sunnuntaisuomalainen/Ksml ja Pohj. 15.11.1998).

Tarvetta musta-valkoisiin ja varsin stereotyyppisiin tulkintoihin ja eläinaktivistien sovittamiseen tiettyyn ”mentaaliseen lokeroon” vaikka väkivalloin lienee lisännyt ilmiön moniselitteisyys. Kuten luvussa 8 todettiin, suomalaisesta protestiperinteestä ainakin osittaisen irtioton tehneen liikkeen toimintataktikoille ei ollut kansallisessa merkitysavaruuksessa valmiina olemassa nimityksiä. Liikkeen toiminnan identifioiminen kansalaisliikehdinnän ja protestoinnin kategoriaan oli näin ollen ongelmallista. Vielä ongelmallisempaa edustuksellisuuden logiikalle perustuvan poliittisen järjestelmän kontekstissa olisi epäilemättä ollut tulkita suoraa vaikuttamista ja jopa laittomia keinoja käyttäneen liikkeen toiminta politiikaksi.

Toisaalta eläinoikeusliike ei välttämättä ole asettunut ongelmitta myöskään muihin sille ehdotettuihin, ennalta tunnettuihin toiminnan kategorioihin: Tavanomaisesta rikollisuudesta se on poikennut epäitsekkinä (omaa etua tavoittelemattomine) ja ideologis-poliittisine motiiveineen¹²⁰. Myöskään itsetarkoituksellisen ilkeiden lokeroon tiettyjä (poliittisia, moraalisia) päämääriä ajavan liikkeen toimintaa on vaikea sovittaa ristiriidoitta. Eläinoikeusaktivistien tekemät, eläinten hyväksikäyttöön liittyvään materiaan kohdistuneet vahingon teot ovat myös poikenneet siitä toiminnasta, joka yleensä ymmärretään terrorismiksi, eli ideologis-poliittisesti motivoituneesta, usein siviiliväestöön kohdistuvasta, pelon herättämiseen ja painostamiseen pyrkivästä väkivallasta. Toisaalta juuri terrorismi-käsitteen ja sen soveltamisen epämääräisyys ja tulkinnanvaraisuus¹²¹, samoin kuin se ettei Suomessa ole jouduttu tekemisiin ”oikean” terrorismin kanssa, on tehnyt mahdolliseksi soveltaa nimitystä eläinoikeusliikkeeseen. Houkuttelevaa tästä on moraalisen paniikin pyörteissä epäilemättä tehnyt terrorismi-leiman mukanaan kantava voimakas emotionaalinen lataus. Edes Yhdysvaltoihin 11. syyskuuta 2001 kohdistunut tuhansia ihmishenkiä vaatinut terrori-isku ja sen mukanaan tuoma terrorisminvastainen sota ja EU-maiden terrorismilainsäädäntö eivät ole saaneet toimittajia peräytymään kotimaisen eläinoikeusliikkeen tulkittamisesta terrorismiksi¹²².

¹²⁰ Uudenlainen rikollisuus onkin ollut haaste myös suomalaiselle poliisille, joka on alkanut viime vuosina puhua *ideologiarikoksista* eli aatteen motivoimista rikoksista. Näihin luetaan niin eläinaktivistien kuin skinheadienkin rikokset tai vaikkapa uskonnollisesti motivoitunut rikollisuus. (Ks. *Poliisin uusi tuttu*, HS 12.11.2000.)

¹²¹ Esimerkiksi YK:n sisällä on käyty vuosikymmeniä kiistelystä siitä, miten terrorismi tulisi määritellä: osa maista haluaisi erottaa ”vapaustaistelija” ”terroristeista”, toisten mielestä taas toiminnan motiiveilla ei ole merkitystä, vain teoilla (ks. *YK ei yksimielinen terrorismin käsitteestä*, HS 31.10.2001). Euroopan unionin sisällä taas kiistanalainen keskustelu terrorismin luonteesta kävi ajankohtaiseksi vuonna 2001, kun EU alkoi valmistella terrorismilainsäädäntöä. EU:n vuonna 2002 hyväksyttyä puitepäättöstä noudattaen myös Suomi teki rikoslakiin lisäyksiä terrorismirikoksista, jotka tulivat voimaan helmikuun 2003 alussa. EU:n puitepäätöksessä terrorismi määriteltiin rikollisuudeksi, jonka tarkoituksena on pelotella vakavasti väestöä, pakottaa aiheettomasti viranomaiset tai kansainvälinen järjestö johonkin tekoon tai pidättäytymään jostakin teosta tai horjuttaa vakavasti jonkin maan tai kansainvälisen järjestön poliittisia, perustuslaillista, taloudellisia tai sosiaalisia perusrakenteita tai tuhota ne. Suomen rikoslain uuteen terrorismirikoksia koskevaan lukuun (luku 34 a, 6§) määritelmä siirtyi muodossa: ”Rikoksentehtävällä on terroristinen tarkoitus, jos hänen tarkoituksenaan on: 1) aiheuttaa vakavaa pelkoa väestön keskuudessa; 2) pakottaa oikeudettomasti jonkin valtion hallitus tai muu viranomainen taikka kansainvälinen järjestö tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin; 3) oikeudettomasti kumota jonkin valtion valtiosääntö tai muuttaa sitä tai horjuttaa vakavasti valtion oikeusjärjestystä taikka aiheuttaa erityisen suurta vahinkoa valtiontaloudelle tai valtion yhteiskunnallisille perusrakenteille; tai 4) aiheuttaa erityisen suurta vahinkoa kansainvälisen järjestön taloudelle tai sellaisen järjestön muille perusrakenteille. (HE188/2002.)

¹²² Lehtien pääkirjoituksissa terrorismi-nimitys on ollut edelleen käytössä erilaisina variaatioina (mm. ekoterrorismi, turkistarhaterrorismi) tutkimuksen varsinaisen aineiston ulkopuolelle jäävissä kirjoituksissa – myös syyskuun 11. jälkeen. Kriittiköä nimityksen harkitsematonta viljelyä kohtaan on sen sijaan tullut pääkirjoittajapiirien ulkopuolelta: esimerkiksi Helsingin Sanomien entinen päätoimittaja Simopekka Nortamo kritisoi syksyllä 2001 lehden vieraskynäpalstalla seuraavasti: ”Ennen syyskuun yhdeksätoista sana ’terrorismi’ oli kärsinyt inflaation ja muuttunut meillä muotisanaksi, jota heiteltiin harkitsematta. Nyt kai jo tajutaan, että lohialtaita tai turkistarhoja turmelevat ilkeiden tekijät eivät takuulla ole terroristeja, vaikka moni on hei-

Huolestuminen ja vihamielisyys. Moraalisen paniikin kohteeksi joutuvan ilmiön tai käyttäytymisen herättämä huolestuminen tulee ilmi monin tavoin: sen manifestaatioita voivat olla lisääntyvä mediahuomio, mielipidekyselyjen tulokset, vaatimukset lainsäädännöllisiksi uudistuksiksi tai ”moraaliseen puolustustais-teluun” käyvien järjestäytyminen painostusryhmäksi tai liikkeeksi (Goode & Ben-Yehuda 1994a, 33; 1994b, 157). Eläinoikeusliikkeen tapauksessa liikkeen radikaalin toiminnan herättämä vastarinta ei ole mobilisoitunut varsinaiseksi liikkeeksi tai toimintaryhmäksi, joskin turkistarhaajien etujärjestöineen voi katsoa edustaneen eräänlaista painostusryhmää, joka on pyrkinyt painostamaan poliittisia päättäjiä tehokkaampiin toimiin aktivistien toiminnan estämiseksi. Tämän lisäksi on esiintynyt lähinnä symbolisempaa moraalista mobilisaatiota mediajulkisuuden areenalla (ks. 10.4 ja 10.5). Eläinoikeusliikkeen eri toimijoissa herättämän huolestumisen keskiössä onkin ollut juuri mediajulkisuus, jonka kautta on uutisoitu niin vaatimukset kontrollitoimien kiristämiseksi lainsäädännöllisillä uudistuksilla kuin eläinoikeusliikkeen toimintaa koskevat mielipidemittauksetkin – joissa liikkeen radikaali toiminta ei ole juurikaan saanut ymmärrystä osakseen.

Huolestuminen on näkynyt myös liikkeen herättämän julkisen keskustelun laajuudessa. Vaikka mediajulkisuus onkin varsin vahvasti muotoutunut poliisin, eläinaktivistien, turkistarhaajien, oikeuslaitoksen ja aktiivisesti määrittelyvaltaansa käyttäneiden toimittajien väliseksi määrittelykamppailuksi, ilmiötä ovat kommentoineet – vaikkakin edellä mainittuja selvästi harvemmin – myös muun muassa poliitikot ja virkamiehet, tutkijat ja muut asiantuntijat, luonnon- ja eläinsuojelijat ja ”tavalliset kansalaiset”. Lisäksi eläinoikeusliikkeen herättämä huoli on löytänyt tiensä myös poliittisen järjestelmän foorumeille: turkistarhaajat ovat lähestyneet asiassa kansanedustajia ja kansanedustajat puolestaan ovat eduskunnan kyselytunnilla ”patistelleet” hallitukselta tiukennuksia lainsäädäntöön eläinaktivistien toimintaan puuttumiseksi (ks. *Häkämies ei halua rajoittaa eläinaktivistien mielenosoituksia*, AL12.12.1997). Oma viestiään ilmiön herättämästä huolestuneisuudesta ja uhan tulkitusta merkittävydestä kertoo myös se, että eläinoikeusliike on löytänyt vuodesta toiseen tiensä Suojelupoliisin vuosikertomuksien sisäisen turvallisuuden osioon (ks. esim. Suojelupoliisin vuosikertomus 2003; *Suojelupoliisi entistä huolestuneempi ääriryhmistä*, HS 3.5.1997).

Eläinoikeusliike, etenkin ongelman ytimeksi tulkittu ”ydinjoukko” tai johtajat, on saanut huolestumisen lisäksi osakseen myös varsin vihamielistä suhtautumista mediajulkisuudessa. Tämä on tyypillistä moraalisen paniikille, jonka pyörteissä uhaksi koetut ihmiset ja ryhmät tulkitaan yhteiskunnan vihollisiksi, poikkeaviksi ja ulkopuolisiksi ja siten oikeutetusti suuttumuksen, vihamielisyyden ja rangaistusten kohteiksi (Goode & Ben-Yehuda 1994a, 31). Vaikkakaan suinkaan kaikissa eläinoikeusjulkisuuden diskursseissa ei ole rakennettu liikkeestä viholliskuvaa, on hegemoniseen asemaan nousseessa demonisoivassa diskurssissa varsin yksiselitteisesti määritelty aktivistit yhteiskunnan ulkopuo-

---

tä siten luonnehtinut ja vaikka he rikoksiin syyllistyvätkin.” (*Kuka on terroristi ja mitä on terrorismi?* HS 17.11.2001.)

lisiksi ja yhteiskuntaa uhkaaviksi vihollisiksi. Vihollistulkintaa tukee hieman maltillisemmin äänenpainoin myös hegemonisen diskurssin "apudiskurssin" asemassa oleva trivialisoiva diskurssi. Jyrkimmissä tulkinnoissa liikkeen ei ole katsottu muodostavan uhkaa ainoastaan turkistarhaajille tai muille protestoinnin kohteille, vaan itse yhteiskuntajärjestykselle. Näin ollen "ekoterroristeista" on rakennettu mediajulkisuudessa suomalaista "kansanvihollista".

Reaktion intensiivisyys. Sekä attribuutti- että prosessimallissa esiintyviä "suhteettomuuden" tai "liioittelun" ja "vääristymisen" kriteerejä voi pitää ongelmallisina, sillä ne edellyttävät vertailua johonkin (mediajulkisuuden ja muiden sosiaalisesti konstruoitujen tulkintojen ja reaktioiden) ulkoiseen, objektiiviseen todellisuuteen. Juuri tähän seikkaan moraalisen paniikin käsitteen kriitikot ovat tarttuneet: moraalisen paniikin on katsottu edellyttävän representaatioiden vertaamista todellisuuteen (Thompson 1998, 140). Vaatimus on ongelmallinen erityisesti puhtaasti aineistossa pitäytyvän tiukan/episteemisen konstruktionismin (ks. luku 1.4) näkökulmasta, joka lähtökohtaisesti sulkee pois kielenkäytön ja määrittelyprosessin vertailun niiden ulkoiseen todellisuuteen. Suhteettomuuden kriteeriä vahvasti korostavat Goode ja Ben-Yehuda (1994a, 94–96) katsovatkin yksiselitteisesti, että moraalista paniikkia ei voi lähestyä tiukan konstruktionismin näkökulmasta – tai toisin päin, tiukka konstruktionisti ei voi puhua moraalista paniikista.

Suhteettomuuden kriteeri ei ole ongelmaton myöskään oman työni edustaman maltillisemman kontekstuaalisen/ontologisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin näkökulmasta. Vaikka en sulkeista aineiston (kielen) ulkoista todellisuutta pois tutkimuksesta, vaan päinvastoin pyrin ymmärtämään eläinoikeusliikkeen osakseen saamaa mediajulkisuutta ja yhteiskunnallista reaktiota joukkoviestintäinstituution kontekstissa ja yhteiskunnallis-kulttuurisessa yhteydessä, olen empiirisessä analyysissä kiinnostunut määrittelykamppailusta ja sen tuloksista eikä pyrkimyksenäni ole suoraan vertailla mediajulkisuudessa tuotettuja merkityksiä "objektiiviseen todellisuuteen". Tämä on luonteenomaisista etenkin diskurssianalyttiselle lähestymistavalle. Siinäkin tapauksessa, että kuitenkin oletetaan vertailu moraalisen paniikin näkökulmasta mielekkääksi ja kontekstuaalisen konstruktionismin viitekehyksessä periaatteessa mahdolliseksi, kohdataan ongelmia. Uhkan "suhteettomuuden" tarkastelu ja osoittaminen on käytännössä hyvin ongelmallista. Kuten Thompson (1998, 10) toteaa, moraalisen paniikin suhteettomuuden kriteerit ja indikaattorit ovat varsin epäselviä, ja läheskään aina käytössä ei ole esimerkiksi tilastojen kaltaista vertailukohtaa, vaan uhkassa on kyse huomattavasti subjektiivisemmista tekijöistä.

Eläinoikeusliikkeen tapauksessa ongelma käy varsin ilmeiseksi: ei ole alkuunkaan selvää, millä mittareilla eläinoikeusliikkeen "uhkaavuutta" tulisi mitata. Onko kyse uhkaavaksi tulkitun ryhmän koosta? Jos on, niin koko eläinoikeusliikkeen vaiko vain radikaalia toimintaa harjoittavan joukon koosta? Vai onko kyse tehtyjen iskujen määrästä? Vapautettujen eläinten määrästä? Tai kenties kiinni jäämättä olevien tekijöiden ja selvittämättä olevien iskujen määrästä?

Vai onko kyse aiheutettujen taloudellisten vahinkojen mittavuudesta?¹²³ Jos uhkaa arvioidaan liikkeen aiheuttamien taloudellisten vahinkojen kriteerillä, millä mittakaavalla: koko kansantalouden mitassa, turkistarhausvaltaisen paikakakunnan näkökulmasta, vaiko iskun kohteeksi joutuneen tarhaajan näkökulmasta? Vai ovatko uhkaavuuden kannalta oleellisempia kenties iskujen kohteille aiheutetut henkiset kärsimykset? Jos ovat, niin miten subjektiivisia tuntemuksia ja kokemuksia voidaan mitata? On siis nähdäkseni itsestään selvää, että eläinoikeusliikkeen muodostamalle uhalle ei ole olemassa mitään yksiselitteistä kriteeristöä ja asteikkoa, vaan uhka on väistämättä aina tulkinta- ja näkökulmakysymys. Niinpä myös uhan herättämän reaktion suhteellisuus ja suhteettomuus on näkökulmakysymys. Näin on ennen kaikkea sen vuoksi, että eläinoikeusliikkeen muodostamassa uhassa ja herättämissä reaktioissa ei ole nähdäkseni ollut kyse ensisijaisesti sen aiheuttamista todellisista materiaalis-taloudellisista vahingoista, vaan nimenomaan sen *symbolisesta uhasta* yhteisön moraalille järjestykselle.

Kyse ei ole vain eläinoikeusliikkeen julkisuutta koskevasta ongelmasta: koska moraalisisissa paniikeissa on määritelmällisesti kyse tuomittavana ja paheksuttavana pidetystä toiminnasta, jonka koetaan uhkaavan yhteisön moraalista järjestystä, ollaan nähdäkseni väistämättä tekemisissä vahvasti tulkinnanvaraisten, subjektiivisten ja kulttuurisesti määräytyvien kysymysten kanssa – toisin kuin silloin, jos arvioidaan esimerkiksi tautiepidemian tai luonnonkatastrofin aiheuttamia vahinkoja (joiden määrittely yhteiskunnallisiksi ongelmiksi on toki myös poliittinen ja sosiaalinen prosessi, ei itsestään selvä asia). Itse esittäisinkin ratkaisuksi moraalisen paniikin käsitteen osakseen saamaan kritiikkiin ennemminkin suhteettomuuden kriteerin lieventämistä tai peräti siitä luopumista ja näiltä osin moraalisen paniikin mallin muokkaamista, kuin joko tiukan konstruktionistisen lähestymistävän tai koko moraalisen paniikin käsitteen hylkäämistä. En allekirjoita Gooden ja Ben-Yehudan (1994a, 36–38) näkemyksiä, joiden mukaan juuri suhteettomuus olisi moraalisen paniikin erottamaton tunnusmerkki, joka sisältyisi määritelmällisesti jo itse käsitteeseen ja jota voitaisiin lähestyä empiirisesti ja määrällisesti erilaisten lukujen ja tilastojen (kuten rah summien tai uhrien, tekojen ja tekijöiden lukumäärien) kautta¹²⁴. Enemmänkin korostaisin Critcherin (2003, 144) näkemystä, jonka mukaan ”paniikki” viittaa *voimakkaaseen emotionaalisuuteen* (ei siis nähdäkseni välttämättä *liioitteluun*). Toisin kuin Goode ja Ben-Yehuda, pidän siis periaatteessa mahdollisena tarkastella tällaisia voimakkaan emotionaalisia, moraalisen paheksunnan leimaamia

¹²³ Helsingin Sanomien (*Kauhajoen tarhaiskussa vapaaksi 300 minkkiä*, 21.4.2004) tietojen mukaan Suomessa oli vuodesta 1995 lähtien, huhtikuuhun 2004 mennessä, tehty kaikkiaan 69 turkistarhaiskua, joista 12 oli ollut tuhopolttoja. Tuhopolttoista yhtään ei ollut selvitetty ja muistakin iskuista vain neljä, minkä lisäksi joitakin tapauksia on tulossa käräjille. Tarhaajille on arvioitu aiheutuneen noin 1,7 miljoonan euron vahingot iskuista.

¹²⁴ Gooden ja Ben-Yehudan (1994a) mukaan moraalisen paniikin suhteettomuutta voidaan mitata neljällä indikaattorilla: kyse on suhteettomuudesta, jos ongelman laajuutta ja vakavuutta mittaavia lukuja (1) liioitellaan tai (2) keksitään tyhjästä, (3) jos tietyn ilmiön herättämä kohu on selvästi suurempi kuin jonkun toisen yhtä uhkaavan tai vahingollisen ilmiön, tai (4) jos ilmiö saa yhtäkkiä huomattavasti enemmän huomiota kuin aikaisemmin, vaikka sen ”objektiivinen” vakavuus ei ole kasvanut.

kollektiivisiä reaktioita moraalisen paniikin käsitteen näkökulmasta ottamatta kantaa siihen, miten suurta ilmiön aiheuttama ”objektiivinen” vahinko on ollut. Puhuisinkin moraalisen paniikin yhteydessä mieluummin reaktion *intensiivisyydestä* kuin suhteettomuudesta. Intensiivisyydellä tarkoitan reaktion voimakkuutta, kiihkeyttä ja vahvan emotionaalista latausta.

Ymmärrän siis reaktion intensiivisyyden pikemmin laadulliseksi kuin määrälliseksi ilmiöksi. Olennaista ei näin ollen ole eläinoikeusliikkeen tapauksessa niinkään se, onko julkisuudessa mahdollisesti liioiteltu esimerkiksi aktivistien, heidän tekemiensä iskujen tai aiheuttamiensa taloudellisten vahinkojen määrää – kuten edellä todettiin, näistä lukumääristä ei voi suoraan johtaa ilmiön ”uhkaavuutta” – vaan se *millaiseksi* ilmiöksi eläinoikeusliike on tulkittu luonteeltaan. Merkinä reaktion intensiivisyydestä voi pitää sekä eläinoikeusliikkeen tulkittamista yhteiskuntaa vastaan asettuvaksi ja sitä uhkaavaksi terrorismiksi että sitä vahvan emotionaalista tapaa, jolla tulkinnat on esitetty: eläinoikeusjulkisuudessa on etenkin demonisoivan diskurssin yhteydessä hyödynnetty varsin voimallisia retorisia ja symbolisia tehokeinoja, kuten edellä mainittuja analogioita, samoin kuin konfliktin sotatilana merkityksellistäviä metaforia (ks. myös luku 8).

Orimattilan kihlakunnanoikeudessa esitettiin perjantaina täysin uusi tulkinta hätävarjelutilanteesta ja pakkotilanteesta. [Oikeusavustaja Paul] Perovuon mukaan ”eläinterroristit” olivat julistaneet Kuismalle ja hänen lailliselle elinkeinolleen sodan. Tätä todistivat kolme aikaisemmin tehtyä hyökkäystä ja uhkauskirje. Siksi aktivisti-liike muodosti jatkuvan uhan ja kestovaaran. Aktivistien pako turkistarhalta ei tarkoittanut hyökkäyksen loppumista vaan vetäytymistä uusiin aseisiin. Kuisma pystyi torjumaan tulevaisuudessa uhkaavan vaaran vain välittömällä toiminnalla. (*Eläinaktivistit Kuismalle jatkuva uhka ja kestovaara*, Pohj. 16.1.1999.)

Intensiivisyyden lisäksi eläinoikeusliikkeen tulkinta terrorismiksi voidaan nähdä myös liioitteluksi tai suhteettomuudeksi – jos siis halutaan ottaa kantaa reaktion ja ”todellisuuden” väliseen suhteeseen. Vaikka terrorismi on tulkinnanvarainen ja väljästi käytetty käsite, voidaan eläinten vapautusten, vahingontekojen ja tuhopolttojen kaltaisten tekojen niputtamista samaan ”terrorismi”-kategoriaan pommeja räjäyttävien ja ihmisiä kidnappaavien ja murhaavien poliittisten tai uskonnollisten terroristiryhmien ja -verkostojen kanssa, pitää perustellusti ”laadullisena liioitteluna”. Liioittelua terrorismi-leiman lyöminen eläinaktivismiin on myös Euroopan unionin ja Suomen rikoslain terrorismimääritelmien valossa (ks. alaviite 121).

Myös jonkinlaista eläinoikeusjulkisuuden ”vääristymistä” – laadullista ja määrällistä – voidaan katsoa esiintyvän, jos tarkastellaan sitä, mistä aiheista ja tapahtumista mediassa on kirjoitettu. Kuten luvussa 7 todettiin, eläinoikeusliikkeen saama mediajulkisuus on keskittynyt hyvin vahvasti liikkeen laittomaan toimintaan, ja paljon vähemmän huomiota ovat saaneet osakseen esimerkiksi liikkeen vegaaninen elämäntapa, liike kokonaisuudessaan tai liikkeen lailliset ja maltilliset toimintakeinot. Samaa aikaan kuitenkin niin toimittajat, tutkijat kuin poliisi ja Suojelupoliisikin ovat tutkimuksissaan tulleet siihen tulokseen, että useampien satojen aktivistien eläinoikeusliikkeestä vain varsin pieni – joi-

denkin kymmenien aktivistien – ”ydinjoukko” suunnittelee ja tekee iskuja (ks. esim. Kalliala 1999; *Supo ei usko iskuja tarhoille johdettavan rajojen ulkopuolelta*, Pohj. 9.12.1998; *Ydinjoukko hallitsee aktivistien verkostoa*, HS 10.4.1996). Näin ollen toimijoiden määrällä mitattuna varsin marginaalinen osa eläinoikeusaktivismista edustaa pitkälti julkisuudessa koko eläinoikeusliikettä. Tämän vääristymän taustalla ei tietenkään tarvitse epäillä toimittajien tarkoituksellista manipulatiota tai eläinoikeusliikkeen vastaista salaliittoa, vaan ilmiötä selittävät yksinkertaisesti tiedotusvälineiden toimintaa ohjaavat uutiskriteerit. Eläinoikeusliike painii siis julkisuudessa saman ongelman kanssa kuin muutkin yhteiskunnalliset liikkeet ja protestit: radikaalit ja dramaattiset toimintatavat, jotka varmimmin takaavat julkisuuteen pääsyyn, jättävät varjoonsa maltillisen ja lainkuuliaisien toiminnan ja tuottavat negatiivista julkisuutta ja kielteisiä reaktioita (ks.luku 5.3).

Herkistyminen ja ennustukset. Herkistymisessä on kyse prosessista, jossa moraalisen paniikin herättyä aletaan yhä herkemmin reagoida paniikin kohteena olevaan ryhmään liitettyihin tekoihin, vahinkoihin ja ilmiöihin – jotka kenties muussa tilanteessa jäisivät huomaamatta (Goode & Ben-Yehuda 1994b, 156). Yhteiskunta siis ikään kuin suuntaa tuntosarvensa kohti moraalisen paniikin ja julkisen keskustelun keskiössä olevaa ilmiötä ja kiinnittää huomiota asioihin, joita ei kenties muuten pidettäisi merkittävänä tai jotka ainakin tulkittaisiin toisin.

Eläinoikeusliikkeen herättämissä reaktioissa on ollut joitakin selviä merkkejä tällaisesta herkistymisestä. Herkistyminen on näkynyt erityisesti siinä, että ”viattomia” tapauksia – kuten turkiselinkeinon liittyvän rakennuksen yhteydessä olevan rakennuksen tulipaloa tai turkistarhan kulmilla liikkumista – on ilman tarkempaa harkintaa ja evidenssiä epäilty ja tulkittu eläinoikeusliikkeen tekosiksi. Esimerkiksi syksyllä 2000 Sulvalla epäiltiin tarhaiskun yritystä koiranulkoiluttajien liikuttua turkistarhan alueella. (Ks. luku 8.1.3.) Syksyllä 2002 taas Pohjanmaan turkistarhoilla riehunut botulinum-bakteerin aiheuttama myrkytystä ehdittiin julkisuudessa epäillä eläinaktivistien bioterrorismi-iskuksi ennen kuin myrkytyn luonnollinen alkuperä selvisi (ks. Juppi 2003). Eläinoikeusliikkeen radikaali toiminta on siis selvästi saanut sekä toimittajat että yhteiskunnan – etenkin turkistarhaajayhteisön – varuilleen.

Herkistymiseen läheisesti kytkeytyvä ilmiö on ollut tulevaisuuden ”profetioiden” esittäminen. Kuten luvussa 9.1 todettiin, eläinoikeusjulkisuudessa on toistuvasti esitetty ennustuksia liikkeen radikalisoitumisesta, otteiden koveneemisesta ja ulkomaisten esimerkkien seuraamisesta:

Suomen poliisijohto uskoo eläinaktivistien pienen ydinjoukon voivan laajentaa iskujaan turkistarhaajien omaisuudesta ihmisiin.
– Britanniassa uhkaillaan jo ihmisiä ja räjäytellään asuttuja kiinteistöjä. Poliisin keräämien tiedustelutietojen valossa on täysin perusteltua varautua ihmisiin kohdistuviin aktiviteetteihin Suomessa, sisäministeriön poliisijohtaja Kari Rantama kirjoittaa *Ilta-Sanomien* Vapaa sana -palstalla. (*Turkisiskut voivat poliisin mukaan osua pian ihmisiin*, IS 26.9.1998.)

Moraalivaatimusten esittäjät. Moraalinen paniikki ei synny itsestään vaan vaatii taakseen "asianajajia" eli moraalisia vaatimuksia ja väitteitä esittäviä toimijoita. Kyse voi olla tapauksen mukaan järjestäytyneistä painostusryhmistä tai hajanaisemmista toimijoista. Nämä moraaliset ristiretkeläiset rakentavat moraalisia barrikadeja ja tarjoavat muille välineitä orientoitua älyllisesti ja emotionaalisesti ilmiöön sekä mielikuvia ja selityksiä "poikkeavien" käyttäytymiselle (Cricher 2003, 17). Tehokkaan kampanjoinnin seurauksena jostakin painostusryhmästä liikkeelle lähtevä reaktio voi paisua moraalisen paniikin mittoihin.

Moraalisten paniikkien synnystä tai synnyttäjistä on esitetty eri teorioita: Jotkut korostavat ruohonjuuritasoa eli laajaa kansalaishuolestumista moraalisen paniikin perustana. Toiset taas katsovat moraaliset paniikit eliitin orkestroimiksi reaktioiksi. Kolmas selitysmalli painottaa "keskiortaan" eli muun muassa median, poliisin, poliittisten ja uskonnollisten ryhmittymien ja muiden organisaatioiden ja instituutioiden merkitystä moraalisten väitteiden ja vaateiden esittäjinä. (Goode & Ben-Yehuda 1994a, 127–140; 1994b, 159–168.)¹²⁵ Koska moraaliset paniikit eivät ole keskenään identtisiä, epäilemättä myös niiden alkuunpanijoiden koostumus vaihtelee tapauksesta toiseen, ja siksiärkevintä on tarkastella kutakin tapausta erikseen empiirisen evidenssin valossa, ottamatta minkään ryhmän ensisijaista asemaa ennalta annettuna. Tämän vuoksi on myös mielekästä yhdistää moraalisen paniikin tarkasteluun mediajulkisuuden toimijoiden tarkastelua.

Kuten edellä on todettu, määrällisesti tarkasteltuna eläinoikeusjulkisuuden määrittelykamppailu on ollut pitkälti poliisin, turkistarhaajien, eläinaktivistien, oikeuslaitoksen ja itse toimittajien käsissä. Kaikilla näistä ei ole kuitenkaan ollut samanlaista merkitystä moraalisen paniikin artikuloinnissa ja mobilisoinnissa. Eläinoikeusjulkisuudessa liikettä koskevia moraalisia väitteitä ja vaatimuksia ovat esittäneet erityisen voimallisesti turkistarhaajat etujärjestöineen sekä toimittajat – etenkin pääkirjoitustoimittajat (ks. 10.5). Toimittajien peräänkuuluttamaan yhtenäiseen moraalisen rintamaan ovat tosin hieman vähemmän ponnekaasti liittyneet myös useat muut toimijat, kuten eläinoikeusliikkeen tuominneet ja tiukempia kontrollitoimenpiteitä vaatineet poliitikot. Vaikka poliisiviranomaisten merkitys eläinoikeusliikettä määrittelevinä asiantuntijauktoriteetteina on ollut hyvin merkittävä (ks. seuraavassa), nämä ovat harvemmin esiintyneet varsinaisesti moraalisen mobilisaation organisaattoreina.

Siinä missä diskurssinanalyysi ohittaa yksilölliset intentiot ja suuntaa huomion kulttuurisiin merkitysjärjestelmiin ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa

¹²⁵ Goode ja Ben-Yehuda (1994a, 135–143; 1994b, 161–168) itse torjuvat eliittimallin ja kallistuvat "keskiortaan" intressiryhmien kannalle sekä ruohonjuuritason kannalle. Heidän mukaansa moraalinen paniikki edellyttää suuren yleisön huolestumista, mutta muun muassa poliittiset ja uskonnolliset ryhmittymät, järjestöt ja media ovat keskeisiä toimijoita tämän huolen artikuloimisessa, esiin tuomisessa ja moraalisen paniikin mobilisoinnissa. Goode ja Ben-Yehuda eivät anna medialle erityisasemaa moraalisten paniikkien orkestroijana, vaan näkevät sen yhtenä intressiryhmänä muiden intressiryhmien joukosta. Muun muassa Cricher (2003, 26) on kritisoinut Gooden ja Ben-Yehudan näkemyksiä media roolin aliarvioimisesta. Cricher itse korostaa voimakkaasti media merkitystä moraalisisissa paniikeissa ja asettuu näin samaan rintaan brittiläisten moraalisen paniikin tutkijoiden (Cohen, Hall ym.) kanssa.

tapahtuvaan merkitysten tuotantoon, moraalisen paniikin näkökulmasta on relevanttia kysyä, miksi tietyt toimijat ryhtyvät jonkin moraalisen kamppailun esitaistelijoiiksi. Goode ja Ben-Yehuda (1994a, 124–127, 142–143; 1994b, 159, 166) erottelevat kaksi ulottuvuutta, joilta selityksiä on etsitty: intressien ulottuvuuden ja moraalisen ulottuvuuden. He kuitenkin korostavat, että käytännössä materiaalisia intressejä ja ideologis-maailmankatsomuksellisia motivaatioita ei useinkaan voi yksiselitteisesti erottaa toisistaan, vaan voi ennemminkin olettaa kummankin olevan läsnä – vaikkakin vaihtelevin painotuksin – moraalisten ristiretkeläisten motiiveissa.

Eläinoikeusliikkeen tapauksessa on turkistarhaajien osalta tietenkin ollut kyse vahvasti omakohtaisesta kysymyksestä. Turkistarhaajille eläinoikeusliike on muodostanut kouriintuntuvan, omaisuuteen kohdistuvan uhan, mikä on ollut omiaan synnyttämään demonisoivia tulkintoja liikkeestä. Niinpä tarhaajat ovat peräänkuuluttaneet sekä moraalista tuomiota eläinoikeusaktivisteille että konkreettisia toimia poliisiviranomaisilta ja yhteiskunnalta iskujen estämiseksi ja myös iskujen kohteeksi joutuneiden tarhaajien taloudelliseksi tukemiseksi. Koska tarhaajille on itseoikeutetusti tarjoutunut uhrin osa eläinoikeusjulkisuudessa, he ovat myös onnistuneet herättämään myötätuntoa ja saamaan – ainakin moraalista, jos ei aina konkreettista – tukea vaatimuksilleen.

Vaikka tarhaajien näkökulmasta taloudelliset ja myös statukseen liittyvät intressit ovat konfliktin keskiössä, ei ole syytä epäillä tarhaajien moraalisen närkästyksen aitoutta. Eläinten hyväksikäyttöä itsestään selvänä ja luonnollisena pitävien tarhauselinkeinojen harjoittajien näkökulmasta eläinoikeusaktivistien moraaliset vaatimukset ovat epäilemättä näyttäneet vieraina ja kohtuuttomina, ja näiden toiminnan on koettu loukkaavan voimakkaasti yksityisomaisuuden koskemattomuutta ja elinkeinonharjoittamisen vapautta. Eläinoikeusliikkeen tarhaajien ja yleisemminkin maaseutuväestön keskuudessa herättämiä voimakkaita reaktioita voi ymmärtää myös maatalouden ja maaseudun murroksen taustaa vasten. Pohjanmaan tarhausalueilla eläinaktivistien hyökkäyksiä ei ole nähty irrallisena tapahtumana, vaan niitä on tulkittu laajemmassa maaseutuun kohdistuvan uhan ja yhteiskunnan ”viljelijävastaisuuden” kehityksessä: esimerkiksi Euroopan unionin jäsenyyden ja luonnonsuojelujärjestöjen suojeluvaatimusten on katsottu uhkaavan maaseudun ihmisiä ja elinkeinoja. Reaktiossa on siis osaltaan kyse maanviljelijäväestön kokemasta sosiaalisen aseman muutoksesta ja statuksen menetyksestä. (Konttinen 2003, 123–125.)

Toimittajilla sen sijaan ei ole eläinoikeuskonfliktissa puolustettavanaan vastaavalla tavalla henkilökohtaisia materiaalisia etuja tai sosiaalista statusta. Heidän roolinaan näyttää ennemminkin olevan toimia yleisinä yhteisön moraalisen järjestyksen vartijoina, jotka eivät ainoastaan ilmaise omia moraalisia kannanottojaan, vaan myös vaativat muita ottamaan osaa moraalisen järjestyksen vahvistamiseen. Toimittajien tapauksessa näyttäisi siis olevan vahvasti kyse ideologisesta ja moraalista ristirekkestä, jota voinee ainakin osittain selittää valtamedian taipumuksella status quon säilyttämiseen ja konsensusideologian hellimiseen (ks. luku 4.4). Critcherin (2003, 147) mukaan ”poikkeavien” paheksuminen ja moraalisten rajojen vetäminen onkin lehdistön keskeinen funktio. Eläinoikeusliike lakia rikkovine toimintakeinoineen on nähty uhkana ”yhteises-

ti sovituille pelisäännöille”, poliittiselle järjestelmälle ja yhteiskuntajärjestykselle. Toisaalta voi epäillä, olisiko toimittajien reaktio ollut aivan näin voimakas ja emotionaalinen, ellei eläinoikeusliikkeen esittämä moraaliskulttuurinen haaste koskettaisi niin vahvasti ja omakohtaisesti jokaista eläinten hyväksikäytölle perustuvan länsimaisen kulttuurin jäsentä ja siinä mielessä uhkaisi itsestään selvänä pidetyn elämäntavan perustaa.

Asiantuntijat. Moraalinen paniikki ei edellytä automaattisesti erityisiä auktorisoituja asiantuntijoita, mutta joissakin kysymyksissä asiantuntijoilla voi olla erityistä valtaa vaikuttaa etenkin median tapaan määritellä ilmiö (Critchler 2003, 18). Eläinoikeusjulkisuuden tapauksessa täysin ulkopuolisten asiantuntijalähteiden käyttö on ollut varsin vähäistä. Ajoittain toimittajat ovat kääntyneet eläinoikeusliikettä ja sen ajatusmaailmaa selittämään pyrkiessään filosofien ja yhteiskuntatieteilijöiden puoleen tai kuulleet tarhaiskujen tapauksessa esimerkiksi eläinlääkäreiden lausuntoja. Tutkijat ja muut tiedemaailman edustajat ovat kuitenkin päässeet esittämään näkemyksiään vain vajaassa 7 prosentissa jutuista, muut asiantuntijat taas reilussa 4 prosentissa jutuista. Ensisijaisina määrittelijöinä nämä esiintyvät vielä harvemmin. (Ks. tarkemmin liite 3.)

Suurinta asiantuntija-auktoriteettia moraalisen paniikin näkökulmasta ovat nauttineet mediajulkisuudessa merkittävimmän lähteen asemassa olleet poliisiviranomaiset. Nämä ovat olleet yleensä siinä mielessä osallisina tapahtumista, että ovat osallistuneet yksittäisten tapausten tutkintaan tai yleisemmin eläinoikeusliikkeen seurantaan (Supo). Poliisiviranomaisten, etenkin Suojelupoliisin, esittämiä tulkintoja eläinoikeusliikkeen muodostamasta uhasta voi pitää varsin merkittävänä moraalisen paniikin käyttövoimana, esitetäänhän poliisin näkemykset usein ennemminkin *faktoina* kuin tulkintoina. Ylimmän auktoriteetin antaminen juuri poliisille kertoo siitä, että eläinoikeuskonfliktia on käsitelty poliisin alaan kuuluvan rikollisuuden ja terrorismin kehityksessä huomattavasti useammin kuin vaikkapa yhteiskuntatieteilijöiden asiantuntemuksen alaan kuuluvana poliittisena ja sosiologisena ilmiönä tai filosofis-moraalisena kysymyksenä. Rikosasioissa auktoriteetti ja asiantuntemus ovat ikään kuin itseoi-keutetusti poliisin käsissä.

Toisaalta eläinoikeusjulkisuudessa on ajoittain kuultu asiantuntijoina myös varsin kyseenalaisia ja epämääräisiä lähteitä: Esimerkiksi eläinoikeuskohun ensihetkillä Helsingin Sanomat (4.7.1995) uutisoi, että ”eläinsuojelijoiden” hyökkäysten odotettiin kovenevan ja kohdistuvan myös muun muassa lääke-tehtaisiin. Auktoriteettina jutussa esiintyi ”ALF:n toimintaan perehtynyt britti Mark Matfield”, joka ennusti aktivistien iskujen jatkuvan Suomessa ”yksittäisinä, vaikeasti ennakoitavina hyökkäyksinä.” Tämä ennustus nostettiin kyseenalaistamatta jutun otsikkoon ja kärkeen, ja sen esittäjään viitattiin alaotsikossa vain ”asiantuntijana”. Itse jutusta käy kuitenkin ilmi, että Matfield edusti tutkijoiden ja suuryritysten RDS-järjestöä, jonka tehtävänä on levittää ”ymmärrystä koe-eläinten käytöstä lääketieteessä”. Eläinkoelobbyajasta tehtiin siis eläinaktivismin asiantuntija. Myös täysin anonyymeihin lähteisiin on turvauduttu joitakin kertoja eläinoikeusjulkisuudessa. Esimerkiksi Ilta-Sanomat (12.5.1995) perusti turkisliikkeisiin kohdistuneita vahingonteoista keväällä 1995 julkaiseman-

sa uutisen epämääräisille anonyymeille lähteille, jotka esitettiin liikettä tuntevi-
na asiantuntijoina. Lehti viittasi muun muassa ”erääseen asiaa tuntevaan”, ”toi-
minnasta selvillä olevaan mieheen” sekä ”asioista perillä oleviin” lähteisiin sel-
vittäessään salaperäisen EVR:n taustoja. Epämääräiset lähdekäytännöt kertone-
vat siitä, miten ”hukassa” toimittajat ja laajemminkin yhteiskunta olivat
eläinaktiivisuuden kanssa etenkin liikkeen alkuvaiheessa: kun Suomessa uutta il-
miötä tuntevista tulkitsijoista oli pulaa, miltei kuka tahansa liikkeen asiantunti-
jana esiintynyt saattoi tulla kuulluksi hyvin kriitikittömästi.

Konsensus. Moraalinen paniikki ei synny muutaman yksittäisen ihmisen näke-
myksistä, vaan kollektiiviseen reaktion ilmaantumiseen tarvitaan laajempaa
huolta. Yhteiskunnassa tai sen joidenkin osaryhmien keskuudessa pitää vallita
riittävä yksimielisyys siitä, että jonkin ryhmä tai käyttäytyminen aiheuttaa va-
kavan uhan (Goode & Ben-Yehuda 1994a, 34; 1994b, 157). Toisaalta tämän huol-
len ei välttämättä tarvitse olla olemassa *ennalta*, moraalisen paniikin ennak-
koedellytyksenä. Kuten Crichton (2003, 150) huomauttaa, moraalinen paniikki ei
välttämättä edellytä laajaa kansalaisten huolestumista, vaan kansalaisten huoli
ja ”yleinen mielipide” voidaan herättää ja luoda mediassa; riittää että moraalista
paniikkia ajamaan ilmestyy aktiivisia moraalisten vaateiden esittäjiä ja ilmiö
herättää huolta poliittisten eliittien ja median keskuudessa. On kuitenkin perus-
teltua olettaa Gooden ja Ben-Yehudan (1994a, 141) tapaan, että ainakaan laaja-
mittaisemman moraalisen paniikin luominen ei onnistu tyhjästä, eikä eliitti voi
noin vain manipuloida ”kansaa” huolestumaan jostain ilmiöstä, vaan huolelle
pitää ainakin olla olemassa otollinen pohja. Tällaisen paniikeille otollisen ilma-
piiriin ja pohjavireen voi tarjota nopeiden yhteiskunnallisten muutosten ja mul-
listusten mukanaan tuoma epävarmuuden ja kriisiytymisen kokemus; moraalisen
paniikit syntyvät usein ”rauhattomina, vaikeina, levottomina, uhkaavina
aikoina” (mt., 32) ja silloin kun yhteiskunnan moraaliset varmuudet ja rajat häi-
lyvät (mt., 52).

Eläinoikeusliikkeen tapauksessa aktivistien toiminnan paheksuttavuudes-
ta ja uhkaavuudesta on mediajulkisuudessa pyritty varsin voimallisesti tuotta-
maan konsensusta. Pitkälti tässä on onnistuttukin, sillä kuten edellisessä luvus-
sa on todettu, jyrkimmin uhkakuvia tuottava ja ilmiön tuomitseva demonisoiva
diskurssi on ollut valtamediassa hegemonisessa asemassa, trivialisoivan ja kri-
minalisoivan diskurssin tukemana. Erityisen pontevasti diskurssia ovat ajaneet
ainoaksi oikeaksi, vaihtoehdottomaksi tulkinnaksi itse toimittajat etenkin pää-
kirjoituksissa (ks. luvut 10.4 ja 10.5).

Konsensus ei kuitenkaan ole ollut kaiken kattava: Konsensusta aktiivi-
simmin ajavan ja tukevan sisäpiirin näyttävät mediajulkisuudessa muodosta-
van turkistarhaajat etujärjestöineen, toimittajat, poliisiviranomaiset sekä jotkut
eläinoikeusliikkeen toiminnan rajoittamista vaatineet ja tarhaajia puolustamaan
asettuneet poliitikot. Konsensukseen ovat sen sijaan tuoneet säröjä eläinoikeus-
liikkeelle ymmärtämystä osoittaneet tai ainakin sen herättämiä voimakkaita
reaktioita ja lain ja järjestyksen retoriikkaa kritisoineet toimijat, kuten jotkut
toimittajat, tutkijat ja poliitikot. Selkeimmin konsensuksen ulkopuolelle tai vas-
tarintaan ovat asettuneet tietenkin itse paniikin kohteet, eläinaktivistit, jotka

ovat julkisuudessa – varsin vaatimattomalla menestyksellä – pyrkineet haastamaan ulkoapäin tuotetut määrittelyt ja tulkinnat. Konsensuksen säröileminen on siis tullut näkyväksi marginaaliseen asemaan jääneissä holhoavassa, legitiimivassa, eksotisoivassa ja politisoivassa diskurssissa. Eläinoikeusliikkeen tapauksessa ei kuitenkaan näytä muodostuvan varsinaista järjestäytynyttä, moraalista paniikkia alas ajavaa oppositiota, vaan ennemminkin kyse on ollut yksittäisistä toisinajatteliijoista. Yhtä kaikki, toisinajattelijoiden merkitys on suuri moraalisen paniikin kululle. Kuten Critcher (2003, 245) toteaa, jotkut ryhmät kykenevät vastustamaan niille tuotettua vihollisleimaa siksi, että ne kykenevät mobilisoimaan tukea ja taistelemaan leimaamispyrkimyksiä vastaan median tai jopa oikeudenkäyntien kautta. Eläinoikeusliikkeen harvalukuisten julkisten ymmärtäjien roolia ei voi väheksyä julkisen määrittelykamppailun prosessissa, sillä nämä ovat ainakin ehdottaneet viholliskuvalla vaihtoehtoista tulkinnanmahdollisuutta.

On myös syytä huomata, että vaikka mediajulkisuus on nyky-yhteiskunnan keskeisin julkisen keskustelun areena ja sen voi olettaa näin laajemminkin edustavan ja heijastelevan yhteiskunnallista keskustelua ja ilmapiiriä, ei mediassa tuotetun kuvan perusteella tule tehdä liian yksioikoisia johtopäätöksiä siitä, miten laajasti mediajulkisuudessa tuotetut ja hegemonisoidut tulkinnat on hyväksytty yhteiskunnassa. On olemassa merkkejä siitä, että jyrkimmät demonisoivan diskurssin tulkinnat eivät ole ainakaan täydessä mitassaan lyöneet läpi yhteiskunnassa. Esimerkiksi suomalainen oikeuslaitos on ainakin toistaiseksi edustanut pääasiassa varsin maltillista linjaa eläinaktivisteja tuomitessaan, ja tekojen eläinsuojelullinen motiivi on joskus saatettu jopa nähdä lieventävänä seikkana. Tosin merkkejä oikeusistuinten linjan kiristymisestä on kenties ilmassa: Kun aktivistit on aiemmin tuomittu iskuista ehdollisiin tuomiin, keväällä 2004 Äänekosken käräjäoikeus tuomitsi ensimmäistä kertaa 23-vuotiaan eläinaktivistin ehdottomaan vankeuteen törkeästä vahingonteosta, törkeästä julkisrauhan rikkomisesta ja eläinsuojelurikoksesta. Kahdeksan kuukauden ehdoton vankeusrangaistus muunnettiin kuitenkin 170 tunniksi yhdyskuntapalvelua.¹²⁶

Ratkaisut. Reagoidessaan moraalisen paniikin kohteena olevaan ilmiöön media, (muut) moraalivaatimusten esittäjät sekä asiantuntijat esittävät myös näkemyksiä ongelman ratkaisemiseen vaadittavista toimenpiteistä. Mikäli olemassa olevia toimintavaltuuksia ei pidetä riittävinä, ratkaisuksi saatetaan esittää lainsäädännöllisiä uudistuksia. Aina moraalinen paniikki ei kuitenkaan johda kovinkaan konkreettisiin ratkaisuihin, vaan jopa lainsäädännöllisten muutosten merkitys voi olla ennemminkin symbolinen: kyse on symbolisen ja narratiivisen sulkeuman tuottamisesta paniikille. (Cricher 2003, 18, 141.) Osaltaan uudistusten toteuttamista voi ehkäistä se, ettei ratkaisuihin välttämättä löydy yksimiel-

¹²⁶ Kyseessä oli Karstulassa marraskuussa 2000 tehty tarhaisku, jossa vapautettiin satoja eläimiä ja hennattiin yli tuhannen ketun turkit, sekä vietiin eläinten siitoskortteja ja vahingoitettiin häkkeitä. (Ks. *Karstulan tarhaiskusta ehdotonta vankeutta*, Ksml 3.4.2004.)

syöttä. Vaikka ongelman olemassaolosta oltaisiinkin laajasti yksimielisiä, ratkaisusta neuvotellaan ja kamppaillaan (Goode & Ben-Yehuda 1994a, 32).

Kuten diskurssianalyysissä olen osoittanut, kamppailu eläinoikeusliikkeen tulkinnasta ja yhteiskunnallisen ongelman määrittelystä on merkinnyt myös kamppailua ratkaisusta. Koska pääsääntöisesti ongelmaksi on tulkittu nimenomaan eläinoikeusliike tai ainakin sen laittomat keinot, on ratkaisuja haettu ennen kaikkea liikkeen kontrolloinnista. Niinpä julkisuudessa onkin vaadittu muun muassa lisää resursseja ja toimivaltuuksia poliisille ja kovempia (ehdottomia) rangaistuksia aktivisteille. Vaatimuksia lainsäädännöllisistä uudistuksista tai olemassa olevien lakien tiukemmasta soveltamisesta ovat esittäneet lähinnä turkistarhaajat etujärjestöineen, toimittajat ja myös itse poliitikot. Turkistarhaajat esimerkiksi esittivät joulukuussa 1997 kansanedustajille, että poliisille pitäisi myöntää lupa eläinaktivistien puheluiden kuuntelemiseen ja mielenosoituksia pitäisi rajoittaa siten, etteivät ne häiritse elinkeinon harjoittamista (ks. esim. *Poliitikkojen on aika panna eläinaktivistit kuriin*, Pohj. 10.12.1997; *Iskut tarhoille ovat tihutöitä ja terrorismia*, AL 10.12.1997). Kontrollivaatimukset huipentuivat 1990-luvun lopulla ja vuosituhannen vaihteessa, kun jyrkimmissä näkemyksissä esitettiin, että valmisteilla ollutta rikollisjärjestöjen jäsenyyden kriminalisoivaa lainsäädäntöä olisi tullut soveltaa myös eläinoikeusliikkeen tapauksessa:

Oikeusministeri Kari Häkämies laittaisi eläinaktivistit kuriin EU-direktiivillä. Häkämiehen mukaan EU pyrkii yhteisessä lainsäädännössään siihen, että pelkästä vaaralliseen rikollisjärjestöön kuulumisesta voidaan rangaista ilman mitään tekoakaan. (*Häkämies laittaisi aktivistit kuriin direktiiveillä*, ESS 10.12.1997.)

Tarhaiskuista on toistaiseksi tuomittu ainoastaan ehdollisiin rangaistuksiin. Ne eivät selvästikään toimi ennalta ehkäisevästi, minkä takia rangaistuksia on syytä koventaa. – – Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä lakiesitys, jossa rikollisjärjestöjen toimintaan osallistuminen kriminalisoidaan. – – Eläinten vapautusrintaman tapaisilla organisaatioilla on myös kansainväliset esikuvansa, ja siksi olisi avoimesti pohdittava, pitäisikö niihin kuulumisen katsoa rangaistavaksi teoksi. (Pääkirjoitus, Pohj. 25.8.2000.)

Käytännössä lainsäädännölliset muutosvaatimukset ovat kuitenkin jääneet lähinnä ehdotusten tasolle. Konkreettisimpia toteutuneita ratkaisuja ovat olleet poliisin tiedustelu- ja tutkintatoiminnan tehostamistoimet. Esimerkiksi syksyllä 2003, Kokkolan suuren tarhaiskujen jälkimainingeissa, Länsi-Suomen läänin poliisiin perustettiin erillinen turkistarhaiskujen tutkintaan ja torjuntaan keskittyvä organisaatio (ks. esim. *Mahdollisten tekijöiden määrä ilmeisen pieni*, HS 24.9.2004). Suurimmaksi osaksi moraalisen paniikin ratkaisut eläinoikeusliikkeen tapauksessa ovat kuitenkin olleet symbolisia: eläinoikeusliike on määritellykkämpailun tuloksena suljettu legitiimin yhteiskunnan ja vakavasti otettavan keskustelun ulkopuolelle ja samalla yhteisön rajoja ja moraalista järjestystä on vahvistettu symbolisin keinoin.

Symbolisellakin ulossulkemisella voi kuitenkin olla kouriintuntuvia seurauksia ulossuljetuille toimijoille. Eläinaktivistien tapauksessa nämä ovat näkyneet poliisin ja oikeuslaitoksen ajoittaisina ylilyönteinä aktivistien kohtelussa. Kontrollin tiukkeneminen on siis näkynyt varsinaisten institutionaalisten (lainsäädännöllisten, organisatoristen) uudistusten sijasta ennemminkin olemassa

olevan lainsäädännön ja poliisin toimivaltuuksien soveltamisessa tai peräti veyntämisessä. Esimerkiksi Ihmisoikeusliitto ry. kritisoi 1990-luvun lopulla eläinaktivisteihin kohdistuneita tutkintatoimia ja tuomioita, joiden se katsoi rajoittavan eläinaktivistien kokoontumisvapautta (ks. *Ihmisoikeusliiton tuore raportti* – –, HS 8.12.1998). Myös eduskunnan oikeusasiamies moitti maalikuussa 1998 poliisin toimintaa eläinoikeusaktivistien tutkinnassa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) puolestaan otti 2000-luvun puolella tutkittavakseen eläinaktivistien aineistojen takavarikointia koskevat valitukset, joissa katsottiin Suomen viranomaisten rikkoneen muun muassa sananvapautta ja yksityiselämää koskevia ihmisoikeussopimuksen artikloja. Kyse oli tapauksesta, jossa poliisi Stockmannilla marraskuussa 1995 pidettyä mielenosoitusta tutkiessaan teki kotietsinnän kahden eläinaktivistien asuntoihin ja takavarikoi lentolehtisiä. Poliisi piti aineistoa takavarikossa noin vuoden ja suostui palauttamaan sen vastaan kun hovioikeus oli kumonnut Helsingin käräjäoikeuden antaman takavarikkopäätöksen ja KKO torjunut poliisin valituspyynnön. Hovioikeus katsoi takavarikon rikkovan kansalaisten sananvapautta vastaan estämällä mielipiteiden leviämistä. (*EIT tutkii eläinaktivistien aineiston takavarikot*, HS 4.6.2003.)

Kuten edellä todettiin, oikeuslaitoksen linja eläinaktivistien tapauksessa on ollut pääasiassa maltillinen. Joitakin ylilyöntejäkin on kuitenkin esiintynyt, ja näihin tiedotusvälineissäkin on saatettu suhtautua kriittisesti (ks. esim. *Liian kova linja?* AL 27.7.1997). Eniten kohua herätti kesällä 1999 ”alkuperäiselle ketutytölle”, Minna Saloselle, Helsingin käräjäoikeudessa määrätty vuoden ja kahdeksan kuukauden ehdoton tuomio koe-eläinlaitoksen kaniin varastamisesta yhdistettynä aiempaan ehdolliseen tuomioon. Tuomiota kritisoivat lehdissä muun muassa eräät oikeusoppineet, ja myös useimmissa pääkirjoituksissa tuomiota pidettiin muihin rikoksiin suhteutettuna kohtuuttomana.¹²⁷ Kohu jäi kuitenkin lyhyeksi, sillä hovioikeus kumosi käräjäoikeuden vangitsemispäätöksen välittömästi.

Leimaava mediajulkisuus ja moraalinen paniikki voi johtaa myös epävirallisen sosiaalisen kontrollin kiristymiseen: symbolisesta ulossulkemisesta saattaa seurata todellinen ulossulkeminen tietyistä yhteisöistä tai tietyiltä yhteiskunnan alueilta. Päätymisen Suojelupoliisin kirjoihin voi esimerkiksi estää työllistymisen tietyillä aloilla, ja jopa avoin esiintyminen julkisuudessa eläinaktivistina saattaa tuoda mukanaan negatiivisia seurauksia. Joitakin konkreettisia esimerkkejä sosiaalisesta ulossulkemisesta on jo nähty. Muutama eläinaktivisti on esimerkiksi menettänyt vakituisen tai keikkatyönsä näkyvän eläinoikeusliikkeessä toimimisen vuoksi.

Mikäli eläinaktivistien laittomat iskut jatkuvat ja yhteiskunnallinen ilmapiiri entisestään kiristyy, on toki edelleen mahdollista, että jyrkimmät tulkinnat ja kontrollivaatimukset alkavat tuottaa näkyvämpiä seurauksia sekä lainsäädäntöön että sen soveltamiseen poliisitutkinnassa ja oikeudenkäynneissä. Jonkinlaisia viitteitä tällaisesta ilmapiirin ja lainsäädännön kovenemisestä on saatu muiden suomalaisten radikaalien protestien tapauksessa (ks. *Perintö*).

¹²⁷ Tosin poikkeuksiakin esiintyi, ks. *Tuomiot tekojen mukaan eläinaktivisteille*, Ksml 9.7.1999.

Epävakaas ja vaimeneminen. Moraalinen paniikki on varsin intensiivinen kollektiivinen reaktio, minkä vuoksi on selvää, ettei se voi jatkua samalla intensiteetillä kovin pitkään. Yhteisön moraalista järjestystä uhkaavat teot menettävät toistuessaan kenties vähitellen symbolista voimaansa eivätkä kykene provosoimaan enää aivan yhtä voimakkaita reaktioita kuin alussa. Ainakin huomion ja reaktioiden herättäminen voi vaatia uusia innovaatioita ja toimien radikalisoitumista. Ilmiö menettää uutuus- ja samalla uutisarvoaan, ja suuri yleisö voi myös vähitellen kyllästyä ja turtua teemaan. Ennemmin tai myöhemmin moraalinen paniikki siis häviää tai peittyy näkyvistä, mutta se voi toisaalta ilmaantua myöhemmin uudelleen (Cricher 2003, 18).

Eläinoikeusliikkeen tapauksessa moraalinen paniikki ei ole esiintynyt vuosia jatkuneena vakaana reaktiona, vaan ennemminkin useiden paniikkien sarjana, jossa paniikkihuiput ja suvantokaudet ovat vuorotelleet. Ensimmäinen ja nähdäkseni myös pitkäkestoisin yhtäjaksoinen moraalinen paniikki kytkeytyi – kuten odottaa voi – ensimmäisiin Pohjanmaan tarhaiskuihin, joiden myötä eläinoikeusliike nousi julkisuuden agendalle. Ensimmäiseen moraalisen paniikin aaltoon sisältyi kuitenkin myös sellaista epätietoisuutta ja moniselitteisyyttä, joka jossain määrin jarrutti paniikin leimahtamista täyteen liekkiin: terrorismiuhkakuvien rakentelun ollessa hyvässä vauhdissa kukkamekoissaan julkisuuteen astuvat nuoret naiset väistämättä horjuttivat ainakin hetkellisesti uhkakuvien uskottavuutta ja yksiselitteisyyttä. Paniikki ja sitä lietsova terrorismiretoriikka sai kuitenkin uutta pontta, kun ”kettutyttöjen” oikeudenkäyntien aikaan Valtimolla ja Juankoskella poltettiin rehusekoittamo ja nahoittamo eikä tuhopolttojen tekijöitä saatu selvitettyä.

Myöhemmin paniikit ovat käyneet ensimmäistä moraalista paniikkia episodimaisemmiksi: yksittäiset iskut tai iskujen sarjat tai konfrontatiiviset mielenosoitukset ovat hetkeksi herättäneet voimakkaan mediakohun laantuakseen jälleen. Paniikin kytminen pinnan alla ja jopa eräänlainen kumuloituminen yhä uusien iskujen myötä on kuitenkin ollut ilmeistä, sillä myöhemmin iskujen herättämät reaktiot ovat olleet välittömästi hyvin jyrkkiä ja ensimmäisen paniikkiaallon kaltaista moniselitteisyyttä ei ole juurikaan esiintynyt. Eläinoikeusliikettä käsittelevä julkisuus näyttääkin ”kettutyttöjen” jälkeen yhä selkeämmin eriytyneen jyrkän tuomitsevaan isku-uutisointiin ja -kommentointiin (anonyymit tekijät) ja eläinoikeusliikkeen legitimiä puolta käsitteleviin positiivisempiin juttuihin (omilla nimillään ja kasvoillaan esiintyvät aktivistit). Lähinnä Orimattilan tapauksessa esiintyi moraalista paniikkia jonkin verran liennyttäviä tekijöitä: tekijät saatiin tällä kertaa heti kiinni ja he myös astuivat julkisuuteen lähes välittömästi, eikä tapaus ollut moraalisesti aivan yhtä yksiselitteinen kuin iskut aiemmin, olihan tällä kertaa syytettyjen penkillä myös aktivisteja ampunut turkistarhaaja. Kuitenkin itsenäisyyspäivän tapahtumia edeltäneet toistuvat tarhaiskut – ja myös samaan Orimattilan tarhaan kohdistuva häirintä – olivat kasvattaneet moraalisen närkästyksen sellaisiin mittoihin, että Orimattilan tapauksessa esiintyi aikaisempaa järjestäytyneempi ”ryhtiliike” vaatimassa aktivistien kuriin saattamista.

Moraalisen paniikin aaltojen väliset suvantokaudet eivät ole johtuneet siitä, että koettu uhka olisi lopullisesti poistunut ja ongelma ratkaistu. Ennem-

minkin kyse on ollut yhteiskunnallisille ongelmille tyypillisestä syklisyydestä, eli uusien käännteiden puutteesta mediajulkisuuden ja suuren yleisön huomio on vähitellen suuntautunut kohun huippujen jälkeen eläinoikeusliikkeestä muihin teemoihin. Median huomiosta kilpailemaan on myös tullut uusia kysymyksiä, kiistoja ja yhteiskunnallisia protesteja, kuten vuosituhannen vaihteessa uusliberalistisen globalisaation vastustajien protestit tai tasavallan presidentin itsenäisyyspäivän vastaanoton liikkeelle saamien ”kuokkavieraiden” mielenosoitukset. Toisaalta ajoittain eläinoikeusjulkisuuden herättämät moraaliset paniikit ovat todellakin hetkeksi saaneet näennäisesti ratkaisun ja sulkeuman: ”kettutyöt” saivat tuomionsa, Orimattilan viisikko jäi kiinni ja tuomittiin, ja myös syksyn 2000-tarhaiskuista epäillyistä aktivisteista osa sai lopulta syytteet ja joutui oikeuden eteen talvella 2003–2004. Yksittäisten iskujen episodit ovat siis saaneet päätöksensä, mutta eläinoikeusliikkeen radikaalille toiminnalle kokonaisuudessaan ei liene odotettavissa sulkeumaa ainakaan lähitulevaisuudessa kuin enintään symbolisella tasolla.

Perintö. Toisinaan moraalinen paniikki saattaa jättää yhteiskuntaan pitkäkestoisia ja näkyviä institutionaalisia vaikutuksia, kuten yhteiskuntapoliittisia ja lainsäädännöllisiä muutoksia. Toisinaan taas moraalinen paniikki menee ohi jättämättä näkyviä merkkejä lainsäädäntöön tai yhteiskunnan kulttuuriseen, sosiaaliseen ja moraaliseen kudokseen. (Cohen 1980, 9; Goode & Ben-Yehuda 1994a, 38–39; 1994b, 158.) Yleensä moraalinen paniikki ei kuitenkaan häviä täysin jälkiä jättämättä. Kuten Goode ja Ben-Yehuda toteavat,

Jopa näennäisen merkityksettömät paniikit jättävät taakseen jonkinlaisen perinnön; jopa niillä paniikeilla, jotka eivät tuota institutionaalisia, organisaationaalisia tai muodollisia muutoksia on todennäköisesti jotain vaikutusta epämuodolliseen ja asenteiden todellisuuteen. Jonkin moraalisen paniikin puhkeamisen myötä taistelulinjat piirretään uusiksi, moraaliset maailmankaiikkeudet vahvistetaan, poikkeavat taluteen kunnan kansalaisten eteen tuomiolle ja yhteiskunnan rajoja lujitetaan. Durkheimin termein, yhteiskunnan kollektiivista tietoisuutta vahvistetaan. Moraalisen paniikin viesti on selvä: tällaista käytöstä emme suvaitse. (Goode & Ben-Yehuda 1994b, 169; suom. PJ.)

Eläinoikeusliikkeen herättämä moraalisten paniikkien sarja on nähdäkseni jättänyt näkyviä jälkiä suomalaiseen yhteiskuntaan, vaikkei olekaan ainakaan suoraan johtanut lainsäädännöllisiin uudistuksiin. Liike oli ensimmäinen laajasti tunnetuksi tullut ilmentymä laajemmasta vuosituhannen vaihteen radikalismien aallosta, joka nousi julkisesti haastamaan yleisesti hyväksytyt kulttuuriset arvot, elämäntavat ja toimintakeinot. Eläinoikeusliikkeen aikaansaama reaktio onkin jättänyt jälkensä siihen, miten liikkeen herkistämä yhteiskunta on jatkossa radikaaleja aktivistejaan kohdellut. Sen herättämä moraalinen paniikki on uskoakseni viiveellä vaikuttanut suomalaisen yhteiskunnan valmiuteen ryhtyä tiukempiin kontrollitoimiin protestoijia kohtaan.

Tästä näkyvin esimerkki on ollut vuoden 2002 kuokkavierasmielenosoituksen jälkeen herännyt keskustelu mielenosoitusten naamioitumismiskiellosta, joka oli keväällä 2004 tulossa eduskunnan käsittelyyn. Mielenosoittajat ja heitä puoltavat tahot ovat pitäneet kieltoa vakavana puuttumisena sanan- ja mielipi-

teenilmaisun vapauteen, kun taas lain puolustajat ovat katsoneet sen parantavan turvallisuutta ja ehkäisevän rikollista ja väkivaltaista toimintaa (ks. esim. *Naamiokiello ei ehdi voimaan itsenäisyyspäiväksi*, HS 3.10.2003). Sisäasiainministeriön 11.5.2004 julkistamassa tiedotteessa (*Sisäasiainministeri Kari Rajamäki: Naamioitumiskiello lisää turvallisuutta 2004*) viitataan naamiokiellon taustana siihen, että ”myös muissa kuin itsenäisyyspäivän mielenosoituksissa on esiintynyt naamioitumista” ja tätä ovat harjoittaneet yleensä ”henkilöt ja ryhmittyvät, jotka suhtautuvat kielteisesti järjestäytyneeseen yhteiskuntaan”. Vaikka tiedotteessa ei yksilöidä naamioituneita mielenosoittajia, voi viittauksen epäillä kohdistuvan eläinoikeusliikkeeseen. Juuri eläinaktivistit olivat 1990-lvuun puolella näkyvimmin mieltään osoittanut ryhmä, jonka mielenosoituksissa myös naamioiden esiintyminen oli tavallista.

Toki 2000-luvun kotimaisten protestien kohteluun ovat eläinoikeusliikkeen jättämien kaikujen lisäksi olleet vaikuttamassa myös tapahtumat uusliberalistisen globalisaation vastustajien kansainvälisissä mielenosoituksissa. Nämä ajoittain rajuksi yhteenotoiksi yltyneet protestit ovat epäilemättä omalta osaltaan vaikuttaneet siihen, miten suomalaista globalisaatiokriittiseen liikehdintään kytkeytyvää protestointia on tulkittu, ja saaneet muun muassa poliisin ennakoidaan ja valmistautumaan otteiden koventumiseen myös kotimaassa (ks. Juppi 2004).¹²⁸

Luonnollisesti myös syyskuun yhdennentoista aloittaman terroristijahdin voi olettaa herkistäneen koko maailmanyhteisöä erilaisille yhteiskuntajärjestystä uhkaaviksi koetuille ilmiöille. Uskon silti juuri eläinoikeusliikkeellä olleen varsin keskeisen merkityksen siinä, että aiempien protestiaaltojen aikana varsin avoimena ja vuoropuheluun halukkaana pidetty suomalainen yhteiskunta näyttäisi uuden vuosituhannen alussa olevan aiempaa valmiimpi turvautumaan lain ja järjestyksen retoriikkaan ja kovempaan kontrollipolitiikkaan radikaalin liikehdinnän edessä.

Eläinoikeusliike on siis sallitun rajat haastamalla samalla lujittanut näitä rajoja ja niiden vartijoita. Herättämänsä vastarinnan kautta se on vahvistanut moraaliyhteisöä ja tehnyt entistä näkyvämmäksi kulttuuriset jakolinjat: ketkä asettuvat puolustamaan perinteisiä arvoja ja merkityksiä, ketkä taas asettuvat niitä vastaan; ketkä ovat ”meitä”, ketkä ovat ”niitä”. Vaikka yhteiskunta näyttää mediajulkisuuden perusteella käyneen laajamittaiseen symboliseen puolustustaisteluun, on eläinoikeusliike toki onnistunut pelkän kulttuurisen jähmettymisen sijasta aiheuttamaan myös jonkinlaisia liikahduksia kansallisessa merkitysavaruudessa. Mediajulkisuuden marginaaliset diskurssit ovat tuoneet esiin ja ainakin jossain määrin legitimoineet eläinoikeusliikkeen ajatusmaailmaa ja avanneet siten tietä vaihtoehtoiselle tavalle mieltää eläimet yhteiskunnassa.

¹²⁸ Tosin kesän 2001 Göteborgin ja Genovan mellakoiksi yltyneiden mielenosoitusten jälkeen suomalainen julkinen keskustelu oli verrattain maltillista ja pidättyväistä suhteessa yhteiskunnallisen kontrollin kiristämisen vaatimukseen. Muun muassa Pohjoismaiden ministerineuvoston kokouksessa esiin nousseeseen naamioitumiskielloon suhtauduttiin Suomessa vielä tässä vaiheessa varauksellisesti. (Tirkkonen 2004, 138–139.) Suomalaisen lehdistön sävy kiristyi kuitenkin välittömästi Kuokkavierasprotestien muututtua konfrontatiivisemmiksi eli mellakan uhan tultua kotimaan kaduille.

Eläinoikeusliikkeen herättämä yhteiskunnallinen reaktio vastaa kaiken kaikkiaan varsin vahvasti sekä Gooden ja Ben-Yehudan moraaliseen paniikille asettamia kriteereitä, että Cohenin tutkimuksessa esiin nousevia, Critcherin selkeämmin eksplikoimia moraalisen paniikin vaiheita. Siinä voidaan havaita jotta-kuinkin kaikki ne piirteet, joihin käsitteen aikaisemmat soveltajat ovat kiinnittäneet huomiota. Voisi siis jopa sanoa, että eläinoikeusliikkeen osakseen saamassa mediajulkisuudessa nähty reaktio on varsin lähellä moraalisen paniikin ideaalityyppiä. ”Täydellisestä” moraaliseen paniikkiin tapaus on poikennut lähinnä siinä, että julkisuudessa esiintyvien moraalisten risiretkeläisten ponnisteluista huolimatta eläinoikeusliikkeen aiheuttamasta uhasta ei ole vallinnut rikkumatonta yksimielisyyttä, mikä on tullut näkyviin siinä, ettei yksi diskurssi ole saavuttanut eläinoikeusjulkisuudessa täyttä yksinoikeutta eläinoikeusliikkeen määrittelyyn, vaan hegemonisointi-pyrkimykset ovat kohdanneet myös vastarintaa.

10.3 ”Meidän” ja ”toisten” tuottaminen yhteisön rajojen vahvistajina

Kuten edellä totesin, eläinoikeusliikkeen herättämässä moraalisisessa paniikissa on konkreettisten ratkaisuvaatimusten ohella turvauduttu voimakkaasti symbolisiin ratkaisuihin: eläinoikeusliikkeen ulossulkemiseen ja yhteisön rajojen ja moraalisen järjestyksen vahvistamiseen. Keskeisin symbolinen strategia yhteisön rajojen vahvistamisessa ovat olleet dikotomisia vastakohtapareja hyödyntävät luokittelut (hyvä-paha, ystävä-vihollinen), jotka määräävät, ketkä kuuluvat ”meihin”, ketkä taas ovat yhteisön ulkopuolelle jääviä ”niitä”, ”toisia”.

Eläinoikeusliikkeen tapauksessa nämä rajanvedot ja vastakkainasettelut ovat perustuneet vahvasti mediajulkisuuden diskursseissa eläinaktivisteille tuotetuille *identiteeteille* – jotka samalla ovat moraalisen paniikin ja sille olennaisten uhan tunnistamisen ja stereotyyppisen esittämisen käytäntöjen ytimessä. Eläinoikeusliikettä ja aktivistien identiteettiä määriteltessään diskursseja käyttävät/tuottavat toimittajat ja julkisuuden toimijat määrittelevät samalla eksplisiitsemmin tai implisiittisemmin myös itseään – omaa identiteettiään – sekä puhuttelemaansa yleisöä. Näin eläinoikeusliikkeen ”toiseuden” vastapainoksi tuotetaan ”meitä”: toimittajien tai muiden julkisuuden toimijoiden sekä puhutellun yleisön muodostamaa kuvitteellista yhtenäistä ja yksimielistä yhteisöä¹²⁹. Osa

¹²⁹ Yleensä toimittaja tai toimija siis lukee itsensä siihen yleisöön/yhteisöön, jota puhuttelee ja jonka tunnistaa ja määrittelee eläinoikeusliikkeen vastapooliksi. Joissakin poikkeustapauksissa toimittaja voi kuitenkin tuottaa eläinoikeusliikkeen vastakohdaksi myös identiteettiä, johon ei itse samaistu: näin käy esimerkiksi silloin, kun kaupunkilaistoimittaja rakentaa vastakkainasettelun kaupunkilaisaktivistien ja maaseudun ihmisten välille ja asettuu ulkopuolisen asemasta puolustamaan maaseutua. Toisaalta taas eläinoikeusliikkeen ymmärtäjäksi asemoituva puhuja saattaa legitimoivassa diskurssissa ottaa etäisyyttä liikkeen marginalisointiin pyrkivään valtaväestöön, ja määrittellä sen ”toiseksi”. Tällöin vastakkainasettelu syntyy usein suku-

diskursseista tuottaa aktivisteille selkeästi yhden yhtenäisen, kiinteän identiteetin, josta diskurssin käyttäjä erottaa itsensä ja lukijansa. Osassa diskursseista taas voi elää rinnakkain useampia identiteettejä ja niiden varaan rakentuvia "me"- "ne" -vastakkainasetteluja.

Demonisoiva diskurssi merkityksellistää eläinaktivistit yhteiskunnan ulkopuolelle asettuviksi ja sitä horjuttamaan pyrkiviksi "yhteiskunnanvastaisiksi piireiksi" erotuksena "meistä", lainkuuliaisista kunnon kansalaisista ja yhteiskunnan täysivaltaisista jäsenistä. Tämä vastakkainasettelu sisältyy jo implisiittisesti diskurssin tulkintoihin, joissa eläinoikeusliike esitetään epäjärjestykseen, yhteiskuntarauhan häirintään ja pelon herättämiseen pyrkivien epäilyttävien "taustahahmojen" ja "johtajien" välineenä.

Demonisoivan diskurssin merkitysjärjestelmässä eläinaktivistit hyökkäävät *yhteiskuntaa vastaan*. "Yhteiskunnan" muodostavat siis ne ihmiset, jotka toimivat tietyillä "yhteisesti sovituilla pelisäännöillä" - yhteiskuntaa epäkonventionaalisin ja illegitiimeiksi katsotuin keinoin muuttamaan pyrkivät rajataan tämän yhteiskunnan ulkopuolelle. Erityisen ilmeinen vastakkainasettelu kahteen leiriin on silloin, kun "yhteiskunnan" sisäiset erot ohitetaan merkityksettöminä ja kaikkia toimijoita kutsutaan liittymään yhteiseen moraalisen rintamaan eläinaktivismia tuomitsemaan:

Ekoterrorin kitkemiseen on valjastettava laaja rintama. Viranomaisille kuuluu luonnollisesti rikoslain toimeenpano kaikessa ankaruudessaan. Myös asiallisten luonnonsuojelujärjestöjen ja pehmeitä ideologioista saarnaavien puolueiden ja muiden ryhmien on liityttävä mukaan paljon nykyistä tehokkaammin. Tiedotusvälineiden on syytä katsoa peiliin ja unohtaa "kettutyttö"-lepertely, joka rohkaisee laittomuuksiin. Toimilla on kiire, koska nyt on jo nähtävissä, että edessä uhkaa vakava väkivalta, jos turkistarhaajat ja muut alan ihmiset turvautuvat oman käden oikeuteen puolustaessaan laillista elinkeinoaan. (Pääkirjoitus, HS 5.9.2000.)

Osana identiteettimäärittelyä demonisoiva diskurssi kiistää myös eläinaktivistien identiteetin motiiveiltaan vilpittöminä eläinten puolestapuhujina ja asettaa nämä vastakkain "todellisen" eläinsuojelun ja "todellisten" eläintensuojelijoiden ja eläinten oikeuksien puolustajien kanssa. Asettumalla itse eläinsuojelun puolestapuhujiksi toimijat torjuvat samalla sekä eläinaktivistien moraaliset perustelut että mahdolliset syytökset välinpitämättömyydestä eläinkysymystä kohtaan:

Eläinten oikeuksien todelliset puolustajat löytyvät sieltä, missä osataan valita käyttökelpoiset ja hyväksyttävät yhteiskunnallisen vaikuttamisen menettelytavat. *Tuloksellista eläinsuojelutyötä* tehdään muualla kuin näiden laittomuuksiin ja ilkivaltaan mieltymisten "aktivistien" joukoissa. (Pääkirjoitus, Ksml 29.1.1999.)

Surullista on, että piittaamattomat kiihkoilijat leimaavat kielteisesti *todellisen luonnonsuojelun*. Kukaan *todellinen eläinten ystävä* ei päästä luontoon tarhattuja minkkejä. (Pääkirjoitus, HS 5.9.2000.) (Kursivoinnit PJ)

Trivialisoiva diskurssi puolestaan esittää aktivistit luonnosta ja eläimistä vieraantuneina, tietämättöminä ja naiiveina kaupunkilaisnuorina, joita "me",

---

polvien välille ja toimittaja vetoaa "me"-yhteisönä ja yleisönä esimerkiksi omaan sukupolveensa tai sen "tiedostaviin" nuoriin.

”luonnollista” eläin- ja luontosuhdetta edustavat maaseudun ihmiset, oman alamme (turkistarhauksen, eläinkokeitten tms.) asiantuntijat tai vain ”rationaaliset” aikuiset alentuvasti paheksomme:

Neitosten toiminnassa paistaa nuoruuden ehdottomuuden ja todellisuudelle vieraan idealismin yhdistelmä. Varttuneemman väen, myös eläinsuojeluväen, on hyvin vaikea samaistua ajatteluun, joka sallii tahallisen vahingonteon oman aatemaailman puolesta. (Pääkirjoitus, Ksml 27.7.1995.)

Trivialisoiva diskurssi ammentaa vahvasti juuri maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelusta, etenkin tarhaajien itsensä käyttämänä:

- Olemme yrittäneet hoitaa elimiä [sic] hyvin emmekä ole koskaan kuvitelleet joutuvamme tällaisen kohteeksi saati hankkineet sitä varten vakuutusta. Eniten tässä tyttöjen esiintymisessä ottaakin päähän, että Kehäkolmosen sisäpuolelta tullaan tänne neuvomaan, kuinka eläimiä pitää hoitaa. Me olemme kuitenkin olleet koko ikämme eläinten kansa [sic] tekemisissä 365 päivää vuodessa, hän [evijärveläistarhaajan vaimo Ritva Haapasaari] sanoo. (*Tarhaajat hämmästelevät joutumistaan syytetyiksi*, Ilkka 27.7.1995.)

Trivialisoivassa diskurssissa aktivistit ovat kotoaan kaiken valmiina saaneita hyväosaisten lapsia, jotka eivät kykene ymmärtämään ja arvostamaan ”meidän” kovalla työllä leipämme ansaitsevien suomalaisten osaa – tai vaihtoehtoisesti yhteiskunnan tukia hyväkseen käytettäviä loisia, joita ”me” yrittäjät ja veronmaksajat joudumme ylläpitämään. Näin ollen trivialisoiva diskurssi tukee demonisoivan diskurssin tulkintaa legitimoimista yhteiskunnasta ja sen ulkopuolisista:

Niillä rahoilla, joita me ja työntekijämme keräämme, elävät myös aktivistit. Heidän työtään näyttää olevan tuhota tarhaus, [tarhaaja Jorma] Tähtinen sanoo. (*Oman käden oikeutta lisättävä*, IL 13.12.1997.)

Kriminalisoivassa diskurssissa aktivistit ovat yksiselitteisesti rikollisia tai rikoksista epäiltyjä – toisin kuin ”me”, lainkuuliaiset kansalaiset. Kriminalisoiva diskurssikin siis vahvistaa jakoa lailliseen ja legitimiin ”yhteiskuntaan” ja sen ulkopuolelle asettuviin aktivisteihin. Vastakkainasettelu on useimmiten implisiittinen, mutta sitä saatetaan ajoittain myös avoimesti korostaa:

Tähän tyyliin kansa haastaa. Ja kysyy toisenkin kerran onko se oikeusvaltio joka suosii omankädenoikeutta ja pakottaa rehelliset ja lainkuuliaiset kansalaiset maksamaan lainrikkajien aiheuttamat vahingot. (*Ryhtiliikettä*, kolumni, Ilkka 24.2.1996.)

Holhoava diskurssi taas piirtää kuvaa vilpittömän idealistisista ja hyvää tarkoittavista, mutta turhautuneista, kärsimättömistä ja ajattelemattomista nuorista, joita ”me” kypsät ja rationaaliset aikuiset pyrimme ymmärtämään ja ohjaamaan oikeiden vaikuttamiskeinojen äärelle. Isällisinä tai äidillisenä nuhtelijoina ja opastajina voivat toimia uusiin liikkeisiin perehtyneet tutkijat – tai vaikkapa vanhat radikaalit:

[Kansanedustaja (nykyinen ulkoministeri) Erkki Tuomioja:]
Kyllähän aikaisempaankin radikalismiin kuului epäoikeudenmukaisten lakien uhmaaminen, mutta siitä otettiin henkilökohtainen vastuu, eikä hiiviskelty öisin nurkissa tekemässä aineellista tuhoa. (*Miksi juuri eläimet?*, AL 8.3.1998.)

Eksotisoivassa diskurssissa taas eläinaktivistit näyttäytyvät kenties jopa kiehtovana ja uteliaisuutta herättävänä kuriositeettina, mutta yhtä kaikki *erilaisena*, "meille tavallisille ihmisille" vieraana eksoottisena ilmiönä, johon monen valtaväestön edustajan on vaikea samaistua. Aktivisti-identiteettiä elämäntavan ja ulkonäön, siis "tyylin"¹³⁰, pintatasolla tuottava eksotisoiva diskurssi on kiinnostava tapaus postmodernin identiteettiproblematiikan kontekstissa. Eksotisoimisilmiön – joka ei toki rajoitu vain eläinoikeusliikkeen tapaukseen vaan esiintyy myös muiden "marginaalien" tai "toisten" yhteydessä (ks. luku 6.3) – taustalla voi nähdä yleisemmän mediakulttuuriin ja postmoderneihin identiteetteihin liittyvän tendenssin. Kuten Kellner (2000, 295–296) toteaa, mediakulttuuri tarjoilee ihmisille samastumiskohteita, identiteetin rakennustarpeita, mutta uusissa identiteeteissä olennaista ei ole enää esimerkiksi poliittinen ja moraalinen sitoutuminen, se mitä ihminen on ja mitä hän tekee, vaan se, *miltä hän näyttää*. Mediakulttuurin tarjoilemasta postmodernista identiteetistä tulee valinnan kysymys: ihminen voi muuttua, leikitellä identiteeteillä. Samalla kuitenkin "identiteetti latistuu ja trivialisoituu tyyliksi, 'lookiksi' ja kulutukseksi, jolloin ihminen määritellään imagonsa, omaisuutensa ja elämäntapansa perusteella" (mt., 296).

Tällainen identiteetin latistuminen ja tyhjentyminen poliittisesta sisällöstä näkyy esimerkiksi siinä, miten eläinoikeusaktivistien ja muiden "vaihtoehdonuorten" omaksuma "tyyli" alkoi löytää 1990-luvun lopulla tiensä myös mainoksiin¹³¹ ja kaupalliseen kulttuuriin, samaan tapaan kuin punk-alakulttuurin ulkoiset merkit imaistiin aiemmin kesytetyssä muodossa osaksi kaupallista valtakulttuuria: "jännittäviin" hiustyyleihin, hätkähdyttäviin koruihin ja pukeutumiseen.

Eläinoikeusliikkeen ulkopuolelta kumpuavista diskursseista vain legitimoivassa diskurssissa eläinliikettä ei yksiselitteisesti aseteta "toiseuteen". Siinä puhuja asettuu ennemminkin ajoittain samaan "me"-yhteisöön eläinoikeusliikkeen kanssa, merkityksellistäessään esimerkiksi eläinoikeusasian "tämän päivän nuorten omaksi jutuksi" (*Turkiksia ja turhia murhia*, kolumni, AL/Allakka 19.12.1998) tai "meidän sukupolvemme" asiaksi (*Miksi juuri eläimet?*, AL 8.3.1998) ja identifioituessaan tähän sukupolveen. Tässäkin diskurssissa eläinoikeusliike kuitenkin näyttäytyy niin vahvasti juuri ikäkausi- ja sukupolvi-ilmiönä, uuden sukupolven nuorisoradikalismina, että ainakin varttuneemmal-

¹³⁰ "Tyyllillä" en viittaa tässä yhteydessä termin poliittiseen merkitykseen (poliittisesta tyylistä ks. esim. Lappalainen 2002), vaan nimenomaan termin arkisempaan merkitykseen, tyyliin elämäntapaan ja kulutukseen (hiusmuotiin, pukeutumiseen, sisustukseen jne.) liittyvänä käsitteenä.

¹³¹ Esimerkiksi Sokos julkaisi syksyllä 1998 mainoksen, joka turkistuottajien tulkinnan mukaan "yllytti ekoterrorismiin", sillä kuvassa "eläinaktivistien tyyliin" pukeutuneet nuoret seisovat metalliverkkoaidan edessä kivi kädessään, mikä yhdistettiin erityisesti Fur Center -mielensoihtuksiin (ks. *Turkistuottajat suuttuivat Sokoksen ilmoituksesta*, Pohj. 5.11.1998).

le puhujalle liikkeestä tulee helposti jossain määrin etäinen "ne", idealistinen ja kapinoiva nuoriso.

Toisaalta myös eläinoikeusaktivistien tuottama ja uusintama politisoiva diskurssi konstruoi omalta osaltaan vastakkainasettelua "meidän" (eläinoikeusliikkeen) ja muiden välille. Kyse voi olla eläinoikeusaktivistien asettautumisesta moraalisesti "tavallisten ihmisten" yläpuolelle, tai eläinten "puolustajien" ja vihollisiksi tulkittujen eläinten "riistäjien" vastakkainasettelusta (ks. Lindholm 2003, 71-73; Lundbom 2001, 61):

[Eläinaktivisti Vesa Hyttinen:]

- Jokaisella eläimellä on oikeus elää vapaana. Emme ymmärrä tarhaajaa, joka tappaa eläimiä ja tekee niistä täysin turhia kulutushyödykkeitä. Kun iskee tarhalle, joutuu ainakin yksi tarha miettimään kannattaako tarhaus todella ja samaa miettivät muutkin. (*Oikeutta eläimille järjestö tukee isku*, Ilkka 19.9.2000.)

"Me"-"ne"-vastakkainasetteluissa ei siis ole kyse vain eläinoikeusliikkeen ulkopuolisten toimijoiden määrittelyvallankäytöstä, vaan myös liike itse pyrkii vastakkainasettelujen kautta erottautumaan valtaväestöstä ja vahvistamaan näin omaa identiteettiään ja yhteisöään. (Ks. Lindholm 2003; Lundbom 2001, 61; Pyykkönen 2000; 2003.) Vastakkainasettelu on erityisen selvä eläinoikeusliikkeen omissa julkaisuissa - samoin kuin laajemmin vastakulttuurisen skenen vaihtoehtojulkaisuissa - kun taas valtajulkisuudessa se on luettavissa ennemminkin rivien välistä.

Koska valtamediassa eläinoikeusliikkeen identiteettien määrittely on kuitenkin tapahtunut pääosin eläinoikeusliikkeen ulkopuolisten toimijoiden toimesta, näiden toimijoiden tuottamissa ja uusintamissa hallitsevissa diskursseissa, tulee eläinoikeusliike määritellyksi toiseuteen ja samalla työnnettyksi yhteiskunnan laitamille tai ulkopuolelle, marginaaliin. Näin on voitu ratkaista yhteisön moraalista järjestystä sisältäpäin murentava uhka: Koska suomalaisen poliittisen järjestelmän ja median perusvireen muodostama konsensusideologia perustuu käsitykselle yhteisön yhteisistä eduista, päämääristä ja yhteisesti sovitusta pelisäännöistä, on yhteisön sisäinen ristiriita uhka itse ideologialle. Tämä uhka on kuitenkin ratkaistavissa tulkitsemalla ristiriidan alkulähteen löytyvän yhteiskunnan ulkopuolelta, ei sen sisältä. (Ks. Murdoch 1973, 157.) Niinpä eläinoikeusliikkeenkin tapauksessa tilanne on ratkaistu ja konsensusideologia ja yhteiskunnan "yhtenäisyys" on pelastettu sulkemalla liike symbolisesti ulos yhteiskunnasta.

10.4 Rituaaliset julkiset tuomiot moraalisen järjestyksen vahvistajina

Eläinoikeusjulkisuudessa toimijat ja toimittajat ovat siis tuottaneet omaa identiteettiään ja vahvistaneet "me"-yhteisöä (joka laajimmillaan ja voimakkaimmillaan samaistaa itsensä itse *yhteiskuntaan*) määritellesään eläinoikeusliikettä ja aktivistien identiteettejä. "Meidän" tuottaminen ja vahvistaminen on kuitenkin

tapahtunut myös moraalisten kannanottojen kautta, tuottamalla aktiivisesti yhteisön moraalista järjestystä ja rajoja. Kantaa on otettu niin fakta-aineistossa kuultujen toimijoiden kuin pääkirjoituksissa ja kolumneissa kommentoineiden toimittajienkin suulla.

Yleisin eläinoikeusjulkisuudessa esiintynyt suora kannanotto on ollut aktivistien toiminnan – tai rajatummin tiettyjen toimintakeinojen – *tuomitseminen*. Tämän lisäksi aktivistien toimintaan on otettu kantaa muun muassa katsomalla, että se *ei ole hyväksyttävää*, tai *irtisanoutumalla* aktivistien toiminnasta. Toisaalta tuomitseva linja ei ole suinkaan ollut rikkumattoman yksimielinen, vaan aktivistien toiminnalle on mediajulkisuuden marginaalisemmissä diskursseissa osoitettu ajoittain myös ymmärrystä. Nimenomaan aktivistien tavoitteita on joissakin jutuissa kuvattu *hyväksyttäväksi*, *ymmärrettäväksi*, *kannatettaviksi* tai *hyviksi*¹³². Sen sijaan radikaaleimmille toimintatavoille ymmärrystä ei ole juurikaan osoitettu, ei ainakaan suoraan.

Tiedotusvälineiden ulkopuolisten toimijoiden suorat moraaliset kannanotot eläinoikeusliikkeen toimintaan on usein tuotu esiin eräänlaisissa rituaalisissa ”näytöksissä”, joissa toimija toisensa jälkeen astuu esiin mediajulkisuuden areenalla ilmaisemaan moraalisen tuomionsa ja ”irtisanoutumisensa” eläinoikeusliikkeen toiminnasta sekä julistamaan samalla implisiittisesti lojaaliuttaan uhattuna olevalle yhteisölle. Tällaisia toistuvia julkisia ”tuomitsemis- ja irtisanoutumiskierroksia” on 1990-luvun jälkipuoliskolla saatu seurata aina riittävän suurten, kohua ja moraalista närkästystä herättäneiden iskujen jälkeen:

Animalia sanoutuu irti iskusta [väliotsikko] (Tarhakettujen häkit iskettiin hajalle Uudessakaarlepyyssä, AL 30.5.1995.)

Kokoomus tuomitsee ”eläinsuojelijat” [otsikko] (Pohj. 31.5.1995.)

Vihreät tuomitsevat tarhaiskut [otsikko] (Ilkka 3.6.1995.)

Yrittäjät paheksuvat kettuiskuja [otsikko] (IL 27.7.1995.)

Ministeri tuomitsee turkistarhoihin tunkeutujat [otsikko] (ESS 9.12.1997.)

Suomen Eläinsuojeluyhdistys tuomitsee tarhaiskut. – Eläinsuojeluliitto Animalia irtisanoutuu iskuista. (Vöyrillä uusi isku samalle minkkitarhalle, HS 19.9.2000.)

Vihreä Liitto tuomitsee jyrkästi turkistarhaiskut [otsikko] (AL 23.9.2000.)

Kuten luvussa 6.2 todettiin, rituaaliselle toiminnalle on ominaista sen kommunikatiivinen, symbolinen ja ilmaisullinen luonne sekä sen merkitys sosiaalisten suhteiden rakentajana ja kollektiivisten arvojen vahvistajana (Wuthnow 1989, 97–109). Rituaalissa olennaista ei siis ole niinkään sen täsmällinen sisältö ja siihen osallistuvien näkemysten ja uskomusten yhdenmukaisuus kuin itse osallistuminen, emotionaalinen sitoutuminen, sosiaalisen riippuvuuden ilmaiseminen ja solidaarisuuden siteiden rakentaminen (Kertzer 1988, 67). Eläinoikeusliikkeen kohdistuneilla julkisilla tuomioilla ei ole – etenkin toistuvina esiintyessä

¹³² Huomattavasti useammin kuin eläinaktivistien tavoitteet, kannatettaviksi on mediajulkisuudessa todettu *eläinsuojeluasia* ja -tavoitteet. Tällöin jutuissa on nimenomaan piirretty eroa ”todellisen eläinsuojelun” ja eläinoikeusliikkeen toiminnan välille.

sään – ollut erityistä informaatioisisältöä ja -arvoa, vaan niiden merkitys on ensisijaisesti juuri moraalisen järjestyksen ja näin ollen yhteisön rakentamisessa ja vahvistamisessa. Tuomionsa esiin tuodessaan toimijat määrittelevät suhdettaan paitsi kohteeseen, eläinoikeusliikkeeseen, myös sen vastapooliksi tuotettuun ”me”-yhteisöön ja yhteiskuntaan, sen arvoihin ja moraalisiin koodeihin.

Erityisen aktiivisessa roolissa julkisten tuomioiden jakelijana on ollut itse media, etenkin pääkirjoitustoimittajat. Kuten edellisessäkin luvussa (9.8) todettiin, nämä eivät ole tyytyneet vain ottamaan itse aktiivisesti kantaa eläinoikeusliikkeeseen, vaan paimentavat pääkirjoituksissa myös muita yhteiskunnallisia toimijoita ruotuun toimien näin sosiaalisen kontrollin välineinä. Toimittajat kiittävät muita toimijoita ”oikeasta” reagoinnista ja moittivat vastaavasti riittämättömistä reaktioista. Teksteistä on siis luettavissa varsin selkeä kutsu, jopa vaatimus, liittymisestä yhtenäiseen ja yksimieliseen moraaliseen rintamaan.

Suomalaiset eläinsuojelujärjestöt tuomitsevat viisaasti turkistarhaiskut. Toivottavasti ne myös karsivat riveistään jäsenet, joille lailliset vaikuttamiskeinot eivät ehkä riitä. (Pääkirjoitus, HS 1.6.1998.)

Kaikkien vastuullisten eläinsuojelujärjestöjen, turkistarhauksen vastustajista alkaen, tulee nyt voimakkaasti sanoutua irti tämänkaltaisesta toiminnasta ja tutkia tarkoin sisäinen tilansa. Kaikkien kannalta olisi hyvä, jos liike puhdistaisi itse itsensä ja auttaisi viranomaisia syyllisten löytämisessä. (Pääkirjoitus, Ksml 1.6.1995.)

Turkisten vastustajat lienevät poliittisesti vihreitä. Vihreä liitto on hallituspuolue. Onkin tärkeää, että ministeri-puheenjohtaja Pekka Haavisto ja hänen puolueensa tekevät heti selväksi suhteensa tämänkaltaiseen äärivihreyteen. Kaikenlainen terrorismi elää vain, jos sen aktivistit voivat tietää nauttivansa vähintään hiljaista ”ymmärtämystä” yhteiskunnassa. (Pääkirjoitus, Ilkka 31.5.1995.)

Pääsääntöisesti julkisuudessa esitetty kritiikki on kohdistunut nimenomaan eläinoikeusliikkeen laittomiin toimintatapoihin tai yleisemminkin toimintaan, kuten mielenosoituksiin. Vielä ensimmäisten tarhaiskujen jälkeen vuonna 1995 esiintyi kuitenkin myös pyrkimystä maltillisenkin turkistarhauskeskustelun ja -kritiikin illegitimointiin. Lähinnä turkistarhaajien etujärjestö STKL sekä Pohjanmaan lehtien päätoimittajat pyrkivät syyllistämään tarhaiskuista niin maltilliset eläinsuojelijat, Vihreän liiton kuin turkistarhauksen vastaisissa kampanjoissa esiintyneet missitkin:

On nimittäin todellakin niin, että tällaiset terrori-iskut eivät välttämättä ole häiriintyneiden yksilöiden sattumanvaraisia tekosia. Yhteiskunnallinen keskustelu ja ilmapii-ri vaikuttavat niihin melkein aina. Olen melkein varma, että tämä on tällainen. Pohjanmaan kettutarhoille löytyy kaksi taustaselittäjää. Toinen on vilkas ja aika aggressiivinen keskustelu, jota on käyty tarhauselinkeinoja ja turkistenkäyttöä vastaan. Toinen on uudenlainen käsitys ”kansalaistottelemattomuuden” hyväksyttävyydestä. (*Vihreät ja kettutarhat*, kolumni, Ilkka 8.6.1995.)

Tarhaajien mielestä turkiseläinten suojelua on viime aikoina vauhdittanut peitelty kiihotustoiminta elinkeinoja vastaan. Liitossa on saatu tarpeeksi myös maltillisten turkistenvastustajien kuten missien esiintymisistä.

- Nyt ne kampanjat tuottavat tulosta. Olemme huolestuneita sekä väkivaltaisista mielenosoituksista, että ilkeistä, [STKL:n] toiminnanjohtaja Gustav Smulter toteaa. (*”Eläinten vapauttajat” aiheuttivat satojen kettujen kuoleman*, IS 31.5.1995.)

1990-luvun jälkipuoliskolla kriittinen keskustelu turkistarhauksesta ja eläinten oikeuksista alkoi vähitellen normalisoitua. Kenties enemmän kuin eläinoikeusliikkeen aseman jonkinasteinen vakiintuminen keskustelua legitimoiti se, että myös virallisen poliittisen järjestelmän edustajat alkoivat ottaa kantaa tarhauksen lopettamiseen ja eläinten oikeuksien puolesta.¹³³ Painetta nimenomaan turkistarhausta kohtaan kohdistui myös Euroopan unionin taholta: vuosituhannen lopulla jo useampi EU-maa oli kieltänyt tai kieltämässä turkistarhauksen osittain tai kokonaan, ja EU:ssa valmistauduttiin tarhausta säätelevän direktiivin säätämiseen. Tarhauksen tulevaisuus ei vaikuttanutkaan enää aivan niin itseltään selvältä kuin vielä joitakin vuosia aikaisemmin. Syksyllä 2000 tarhauselinkeinon legitimitettiin aiheutti lisäsäröjä Länsi-Suomen lääninhallituksen tarkastusraportti, jonka mukaan 68 % tutkituista turkistarhoista rikkoi tavalla tai toisella eläinsuojelulakia.

Tätä taustaa vasten ei ole ihme, että pyrkimykset tukahduttaa turkistarhauskriittinen keskustelu hävisivät lähes täysin julkisuudesta ensimmäisen ”kettutyttö”-kohun jälkeen. Yleiseksi näkemykseksi sen sijaan muodostui, että tarhausta sopii kyllä kritisoida, kunhan sen tekee laillisin keinoin, yhteiskunnan pelisääntöjä noudattaen. Vain STKL:ää tarhauksen kritisointi on edelleen julkisesti närkästyttänyt:

Suomen Turkiseläinten Kasvattajien Liiton toiminnanjohtaja Gustav Smulter ei vastusta Suomessa järjestettäviä turkistarhauksen vastaisia mielenosoituksia. – – Ulkomailla järjestetyistä mielenosoituksista hän on toista mieltä. ”Ikävää kun Suomen mainetta tällä tavalla tahrataan. Sitä emme pysty millään estämään.” (Toiminnanjohtaja Smulter: *Mielenosoitukset ulkomailla maineen tahrasta*, Pohj. 11.12.1997.)

Eläinoikeusliikkeen toimintatapoja koskeva keskustelu sen sijaan jatkui kiihkeänä, ja radikaalit toimintakeinot jyrkästi tuomitsevien näkemysten hegemonisoiminen oli vallitseva tendenssi koko 1990-luvun jälkipuoliskon ajan – ja edelleen uudella vuosituhannella.

10.5 Konsensuksen ja yleisen mielipiteen tuottaminen mediassa

Kuten edellä moraalista paniikkia käsitellessä todettiin, konsensuksen rakentaminen ja ”yleisen mielipiteen” tuottaminen mediassa kuuluvat osana moraalii-

¹³³ Vasemmistoliiton Annika Lapintie jätti joulukuussa 1997 eduskunnalle kymmenen kansanedustajan allekirjoittaman aloitteen turkiseläinten häkkitarhauksen kieltämiseksi. Lakialoite hylättiin, mutta Lapintie uusi sen jälleen syksyllä 2001, jolloin keskustelua oli herättänyt Ruotsin sosiaalidemokraattien pyrkimys turkistarhauksen lopettamiseen. Vihreän liiton valtuuskunta puolestaan otti kantaa turkistarhauskysymykseen tammikuussa 1998 ja vaati turkistarhauksen kieltämistä Suomessa sekä yleisemminkin eettisten näkökohtien huomioonottamista eläintuotannossa. Nuorsuomalaisten kolmimiehinen eduskuntaryhmä taas esitti julkisuudessa Orimattilan tapahtumien jälkeen, että Suomen perustuslakiin pitäisi kirjata maininta myös koti- ja hyötyeläinten oikeuksista, mikä todennäköisesti johtaisi nykyisenkaltaisen häkkitarhauksen lopettamiseen (ks. *Nuorsuomalaiset: Eläinten oikeudet perustuslakiin*, IS 19.12.1997).

sen paniikin dynamiikkaan. Moraalisessa paniikissa ei siis välttämättä ole kyse siitä, että ”kansa” ensin huolestuu ja media raportoi tämän huolen, vaan usein ennemminkin siitä, että media puhuu kansan puolesta ja esittää ”kansan” huolestuneena. Näin media mahdollisesti todellakin saa suuren yleisön levottomuuden heräämään. Moraalinen paniikki voidaan näin ollen tuottaa median, erilaisten intressiryhmien – asianosaisten tai vain asiaan intohimoja omaavien moraalisten ristiretkeläisten – ja yhteiskunnallisten eliittien yhteistyönä. Tarvittaessa suuren yleisön huoli ja tuki voidaan konstruoida mediassa turvautumalla esimerkiksi mielipidemittauksiin. (Cricher 2003, 137–139.)

Eläinoikeusliikkeen tapauksessa media on pyrkinyt aktiivisesti luomaan moraalista konsensusta asian ympärille. Jos tendenssi olikin erityisen voimakas ensimmäisten Pohjanmaan iskujen jälkeen, jolloin tarve määritellä sekä henkilökohtainen että yhteisön suhde uuteen ja epävarmuutta herättävään ilmiöön oli suurimmillaan, on konsensuksen konstruointipyrkimys tullut esiin myös myöhemmin aina kohua herättäneiden iskujen jälkeen. Tiedotusvälineet ovat peräänkuuluttaneet yksimielistä tuomiota ja yhtenäistä moraalista rintamaa taistelussa ”uhkaa” vastaan. Onnistuakseen moraalissa mobilisaatiossa ja yksimielisyyden tuottamisessa tiedotusvälineiden on tietenkin pitänyt pyrkiä vakuuttamaan muut toimijat tulkinnoistansa. Julkisuudessa onkin pyritty aktiivisesti tuottamaan hegemoniaa demonisoivan diskurssin uhkatulkinnalle (ks. luku 9.8). Toisaalta juuri konsensukseen vetoamisen voi itsessään ymmärtää yhtenä vakuuttamisen ja hegemonisoimisen strategiana (ks. Jokinen 1999b, 138–141; Jokinen & Juhila 1993, 96).

Tulkintoja hegemonisoidessaan ja konsensusta tuottaessaan media on turvautunut kiistanalaisille kysymyksille varsin tyypilliseen retoriseen strategiaan: yleiseen mielipiteeseen vetoamiseen. Eläinoikeusliikkeen tapauksessa on tehty mielipidemittauksia tai lehtien omia gallup-kyselyjä milloin aktivistien toiminnan oikeutuksesta, milloin turkistarhauksen hyväksyttävyydestä ja jopa aseenkäytön oikeutuksesta omaisuuden (turkistarhan) puolustamisessa. Mielipidekyselyistä raportoivissa uutisissa on ajoittain vedetty mutkia suoraksi eli enemmistön mielipide on usein esitetty yksiselitteisesti ”yksimielisenä” kansan äänenä – eikä siis esimerkiksi ”enemmistön” näkemyksenä¹³⁴:

Turkistarhaus sai kansan tuen [otsikko] (Ksml 20.12.1997.)

IS-Gallup mittasi murskatuomion eläinaktivisteille [otsikko]

Suomalaiset hyväksyvät turkistarhauksen selvästi [jälkirivi]

Suomalaiset hyväksyvät IS-gallupin mukaan selvästi turkistarhauksen. Kansalaiset tuomitsevat myös yksiselitteisesti ja entistä kovemmin asentein eläinaktivistien toiminnan.

Jopa turkistarhaaja Markku Kuisman aseenkäyttö eläinaktivisteja vastaan elinkeinonsa puolesta saa suomalaisilta selvän hyväksynnän. Hänen toivotaan pääsevän teostaan ilman rangaistusta. (IS 19.12.1997.)¹³⁵

¹³⁴ Kaikki lehdet toki eivät ole yleistäneet galluptuloksia yhtä voimakkaasti: esimerkiksi HS (21.12.1997) ja ESS (20.12.1997) kertoivat otsikoissaan ”yli puolen” hyväksyvän turkistarhaajan aseenkäytön.

¹³⁵ Suomen Gallupin Ilta-Sanomien toimeksiannosta tekemässä kyselyssä 71 % sanoi hyväksyvänsä turkistarhauksen, 18 % ei hyväksynyt, ja 11 % ei osannut sanoa. Eläinaktivistien suoran toiminnan hyväksyi 6 %, ei hyväksynyt 89 % ja 6 % ei osan-

Kysely: kansa pitää ampuneen tarhaajan tuomiota liian ankarana [otsikko]

Eläinaktivistit ampunut tarhaaja sai suomalaisten mielestä liian kovan tuomion ja aktivistit liian lievän, kertoo *Ilkka*-lehden Taloustutkimuksella teettämä tutkimus.

Vastaajista 53 prosenttia katsoi, että tarhaajan tuomio oli liian ankara. Sopivana sitä piti 29 prosenttia. (IS 1.2.1999.)

Kyse on gallup tutkimusten uutisoinnille varsin tyypillistä diskursiivisista ja retorista strategioista. Gallupjournalismia tutkineen Pertti Suhosen (2000, 17) mukaan gallupuutisten otsikot ovat usein harhaanjohtavia yleistäessään jonkin mielipiteen kaikkien yhteiseksi tai vaihtoehtoisesti kärjistäessään mielipideeroja. Juuri yleistäminen on Suhosen tutkimuksen mukaan muutoksen tai muuttumattomuuden korostamisen ohella yleisin gallupuutisten otsikoiden diskurssi. Suuremman tai pienemmän enemmistön mielipide esitetään koko tutkimuksen kohteen olevan kollektiivin kantana ja saadaan siten näyttämään kaikkien yhteiseltä mielipiteeltä. Gallupuutisoinnin otsikoissa vedotaan usein myös kansan tahtoon: "kansan tahto", "kansalaismielipide vaatii" – tai "suomalaiset hyväksyvät" tai "tuomitsevat" jotakin. Tämä diskurssi esiintyy usein ajankohtaisissa kiistakysymyksissä. Koska diskurssi vetoaa demokratian perusideaaleihin, siihen sisältyy myös implisiittinen vaatimus päätöksentekijöille noudattaa demokratian pelisääntöjä ja siten enemmistön tahtoa. (Mt., 11–15.) Gallupuutisoinnin diskurssit kutsuvat myös median yleisön sosiaaliseen vertailuun. Ne puhuvat jonkin mielipiteen tai identiteetin puolesta ja murentavat samalla toisia. Samalla ne myös vahvistavat vaikutelmaa tiettyjen mielipiteiden mukaisten päätösten oikeutuksesta. (Mt., 15.)

Yleistä mielipidettä on konstruoitu eläinoikeusliikkeen mediajulkisuudessa myös varsinaisia mielipidemittauksia epävirallisemmin ja epämääräisemmin keinoin. McLeod ja Hertog (1992, 161) erottelevat neljä yleisen mielipiteen epämuodollisen kuvaamisen tyyppiä: 1) yhteiskunnalliseen konsensukseen viittaavat yleisluontoiset ilmaukset, kuten viittaukset "kansalliseen" mielialaan tai "useimpien" tuntemuksiin, 2) sosiaalisiin normeihin vetoaminen eli sen kommentoiminen, missä määrin toiminta rikkoo yleisesti hyväksytyjä normeja, 3) "virallistettuun konsensukseen" eli lakeihin vetoaminen, sekä 4) sivullisten käyttäminen yleistä mielipidettä edustavina kommentoijina. Eläinoikeusliikkeen tapauksessa media on hyödyntänyt kaikkia em. strategioista.

Tuomitsevia näkemyksiä etuoikeuttamaan pyrkiessään erityisesti toimittajat – jossain määrin myös muut toimijat – ovat toistuvasti vedonneet moraalisen yhteisön yksimielisyyteen. Toimittajat puhuvat "kansalaisten", "yleisen mielipiteen" tai "suomalaisten" suulla ja vakuuttavat kaikkien ihmisten, tai ainakin "tervejärkisten", "tavallisten" ja "normaalien", olevan ilmiöstä yhtä mieltä:

Rannikkoseudun ja Pohjanmaan turkistarhoihin kohdistettu ilkeältä pöyristyttää elinkeinonharjoittajien ohella *kaikkia normaalijärkisiä kansalaisia*. (Pääkirjoitus, Ksml 1.6.1995.)

---

nut sanoa. Turkistarhaajan aseenkäytön hyväksyi 56 %, ei hyväksynyt 37 % ja 7 % ei osannut sanoa. 26 % vastaajista katsoi, että Kuisman ei tulisi saada mitään rangaistusta, 31 % kannatti nuhteita ja varoitusta, 23 % sakkoja, 11 % ehdollista vankeutta, 5 % ehdotonta vankeutta ja 3% ei osannut sanoa.

Terve kansalaisjärki ymmärtää Markku Kuisman menettelyn. (Äärieläinaktivistit toimivat rikollisliigana, kolumni, Ksml 13.12.1997.)

Yleisen mielipiteen tuomio tarhaiskujen tekijöille oli nyt kovempi kuin koskaan (Pääkirjoitus, AL 15.9.1998.)

Tavallisen suomalaisen oikeustaju ei hyväksy, että satoja minkkejä maalaavat tai luontoon päästävät saavat muutaman kuukauden ehdollisen vankeuden, jolle viherpiipertäjät vain naureskelevat." (Syksy innoitti kukintoon, pakina, Ksml 12.10.2000.) (Kursivoinnit PJ)

Sivulliset, "tavalliset ihmiset", ovat päässeet kommentoimaan eläinoikeusliikettä lähinnä lehtien katugallupeissa. Vain muutaman haastateltavan näkemyksistä on saatettu joskus tehdä varsin ronskejakin yleistyksiä "kansan" tunnoista. Esimerkiksi Etelä-Suomen Sanomat (14.12.1997) otsikoi kuuden katugallupiin osallistuneen haastateltavan vastausten perusteella: "*Omaisuuutta ollaan yleisesti valmiita puolustamaan ase-in*".

Suoran "kansaan" vetoamisen lisäksi eläinoikeusliikejulkisuudessa on konsensuksen tuottamiseksi hyödynnetty myös kahta muuta McLeodin ja Hertogin mainitsemaan strategiaa, lakiin ja sosiaaliin normeihin vetoamista. Eläinoikeusliikkeen radikaalein toiminta on tuomittu toistuvasti sen perusteella, että se on laitonta, ja vastaavasti turkistarhausta on puolustettu siksi, että se on laillista:

Turkistarhaus on täysin laillinen elinkeino. (Pääkirjoitus, Ilkka 31.5.1995.)

Turkistarhaus on eduskunnan säätämien lakien hyväksymä ammatti. (Äärieläinaktivistit toimivat rikollisliigana, kolumni, Ksml 13.12.1997.)

Lain rikkominen taas on tuomittu vetoamalla sosiaaliin normeihin, yhteisesti sovittuihin pelisääntöihin ja niiden rikkomisen tuomittavuuteen:

Oikeuden otto omiin käsiin sotii kuitenkin demokratian peruseriaatteita vastaan. (Pääkirjoitus, IS 11.8.1995.)

Suomessa jokaisella on oikeus osoittaa mieltään vallitsevia oloja vastaan, mutta sitä varten on omat pelisäännöt, joita on noudatettava. Väkivalta on ehdottoman väärä yhteiskunnallisen vaikuttamisen keino. (Pääkirjoitus, HS 9.12.1997.)

Sanomalehdistö siis luo eläinoikeusliikettä määritellesään ja moraalista rintamaa mobilisoidessaan hyvin yksimielistä, ehdotonta ja vaihtoehdontaa kuvaava asiasta: eläinoikeusliikkeen radikaaliin toimintaan voi suhtautua vain yhdellä oikealla tavalla – tuomitsevasti. Onkin ilmeistä, että vaikka eläinoikeusliikettä käsittelevässä sanomalehtiaineistossa on esiintynyt myös hegemonisen diskursin haastavia marginaalisempia diskursseja ja moraalille paniikille on näin ollen löytynyt "kansanvihollisia" puolustava ja vastaväitteitä esittävä – joskaan ei erityisen järjestäytynyt – "oppositio", on julkisuudessa erityisesti toimittajien itsensä toimesta esiintynyt hyvin vahva pyrkimys etuoikeuttaa totalisoiva ja jyrkkä tulkinta eläinoikeusliikkeestä ja sulkea pois vaihtoehtoiset, "ymmärtävämät" tavat puhua ilmiöstä. Tämä jos mikä on tyypillistä moraalille paniikille:

Sulkeutuneen diskurssin kehittyminen mediassa on moraalisen paniikin tuntomerkki ja konstituiva elementti. Kun esiintyy vain yksi tapa 'puhua' kysymyksestä ja muut puhettavat on suljettu pois, diskursiiviset ennakkoehdot moraalisen paniikin ilmaantumiselle täyttyvät. Sen esiintyminen riippuu sellaisista ennustamattomista tekijöistä kuin legitimoiko media kokonaisuudessaan tämän diskurssin ja esiintyykö keskustelussa muita merkittäviä kilpailevia diskursseja. (Critcher 2003, 174; suom. PJ.)

10.6 Myytit yhteisön ja elämäntavan puolustamisen resurssina

Olen edellä tarkastellut sitä, millaisin rituaalisiksi tulkittavin keinoin yhteiskunnan eri toimijat ovat mediajulkisuuden areenalla tunnustaneet lojaaliuttaan ja solidaarisuuttaan eläinoikeusliikkeen uhkaamaa yhteisöä kohtaan. Tässä luvussa pohdin puolestaan vielä lyhyesti sellaisten symbolisten resurssien hyödyntämistä yhteisön "puolustustaistelussa", jotka voidaan ymmärtää *myyteiksi*. Kuten luvussa 6 on todettu, sekä rituaaleissa että myyteissä on kyse yhteisön moraalisen ja sosiaalisen järjestyksen vahvistamisesta: kummatkin palvelevat yhteisön sosiaalisen kitin muodostavien identiteettien ja sosiaalisten suhteiden tuottamista ja jäsentämistä sekä yhteisön arvojen, uskomusten, elämäntapojen ja käyttäytymismuotojen vahvistamista. Rituaali voidaan kuitenkin käsittää enemminkin edellä mainittuja identiteettejä, suhteita ja uskomusjärjestelmiä dramatisoivana, esittävänä ja ilmaisevana *toimintana* (eläinoikeusliikkeelle osoitetut julkiset tuomiot ja niihin yllyttäminen mediassa), jälkimmäinen taas tämän symbolisen toiminnan sisällöllisempänä, diskursiivisena ja narratiivisena ulottuvuutena. Myytit voidaan siis ymmärtää eräänlaisina kollektiivisina kertomuksina, jotka oikeuttavat yhteisön toimintaa ja sitä ohjaavaa arvo- ja uskomusperustaa.

Siirrän siis nyt katseeni selkeämmin siihen, millaisin diskursiivisnarratiivisin keinoin eläinoikeusliikkeen haastama yhteisö on puolustanut ja oikeuttanut toimintaansa ja samalla torjunut liikkeen muutosvaatimukset. En tarkastele kaikkea eläinoikeusjulkisuudessa esiintyvää argumentointia, vaan nimenomaan sitä osaa, jonka voi nähdä olevan luonteeltaan myyttistä. Vaikka eläinoikeusjulkisuudessa on keskitytty protestin sisältöä enemmän protestoinnin keinoihin, myytteihin on turvauduttu nimenomaan silloin, kun on otettu kantaa eläinoikeusliikkeen esille nostamiin asiakysymyksiin, erityisesti huomiota keskipisteessä olleeseen turkistarhauskysymykseen.

Myytteihin turvautuminen juuri turkistarhauskysymyksen tapauksessa on varsin ymmärrettävää, sillä tämän asiakysymyksen ratkaiseminen – muuten kuin sivuuttamalla se keskustelussa – ei ole ollut yhteisölle lainkaan niin yksinkertaista kuin itse liikkeen muodostaman ongelman ratkaiseminen. Liikkeen radikaalien toimintakeinojen yhteisön moraalille järjestykselle aiheuttama symbolinen uhka on voitu ratkaista yksimielisellä ja ehdottomalla tuomitsemisella. Perusteluksi tuomiolle on riittänyt jo yksin keinojen laittomuus, yhteisön ei siis ole välttämättä tarvinnut ottaa kantaa monitahoisempiin eettisiin kysymyksiin. Sen sijaan itse turkistarhausesta tai yleisemmin eläinten hyväksikäytöstä puhuttaessa yhteisö on ollut haasteellisemmän puolustustaistelun edessä.

Vaikka tällöinkin on usein vedottu turkistarhauksen legitimoivaan lainsäädäntöön, ei yhteisö ole voinut täysin välttää ottamasta kantaa myös toiminnan eettisyyteen ja oikeutukseen.

Nykyisenkaltaista eläintuotantoa puolustaessaan puhujat ovat vedonneet lähinnä kolmeen myyttiseksi tulkittavissa olevaan perustaan: myyttiseen menneisyyteen ja siihen kuuluviin "alkuperäisiin" elämäntapoihin, itse "luontoon" ja luonnonjärjestykseen sekä edistykellisyttä ja järjestäytyneisyyttä korostavaan kansalliseen omakuvaan.

Menneisyyteen vetoavassa "jo esi-isämme" -myytissä eläinten hyväksikäyttö ja turkikset nähdään olennaisena osana kansallista historiaa, esi-isiemme meille jättämänä perintönä. Koska "suomalaiset ovat tulleet aikojen alussa tälle niemelle juuri turkiseläinten perässä" (*Turkisterroristit ja ekomafia*, kolumni IL 17.6.1995), ja "turkisten ansiosta Suomessa on ollut hyvinvointia jo keskiajalla" (*Eduskunnassa tuomittava molemmat osapuolet*, IS 9.12.1997), miten nykyisen turkistarhauksen ja -kaupan oikeutusta voisikaan epäillä? Myytin mukaan kyse ei ole ainoastaan suomalaisten menneisyydestä, vaan koko ihmiskunnan historiasta ja kollektiivisesta perinnöstä, sillä "eläimiä on kautta maailman sivu kasvatettu ihmisen vaatetuksiksi ja ruuaksi, ja tullaan kasvattamaan" (pääkirjoitus, Pohj. 22.12.1995). Turkikset ovat kuitenkin olleet erityisen merkittäviä juuri pohjoisten kansojen menneisyydessä, sillä

Arktisten alueiden kansat ovat kautta vuosituhansien turvautuneet turkiksiin sulina pypsyäkseen, ja voipa epäillä, ettei Suomen heimo olisi ikinä tälle niemelle asettunut, ellei täällä olisi ollut saatavissa turkiksia. (*Elpyvä turkistarhaus ei kaipaa lisähankaluuksia*, Pohj. 12.8.1995.)

Ja jos kerran esi-isämme, miksi emme mekin:

Turkikset tuntuvat vetisen eurotalven pakkasilla luonnollisilta. Jos kerran ilmat ovat sellaiset kuin ennen vanhaan Suomessa, niin miksi emme pukeutuisi kuin suomalaiset ennen vanhaan? Turkikset olivat ihmisen ensimmäisen vaate täällä, missä viikunanlehti ei riitä lämmittäjäksi. (*Karvat kunniassaan*, kolumni, AL 28.1.1999.)

Menneisyyteen vetoavassa myytissä siis kytketään vasta 1900-luvun puolella alkanut turkistarhaus osaksi "Suomen heimon" ikiaikaista historiaa eikä eläinten häkkistarhauksen ja sille perustuvan kaupankäynnin tai nykyisen turkismuodin nähdä eroavan olennaisesti esi-isiemme harjoittamasta luonnonvaraisen turkiseläinten metsästyksestä, kaupasta ja turkiksiin pukeutumisesta. Näin nykyisenkaltainen turkistarhaus saa oikeutuksensa historiasta ja menneen ajan eilinehtojen esi-isillemme sanelemista välttämättömyyksistä.

Menneisyydestä symbolisen voimansa hakeva myytti esiintyy rinnan "osa luonnonjärjestyttä" -myytin kanssa. Myyteistä kumpikin näkee turkistarhauksen ja eläinten hyväksikäytön "luonnollisena", mutta siinä missä ensin mainittu vetoaa luonnollisuuden perustana historiaan, jälkimmäinen hakee oikeutuksensa biologiasta ja luonnonlaeista:

Ketut ja minkit elävät syömällä toisia eläimiä. Ihminen on aina käyttänyt eläimiä hyväkseen mm. tappamalla ja syömällä niitä sekä käyttämällä nahan eri tarkoituksiin. (Pääkirjoitus, IL 8.12.1997.)

Myytti siis oikeuttaa eläinten hyväksikäytön luonnossa vallitsevalla järjestyksellä, jossa ihmisen itseoikeutettu paikka on evoluution ja ravintoketjun huipulla ja jossa "vahvimman oikeuden" ja "luonnonlakien" perusteella ihmisen suorastaan kuuluu käyttää muita eläimiä hyväkseen. Eläinten laajamittainen hyväksikäyttö nähdään peräti "ihmisen lajityypilliseksi ominaisuudeksi" (pääkirjoitus, IS 28.5.1997). Pyrkimys kyseenalaistaa eläinten hyväksikäyttö merkitsee puolestaan itse luonnonjärjestykseen puuttumista ja sen ympäri kääntämistä:

Luettuani liki kaiken mahdollisen kettutyttöjen ja -poikien touhuista niin lehdistä kuin internet-sivuiltakin, olen ymmärtänyt, että tämä väki haluaa madaltaa evoluutiosta johtuvaa ihmisen ja eläimen välistä eroa.

He siis haluavat kääntää Darwinin oppien mukaisen kehityksen taaksepäin. Tarkoitus kai olisi, että ennen pitkää takaperoinen evoluutio tekisi meistä kaikista taas vedessä viihtyviä alkueläimiä. (*Ketunhäntä kainalossa*, kolumni, ESS 11.12.1997.)

Turkistarhaus- ja eläinoikeuskeskustelussa on vedottu myös myyttiseen suomalaisuuteen, johon kuuluvat järjestäytyneisyys, edistyksellinen lainsäädäntö ja tuon lainsäädännön kuuliainen noudattaminen. "*Edistyksellinen Suomi*" -myytin mukaan Suomessa turkistarhaus on "tarkkaan valvottua ja säädeltyä toimintaa: kotieläintuotannon haara muiden joukossa" (*Lipponen lupasi tukea tarhaajille*, AL 17.10.2000).

[Anonyyminä esiintyvä turkistarhaaja:]

"Kettujen tarhaolujen ja ravinnon valvonta on poikkeuksellisen tarkkaa. Esimerkiksi valkuainen, rasvat ja hiilihydraatit säännöstellään kettujen luontaisen elämänkaaren mukaan. – Ihminenkään ei syö niin tarkasti tutkittua ja punnittua ruokaa". (*Kettujen tappaminen oli järjetöntä*, AL 21.8.1995.)

Tämä on takeena sille, että Suomessa eläimet voivat hyvin eikä turkistarhausseen kohdistuvalle kritiikille ole perusteita. Itse asiassa Suomessa turkiseläinten hoito on peräti "maailman parasta":

Lappajärveläinen turkistarhaaja Martti Kujala sanoo, että Suomessa turkiseläinten hoito on maailman parhaissa kantimissa.

– Sitä osoittaa osaltaan jo sekin, että suomalaiset saavat turkisnahoista kaikkein parasta hintaa.

– Laatu ja hinta käyvät käsi kädessä. Jos eläimiä ei kohdeltaisi hyvin, niin laatukin siitä kärsisi ja se taas näkyisi hinnoissa. (*Suomessa turkiseläinten hoito maailman parasta*, Ilkka 23.2.1997.)

Jos nyt suomalaisesta turkistarhausesta tai kotieläintuotannosta jotain parantamisen varaa sitten löytyisikin, ongelmien vakavuus ei ole kuitenkaan alkuunkaan samaa luokkaa kuin "muualla", sillä "Euroopan kotieläintaloudessa puhutaan kuitenkin ihan toisen mittaluokan ongelmista" (*Vaarallista jo eläimillekin*, kolumni, AL 16.3.1997). On siis itse asiassa eläinten oma etu tulla kasvatetuiksi Suomessa. Jos suomalainen turkistarhaus loppuisi, häviäjiä olisivat itse eläimet:

Suomen eläinsuojelulaki on tiukka. Ellei turkiseläimiä tarhataisi täällä, toiminta siirtyisi sellaisiin maihin, joissa eläinten kohtelu voisi olla varsin huonoa. (*Kettuumojen irpäästö koituu pikkukettujen tuhoksi*, Ksml 31.5.1995.)

Myytin mukaan suomalaisella turkistarhalla tai jopa koe-eläinlaitoksissa eläinten kohtelu on itse asiassa niin hyvää, että se peräti voittaa kotiolot tai rankan olemassaolon taistelun julmassa ja villissä luonnossa:

Keskuksen johtaja Timo Nevalainen kiisti, että koiria tai muita eläimiä kohdeltaisiin huonosti.

- Niillä on paremmat ja virikkeellisemmät olot kuin monilla kotikoirilla, Nevalainen sanoi. (*Eläinaktivistit pyrkivät koe-eläinkasvatukseen*, SS 26.10.1997.)

[Turkistarhaaja Kari Hakomäki:]

- Joitakin kertoja on häkin ovi jäänyt auki ja kettu on päässyt vapaaksi. Mutta eihän se mihinkään lähde, vaan tuntuu melkein kaipaavan takaisin pilttuuseensa. - -

- Uskon, että tarhaketun elämän ehto on paljon inhimillisempi tarhassa kuin luonnossa olevan sukulaisensa, joka menehtyy usein nälkään. Lopetettaessa ei yhdenkään eläimen tarvitse kärsiä. (*Tarhaus sivutoimesta vähitellen pääelinkeinoksi*, Pohj. 14.9.1995.)

On huomionarvoista, ettei mediajulkisuudessa ole nojaututtu uskonnolliseen, raamatulliseen myyttiin, eli ei ole oikeutettu eläinten hyväksikäyttöä vetoamalla ihmisen erityisasemaan "luomakunnan kruununa", jolla on Jumalan antama oikeus käyttää luontoa ja eläimiä tarkoituksiinsa. Kuten edellä nähtiin, julkisuudessa on vedottu milteipä päinvastaiseen näkemykseen: myyttiin vahvimman oikeudelle perustuvasta luonnonjärjestyksestä, jossa ihmisen velvollisuus osana luontoa - siis eläimenä itsekkin, vaikkakin evoluution huipulla erityisasemansa ansainneena - on osallistua tähän luonnonlakien sanelemaan järjestykseen. Eläinoikeuskysymyksestä keskusteltaessa aktivoituneita myyttejä voikin pitää yhtenä ilmentymänä suomalaisen yhteiskunnan maallistumisesta.

Eläinoikeusliike on siis saanut aikaan puolustusreaktion paitsi toiminta-keinoillaan, myös haastamalla eläinten hyväksikäytölle perustuvan länsimaisen kulttuurin perustan. Tämä haaste, samoin kuin puolustustaistelu, on julkisuudessa kiteytynyt erityisesti turkistarhauskysymyksen ympärille. On kuitenkin ilmeistä, että eläinoikeusliike ei ole kritiikillään sohaissut ainoastaan tarhauselinkeinoa ja turkistarhaajayhteisöä, vaan myös laajemmin suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin jäseniä. Niinpä turkiksia ja tarhausta ovat julkisuudessa puolustaneet tarhaajien lisäksi muun muassa toimittajat. Tarvetta puolustautumiseen on lisännyt se, että eläinoikeusaktivistit eivät ole jääneet täysin yksin tarhauskritiikkinsä kanssa, vaan myös muun muassa perinteisemmän eläinsuojelun edustajat ja jotkut poliitikot ovat kyseenalaistaneet ja arvostelleet turkistarhausta ja sen oikeutusta. Näin ollen kysymystä ei ole voitu vaieta kuoli-aaksi julkisuudessa tai ratkaista yksinomaan eläinaktivistien leimaamisella ja tuomitsemisella, vaan turkistarhaajayhteisön, samoin kuin sen kanssa samaan rintamaan asettuvan laajemman kulttuuriyhteisön, on täytynyt pyrkiä legitimoimaan nykyisen elämänmenon jatkaminen symbolisiin resursseihin turvautumalla.

Voi odottaa, että globalisoitumiskehityksen ja suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisen ja kulttuurisen heterogenisoitumisen myötä vastaavia konflikti- ja

puolustautumistilanteita kohdataan tulevaisuudessa aikaisempaa useammin. Perinteisiä elämäntapoja, arvoja ja uskomuksia ei voida enää ottaa itseoikeutettuina ja itsestään selvinä asioina, vaan kulttuuristen erojen ja arvokonfliktien halkomassa yhteiskunnassa niitä joudutaan yhä useammin puolustamaan. Kuten Anthony Giddens (1995, 147) asian ilmaisee, modernissa, globalisoituvassa maailmassa traditioita vaaditaan ”selittämään” ja perustelemaan itsensä”, ja mikäli ne aikovat säilyä, ne eivät voi kieltäytyä dialogista. Harvemmin jyrkkä arvovieraisuus kuitenkaan ratkeaa rauhanomaisella vuoropuhelulla, ilman konfliktia. Sen sijaan epävarmuuden aikoina juuri niille yhteiskunnallisille ryhmille, jotka kokevat asemansa olevan uhattuna, on houkuttelevaa dialogin sijasta osoittaa yksiselitteinen ”vihollinen” ja käydä raivokkaaseen puolustustaisteluun perinteisten arvojen puolesta (Clarke ym. 1976, 72).

11 MARGINAALIIN MÄÄRITELTY ELÄINOIKEUSLIIKE

”Meitä on monta, meissä on voimaa – turkistarhaus loppuun nyt!”
(Iskulause eläinoikeusliikkeen mielenosoituksissa.)

Huolimatta 1990-luvun puolivälin näyttävästä ”entréestä” mediajulkisuuden näyttämölle ja vuosia jatkuneesta parrasvaloissa paistattelusta eläinoikeusliike ei ole vajaassa kymmenessä vuodessa muuttanut maailmaa – ei edes lopettanut turkistarhausta. Liikkeen laittomiin tai konfrontaatiohakuisiin toimintakeinoihin voittopuolisesti keskittynyt mediajulkisuus on rakentanut liikkeestä varsin marginalisoivaa kuvaa eikä näin ollen ole useimmiten toiminut eläinoikeusliikkeen ja sen ajaman eläinasian eduksi – ennemminkin päinvastoin. Vaikka aktivistit ovat itsekin päässeet julkisuudessa ääneen, on eläinoikeusliikettä sittenkin useammin määritelty muiden toimijoiden puheessa, liikettä ulkopuolelta merkityksellistävien diskurssien viitekehyksessä. Vastausta kysymyksiin ”keitä me olemme” ja ”mitä me haluamme” eivät siis ole julkisuudessa tarjonneet ensisijaisesti eläinaktivistit itse, vaan useammin joku muu.

11.1 Muiden määrittelemä eläinoikeusliike

Kuten tutkimuksen määrällisestä tarkastelusta (ks. luku 8) käy ilmi, eläinoikeusliikkeen määrittelyyn ovat julkisuudessa osallistuneet monet eri toimijat, mutta keskeiseen asemaan määrittelykamppailussa ovat nousseet vain harvat näistä: poliisi, eläinaktivistit, turkistarhaajat etujärjestöineen, oikeuslaitos ja asianajajat sekä itse toimittajat. Selvästi hallitsevaksi julkisuuden toimijaksi aineistossa nousee poliisi. Poliisi on jutuissa useimmin aktiivisena toimijana esiintynyt toimija ja ennen kaikkea ylivoimaisesti yleisin juttujen ensisijainen määrittelijä, jonka esittämille näkemyksille perustuu ensisijaisesti peräti neljännes faktajutuista eli uutis- ja featureaineistosta. Poliisin hallitseva asema kertookin osal-

taan siitä, että eläinaktivismia on julkisuudessa usein käsitelty rikollisuutena, tavanomaisessa rikosuutisen kehyksessä.

Myös eläinaktivistien näkemykset on tuotu aineistossa muihin toimijoihin verrattuna usein esiin: sekä aktiivisina toimijoina että ensisijaisina määrittelijöinä he ovat esiintyneet poliisin jälkeen useimmin. Vielä huomattavasti useammin eläinoikeusaktivistit esiintyvät kuitenkin mediassa muiden määrittelemänä julkisuuden kohteina. Siinä missä aktivistit saavat näkemyksensä esiin aktiivisina toimijoina 31 prosentissa jutuista, peräti 61 prosentissa jutuista heidän osanaan on olla mykkiä toimijoita, joita joku muu kuvaa, tulkitsee ja merkityksellistää¹³⁶. Eläinaktivistien ja näiden näkemysten uskottavuutta on myös horjutettu mediajulkisuudessa muun muassa diskursseissa tuotetuilla marginalisoivilla identiteettimäärittelyillä, kiistämällä ja kyseenalaistamalla aktivistien näkemykset sekä kiinnittämällä huomiota näiden ajamiin tavoitteiden ja asiasisällön sijasta toimintakeinoihin tai vaikkapa aktivistien ulkoasuun. Niinpä eläinoikeusaktivistit eivät itse asiassa saa määrittelyjään ja merkityksenantojaan läpi julkisuudessa lainkaan niin usein kuin esiintyvät siellä aktiivisen toimijan roolissa, mistä on merkinä aktivistien edustaman politisoivan diskurssin marginaalisuus muihin diskursseihin verrattuna. Eläinaktivistit ovat siis julkisuudessa puhuessaan usein joutuneet reagoimaan jo ennalta asetettuihin tilanteenmäärittelyihin ja keskustelun ehtoihin.

Eläinaktivistien esiin pääsyssä on myös suuria eroja eri tapausten ja juttutyyppeiden välillä. Kirkkaimmin aktivistien ääni kuuluu eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevissä jutuissa, jotka edustavat usein uutisgenreä ”pehmeämpiä” feature-juttuja, kuten henkilökuvia ja -haastatteluja tai ajattomampia reportaaseja. Sen sijaan mielenosoituksia tai laittomia iskuja käsittelevissä ”kovissa” uutisissa aktivistit ovat selvästi heikommilla ja jäävät usein mykän toimijan asemaan, muiden toimijoiden tai toimittajien määrittelemäksi kohteeksi.

Kolmanneksi keskeiseksi eläinoikeusjulkisuuden toimijaksi nousevat turkistarhauselinkeinon edustajat: itse turkistarhaajat sekä heidän etujärjestönsä Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto. Koko aineistossa nämä pääsevät poliisien ja aktivistien jälkeen esittämään näkemyksiään kolmanneksi useimmin aktiivisina toimijoina, samoin ensisijaisina määrittelijöinä, missä asemassa tarhauselinkeinon edustajat esiintyvät lähes yhtä usein kuin aktivistit. Aktivistien ja tarhaajien voimasuhteissa on tapahtunut vuosien myötä muutoksia. Vielä ensimmäisten Pohjanmaan tarhaiskujen jälkeen keväällä 1995 tapauksen uutisarvo toimi eläinaktivistien hyväksi ja tuolloin aktiivisesti julkisuudessa kampanjoineet aktivistit pääsivät ääneen useammin kuin tarhauselinkeinon edustajat. Jo Orimattilan tapauksen käsittelyssä tilanne oli kääntynyt toisin päin, ja syksyllä 2000 tarhaiskuista puhuivat julkisuudessa tarhaajat tai STKL huomattavasti eläinaktivisteja useammin. Vastaavasti myös poliisin rooli tilanteen määrittelijänä on kasvanut tarhaisku tarhaiskulta.

Neljäs keskeinen julkisuuden toimija ovat olleet oikeuslaitoksen edustajat ja asianajajat, onhan julkisuudessa seurattu tarkkaan kahta suurta oikeuden-

¹³⁶ Lopuissa jutuista, eli 8 %:ssa fakta-aineistosta, eläinaktivisteja ei ole eksplisiittisesti mainittu esimerkiksi turkistarhaiskuista kirjoitettaessa.

käyntiä, ”kettutyttöjen” sekä ”Orimattilan viisikon” ja heitä ampuneen turkistarhaajan. Muiden tiedotusvälineiden ulkopuolisten toimijoiden rooli on ollut huomattavasti vähäisempi. Edes virallisen aseman, asiantuntijuuden tai poliittisen tai taloudellisen vallan tuomaa auktoriteettia omaavat toimijat, kuten poliitikot, virkamiehet, elinkeinoelämän edustajat tai tutkijat, eivät ole nousseet erityisen merkittäviksi julkisuuden toimijoiksi kokonaisuudessaan. Tosin niissä jutuissa, joissa nämä toimijat ylipäättensä ovat esiintyneet, he ovat myös saaneet oman äänensä kuuluviin aktiivisina toimijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä suhteessa useammin kuin vähemmän arvovaltaiset toimijat, kuten aktivistit, ”rivitarhaajat” – erotuksena STKL:n edustajista – ja ”tavalliset kansalaiset”, joista tai joiden puolesta joku muu on puhunut julkisuudessa selvästi useammin.

Itse toimittajien rooli eläinoikeusliikkeen määrittelijöinä on ollut erittäin aktiivinen. Peräti 11 prosentissa uutis- ja featurejutuista toimittaja itse esiintyy jutun ensisijaisen määrittelijän roolissa jonkun jutussa esiintyvän toimijan sijasta. Erityisen aktiivinen toimittajien rooli on ollut eläinoikeusliikettä yleisemmällä tasolla käsittelevissä jutuissa sekä mielenosoitusuutisissa. Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa toimittajan rooli on ollut selvästi näkyvämpi kuin maakuntalehdissä, koska näiden valtakunnallisten lehtien toimittajat ovat muun muassa itse tehneet aktiivista selvitys- ja tutkimustyötä eläinoikeusliikkeeseen – lähinnä sen laittomaan toimintaan – liittyvissä asioissa. Vielä uutis- ja featureaineistoa näkyvämmiin toimittajat ovat tietenkin käyttäneet määrittelyvaltaansa eläinoikeusliikettä käsittelevässä runsaassa mielipideaineistossa: lehtien pääkirjoituksissa, kolumneissa, kommentteissa ja pakinoissa.

Hieman kärjistäen voikin siis sanoa, että eläinoikeusjulkisuus on ollut pitkälti poliisin ja toimittajien hallinnassa. Sanomalehdissä eläinoikeusliike on ollut paljolti rikos- ja siten poliisiasia ja eläinoikeusliikkeen julkista kuvaa ovat näin ollen rakentaneet erityisesti rikosuutisoinnin itseoikeutetut auktoriteetit, poliisit. Näiden ohella määrittelykamppailun keskiössä ovat olleet itse toimittajat, jotka ovat sekä orkestroineet julkisen keskustelun osanottajia ja lehdissä esiin nousevia diskursseja että esittäneet siellä aktiivisesti omia näkemyksiään. Myös turkistarhauselinkeinojen edustajilla on ollut merkittävä rooli siinä, millaiset tulkinnat eläinoikeusliikkeestä ovat nousseet julkisuudessa hallitseviksi.

11.2 Demonisoidut, trivialisoidut ja kriminalisoidut

Olen tutkimuksessani erotellut eläinoikeusliikettä käsittelevästä sanomalehtiaineistosta seitsemän diskurssia: *demonisoivan*, *trivialisoivan*, *kriminalisoivan*, *holhoavan*, *legitimoivan*, *eksotisoivan* ja *politisoivan* diskurssin (ks. luku 9). Demonisoiva diskurssi tarkastelee (ja tuomitsee) eläinaktivismia yhteiskuntaa vastaan asettuvien ja sitä uhkaavien ”yhteiskunnan vastaisten piirien” ja ”terroristien” toimintana, jonka ”todellinen” motivaatio liittyy tuhoamiseen ja yhteiskuntajärjestyksen horjuttamiseen, ei eläinkäytökseen. Trivialisoivassa diskurssissa eläinaktivismi näyttäytyy keskenkasvuisten, elämistä vieraantuneiden ”kau-

punkilaiskakaroiden" ilkivaltana ja häiriköintinä, jonka motivaationa on eläinten oikeuksien ajamisen sijasta jännityksen haku, pätemisen tarve ja julkisuuden tavoittelu. Kriminalisoiva diskurssi tarkastelee eläinoikeusaktivismia yksiselitteisesti rikosoikeudellisena kysymyksenä, motiiveistaan riippumatta muihin rikoksiin rinnastettavina rikoksina.

Holhoava diskurssi analysoi ja asettuu ymmärtämään eläinaktivismia nuorisoilmionä: monimutkaisen maailman ja epävarman tulevaisuuden hämmentämien, malttamattomien, turhautuneiden ja parlamentaariseen vaikuttamiseen pettyneiden nuorten oireiluna, vilpittömänä ja hyvää tarkoittavana "sijaistoimintana", johon nuoret suuntaavat energiansa vaikeampien ja vakavampien kysymysten käsittelyn sijaan. Legitimoiva diskurssi esittää eläinoikeusliikkeen legitimiinä ja tarpeellisenä uuden sukupolven muutosliikkeenä, yhteiskunnan arvomuutoksen ja eläinten asemaan liittyvien ongelmien nostattamana radikalismina. Eksotisoiva diskurssi on kiinnostunut eläinaktivismista hankalan ruokavalion, kummallisen ulkoasun ja erikoisten aktiviteettien leimaamana eksoottisena ja jopa "trendikkäänä" elämäntapailmiönä. Politisoiva diskurssi taas esittää liikkeen "uutena" ruohonjuuritaso politiikkana ja moraalisenä "vallankumouksena", eläinten asemaan ja kohteluun liittyvien eettisten ongelmien nostattamana ympäristövallankumouksellisten ja vapauttajien ristiretkenä, jossa tärkeäksi koettu päämäärä oikeuttaa radikaalitkin toimintakeinot.

Näistä kuuden ensin mainitun diskurssin puhujat tarkastelevat eläinoikeusliikettä ulkopuolisen asemasta käsin - asemoiden eläinoikeusliikkeen samalla sen "me-yhteisön" ulkopuolelle, johon itse identifioituvat. Politisoiva diskurssi asettuu puolestaan haastamaan eläinoikeusliikkeen ulkopuolelta tuotetut tulkinnat liikkeen sisältä käsin: diskurssi on lähes yksinomaan eläinaktivistien edustama ja nojautuu selkeästi vastakulttuuriseen merkitysmaailmaan, eli se toisaalta haastaa vallitsevan länsimaisen ihmiskeskeisen maailmankatsomuksen ja tarjoaa tilalle ekosentristä moraalialta, toisaalta kyseenalaistaa vallitsevan poliittisen järjestelmän ja konventionaaliset kansalaistoiminnan tavat ja luottaa enemmän suoraan toimintaan ja "ruohonjuuritasoon".

Pääosin eläinoikeusliikkeen kuvan muodostamisesta ovat julkisuudessa vastanneet demonisoiva, trivialisoiva ja kriminalisoiva diskurssi, jotka esiintyvät aineistossa yleisimpinä eläinoikeusliikkeen merkityksellistämisen tapoina. Näistä erityisesti demonisoivalle diskurssille on pyritty tuottamaan julkisuudessa aktiivisesti hegemonista asemaa esittämällä se vaihtoehdottomana ja yksimielisenä tulkintana liikkeestä. Trivalisoiva ja kriminalisoiva diskurssi ovat puolestaan toimineet julkisuudessa eräänlaisina demonisoivan diskurssin apudiskursseina, jotka ovat tukeneet ja oikeuttaneet hegemonisoitua tulkintaa liikkeestä. Eläinoikeusliike on siis näyttäytynyt julkisuudessa ensisijaisesti yhteiskunnallisena uhkana, ilkivaltaisena häiriköintinä sekä rikollisuutena - kaikissa tapauksissa tuomittavana ja legitimiin yhteiskunnan ulkopuolelle asettuvana toimintana. Eläinoikeusjulkisuuden hallitsevimmat diskurssit nojautuvatkin kulttuuriseen merkitysjärjestelmään, jota voidaan kutsua konservatiiviseksi skenaariksi: se korostaa lakia ja järjestystä sekä perinteistä edustuksellista poliittista järjestelmää ja vastaa radikaaleihin muutosvaatimuksiin mieluummin voimakkeinoin kuin yhteiskunnallisilla muutoksilla. Hallitsevissa diskursseissa

on varsin yksimielisesti määritelty yhteiskunnalliseksi ongelmaksi itse eläinoikeusliike eläinoikeuskysymyksen sijaan.

Rakoilua eläinoikeusliikkeestä rakennettuun uhkaavaan ja rikolliseen kuvaan ovat luoneet edellä mainituille hallitseville tulkinnoille vaihtoehtoiset ja osin suorastaan vastustavat diskurssit: holhoava, legitimoiva, eksotisoiva ja politisoiva diskurssi. Nämä diskurssit esiintyvät kuitenkin aineistossa varsin marginaalisessa asemassa eivätkä näin ollen pysty merkittävästi horjuttamaan hallitsevien tulkintojen vakiintunutta asemaa. Osaltaan niiden haastajan asemaa on heikentänyt se, että ne ovat astuneet esiin ajallisesti jälkijunassa suhteessa demonisoivaan, trivialisoivaan ja kriminalisoivaan diskurssiin, jotka ehtivät vakiinnuttaa paikkansa nopeasti ensimmäisten Pohjanmaan tarhaiskujen uutisoinnissa ja kommentoinnissa. Holhoavan, legitimoivan ja eksotisoivan diskurssin taustalla voi nähdä liberaalin skenaarion logiikan: tämä kulttuurinen merkitysjärjestelmä on avoin kansalaisten oma-aloitteiselle toiminnalle ja osallistumiselle, korostaa konfliktin sovittelussa voiman sijasta vuoropuhelua ja on valmis myös yhteiskunnallisiin reformeihin. Politisoiva diskurssi nojaa puolestaan radikaaliin skenariioon, joka kyseenalaistaa vallitsevan poliittisen järjestelmän ja sen edustuksellisuuden logiikan, on varsin ehdoton yhteiskunnallisissa muutosvaatimuksissa ja hyväksyy jopa lain rikkomiseen oikeutetuiksi katsottujen päämäärien vuoksi.

Eläinoikeusliikkeelle on mediajulkisuuden diskursseissa tuotettu useita erilaisia julkisia identiteettejä, joita kuitenkin yhdistää se, että ne tavalla tai toisella määrittelevät ja asemoivat eläinaktivistit "toiseuteen", kuvitteellisen "me"-yhteisön ulkopuolelle. Voimakkaimmin toiseus rakentuu demonisoivassa diskurssissa, joka rakentaa eläinaktivisteista selkeästi viholliskuvaa yhteiskunnan vastaisina, fanaattisina ja vaarallisina toimijoina. Tällöin "me"-yhteisöksi määritellään itse "yhteiskunta" ja eläinaktivistit suljetaan tuon yhteiskunnan ulkopuolelle tai vähintäänkin laitamille, marginaaliin. Jyrkimmissä puheenvuoroissa ei ole kiistetty ainoastaan aktivistien yhteiskuntakelpoisuutta, vaan peräti laitonta toimintaa harjoittavien aktivistien ihmisyyttä:

[Turkistarhaaja Christian Granvik:]

- Ei sellaisten kanssa viitsi edes keskustella. Eivät sellaiset ole enää ihmisiä, jotka iskevät toisen omaisuuteen ja jättävät ketun penikat julmasti kuolemaan. (*Tarhaaja ihmettelee "terroristien" esiintymistä tv:ssä*, IS 3.6.1995.)

Muissa liikkeen ulkopuolelta tuotetuissa diskursseissa vastakkainasettelu ei ole aivan näin jyrkkää, mutta kuitenkin aina läsnä olevaa. Tästä "meidän" ja "niiden" polarisoivasta asetelmasta poikkeaa jossain määrin vain legitimoiva diskurssi, jonka puhujat eivät yhtä yksiselitteisesti tee eroa ja ota etäisyyttä eläinaktivisteihin, vaan saattavat ajoittain jopa asettua ennemminkin samaan rintamaan näiden kanssa kritisoidessaan eläinoikeusliikkeen herättämiä jyrkkiä reaktioita ja puolustaessaan liikkeen ajaman asian legitimitettä. Politisoiva diskurssi puolestaan kääntää liikkeen ulkopuolelta tuotetut vastakkainasettelut nurin ja esittää eläinaktivistit "meinä", jotka erottautuvat "muista": välinpitämättömästä enemmistöstä tai eläinten hyväksikäyttäjistä.

Koska eläinoikeusaktivistit on mediajulkisuudessa näin vahvasti asemoitu toiseuteen, ei julkisuus tarjoa yleisölle juurikaan samaistumismahdollisuuksia aktivisteihin eikä näin ollen rohkaise kuuntelemaan ja ottamaan vakavasti liikkeen esittämiä näkemyksiä silloinkaan, kun ne pääsevät julkisuudessa esiin. Kun vielä eläinaktivistien poliittiset motivaatiot on hallitsevissa diskursseissa joko ohitettu tai kiistetty toteamalla, ettei aktivistien toiminnassa todellisuudessa ole lainkaan kyse eläimistä, eivät eläinoikeusaktivistit näyttäyty julkisuudessa täysivaltaisina ja legitiimeinä yhteiskunnallisen keskustelun osanottajina. Irrationaalisten motiivien ajamisen fanaatikkojen tai riehujien kanssa ei voi käydä rationaalista keskustelua; terroristien ja rikollisten kanssa ei neuvotella.

Tiettyjen diskurssien tuottamiseen ja uusintamiseen on osallistunut mediajulkisuudessa useita eri toimijoita, mutta usein myös yksittäiset toimijat nousevat ratkaisevaan asemaan tietyn diskurssin vakiinnuttajina. Voi esimerkiksi hieman kärjistäen sanoa, että siinä missä poliisi on vastannut eläinoikeusliikkeen kriminalisoinnista julkisuudessa – esiintyyhän kriminalisoiva diskurssi useimmiten poliisi- tai oikeusviranomaisten yhteydessä – ovat eläinaktivistien demonisoijina ja trivialisooijina toimineet etenkin turkistarhaajat ja toimittajat. Erityisesti pääkirjoituksissa on vahvasti tuotettu kuvaa eläinoikeusliikkeestä yhteiskunnallisena uhkana ja pyritty kokoamaan yksimielistä moraalista rintamaa eläinoikeusliikettä tuomitsemaan. Vaikuttaakin siltä, että eläinoikeusjulkisuudessa toimittajat eivät suinkaan ole vain tahdottomasti uusintaneet esimerkiksi viranomaislähteiden merkityksenantoja – joskin esimerkiksi Suojelupoliisin esittämät terrorismi-tulkinnat ovat epäilemättä vaikuttaneet osaltaan toimittajien tulkintoihin – vaan ovat ennemminkin aktiivisesti osallistuneet tiettyjen diskurssien tuottamiseen ja vakiinnuttamiseen. Toimittajien tulkinnat ovat itse asiassa usein olleet jyrkempiä kuin viranomaislähteiden. Tämä näyttäisi poikkeavan niistä käsityksistä, joihin esimerkiksi Birminghamin Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen mediatutkijat 1970-luvulla päätyivät tarkastellessaan median, viranomaisien ja muiden auktoriteettien suhteita yhteiskunnassa uhaksi koettujen ”poikkeavien” ilmiöiden määrittelyssä. Keskuksen tutkimuksissa on korostunut nimenomaan yhteiskunnan kontrollikoneiston merkitys julkisuuden ensisijaisena määrittelijänä, median roolin jäädessä jossain määrin passiivisemmäksi. (Ks. CCCS Mugging Group 1976; Hall ym. 1978.)

On kuitenkin syytä huomata myös se, että siinä missä jyrkimmät demonisoivat tulkinnat on usein esitetty toimittajien suulla sanomalehtien pääkirjoituksissa, löytyvät myös monet eläinoikeusliikettä suorasukaisimmin puolustaneista toimijoista juuri lehtien toimittajien joukosta. Näin ollen toimittajatkaan eivät suinkaan ole muodostaneet yksimielistä ja yhtenäistä rintamaa suhteessa eläinoikeusliikkeeseen. Kuten muissakin asiakysymyksissä, myös eläinoikeuskysymyksessä toimittajien omat arvot ja asenteet ovat osaltaan vaikuttaneet ja välittyneet julkisuuden sisältöön. Näin ollen eläinoikeusliikkeen osakseen saamassa mediajulkisuudessa myös toisinajattelu ja ”toisintekeminen” (ks. luku 4.2; Mörä 1999, 40–56, 226–227) on ollut ainakin jossain määrin mahdollista.

11.3 Moniselitteiset muukalaiset ja moraalinen paniikki

Tulkintani mukaan eläinoikeusliikkeen herättämässä voimakkaassa kohussa ja marginalisoivissa tulkinnoissa ei ole ollut kyse niinkään materiaalisista kysymyksistä, kuten turkistarhaajille aiheutetuista taloudellisista vahingoista, kuin symbolisista merkityksistä: liikkeen on koettu uhkaavan yhteiskunnan moraalista järjestystä eli yhteiskuntaa koossa pitäviä moraalikoodeja, ”yhteisiä pelisääntöjä”. Näin ollen se on nähty uhkana yhteiskunnan yhtenäisyydelle ja siten itse ”yhteiskunta-yhteisölle”. Eläinoikeusliikkeen määrittelystä käydyn diskursiivisen kamppailun tuloksena onkin syntynyt yhteiskunnallinen, kollektiivinen reaktio, jota voidaan kuvata moraalisen paniikin käsitteellä.

Kuten luvussa 10 todettiin, eläinoikeusliikkeen herättämän moraalisen paniikin avaintapahtumina toimivat ensimmäiset Pohjanmaan tarhaiskut, jotka välittömästi tulkittiin huolestuttavaksi ja tuomittavaksi ilmiöksi. Suomalaiselle yhteiskunnalle uuden ja vieraan ilmiön kohtaaminen aiheutti tarpeen tunnistaa ja ottaa haltuun tuntematon uhka yksiselitteisellä ja samalla varsin mustavalkoisella ja stereotyyppisellä kategorisoinnilla. Tulkinta terrorismista ja terroristeista syntyi jo ensimmäisillä epävarmuuden hetkillä, ja hyvin pian sanomalehtien lukijat oppivat tuntemaan myös ”kettutyöt”. Alkuvaiheen kiivas ilmiön kartoittamisen, tulkinnan, selittämisen ja määrittelyn prosessi pitkälti loi ne diskursiivisen kamppailun asetelmat, jotka julkisuudessa myöhemminkin esiintyivät: viiveellä monipuolistunut (moniäänistynyt ja -näkökulmaistunut) julkisuus ei kyennyt enää horjuttamaan kerran valta-asemaan nousseita diskursseja, vaan vaihtoehtoisten tai vastustavien diskurssien osaksi tuli jäädä lähinnä moraalisen paniikin marginaalisiksi sivujuonteiksi. Toisaalta tämä marginaalisten äänten ja diskurssien järjestäytymätön ja hajanainen ”oppositio” vaikutti siihen, ettei eläinoikeusliikkeen uhkaavuudesta ja vaarallisuudesta ole saavutettu täyttä konsensusta ”moraalisten ristiretkeläisten” pyrkimyksistä huolimatta.

Jatkossa eläinoikeusliikkeen herättämä moraalinen paniikki on ryöpsähdellyt esiin episodimaisesti aina suurempien laittomien iskujen jälkeen. Yksittäiset episodit ovat voineet saada ainakin hetkellisen tai näennäisen sulkeuman ja ratkaisun esimerkiksi aktivistien kiinnijäämisen ja oikeustuomioiden myötä, mutta kokonaisuudessaan moraaliselle paniikille ja sen kohteena olevalle laittomalle suoralle toiminnalle ei ole näkynyt loppua. Koettuun uhkaan ja ongelmaan on esitetty mediajulkisuudessa ratkaisuja etenkin kontrollin kiristämisestä ja aktivistien toiminnan rajoittamisesta, mutta käytännössä todelliset institutionaaliset muutokset ovat olleet vähäisiä. Ongelma onkin ratkaistu ennemminkin symbolisella tasolla: moraalis-symbolinen uhka on torjuttu vahvistamalla yhteisön moraalista järjestystä. Tässä on turvauduttu ensinnäkin yhteisön rajojen vahvistamiseen polarisoivilla ”me”-”ne”-vastakkainasetteluilla, eli määrittelemällä sitä, ketkä kuuluvat ”me”-yhteisöön ja ”yhteiskuntaan”. Julkisuudessa hyödynnettyjä symbolisia strategioita ja resursseja ovat olleet lisäksi yhteisön lojaalisuussiteitä vahvistavat rituaaliset julkiset tuomiot eläinoikeusliikkeelle, konsensukseen ja yleiseen mielipiteeseen vetoaminen yhtenäisen moraalisen

rintaman aikaansaamiseksi sekä nykyisenkaltaisen eläinten hyötykäytön oikeuttavat myytit.

Näin ollen yhteiskunnan sisäisten ristiriitojen uhkaama konsensusideologia ja yhteiskunnan yhtenäisyys on pelastettu sulkemalla eläinoikeusliike symbolisesti ulos yhteiskunnasta ja määrittelemällä siten uhan ja erimielisyyden lähde yhteiskunnan rajojen ulkopuolelle. Ulossulkemista on helpottanut yksiselitteisten ja mustavalkoisten luokittelujen ja leimojen löytyminen diskursiivisessa kamppailussa: ”rikolliset” ja ”terroristit” kuuluvat itsestään selvästi ”legitiimin yhteiskunnan” ulkopuolelle.

Eläinoikeusliikkeessä on epäilemättä ollut tiettyjä erityispiirteitä, jotka ovat tehneet siitä otollisen moraalisen paniikin kohteen. Epävarmuutta ja epä-mukavuutta ympäröivässä yhteisössä on mitä ilmeisimmin aiheuttanut osaltaan jo eläinoikeusliikkeen aatemaailma, poikkeaaahan liike maailmankatsomukseltaan suomalaisen sekä laajemmin länsimaisen kulttuurin yleisesti jakamista maailmanhahmotuksen tavoista ja arvoista. Eläinoikeusliikkeen ekosentristen näkemysten hyväksyminen merkitsisi perustavanlaatuisia muutoksia yhteiskunnan vakiintuneisiin toiminta- ja elämäntapoihin, yksittäisten ihmisten ruokavalioista kokonaisuun elinkeinoihin. Kokemuksen yhteisten arvojen ja moraalisen järjestyksen kriisiytymisestä ja siitä seuranneen moraalisen paniikin ovat synnyttäneet kuitenkin ennen kaikkea eläinoikeusliikkeen toimintakeinot, jotka poikkeavat radikaalisti suomalaisesta kansalaistoiminnan ja protestoinnin perinteestä. Kuten Esa Konttinen (2003, 135) toteaa, ”[i]skuilla on loukattu kahta kansallisen kulttuurin vahvaa normia, (1) *mielenosoitusten avoimuutta, omalla nimellä tekojen takana seisomisen normia* ja (2) *laillisen omaisuuden suojaa* vastaan”. Eläinoikeusjulkisuudessa onkin toistuvasti vedottu ”demokraattisen yhteiskunnan pelisääntöihin” ja kiistetty eläinaktivistien radikaaleimpien toimintatapojen legitimitetti tilanteessa, jossa vaihtoehtoisiaakin vaikuttamistapoja olisi olemassa.

Eläinoikeusaatteen, sen taustalla olevan ekosentrisen maailmankatsomuksen ja epäkonventionaalisten toimintakeinojen aiheuttaman kulttuurisen vierauden ohella levottomuutta lienee aiheuttanut eläinoikeusaktiivisuuden moniselitteisyys. Kuten luvussa 10.2 todettiin, eläinoikeusliike ei ole aivan ongelmattomasti asettunut kulttuurisesti tuttuihin toiminnan kategorioihin – kuten terrorismin, rikollisuuden, ilkeiden, politiikan tai kansalaistoiminnan ja protestoinnin kategorioihin – vaan se on vaatinut määrätietoista ”sovittamista” tiettyihin ”mentaalisiin kehikkoihin”. Moniselitteisyyteen on yhdistynyt lisäksi liikkeen arvaamattomuus: eläinoikeusliikkeen, kuten muidenkin vuosituhanen vaihteen radikaalien liikkeiden, toiminta on ollut luonteeltaan tilanteista ja tyyliltään muuttuvaa, minkä vuoksi niiden toiminnan ennustaminen on vaikeampaa kuin vanhojen oikeisto–vasemmisto-akselille asettuneiden järjestöjen ja liikkeiden (Lappalainen 1999, 139). Ennustamattomuus, kuten moniselitteisyys ja -tulkintaisuuskin, taas lisää epävarmuutta ja epä-mukavuuden tunnetta.

Eläinoikeusaktivistien voikin katsoa edustaneen suomalaiselle valtaväestölle Zygmunt Baumanin (1996, 1997) kuvaamia ”muukalaisia”, joista tekee häiritseviä ja uhkaavia ensinnäkin se, että nämä eivät suostu asettumaan yhteisön tuntemiin merkityskarttoihin ja vakiintuneisiin kaksijakoisiin luokittelujärjes-

telmiin, ja toiseksi se, että nämä eivät suostu pysymään kaukana poissa, vaan ovat "täällä", arjessamme, "meidän" keskuudessamme. Eläinoikeusaktivistien muukalaisuuden ja siihen liittyvän ambivalenssin, ennustamattomuuden ja epävarmuuden ongelmat onkin pyritty ratkaisemaan sijoittamalla aktivistit ennalta tunnetulla ja siksi turvallisella ystävä-vihollinen-akselilla vihollisten leiriin ja karkottamalla nämä symboliseen "maanpakoon", jolloin "meidän" on mahdollista ottaa etäisyyttä "tuolla jossain" yhteiskunnan rajojen ulkopuolella oleviin vihollis-muukalaisiin. Sen sijaan eläinaktivisteja ei ole erityisen aktiivisesti pyritty "sulauttamaan" meihin ja suostuttelemaan tai pakottamaan "ystäviksi". (Ks. luku 6.4.)

Toisin kuin aiemmin suomalaisten yhteiskunnallisten liikkeiden ja protestien historiassa, eläinoikeusliikkeen tapauksessa suomalainen yhteiskunta ja tiedotusvälineet eivät siis ole näyttäneet erityisen avoimina ja vuoropuheluun valmiina. Vaikka marginaalisemmissä diskursseissa on esitetty vuoropuhelua ja aktivistien kuuntelemista keinoiksi konfliktin ratkaisuun ja radikaalien "kesyttämiseen", ainakin sanomalehtijulkisuudessa vallitsevaksi näkemykseksi näyttää muodostuneen, ettei "terroristien" kanssa voi eikä ole tarpeen keskustella. Radikaalien aktivistien ei ole katsottu olevan integroitavissa osaksi yhteiskuntaa, osaksi "meitä". Median ei voikaan katsoa eläinoikeusliikkeen tapauksessa toimineen liiemmin konfliktin liennyttäjänä - ennemminkin vastakainasettelun kärjistäjänä ja siten potentiaalisesti konfliktin eskaloijana.

11.4 "Kriisiytynyt" yhteiskunta puolustautuu

Moraalisten paniikkien on usein tulkittu olevan merkkejä laajemmasta yhteiskunnallisesta kuohunnasta, epävarmuutta aiheuttavista muutoksista ja yhteiskunnan kriisiytymisen kokemuksesta. Näin ollen tapausten tarkastelussa ei kannata keskittyä yksinomaan paniikin kohteena olevaan ilmiöön, vaan etsiä selityksiä reaktiolle myös yhteiskunnallisesta kontekstista - siitäkin huolimatta, että on mahdotonta osoittaa ja todistaa suoria kausaalisia suhteita yhteiskunnallis-kulttuurisen kontekstin ja tietyn julkisuudessa esiintyneen reaktion välillä. Koska suomalaisen eläinoikeusliikkeen nousu ajoittui dramaattisten mullistusten luonnehtimalle 1990-luvulle (ks. luku 3), on perusteltua olettaa näiden muutosten ja murrosten jollain tapaa vaikuttaneen niihin kokemuksiin ja reaktioihin, jotka uusi radikaali liike suomalaisessa yhteiskunnassa aiheutti.

Vuosikymmenen alun taloudellinen lama oli eläinoikeusliikkeen noustessa julkisuuden agendalle vuonna 1995 vielä tuoreessa muistissa ja sen jälkeensä jättämä suurtyöttömyys elävää todellisuutta. Lamaa seurannut nousukausi ei suinkaan tasoittanut yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja uusia yhteiskunnallisia jakoja, vaan epätasaisesti jakautunut taloudellinen kasvu entisestään kasvatti taloudellisia ja sosiaalisia kuiluja eri väestöryhmien välillä. Kärjistynyt eriarvoisuus antoi puolestaan perusteet ennakoita uudenlaisten intressiristiriitojen ja yhteiskunnallisten konfliktien esiinnousua. Vaikka työttömien ei ole Suomessa

nähty mobilisoituvan massamittaisesti, ilmassa oli 1990-luvulla laajaa tyytymättömyyttä. Kapinahenkeä lietsoivat vuosikymmenen jälkipuoliskolla myös Euroopan unionin jäsenyydestä ja sen mukanaan tuomasta ahdingosta sydämistyneet maanviljelijät. Omalta osaltaan syytä uusien konfliktien ennakoitiin antoi myös 1990-luvulla maahanmuuttajien myötä nopeaan tahtiin tapahtunut yhteiskunnan kulttuurinen heterogenisoituminen ja monikulttuuristuminen ja tämän myötä esiin nousseet rasiset ennakkoluulot, rasisesti motivoituneet rikokset ja skinien ja maahanmuuttajaryhmien väliset yhteenotot.

Suomalaisten käsitykset yhteiskunnallisten vastakohtaisuuksien ja ristiriitojen lähteistä muuttuivatkin selvästi 1990-luvun kuluessa. Siinä missä ympäristökysymysten vahvasti läpäisemällä 1980-luvulla suomalaiset mielsivät voimakkaimmaksi vastakohtaisuudeksi yritysten ja luonnonsuojelun välisen ristiriidan ja katsoivat myös teollisen yhteiskunnan vanhojen perusristiriitojen, kuten työntekijöiden ja työnantajien sekä sosialistien ja porvareiden vastakohtaisuuden olevan edelleen ajankohtaisia, vuosituhannen taitteessa yhteiskunnallisten ristiriitojen kolmen kärkeen arvioitiin kasvukeskusten ja syrjäseutujen, rikkaiden ja köyhien sekä syntyperäisten suomalaisten ja ulkomaalaisten väliset vastakohtaisuudet. (EVA 2001, 15–18; 2003, 38–39, 57.)

Voi siis olettaa, että ilmassa oli 1990-luvulla jonkinlainen kollektiivinen peruskokemus yhteiskunnan kiinteyden – ja sen perustana olevien yhteisten arvojen ja uskomusten sekä solidaarisuussiteiden – rakoilusta ja tämän tuomasta epävakaudesta tai peräti räjähdysherkkyydestä. Kun vielä alhaiset äänestysluvut ja mielipidetutkimukset kertoivat 1990-luvulla poliittisen järjestelmän legitimitietin horjumisesta, ei ole ihme, jos ilmapiiri viritti havaitsemaan potentiaaliset yhteiskunnallisen levottomuuden aiheuttajat tavallistakin herkemmin. Yhteiskunnallisen tilanteen koettu epävarmuus, epävakaus ja turvattomuus heijastuikin asennetutkimuksiin: arvioidessaan vuonna 1998 suomalaisen yhteiskunnan muutosta 1990-luvun aikana suomalaiset katsoivat negatiivista kehitystä tapahtuneen etenkin sisäisen turvallisuuden, rikollisuuden ja väkivallan määrässä sekä yleisen yhteiskuntamoraalin heikkenemisessä (EVA 2003, 34–35, 54).

Goode ja Ben-Yehuda (1994a, 52) esittävät, että yhteisössä, jonka moraaliset rajat ovat selväpiirteiset ja varmat ja jossa jotakuinkin kaikki jakavat keskeiset arvot ja normit, moraalinen paniikki harvoin valtaa yhteisön jäseniä. Sen sijaan epäselvät ja liikkeessä olevat moraaliset rajat luovat otollisen pohjan moraalille paniikille, joka voi toimia noiden rajojen vahvistajana tai uudelleenveittäjänä (id.). Moraalisen järjestyksen rakoilun ja yhteisön kriisiytymisen kokemukseen ei siis välttämättä edes vaadita kyteviä konflikteja, vaan jo tietoisuus vanhojen varmuuksien purkautumisesta, yhteiskunnan kulttuurisesta heterogenisoitumisesta ja siten yhteisen arvopohjan murenemisesta sekä väistämättömät kohtaamiset tutulla maaperällä yhä uusien kulttuurisesti toisten ja ”muukalaisten” kanssa saattavat aiheuttaa epävarmuuden tunnetta ja altistaa moraalille paniikille. Nimenomaan (myöhäis)modernin ajan ja yhteiskunnan onkin epäilty olevan erityisen otollinen kasvualusta toistuville ja laajoille moraalille paniikeille (esim. Goode & Ben-Yehuda 1994a, 52; Thompson 1998,

1-7, 11)¹³⁷. Kenneth Thompsonin (1998, 1) sanoin, ”tämä on moraalisen paniikin aikakausi”.

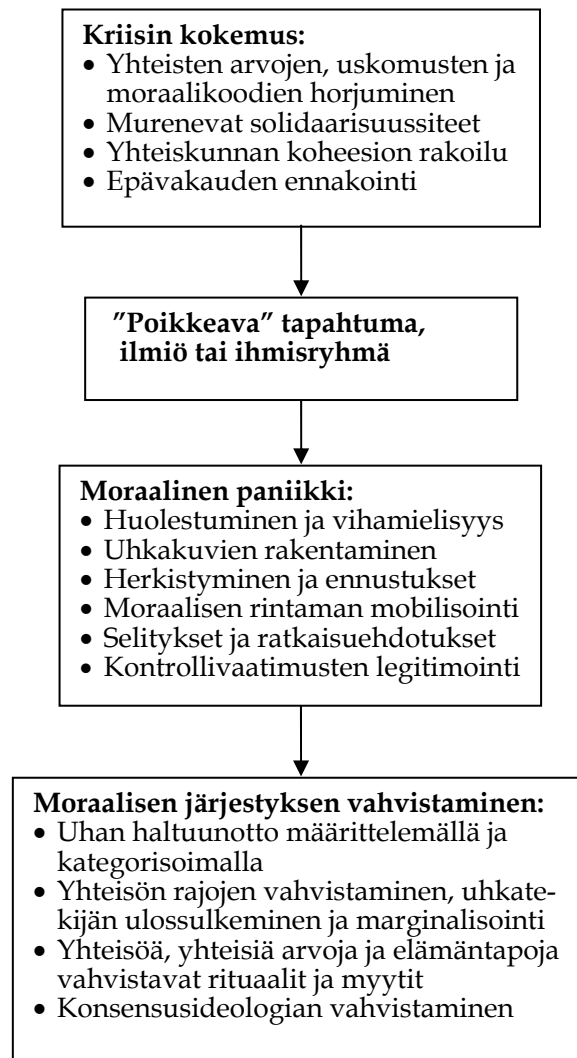
Thompsonin (1998, 1) luonnehtimalle moraalisten paniikkien ajalle on ominaista, että ”sanomalehtien otsikot kirkuvat jostakin uudesta moraalisen löyhyyden aiheuttamasta vaarasta ja televisio-ohjelmat säestävät niitä sensaationhakuisilla dokumenteillaan”. Perinteisten yhteisöjen, arvojen ja auktoriteettien murenemisen ohella media onkin keskeisessä osassa moraalille paniikeille otollisen ilmapiirin kehkeytymisessä moderneissa ja myöhäismoderneissa yhteiskunnissa. Esimerkiksi brittiläisen yhteiskunnan läpi 1970-luvulta lähtien toistuvasti pyyhkäisseitä moraalisia paniikkeja on selitetty maan mediajärjestelmällä, jossa yhdistyvät keskittyminen ja sen mukanaan tuoma mediasisältöjen yhdenmukaistuminen sekä vahva tabloidisaatio, joka näkyy sosiaalisten ongelmien sensaationhakuisena, moralisoivana ja henkilöivänä käsittelynä (Thompson 1998, 27-30). Britannia voi olla edelläkävijä, mutta se ei ole yksin tabloidisaation tiellä: vaikka suomalaista mediajärjestelmää erottaa brittiläisestä erityisesti alueellisen median vahva merkitys sekä sanomalehtien kotiin tilaamisen kulttuuri, myös meillä median kaupallistuminen, omistuksen keskittyminen, kasvava kilpailu lukijoista sekä sisältöjen viihteellistyminen ja yhdenmukaistuminen ovat ajankohtaisia kehityskulkuja. Etenkin irtonumeromyynnistä elävälle iltapäivälehdistölle suurentelu ja sensaatiohakuisuus ovat tärkeitä myyntivaltteja, jotka toimivat samalla moraalisten paniikkien polttoaineena.

Eläinoikeusliikkeen 1990-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa herättämän voimallisen reaktion taustalla voidaan siis nähdä yleisempi epävarmuuden ja kriisiytymisen kokemus, jota tabloidisoituneen median taipumus ”poikkeavilla” ja potentiaalisesti uhkaavilla ilmiöillä mässäilyyn vielä entisestään lietsoi. Tästä näkökulmasta tulkittuna siis paniikin kohteeksi nouseva ”poikkeava ilmiö” ei tietystä mielessä tulekaan ”ensin”, vaan reaktion taustalla on jo ennalta sähköistynyt ja säikkyvä yhteiskunta, joka herkistyneenä havaitsee ”poikkeavan” ilmiön ja reagoi siihen moraalilla paniikilla. Kriisiytymisen tunne siis luo otollisen kasvualustan moraalisen paniikin reaktiolle - vaikkakaan ei luo sitä tyhjästä, vaan edellyttää otollista paniikin kohdetta, uhkaavaksi koettua ilmiötä. (Kuvio 11.)

Yhteiskunnan moraalisten rajojen rakoilun kokemus ja sen tuottama ”kriisi” voivat myös osaltaan selittää sitä, miksi eläinoikeusliikkeen herättämän moraalisen paniikin ratkaisussa juuri symboliset, yhteiskunnan moraalisen järjestyksen ja kiinteyden vahvistamisen keinot ovat olleet niin merkittävässä osassa. Eläinoikeusliikkeen herättämässä mediajulkisuudessa ei ole juurikaan nähty merkkejä suomalaisen yhteiskunnan fragmentoitumisesta ja polarisoitumisesta, vaan ennemminkin siellä on vahvasti vedottu yhteiskunnan ja kansalaisten yhteisiin etuihin, yhtenäisyyteen ja yksimielisyyteen. Yhtenäisyyttä korostava kansallinen omakuva (ks. luvut 3.1 ja 3.2) siis elää ja voi hyvin mediajulkisuudessa ainakin silloin, kun on osoitettavissa yhteinen ”kansanvihollinen”, jota

¹³⁷ Moraaliseksi paniikiksi tulkittavissa olevia reaktioita on toki esiintynyt ajoittain kautta historian (esimerkiksi noitavainot), mutta Thompson (1998, 2) esittää, että tässä ajassa poikkeuksellista on se, miten taajaan paniikit seuraavat toisiaan, ja miten laajoista ja monia ihmisiä koskettavista ilmiöistä on kyse.

vastaan täytyy käydä kollektiiviseen puolustustaisteluun. Tässä mielessä yhteinen vihollinen voi peräti palvella yhteiskuntaa epävarmuuden aikoina: se tarjoaa ainakin hetkellisesti kaivatun kiintopisteen, jota vasten yhteiskunta-yhteisö voi peilata itseään, vahvistaa ”meisyyttään” ja jonka uhkaamana se voi koota kerran jo hajonneet joukkonsa käydäkseen moraaliseen taisteluun yhdessä rintamassa. Kuten Chas Critcher (2003, 147) toteaa, ”moraaliset paniikit ovat hetkiä, jolloin muuten dynaamisen ja ristiriitaisen yhteiskunnallisen muutoksen kontekstissa käy mahdolliseksi saavuttaa moraalinen varmuus”. Vastaavasti moraalisten paniikkien voi sanoa olevan hetkiä, jolloin sirpaloitunut, heterogenisoitunut ja jakautunut yhteiskunta voi edes hetkellisesti kokea olevansa yksi, yhtenäinen ja yksimielinen ”me”.

KUVIO 11 ”Poikkeavan” tapahtuman herättämät moraalisen paniikin ja moraalisen järjestyksen vahvistamisen reaktiot epävarmuuden ja kriisin kokemuksen herkistämässä yhteiskunnassa.

11.5 Kulttuurisia ja poliittisia liikahduksia

Eläinoikeusliike on osakseen saamansa mittavan mediakohun kautta jättänyt jälkensä suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Yhteiskunnallisten liikkeiden yhteiskunnallisissa vaikutuksissa ja tuloksissa ei nimittäin ole kyse vain suoraviivaisesti protestin menestymisestä ja sen aikaansaamista poliittisista ja lainsäädännöllisistä uudistuksista, vaan monimutkaisemmista prosesseista: Liikkeen mobilisaatio voi joko onnistua tai epäonnistua ja sillä voi olla sekä suunniteltuja että tahattomia seurauksia. Liikkeellä voi olla *vaikutusta* eli se voi saada aikaan jonkinlaisia muutoksia, vaikka sillä ei olisikaan menestystä. Liikkeen aikaansaamat muutokset voivat näkyä itse liikkeen sisällä, poliittisessa järjestelmässä tai suuressa yleisössä. (Kriesi, Koopmans, Duyvendak & Giugni 1995, 207–237.)

Eläinoikeusliikkeen tapauksessa vaikutukset näyttävät voittopuolisesti liittyvän eläinoikeusliikkeen kohtaaman mielipideilmaston kiristymiseen. Liikkeen toiminta ei ole saanut osakseen liiemmin ymmärtämystä suurelta yleisöltä¹³⁸, eikä esimerkiksi turkistarhauksen vastustus näytä kasvaneen eläinaktivistien herättämän mediakohun seurauksena: Ilta-Sanomien joulukuussa 1997 Orimattilan tapauksen jälkimainingeissa tilaamassa mielipidetutkimuksessa 71 prosenttia vastanneista ilmoitti hyväksyvänsä turkistarhauksen, 18 prosenttia ei hyväksynyt tarhausta ja 11 prosenttia ei osannut sanoa kantaansa. Toisaalta kyselyssä tulivat näkyviin suuret erot sukupolvien välillä: alle 25-vuotiaista 48 prosenttia hyväksyi tarhauksen ja 34 prosenttia ei hyväksynyt, 50-vuotiaista ja vanhemmista taas peräti 83 prosenttia hyväksyi tarhauksen ja vain 9 prosenttia ei hyväksynyt.¹³⁹ (*IS-Gallup mittasi murskatuomion eläinaktivisteille*, IS 19.12.1997.) Sunnuntaisuomalainen puolestaan uutisoi vuonna 2001 tilaamansa gallup-tutkimuksen, jonka mukaan suomalaisista 76 prosenttia katsoi, että turkistarhausta ei pitäisi kieltää Suomessa, ja 16 prosenttia kannatti kieltämistä. Kuitenkin vain 52 prosenttia katsoi, että turkiseläinten olot ovat niiden hyvinvoinnin kannalta riittävän hyvät, 36 prosenttia oli päinvastaista mieltä.¹⁴⁰ (*Suomalaiset tukevat turkistarhoja*, Sunnuntaisuomalainen/Ksml 21.10.2001.)

¹³⁸ Elinkeinoelämän valtuuskunnan vuosina 2000–2001 toteuttamassa asennemittauksessa vastanneista peräti 88 % ilmoitti suhtautuvansa ”radikaaleihin eläinten oikeuksia ajaviin liikkeisiin (kuten ns. kettutyötöt)” kielteisesti (62 % erittäin kielteisesti). Erittäin tai melko myönteisesti suhtautuvia oli vain 7 %. Syksyllä 1998 taas enemmistö vastaajista tyrmäsi näkemyksen: ”ns. eläinaktivistit ovat oikealla asialla, vaikka toiminnallaan rikkovatkin lakia”. (EVA 2001, 44; EVA 2003, 73, 93, 180, 199.) Kyselyiden muotoiluista vastaajat saattoivat tosin ymmärtää arvioivansa yksinomaan laitonta toimintaa harjoittavia eläinaktivisteja.

¹³⁹ Suomen Gallupin Ilta-Sanomien toimeksiannosta tekemässä mielipidetutkimuksessa kysyttiin seuraavasti: Viime aikoina on turkistarhaus ollut paljon julkisuudessa. Onko turkiseläinten tarhaaminen mielestäsi hyväksyttävää vai ei? Samassa kyselyssä tiedusteltiin myös mielipiteitä aktivistien suorasta toiminnasta, turkistarhaajan aseenkäytöstä, aktivistien oikeudessa saamista tuomioista sekä siitä, pitäisikö turkistarhaajaa rangaista. Kyselyssä haastateltiin 1240:ta 15–70 vuotiasta suomalaista. (*IS-Gallup mittasi murskatuomion eläinaktivisteille*, IS 19.12.1997.)

¹⁴⁰ Suomen Gallupin Sunnuntaisuomalaisen toimeksiannosta tekemässä tutkimuksessa haastateltiin 1 000 vastaajaa. Luottamusväli oli 3 %. Tutkimuksessa kysyttiin: 1) Jois-

Eläinoikeusliikkeen näkökulmasta näyttää siis siltä, että sen toiminta on saanut aikaan ennemminkin tahattomia ja ei-toivottuja vaikutuksia kuin menestystä suuren yleisön keskuudessa ja protesti on tässä mielessä epäonnistunut. Eläinoikeusliikkeen ongelmaksi onkin koitunut yhteiskunnallisten liikkeiden usein kohtaama ongelma (ks. luku 5.3): mediajulkisuuden osanottajia on kiinnostanut enemmän eläinoikeusliikkeen toiminnan *muoto*, radikaalit keinot, kuin protestin *sisältö*, eli liikkeen ajamat tavoitteet, ja siten itse *eläinoikeuskysymys* on pitkälti hautautunut *eläinoikeusliikekysymyksen* alle. Koska mediajulkisuus ei ole tunnustanut eläinaktivistien legitimitettä poliittisina toimijoina ja antanut liikkeen ajamalle eläinoikeusasioille legitimiin poliittisen kysymyksen statusta, se ei ole myöskään edesauttanut laajemman mobilisaation kokoamista asian taakse. Ennemmin media on legitimoinut yhteiskunnallisesta ongelmasta esittämänsä ja etuoikeuttamansa tulkinnan kautta aktivisteihin kohdistuvat kontrollin ja rangaistusten koventamisen vaatimukset. *Eläinaktivistit ongelmana* on siis ratkaistava – eläinkysymyksen sijaan.

Eläinoikeusliike ja -konflikti eivät ole kuitenkaan jättäneet jälkiään suomalaisen yhteiskuntaan *yksinomaan* jyrkentyvän asenneilmaston ja kiristyvän yhteiskunnallisen ja sosiaalisen kontrollin muodossa. Liike on eläinoikeusasiaa esillä pitämällä ja radikaalia ”uutta politiikkaa” tekemällä aiheuttanut myös pieniä liikahduksia suomalaiseen kulttuuristen merkitysten avaruuteen ja siinä mielessä saavuttanut ainakin joitakin pistemäisen pieniä ja hajanaisia onnistumisia ja ”voittoja”. Vähintäänkin mediajulkisuudessa vellonut keskustelu on pakottanut esimerkiksi turkistarhaajat ja eläinkokeiden tekijät puolustuskannalle ja siten perustelemaan julkisesti toimintaansa. Julkisessa keskustelussa joudutaan siis reagoimaan eläinoikeusliikkeen esittämään haasteeseen – esimerkiksi turkistarhauksesta kirjoitettiin vuosituhannen vaihteessa harvoin juttua, jossa ei olisi millään tapaa viitattu tarhausta kohtaan esitettyyn kritiikkiin. Tokikaan eläinoikeusliike ei voi ottaa tästä kunniaa yksin, sillä ilman vakiintuneemman ja legitimiimmän aseman saavuttaneiden eläinsuojelijoiden tai eläinoikeuskysymyksistä kiinnostuneiden poliitikkojen aloitteellisuutta turkistarhauskriittistä keskustelua tuskin olisi jouduttu ottamaan yhtä vakavasti. Radikaalilla eläinoikeusliikkeellä on kuitenkin ollut keskeinen osa siinä, että teema on ylipäättään pysynyt otsikoissa.

On myös todennäköistä, että ilman eläinoikeusliikkeen toiminnan mediasa nostattamaa kohua tarhauskysymys ei olisi politisoitunut Suomessa siinä mitassa kuin nyt näyttää käyneen. Eläinoikeusliikkeen turkistarhauksen vastaisella toiminnalla näyttäisikin olleen kenties enemmän vaikutusta virallisen poliittisen järjestelmän edustajiin kuin suureen yleisöön. Vaikka suomalaisten poliitikkojen enemmistö on ollut hyvin varovainen ottaessaan kantaa elinkeinon,

---

sakin maissa turkistarhaus on kielletty ja mm. Ruotsissa asia on ollut viime aikoina esillä. Jos ajatellaan kuitenkin Suomea, niin pitäisikö turkistarhaus kieltää maassamme elinkeinona vai ei? 2) Kuinka tarpeellisenä Te pidätte turkistarhausta, jos ajatellaan asiaa maaseudun elinvoimaisuuden ja hyvinvoinnin kannalta: onko tarhaus maaseudun elinvoimaisuuden kannalta tarpeellista vai ei? 3) Millainen mielikuva Teillä on turkiseläinten olosuhteista maamme turkistarhoilla: ovatko olot turkiseläinten hyvinvoinnin kannalta riittävän hyvät vai ei? (*Suomalaiset tukevat turkistarhoja*, Sunnuntaisuomalainen/Ksml 21.10.2001.)

jolla on alueellisesti suuri taloudellinen ja työllistävä merkitys, on turkistarhauskysymys selvästi astunut politiikan agendalle. Turkistarhauksesta luopumista vaatineiden vihreiden lisäksi Vasemmistoliitto ja sosiaalidemokraatit ovat pohtineet suhtautumistaan turkistarhaukseen ja joutuneet puoluekokouksiinsa aiheesta kiivaaseenkin kädenvääntöön (ks. esim. *Vasemmistonuoret näyttävästi puoluekokouksessa 2004*; *Turkistarhaus kuohutti demareita*, HS 9.6.2002).

Tiettyjen asiakysymysten esillä pitämisen lisäksi eläinoikeusliikkeen voi katsoa tuoneen suomalaisten tietoisuuteen kokonaan uusia käsitteitä. Itse käsite "eläinten oikeudet" on suomalaisessa keskustelussa varsin uusi; aikaisemmin kansallinen kulttuuri on tuntenut lähinnä "eläinsuojelun". Vaikka eläinten oikeuksista puhuva poliitikko tai päätoimittaja voi toki tarkoittaa asialla jotain aivan muuta kuin eläinaktivisti, käsitteen leviäminen liikkeen ulkopuolelle on kuitenkin jonkinlainen merkki kulttuuristen merkitysten liikkeessä olosta. Vielä näkyvämpi merkki on "vegaanin" ja "veganismin" tulo kansalliseen kulttuuristen merkitysten avaruuteen. Vaikka vegaaninen elämäntapa on edelleen marginaalinen ilmiö suomalaisessa yhteiskunnassa, alkaa yhä useampi tuntea käsitteen sisällön: siinä missä vielä 1990-luvun alkupuolella vegaani sai opastaa ravintolahenkilökuntaa kädestä pitäen saadakseen eläinkunnantuotteettoman aterian, voi 2000-luvulla ajoittain jopa lukea lehtien ravintola-arvosteluista, tarjoaako arvion kohteena oleva ravintola myös vegaanisia vaihtoehtoja. Ovatpa vegaanit löytäneet tiensä jopa mainosten huumorin lähteeksi¹⁴¹. Populaarikulttuuri on laajemminkin reagoinut eläinoikeusliikkeen ilmaantumiseen: eläinaktivistit ovat löytäneet tiensä niin kotimaiseen kaunokirjallisuuteen¹⁴² kuin esimerkiksi *Salatut elämät* -televisiosarjaankin.

Eläinoikeusliikettä käsittelevän marginalisoivan mediajulkisuuden perusteella ei siis voi tehdä yksioikoisia johtopäätöksiä siitä, minkälaisia jälkiä eläinoikeusliike loppujen lopuksi yhteiskuntaan ja kulttuuriin jättää – etenkin tämän tutkimuksen vuoteen 2000 päättyvän sanomalehtiaineiston valossa. Liikkeen vaikutusten arviointiin vaadittaisi toisenlaisia aineistoja ja lähestymistapoja, uusia tutkimuksia. Vaikutusten arviointi on vaikeata etenkin siksi, että kulttuuriset muutokset voivat tulla näkyviin varsin hitaasti, viiveellä itse liikkeen toiminnan huippuun nähden. Kyse voi olla jopa sukupolvia vievästä prosessista: onhan nähtävissä merkkejä siitä, että sekä kasvissyönti ja veganismi että eläinoikeusmyönteiset asenteet¹⁴³ ovat yleistymässä nimenomaan nuorten – koulu- ja opiske-

¹⁴¹ Esimerkiksi Puukeskuksen paikallisradiomainoksessa esiintyi keväällä 2004 perinteistä satua mukaillen porsaita jahtaava iso paha susi, josta tuli "vegaani-susi" porsaiden puutalon osoittauduttua liian kestäväksi. Redbull-energiajuoman televisio-mainos taas viittasi veganismiin jo aiemmin 2000-luvulla.

¹⁴² Esimerkiksi Mika Wikströmin nuortenkirja *Vastakarvaan* (WSOY 2002) käsittelee eläinaktivismiteemaa, ja jännityskirjailija Leena Lehtolaisen *Tuulen puolella* -kirjassa (Tammi 1998) murhatutkimuksen tiimellyksessä Maria Kalliolle aiheuttavat päänvaivaa ympäristöaktivistien iskut ja murhatun eläinaktivistipoika.

¹⁴³ Anu Parikan (1998) 1990-luvun lopulla noin 400:lle eri puolilla Suomea asuvalle nuorelle tekemässä kyselytutkimuksessa nuoret kannattivat eläinsuojelua ja eläinten oikeuksia erittäin voimakkaasti: etenkin turkistarhausta ja eläinkokeita vastustettiin, sen sijaan eläinten käyttöä maataloudessa ei nähty samalla tavalla ongelmallisena. Vastanesta nuorista vain reilu kymmenesosa sallisi eläinkokeitten jatkamisen nykyisellään, kun taas 28 % lopettaisi kokeet kokonaan ja 51 % rajoittaisi kokeita. Tytöistä yli 40 % kieltäisi eläinkokeet täysin. (Mt., 53–57.) Turkistarhauksen taas lakkauttaisi

luikäisten – keskuudessa. Näin ollen nämä käynnissä olevat kulttuuriset muutokset eivät välttämättä vielä juurikaan näy mediajulkisuudessa.

Eläinoikeusliikkeen voi katsoa jättäneen joitakin jälkiä yhteiskuntaan ja suomalaiseen poliittiseen kulttuuriin myös radikaalin toimintakulttuurinsa kautta, joka korostaa ei-hierarkkisesti järjestäytyntä ruohonjuuritason suoraa toimintaa – niin laillista kuin laitontakin. Suomalaiset politiikantutkijat ovatkin vuosituhanen vaihteessa alkaneet kiinnittää huomiota niin sanotun uuden politiikan esiinmarssiin. Vaikka eläinoikeusliikettä voidaan pitää eräänlaisena äärimmillen radikalisoituna uuden politiikan muotona, ja sen valitsemista taktiikoista tuskin tulee tulevaisuudessakaan valtavirtaa edes ruohonjuuritason kansalaisaktiivisissa, on liikkeellä kuitenkin ollut keskeinen rooli median, tutkijoiden ja suuren yleisön huomion suuntaamisessa kansalaisyhteiskunnan aktivoitumiseen ja siten uuden politiikan näkyväksi tekemisessä. Eläinoikeusliikkeen voi ajatella toimineen eräänlaisena rajuna herättelijänä, joka on kärjistetty ti tehnyt näkyväksi perinteisen poliittisen järjestelmän legitimitettkriisin nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa sekä poliittisen järjestelmän ja suoraa (tai vähintäänkin korostetun osallistuvaa) demokratiaa kannattavan ja edustavan kansalaistoimintakentän logiikoiden väliset jännitteet tai peräti sovittamattomat ristiriidat.

Jos tämä ristiriita eläinoikeusliikkeen tapauksessa onkin kenties näyttänyt pienen, radikaalin ”marginaaliryhmän” ja perinteistä poliittista järjestelmää edustavan valtavirran välisenä konfliktina, uuden vuosituhanen alussa on merkkejä siitä, ettei uutta politiikkaa voida yksiselitteisesti sulkea marginaaliin. Kuten luvussa 3 todettiin, suomalaisten usko kansalaisliikkeiden kautta vaikuttamiseen oli 1990-luvulla varsin korkealla, minkä lisäksi protestoinnista näyttää Suomessakin tulleen yleisesti hyväksytty ja laajalle levinnyt kansalaistoiminnan muoto. Tämä on näkynyt 2000-luvun puolella sekä lukuisissa pienissä ja paikallisissa protesteissa että suurempien mielenosoitusten osallistujamäärien kasvussa. Suora vaikuttaminen ja protestointi vaihtoehtona äänestämiseen näyttää vetoavan aivan erityisesti nuorempiin sukupolviin. Vaikka kyse voikin osittain olla ikäkauteen ja elämänvaiheeseen liittyvistä valinnoista, on merkkejä myös siitä, että kyse olisikin pysyvämmästä sukupolvi-irteestä¹⁴⁴ ja käynnissä saattaa näin ollen olla laajempi poliittisen osallistumisen ja toiminnan tapojen sekä politiikan käsittämisen murros.

Erilaisten poliittisten kulttuurien välinen rintamalinja saattaakin siis tulevaisuudessa asettua kenties ennemminkin sukupolvien välille kuin jonkin ”marginaaliryhmän” ja enemmistön välille. Vanhemmat sukupolvet kiinnittynevät – poliittista järjestelmää kohtaan esittämästään kritiikistä huolimatta (ks. EVA 1999; 2001; 2003) – vielä vahvasti edustuksellisuuden logiikkaan, osal-

---

kolmannes nuorista: tytöistä yli puolet ja pojista vajaa viidennes. Ennallaan tarhausta jatkaisi vain kuusi prosenttia tytöistä ja kolmannes pojista. (Mt. 64–69.) Sen sijaan lähes kolmannes vastaajista ei nähnyt nykyisen kaltaista maataloutta ongelmallisena eläinten kannalta. Peräti 40 prosenttia vastaajista ei ollut muodostanut asiasta mieltä. (Mt., 76–78.)

¹⁴⁴ Elämänskaarieffektin vs. sukupolviefektin selitysvoimasta nuorten äänestyskäyttäytymisessä ks. Martikainen & Wass 2002; Wass 2003.

listuvat äänestämällä ja antavat nuoria enemmän painoarvoa perinteisille (jako)poliittisille teemoille¹⁴⁵. Sen sijaan nuoremmat sukupolvet näyttävät laajentaneen politiikkäkäsitystään edustuksellisesta järjestelmästä moninaisempaan ja osallistuvampaan politiikkäkäsitykseen ja suuntavat huomiota uusiin asiaky-symyksiin ja postmaterialistisiin arvoihin. Nuorille ainoa ja itsestään selvä osallistumisen tapa ei ole äänestäminen – ennemminkin yhä useampi nuori on luopunut siitä – vaan myös erilaiset suoran osallistumisen muodot ja kansalaisaktivismi nähdään poliittisen toiminnan vaihtoehtoina. (Esim. Lundbom 2003; Hellsten 2003; Wass 2003.) Nuoret eivät osaa ainoastaan luontevasti hyödyntää vaihtoehtoisia poliittisen toiminnan muotoja, vaan läpimedioituneessa ympäristössä kasvaneille sukupolville myös mediajulkisuuden hyödyntäminen toiminnan resurssina näyttää olevan luontevampaa kuin vielä heidän vanhemmilleen, jotka ovat kuuliaisemmin tyytyneet sivustaseuraavan yleisön ja informoidun kansalaisen osaan.

Onkin kiinnostavaa seurata, miten media sopeutuu käynnissä olevaan politiikan murrokseen. Kuten luvussa 4 todettiin, valtamedia ja uutisjournalismi nojautuvat voimakkaasti edustuksellisuuden logiikkaan ja kohtelevat kansalaisia enemmän informoitavana yleisönä kuin aktiivisina osallistujina ja toimijoina. Valtamedia näyttää siis varsin vahvasti kiinnittyvän perinteiseen, edustukselliseen poliittiseen järjestelmään. Vaikka eläinoikeusliike onkin tarjonnut melko ainutlaatuisen ”ääriesimerkin” uudesta politiikasta, voi sen herättämien torjuvien reaktioiden perusteella ennustaa, että uuden politiikkäkäsityksen leviäminen ja kansalaisten omaehtoisen poliittisen toiminnan aktivoituminen aiheuttavat jonkinlaisia suhtautumis- ja sopeutusvaikeuksia suomalaiselle medialle. Median on ratkaistava, kohtelee se kansalaisjärjestöjä, -liikkeitä ja -ryhmittymiä ei-edustustavina ja siten illegitiimeinä ”äänekkäinä vähemmistöinä” vai tunnustaako se nämä kansalaisyhteiskunnan legitiimeiksi edustajiksi ja ääniksi, joilla on tuotavanaan arvokas panos yhteiskunnalliseen keskusteluun ja poliittiseen päätöksentekoon.

---

¹⁴⁵ Tosin Elinkeinoelämän valtuuskunnan raportin mukaan suomalaiset näyttävät ottaneen 1990-luvun alusta lähtien etäisyyttä perinteisiin vasemmisto-oikeisto-akselille asettuviin poliittis-ideologisiin arvoihin. Poliittiseen päätöksentekoon kaivattavista arvoista ja tavoitteista vuonna 1992 kysyttäessä vasemmistolaiset ja porvarilliset arvot jäivät peränpitäjän asemaan ja niiden edelle nostettiin ”pehmeitä” arvopäämääriä, kuten kodin ja perheen merkitystä korostavat arvot, pyrkimys sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen sekä pyrkimys sukupuolten väliseen tasa-arvoon. (EVA 2003, 30–31, 51.)

SUMMARY

The present study “Who are we? What do we want?” the animal rights movement as an object of discursive struggle, marginalization and moral panic in Finnish newspapers explores the press coverage of the Finnish animal rights movement in 1995–2000. The focus is on the contesting representations constructed in various discourses by various participants of newspaper texts.

The Finnish animal rights movement first gained the attention of the media at the end of May 1995, when radical animal rights activists made their first raids on two fur farms. Throughout the second half of the 1990’s there was a continuing struggle over the definition and representation of the movement and its activists in the press. The mediated public debate on animal rights movement can thus be perceived as an arena of competing participants and discourses. The press played a dual role as a forum for other participants and as an active agent of discursive power.

The study draws on different disciplines, such as media studies, sociology, especially the study of social movements, and political science. The study assumes the social constructionist view, according to which meanings, knowledge and social reality are socially produced. The methodological approach combines quantitative and qualitative methods within the framework of critical discourse analysis. The empirical data consists of 1204 news and other journalistic items (features, editorials and various kinds of columns) published between 1995 and 2000 in nine national and regional Finnish newspapers: Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat, Iltalehti, Aamulehti, Keski-Suomalainen, Pohjalainen, Ilkka, Etelä-Suomen Sanomat and Savon Sanomat. The objective of the study is to answer three main questions: 1) Which participants have had access to media publicity and participated in defining the animal rights movement? 2) How have animal rights activism and activists been represented in various discourses? 3) What kind of mass-mediated social reaction has resulted from the discursive struggle over the definition and representation of the animal rights movement?

The study first discusses the origins and nature of the Finnish animal rights movement (Chapter 2). Animal rights activism is interpreted as a new social movement engaged in symbolic and cultural struggles, and as an integral part of a larger protest cycle of the 1990’s. The non-hierarchical and decentralized organization as well as the philosophical and political starting points of the movement are explored.

The focus is then shifted to the social and cultural context of the 1990’s, which has been described as a decade of fundamental transition in Finland (Chapter 3). The social context is explored from various angles relevant to the study at hand: the social, economic and cultural fragmentation of the society, the crisis of political parties and political system and the associated rise of political initiatives from outside the established order (so-called “sub-politics”), together with the transformation of the Finnish style of protest as the animal

rights movement with its unconventional and partially militant tactics has challenged the formal and moderate tradition of Finnish civic activity.

Chapter 4 discusses the mediation of politics and the role of the media in public debate. The process of mediation is examined from the point of view of the political system of representative government as well as from the point of view of sub-politics: civic organizations, social movements and other political and protest groups. The chapter also examines critically the selective use of sources by the media, the role of the media as an arena of discursive struggles and as an agent of discursive and symbolic power, and the tendency of the mainstream media to maintain and defend the status quo and resist fundamental social changes.

Chapter 5 deals with the ways social movements use the mainstream and alternative media as their resource; as a means of recruiting new participants and seeking support, getting new issues onto the public and political agenda, defining social problems, making demands and suggesting solutions, pressuring opponents and politicians, challenging the prevailing cultural meanings and discourses, disseminating alternative ways of life and constructing collective identity and (imaginary) community. The chapter also explores the impact of restricted media access and of selective – often negative – media representations on social movements and protests and their chances of success. Also the tense relationship between the Finnish animal rights movement and the Finnish mainstream media is explored briefly.

Chapter 6 focuses on the role of the media in the symbolic construction of community. The importance of symbolic resources for imaginary communities is explored, as well as the role of the media in constructing and maintaining the social cohesion of a community by symbolically reinforcing its boundaries. The media may do this e.g. by recognizing and defining the “strangers” and the “others”, who are excluded from the community and opposed to “us”, and by cherishing common myths and rituals which reinforce the moral order of the community. The role of the mass-media in initiating and stirring up moral panics and crisis is also examined.

Chapter 7 presents the empirical data and methods in detail, and the results of the empirical analysis are explored in Chapters 8–10.

Participants defining the animal rights movement

The quantitative content analysis (Chapter 8) of newspaper texts examines which actors participated in the discursive struggle over the definition and representation of the animal rights movement as quoted or paraphrased participants (*active participants*) and which ones were not given a voice in the texts, but were described, interpreted and spoken for by someone else (*silenced participants*). The content analysis also looks at the *primary definers*, in other words those participants who gained a dominant position in defining the situation in individual newspaper texts.

Content analysis shows that several actors participated in producing competing representations of the animal rights movement. Only a few of them, however, attained a central position in the discursive struggle. The predominant participant was the police, appearing most often as an active participant (34% of news and feature items) and as the primary definer (25 %) in news and feature items.

Animal rights activists themselves had access to the newspapers, not only as silenced objects of coverage, but also as active participants. Judged solely by the frequency of their appearances as an active participant (31 %) and as the primary definer (13 %), they seem to have played a central role in defining the movement: after the police they were the second most frequent primary definer and active participant. However, they appear far more often as silenced participants (61 %) than have a voice themselves. When the frequency of various actors appearing as an active participant or as the primary definer are related to the number of newspaper texts which mention those actors, it becomes obvious that the activists are among those parties that were most often spoken for and defined by someone else, along with other participants without institutional authority, such as "ordinary people" and individual fur farmers. Especially in hard news activists were often put in the position of silenced participants, whereas in feature stories they were given a more active role. Qualitative text analysis also shows that even when activists appeared in newspaper texts as active participants, their credibility and views were often questioned and their discourse relegated to a marginal position.

Besides the police and activists, fur farmers (including both individual farmers and the representatives of their union) also had a prominent role in defining the movement. In the data they appear as the third most common active participant (24 %) and primary definer (12 %). Representatives of the juridical system were the fourth most prominent participant, whereas e.g. politicians, government and municipal officers, researchers and other experts played only a minor role in the animal rights debate.

Journalists themselves also had a very active role in defining the movement. They did not confine themselves to expressing their views and interpretations in editorials and opinion columns, as would be the standard journalistic practice. Instead, they repeatedly abandoned the journalistic ideal of neutral and impartial reportage and even in news items engaged in the roles of eyewitness, interpreter and/or commentator. As a result they were in the position of primary definer in 11 % of news and feature stories.

There were some temporal changes in the prominence of different participants. After the first fur farm raids in spring 1995 the novelty value of the issue worked in favour of the activists, who were given a voice in the press more often than fur farmers or even the police. After the dramatic incident at a fur farm in Orimattila in December 1997, when a fur farmer shot five activists who were intending to raid the farm, the balance of power shifted to favour fur farmers and the police. In autumn 2000 a series of fur farm raids was reported in the press almost solely through the eyes and in the words of police officials and fur farmers, while activists played only a minor role.

Representations of activism in discourses

The participants in the public debate have through various discourses attached certain meanings to the animal rights movement and excluded others, thus producing a restricted set of representations. The following seven discourses could be distinguished in newspaper texts covering the animal rights movement: demonizing, trivializing, criminalizing, patronizing, legitimizing, exoticizing and politicizing discourse. In this study "discourse" is understood as a socially produced system of meanings, which constructs social reality and therefore has real consequences. This definition comprises two dimensions of discourse: discourse as a social practice and discourse as a form of knowledge, embodied in language use and texts.

Demonizing discourse represents animal rights activism as a threat to society, as the action of terrorists and antisocial groups motivated by the will to destruction, disorder and violence. Trivializing discourse represents activism as senseless vandalism by adolescent troublemakers seeking adventure, publicity and recognition from fellow activists. Criminalizing discourse interprets activism in frame of criminality.

Patronizing discourse portrays animal rights activism as youth rebellion. Activism is represented as a symptom of juvenile agony and uncertainty in postmodern society where old truths and certainties have fallen apart and the traditional political system has lost its legitimacy in the eyes of youth, leaving young people to search some meaningful ways of political participation. This discourse represents activism as sincere and well-meaning but somewhat misdirected protest. Legitimizing discourse, by contrast, sees the actual issue of animal rights itself as a legitimate cause for protesting, and explains the emergence of the movement by referring to a change in the cultural system of values and to problems in the treatment and position of animals. Activism is thus represented as a legitimate social movement of the present generation. Exoticizing discourse represents activism as a curiosity, an exotic lifestyle.

Whereas the foregoing "mainstream" discourses represent animal rights movement mostly as the marginalized "other", and the speakers position themselves outside the movement, in politicizing discourse the discourse subjects identify themselves with the movement, and the movement becomes "us". The discourse challenges the prevailing western anthropocentric culture and attempts to redefine the position of animals. It represents activism as a moral revolution and legitimate grassroots protest for a legitimate political cause.

These contesting discourses and representations did not appear in newspapers on equal terms, but some of them gained a dominant position while others remained marginal. Demonizing, trivializing and criminalizing discourses are the most frequent in the newspaper texts and thus they are largely what makes up the public portrayal of the animal rights movement. Their dominance is reasserted by their position in the hierarchy of journalistic genres, since these discourses often appear in highly-regarded hard news and editorials. Demonizing discourse was moreover actively established in a hegemonic position in newspaper texts by representing itself repeatedly as the only thinkable and therefore

unanimous interpretation of the movement. The predominant representation of the animal rights movement as criminality, vandalism and a danger to society was not, however, unchallenged, since it was called into question by the alternative or resisting discourses: the patronizing, the legitimizing, the exoticizing and the politicizing. Even so, these rather marginal discourses were not able to seriously threaten the established position of the dominant discourses.

It is worth noticing that even though the most forceful demonizing interpretations were often produced by journalists themselves, especially in editorials, many journalists have publicly defended or sympathized with the movement. This shows that there was no absolute consensus on the issue even among journalists in spite of the endeavours to hegemonize demonizing discourse.

Moral panic in the press

The discursive struggle over the definition and representation of the animal rights movement resulted in an intense and emotional mass-mediated social reaction, which can be interpreted as a moral panic. The first fur farm raids in May 1995 functioned as a key event for both the mobilization of the animal rights movement and for the mobilization of a moral panic in reaction to the movement. Since the whole animal rights movement, in both its ideology and its unconventional tactics, was a new and so far unknown issue in Finland, it aroused a lot of uncertainty and concern. There was a strong need to gain symbolic control over the movement by naming and categorizing it. This need was amplified by the ambiguous nature of the movement, which did not quite fit into the previously familiar mental schemes and categories of e.g. civic and protest action, vandalism or criminality. Yet it was subjected to unequivocal black-and-white categorisation in various discourses. The most extreme label attached to the movement was that of terrorism.

At peak moments of moral panic, the reactions in the press towards the animal rights movement were very emotional and hostile. The movement was viewed as an enemy and as a danger to the moral order and the cohesion of society. Society itself was seen as being under a threat. Fur farmers and journalists appeared in newspaper texts as "moral entrepreneurs" attempting to hegemonize the demonizing definitions of the movement and to mobilize a united moral front to confront and condemn animal rights activism. Since they have no personal interests invested in the issue, it seems that journalists assumed the role of general guardians of public morality in this case.

In spite of the moral entrepreneurs' efforts to mobilize consensus in the face of the radical movement, there was uncoordinated and fragmented opposition present in the press questioning the demonizing representations of the movement. There are also signs that the demonizing discourse, which gained hegemony in newspaper texts, did not achieve the same status in society at large. For example, the fairly moderate sentences passed on activists by the

courts would seem to suggest, that full scale moral panic did not penetrate the society as a whole.

The moral panic over the animal rights movement did not remain constant over the years, but occurred in waves after confrontational demonstrations and illegal attacks on fur farms or certain other targets. Sooner or later media attention sifted to other issues and the moral panic calmed down. The reaction was most intense and long lasting after the first fur farm raids, whereas towards the end of the decade the peaks of moral panic became more short-lived and less intense or widespread. This does not mean that the experienced threat was eliminated and the problem solved. Occasionally waves of moral panic found their resolution and closure e.g. in trials, after activists involved in illegal actions were caught. Yet all in all, the animal rights movement was still alive and well in the beginning of the new millennium and a small faction of the movement was still engaged in militant tactics. Even though during the intense phases of public debate moral entrepreneurs were demanding stiffer sentences, more powers and resources for the police and legal restrictions on civic action, there were few concrete institutional changes in social control. The problem was instead solved on a symbolic level as animal rights activists were discursively marginalized, defined as "others" and excluded from among "us" in the press. "Society" was thereby narrowed down to include only those citizens who abide by the law, the "generally accepted" rules of society and the conventional political procedures. The origin of the problem was traced back to society's outsiders, instead of being interpreted as rising from within society, which would threaten social cohesion and the moral order more than an enemy from outside. Symbolic resolution manifested itself also in ritual moral condemnations by various participants stepping forward in the press and in the use of the newspapers to invoke culturally shared myths and to appeal to public opinion in order to impose a consensus.

It is obvious that the defensive social reaction in the press and the negative and marginalizing representations of the animal rights movement did not work in favour of the movement. Media attention and public attention focused primarily on the *actions* and *events* of the movement, and less attention was devoted to the *issues* of concern to the activists. Yet even though the animal rights movement has not succeeded in accomplishing concrete, institutional social changes (e.g. through legislation), it has not been without any result. Abundant media attention has guaranteed that especially the issue of fur farming has stayed on the public agenda, forcing fur farmers to defend and justify themselves and their line of business. By redefining the relationship between humans and (non-human) animals, the animal rights movement seems to have disturbed the prevailing cultural meanings at least to some extent. With its radical grassroots politics the movement has also challenged the conventional means of political participation. It has exposed the conflict between the ideals of direct democracy and direct participation, favoured by social movements and grassroots groups, on the one hand, and, on the other, the representative political system and the mainstream media, which subscribe to the same set of values and the same representative logic.

LÄHTEET

AINEISTOLÄHTEET

Aamulehti 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 26.5.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 19.4.1997, 27.–31.5.1997, 27.7.1997, 10.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 9.11.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 23.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 1.–10.2.1999, 27.–30.3.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Etelä-Suomen Sanomat 7.12.1997–31.5.1998, 23.7.1998, 22.9.1998, 7.–8.10.1998, 4.–6.11.1998, 1.1.–10.2.1999, 1.11.–31.12.1999, 7.9.2000.

Helsingin Sanomat 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 30.5.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 27.–31.5.1997, 28.7.1997, 10.8.1997, 10.9.1997, 15.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 4.11.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 14.9.1998, 23.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 11.1.–12.2.1999, 27.–30.3.1999, 8.5.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Ilkka 30.5.1995–29.2.1996, 1.11.1996 –5.1.1997, 1.3.1997, 18.10.1997, 24.8.–31.12.2000

Iltalehti 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 27.–31.5.1997, 7.9.1997, 10.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 23.9.1998, 26.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 11.1.–10.2.1999, 27.–30.3.1999, 17.4.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Iltta-Sanomat 12.5.1997, 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 27.–31.5.1997, 7.6.1997, 8.9.1997, 10.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 11.9.1998, 23.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 11.1.–10.2.1999, 27.–30.3.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Keskisuomalainen 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 1.11.1996–5.1.1997, 1.3.1997, 19.4.1997, 3.5.1997, 27.–31.5.1997, 10.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 3.11.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 23.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 15.11.1998, 11.1.–10.2.1999, 27.–30.3.1999, 14.10.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Pohjalainen 30.5.1995–29.2.1996, 21.5.1996, 1.11.1996 –5.1.1997, 1.3.1997, 27.–31.5.1997, 10.9.1997, 23.9.–7.10.1997, 18.10.1997, 24.–27.10.1997, 5.12.1997–31.8.1998, 23.9.1998, 8.10.1998, 4.11.1998, 15.11.1998, 1.1.–10.2.1999, 27.–30.3.1999, 1.11.–5.12.1999, 24.8.–31.12.2000

Savon Sanomat 23.9.–28.10.1997, 1.4.–31.8.1994

KIRJALLISUUS

- Alapuro, Risto 1997. Suomen älymystö Venäjän varjossa. Helsinki: Tammi.
- Alapuro, Risto & Stenius, Henrik 1989. Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius (toim.) *Kansa liikkeessä*. 2. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Alasuutari, Pertti 1999a. Ekoaktivismi globaalina liikkeenä. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska, *Post-patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 177–198.
- Alasuutari, Pertti 1999b. Kohti uutta kielikamppailua? Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska, *Post-patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 163–176.
- Alasuutari, Pertti 1999c. Nationalismi, kansakunta ja yhteiskunta. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska, *Post-patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 31–52.
- Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri 1999a. Johdanto. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska, *Post-patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 11–30.
- Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri 1999b. Patriat ja auktoriteetti murroksessa. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska, *Post-patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 215–243.
- Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri 1999c. *Post-patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Anderson, Benedict 1983. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Asp, Kent 1986. *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Bauman, Zygmunt 1996. *Postmodernin lumo*. Suomentaja Jyrki Vainonen. Toim. Pirkkoliisa Ahponen & Timo Cantell. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Zygmunt 1997. *Postmodernity and its Discontents*. Cambridge: Polity.
- Beck, Ulrich 1995. *Politiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa*. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash, *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino, 11–81.
- Bergman, Solveig 1998. *Naisliikehdinnän moninaisuus. "Uusi" suomalainen naisliike yhteiskunnallisena liikkeenä*. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino, 165–186.
- Blom, Raimo 1999a. *Mikä muuttui ja oliko se pakko?* Teoksessa Raimo Blom (toim.) *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*. Helsinki: Gaudeamus/Hanki ja jää, 212–235.
- Blom, Raimo 1999b. *Tietoyhteiskunnan lupaus*. Teoksessa Raimo Blom (toim.) *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*. Helsinki: Gaudeamus/Hanki ja jää, 77–102.

- Blom, Raimo (toim.) 1999. Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta. Helsinki: Gaudeamus/Hanki ja jää.
- Blom, Raimo & Melin, Harri 2002. Luokat ja työmarkkinat 2000-luvun alussa. Teoksessa Timo Piirainen & Juho Saari (toim.) Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Helsinki: Gaudeamus. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 58, 43–59.
- Borg, Olavi 1997. Poliittisen järjestelmän muutos vai murros? Teoksessa Timo Hämäläinen (toim.) Murroksen aika. Selviääkö Suomi rakennemuutoksesta? Porvoo: WSOY, 265–279.
- Bruck, Peter A. 1992. Crisis as Spectacle: Tabloid News and the Politics of Outrage. In Marc Raboy & Bernard Dagenais (eds.) Media, Crisis and Democracy. Mass Communication and the Disruption of Social Order. London: SAGE, 108–119.
- Carey, James W. 1994. Viestintä kulttuurisesta näkökulmasta. Tiedotustutkimus 17 (2), 81–87.
- Castells, Manuel 1997. The Power of Identity. The Information Age. Economy, Society and Culture, Vol. 2. Oxford: Blackwell.
- CCCS Mugging Group 1976. Some Notes on the Relationship between the Societal Control Culture and the News Media: The Construction of a Law and Order Society. In Stuart Hall & Tony Jefferson (eds.) Resistance Through Rituals. Youth Subcultures in Post-war Britain. London: Hutchinson, 75–79.
- Chan, Joseph Man & Lee, Chi-Chuan 1984. Journalistic “Paradigms” of Civil Protests: A Case Study in Hong Kong. In Andrew Arno & Wimal Disanayake (eds.) The News Media in National and International Conflict. Boulder: Westview, 183–202.
- Clarke, John, Hall, Stuart, Jefferson, Tony & Roberts, Brian 1976. Subcultures, Cultures and Class. A Theoretical Overview. In Stuart Hall & Tony Jefferson (eds.) Resistance Through Rituals. Youth Subcultures in Post-war Britain. London: Hutchinson, 9–74.
- Cleaver, Harry M. 1998. The Zapatista Effect: The Internet and the Rise of an Alternative Political Fabric. *Journal of International Affairs*, 51 (2) (spring 1998), 621–640.
- Cohen, Anthony P. 1989. The Symbolic Construction of Community. London: Routledge.
- Cohen, Stanley 1980. Folk Devils and Moral Panics. The Creation of the Mods and Rockers. 3rd ed. Oxford: Martin Robertson.
- Critcher, Chas 2003. Moral Panics and the Media. Buckingham: Open University Press.
- Dayan, Daniel & Katz, Elihu 1992. Media events. Cambridge: Harvard University Press.
- Della Porta, Donatella 1995. Social Movements, Political Violence and the State. Cambridge: Cambridge University Press.
- Della Porta, Donatella 1998. Police Knowledge and Protest Policing: Some Reflections on the Italian Case. In Donatella Della Porta & Herbert Reiter (eds.) Policing Protest. The Control of Mass Demonstrations in Western

- Democracies. Social Movements, Protest, and Contention, Vol. 6. Minneapolis: University of Minnesota Press, 228–252.
- Della Porta, Donatella 2000. Edustuksellisten demokratioiden uudet haasteet. *Politiikka* 42 (2), 234–248.
- Della Porta, Donatella & Diani, Mario 1999. *Social Movements. An introduction.* Oxford: Blackwell.
- Della Porta, Donatella, Fillieule, Olivier & Reiter, Herbert 1998. Policing Protest in France and in Italy: From Intimidation to Cooperation? In David S. Mayer & Sidney Tarrow (eds.) *The Social Movement Society. Contentious Politics for a New Century.* Lanham: Rowman & Littlefield, 111–131.
- Della Porta, Donatella & Reiter, Herbert 1998. Introduction. *The Policing of Protest in Western Democracies.* In Donatella Della Porta & Herbert Reiter (eds.) *Policing Protest. The Control of Mass Demonstrations in Western Democracies. Social Movements, Protest, and Contention, Vol. 6.* Minneapolis: University of Minnesota Press, 1–32.
- van Dijk, Teun A. 1987. *Communicating Racism: Ethnic Prejudice in Thought and Talk.* Newbury Park: SAGE.
- van Dijk, Teun A. 1991. *Racism and the Press.* London: Routledge.
- van Dijk, Teun A. 1992. Eliitti, rasismi ja lehdistö. *Tiedotustutkimus* 15 (4), 55–69.
- DeLuca, Kevin Michael & Peebles, Jennifer 2002. From Public Sphere to Public Screen: Democracy, Activism, and the “Violence” of Seattle. *Critical Studies in Media Communication*, 19 (2) (June 2002), 125–151.
- Douglas, Mary 2000. Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi. Suomentajat Virpi Blom & Kaarina Hazard. *Vastapaino: Tampere.* [Alkuteos *Purity and Danger. An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo.* London: Routledge, 1996 (alkup. 1966).]
- Downs, Anthony 1972. Up and Down with Ecology – the Issue Attention Cycle. *The Public Interest* 28 (Summer 1972), 38–50.
- Edelman, Murray 1988. *Constructing the Political Spectacle.* Chicago: University of Chicago Press.
- EIT tutkii eläinaktivistien aineiston takavarikot. *Helsingin Sanomat* 4.6.2003.
- Eläinten vapautusrintama. 1998. *Muutoksen kevät* 8 (1998), 27.
- Eläinten vapautusrintama Britanniassa ajaa asiaansa millä keinolla hyvänsä. *Helsingin Sanomat* 8.2.1998.
- Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä. *Sudenhetki* 3/1998, 37.
- Escobar, Arturo 1992. Culture, Practise and Politics. *Anthropology and the Study of Social Movements. Critique of Anthropology* 12 (4), 395–432.
- Ettema, James Stewart 1990. Press Rites and Race Relations. *Critical Studies in Mass Communication* 7 (4), 309–331.
- EVA 1999. *Mielipiteiden sateenkaari. Raportti suomalaisten asenteista 1999.* Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- EVA 2001. *Erilaisuuksien Suomi. Raportti suomalaisten asenteista 2001.* Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- EVA 2003. *Mitä mieltä, suomalainen? EVAn asennetutkimuksien kertomaa vuosilta 1984–2003.* Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.

- Fairclough, Norman 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity.
- Fairclough, Norman 1995. *Critical Discourse Analysis: the Critical Study of Language*. London: Longman.
- Fairclough, Norman 1997. *Miten media puhuu? Suomentajat Virpi Blom & Kaarina Hazard*. Tampere: Vastapaino. (Alkuteos *Media Discourse*. London: Arnold, 1995.)
- Finsen, Lawrence & Finsen, Susan 1994. *The Animal Rights Movement in America. From Compassion to Respect*. New York: Twayne.
- Flyghed, Janne 2002. Normalizing the Exceptional: The Case of Political Violence. *Policing and Society* 13 (1), 23–41.
- Foucault, Michel 1972. *Archeology of Knowledge*. Käännös A. M. Sheridan Smith. London: Tavistock. (Alkuteos *L'Archéologie du Savoir*. Editions Gallimard, 1969.)
- Fowler, Roger 1991. *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- Francione, Gary 1996. *Rain without Thunder. The Ideology of the Animal Rights Movement*. Philadelphia: Temple University Press.
- Galtung, Johan & Ruge, Mari 1965. The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Foreign Newspapers. *Journal of International Peace Research* 1, 64–90.
- Gamson, William A. 1975. *The Strategy of Social Protest*. Belmont: Wadsworth.
- Gamson William A. & Andre Modigliani 1989. Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach. *American Journal of Sociology* 95 (1) (July 1989), 1–37.
- Gerbner, George 1992. Violence and Terror in and by the Media. In Marc Raboy & Bernard Dagenais (eds.) *Media, Crisis and Democracy. Mass Communication and the Disruption of Social Order*. London: SAGE, 94–107.
- Giddens, Anthony 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity.
- Giddens, Anthony 1995. Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash, *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino, 83–151.
- Gilroy, Paul 1997. Diaspora and the Detours of Identity. In Kathryn Woodward (ed.) *Identity and Difference*. London: SAGE.
- Gitlin, Todd 1980. *The Whole World is Watching. Mass Media in the Making & Unmaking of the New Left*. Berkeley: University of California Press.
- Goffman, Erving 1974. *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. New York: Harper and Row.
- Goode, Erich & Ben-Yehuda, Nachman 1994a. *Moral Panics. The Social Construction of Deviance*. Oxford: Blackwell.
- Goode, Erich & Ben-Yehuda, Nachman 1994b. Moral panics: Culture, Politics, and Social Construction. *Annual Review of Sociology* 20, 149–171.
- Graber, Doris 1993. *The Mass Media and American Politics*. 2nd ed. Washington D.C.: Congressional Quarterly Press.

- Guibernau, Montserrat 2001. Globalization and the Nation-State. In Montserrat Guibernau & John Hutchinson (eds.) *Understanding Nationalism*. Oxford: Polity.
- Habermas, Jürgen 1986. *The Theory of Communicative Action*. Boston: Beacon.
- Hall, Stuart 1992. *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart 1996. Who Needs Identity? In Stuart Hall & Paul du Gay (eds.) *Questions of Cultural Identity*. London: SAGE, 1-17.
- Hall, Stuart 1997a. The Spectacle of the "Other". In Stuart Hall (ed.) *Representation: Cultural Representation and Signifying Practices*. London: SAGE, 223-290.
- Hall, Stuart 1997b. The Work of Representation. In Stuart Hall (ed.) *Representation: Cultural Representation and Signifying Practices*. London: SAGE, 13-74.
- Hall, Stuart 1999. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart, Critcher, Chas, Jefferson, Tony, Clarke, John & Roberts, Brian 1978. *Policing the Crisis*. London: Macmillan.
- Halloran, James D., Elliot, Philip & Murdoch, Graham 1970. *Demonstrations and Communication: A Case Study*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Harle, Vilho & Moisio, Sami 2000. *Missä on Suomi. Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Heikkilä, Heikki 2001. Ohut ja vankka journalismi. *Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä 1990-luvulla*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Mediatutkimuksia 1.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto 1997. Julkisen journalismin äärellä. Ajatuskokeita pääsyn, keskustelun ja harkinnan käsitteillä. *Tiedotustutkimus* 20 (4), 4-21.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto 2003. Ajatuksia lainaamassa. Teoksessa Nando Malmelin (toim.) *Välittämisen tiede. Viestinnän näkökulmia yhteiskuntaan, kulttuuriin ja kansalaisuuteen*. Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. Viestinnän julkaisuja 8.
- Heikkinen, Vesa 1999. Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heiskanen, Ilkka & Mitchell, Ritva 1985. *Lättähatuista punkkareihin. Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä*. Helsinki: Otava.
- Hellsten, Villiina 2003. Uusi politiikka ja poliittisen osallistumisen moninaistuminen: haaste edustukselliselle demokratialle? Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *"Kyllä politiikalle, mutta..."*. Nuoret ja eduskuntavaalit 2003. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 35, Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 27, 62-83.
- Helsingin kevät. *Helsingin Sanomat* 5.5.2002.
- Helve, Helena 1996. "Ystävämme kettu" ja uusi maailmankuva. Teoksessa Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi (toim.) *"Näin nuoret"*. Näkökantoja nuoruden kulttuureihin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 74-94.

- Helve, Helena 1997. Nuorten muuttuvat arvot ja maailmankuvat. Teoksessa Helena Helve (toim.) Arvot, maailmankuvat, sukupuoli. Helsinki: Yliopistopaino, 140–167.
- Herman, Edward S. & Chomsky, Noam 1988. Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media. New York: Pantheon Books.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2001. Tutki ja kirjoita. 6.–7. painos. Helsinki: Tammi.
- Hirst, Paul 1997. From Statism to Pluralism. Globalization, Civil Society and Global Politics. London: UCL Press.
- Hobsbawm, Eric 1992 (1983). Introduction: Inventing Traditions. In Eric J. Hobsbawm & Terence Ranger (eds.) The Invention of Tradition. Cambridge: Cambridge University Press, 1–14.
- Hoikkala, Tommi 1989. Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen. Helsinki: Gaudeamus.
- Horsti, Kaarina 2000. Maailma kylässä – ei jäämässä. Kulttuurisen moninaisuuden ohittaminen mediassa. Teoksessa Helena Tapper (toim.) Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan. Helsinki: Palmenia.
- Hujanen, Jaana 2000. Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa. Jyväskylä Studies in Communication 11.
- Hujanen, Jaana & Pietikäinen, Sari 2000. Syrjäinen ja aito, vallanpitäjä ja ulkopuolinen. Paikka ja etnisyys 'meidän' ja 'toisten' rakentumispintana journalismissa. Tiedotustutkimus 23 (4), 4–21.
- Hyvärinen, Matti 1994. Viimeiset taistot. Tampere: Vastapaino.
- Hämäläinen, Timo (toim.) 1997. Murroksen aika. Selviääkö Suomi rakennemuutoksesta? Porvoo: WSOY.
- Hänninen, Sakari 2000. The Ghost of Politics in the Soft Machine. Teoksessa Sakari Hänninen & Jussi Vähämäki (toim.) Displacement of Politics. Jyväskylä: Sophi, 27–45.
- Iivonen, Jyrki 1993. Kansallisvaltiot Euroopassa. Teoksessa Pauliina Raento (toim.) Yhdessä erikseen – kansalliset konfliktit Länsi-Euroopassa. Helsinki: Gaudeamus, 233–245.
- Ihmisoikeusliiton tuore raportti: Etnisten vähemmistöjen kohtelussa rikotaan ihmisoikeuksia. Helsingin Sanomat 8.12.1998.
- Ilmonen, Kaj 1993a. Ay-liikkeen vaihtoehdot 1990-luvun Suomessa. Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) Kestävyyskoe. Kirjoituksia 90-luvun Suomesta. Tampere: Vastapaino, 174–204.
- Ilmonen, Kaj 1993b. Jälkisanat. Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) Kestävyyskoe. Kirjoituksia 90-luvun Suomesta. Tampere: Vastapaino, 305–318.
- Ilmonen, Kaj (toim.) 1993. Kestävyyskoe. Kirjoituksia 90-luvun Suomesta. Tampere: Vastapaino.
- Ilmonen, Kaj 1998. Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.), Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino.

- Ilmonen, Kaj & Kevätsalo, Kimmo 1995. Ay-liikkeen vaikeat valinnat. Sosiologinen näkökulma ammatilliseen järjestäytymiseen Suomessa. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.
- Iyengar, Shanto 1991. *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jasper, James M. & Poulsen, Jane D. 1995. Recruiting Strangers and Friends. Moral Shocks and Social Networks in Animal Rights and Anti-Nuclear Protests. *Social Problems* 42 (4), 493–512.
- Jenkins, Philip 1992. *Intimate Enemies: Moral Panics in Contemporary Great Britain*. New York: Aldine de Gruyter.
- Johnston, Hank, Laraña, Enrique & Gusfield, Joseph R. 1994. Identities, Grievances, and New Social Movements. In Enrique Laraña, Hank Johnston & Joseph R. Gusfield (eds.) *New Social Movements. From Ideology to Identity*. Philadelphia: Temple University Press, 3–35.
- Jokinen, Arja 1999a. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Jokinen, Arja 1999b. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 126–159.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 1993. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 75–108.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 54–97.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993a. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993b. Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17–42.
- Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo 2002. *Suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: WSOY.
- Juhila, Kirsi 1993. Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 151–188.
- Juhila, Kirsi 1999a. Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 160–198.
- Juhila, Kirsi 1999b. Tutkijan positiot. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 201–232.
- Julkunen, Raija 2001. *Sunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Juppi Pirita 2002. Terroristeja, Disney-sukupolvea vai eettistä etujoukkoa? Eläinoikeusliike määrittelykamppailun ja marginalisoinnin kohteena

- suomalaisessa sanomalehdistössä. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos. Journalistiikan lisensiaattityö.
- Juppi, Pirita 2003. Sabotaasia sattuman oikusta? Pohjanmaan turkistarhojen botuliinimyrkytyksen tulkinta sanomalehdissä. *Journalismikritiikin vuosikirja* 2003. *Tiedotustutkimus* 26 (1), 51–68.
- Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka 2003. Uutta liikehdintää, uusia näkökulmia. Teoksessa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.) *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhanen vaihteessa*. Jyväskylä: SoPhi, 266–283.
- Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka (toim.) 2003. *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhanen vaihteessa*. Jyväskylä: SoPhi.
- Järvikoski, Timo 1991. Ympäristöliike suomalaisessa politiikassa. Teoksessa Ilmo Massa & Rauno Saarinen (toim.) *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Helsinki: Gaudeamus, 162–179.
- Kalliala, Mari 1999. Yksi taistelu, monta rintamaa. Uusi vaihtoehtoliikehdintä Suomessa. Teoksessa Mikko Mattila & Pentti Uusikylä (toim.) *Verkostoyhteiskunta. Käytännön johdatus verkostanalyysiin*. Helsinki: Gaudeamus, 127–152.
- Kallio, Kirsi 2003. Kansalaisliikkeet Internetissä ja moniäänisen demokratian vaatimus. *Politiikka* 45 (1), 38–49.
- Kantola, Anu 2002. Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä. Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. *Viestinnän julkaisuja* 6.
- Kasvio, Antti 2002. Tietoyhteiskunta ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa Timo Piirainen & Juho Saari (toim.) *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö?* Helsinki: Gaudeamus. *Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja* 58, 99–115.
- Karstulan tarhaiskusta ehdotonta vankeutta. *Keskisuomalainen* 3.4.2004.
- Kauhajoen tarhaiskussa vapaaksi 300 minkkiä, Helsingin Sanomat 21.4.2004.
- Kaunistama, Pekka 1995. Mitä on kollektiivinen identiteetti? Teoksessa Kalle Virtapohja (toim.) *Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*. Jyväskylä: Atena, 37–54.
- Kertzer, David I. 1988. *Ritual, Politics and Power*. New Haven: Yale University Press.
- Kellner, Douglas 2000. *Mediakulttuuri*. 3. painos. Suomentaja Riitta Oittinen ym. Tampere: Vastapaino. (Alkuteos *Media Culture. Cultural Studies, Identity and Politics between the Modern and the Postmodern*. London: Routledge, 1995.)
- Kettunen, Pekka & Kiviniemi, Markku 2000. Osallistumisen tutkimus ja kansalaisten muuttuva toimintaympäristö. *Politiikka* 42 (1), 45–56.
- Kielbowicz, Richard B. & Scherer, Clifford 1986. The Role of the Press in the Dynamics of Social Movements. *Research in Social Movements, Conflicts and Change* 9, 71–96.
- Kivikuru, Ullamaija 1998. Identiteetit viestinnässä. Samastumisen ja erottautumisen kierre. Teoksessa Ullamaija Kivikuru & Risto Kunelius (toim.) *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Helsinki: WSOY, 319–338.

- Kivikuru, Ullamaija 2000. Kansalaisten yhteisyys ja "he". Teoksessa Helena Tapper (toim.) *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan.* Helsinki: Palmenia, 11-50.
- Kiviranta, Uolevi 1990. Vähäisimmän vaivan laki journalismissa. *Tiedotustutkimus* 13 (3), 49-55.
- Konttinen, Esa 1998. Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastossa. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet.* Tampere: Vastapaino, 187-217.
- Konttinen, Esa 1999. Ympäristökansalaisuuden kyläsepät. Jyväskylä: SoPhi.
- Konttinen, Esa 2003. Totuudet muutosten kourissa. Teoksessa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.) *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa.* Jyväskylä: SoPhi, 115-140.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka 2000. Ympäristöprotestin neljännen aallon sielunmaisema. *Sosiologia* 37 (2), 111-129.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka 2004. Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla. Jyväskylä: SoPhi.
- Koopmans, Ruud 1996. New Social Movements and Changes in Political Participation in Western Europe. *West European Politics*, 19 (1) (January 1996), 28-50.
- Kortteinen, Matti 2000. Kohti 2000-luvun sosiaalitieteellistä ajattelua. Keskustelua Anthony Giddensin kanssa. Teoksessa Tommi Hoikkala & J.P. Roos (toim.) *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta.* Helsinki: Gaudeamus, 32-53.
- Kriesi, Hanspeter, Koopmans, Ruud, Duyvendak, Jan Willem & Giugni, Marco G. 1995. *New Social Movements in Western Europe. A Comparative Analysis. Social Movements, Protests, and Contention, Vol. 5.* Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Kuka on terroristi ja mitä on terrorismi? Vieraskynä-kolumni. Simopekka Nortamo. *Helsingin Sanomat* 17.11.2001.
- Laaksonen, Helena 1999. Suomalaisen yhteiskunnan uusjako. Teoksessa Raimo Blom (toim.) *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta.* Helsinki: Gaudeamus/Hanki ja jää.
- Lagerspetz, Eerik 1999. Demokratian hautajaiset? *Tiedepolitiikka* 24 (1), 33-44.
- Lappalainen, Pertti 1999. Eläinliikkeen tyyli - oire murroksesta vai poikkeus säännöstä? Teoksessa Pertti Lappalainen (toim.) *Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta.* Tampereen yliopisto. Poliittikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 11/1999, 123-144.
- Lappalainen, Pertti 2000b. Rakenteista fragmentteihin, tiedosta toimintaan - suomalaisen kansalaisaktiivisuuden tyylien ja niiden kontekstin muutoksista. *Politiikka* 42 (4), 249-264.
- Lappalainen, Pertti 2002. *Poliittisen tyylin taito.* Tampere: Vastapaino.
- Lappalainen, Pertti, Heikkilä, Heikki, Koikkalainen, Petri, Kojo, Matti, Rinne, Jarmo, Rättilä, Tiina & Suominen, Petteri 1999. Tyyli politiikan ytimessä - johdattelua aiheeseen. Teoksessa Pertti Lappalainen (toim.) *Tyylikästä*

- kansalaisaktiivisuutta. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 11/1999, 11–28.
- Lehtonen, Mikko 1996. Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli 2003. Miksi Erilaisuus? Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) Erilaisuus. Tampere: Vastapaino.
- Lincoln, Bruce 1989. Discourse and Construction of Society. Comparative Studies of Myth, Ritual and Classification. New York: Oxford University Press.
- Lindholm, Arto 1998. Radikaali ympäristöaktivismi modernin murroksessa. Helsingin yliopisto, sosiaalipoliitiikan laitos. Sosiaalipoliitiikan pro gradu -työ.
- Lindholm, Arto 2003. Yhteisöllisyys eläinoikeusliikkeessä. Teoksessa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.) Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhaten vaihteessa. Jyväskylä: Sophi, 19–44.
- Linné, Olga 1991. Journalistiset käytännöt ja ympäristöuutiset. Tiedotustutkimus 14 (3), 31–40.
- Lintunen, Merja 1998. Vegaanien ihmis- ja eläinkäsitykset. Helsingin yliopisto, uskontotieteen laitos. Uskontotieteen pro gradu -työ.
- Lull, James 1995. Media, Communication, Culture. A Global Approach. Cambridge: Polity.
- Lundbom, Pia 1998. "Mitä me haluamme? Oikeutta elämille". Sosiologisia silmäyksiä suomalaiseen eläinoikeusliikkeeseen. Lapin yliopisto, yhteiskuntatutkimuksen laitos. Sosiologian pro gradu -työ.
- Lundbom, Pia 2001. Yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta? Eläinoikeusliikkeen dinnan solidaarinen yhteisöllisyys. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 20, 49–75.
- Lundbom, Pia 2003. "Hei kaveri - millä välineillä äänestät?" Mitä demokratia, vaalit ja poliittisen osallistumisen keinot merkitsevät nuorille? Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) "Kyllä politiikalle, mutta...". Nuoret ja eduskuntavaalit 2003. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 35, Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 27, 84–96.
- Luostarinen, Heikki 1994. Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Helsinki: Hanki ja jää.
- Luostarinen, Heikki 1996. Ikkunoita kritiikin historiaan. Teoksessa Heikki Luostarinen, Ulla-Maija Kivikuru & Merja Ukkola (toim.) Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 41–60.
- Luukka, Panu 1998. Ei ole oikeutta, on vain me! Radikaali eläinoikeusliike Suomessa. Helsingin yliopisto, yleisen valtio-opin laitos. Valtio-opin pro gradu -työ.
- Lähde, Ville 1996. Muutoksen kevät ja ympäristövallankumous. Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen, Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.)

- Ruohonjuurista elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto, 148–152.
- Mahdollisten tekijöiden määrä ilmeisen pieni. Helsingin Sanomat 24.9.2004.
- Martikainen, Tuomo & Wass, Hanna 2002. Laskeva äänestysaktiivisuus sukupolvi-ilmiönä. *Politiikka* 44 (1), 17–30.
- Mauss, Armand L. 1992. Social Problems. In Edgar F. Borgatta & Marie L. Borgatta (eds.) *Encyclopedia of Sociology* 4. New York: Macmillan, 1916–1921.
- McCarthy, John D., McPhail, Clark & Smith, Jackie 1996. Images of Protest: Dimensions of Selection Bias in Media Coverage of Washington Demonstrations, 1982 and 1991. *American Sociological Review* 61 (3), 478–499.
- McCombs, Maxwell E. & Shaw, Donald L. 1972. The Agenda-Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly* 36 (2), 176–187.
- McLeod, Douglas M. & Detenber, Benjamin H. 1999. Framing Effects of Television News Coverage of Social Protest. *Journal of Communication* 49 (3), 3–23.
- McLeod, Douglas M. & Hertog, James K. 1992. The Manufacture of “Public Opinion” by Reporters: Informal Cues for Public Perceptions of Protest Groups. *Discourse and Society* 3, 259–275.
- McLeod, Douglas M. & Hertog, James K. 1999. Social Control and the Mass Media’s Role in the Regulation of Protest Groups. In David Demers & K. Viswanath (eds.) *Mass Media, Social Control and Social Change. A Macrosocial Perspective*. Ames: Iowa State University Press, 305–330.
- McQuail, Dennis 2000. *McQuail’s Mass Communication Theory*. 4th ed. London: SAGE.
- Melucci, Alberto 1980. The New Social Movements. A Theoretical Approach. *Social Science Information* 19 (2), 199–226.
- Melucci, Alberto 1985. The Symbolic Challenge of Contemporary Movements. *Social Research* 52 (4), 789–816.
- Melucci, Alberto 1989. *Nomads of the Present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. London: Hutchinson Radius.
- Melucci, Alberto 1994. A Strange Kind of Newness: What’s “New” in New Social Movements? In Enrique Laraña, Hank Johnston & Joseph R. Gusfield (eds.) *New Social Movements. From Ideology to Identity*. Philadelphia: Temple University Press, 101–130.
- Melucci, Alberto 1996. *Challenging Codes. Collective Action in the Information Age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Meriläinen, Teresa 1993. *Mass Media as a Tool for Greenpeace*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Tiedotusopin pro gradu -työ.
- Meyer, David S. & Tarrow, Sidney 1998. A Movement Society. Contentious Politics for a New Century. In David S. Mayer & Sidney Tarrow (eds.) *The Social Movement Society. Contentious Politics for a New Century*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Meyer, Thomas 2002. *Media Democracy. How the Media Colonize Politics*. Cambridge: Polity.

- Murdoch, Graham 1973. Political Deviance: the Press Presentation of a Militant Mass Demonstration. In Stanley Cohen & Jock Young (eds.) *The Manufacture of News. Deviance, Social Problems and the Mass Media*. London: Constable, 156–175.
- Myers, Daniel J. 1994. Communication Technology and Social Movements: Contributions of Computer Networks to Activism. *Social Science Computer Review*, 12 (2), 250–260.
- Mörä, Tuomo 1996. Journalistit rutiinien verkossa. Teoksessa Heikki Luostari-
nen, Ulla-Maija Kivikuru & Merja Ukkola (toim.) *Sopulisilppuri. Media-
kritiikin näkökulmia*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutus-
keskus, 105–116.
- Mörä, Tuomo 1999. EU-journalismin anatomia. Mediasisältöjä muokanneet tekijät ennen kansanäänestystä 1994. Helsingin yliopisto, viestinnän laitos. Sarja 1A/2/1999.
- Naamiokiello ei ehdi voimaan itsenäisyyspäiväksi. Helsingin Sanomat 3.10.2003.
- Nousiainen, Jaakko 2000. Suomalaisen parlamentarismen kolmas kehitysvaihe: konsensuaalinen enemmistöhallinta, vireytyvä eduskunta. *Politiikka* 42 (2), 83–96.
- Oikeutta eläimille -yhdistyksen kanta laittomaan suoraan toimintaan. 2002. Oikeutta eläimille -jäsenlehti 1/2002, 13.
- Oikeutta eläimille -yhteystiedot. 1999. Oikeutta eläimille -jäsenlehti 7/1999, 23.
- Oliver, Pamela E. & Maney, Gregory M. 2000. Political Processes and Local Newspaper Coverage of Protest Events: From Selection Bias to Triadic Interactions. *American Journal of Sociology* 106 (2) (September 2000), 463–505.
- Oliver, Pamela E. & Myers, Daniel J. 1999. How Events Enter the Public Sphere: Conflict, Location and Sponsorship in Local Newspaper Coverage of Public Events. *American Journal of Sociology* 105 (1) (July 1999), 38–87.
- Owens, Lynn & Palmer, Kendall L. 2003. Making the News: Anarchist Counter-Public Relations on the World Wide Web. *Critical Studies in Media Communication* 20 (4) (December 2003), 335–361.
- Paloheimo, Heikki 2003. Miten äänestäjät valitsevat puolueen? *Politiikka* 45 (3), 175–193.
- Parikka, Anu 1998. "Voi eläinparat". Tutkimus nuorten suhtautumisesta eläin-
suojeluun ja eläinten oikeuksiin. Turun yliopisto, sosiologian laitos. Sosio-
logista keskustelua B 31.
- Pekonen, Kyösti 1997. Puoluevastainen mieliala Suomessa. *Politiikka* 39 (1), 14–29.
- Peltokoski, Jukka 1999. Käyn rehuilla. Veganismi kokemuksena ja kollektiivise-
na toimintana. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian lai-
tos. Sosiaalipsykologian pro gradu -työ.
- Peltokoski, Jukka 2003. Elämä politiikkana. Vegetarismi ja veganismi protestin
tihentymänä. Teoksessa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkö-
nen (toim.) *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen
vaihteessa*. Jyväskylä: Sophi, 19–44.

- Perko, Touko 1998. Media on nykypäivän kirkko ja raamattu? Teoksessa Touko Perko & Raimo Salokangas (toim.) *Kymmenen kysymystä journalismista*. Jyväskylä: Atena, 9–38.
- Pietikäinen, Sari 2000. Discourses of Differentiation. *Ethnic Representations in Newspaper Texts*. *Jyväskylä Studies in Communication* 12.
- Pietilä, Veikko 1999. Julkiso ja yleisö. *Tiedotustutkimus* 22 (3), 3–13.
- Pietilä, Veikko 1991. Sanoista tekoihin. "Vieraan puheen" vastaanotosta lehti uutisissa. *Tiedotustutkimus* 1 (4), 5–18.
- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija 1998. Julkea ehdotus, *Tiedotustutkimus* 21 (1), 95.
- Piirainen, Timo & Saari, Juho 2002. Johdanto. Teoksessa Timo Piirainen & Juho Saari (toim.) *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö?* Helsinki: Gaudeamus. *Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja* 58, 9–25.
- Plotke, David 1995. What's So New About New Social Movements? In Stanford M. Lyman (ed.) *Social Movements. Critiques, Concepts, Case Studies*. London: Macmillan.
- Poliisin uusi tuttu. Ideologiarikollinen hämmentää poliisia. Mikä se on ja mitä sille pitäisi tehdä? *Helsingin Sanomat* 12.11.2000.
- Polletta, Francesca & Jasper, James M. 2001. Collective Identity and Social Movements. *Annual Review of Sociology* 27, 283–305.
- Purmonen, Joni 1998. 2. osa. Teoksessa Salla Tuomivaara & Joni Purmonen, *Ulos häkeistä! – Kaksi näkökulmaa uuden eläinliikkeen sisältöön*. Helsinki: Tammi, 215–323.
- Pyykkönen, Miikka 2000. Identiteetti liikkeessä. Vastakulttuurinen identiteetti ja representaation politiikka. *Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiologian pro gradu -työ*.
- Pyykkönen, Miikka 2003. Identiteetti liikkeessä. Teoksessa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.) *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhaten vaihteessa*. Jyväskylä: Sophi, 19–44.
- Raboy, Marc & Dagenais, Bernard 1992. Introduction: Media and the Politics of Crisis. In Marc Raboy & Bernard Dagenais (eds.) *Media, Crisis and Democracy. Mass Communication and the Disruption of Social Order*. London: SAGE, 1–15.
- Rannikko, Pertti 1994. Ympäristökamppailujen aallot. Teoksessa Ari Lehtinen & Pertti Rannikko (toim.) *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*. Helsinki: Gaudeamus, 11–28.
- Rasmus, Ari 2003. 1990-luvun Suomi: uuden liikkeen alkua? Teoksessa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.) *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhaten vaihteessa*. Jyväskylä: Sophi, 19–44.
- Rauhala, Anna-Leena 1992. Tottelemattomat journalismin kahleissa. Diskurssi-analyysi kansalaistottelemattomuuden uutisoinnista ja kulttuurisesta kuvasta *Helsingin Sanomissa*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. *Tiedotusopin pro gradu -työ*.
- Regan, Tom 1983. *The Case for Animal Rights*. Berkeley: University of California Press.

- Regan, Tom 1997. Eläinten oikeuksien puolesta. Suomentaja Ville Lähde. Teoksessa Yrjö Uurtimo & Vesa Jaaksi (toim.) Ympäristöfilosofisia polkuja. Tampereen yliopisto, 5–20. [Alkuteos The Case for Animal Rights. In Peter Singer (ed.), In Defence of Animals, Oxford: Blackwell, 1985.]
- Ridell, Seija 1999. Tutkimus julkisoa tuottamassa. Tiedotustutkimus 22 (3), 28–41.
- Rinne Jarmo 1999. Ympäristövallankumouksellista ja eläinten oikeuksien politiikkaa. Teoksessa Pertti Lappalainen (toim.) Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta. Tampereen yliopisto. Poliittikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 11/1999, 145–165.
- Rojecki, Andrew 2002. Modernism, State Sovereignty and Dissent: Media and the New Post-Cold War Movements. Critical Studies in Media Communication, 19 (2) (June 2002), 152–171.
- Ruostetsaari, Ilkka 1992. Vallan ytimessä. Tutkimus suomalaisesta valtaeliitistä. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruostetsaari, Ilkka 2003. Valta muutoksessa. Helsinki: WSOY.
- Ruuska, Petri 1999a. Etnisyys ja kansalaisuus. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska, Post-patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa. Tampere: Vastapaino, 199–214.
- Ruuska, Petri 1999b. Kohti alueiden Suomea. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska, Post-patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa. Tampere: Vastapaino, 108–131.
- Ruuska, Petri 1999c. Muuttuva käsitys kansakunnasta. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska, Post-patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa. Tampere: Vastapaino, 71–107.
- Rättilä, Tiina 1999. Kaksi näkökulmaa poliittiseen osallistumiseen: performatiivinen politiikka rationaalisen tyylin haastajana. Teoksessa Pertti Lappalainen (toim.) Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta. Tampereen yliopisto. Poliittikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 11/1999, 48–63.
- Rättilä, Tiina 2001. Kansalaistuva politiikka. Huomioita kuntalaisaktiivisuudesta poliittisena toimijuutena. Poliittikka 43 (3), 190–207.
- Saari, Kari 2001. "Poliisi pamputtaa, aate elää ja toimittajat raportoivat". Kuopion yliopisto, sosiaalitieteiden laitos. Sosiologian pro gradu -työ
- Salokangas, Raimo 2003. "Ankarat käskyt kohtalon". Vaasa Oy, Vaasa-lehti ja Pohjalainen kohtaavat lehtimarkkinoiden muutoksen. Vaasa: Vaasa Oy.
- Sassi, Sinikka 2000. Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä. Tutkimus Internetistä ja uusista politiikan muodoista. Helsinki: Yliopistopaino. Viestinnän julkaisuja 3.
- Scarce, Rik 1990. Ecowarriors. Understanding the Radical Environmental Movement. Chicago: Noble Press.
- Shoemaker, Pamela J. 1984. Media Treatment of Deviant Political Groups. Journalism Quarterly 61 (1), 66–75, 82.
- Siisiäinen, Martti 1990. Suomalainen protesti ja yhdistykset. Tutkimuksia yhdistyslaitoksen kehityksen ja protestijaksojen suhteesta suurlakosta 1990-luvulle. Helsinki: Tutkijaliitto.

- Siisiäinen, Martti 1993. Vanhojen sosiaalisten kittien rapautuminen. Yhdistystoiminnan nousu ja tuho? Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) Kestävyyskoe. Kirjoituksia 90-luvun Suomesta. Tampere: Vastapaino, 261–280.
- Siisiäinen, Martti 1998. Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino, 219–243.
- Siisiäinen, Martti 2003. Vuosituhannen vaihteen yhteiskunnalliset liikkeet Suomessa. Teoksessa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.) Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa. Jyväskylä: Sophi, 45–63.
- Singer, Peter 1991. Oikeutta eläimille. Suomentaja Helena Tengvall. Helsinki: WSOY. (Alkuteos *Animal Liberation. Towards an End to Man's Inhumanity to Animals*. London: Granada, 1975.)
- Sirkka, Minna 2001. Jipoilla julkisuuteen? Pohdintoja erilaisten kansalaisliikkeiden suhteesta mediaan. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Tiedotusopin pro gradu -työ.
- Smith, Anthony D. 1993. The Nation: Invented, Imagined, Reconstructed? In Marjorie Ringrose & Adam J. Lerner (eds.) *Reimagining the Nation*. Buckingham: Open University Press, 9–25.
- Smith, Jackie, McCarthy, John. D., McPhail, Clark & Augustyn, Boguslaw 2001. From Protest to Agenda Building: Description Bias in Media Coverage of Protest Events in Washington, D.C. *Social Forces* 79 (4), 1397–1423.
- Suhonen, Pertti 1994. Mediat, me ja ympäristö. Tampere: Hanki ja jää.
- Suhonen, Pertti 2000. Gallupjournalismi kansaa edustamassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 65 (1), 5–19.
- Sulkunen, Pekka 1993. Suomalainen yhteiskunta ja suurten projektien loppu. Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) Kestävyyskoe. Kirjoituksia 90-luvun Suomesta. Tampere: Vastapaino, 207–234.
- Sumiala-Seppänen, Johanna 2001. Nomadit rippituolissa. Medioidun uskonnon moraalisen järjestyksen dynamiikka (post)modernin television ja kulttuurin kontekstissa. *Jyväskylä Studies in Communication* 15.
- Sundberg, Jan 1996. Partier och partisystem i Finland. Esbo: Schildts.
- Suojelupoliisi entistä huolestuneempi ääriyryhmistä, Helsingin Sanomat 3.5.1997.
- Suomalaiset tukevat turkistarhoja. *Sunnuntaisuomalainen/Keskisuomalainen* 21.10.2001.
- Suominen, Tapani 1997. Ehkä teloitamme jonkun. Helsinki: Tammi.
- Suominen, Tapani 1998. Media ja yhteiskunnalliset liikkeet. *Tiedotustutkimus* 21 (2), 103–108.
- Suoninen, Eero 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17–36.
- Tarrow, Sidney 1998. *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Termonen, Markus 2000. Vastarinnan subjektia rakentamassa. Diskursiivinen subjektituotanto omaehtoisissa kulttuurijulkaisuissa. Jyväskylän yliopisto,

- yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -työ.
- Thompson, Kenneth 1998. *Moral Panics*. London: Routledge.
- Thompson, John B. 1994. *Social Theory and the Media*. In David Crowley & David Mitchell (eds.) *Communication Theory Today*. Cambridge: Polity, 27–49.
- Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2001. 2002. *Väestö 2002:8*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilly, Charles 1978. *From Mobilization to Revolution*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Tirkkonen, Tuomas 2004. *Katujen kaaoksesta viisaaseen varuillaanoloon. Yhteiskunnallisen kontrollin muutosvaatimuksia suomalaisessa valtalehdistössä Göteborgin ja Genovan mellakoiden edellä, aikana ja jälkeen*. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos. Journalistiikan pro gradu -työ.
- Toivanen, Hannu 1997. "Do it yourself" – DIY vastarinnan sosio-kulttuurisia merkityksiä organisoivana periaatteena ja käytäntönä. Joensuun yliopisto, suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos. Kulttuuriantropologian sivulaudaturtutkielma.
- Touraine, Alain 1981. *The Voice & the Eye. An Analysis of Social Movements*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Touraine, Alain 1985. An introduction to the Study of Social Movements. *Social Research* 52 (4), 749–787.
- Tuchman, Gaye 1972. Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of News-men's Notions of Objectivity. *American Journal of Sociology* 77 (4), 660–679.
- Tuchman, Gaye 1978. *Making News. A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.
- Tuomaala, Tomi 2001. Äärianarkistiset militanttiryhmät kapinoivat Tampereella. Kuusi päivää Mustavihreitä päiviä suomalaisessa valtalehdistössä tammi-helmikuussa 1998. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos. Journalistiikan pro gradu -työ.
- Tuomiot tekojen mukaan eläinaktivisteille. *Keskisuomalainen* 9.7.1999.
- Tuomivaara, Salla 1998a. Media, valta ja kansalaistoiminta. *Tiedotustutkimus* 21 (2), 109–114.
- Tuomivaara, Salla 1998b. 1. osa. Teoksessa Salla Tuomivaara & Joni Purmonen, *Ulos häikeistä! – Kaksi näkökulmaa uuden eläinliikkeen sisältöön*. Helsinki: Tammi, 23–213.
- Tuomivaara, Salla & Purmonen, Joni 1996. Uusi eläinoikeusliike. Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen, Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.) *Ruohonjuurista elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä*. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto, 152–156.
- Turkistarhaus kuohutti demareita. *Helsingin Sanomat* 9.6.2002.
- Turkistuottajat suuttuivat Sokoksen ilmoituksesta. *Pohjalainen* 5.11.1998.
- Turkkialalle aiheutettu jo 1,5 miljoonan vahingot. *Ilta-Sanomat* 12.5.1995.
- Tyyntä myrskyn edellä? *Keskisuomalainen* 6.7.1997.

- Uusitalo, Hannu 2002. Tulonjako ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa Timo Piirainen & Juho Saari (toim.) Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Helsinki: Gaudeamus. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 58, 26–42.
- Valtonen, Sanna 1998. Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen (toim.) Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 93–121.
- Vartiainen, Juhana 1993. Suomen talouspolitiikan vaihtoehdot 1990-luvulla. Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) Kestävyyskoe. Kirjoituksia 90-luvun Suomesta. Tampere: Vastapaino, 62–83.
- Vasemmistonuorten Nato-pommi syntyi talkootyönä. Helsingin Sanomat 14.9.2002.
- Vehaluoto, Ulla 1998. Ääri-ilmiöiden äärellä – Joukkotiedotusvälineet ja uusien uhkien tuotanto. Joensuun yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -työ.
- Väisänen, Anne 2001. Pörrökettupartio – katsaus eläinoikeusiskujen lehtiutisointiin. Kuopion yliopisto, sosiaalitieteiden laitos. Sosiologian pro gradu -työ.
- Väliverronen, Esa 1993. Diskurssien verkossa. Joukkoviestimet, julkisuus ja valta. Tiedotustutkimus 16 (1), 22–33.
- Väliverronen, Esa 1996. Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairauskertomus. Tampere: Vastapaino.
- Wass, Hanna 2003. Nuoren äänestäjäskupolven asenteet vaaliosallistumista kohtaan: neljä fraktiota. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) ”Kyllä politiikalle, mutta...”. Nuoret ja eduskuntavaalit 2003. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 35, Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 27, 126–150.
- Watkins, Craig S. 2001. Framing Protest: News Media Frames of the Million Man March. *Critical Studies in Media Communication* 18 (1) (March 2001), 83–101.
- Westerholm, John 1993. Onko Suomessa regionalismia? Teoksessa Pauliina Raento (toim.) Yhdessä erikseen – kansalliset konfliktit Länsi-Euroopassa. Helsinki: Gaudeamus, 177–196.
- Wilenius, Markku 2000. Elämä toisaalla ja tässä: rakenteiden murroksessa kohti uutta vuosituhatta. Teoksessa Tommi Hoikkala & J.P. Roos (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 267–280.
- Wisler, Dominique & Giugni, Marco 1999. Under the Spotlight: The Impact of Media Attention on Protest Policing. *Mobilization: An International Journal* 4 (2), 171–187.
- Wodak, Ruth 1996. *Disorders of Discourse*. London: Longman.
- Woodward, Kathryn 1997a. Concepts of Identity and Difference. In Kathryn Woodward (ed.) *Identity and Difference*. London: SAGE, 7–61.
- Woodward, Kathryn 1997b. Introduction. In Kathryn Woodward (ed.) *Identity and Difference*. London: SAGE, 1–6.

- Wuthnow, Robert 1989. *Meaning and Moral Order. Exploration in Cultural Analysis*. Berkeley: University of California Press.
- YK ei yksimielinen terrorismin käsitteestä. Bolivialle huumeuotanto terroria, Irak syyttää USA:ta valtioterrorista. Helsingin Sanomat 21.10.2001.
- Young, Jock 1971. *The Role of the Police as Amplifiers of Deviance, Negotiators of Drug Control as Seen in Notting Hill*. In Stanley Cohen (ed.), *Images of Deviance*. Harmondsworth: Penguin Books, 27–61.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

- Ahmed, Sara 2002. *The Affective Politics of Fear*. Paper presented at the Going Strange, Going Native -seminar. Tampere, February 2 nd 2002.
- Böök, Mikael 2000. *Aktivismi verkossa*. Esitelmä Tampereen yliopiston "Kansalaisaktivismi muutoksen maailmassa" -seminaarissa, Tampere 1.12.2000. Saatavana www-muodossa:
http://www.kaapeli.fi/book/aktivismi_verkossa.htm [viitattu 4.3.2004].
- HE 188/2002. *Hallituksen esitys eduskunnalle terrorismia koskeviksi rikoslain ja pakkokeinolain säännöksiksi*. Valtion säädöstietopankki FINLEX. [Www-sivu:] <http://www.finlex.fi/> [viitattu 10.5.2003].
- Juppi, Pirita 2004. *Kuokkavieraat mediaspektaakkelin näyttämöllä*. Teoksessa Tommi Hoikkala (toim.), *Kuokkavieraat ja radikaali kansalaistoiminta*. Nuorisotutkimusverkoston muistio. Helsinki, 34–41. [Www-sivu:] <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/kuokkavieraat.pdf> [viitattu 22.6.2004].
- Kirkon nelivuotiskertomus 1996–1999. 2001. [Www-sivu:] http://www.evl.fi/kkh/ktk/kertomus96-99/nelivuotiskertomus-01.shtml#P76_20312 [viitattu 22.6.2004].
- Lappalainen, Pertti 2000a. *The Changing Finnish Nation State and Changing Civic Activity*. A paper presented at the XVIIIth IPSA world congress in Quebec City, August 1–5th 2000.
- Lindholm, Arto 2004. *Globalisaatiokriittinen protestiaalto*. Teoksessa Tommi Hoikkala (toim.), *Kuokkavieraat ja radikaali kansalaistoiminta*. Nuorisotutkimusverkoston muistio. Helsinki, 80–85. [Www-sivu:] <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/kuokkavieraat.pdf> [viitattu 22.6.2004].
- Maney, Gregory M. & Oliver, Pamela 2003. *Political Processes, Social Networks, and Local Newspaper Coverage of Collective Public Events*. A paper presented at the American Sociological Association Meeting in Atlanta, Georgia, August 17th, 2003. Saatavana www-muodossa:
<http://www.ssc.wisc.edu/~oliver/PROTESTS/ArticleCopies/ManeyOliverASA2003.pdf> [viitattu 2.3.2004].
- Mikä on Oikeutta eläimille -yhdistys? 2004. [Www-sivu:] <http://www.oikeuttaelaimille.net/yleista/oeyleista.shtml> [viitattu

- 9.5.2004].
- Muutoksen kevään saatesanat. 2004. [Www-sivu:]
<http://www.kulma.net/mkevat/saatesanat.html> [viitattu 22.6.2004].
- Myers, Daniel J. 2000. Media, Communication Technology, and Protest Waves. Available as Working Paper 2000-04, Notre Dame Sociology Working Paper and Technical Report Series. Saatavana www-muodossa:
<http://www.nd.edu/~soc2/workpap/2000/itw.pdf> [viitattu 8.3.2004].
- Sisäasiainministeri Kari Rajamäki: Naamioitumiskielto lisää turvallisuutta. 2004. Tiedote 11.5.2004. Sisäasiainministeriön tiedotteet. [Www-sivu:]
<http://www.intermin.fi/> [viitattu 3.6.2004].
- Suojelupoliisin vuosikertomus 2003. [Www-sivu:]
<http://www.poliisi.fi/poliisi/supo/home.nsf/pages/C27AB814FAA1C457C2256C10003E8F6E> [viitattu 7.5.2004].
- Vaikuttavan tietotoimiston toiminta-ajatus. 2001. [Www-sivu:]
<http://www.vaikuttava.net/esittely.php> [viitattu 8.9.2001].
- Vaikuttava tietotoimisto on keskeyttänyt toimintansa. 2004. [Www-sivu:]
<http://www.vaikuttava.net/> [viitattu 22.6.2004].
- Vasemmistonuoret näyttävästi puoluekokouksessa. 2004. [Www-sivu:]
http://www.vasemmistonuoret.fi/uutiset/2004/toukokuu/20040524_puoluekokous.html [viitattu 25.8.2004].
- Vegaaniliiton säännöt. 2001. [Www-sivu:]
<http://www.vegaaniliitto.fi/saannot.html> [viitattu 29.11.2001].

LIITE 1

AINEISTON KERUU

Tutkimukseen valittuja uutistapahtumia ja teemoja käsittelevän aineiston olen kerännyt pääsääntöisesti reaaliaikaisella lehtiseurannalla sekä lehtien vanhoja numeroita mikrofilmeiltä ja varastokappaleista läpi käymällä. Näin olen toiminut nimenomaan verrattain selvärajaisten uutistapahtumien eli mielenosoitusten, Karttula-protestien, laittomien iskujen sekä niiden oikeudenkäyntien tapauksessa. Sen sijaan muuta mielipideaineistoa sekä eläinoikeusliikettä ja vegaanisia yleisemmällä tasolla käsitteleviä juttuja olen näiden järjestelmällisen aineistonkeruun ajanjaksojen ulkopuolelta pyrkinyt tavoittamaan erityisesti lehtien sähköisiä arkistoja (Aamulehden, Iltalehden, Pohjalaisen, Ilkan, Keski-suomalaisen, Etelä-Suomen Sanomien) sekä valmiita leikekokoelmia hyödyntämällä.

Koko tutkimusajanjakson aikana vuosina 1995–2000 (samoin kuin edelleen sen jälkeen) säännöllisessä seurassani on ollut aina vähintään yksi sanomalehti, joskin aineiston järjestelmällisen reaaliaikaisen keräämisen aloitin vasta Orimattilan tarhaiskun jälkeen joulukuussa 1997. Tämä lehtiseuranta sekä aineiston hakeminen sähköisistä juttuarkistoista ovat auttaneet muodostamaan eläinoikeusjulkisuudesta kattavan kokonaiskuvan, jonka perusteella oli alun perin mahdollista päättää tutkimukseen mukaan otettavat tapaukset sekä määritellä ne ajanjaksot, joilta tapauksia käsittelevä aineisto kerättäisiin.

Ensimmäisten Pohjanmaan tarhaiskujen tapauksessa keräsin aineiston Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Ilta-Sanomista, Iltalehdestä, Keski-suomalaisesta, Pohjalaisesta ja Ilkasta järjestelmällisesti ajalta 30.5.1995–29.2.1996 ja 1.11.1996–5.1.1997. Ensimmäiseen ajanjaksoon ajoittuivat itse iskut (toukokuun 29. ja 30. päivän vastaisina öinä), niiden tutkinta ja oikeudenkäynti joulukuussa, sekä oikeuden päätös 12.1.1996. Mahdollisen oikeudenkäynnin jälkipuinnin mukaan ottamiseksi jatkoin seurantaa vielä helmikuun ajan. Otosajanjaksojen välisellä ajalla ”kettutyttöistä” kirjoitettiin vain joitakin satunnaisia kertoja, ja näiden juttujen löytäminen on ollut lähinnä sähköisen arkistohaun varassa (joskin jos jossain lehdessä julkaistun yksittäisen jutun perusteella on voinut epäillä myös muiden kirjoittaneen aiheesta samaan aikaan, olen tarkastanut muut lehdet kyseiseltä ja lähipäiviltä). Toiselle otosajanjaksolle ajoittuivat hovioikeudenistunto marraskuun alussa sekä hovioikeuden päätös joulukuun lopussa. Jatkoin otosajanjaksoa jälleen sen verran, että saatoin seurata mahdolliset päätöksen herättämät reaktiot.

Ensimmäisten Pohjanmaan tarhaiskujen tapauksessa rajausratkaisuja täytyi tehdä lähinnä suhteessa ”kettutyttöjen” oikeudenkäynnin aikana joulukuussa 1995 Juankoskella ja Valtimolla tapahtuneisiin tuhopolttoiskuihin, joiden uutisoinnin yhteydessä myös ”kettutyöt” yleensä mainittiin. Rajana pidin tässäkin tapauksessa otsikointia: tuhopolttoja käsittelevät jutut laskin mukaan, mikäli niiden otsikossa tai väliotsikossa viitattiin ”kettutyttöihin”. Tuhopolttoja seu-

ranneet pääkirjoitukset tai kolumnit laskin ”kettutyttö”-teemaan, mikäli niissä ei tarkasteltu ensisijaisesti tuoreita tuhopolttoskuja, vaan yleisemmin Pohjanmaan iskuista alkanutta laitonta eläinoikeustoimintaa. Muutoin ne kuuluvat ”muuhun mielipideaineistoon”.

Orimattilan välikohtauksen tapauksessa keräsin aineiston Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Ilta-Sanomista, Iltalehdestä, Keski-suomalaisesta, Pohjalaisesta ja Etelä-Suomen Sanomista ajanjaksoilta 7.12.1997–31.5.1998, 11.1.–12.2.1999 sekä 1.11.–5.12.1999. (Etelä-Suomen Sanomia lukuun ottamatta muut lehdet olivat seurannassa myös kesän 1998 ajan Karttula-aineiston keräämisen vuoksi.) Ensimmäiselle ajanjaksolle ajoittuivat itse iskuyritys ja ampumavälikohtaus (itsenäisyyspäivän vastaisena yönä), niiden sekä muiden tapaukseen kytkeytyvien iskujen tutkinta ja muu tapauksen julkinen jälkipuinti. Toiselle otosajanjaksolle sijoittuivat käräjäoikeudenkäynti sekä oikeudenkäynnin päätös jälkipuinteineen (kuten Markku Kuisman ehdokkuus) ja kolmannelle otosajanjaksolle hovioikeuden istunto ja päätös. Näiden ajanjaksojen välillä satunnaisesti esiintyvän materiaalin kanssa toimin, kuten Pohjanmaan iskujen tapauksessa.

Orimattilan tapauksessa jouduin tekemään rajanvetoja lähinnä tapauksen tutkinnassa purkautumaan lähteneen iskuvyyhdin muihin iskuihin ja niiden tutkinnan uutisointiin, jossa lähes poikkeuksetta mainittiin myös Orimattilan tapaus. Mukaan laskin nyt sekä ne jutut, joiden otsikossa tai väliotsikossa viitattiin Orimattilan tapaukseen, että niiden iskujen tutkinnan uutisoinnin, jotka koskettivat Orimattilan iskuun osallistuneita. Siis esimerkiksi Karttulan koe-eläinlaitokseen kohdistuneiden iskujen tutkinnasta uutisoivan jutun otin mukaan, mikäli poliisin kerrottiin kuulustelevan ja epäilevän jotakuta ”Orimattilan viisikosta”.

Syksyiltä 2000 keräsin Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Ilta-Sanomista, Iltalehdestä, Keski-suomalaisesta, Pohjalaisesta ja Ilkasta kaiken tarhaiskuja käsittelevän aineiston ensimmäisten iskujen uutisoinnista aina vuoden loppuun eli ajalta 24.8.–31.12.2000. Mukaan otin siis niin Pohjanmaan tarhaiskut kuin muualla Suomessa tapahtuneetkin, niin minkkien vapautukset kuin kettujen hennauksetkin – etenkin kun oli syytä epäillä, että kyse oli saman tekijäjoukon iskusarjasta. Eräänlaisena rajatapauksena laskin mukaan nyt myös ne jutut, joissa ei todellisuudessa ollut kyse tarhaiskuista, mutta joita julkisuudessa ensin epäiltiin iskuyrityksiksi. Syksyn 2000 iskujen tapauksessa epäiltyjen pidätykset ja oikeudenkäynnit jäivät analyysini ulkopuolelle, sillä tapaus selvisi varsin hitaasti: keväällä 2001 eläinaktivisteja otettiin ensimmäistä kertaa kiinni epäiltyinä kyseisistä iskuista, mutta oikeuteen asti nämä iskut päättyivät vasta talvelta 2003–2004.

Karttula-protestien uutisointia keräsin kohdennetuilta päivämääriltä syksyn 1997 ja kevään ja kesän 1998 ajalta. Eläinten vapautusrintaman syyskuisista Tampereen ja Kuopion koe-eläinlaitoksiin kohdistuneista iskuista (22.9. ja 23.9.) kertovaa aineistoa hain ajalta 23.9.–7.10.1997, jonka aikana poliisi ehti löytää kaksi Kuopion Karttulan yksiköstä viedystä koirista. Karttulan ”vapautusmielenosoituksesta” (25.10.1997) hain mahdollisia ennakkojuttuja ja uutisointia ajalta 24.–27.10.1997 (Savon Sanomat kävin mahdollisten seurantajuttujen varalta läpi myös koko Karttulan koirien vapautusiskun ja mielenosoituksen väliseltä

ajalta). Lehdet olivat Orimattilan tapauksen vuoksi seurannassani koko kevään 1998, jolloin huhtikuun 25.–29.4. kirjoitettiin seuraavasta uutiskynnyksen ylittäneestä Karttula-mielenosoituksesta ja puitiin koe-eläinkeskuksen johtajan saamaa tappouhkausta. Kesäkuun alusta elokuun 10. päivään kestäneen eläinaktivistien protestileirin vuoksi kävin lehdet läpi ja keräsin Karttula-aineiston kesäelokuun 1998 ajalta. Tämän ajanjakson aikana poliisi löysi vielä kolmannenkin koe-eläincoiran (24.8.). Karttula-protestien osalta en ole kerännyt lainkaan eläincoelaitoskujen tutkinnasta tai oikeudenkäynneistä kertovia uutisia.

Fur Centerin turkismielenosoitusten tapauksessa olen tarkastanut lehdistä (Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Ilta-Sanomista, Iltalehdestä, Keski-suomalaisesta ja Pohjalaisesta) mielenosoitusta seuraavan päivän uutisoinnin, sekä – silloin kun ennakkojuttuja tai jälkiseurantaa on ollut syytä odottaa aineiston alustavan kartoituksen tai tapahtumien luonteen perusteella – mielenosoitusta edeltävien ja seuraavien päivien uutisoinnin. Pääsääntöisesti lehdissä on ollut kustakin mielenosoituksesta vain yksi uutinen, mutta Internet-mielenosoituksen (29.3.1999) tapauksessa tempaus sai myös ennakkohuomiota, ja ”Japanilaisbussimielenosoituksen” (26.5.1997) tapauksessa mielenosoituksesta kirjoitettiin iltapäivälehdissä useita juttuja ja aiheesta riitti muun muassa aktivistien pidätysten sekä toisen pienemmän mielenosoituksen vuoksi puitavaa useammallekin päivälle. Tällöin kävin lehdet läpi ajalta 27.–31.5.1997; internet-mielenosoituksen tapauksessa taas ajalta 27.–30.3.1999.

Eläinoikeusliikettä ja veganismia (tai laajemmin eläinoikeusliikkeeseen kytkeytyvää uutta radikaaliliikettä) yleisemmällä tasolla tarkastelevia juttuja olen kerännyt vuosilta 1995–2000 Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Ilta-Sanomista, Iltalehdestä, Keski-suomalaisesta ja Pohjalaisesta. Olen kerännyt aineiston järjestelmällisesti edellä mainituilta ajanjaksoilta ja niiden ulkopuolelta-kin mahdollisimman kattavasti lehtien sähköisistä arkistoista ja yksittäisten aktivistien lehtileikekokoelmista. Veganismi-jutuista olen jättänyt pois yksinomaan Vegaaniliittoa käsittelevät jutut (vain muutama), sekä jutut, joiden ensisijainen näkökulma on ruokavalion terveellisyys, käytännön toteutus (esim. ruokateemasivujen jutut) tai saatavuus esim. kouluissa. Mukaan olen siis ottanut jutut, joissa ollaan kiinnostuneita veganismin eettisistä, eläinoikeudellisista perusteluista ja veganismista elämäntapailmiönä.

Huom: Lähdeluettelossa on lueteltu niin pitemmät otosajanjaksot, kuin yksittäisistä lehdistä ”haaviin” jääneiden satunnaisempien juttujen päivämäärät. Sen sijaan yksittäisiä juttuja en ole suuren määrän vuoksi voinut kirjata lähdeluetteloon. Näin ollen niihin tekstissä viitatessani annan riittävät tunnistetiedot (otsikko, lehti, päivämäärä) lähdeviitteessä.

LIITE 2**AINEISTON LUOKITTELURUNKO**

Lehti
Vuosi
Päivämäärä
Osasto
Toimittaja
Premivinkki
Otsikko
Genre
Teema
Aktiivisia toimijoita (kpl)
Ensisijainen määrittelijä
Aktiiviset toimijat
Mykät toimijat
Toimijoiden nimeäminen otsikossa
Toiminnan nimeäminen otsikossa
Toimijoiden nimeäminen tekstissä
Toiminnan nimeäminen tekstissä
Analogiat
Metaforat
Adjektiivit
Kannanotot/keinot
Kannanotot/tavoitteet
Argumentit/keinot
Argumentit/tavoitteet

LIITE 3

TAULUKKO 13 Toimijoiden esiintyminen faktajutuissa aktiivisina toimijoina, mykkinä toimijoina sekä yhteensä (n=1020). (Kuvio 1, luku 8.2.1.)

	Aktiivinen toimija		Mykkä toimija		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Eläinaktivistit	311	30,5	624	61,3	935	91,8
Turkistarhaajat*	186	18,2	308	30,2	494	48,4
Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto, STKL*	97	9,5	57	5,6	154	15,1
Turkiskauppa	16	1,6	12	1,2	28	2,7
Poliisi/Supo	351	34,4	209	20,5	560	54,9
Oikeuslaitos/ asianajajat	179	17,5	139	13,6	318	31,3
Politiikka	76	7,5	50	4,9	126	12,4
Virkamiehet/ viranomaiset	23	2,3	6	0,6	29	2,8
Elinkeinoelämä	11	1,1	11	1,1	22	2,2
Koe-eläinlaitokset ja -tutkijat	39	3,8	20	2,0	59	5,8
Tutkijat/tiede	79	7,7	9	0,9	88	8,6
Muut asiantuntijat	43	4,2	31	3,0	74	7,3
Luonnon/ eläinsuojelijat	22	2,2	23	2,3	45	4,4
Muut järjestöt	5	0,5	7	0,7	12	1,2
Julkisuudenhenkilöt	6	0,6	4	0,4	10	1,0
"Tavalliset kansalaiset"	19	1,9	51	5,0	70	6,9
Muut	61	6,0	186	18,2	247	24,2

* Huom: Tarhaajat *tai* STKL aktiivisena toimijana 265 jutussa (26 %).

TAULUKKO 14 Toimijoiden esiintyminen juttujen ensisijaisina määrittelijöinä (n=1020).
(Kuvio 2, luku 8.2.1.)

	Jutun ensisijainen määrittelijä	
	f	%
Eläinaktivistit	127	12,5
Turkistarhaajat*	75	7,4
Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto, STKL*	46	4,5
Turkiskauppa	8	0,8
Poliisi/Supo	250	24,5
Oikeuslaitos/ asianajajat	99	9,7
Politiikka	63	6,2
Virkamiehet/ viranomaiset	7	0,7
Elinkeinoelämä	7	0,7
Koe-eläinlaitokset ja -tutkijat	20	2,0
Tutkijat/tiede	33	3,2
Muut asiantuntijat	14	1,4
Luonnon/ eläinsuojelijat	9	0,9
Muut järjestöt	0	0
Julkisuudenhenkilöt	3	0,3
”Tavalliset kansalaiset”	11	1,1
Muut	8	0,8
Toimittaja	107	10,5
Epäselvä	143	14,0

* Huom: Tarhaajat *tai* STKL ensisijaisena määrittelijänä 121 jutussa (11,9 %).

TAULUKKO 15 Toimijoiden esiintyminen juttujen aktiivisina toimijoina ja ensisijaisina määrittelijöinä eri uutistapahtumien/teemojen tapauksessa. (AT= aktiivinen toimija, EM= ensisijainen määrittelijä.) (Kuviot 3–8, luku 8.2.2.)

	"Kettu- tytöt"		Ori- mattila		Syksy 2000		Karttula		Fur Center		Liike/ veganismi	
	AT %	EM %	AT %	EM %	AT %	EM %	AT %	EM %	AT %	EM %	AT %	EM %
Eläin- aktivistit	33,4	13,3	26,7	8,8	15,1	9,4	48,3	24,7	28,1	7,0	48,1	21,0
Turkis- tarhaajat	23,9	9,9	22,3	6,7	25,2	14,5	0	0	0	0	0	0
STKL	13,7	5,8	8,5	5,0	14,5	7,5	0	0	3,5	0	3,7	0
Turkis- kauppa	0,3	0,3	0,3	0	0	0	0	0	22,8	10,5	1,2	1,2
Poliisi/Supo	22,5	14,7	34,3	25,2	54,7	37,7	37,1	32,6	54,4	42,1	21,0	9,9
Oikeuslaitos/ asianajajat	26,3	11,9	28,7	18,5	0	0	0	0	0	0	4,9	1,2
Politiikka	8,5	8,2	11,1	8,5	5,7	5,7	0	0	0	0	4,9	1,2
Virkamiehet/ viranomaiset	0,7	0,7	0,3	0,3	5,0	2,5	2,2	0	0	0	3,7	0
Elin- keinoelämä	1,7	1,7	0,3	0	1,3	0,6	0	0	1,8	1,8	2,5	0
Koeläin- laitokset ja -tutkijat	0	0	0	0	0	0	42,7	21,3	0	0	1,2	1,2
Tutkijat/ tiede	7,2	2,4	10,0	3,2	1,3	0,6	0	0	1,8	0	25,9	17,3
Muut asiantuntijat	4,1	0,3	4,4	0,9	8,8	6,3	0	0	0	0	2,5	0
Luonnon/ eläinsuojelijat	4,4	2,0	0,3	0,3	2,5	0	1,1	0	0	0	3,7	0
Muut järjestöt	0,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3,7	0
Julkisuuden henkilöt	0,3	0,3	0,6	0,6	0	0	0	0	0	0	3,7	0
"Tavalliset kansalaiset"	2,7	1,7	2,3	1,5	0,6	0,6	0	0	0	0	2,5	0
Muut	7,5	0,7	2,3	0,3	9,4	2,5	6,7	0	7,0	1,8	7,4	0
Toimittaja	-	11,3	-	7,0	-	3,8	-	3,4	-	19,3	-	37,0
Epäselvä	-	16,4	-	13,8	-	8,8	-	18,0	-	17,5	-	9,9

TAULUKKO 16 Toimijoiden esiintyminen aktiivisina ja mykkinä toimijoina sekä ensisijaisina määrittelijöinä niissä jutuissa, joissa pääsevät esiin (= joissa vähintään mainitaan). (Kuviot 9 ja 10, luku 8.3.)

	Aktiivisena toimijana %	Mykkinä toimijana %	Ensisijaisena määrittelijänä %
Eläinaktivistit	33,3	66,7	13,6
Turkistarhaajat	37,7	62,3	15,2
Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liitto, STKL	63,0	37,0	30,0
Turkiskauppa	57,1	42,9	28,6
Poliisi/Supo	62,7	37,3	44,6
Oikeuslaitos/ asianajajat	56,3	43,7	31,1
Politiikka	60,3	39,7	50,0
Virkamiehet/ viranomaiset	79,3	20,7	24,1
Elinkeinoelämä	50,0	50,0	31,8
Koe-eläinlaitokset ja -tutkijat	66,1	33,9	33,9
Tutkijat, tiede	89,8	10,2	37,5
Muut asiantuntijat	58,1	41,9	18,9
Luonnon/ eläinsuojelijat	48,9	51,1	20,0
Muut järjestöt	41,7	58,3	0
Julkisuudenhenkilöt	60,0	40,0	30,0
”Tavalliset kansalaiset”	27,1	72,9	15,7
Muut	24,7	75,3	3,2